

Aerosol Dispersion Model of Instant Release of the Active Substance

Vladimir Batsamut¹, Serhii Hodlevskiy², Yurii Babkov³, Olexandr Lavnichenko⁴

¹*Research Center National Academy of National Guard of Ukraine Kharkov, Ukraine*

²*Research Center National Academy of National Guard of Ukraine Kharkov, Ukraine*

³*Department of Operational Art National Academy of National Guard of Ukraine Kharkov, Ukraine*

⁴*Department of Operational Art National Academy of National Guard of Ukraine Kharkov, Ukraine*

Abstract

In the article, based on the analysis of known works, an aerosol dispersion model study was conducted, which most adequately describes expanding of an aerosol cloud formed because of the use of a of tear gas riot control means. A detailed description of the content of the model is provided. The results of simulation and experimental studies that were conducted to verify the adequacy and accuracy of the model of "heavy gas" are presented. The estimates of the model accuracy are given.

Keywords: Active Substance, Aerosol, Dispersion Model, Projected Influence Area.

1. Introduction

When performing service missions, the law enforcement units of Ukraine have the right to use tear and irritant action means of restraint. The Laws of Ukraine «On the National Police of Ukraine», «On the National Guard of Ukraine» and the current Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated 20.12.2017 No. 1024 regulate the procedure for their use.

One of the means of restraint that, according to the Resolution of The Cabinet of Ministers of Ukraine dated August 4, 1997, No. 829 "On Amendments to the Rules for the Use of Means of Restraint in the Protection of Public Order in Ukraine", is used by the law enforcement units of Ukraine, is tear gas hand grenade "Teren-6" produced by NPO "Ecolog" in Kyiv. This mean of restraint is an instant aerosol spray device. The active substance, which it is equipped with, is a complex substance BM-2 (a combination of Pelargonic acid morpholide and CS substance).

2. Analysis of Literature Data and Formulation of the Problem

The analysis of models describing the processes of dispersion and spreading of various substances in the atmosphere was carried out in detail by domestic and foreign scientists in [1-7] and other studies.

The development of these models was due to the need for a detailed description of the processes of environmental pollution in the event of man-made disasters and the

need to assess the impact of pollution on the biological environment. Instead, the use of such models in the law enforcement sphere requires, on the one hand, to ensure an acceptable accuracy of processes description, and, on the other, the simplicity and efficiency of using the model. This is explained by the fact that tear action means of restraint have a relatively small mass of the released active substance, and at the same time people who are the objects and subjects of the substance influence are moving.

These particular features of tear action means of restraint, as well as the lack of practical recommendations for their combined (group) use under various conditions of the meteorological situation, necessitates the development of the model of dispersion of gaseous substances for the purpose of operatively determining size and position of the created zone of influence during a special operation to end riots. Such data will allow in real time to determine the rational tactical schemes of the use of tear action means of restraint against the aggressive participants of a riot, what will ensure the effective use of force by law enforcement units. It is also possible to define the required number of tear action means of restraint of a certain type for the purpose of a special operation in terms of exposure the active substance to aggressive violators of public order.

3. Purpose and Objectives of the Study

The purpose of the study is to rationale the model of dispersion of gaseous substances, which adequately describes the processes of aerosols dispersion in the atmosphere under different conditions of the meteorological situation, as well as checking the accuracy of this model.

4. Rationale of the Aerosol Dispersion Model for the Case of the Instant Substances Release

At present three main approaches to quantitative description of the processes of dispersion of gaseous substances in the atmosphere are known [7]:

- 1) classical Gaussian models of dispersion (dispersion models);
- 2) dispersion models based on integral laws of conservation of energy in the cloud as a whole (volley release), or in the cross cut of a cloud (long release) – the models of heavy gas dispersion;
- 3) models based on the computational solution of the complete set of gas dynamics equations.

Gaussian models derived their name from the well-known Gaussian distribution, which is the basis of the mathematical description of the spatio-temporal change in gas concentration [2-7]. For the Gaussian models empirical coefficients are used to describe atmospheric turbulence. Such models take into account only two processes that occur during the prolonged substance release into the atmosphere: moving in the wind field and dispersion as a result of atmospheric turbulence. Therefore, they provide acceptable precision in those areas where these processes dominate: either at a large distance from the release site, or throughout the range of distances with a weak substance release.

However, processes when the real release occurs are much more complicated than expected in Gaussian models. At the initial stage of the release, a significant role is played by the generated streams of clouds of varying configurations, expanding over time, as well as the significant density of matter at the time of release. In addition, in most cases, the substance transforms into the state of aerosol. To describe such processes, special models of dispersion, the so-called "heavy gas"

models, have been developed. They take into account the diffusion processes inside the core of the cloud and beyond. Such models can be used both for the description of both instantaneous and long-term emissions.

Emissions of heavy gas under the influence of gravity quickly deposited on the ground, resulting in low, but extended clouds. As a result, the surface area covered by the cloud is substantially larger than when spraying gas.

The aerosol clouds created by the gravitational force have a large surface of exchange with the atmosphere. As a result, despite the fact that the specific rate of suction decreases with increasing cloud density, the total mass of air drawn into the cloud is larger compared to the clouds of neutral expanding. That is, the effect of gravity eventually results in faster dispersion of heavy gas than neutral emissions.

Like all models, the heavy-gas dispersion model also has a number of limitations. Foremost, this concerns the consideration of the terrain and buildings in the cities. The models based on a computational solution of a complete set of gas dynamics equations allow considering these factors.

However, such models require a sufficiently large amount of initial data (more than 20 parameters) [5], which are fast changing and unpredictable, which complicates the operational use of such models in the law-enforcement sphere.

Thus, the analysis of different models has shown that in law-enforcement activities to describe the process of dispersion of active substances of tear action, it is advisable to use a model of heavy gas dispersion.

In the heavy gas model, the concentration of the active substance at a certain point of space with coordinates x, y, z is determined according to the following distributions [7]:

$$c(x, y, z, t) = c_c(t) \cdot \exp\left[-\frac{z^2}{2\sigma_z(t)^2}\right], \quad (1)$$

$$\text{If } (x - x_c)^2 + y^2 < r(t)^2 \quad (2)$$

$$\text{And } c(x, y, z, t) = c_c(t) \cdot \exp\left[-\frac{z^2}{2\sigma_z(t)^2}\right] \cdot \exp\left[-\frac{(x - x_c)^2 + y^2 - r(t)^2}{2\sigma_y(t)^2}\right], \quad (3)$$

$$\text{If } (x - x_c)^2 + y^2 \geq r(t)^2. \quad (4)$$

The value of the concentration of the active substance $c_c(t)$ inside the core of the cloud can be determined by the expression:

$$c_c(t) = \frac{M}{V(t)}, \quad (5)$$

where M is the mass of released substance, gr.; $V(t)$ is the volume of the cloud formed for some time t after the release of the active substance, m³.

The volume of the cloud can be determined by the expression (the shape of the cloud is taken as a sphere):

$$V(t) = \frac{4}{3} \cdot \pi \cdot r(t)^3, \quad (6)$$

where $r(t)$ is the cloud radius for some time t after the release of the active substance, m. The radius of the cloud can be determined by the expression [6]:

$$r(t) = r + 0,5 \cdot \sqrt{\pi} \cdot \sigma_y(t), \quad (7)$$

where r is the initial radius of the cloud (immediately after release), m; $\sigma_y(t)$ is the horizontal (in the transverse to the direction of the wind) dispersion at a distance x_c from the place of release of the active substance, m.

The distance of the center of the cloud from the place of release of the active substance for a time t can be determined by the expression:

$$x_c = u \cdot t, \quad (8)$$

where u is the wind speed, m/s; t is the time, s.

A characteristic feature of the distributions (1)–(4) and their fundamental difference from the distributions used in the Gaussian models is the presence of the so-called core of the cloud. Inside the core in the event of a volley (instantaneous) release in any horizontal plane, the concentration is constant. The presence of a core with constant concentration at the horizontal levels reflects the fact that the dispersion of the cloud on its boundaries occurs gradually and it takes some time for the diffusion from the lateral surface to reach the center of the cloud. The peculiarity of the core is the fact that its size r increases with time. This increase occurs under the influence of gravity, which causes the gravitational dispersion of the cloud, the density of which is greater than the density of air. In the other distributions (1)–(4), the same processes as the Gaussian distribution are plotted: dispersion in the horizontal direction (exponential multipliers with spatial parameters x and y) and dispersion in the vertical direction (exponential multipliers with spatial variable z).

Usually the coefficients of the dispersion in the horizontal and vertical directions σ_y and σ_z are calculated by empirical ratio. The most famous are the Gifford-Pasquillus nomograms [6], compiled based on observations of concentration on the flat terrain, and therefore called "rural". According to [9], for the case of urban development, the ratios given in Table 1 are used.

TABLE 1. Value Of Horizontal (σ_y) And Vertical (σ_z) Dispersion

Grade of atmosphere stability	Dispersion, m	
	horizontal, σ_y	vertical, σ_z
A–B	$0,32 \cdot x_c / \sqrt{1 + 0,0004 \cdot x_c}$	$0,24 \cdot x_c / \sqrt{1 + 0,0001 \cdot x_c}$
C	$0,22 \cdot x_c / \sqrt{1 + 0,0004 \cdot x_c}$	$0,2 \cdot x_c$
D	$0,16 \cdot x_c / \sqrt{1 + 0,0004 \cdot x_c}$	$0,14 \cdot x_c / \sqrt{1 + 0,0003 \cdot x_c}$
E–F	$0,11 \cdot x_c / \sqrt{1 + 0,0004 \cdot x_c}$	$0,08 \cdot x_c / \sqrt{1 + 0,00015 \cdot x_c}$

Classes of atmospheric stability are determined according to Table 2 [9].

TABLE 2. The Atmosphere Stability Grades By Paskuille

Grade of atmosphere stability	Typical wind speed, m/s	Weather conditions
A	1	cloudless
B	2	sunny and warm
C	5	partly cloudy during the day
D	5	cloudy day or cloudy night
E	3	partly cloudy overnight
F	2	clear night

5. Imitation Modeling

In the environment of Maple 6.0 for the given model of heavy gas we carried out the simulation modeling of the process of dispersion of the aerosol cloud created by the tear action mean of restraint "Teren-6". The simulation results confirmed the adequacy of the model to general ideas on the process of dispersion of gaseous matter in time and space, Fig. 1.

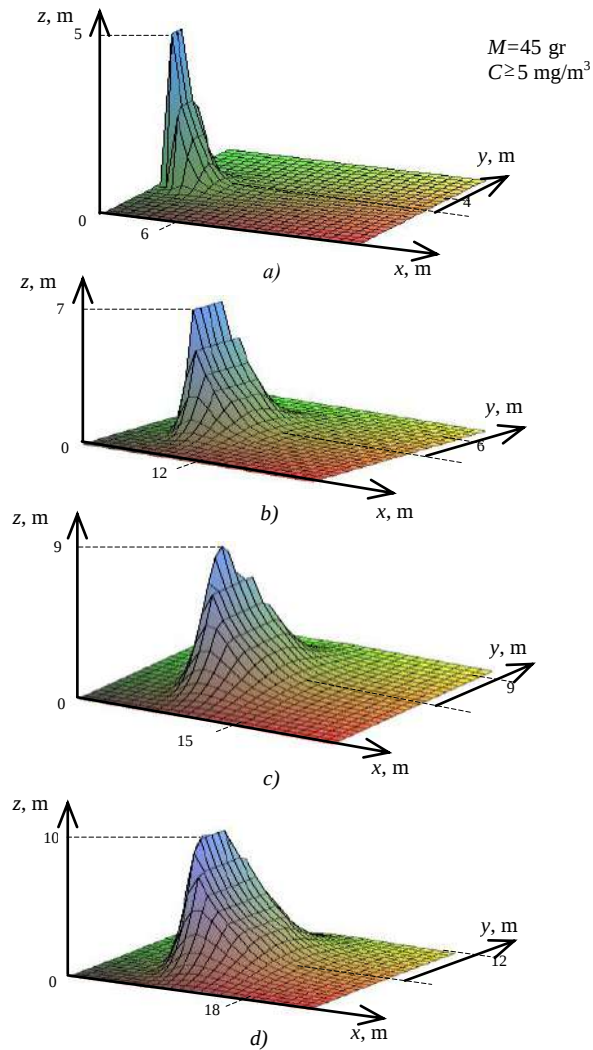

Figure 1. Distribution of the concentration of matter for the grade of atmospheric stability "A" at different times: a) $t = 1 \text{ s}$; b) $t = 3 \text{ s}$; c) $t = 5 \text{ s}$; d) $t = 10 \text{ s}$.

6. Experimental Study

In order to verify the accuracy of the heavy gas model with a low mass emission of matter, we conducted an experimental study in which tear action mean of restraint "Teren-6" was used.

The purpose of the experimental study was as follows:

1) To determine the real size of the zone of the influence by the CS component of the active substance BM-2, created by one tear action item for the different grades of atmospheric stability.

2) To develop empirical data and to determine the accuracy of a mathematical model of heavy gas describing the processes of aerosol dispersion in the atmosphere.

Experimental study was conducted in two stages.

1) In the morning in the period from 07.00 to 08.30 (stage 1), the air temperature at an altitude of 2 m was 14 °C, at an altitude of 0.5 m – 16 °C. The weather conditions were partially cloudy. The average wind speed was 4 m/s. Consequently, the grade of stability of the atmosphere was equal to "C".

2) In the afternoon, from 14.30 till 16.00 (2nd stage), the air temperature at a height of 2 m was 20 °C, at a height of 0.5 m – 22 °C. The weather conditions were sunny. The average wind speed was 2 m/s. Consequently, there was strong convection, the grade of stability of the atmosphere was equal to "A".
The scheme of the experiment is shown in Fig. 2.

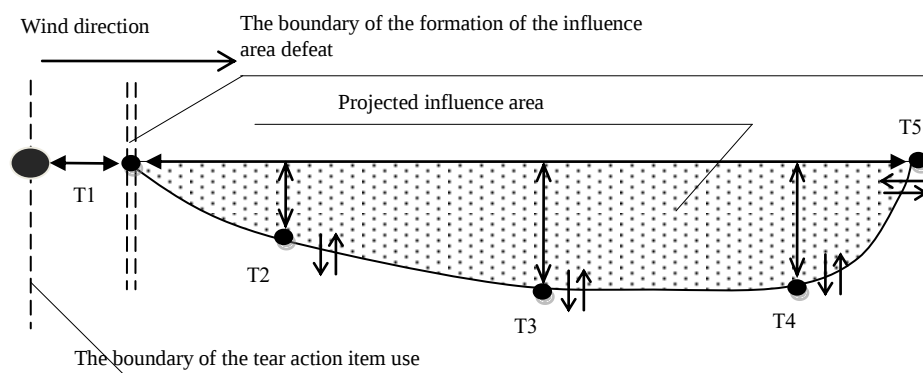

Figure 2. Scheme of the experiment (T1-T5 is the test points for determining concentration level).

The nature of the experiment was as follows. In advance, based on the above-mentioned mathematical model (with the help of the developed software), the size of the influence area was calculated, and the distance from the use of the tear action item to the boundary of the area formation was determined. The influence area was determined for an intolerable concentration of active substance CS (5 mg/m³) and a height of 1.5 m.

Later, at the limit of the calculated (predicted) influence area were located chemical detectors (CD). After the tear action item was triggered, CD determined the actual concentration of CS substance in the air.

In the case of determining of an intolerable concentration by CD, during the next use of the tear action item the control point was displaced by 1 m in the direction of increasing the area of influence behind the front. Otherwise, the control point was displaced inside the area of influence before obtaining the indicated concentration. In this way, the area of influence was "felt about".

Subsequently, the measurements of the distance from the place of emission to the point T1 were taken. The distance from the points T2, T3, T4 to the longitudinal center axis of the area of influence was measured, as well as the distance from the point T5 to the point T1.

Figure 3 shows the actual shape and size of the cloud of the active substance, which is created immediately after the tear action item use.

Figure 3. The shape and size of the cloud active substance immediately after the tear action item has been activated

The level of concentration of the active substance CS ($\geq 5 \text{ mg/m}^3$) was determined by changing the color of the filler of the indicator tubes from the CD set, Fig. 4.

Figure 4. Change the color of the indicator tubes filler on CS (concentration $\geq 5 \text{ mg/m}^3$)

The accuracy of the heavy gas model was determined by the average relative error between the data obtained using the model and the data obtained during the experiment.

The average relative error of the model was obtained by the following expressions:

$$\overline{\Delta_x} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left| \frac{x_i - \bar{x}}{x_i} \right| \cdot 100\%, \quad \overline{\Delta_y} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^n \left| \frac{y_i - \bar{y}}{y_i} \right| \cdot 100\%, \quad (9)$$

where $\bar{\Delta}_x$ is the average relative error of the model when evaluating the depth of the influence area; $\bar{\Delta}_y$ is the average relative error of the model when estimating the width of the influence area; x_i is the obtained during the i-th experiment the value of the depth of the influence area; $\bar{x}$ is the estimation of the depth of the influence area by model; y_i is the value obtained in the course of the i-th experiment, the width of the influence area; $\bar{y}$ is the estimation of the width of the influence area by model; n is the number of experiments conducted.

The values of average relative errors obtained according to expressions (9) make $\bar{\Delta}_x = 4.3\%$ and $\bar{\Delta}_y = 7.8\%$, which confirms a rather high level of model accuracy.

7. Conclusion

The results of the carried out simulation and experimental research have shown that the model of heavy gas has an acceptable level of error in describing the aerosol dispersion processes arising from the instantaneous release of the active substance of a small mass. The model error does not exceed 10%, which suggests its high predictive power. This gives grounds for asserting the expediency of using the given model in law-enforcement activity for an operational description of the processes of dispersion (expanding) in the atmosphere of aerosols generated during instantaneous (volley) emission of active substances of tear action. It is expedient to use the model in real time to adapt rational tactical schemes of the use of tear action means of restraint to different conditions of meteorological and tactical conditions during actions to end massive disturbances.

References

- [1] M. Berland. Modern problems of atmospheric diffusion and atmospheric pollution, Leningrad: Hydrometeoizdat, 1975, p. 440.
- [2] Y. Abramov and E. Grinchenko. Monitoring of Emergency Situations, Kharkov: Civil Defense University of Ukraine, 2005, pp. 124–129.
- [3] V. Gorsky. Scientific and methodical aspects of the analysis of emergency risk, Moscow: Economics and computer science, 2000, p. 260.
- [4] Method of calculation of concentrations in atmospheric air of harmful substances contained in enterprise emissions (OND-86) Goskomgidromet, Leningrad: Gidrometeoizdat, 1987, p. 87.
- [5] N. Bvzova. E. Garger. and V. Ivanov. Experimental studies of atmospheric diffusion and calculations of impurity scattering, Leningrad: Gidrometeoizdat, 1991, p. 278.
- [6] A. Shvvriaev, V. Menshikov. Estimation of the risk of atmospheric pollution in the region under study, Moscow: Moscow State University, 2004, p. 124.
- [7] A. Shatalov. M. Lisanov. and A. Pecharkin. The method of calculation of dispersion of emergency emissions, based on the model of "heavy gas": Safety of labor in industry, 2004, № 9, pp. 46–52.
- [8] Guidelines for Industrial Hazards Assessment (a Manual, World Bank Tech. Paper No. 55), The World Bank Group, 1988.
- [9] Method of calculation of ground concentrations of pollutants of different periods of averaging in relation to large point sources: the order of the Ministry of Natural Resources and Environmental Protection of the Republic. Belarus from Dec. 30 1999 № 390. [Electronic resource]. Mode of access: www.bankzakonov.com/d2008/time57/lav5765.

ДИПЛОМ

ТВ № 568838

Настоящий диплом выдан Бабкову
Юрию Павловичу

в том, что он в 1986 году поступил
в Военную инженерную ракетно-техническую академию
ВВТО им. Маршала Советского Союза Говорова А.А.
и в 1988 году окончил полный курс
названной академии

по специальности инженерная оперативно-
тактическая Войск ВВТО

Решением Государственной экзаменационной
комиссии от 2 июля 1988 г.

Бабкову Ю. П.
присвоена квалификация инженер-
исследователь

Председатель Государственной
экзаменационной комиссии
маршал войск связи
Почетный академик
генерал-полковник
Секретарь
генерал-майор
Горбун В. А.

М. П.

А. Белов
В. Стрельников
В. Зинковский
24 июля 1988 г.

Регистрационный № 15590

ДИПЛОМ

С ОТЛИЧИЕМ

ЖВ № 108066

Настоящий диплом выдан *Бабкову*
Юрию Павловичу

в том, что он в 1978 году поступил
в *Житомирское высшее училище*
радиотехники ВВФ
и в 1983 году окончил полный курс
названного училища

по специальности *радиотехнические*
средства

Решением Государственной экзаменационной
комиссии от "24" июня 1983 г.

Бабкову Ю.П.
присвоена квалификация *военного*
радиотехника

Председатель Государственной
экзаменационной комиссии
Полковник инженер

Полковник

Полковник

Полковник

М. П.

Город Житомир

А.И.

В.И.

В.И.

А.И.И.И.И.
В.И.И.И.И.
В.И.И.И.И.

"25" июня 1983 г.

Регистрационный № *17*

Московская типография Гознака. 1979.

УКРАЇНА

Міністерство освіти

Рішенням вченої Ради

Одеського військового університету

від 25 червня 1996 року протокол № 3

Бадкову Юрію Павловичу

присвоєно вчене звання

ДОЦЕНТА

по кафедрі одйосення військ

середніх сурбнутимих військ

Голова вченої Ради

Учений секретар

ДИПЛОМ

С ОТЛИЧИЕМ

ЖВ № 108066

Настоящий диплом выдан Бадкову Юрию Павловичу

в том, что он в 1978 году поступил

в Житомирское высшее училище радиоэлектроники ВВФ

и в 1983 году окончил полный курс названного училища

по специальности радиотехнические средства

Решением Государственной экзаменационной комиссии от 24 июня 1983 г.

Бадкову Ю.П. присвоена квалификация военного радиотехника

Молотовская типография Гознака, 1979.

УКРАЇНА

Міністерство освіти

Рішенням вченої Ради

Одеського військового університету
від 25 червня 1996 року протокол № 3

Бадкову Юрію Павловичу

присвоєно вчене звання

ДОЦЕНТА

за спеціалістської військової служби

Голова вченої Ради

Учений секретар

ДИПЛОМ

С ОТЛИЧИЕМ

ЖВ № 108066

Настоящий диплом выдан Бадкову Юрию Павловичу

в том, что он в 1978 году поступил в Житомирское высшее училище радиотехники ВВФ и в 1983 году окончил полный курс названного училища

по специальности радиотехнические средства

Решением Государственной экзаменационной комиссии от 24 июня 1983 г.

Бадкову Ю.П. присвоена квалификация военного радиотехника

Председатель Государственной экзаменационной комиссии полковник инженер А.И. Циганкин
Почтовый адрес г. Житомир, ул. Советская, 25
М. П. Город Житомир 25 июня 1983 г.
Регистрационный № 17
Мозовская типография Гознака, 1979.

Посвідчення № 3150

Басюкову
Юлію
Павлівну

Указом

Президента України

від 26 березня 2013 р.

№ 159/2013

ПРИСВОЄНО
ПОЧЕСНЕ ЗВАННЯ

«Заслужений працівник
освіти України»

Президент
України

В.Янукович

ПЗ №004878

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Збірник тез доповідей НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**“Службово-бойова діяльність
Національної гвардії України:
сучасний стан, проблеми
та перспективи”**

Секція 1

**Оперативне мистецтво та тактика
Національної гвардії України**

(<http://nangu.edu.ua>)

14 березня 2019 року

м. Харків

Оргкомітет конференції

Голова оргкомітету – перший заступник начальника Національної академії з навчально-методичної та наукової роботи полковник **Морозов О.О.**

Відповідальний секретар оргкомітету:

науковий співробітник науково-організаційного відділу **Медвідь Ю.І.**
(057-739-26-68, 4-68)

Члени оргкомітету:

начальник науково-дослідного центру полковник **Приходько І.І.**;
начальник навчально-методичного центру полковник **Тробюк В.І.**;
начальник оперативно-тактичного факультету полковник **Павлов С.П.**;
начальник командно-штабного факультету полковник **Овчаренко В.В.**;
начальник факультету логістики полковник **Єманов В.В.**;
начальник гуманітарного факультету полковник **Іщенко С.О.**;
заступник начальника Київського факультету з навчально-методичної та наукової роботи полковник **Комісаров О.Г.**;
начальник відділу по роботі з особовим складом полковник **Драган Ю.А.**;
начальник відділу родів військ та служб полковник **Деркач О.В.**;
начальник науково-організаційного відділу підполковник **Морозов І.Є.**

Адреса оргкомітету: 61001, м. Харків, майдан Захисників України, 3, Національна академія Національної гвардії України, науково-організаційний відділ.

Контактні телефони: 057-739-26-02, 057-739-26-68.

Електронна адреса: nov_nangu@ukr.net

Доповіді відтворені безпосередньо з авторських оригіналів. За достовірність представлених результатів відповідальність несуть автори

Секція № 1.

Оперативне мистецтво та тактика Національної гвардії України

Керівник секції: кандидат військових наук, доцент **Лавніченко О.В.**
Заступник керівника секції: кандидат військових наук, старший науковий співробітник полковник **Бацамут В.М.**
Секретар секції: підполковник **Чепель М.О.**

Тематика секції:

- проблеми забезпечення громадської та державної безпеки силами Національної гвардії України;
- теорія оперативного мистецтва і тактики забезпечення громадської та державної безпеки силами Національної гвардії України;
- форми службово-бойового застосування і можливості формувань забезпечення громадської та державної безпеки силами Національної гвардії України;
- взаємодія, всебічне забезпечення сил і оперативне (бойове) управління у забезпеченні громадської та державної безпеки силами Національної гвардії України;
- напрями розвитку забезпечення громадської та державної безпеки силами Національної гвардії України.

УДК 355.318

Бабков Ю.П., заслужений працівник освіти України, кандидат технічних наук, доцент, професор кафедри оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України; **Чепель М.О.**, ад'юнкт докторантури та ад'юнктури Національної академії Національної гвардії України, підполковник

ПІДХОДИ ДО ПОБУДОВИ МОДЕЛЕЙ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОТИБОРСТВА У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

У ході виконання завдань силами охорони правопорядку (СОПр), зокрема формуваннями Національної гвардії України, із забезпечення громадської, державної безпеки, що обумовлені масовою активністю громадян, виникає велика ймовірність їх трансформації та переростання в масові безпорядки, які можуть нести реальну загрозу безпеці громадян, конституційному ладу країни тощо.

Аналіз подій, що відбувалися в Україні у 2004, 2013-2014 роках, протести у Франції (рух “жовтих жилетів”) та Брюсселі (Бельгія) у 2018-2019 роках показав, що між суб'єктами суспільно-політичних відносин та СОПр виникає довготривале інформаційно-психологічне протиборство (ІПП), яке можна охарактеризувати як процес активної інформаційно-психологічної взаємодії (інформаційно-психологічних впливів, заходів протидії та захисту від негативних інформаційно-психологічних впливів, превентивних інформаційно-психологічних заходів) між суб'єктами суспільно-політичних відносин (органів державної влади), СОПр з одного боку, активними сторонами соціального конфлікту, дії яких загрожують громадській та державній безпеці – з іншого, а також населенням, яке підтримує (ставиться нейтрально, не підтримує) протиборчі сторони. В ході даного процесу відбувається зниження морально-психологічного стану особового складу СОПр, населення. Це може виражатись у відмові правоохоронцями виконувати службові обов'язки, зайняття СОПр лояльної позиції до конфліктуючої сторони, виникнення у особового складу вагань у правильності своїх дій та інше, що в кінцевому підсумку може призвести до непрогнозованих психогенних втрат серед особового складу СОПр та частини населення в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за визначеною темою дозволив зробити висновок, що сьогодні існує велика кількість моделей, що описують окремі елементи ІПП, але не описують процес в цілому. В основу побудови моделей ІПП між СОПр, що виконують завдання з забезпечення громадської, державної безпеки та сторонами соціального конфлікту пропонується покласти принцип створення інформаційної рівноваги або переваги між потенціалами суб'єкта та об'єкта впливу.

Напрямок подальшого дослідження буде побудова моделей, які дозволили

би описати найбільш суттєві риси ІПП в сфері забезпечення громадської, державної безпеки та розроблення системи типових сценаріїв дій СОПр в процесі ІПП при розв'язанні соціальних конфліктів.

УДК 355.426.4

Бацамут В.М., кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, заступник начальника науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України – начальник науково-дослідної лабораторії службово-бойового застосування Національної гвардії України Національної академії Національної гвардії України, полковник

**МОДУЛЬНИЙ ПІДХІД ДЛЯ ОБҐРУНТУВАННЯ СТРУКТУРИ
ТА ЧИСЕЛЬНОСТІ УГРУПОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ,
СТВОРЮВАНОВОГО ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ**

Національна гвардія України (НГУ) є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України. Для виконання завдань з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки (ГБ) у складі НГУ утворені військові частини оперативного призначення, військові частини з охорони громадського порядку, підрозділи (загони) спеціального призначення, які складають “мобільну компоненту гвардії”. Військові частини та підрозділи вказаних типів спроможні виконувати завдання із забезпечення ГБ у відриві від пунктів постійної дислокації.

У разі виникнення на території країни масових акцій протесту насильницького характеру, масових заворушень за рішенням Міністра внутрішніх справ України у кризових районах, для забезпечення в них ГБ, можуть створюватися угруповання гвардії.

У доповіді наголошується, що проведений аналіз порядку створення угруповання колишніх внутрішніх військ МВС України під час подій, що відбулися у м. Київ в період листопад 2013 р. – лютий 2014 р., свідчить про необхідність подальшого удосконалення теоретичної бази, порядку і змісту практичних заходів зі створення правоохоронних угруповань для забезпечення ГБ.

Проведений аналіз спеціальної літератури свідчить про доцільність запровадження модульної структури організації угруповань гвардії. Модульність дозволяє спростити процес визначення достатнього чисельного і функціонального складу угруповання в цілому, комплектувати створюване угруповання потрібними “модулями” для набуття ним (угрупованням) необхідних спроможностей і можливостей для виконання всього переліку і обсягу поставлених завдань, спростити процес управління силами угруповання, що просторово розосереджені в кризовому районі.

Антонець В.В. ПІДХОДИ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ З ВРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ ПОДІЙ 2014 РОКУ В КРИМУ ТА НА СХОДІ УКРАЇНИ	4
Бабков Ю.П., Чепель М.О. ПІДХОДИ ДО ПОБУДОВИ МОДЕЛЕЙ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ПРОТИБОРСТВА У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ ТА ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ	5
Бацамут В.М. МОДУЛЬНИЙ ПІДХІД ДЛЯ ОБҐРУНТУВАННЯ СТРУКТУРИ ТА ЧИСЕЛЬНОСТІ УГРУПОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ, СТВОРЮВАНОВОГО ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ	6
Борта Р.В. ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ В УМОВАХ СКЛАДНОЇ ХІМІЧНОЇ ОБСТАНОВКИ ТА ПОРЯДОК ВЗАЄМОДІЇ	7
Братко А.В., Філіппов М.О. УМОВИ ЗАСТОСУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В СУЧАСНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТАХ	9
Вербицький В.О., Колесник О.О. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРІЄНТУВАННЯ ГАРМАТ ПРИ ЗБІЛЬШЕННІ РОЗМІРІВ ВОГНЕВОЇ ПОЗИЦІЇ	10
Власюк В.В., Кириллов Д.В. РОЗРОБКА МЕТОДИКИ ОЦІНЮВАННЯ МОЖЛИВОСТІ ВИКОНАТИ БОЙОВІ ЗАВДАННЯ З РОЗВІДКИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ МАРШУ ПОХІДНОЮ ОХОРОНОЮ ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ НА ПРИКЛАДІ ДОЗОРНОГО ВІДДІЛЕННЯ	12
Волков І.М., Гончар Р.О. ПІДХОДИ ДО ЗАСТОСУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ У ВІДНОВЛЕННЯ ЦІЛІСНОСТІ УКРАЇНИ І ДЕОКУПАЦІЇ ДОНБАСУ	13
Волобуєв Р.В., Онопрієнко О.С. УДОСКОНАЛЕННЯ НАУКОВО-МЕТОДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ ЧАСТИНАМИ ТА ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ТА РЯТУВАЛЬНИМИ ФОРМУВАННЯМИ СИЛ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ УКРАЇНИ ПРИ ВИНИКНЕННІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	15
Гармаш В.П. ОРГАНІЗАЦІЯ КООРДИНАЦІЇ СИЛ ПРАВОПОРЯДКУ КЕРІВНИКОМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ПРИПИНЕННЯ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ	16
Годлевський С.О. ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ УСПІШНОСТІ СТАБІЛІЗАЦІЙНИХ ДІЙ У КРИЗОВОМУ РАЙОНІ	17
Голубок М.Г., Петік А.В. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ПОЛЬОВОЇ ВИУЧКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ	19
Гончар Р.О. АНАЛІЗ СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ	20
Городнов В.П., Суконько С.М. ПОКАЗНИКИ, КРИТЕРІЙ ТА МЕТОД ОЦІНЮВАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ З ОХОРОНИ ЯДЕРНОЇ УСТАНОВКИ ЩОДО ПРОТИДІЇ ВЧИНЕННЮ ДИВЕРСІЇ	21
Гресько Ю.П. СТОСОВНО НЕОБХІДНОСТІ РОЗРОБЛЕННЯ РЕКОМЕНДАЦІЙ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ СИЛ І ЗАСОБІВ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ОСОБЛИВОГО ПЕРІОДУ	22
Дробаха Г.А., Сафощкіна Л.В., Лісичин В.Е. ІМІТАЦІЙНА МОДЕЛЬ АНАЛІЗУ ЗАХИЩЕНОСТІ ВАЖЛИВИХ ДЕРЖАВНИХ ОБ'ЄКТІВ ВІД ДІЙ УДАРНОГО БЕЗПІЛОТНОГО ЛІТАЛЬНОГО АПАРАТУ	23
Ковальов І.В., Росляков О.В. ПОРЯДОК ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ	25

ЗМІСТ

Ковтуненко А.В., Бутко Р.В. ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ СИЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ У ВНУТРІШНЬОМУ ЗБРОЙНОМУ КОНФЛІКТІ.....	26
Козловець В.В., Кузнецов В.В. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ БЕЗПЛОТНИХ АВІАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ В ІНТЕРЕСАХ АРТИЛЕРІЙСЬКИХ ЧАСТИН ТА ПІДРОЗДІЛІВ.....	27
Колянда В.В. ПОКАЗНИКИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗНЕШКОДЖЕННЯ НЕЗАКОННИХ ЗБРОЙНИХ ФОРМУВАНЬ, ЩО ВРАХОВУЮТЬ РАПТОВІСТЬ ДІЙ ФОРМУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....	28
Пташка С.Д., Кулешов О.П. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ СЛУЖБИ З КОНВОЮВАННЯ СПЕЦІАЛЬНОГО КОНТИНГЕНТУ ХВОРИХ НА ІНФЕКЦІЙНІ ЗАХВОРЮВАННЯ.....	30
Курашкевич А.П., Медвідь М.О. СУЧАСНИЙ СТАН МОБІЛЬНИХ СИЛ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ.....	31
Лавніченко О.В. ОПЕРАТИВНА КОНЦЕПЦІЯ ЗАСТОСУВАННЯ НГУ ДЛЯ ВРЕГУЛЮВАННЯ ВНУТРІШНЬОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ.....	32
Лазутський А.Ф., Писарєв А.В. СУЧАСНІ ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ЯК ІНТЕЛІГЕНТА.....	34
Лисенко О.В., Карпенко С.І. ПОНЯТТЯ – СЛУЖБОВОЇ РОЗВІДКИ ТА ОСНОВНІ ЗАВДАННЯ.....	35
Лиходій О.В., Попович В.Г. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТАКТИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ ПІДГОТОВКИ ЗА СПЕЦІАЛЬНОСТЯМИ, ЯКІ ГОТУЮТЬСЯ В НА НГУ.....	36
Луговський І.С., Лисенко О.В. ОБ'ЄКТ МОНІТОРИНГУ – НАТОВП.....	38
Магась Г.А. ОСНОВНІ ПІДХОДИ ЩОДО ФОРМУВАННЯ МОДЕЛІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ В СФЕРІ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ (В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ).....	41
Мірошніченко Г.М., Шевцов А.С., Гордієнко І.А. РОЛЬ КОАЛІЦІЙНИХ ПРАВООХОРОННИХ ВІЙСЬК (СИЛ) В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ МИРОТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОБСЄ.....	42
Назаренко О.Л., Дробаха Г.А., Башкатов Є.Г. ТИПОВИЙ СЦЕНАРІЙ РОЗВИТКУ ПОДІЙ ЗА УМОВ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ХАРАКТЕРУ ТА СПОСОБИ ЗАСТОСУВАННЯ ФОРМУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....	43
Нестеренко О.О., Трішун Р.М. ОБГРУНТУВАННЯ НЕОБХІНОСТІ БІЛЬШ РЕТЕЛЬНОГО ОПИСУ УМОВ ВИКОНАННЯ НОРМАТИВІВ ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ПОРЯДКУ ВІДПРАЦЮВАННЯ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВИХ НОРМАТИВІВ З БОЙОВОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН (ПІДРОЗДІЛІВ) НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....	45
Обрядін В.В. МЕТОДИКА ОЦІНКИ БОЙОВИХ ПОТЕНЦІАЛІВ ЗРАЗКІВ ОЗБРОЄННЯ ТА ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ.....	46
Овчаренко В.В. ПОКАЗНИКИ, КРИТЕРІЇ, КОМПЛЕКСНА МАТЕМАТИЧНА МОДЕЛЬ, МЕТОД МАТЕМАТИЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ І ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА МОЖЛИВОСТЕЙ ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ ПІДРОЗДІЛАМИ, ЧАСТИНАМИ І З'ЄДНАННЯМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ.....	47

ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....	
Олещенко А.І., Радіонов Г.О. АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ СИСТЕМ ПРЯМОКУТНИХ КООРДИНАТ В УКРАЇНІ.....	48
Онопрієнко О.С., Савін А.А. МОДЕЛЬ ВИЗНАЧЕННЯ НЕОБХІДНОЇ ЧИСЕЛЬНОСТІ ОСОБОВОГО СКЛАДУ УГРУПУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ ПІД ЧАС НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРУ.....	51
Панченко В.Ю., Євсєєв В.О. ЗМІСТ ЗАВДАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ПРИ УЧАСТІ У ПРОВЕДЕННІ ЕВАКУАЦІЇ НАСЕЛЕННЯ У РАЗІ ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ.....	52
Пашуба А.С., Гончаров Є.І., Тріщун Р.М. РОЗРОБКА МЕТОДИКИ ТАКТИЧНИХ РОЗРАХУНКІВ БОЙОВОГО ЗАСТОСУВАННЯ ГРУПИ БОЙОВИХ МАШИН, ЯК ОДНОГО З ОСНОВНИХ БОЙОВИХ ПОРЯДКІВ МЕХАНІЗОВАНОГО ПІДРОЗДІЛУ ПРИ ВИКОНАННІ БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ В ОСНОВНИХ ВИДАХ БОЮ.....	53
Пашенко В.В., Старух О.С. ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ ПІДРОЗДІЛІВ ДО ВИКОНАННЯ БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ В УМОВАХ МІННОЇ ВІЙНИ.....	55
Писарєв А.В., Радченко І.О., Писарєв С.А. ПОСИЛЕННЯ ВОГНЕВОГО УРАЖЕННЯ ПРОТИВНИКА ЗАСТОСУВАННЯМ ВОГНЕМЕТІВ.....	56
Ролін І.Ф., Хлеманцов Т.В. ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ ЄВРОАТЛАНТИЧНИХ СТАНДАРТИВ У СИСТЕМУ УПРАВЛІННЯ СИЛАМИ ОБОРОНИ.....	57
Сафоскіна Л.В. АНАЛІЗ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ У СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ВІЙСЬКАМИ ЗА ДОСВІДОМ КРАЇН НАТО.....	59
Сербин В.В. ЩОДО ПОБУДОВИ АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....	60
Варакута В.П., Дяченко Д.В., Стародубцев С.О., Романюк В.А. ОБҐРУНТУВАННЯ ЗАЛЕЖНОСТІ РЕЗУЛЬТАТУ ЗАГАЛЬНОВІЙСЬКОВОГО БОЮ ВІД РІВНЯ ЯКОСТІ ЗМІСТОВНОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....	61
Сутюшев Т.А., Чупрун В.Т. ЕМПІРИЧНА МОДЕЛЬ РОЗВІДУВАЛЬНО- ПОШУКОВОЇ ГРУПИ ПРИЗНАЧЕНОЇ ДЛЯ ВЕДЕННЯ ЕСТАФЕТНОГО ПОШУКУ.....	63
Сутюшев Т.А., Чупрун В.Т., Курбатов А.А., Семененко О.С., Фролова О.С. КОРЕЛЯЦІЯ ПСИХОФІЗИЧНОГО НАВАНТАЖЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З ЯКІСТЮ ВИРІШЕННЯ ТЕСТОВИХ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ.....	64
Поляков В.Ю., Магмет Т.М. ПРО РOLЬ АДМІНІСТРАТИВНОЇ СКЛАДОВОЇ УПРАВЛІННЯ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ І ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЮ ГВАРДІЄЮ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТОМ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ ДЕРЖАВИ.....	65
Санніков С.Г., Стойко О.С. ЗАГАЛЬНА ТАКТИКА ЗАСІДКИ, ЯК СПОСОБУ ВІЙСЬКОВОЇ РОЗВІДКИ І БОЙОВИХ ДІЙ ПІДРОЗДІЛІВ НГУ.....	66
Ткаченко М.Д. ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОГО ЗАСТОСУВАННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ТА ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ ДЕРЖАВИ.....	67
Тробюк Д.В., Бєлашов Ю.О. МОЖЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ЖАНДАРМЕРІЇ ФРАНЦІЇ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....	68
Уварова А.О. ЩОДО МЕТОДІВ ОЦІНКИ ЕФЕКТИВНОСТІ БЕЗПЕКИ В АВТОМАТИЗОВАНИХ СИСТЕМАХ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....	69
Ульянов О.І. ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОЇ ПОЛІЦІЇ.....	70

Форноляк В.М. ОКРЕМІ ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ТЕРОРИЗМУ.....	72
Фалько С.А. ВОЄННА ІСТОРІЯ ТА ВОЄННА НАУКА В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ.....	73
Харун О.М., Лось О.Д., Ягодзинський В.П. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ІНЖЕНЕРНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНУ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ ПРИ ВІДБИТТІ ЗБРОЙНОГО ВТОРГНЕННЯ.....	75
Харун О.М., Лось О.Д., Нещадін О.В. ПІДГОТОВКА МАРШУ З ДОСВІДУ ВІЙН КІНЦЯ ХХ □ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ.....	76
Хорошун В.П., Ковалевський Є.П. УЧАСТЬ ЧАСТИН І ПІДРОЗДІЛІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ У ВИКОНАННІ ФУНКЦІЇ ПО ОХОРОНІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА УЧАСТІ У ЗДІЙСНЕННІ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВНОЇ ОХОРОНИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ТА ПОСАДОВИХ ОСІБ.....	77
Чупрун В.Т., Сутюшев Т.А. МЕТОДИКА ОБГРУНТУВАННЯ СПОСОБУ ЕСТАФЕТНОГО ПОШУКУ.....	79
Чухлатий А.В. ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ З ПРАВООХОРОННИМИ ФУНКЦІЯМИ ТА АДАПТАЦІЇ ДО ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....	80
Шерстюк А.Д., Халеп В.В., Саморок М.Г. МОНІТОРИНГ ВІДКРИТИХ ДЖЕРЕЛ ІНФОРМАЦІЇ В ІНТЕРЕСАХ ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ.....	81
Яковенко Є.С., Воронін А.І. АНАЛІЗ ЗАСТОСУВАННЯ СЦЕНАРНОГО ПІДХОДУ В ТЕОРІЇ І ПРАКТИЦІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....	82

Для нотаток

Для нотаток

Для нотаток

НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

“Службово-бойова діяльність Національної гвардії України: сучасний стан, проблеми та перспективи”

Секція 1

Збірник тез доповідей

Відповідальний за випуск: *І.Є. Морозов*

Комп'ютерне складання і верстання: *С.О. Воробйов;
О.В. Ніконенко*

Формат 60x84¹/₁₆. Ум. друк. арк. 10,70.
Тираж 50 прим. Зам. № 160

Видавець і виготовлювач Національної академії Національної гвардії України
майдан Захисників України, 3, м. Харків-1, 61001.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4794 від 24.11.2014 р.

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Збірник тез доповідей НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

**“Службово-бойова діяльність
Національної гвардії України:
сучасний стан, проблеми
та перспективи”**

Секція 1

**Актуальні проблеми оперативного
мистецтва та тактики Національної гвардії
України**

(<http://nangu.edu.ua>)

2 квітня 2020 року

м. Харків

Оргкомітет конференції

Голова оргкомітету – перший заступник начальника Національної академії з навчально-методичної та наукової роботи генерал-майор **Морозов О.О.**

Відповідальний секретар оргкомітету:

науковий співробітник науково-організаційного відділу **Медвідь Ю.І.**
(057-732-37-56, 53-96)

Члени оргкомітету:

начальник науково-дослідного центру полковник **Приходько І.І.**;
начальник навчально-методичного центру полковник **Тробюк В.І.**;
начальник оперативно-тактичного факультету полковник **Павлов С.П.**;
начальник командно-штабного факультету полковник **Овчаренко В.В.**;
начальник факультету логістики полковник **Єманов В.В.**;
начальник гуманітарного факультету полковник **Іщенко С.О.**;
начальник Київського факультету полковник **Корнієнко Д.М.**;
начальник відділу по роботі з особовим складом полковник **Драган Ю.А.**;
начальник відділу родів військ та служб полковник **Деркач О.В.**;
начальник науково-організаційного відділу підполковник **Морозов І.Є.**

Адреса оргкомітету: 61001, м. Харків, майдан Захисників України, 3, Національна академія Національної гвардії України, науково-організаційний відділ.

Контактні телефони: 057-739-26-02, 057-732-37-56.

Електронна адреса: nov_nangu@ukr.net

Доповіді відтворені безпосередньо з авторських оригіналів. За достовірність представлених результатів відповідальність несуть автори

Секція № 1.

**Актуальні проблеми оперативного мистецтва та тактики
Національної гвардії України**

Керівник секції: доктор військових наук, старший науковий співробітник
полковник **Бацамут В.М.**;

Заступник керівника секції: кандидат військових наук, доцент полковник
Панченко В.Ю.;

Секретар секції: підполковник **Каплун Є.О.**

Тематика секції:

- проблеми забезпечення державної безпеки силами і засобами Національної гвардії України;
- проблеми розмежування повноважень Національної гвардії України та Національної поліції України в охороні громадського порядку та забезпеченні громадської безпеки у кризових ситуаціях;
- основні проблеми організації управління силами Національної гвардії України у надзвичайних ситуаціях та у спеціальних операціях і шляхи їх вирішення;
- адаптація зарубіжного досвіду у організації виконання завдань в припиненні масових заворушень;
- службово-бойова діяльність військових частин Національної гвардії України в охороні та обороні важливих державних об'єктів;
- обґрунтування завдань та способів ведення військової розвідки частин Національної гвардії України;
- шляхи та способи вдосконалення методики роботи командира та штабу військової частини з організації виконання завдань у відриві від ППД;
- напрями вдосконалення способів дій формувань Національної гвардії України у спеціальних операціях;
- проблеми організації взаємодії формувань Національної гвардії України з іншими військовими формуваннями, правоохоронними органами, органами державної влади, місцевого самоврядування під час охорони громадського порядку у надзвичайних ситуаціях.

УДК 351.865

Бабков Ю.П., кандидат технічних наук, доцент, професор кафедри оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України

ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ ТЕОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

В сучасній законодавчій базі і науковій літературі розглядаються різні підходи до визначення понять “національна”, “державна”, “воєнна”, “громадська” безпека, що характеризує відсутність єдності у підходах до визначення термінологічної бази.

Термін “національна безпека” сьогодні офіційно визначає закон України “Про національну безпеку України”, як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз.

Взагалі термін “національна безпека” був започаткований у 1904 році президентом США Т. Рузвельтом і використовувався як синонім поняття “обороздатність держави” та до середини 80-х років XX сторіччя під ним розумілись воєнна і політична безпека.

В законі України “Про оборону України” визначається обороноздатність держави як здатність держави до захисту у разі збройної агресії або збройного конфлікту. Вона складається з матеріальних і духовних елементів та є сукупністю воєнного, економічного, соціального та морально-політичного потенціалу у сфері оборони та належних умов для його реалізації. В широкому розумінні поняття “обороздатність держави” розглядають як воєнну безпеку. Закон України “Про національну безпеку України” дає визначення воєнній безпеці як захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від воєнних загроз. А під державною безпекою розуміється захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз невоєнного характеру.

Як видно з цих визначень, що ключовим поняттям є захищеність національних інтересів від певного виду загроз. Захищеність має тлумачитись як здатність протидіяти чи здійснювати захист. А здатність характеризується наявністю певного інтегрованого потенціалу (воєнного, економічного, соціального та морально-політичного) та належних умов для його реалізації.

Виходячи з цього “безпека” в широкому розумінні можна тлумачити як наявність потенціалу та умов для його реалізації з метою захисту від загроз та протидії їм.

Характер, масштаб і рівень загроз визначає необхідний рівень безпеки, який відповідно характеризується величиною потенціалу та сформованістю умов його реалізації. Забезпечення безпеки здійснюється шляхом створення, нарощування, підтримання та відновлення втраченого чи витраченого потенціалу й утилізація надмірного потенціалу, що є функціями відповідної системи забезпечення безпеки.

Такий підхід частково використовується в роботах науковців Богдановича В. Ю., Скулиша Є. Д., Свиди І. Ю., Сиротенка А. М., Павловського О. В. при побудові моделей управління потенціалом протидії загрозам воєнного характеру для забезпечення визначеного рівня воєнної безпеки. Доцільно використовувати аналогічний підхід при протидії загрозам національним інтересам та в інших сферах.

Таким чином, єдність підходу до тлумачення поняття “безпека” дає змогу трактувати національну безпеку як наявність потенціалу (сукупності потенціалів) і умов його реалізації для протидії і захисту від реальних і потенційних загроз національним інтересам. Використовуючи аналогічний підхід можливо сформулювати систему понять “воєнна безпека”, “економічна безпека”, “екологічна безпека”, “інформаційна безпека” тощо з конкретизацією сфер реалізації національних інтересів.

УДК 355.318

Бабков Ю.П., кандидат технічних наук доцент, професор кафедри оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України;
Дорофєєв А.С., слухач 718 навчальної групи оперативно-тактичного факультету Національної академії Національної гвардії України, підполковник

СЦЕНАРІЙ ДІЙ УГРУПОВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ПРИ ОДИНОЧАСНОМУ ВИНИКНЕННІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ СОЦІАЛЬНОГО І ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРУ В ЗОНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНОГО ОПЕРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ

В Україні щорічно виникають сотні надзвичайних ситуацій (НС) різного характеру (природного, техногенного, соціального та воєнного), внаслідок яких гине велика кількість людей, а матеріальні збитки сягають кількох мільярдів

гивень. НС, як правило, взаємопов'язані між собою, та можуть виникати в комплексі, що значно посилює їх негативний вплив.

Упродовж 2019 року в Україні зареєстровано 117 надзвичайних ситуацій.

З огляду на статус та специфіку службово-бойової діяльності Національна гвардія України, яка входить до складу функціональної підсистеми ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ, однією з перших залучається до виконання завдань з реагування на надзвичайні ситуації. Виконання таких завдань може ускладнитися, якщо в різних регіонах держави одночасно стануться кілька НС з високим рівнем загроз.

Це вимагає залучення значних за чисельністю сил і засобів НГУ, що підвищує рівень невизначеності у зв'язку з відсутністю керівних документів, які регламентують порядок дій за таких обставин, і ускладнює процес прийняття рішення щодо створення та застосування угруповань НГУ.

Одним із методів зниження невизначеності та підвищення оперативності прийняття рішення є моделювання процесу прийняття рішення, зокрема з використанням сценарно-ситуаційного підходу. Суть такого підходу полягає у формуванні великої кількості ймовірних сценаріїв і ситуацій та їх використання для прийняття рішення зі створення угруповань НГУ при реагуванні на НС.

Мета досліджень полягає у розробленні сценарію дій угруповань НГУ при одночасному реагуванні на НС соціального та техногенного характеру у зоні відповідальності Центрального оперативно-територіального об'єднання НГУ.

Кожна ситуація має вплив різних факторів на процес застосування сил НГУ. В роботі методом апіорного ранжирування планується здійснити аналіз факторів, який покаже, що буде найбільш важливе:

- розмір (масштаб) району виникнення надзвичайної ситуації;
- кількість людських втрат;
- здатність угруповання функціонувати незалежно, без поповнення запасів і заміни особового складу;
- типи військових частин, що залучені до виконання СБЗ.

У разі одночасного виникнення декількох НС постає питання першочерговості реагування на НС. У доповіді наголошується, що визначення пріоритетності залучення сил у райони виконання завдань пропонується здійснювати на основі комплексної оцінки ризику людських втрат, матеріальних втрат та втрати управління органами державного управління.

УДК 355.431: 351.75

Бацамут В.М., доктор військових наук, старший науковий співробітник, заступник начальника науково-дослідного центру – начальник науково-дослідної лабораторії службово-бойового застосування Національної гвардії України Національної академії Національної гвардії України, полковник

ДО ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ ОПЕРАТИВНИХ УГРУПОВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ЗАГРОЗ ГРОМАДСЬКІЙ БЕЗПЕЦІ

Сучасна суспільно-політична обстановка в країні є складною і характеризується багатоваріантністю загроз громадській безпеці (ГБ), підвищеним рівнем ймовірності виникнення надзвичайних ситуацій соціального характеру (НС Сх) у різних її регіонах, ліквідація яких потребуватиме залучення відповідних за складом оперативних угруповань Національної гвардії України (НГУ).

Силами угруповання гвардії у кризовому регіоні проводяться профілактичні, ізоляційно-обмежувальні, охоронні, режимні та інші заходи, а також спеціальні операції.

Створення оперативного угруповання гвардії являє собою комплекс заходів, що проводяться Головним управлінням НГУ разом із Міністерством внутрішніх справ у взаємодії з іншими органами виконавчої влади щодо визначення складу сил і засобів, порядку їх зосередження у районах оперативних дій і розгортання відповідно до замислу майбутніх дій.

Проведений аналіз порядку створення угруповання колишніх внутрішніх військ МВС України під час подій, що відбулися у м. Київ в період листопад 2013 р. – лютий 2014 р., показав відсутність у органів військового управління чітких концептуальних поглядів на порядок і зміст заходів зі створення угруповань в тих умовах оперативної обстановки, що склалася і прогнозується в країні.

Крім того, згадані події в Україні висвітили певні зміни у самому характері виникнення і протікання НС Сх до яких слід віднести такі: по-перше, можливість виникнення НС Сх одночасно у кількох населених пунктах (мегаполісах) країни; по-друге, нестабільність оперативної обстановки в інших регіонах країни, яка характеризується певною динамікою як в ускладненні, так і у плані нормалізації обстановки; по-третє, динаміка у кількості і розподіленні території країни кризових регіонів, що змінює плече перекидання до них сил гвардії; по-четверте, участь у протестних акціях груп громадян з інших регіонів країни, які мають здатність до швидкого акумулювання у певному районі (населеному пункті), керованість таких груп; по-п'яте, значні часові масштаби протікання таких кризових ситуацій, які вимірюються тижнями і навіть місяцями.

Наголошується, що проблемам створення угруповань військ (сил), але загальновійськових, присвячені роботи вітчизняних вчених: В.М. Телелима; О.М. Загорки; В.М. Можаровського; І.С. Романченка; Ю.В. Пунди; Р.І. Тимошенка та інших. Проведений аналіз спеціальної літератури з даної тематики виділяє напрацювання також закордонних авторів: Ю.Є. Донського; В.І. Останкового; В.І. Молтенського; Ю.М. Тучкова; П.М. Тихановського; В.М. Томашева; В.В. Шуляка та інших.

Разом із тим відмічається, що напрацювання цих фахівців у повному обсязі не відповідають характеру правоохоронної діяльності і, тому, не можуть бути використані у повному обсязі в цій сфері. Аналіз показав, що глибинні напрацювання в теорії правоохоронної діяльності щодо створення оперативних угруповань саме правоохоронних сил для нейтралізації загроз ГБ наразі відсутні. Ті праці, що відомі в основному спрямовані на визначення достатнього чисельного складу створюваних правоохоронних формувань, залишаючи інші, не менш значущі, аспекти поза увагою.

У доповіді наголошується, що наведені аспекти і низка інших створюють проблемну ситуацію в діяльності органів військового управління НГУ і, тим самим, обумовлюють необхідність розроблення науково-методичного апарату із визначення (обґрунтування) доцільного способу створення оперативних угруповань НГУ в тих умовах оперативної обстановки, що склалася і прогнозується в країні.

Автором пропонується підхід, що дозволяє визначити доцільний спосіб створення оперативних угруповань НГУ для нейтралізації загроз ГБ. Підхід передбачає послідовну роботу Головного управління НГУ (територіального управління НГУ) у 6 етапів, а саме:

1. Визначення граничних строків (термінів) створення угруповань сил НГУ у кризових регіонах;
2. Визначення бойового, функціонального та достатнього чисельного складу угруповання;
3. Обґрунтування доцільного порядку зосередження сил угруповання у районі оперативних дій;
4. Обґрунтування доцільного порядку розгортання сил угруповання у районі оперативних дій;
5. Визначення раціонального варіанту перегрупування сил НГУ до районів оперативних дій;
6. Обґрунтування доцільного порядку нарощування сил угруповання (за потреби).

Сукупні дані, вироблені за наведеними елементами, є змістом певного способу створення угруповання НГУ для нейтралізації загроз ГБ в кризовому районі (регіоні) країни.

У доповіді розкривається зміст кожного з етапів, застосовувані наукові методи, військові принципи та власний доробок, які у сукупності дозволяють вирішувати часткові завдання етапів.

УДК 355.48:001

Башкатов Є.Г., кандидат військових наук, доцент, начальник кафедри тактики Національної академії Національної гвардії України, полковник; **Фалько С.А.**, кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри тактики Національної академії Національної гвардії України

РОЛЬ ВОЄННОЇ ІСТОРІЇ В ФОРМУВАННІ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

За твердженням відомого американського соціолога Самюеля Гантінгтона відмінними рисами професії офіцера як особливого роду діяльності є компетентність, відповідальність і корпоративність. Його компетентність набувається тільки шляхом тривалого досвіду і освіти.

Способи організації та застосування насильства на будь-якому етапі історії дуже тісно пов'язані із загальними культурними особливостями суспільства. Військова майстерність, подібно праву, перетинається на своїх кордонах з історією, політикою, економікою, соціологією і психологією. Упевнене володіння знаннями воєнної історії сприяє формуванню професійних здібностей сучасного офіцера, таких як: відданість вибраному життєвому шляху, незламний характер; креативне мислення; уміння подолати кризисні негаразди.

У доповіді розкриваються нові підходи до опанування воєнно-історичних дисциплін в Академії. Показано, як ці навчальні предмети впливають на розвиток професійної свідомості майбутніх офіцерів шляхом засвоєння воєнно-історичних прикладів та розуміння ролі особистості в організації дій за призначенням. Як приклад, висвітлення сутності такого підходу до прогнозування успішності контрповстанських дій, що базується на виявленні співвідношення різних груп чинників, які запропоновано розглядати з позиції історичних аналогій. У начальних програмах доцільно збільшити обсяг матеріалу, присвяченого сучасному досвіду війн кінця XX – початку XXI ст.

Під час викладання матеріалів з воєнної історії основний акцент робиться на зміні характеру бойових дій, які залежать від соціального, політичного, економічного і техніко-технологічного розвитку держав. У центрі аналізу знаходяться причинно-наслідкові зв'язки, взаємозв'язок подій, оскільки війни розгортаються в часі. Велика увага також приділяється оперативним аспектам

та питанням тилового забезпечення, як вони відображені у воєнній історії, а також ролі суспільства у війні.

Під час вивчення сучасної ситуації в зоні ООС потрібно системно підтримувати інтерес курсантів до аналітичної роботи стосовно дій українського війська. З метою формування справжнього патріота, впевненого в силі Національної гвардії України, потрібна посилена увага до нашої воєнної історії.

Необхідно освоювати нові матеріали, які включаються в навчальний процес в результаті знайомства з досягненнями військової справи в країнах НАТО. Наприклад, військове керівництво сучасних армій НАТО визнає два наріжних камені організації управління: концепцію Innere Führung і принципи Auftragstaktik, які не розривно взаємопов'язані. Загальний образ людини армії НАТО полягає в тому, що солдат – вільна людина. Його індивідуальна гідність повинна поважатися так само, як і його основні права і права на свободу. Тільки відповідальний громадянин буде діяти за своєю власною волею і відповідальністю, яку він відчуває до суспільства. Auftragstaktik - командний принцип в армії, заснований на взаємній довірі, який вимагає непохитного прагнення кожного солдата виконувати свій обов'язок. Воєначальник інформує про свій намір, встановлює чіткі досяжні цілі і забезпечує необхідні сили і ресурси. Командир лише ставить головну мету бойового завдання, даючи, таким чином, підлеглим широту у виконанні своєї місії. А підлеглий, який володіє достатнім професійним рівнем, виконує завдання самостійно за власною ініціативою, в залежності від конкретних обставин на полі бою.

УДК 355.426

Белашов Ю.О., старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Національної академії Національної гвардії України, підполковник;
Тробюк Д.В., викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Національної академії Національної гвардії України, капітан

ДО ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ ОХОРОНИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Відомо, що однією з основних функцій Національної гвардії України (далі-НГУ) є забезпечення охорони органів державної влади.

Нормативно-правові акти в сфері організації та несення служби з охорони органів державної влади (далі-ОДВ) силами НГУ визначають лише основи взаємодії військових частин і підрозділів НГУ з ОДВ та іншими взаємодіючими органами тощо.

Для ефективних сумісних дій підрозділів і частин НГУ з взаємодіючими суб'єктами, а саме з адміністрацією ОДВ, з Національною поліцією (далі-НП), з Державною службою з надзвичайних ситуацій (далі-ДСНС) необхідно провести ряд підготовчих організаційних заходів, які дадуть змогу чітко, ефективно і якісно виконувати поставлене завдання. До основних організаційних заходів відноситься організація всебічної взаємодії.

На даний час при виконанні завдання з охорони ОДВ відсутній єдиний спільний регламентуючий документ, який би визначав відповідальність, задачі та їх обсяг для взаємодіючих органів, особливості організації взаємодії при спільному виконанні завдань.

Все це негативно впливає на оперативність та ефективність виконання завдань з охорони ОДВ.

Таким чином, потребують подальшого удосконалення теоретичні положення щодо організації взаємодії між адміністрацією органів державної влади, НГУ, НПУ, ДСНСУ під час виконання завдань з охорони органів державної влади. Одним з напрямів подальшого удосконалення зазначених положень може бути проведення аналізу організації взаємодії при виконанні інших завдань та вивчення можливості подальшого впровадження отриманих результатів проведеного аналізу з урахуванням специфіки умов, що досліджуються, у діяльність визначених суб'єктів при спільному виконанні завдань з охорони органів державної влади.

УДК 351.746.1

Бурбела С.В., викладач кафедри прикордонної служби Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, майор

ТЕНДЕНЦІЇ ЗБРОЙНОЇ БОРОТЬБИ ТА ХАРАКТЕР ЗАГРОЗ І НЕБЕЗПЕК НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ УКРАЇНИ

З першого дня збройного конфлікту на сході нашої держави приймали участь прикордонники. Слова «кордон» і «агресія» сьогодні майже синоніми. Відомче гасло «З кордону починається держава» по праву стає державним.

Внаслідок відкритої агресії підрозділів Збройних Сил Російської Федерації без оголошення війни у серпні 2014 року частина територій Донецької та Луганської областей опинилися під окупацією. Російська Федерація всіляко приховує факт агресії, намагаючись її замаскувати під так звану «громадянську війну» в Україні. Для цього створено маріонеткові утворення, так звані «Луганську народну республіку» та «Донецьку народну республіку». Політичне та військове управління псевдо республіками, озброєння та фінансування здійснюється вищим керівництвом Російської Федерації.

Аналіз періодизації проведення АТО та залучення сил і засобів ДПСУ до її проведення свідчить, що завдання, визначені штабом АТО для ДПСУ, в цілому були виконані. Вдалося організувати службово-бойову діяльність на адмінмежі з АР Крим та лінії розмежування Донецької та Луганської областей. Частково, у взаємодії зі Збройними Силами України, в короткий термін були створені нові бойові підрозділи, вдалося відрізати бойовиків від кордону з Російською Федерацією, що значно ускладнило постачання зброї, боєприпасів та бойовиків з боку РФ. ДПСУ спільно зі Збройними силами України, Національною гвардією зупинили поширення агресії, зірвали плани керівництва Російської Федерації з захоплення південно-східних областей України. Також, здійснювалися заходи з протидії незаконному переміщенню через державний кордон осіб, зброї та боєприпасів, у т.ч. з непідконтрольних територій вглиб України.

Аналіз обстановки, яка склалася на сьогодні з зоні проведення ООС, свідчить про її складність та напруженість. Не зважаючи на численні домовленості щодо припинення вогню, російсько-терористичні війська продовжували провокативний вогневий вплив на позиції сил ООС на всіх напрямках, застосовуючи при цьому заборонене Мінськими домовленостями озброєння.

У цілях проведення ООС усі органи та підрозділи ДПС знаходяться в оперативному підпорядкуванні керівника ООС. Додатково для нарощування сил і засобів ДПС на загрозливих напрямках створено бойові резерви: прикордонні комендатури швидкого реагування; протитанкові й зенітно-артилерійські прикордонні застави; оперативно-бойові прикордонні комендатури.

УДК 355.422.5

Власюк В.В., кандидат військових наук, доцент кафедри тактики командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України, підполковник; **Кириллов Д.В.**, курсант гуманітарного факультету Національної академії Національної гвардії України, солдат

АПРОБАЦІЯ МОДЕЛІ ОЦІНЮВАННЯ МОЖЛИВОСТІ ВИКОНАТИ БОЙОВЕ ЗАВДАННЯ ПОХІДНОЮ ОХОРОНОЮ ЩОДО НЕДОПУЩЕННЯ РАПТОВОГО НАПАДУ ПРОТИВНИКА НА ГОЛОВНІ СИЛИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ МАРШУ ПІДРОЗДІЛОМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Починаючи з квітня 2014 року протиріччя між Російською Федерацією та Україною набули форму збройного конфлікту на сході держави.

З метою проведення стабілізаційних заходів на сході України було залучено Національну гвардію України (НГУ), Збройні Сили України та інші силові структури за призначенням.

Військові частини і підрозділи НГУ залучаються до виконання службових та бойових завдань на оперативно-тактичній системі блокпостів і опорних пунктах взводів.

Під час планових ротацій, зміни положення війська здійснюють марш.

Підвищену загрозу для підрозділів НГУ під час здійснення маршу можуть становити засідки противника.

Основними завданнями похідної охорони є забезпечення: безперешкодного просування колони основних сил; унеможливлення раптового нападу противника на підрозділи, які охороняються; вигідних умов для вступу в бій.

У наявних керівних документах, а саме Бойових статутах, Інструкціях, Методичних рекомендаціях, Наказах, Настановах не розглядаються питання щодо кількісної оцінки можливості виконати бойові завдання похідною охороною під час здійснення маршу підрозділом НГУ.

Не своєчасне виявлення засідки противника похідною охороною може призвести до значних втрат серед особового складу підрозділу, озброєння та техніки, про що свідчать чисельні факти обстрілів колон силових структур противником на сході України. Тому виникає потреба застосування наукових підходів та розроблення математичної моделі, за допомогою якої оцінювати можливість виконати бойові завдання похідною охороною щодо недопущення раптового нападу противника на головні сили під час здійснення маршу підрозділом НГУ.

Для вирішення описаної проблемної ситуації було розроблено модель оцінювання можливості виконати бойове завдання похідною охороною щодо недопущення раптового нападу противника на головні сили під час здійснення маршу підрозділом НГУ.

Застосування розробленої моделі дозволяє проводити розрахунки прогнозованих результатів виконання бойового завдання похідною охороною підрозділу НГУ під час здійснення маршу: обчислювати ймовірності не ухилення противника від органів розвідки похідної охорони, знищення засідки противника силами похідної охорони усіма наявними вогневими засобами, своєчасного розгортання у бойовий порядок колони, що здійснює марш. Після порівняння отриманих шуканих значень ймовірностей із встановленим рівнем оцінюється прогнозована можливість виконання бойового завдання похідною охороною підрозділом НГУ під час здійснення маршу.

Напрямок подальшого дослідження планується розроблення методики оцінювання можливості виконати бойове завдання похідною охороною та

рекомендацій командирам підрозділів НГУ щодо недопущення раптового нападу противника на головні сили під час здійснення маршу.

УДК 351.75

Волобуєв Р.В., старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки Національної академії Національної гвардії України, підполковник

ПОРЯДОК ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ПРИ ВИКОНАННІ ЗАВДАНЬ З КОНВОЮВАННЯ ЕКСТРАДИЦІЇ ТА ОХОРОНИ ПІДСУДНИХ

Військові частини та підрозділи Національної гвардії України продовжують виконувати завдання з конвоювання екстрадиції та охорони підсудних узятих під варту або засуджених до позбавлення волі, у тому числі під час їх екстрадиції, а також забезпечення охорони осіб, які тримаються під вартою, під час судових засідань та під час прийняття участі у розшуку, переслідуванні і затриманні цих осіб, які втекли з-під варті.

При організації взаємодії, відповідно керівних документів та наказів і розпоряджень старших начальників, командир має погодити:

- між підпорядкованими підрозділами та з сусідніми частинами НГУ порядок надання взаємної допомоги під час виконання повсякденних завдань та за надзвичайних обставин, перевірки варт, військових нарядів, які виконують службово бойові завдання в районах дислокації взаємодіючих частин; спільні дії під час розшуку злочинців, які втекли, та інших подіях у районах дислокації частин;

- з підрозділами Державної кримінально-виконавчої служби (адміністрацією слідчих ізоляторів, установ виконання покарань) – маршрути конвоювання та пункти обміну, графіки конвоювання засуджених автодорожніми вартами;

- з місцевими органами поліції: спільні дії під час виконання повсякденних завдань конвоювання, а також при різких змінах обстановки, проведенні розшукових заходів, за надзвичайних обставин, маршрути планового конвоювання, відкриття (закриття) пунктів обміну, порядок повідомлення органу-одержувача про конвоювання, заходи щодо забезпечення конвоювання на виїзні сесії судів (місця утримання конвойованих осіб, порядок виділення транспортних засобів і приміщень для варт);

- з місцевими органами служби безпеки: порядок спільних дій по розшуку злочинців, які втекли з-під варті; заходи щодо дотримання режимних вимог під час конвоювання за заявками органів служб безпеки;

- зі штабами військових оперативних командувань Збройних Сил України, начальниками гарнізонів: заходи і спільні дії щодо порядку зв'язку і взаємного

інформування про обстановку і надання допомоги в затриманні злочинців, які втекли з-під варти.

На сучасному етапі під час перевезення спецконтингенту, коли Укрзалізниця зменшує кількість часу на стоянку потягів на залізничних станціях, значна увага приділяється питанню щодо збільшення часу стоянки потягу на пунктах обміну через відділ спеціальних перевезень на Південній залізниці.

Використовуючи різні форми взаємодії підрозділів Національної гвардії, Національної поліції МВС України з іншими державними та правоохоронними органами для забезпечення виконання службово-бойових завдань – це безпосередньо засновані на законодавчій основі способи офіційного співробітництва, що забезпечують узгоджений характер методів діяльності та доцільне їх поєднання у боротьбі зі злочинністю.

Таким чином, при своєчасно організованій взаємодії з частинами та органами на шляху слідування повинне забезпечуватись:

- повне та своєчасне виконання завдань з конвоювання засуджених, підсудних до пунктів призначення;
- суворе дотримання судових процесів, термінів утримання засуджених та підсудних в ізоляторах тимчасового тримання;
- необхідні затримки руху поїздів по лінії Укрзалізниці на залізничних станціях при проведенні обміну спеціального контингенту.

УДК 355.4

Гарбузов О.А., старший викладач, Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого; **Євтушенко І.В.**, кандидат юридичних наук, доцент, Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, капітан

ЗАХОДИ З ЛІКВІДАЦІЇ ДИВЕРСІЙНО-РОЗВІДУВАЛЬНИХ ФОРМУВАНЬ СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ

Боротьба з диверсійно-розвідувальними формуваннями (ДРФ) сил спеціальних операцій (ССО) іноземних держав вимагає комплексного підходу. З боку СБ України та інших відомств вона багатобічна і різноманітна, ведеться з максимальною віддачею, цілеспрямованістю і напруженням, вимагає великих витрат сил і засобів, ретельної координації й узгодженості всіх дій.

Комплексний підхід полягає у ретельно спланованій і скоординованій загальній системі заходів держави, яка включає організаційно-політичні, контррозвідувальні, військові, адміністративно-правові і кримінально-процесуальні елементи.

Згідно до Положення про територіальну оборону України, ведення безпосередньої боротьби з диверсійно-розвідувальними силами, іншими озброєними формуваннями агресора та антидержавними незаконно утвореними озброєними формуваннями організовує Генеральний штаб Збройних Сил України.

Служба безпеки України здійснює виявлення диверсійно-розвідувальних груп, озброєних формувань агресора і можливих районів їх дій, своєчасно інформує про це РНБО і військове командування. Ліквідація диверсійно-розвідувальних формувань може здійснюватись на стадіях підготовки, висадки, безпосереднього проведення підривної діяльності і виводу на операційну базу. Основними заходами з ліквідації ДРФ на стадії підготовки до закидання є удари авіації і артилерії, а також нальоти спецпідрозділів органів безпеки, Міністерства оборони або змішаних оперативно-військових груп.

Успіх цих заходів залежить від належної організації розвідки, встановлення точного місця знаходження об'єкта, системи охорони і оборони, чисельності і озброєння особового складу, наявності військ поблизу об'єкта і можливості отримання підкріплення з інших місць.

Для ліквідації ДРФ в період засилання використовуються сили територіальної оборони, засоби Повітряних Сил ЗС України, Національної поліції України, Державної прикордонної служби України, а також оперативні підрозділи СБ України.

Дії сил, виділених для ліквідації ДРФ будуть носити характер швидкоплинних боїв і схваток. Частина сил, виділених для ліквідації формувань використовується з метою оточення (блокування) району десантування і організації заслонів на ймовірних шляхах руху учасників ДРФ при спробі вийти з оточення. Якщо під час викидання (висадки) не вдалось повністю ліквідувати ДРФ і частина її учасників сховалась або хоче вийти із бойового зіткнення, проводиться ретельне прочісування місцевості і переслідування противника, який відходить. Одночасно підрозділами СБУ активізується робота з агентами і довіреними особами у місцях можливої появи диверсантів, встановлюється контроль за рухом на основних комунікаціях, організується перевірка документів. Ретельно оглядається район викидання (висадки) з метою пошуку прихованого спорядження і майна. В місцях їх виявлення виставляються засідки і організується спостереження. Якщо захоплення учасників ДРФ здійснюється безпосередньо в районах десантування, то бойові дії групи захоплення починаються тільки після

приземлення (висадки). Вогонь ведеться лише при вчиненні опору групі захоплення.

УДК.355.426.4:351.472

Гармаш В.П., т.в.о начальника науково-дослідної лабораторії будівництва та оперативного застосування Національної гвардії України науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України Національної академії Національної гвардії України, підполковник

**ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО СТАТУСУ
ТА ПОВНОВАЖЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ
ДЛЯ ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ
БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ПРИПИНЕННЯ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ**

З моменту створення Національної гвардії України (НГУ) загальний обсяг правоохоронних завдань, котрі виконує НГУ, постійно зростає. Аналізуючи статус НГУ, згідно до законів України і нормативних актів в галузі забезпечення державної безпеки, можна зробити висновок, що лише НГУ серед усіх суб'єктів правоохоронної діяльності, які входять до системи МВС України, не є центральним органом виконавчої влади, уповноваженим на реалізацію державної політики. Зазначене не дає можливості структурним підрозділам гвардії в повній мірі виконувати покладні на неї функції відповідно до Закону «Про Національну гвардію України», а саме: ст.2 п.1,1., ст.2 п.1,2., ст.2 п.1,3., ст.2 п.3. Під час проведення вище зазначених заходів, у разі виникнення масових заворушень, НГУ повинна координувати діяльність правоохоронних органів з припинення масових заворушень, в той же час, не маючи статусу правоохоронного органу, не є суб'єктом законів України «Про оперативно-розшукову діяльність» (ОРД), Кримінально процесуального кодексу України (КПК). Тому, у разі внесення події про масові заворушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань за ст. 294 КПК виникає необхідність проведення оперативно-слідчих дій, в тому числі негласних на місці заворушення, але Кримінально-процесуальний кодекс України дозволяє це лише слідчим та оперативним підрозділам, до яких НГУ також не відноситься згідно до закону про ОРД.

З метою виконання функції визначеної пунктом 14 ст. 2: потрібна тісна взаємодія з НПУ, СБУ, ГУР ГШ ЗСУ в питаннях обміну розвідувальною та оперативною інформацією, узгодження і координації зусиль тощо. Знову ж таки, для виконання такого завдання НГУ має бути суб'єктом ОРД.

Згідно ст.17 Конституції України «...Збройні Сили України та інші військові формування ніким не можуть бути використані для обмеження прав і свобод громадян...», що теж свідчить на користь зміни статусу НГУ на правоохоронний орган з військовим статусом.

Таким чином, НГУ, яка виконує ряд правоохоронних функцій має бути віднесена до правоохоронних органів і є потреба законодавчо змінити статус НГУ і викласти його таким чином: «Національна гвардія України – це правоохоронний орган спеціального призначення з військовим статусом, призначений для охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, забезпечення громадської безпеки та відновлення правопорядку у кризових ситуаціях, що вимагають одночасного залучення великої кількості сил та засобів, та, у взаємодії з іншими правоохоронними органами – для забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань (груп), терористичних організацій, організованих груп та злочинних організацій. Національна гвардія України належить до центральних органів виконавчої влади і реалізує державну політику в сфері охорони критичної інфраструктури визначених Кабінетом Міністрів України, обігу ядерних матеріалів, ядерних установок, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності».

УДК 355.426.4

Головань О.М., кандидат військових наук, доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки Національної академії Національної гвардії України, підполковник; **Яковенко Е.С.**, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри тактики Національної академії Національної гвардії України, підполковник

ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Розвиток Української держави і громадянського суспільства у ХХІ ст. та його орієнтування в Європейському напрямку передбачають безпосереднє втілення в життя найактуальніших здобутків науково-технічного прогресу. Наряду з цим, Україна стала членом *асоціації сил жандармерії та поліції країн Європи та Середземного моря* FIER (від перших літер країн-засновниць: Франція, Італія, Іспанія, Португалія), а отже і Національна гвардія України продовжує реформування та інтегрує найкращий досвід Європейських країн де важливою складовою правоохоронних органів є використання новітніх технологій. Серед

передових технологічних проривів – безпілотні технології.

За підсумками 2015 року Україна стрімко наздогнала лідерів галузі (США та Ізраїль) та увійшла до трійки лідерів країн світу з розроблення дронів (*англ. drone, flying robot*) – безпілотних літальних апаратів (БПЛА), дистанційно керованих (пілотованих) операторами, або, так званими, зовнішніми пілотами.

На даний час використання БПЛА у підрозділах гвардії є тільки у перспективі, хоча у всьому світі правоохоронні органи використовують їх для виконання завдань з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки. Стримуючим фактором залишається невирішеність питань з врегулювання використання цієї техніки у загальному повітряному просторі держави, хоча робота в цьому напрямку ведеться, потрібно лише її розвивати.

УДК 355.54

Голубок М.Г., кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України, полковник; **Шерстюк А.Д.**, старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України, підполковник

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМ ІМІТАЦІЇ БОЮ В СИСТЕМІ БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПІДРОЗДІЛІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Підвищення рівня індивідуального та групового тактичного вишкілу військовослужбовців Національної гвардії України є головним напрямком бойової підготовки.

Бойова підготовка – це цілеспрямований та організований процес навчання і виховання військовослужбовців (офіцерів, сержантів і старшин, солдатів) та підготовки (злагодження) органів військового управління (штабів) тактичного рівня, а також екіпажів, розрахунків, обслуг, команд, підрозділів, військових частин (кораблів) з метою досягнення їх готовності до виконання завдань за призначенням як у мирний час, так і в особливий період. Основою бойової підготовки є польова виучка, яка є комплексом умінь і навиків особового складу, злагодженість підрозділів, частин, з'єднань, органів управління і їх здатність вести бойові дії в різній обстановці. Головним в польовій виучці, її основою є тактична підготовка, їй підпорядковані всі інші предмети навчання.

Головною вимогою під час кожного тактичного навчання будь-якого рівня незмінно залишається його видовищність. Кожному такому навчанню передують десятки репетицій, і будь-яка зміна, не передбачена сценарієм,

незмінно призводить до руйнування всього дійства.

Нині в тактичній підготовці армій країн світу Північноатлантичного альянсу широко використовуються лазерні імітаційні системи. Більше того, протягом останніх років постійний аналіз всього, що відбувається на тактичному полі, тричі призводив до змін у бойовому статуті сухопутних військ Сполучених Штатів Америки. Звісно, застосування імітаційних систем не може повністю замінити повноцінних вогневих тренувань – навчитися стріляти влучно можна лише стріляючи. Однак для тактичного вишкілу, лазерні системи є тією складовою, яка забезпечує виведення підготовки військ на якісно вищий рівень. В процесі польової виучки з використанням лазерних імітаційних систем, потрібно виходити з того, що військовослужбовці та підрозділи мають бути поставлені в умови, наближені до бойових. Встановлені на зброї та спорядженні кожного бійця пристрої посиляють на сервер центрального пункту управління дані щодо всього, що відбувається на полі бою. Надаючи власний номер кожній бойовій одиниці, після заняття можна проаналізувати, скільки було зроблено пострілів, скільки було влучень у ціль та промахів, скільки разів було відкрито вогонь по тій самій цілі, скільки цілей «уражено», скільки набоїв використано для ураження однієї цілі тощо. Це дає можливість провести ретельне вивчення тактичного застосування підрозділів зовсім іншого якісного рівня.

Методика підготовки військ із застосуванням імітаційних систем не дуже відрізняється від існуючої нині – те ж саме поетапне проведення занять на навчальних місцях, де завершальною фазою є тактичне навчання. З єдиною поправкою: репетицій немає. Вони втрачають сенс. Ці системи дозволяють виключити факт передбачення сценарію поразки цілей, виведення з ладу зброї військовослужбовця та озброєння військової техніки, тобто максимально наближають умови до бойових.

УДК 355.244.2

Гончар Р.О., кандидат військових наук, старший дослідник, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії службово-бойового застосування Національної гвардії України науково-дослідного центру Національної академії Національної гвардії України, підполковник

ТАКТИКА ЗАПОБІГАННЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ГРУПОВИХ ПОРУШЕНЬ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

На даний час соціально-політичні зміни які відбуваються в державі неоднозначно сприймаються у суспільстві. Економічна криза в умовах збройного конфлікту змінює раціональне сприйняття громадянами тієї чи іншої

ситуації в сторону негативно-емоційної реакції. Різні політичні партії, радикальні громадські рухи, недержавні організації які знаходяться під патронатом інших держав, намагаються використати, спровокувати (організувати) на свою користь протестні настрої в суспільстві.

Часом звичайні збори громадян переростають в екстремальні і навіть надзвичайні ситуації, що набувають характеру масових заворушень. Останні, як правило, пов'язані з утвореннями натовпу і найбільш часто виникають під час мітингів, демонстрацій, акцій протесту, пікетів, спортивних змагань, тощо.

Формування парамілітарних груп, тенденції радикалізації протестних акцій, наявність великої кількості нелегальної зброї вимагають від правоохоронних формувань держави вдосконалення тактики дій по запобіганню та попередженню групових порушень громадського порядку. Попередження групових порушень громадського порядку є комплексом дій складових сектору безпеки і оборони держави. В контексті безпосереднього забезпечення громадської безпеки вже в ході проведення масового заходу, слід здійснювати наступний комплекс заходів:

- патрулювання прилеглої території з метою виявлення збору груп бойовиків та виявлення схованок засобів нападу;
- здійснення контролю групами розвідки підходів до місця акції (станцій метро, зупинок громадського транспорту, автомобілів, тощо) з метою ідентифікації та нейтралізації потенційних порушників громадської безпеки;
- обмеження допуску та огляд транспортних засобів;
- застосування засобів виявлення зброї та вибухонебезпечних речовин (металошукачів, міношукачів, службових собак);
- використання снайперських груп та спостерігачів з метою виявлення у натовпі ознак скоєння порушень громадського порядку;
- рішучі дії груп вилучення порушників громадського порядку із натовпу;
- використання способів нейтралізації груп порушників громадського порядку за досвідом правоохоронних формувань країн НАТО (Франція, Англія, США).

Тактика запобігання та попередження групових порушень громадського порядку повинна базуватись на відповідних змінах в законодавчо-нормативному забезпеченні, на використанні досвіду підрозділів Національної гвардії України, застосуванні тактики, яка базується на досвіді провідних правоохоронних формувань світу.

Таким чином, тенденція збільшення кількості групових порушень громадського порядку в багатьох країнах світу і в Україні зокрема, вимагає від правоохоронних формувань відповідної професійної підготовки, застосування тактики запобігання та попередження групових порушень громадського порядку. Метою є, превентивне реагування в межах чинного законодавства, попередження масштабних масових заворушень, захист та охорона життя, прав і

свобод громадян, мінімізація втрат та збитків суспільства та держави. Впровадження тактики запобігання та попередження групових порушень громадського порядку потребує подальшого вивчення та наукового дослідження.

УДК 355.318

Гунбін К.Ю., кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри оперативного мистецтва оперативно-тактичного факультету Національної академії Національної гвардії України; **Перепічка В.М.**, слухач 718 навчальної групи оперативно-тактичного факультету Національної академії Національної гвардії України, майор

**ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ
ТА АКТИВНОЇ ОБОРОНИ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ
ПІД ЧАС МАСОВИХ ЗАХОДІВ (МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ)**

Наразі набуває актуальності вдосконалення тактики застосування підрозділів Національної гвардії України під час масових заходів та масових заворушень. Удосконалення тактики залежить від засобів індивідуального захисту, активної оборони та транспортних і спеціально-технічних засобів забезпечення правопорядку, які надходять у підрозділи паралельно з нормативно-правовою базою їх застосування, для кращого та швидшого навчання особового складу, виготовлення відео інструкції по застосуванню даних видів у тих чи інших обставинах на правовій основі.

Досвід 2013-2014 років показав недосконалість тактики та зразків спеціальних засобів, тому доцільно розглянути наступні пропозиції:

- використання пневматичних маркерів для позначення активних правопорушників та інших осіб. Використання даного засобу надасть можливість ідентифікувати та виявляти правопорушників групі вилучення, а також здійснювати психологічний тиск на них при влученні фарбою. Даний вид спеціального засобу використовується у Сполучених Штатах Америки та Японії;

- використання води з невисоким тиском та вогнегасників при підході до бойових порядків підрозділів. За допомогою спеціального засобу можливе зупинення активних учасників масових заворушень та утримання їх на визначених дистанціях від бойових порядків. Даний вид засобу не використовується в іноземних країнах;

- використання електричних шокерів вмонтованих у гумову палицю. Використання даного спеціального засобу дає змогу бойовим порядкам тримати на відстані натовп, а також захистити кожного військовослужбовця при спробі відібрати щит або висмикнути військовослужбовця з бойового

порядку. Даний вид спеціального засобу використовує з 2013 року поліція Російської Федерації;

– вмонтовані відеокамери у шоломи. Це дасть змогу керівникам спеціальної операції бачити, що відбувається безпосередньо у бойових порядках, та фіксувати дії правопорушників. Даний вид спеціального засобу використовують у Сполучених Штатах Америки та Франції.

Метою доповіді є впровадження нових зразків індивідуального захисту, активної оборони та спеціально-технічних засобів забезпечення правопорядку та розроблення нової і вдосконалення наявної тактики дій під час масових заворушень.

Об'єктом дослідження є тактика дій підрозділів під час масових заворушень з новими зразками спеціальних засобів.

Предметом дослідження є впровадження нових зразків спеціальних засобів захисту та активної оборони у підрозділи Національної гвардії України, які залучаються до виконання завдань з припинення масових заворушень.

УДК 355.35

Єманов В.В., кандидат військових наук, старший науковий співробітник, начальник факультету логістики Національної академії Національної гвардії України, полковник; **Павлов Я.В.**, кандидат педагогічних наук, заступник начальника факультету логістики Національної академії Національної гвардії України, підполковник

ВИЗНАЧЕННЯ СТУПЕНЯ ДОСТАТНОСТІ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИНИКНЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ

Для визначення ступеня достатності системи технічного забезпечення (СТхЗ) необхідно визначити потреби угруповання у заходах технічного забезпечення (ТхЗ) та можливості наявних сил і засобів ТхЗ стосовно задоволення цих потреб. Одним із підходів є визначення навантаження на систему за прогнозованим обсягом потреб у відповідних заходах забезпечення.

Визначальним чинником навантаження на СТхЗ дій угруповання є сумарний обсяг потреб у заходах ТхЗ. Основними видами потреб, отриманих за результатами прогнозу технічної обстановки та спрямованих на забезпечення діяльності угруповання є такі: потреби у технічній розвідці, в евакуації пошкоджених (несправних) ОВСТ, у технічному обслуговуванні та ремонті ОВСТ. Допоміжними видами потреб угруповання, спрямованими на забезпечення функціонування безпосередньо органів ТхЗ, є такі: потреби у

забезпеченні (укомплектуванні) органів ТхЗ необхідним військово-технічним майном та спеціальною технікою; у здійсненні захисту, охорони, оборони та маскування сил та засобів ТхЗ; в управлінні ТхЗ. Чинники, які впливатимуть на кількість та обсяг потреб угруповання, умовно можна поділити на оперативно-тактичні (спрогнозовані за результатами аналізу оперативної обстановки) та такі, що характеризуватимуть район спеціальної операції (отримані на підставі аналізу фізико-географічних, економічних та кліматичних умов району виконання завдання). Кількісні та якісні оцінки показників зазначених чинників у сукупності складатимуть характер технічної обстановки.

За умов оперативного застосування угруповань НГ України під технічною обстановкою розуміється сукупність внутрішніх та зовнішніх чинників, що впливатимуть на функціонування СТхЗ угруповання під час виникнення внутрішнього збройного конфлікту. Коректне вибирання множини цих чинників та отримання їхнього якісно-кількісного виразу (за результатами оперативно-тактичного аналізу), власне, і будуть визначати обсяг потреб у заходах ТхЗ для певних умов.

Висновок про ступінь достатності існуючої СТхЗ військ стосовно можливості створення на її основі СТхЗ угруповання НГ України може бути отриманий на підставі порівняння відповідних потреб угруповання НГ України з можливостями органів ТхЗ військ в заданих умовах оперативної обстановки.

УДК 355.318

Єрмошин М.О., доктор військових наук, професор, провідний науковий співробітник науково-дослідного центру Національної академії Національної гвардії України; **Малюга В.Г.**, доктор військових наук, старший науковий співробітник, Харківський Національний університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

ОЦІНКА РІВНЯ ТЕХНОГЕННОЇ НЕБЕЗПЕКИ У ЗОНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОБ'ЄДНАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Поступове ускладнення техногенної складової навколишнього середовища поряд з підвищенням комфорту життя людини призводить до суттєвого підвищення ймовірності виникнення надзвичайних ситуацій (НС) техногенного характеру. Джерелами можливих НС є потенційно-небезпечні об'єкти (ПНО), що розташовані в різних територіальних елементах держави (райони, регіони). Ці небезпеки посилюються застарілими технологіями, зношеністю технічного обладнання, недбалістю експлуатації та можливими терористичними актами.

До того ж при оцінюванні ступеня небезпеки, як правило, не враховується емерджентність системи небезпек на ПНО. Питання суперпозиції наслідків аварій на різних ПНО остаються поза увагою. Під терміном емерджентність системи небезпек на ПНО розуміється наявність у будь-якої системи особливих властивостей, не властивих її підсистемам і блокам, а також сумі елементів, не пов'язаних системоутворюючими зв'язками; неможливість зведення властивостей системи до суми властивостей її компонентів.

Показником рівня техногенної небезпеки територіального елемента вибрано ймовірність виникнення НС відповідного рівня внаслідок аварії на ПНО територіального елемента.

Рівень НС визначається за наступними показниками:

- числом загиблих чи травмованих людей;
- територіальним поширенням наслідків НС;
- числом людей, умови життєдіяльності яких погіршилися;
- розміром матеріальних збитків внаслідок виникнення НС.

В подальшому показником при визначенні рівня НС пропонується вибрати число загиблих чи травмованих людей, обсяг матеріальних збитків та територіальне поширення наслідків при її виникненні. Вибір в якості показника обсягу матеріальних збитків обумовлено тим, що для налагодження нормальних умов життя людей необхідно певний матеріальний та інший ресурс.

В подальшому показники визначення рівня НС дозволять провести прогнозування розвитку наслідків аварії на ПНО в зоні відповідальності частин НГУ, з подальшою їх оцінкою.

УДК 351.862.44

Жабінський В.М., старший викладач кафедри оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України; **Ліщук Р.П.**, слухач оперативно-тактичного факультету Національної академії Національної гвардії України, капітан

УЧАСТЬ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ У ПРИПИНЕННІ ГРУПОВИХ ПРОТИПРАВНИХ ДІЙ ОСІБ, УЗЯТИХ ПІД ВАРТУ, ЗАСУДЖЕНИХ, А ТАКОЖ У ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ ТАКИХ ДІЙ В УСТАНОВАХ ПОПЕРЕДНЬОГО УВ'ЯЗНЕННЯ, ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Відповідно до Закону України «Про Національну гвардію України», серед основних функцій Національної гвардії України (НГУ) є учать у припиненні

групових протиправних дій осіб, узятих під варту, засуджених, а також ліквідації наслідків таких дій в установах попереднього ув'язнення, виконання покарань (УВП). Єдиним керівним документом для командира військової частини Національної гвардії України для залучення особового складу є рішення старшого оперативного начальника (керівника спеціальної операції) де буде визначено участь військової частини НГУ у припиненні протиправних дій осіб (групової непокори). Підходи, визначені в рішенні старшого оперативного начальника визначають тільки групи бойового порядку в яких залучаються підрозділи військової частини НГУ, а питання щодо способу виконання завдання та методів з підготовки роботи органу управління військової частини НГУ на участь у припиненні групових протиправних дій не розкриваються.

Аналіз подій, що відбувалися на протязі 2019 року в УВП та слідчих ізоляторах міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції (міжрегіональні управління) показує, що засуджені негативної спрямованості вдавалися до змови з іншими засудженими для скоєння групової непокори відносно адміністрації установ. Такі групові непокори мали місце в ДУ «Рівненській слідчий ізолятор» Західного міжрегіонального управління, ДУ «П'ятихатська виправна колонія (№122)» Південно-Східного міжрегіонального управління та ДУ «Південна виправна колонія (№51)» Південного міжрегіонального управління. Аналіз вище перерахованих негативних подій, які відбувалися показує, що залучення підрозділів Національної гвардії України для припинення групової непокори є неминучим.

Для припинення групової непокори та недопущення масових безладь серед засуджених, а також з метою забезпечення безпеки персоналу, відвернення неминучих наслідків в порядку взаємодії, згідно плану при «НО» установи, можуть бути залучені територіальні підрозділи Національної поліції України, Національної гвардії України та Державної служби з надзвичайних ситуацій. До складу оперативного штабу будуть входити представники силових структур (СБУ, Прокуратури, Національної поліції, ДСНС та ін.) та командир військової частини НГУ. Для прийняття рішення командир військової частини НГУ повинен з'ясувати у яких бойових порядках буде задіяний його особовий склад.

З метою припинення групових протиправних дій серед засуджених в залежності від ситуації будуть створені наступні групи:

- оперативна група;
- група посилення периметру УВП;
- група оточення (блокування);
- група вилучення (затримання);
- група конвоювання;
- група застосування зброї та спецзасобів;

- група документування;
- група резерву.

Сили та засоби резерву від НГУ відповідно до рішення керівника спеціальної операції та плану дій персоналу УВП у разі виникнення надзвичайних обставин будуть діяти в групах оточення (блокування) та конвоювання (у разі необхідності) з метою посилення зовнішніх постів, здійснення патрулювання прилеглої території установи, забезпечення блокування груп засуджених в окремих ділянках, будинках та інших об'єктах, виключаючи доступ до блокованих ділянок інших засуджених для підтримки порушників режиму, недопущення виходу (втечі) засуджених за периметр УВП, здійснення конвоювання обвинувачених (підсудних) засуджених з УВП до слідчих ізоляторів. В залежності від чисельності порушників, ступеня їх агресивності, місця розташування, змісту висунутих вимог, кількість задіяних сил та засобів, а також груп може бути різною.

Таким чином, на сьогоднішній день гостро стоять питання відсутності керівних документів, що регламентують порядок залучення та способи дій Національної гвардії України щодо припинення групової непокорності в УВП. Залишається чітко не визначеною організація взаємодії із працівниками УВП та слідчих ізоляторів міжрегіональних управлінь з питань виконання кримінальних покарань та пробації Міністерства юстиції України.

УДК:355.51 :351.746.1

Захарчук Д.О., доцент кафедри прикордонної служби Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, підполковник

ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ НА МОРСЬКІЙ ДІЛЯНЦІ В МЕЖАХ ДНІПРО-БУЗЬКОГО ЛИМАНУ

З появою нових видів загроз, зокрема військової агресії Російської Федерації проти України, тимчасової окупації нею території Автономної Республіки Крим і м. Севастополя, розпалювання збройного конфлікту в східних регіонах України, що супроводжується здійсненням заходів, спрямованих на дестабілізацію політичної та економічної ситуації в Україні, розвитком тероризму та загрозою його поширення територією України виникла нагальна потреба в розвитку Держприкордонслужби, як суб'єкта забезпечення національної безпеки держави на державному кордоні, що сприятиме створенню нової системи захисту державного кордону з Російською Федерацією та іншими суміжними державами, як гарантування державного

суверенітету і забезпечення національної безпеки.

Реалії сьогодення нам не дозволяють побудувати охорону державного кордону на всій його протяжності за єдиним вивіреном шаблоном. Існують ділянки, на яких традиційні способи охорони кордону не є дієвими. Однією з таких ділянок морського кордону України є район басейну річки Дніпро, який є цілісним, складається з басейну річки Дніпро у межах України, перехідних вод та прибережних вод (акваторії Чорного моря між береговою лінією та лінією у територіальному морі на відстані однієї морської милі від вихідної лінії, що використовуються для визначення ширини територіального моря). Межа району басейну річки Дніпро проходить по лінії державного кордону з Республікою Білорусь, Російською Федерацією та через населені пункти по лінії вододілу.

Актуальність теми обумовлена пошуком нових сучасних підходів щодо організації служби на зазначеній ділянці державного кордону, використання сучасних технічних засобів охорони державного кордону, залучення суб'єктів інтегрованого управління кордонами.

Базою для створення такої системи є мережа спостережних пунктів, а також сполучених з більшістю з них постів технічного спостереження в поєднанні з комплексним застосуванням різномірних сил і засобів.

На нашу думку, ключовою проблемою у функціонуванні запропонованої системи постів технічного спостереження є існування так званих “зон радіолокаційної тіні” (“мертвих зон”), що в свою чергу створює передумови для здійснення тих чи інших правопорушень. Запропонована нами система побудови вирішує дану проблему за допомогою використання безпілотних літальних апаратів прикордонними нарядами, що несуть службу на постах технічного спостереження та дільничними інспекторами прикордонної служби під час несення служби в секторах відповідальності.

Процес створення вищезазначеної системи вимагає вирішення певних наукових завдань, ключовими з яких є:

- модернізація відомчої системи висвітлення надводної обстановки та створення суцільної зони спостереження на морській ділянці державного кордону України;
- нормативно-правове врегулювання порядку взаємодії, розмежування функцій між суб'єктами інтегрованого управління кордонами.

Підсумовуючи сказане, доцільно зазначити, що очікуваним результатом дослідження має бути сучасна адаптована під особливості морської ділянки державного кордону в межах басейну річки Дніпро система висвітлення надводної обстановки, яка повинна забезпечувати: безперервне добування випереджувальної інформації та своєчасну її реалізацію; постійну готовність та комплексне застосування різномірних сил та засобів та їх ефективну взаємодію.

УДК.355.426.4: 351.742

Ковальов І.В., кандидат військових наук, доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України, полковник

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ (ГРОМАДСЬКОЇ) БЕЗПЕКИ

Національна гвардія України (НГУ) є військовим формуванням з правоохоронними функціями, що входить до системи Міністерства внутрішніх справ України і призначена для виконання завдань із захисту та охорони життя, прав, свобод і законних інтересів громадян, суспільства і держави від злочинних та інших протиправних посягань, охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, а також у взаємодії з правоохоронними органами - із забезпечення державної безпеки і захисту державного кордону. Однією із основних функцій Національної гвардії України є участь у забезпеченні громадської безпеки та охороні громадського порядку під час проведення зборів, мітингів, походів, демонстрацій та інших масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян.

Визначено порядок спільного залучення сил і засобів Національної гвардії та Національної поліції України щодо забезпечення охорони громадського порядку під час зазначених заходів, та організації взаємодії під час виконання поставлених завдань.

Взаємодія між НГУ та Національною поліцією України здійснюється в межах, визначених законодавством, а саме шляхом:

спільного патрулювання нарядами вулиць, площ, парків, скверів, вокзалів, аеропортів, морських та річкових портів, інших публічних (громадських) місць;

забезпечення (охорони) публічної (громадської) безпеки і порядку під час проведення зборів, мітингів, вуличних походів, демонстрацій, інших масових та спортивних заходів, а також під час заходів у публічних (громадських) місцях за участю осіб, щодо яких здійснюється державна охорона;

проведення спільних заходів з метою стабілізації оперативної обстановки в разі її загострення в межах території однієї чи декількох адміністративно-територіальних одиниць.

У разі необхідності залучення додаткових сил і засобів з інших оперативно-територіальних об'єднань НГУ для виконання завдань, керівники головних управлінь Національної поліції в областях і місті Києві доповідають Голові Національної поліції України, який звертається до Міністра внутрішніх справ України з клопотанням про додаткове виділення сил та засобів НГУ.

УДК 355.535

Ковтуненко А.В., викладач кафедри тактики Національної академії Національної гвардії України, майор; **Хорошун В.П.**, старший викладач кафедри тактики Національної академії Національної гвардії України, підполковник; **Воронін А.І.**, викладач кафедри тактики Національної академії Національної гвардії України, майор

ДЕКОНТАМІНАЦІЯ ПІДРОЗДІЛІВ ТА ЇХ ПОЗИЦІЙ З МЕТОЮ ЗБЕРЕЖЕННЯ БОЄЗДАТНОСТІ ТА ЗМЕНШЕННЯ ВТРАТ СЕРЕД ОСОБОВОГО СКЛАДУ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Хоча в зоні проведення операції об'єднаних сил не було випадків застосування противником зброї масового ураження, але наявність такої зброї у агресора зобов'язує командирів всіх рівнів бути компетентними в питаннях ведення бойових дій на зараженій місцевості.

Зараження підрозділів радіоактивними і отруйними речовинами, а також біологічними агентами значно знижує їх боєздатність. Використання зараженої зброї, бойової техніки, транспортних засобів і майна може послужити причиною важких уражень особового складу, включаючи смертельні випадки. При контакті із зараженими об'єктами можливе попадання радіоактивного пилу, отруйних речовин і біологічних агентів на відкриті ділянки тіла і зараження обмундирування, що небезпечно для життя особового складу, вже не кажучи про те, що заражені об'єкти через здатність отруйних речовин випаровуватися з поверхні є джерелами зараження повітря та інших об'єктів поблизу них.

Отруйні речовини добре всмоктуються в лакофарбові покриття, гуму, дерево, тканини і тривалий час можуть зберігатися в них. Поступово вони накопичуються в поверхневому шарі в таких кількостях, які можуть спричинити ураження при контакті з ними.

Уразі радіоактивного зараження можливе ураження людей за рахунок супутнього йому радіоактивного випромінювання, а також потрапляння радіоактивного пилу всередину організму. При зараженні об'єктів біологічними агентами виникає небезпека зараження місцевих предметів по шляху переміщення перших.

В залежності від фізико-хімічних властивостей отруйних речовин і метеоумов небезпечний рівень зараження різних об'єктів може зберігатися тривалий час – до декількох місяців. На зараженій (забрудненій) території підрозділи можуть продовжувати виконання бойового завдання лише за умови використання особовим складом засобів захисту органів дихання та шкіри, використання яких призводить до зниження боєздатності військ. Час перебування в них, особливо при інтенсивних фізичних навантаженнях,

обмежений фізіологічними можливостями людського організму. Але не слід забувати, що використання засобів захисту, так само як і використання захисних властивостей різних сховищ, є лише тимчасовим заходом по збереженню боєздатності військ. Повне її відновлення можливе лише за умови ліквідації зараження шляхом проведення деконтамінації підрозділів.

Деактивація, дегазація та дезінфекція озброєння і військової техніки, а також санітарна обробка особового складу вимагають великих витрат людських ресурсів, матеріальних засобів і часу. Підрозділи і бойові засоби, які потребують спеціальної обробки можуть знадобитися для виконання бойових завдань відразу ж після зараження, тому існує проблема ризику в разі відкладання проведення деконтамінації, і можливість тимчасового виведення підрозділів з бою.

Таким чином, потрібно розробити алгоритм негайних дій командира підрозділу та кожного військовослужбовця при потраплянні в зону зараження або при застосуванні противником зброї масового зараження для деактивації, дегазації, дезінфекції озброєння та військової техніки і санітарної обробки особового складу.

УДК.351.74

Коськін О.О., командир 3-го патрульного взводу 1 патрульної роти військової частини 3082 Північно-Київського оперативно-територіального об'єднання Національної гвардії України, лейтенант

ВИКОРИСТАННЯ КРУГЛОГО ЩИТА КОМАНДИРАМИ ПІДРОЗДІЛІВ В БОЙОВИХ ПОРЯДКАХ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ З ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО (ГРОМАДСЬКОГО) ПОРЯДКУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАСОВИХ ЗАХОДІВ

Національна гвардія України за час свого існування перетворилась на потужне військове формування з сучасними спеціальними засобами та нормативною базою. З 01.08.2019 року Національна гвардія України щоденно залучає на службу з охорони публічного порядку 50% особового складу. Патрульні підрозділи Національної гвардії України найчисельніші та виконують найбільший обсяг завдань. Масові заходи проходять щоденно на всій території України.

Виходячи з власних міркувань, досвіду командира патрульного взводу та проведення занять за методикою “нова тактика” в міжнародному навчальному центрі на базі в/ч 3070, пропонується впровадження для командирів взводів та командира роти захисного щита європейського зразку “anti riot round shield”

виготовленого як з алюмінію, так і із пластику. Основною функцією даного щита – захист командира підрозділу та можливість більш якісного керування діями підрозділу в ході виконання поставлених завдань.

Під час проходження навчань із забезпеченню масових заходів у в/ч 3070 та виконання завдань патрульними підрозділами в/ч 3030, 3066, 3082 можна зробити висновок, що основний засіб індивідуального захисту щит “вітраж” не задовольняє потреб сьогодення, він є морально та фізично застарілим по ряду причин:

1. Вага 4,5 кг та лінійні розміри 900 мм на 500 мм не дозволяють маневрувати.
2. Важко та не зручно вести активну оборону та керувати особовим складом, коли за лінійними розмірами щита його не видно.
3. При безпосередніх маневрах в ході виконання завдань, таких як “Ривок”, “Захисний Ривок”, “Ривок з відходом”, “Тиснення”, командир підрозділу не може використовувати щит вітраж, тому що той заважає оцінювати оперативну обстановку.

Згідно методичних рекомендацій (Нова тактика) при веденні активних дій командир взводу, роти діє без щита, тому він не має можливості себе захистити. Ведення активних дій з щитом вітраж та керування особовим складом неможливе.

Переваги круглого щита:

1. Компактні розміри та вага, розміри щита 500 мм на 650 мм х 3 мм.
2. Вага 1.1-2.5 кг, майже в два рази легший та компактніший за вітраж.
3. Командир може активно діяти вести переговори засобами зв’язку та вчасно реагувати на зміни в обстановці при виконанні завдань.
4. Можливість у разі необхідності вести активну оборону самим щитом.
5. Щит не заважає оцінити обстановку та своєчасно прийняти рішення.
6. Передбачене кріплення для тримання ПР-73, що значно підвищує загальну зручність в ході виконання завдань.
7. Матеріал з вогнестійкого полікарбонату, щит не горить при застосуванні мітингувальниками коктейлів молотова.
8. Різні типи компонування щита, від круглого до прямокутного з різним діаметром та довжиною відповідно.
9. Можливість обладнання отвору в щиті для ведення відстрілу гумових чи газових набоїв.

Наразі країни FIER мають на своєму озброєнні круглі щити та щоденно використовують їх на практиці. Також в перспективі є необхідним надання даного щита медичним групам, які на даний момент є незахищеними.

УДК 355.351

Косяк О.Г., начальник курсу командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України, підполковник

ПРОБЛЕМИ ЕВАКУАЦІЇ СПЕЦКОНТИНГЕНТУ ІЗ ЗОНИ ХІМІЧНОГО ЗАРАЖЕННЯ ДО ІНШИХ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ, ЩО ЗНАХОДЯТЬСЯ В БЕЗПЕЧНІЙ ЗОНІ

Національна гвардія України (НГУ) продовжує здійснювати: конвоювання осіб, узятих під варту та/або засуджених до позбавлення волі до Верховного Суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, апеляційних судів з розгляду цивільних і кримінальних справ, місцевих загальних судів, перелік яких визначається Міністром внутрішніх справ України, та до відповідних установ виконання покарань (УВП), попереднього ув'язнення (крім гауптвахт) та ізоляторів тимчасового тримання, а також охорону таких осіб у залі суду; конвоювання осіб, узятих під варту та/або засуджених до позбавлення волі під час їх екстрадиції.

Виконання НГУ зазначених функцій відбувається шляхом планування, організації та практичного виконання службово-бойових завдань особовим складом стрілецьких підрозділів з конвоювання, екстрадиції та охорони підсудних, які залучаються до несення служби у складі відповідних варт з конвоювання.

Наразі в Україні функціонує 1004 об'єкти промисловості, на яких виробляється, зберігається чи використовується біля 300 тис. т сильнодіючих отруйних речовин (СДОР), у тому числі 3,84 тис. т хлору, 194,04 тис. т аміаку та близько 102 тис. т інших хімічно-небезпечних речовин (ХНР).

Об'єкти промисловості, на яких використовується СДОР, є потенційними джерелами техногенної небезпеки, - і тому їх називають хімічно небезпечними об'єктами (ХНО). Внаслідок аварій на ХНО можуть відбутися масові поразки людей, тварин і рослин, що потрапили (перебувають) у зону (у зоні) ураження ХНР.

Згідно із даними Державної Пенітенціарної служби України на території нашої держави розташовано 148 УВП в котрих може утримуватись до 112710 тис. осіб спецконтингенту.

Відповідно до аналізу хімічної обстановки на території України чітко видно, що велика кількість УВП розташована поблизу ХНО. Таким чином, у разі аварії на об'єктах хімічної промисловості у зону ураження (хімічного забруднення) одночасно може потрапити кілька УВП. У зв'язку із цим перед НГУ може постати завдання з евакуації спецконтингенту одночасно з кількох УВП за межі зони ураження.

Найбільшої небезпеки слід очікувати в Центральному (Запорізька, Дніпропетровська, Черкаська обл.) та Західному (Івано-Франківська обл.) регіонах нашої країни.

Плани евакуації спецконтингенту із УВП у військових частинах НГУ наразі розробляються. Ними передбачається потрібна кількість автотранспорту для евакуації певної кількості спецконтингенту, маршрути руху, місця (райони) призначення, часові показники. При цьому плани евакуації розробляються окремо для кожної УВП. Отже, вони не передбачають ситуацію, коли потрібно буде евакуювати спецконтингент одночасно з кількох УВП, які потрапили (можуть потрапити) у зону ураження. В доповіді наголошується, що при комплексному розгляді питання евакуації спецконтингенту з кількох УВП можна досягти виграшу по сукупності часових та економічних показників.

Все вище зазначене указує на необхідність розроблення науково-методичного апарату з обґрунтування доцільного плану евакуації спецконтингенту одночасно з кількох УВП.

УДК: 355.51:351.746.1.

Кривий І.В., кандидат військових наук, доцент кафедри прикордонної служби Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, підполковник

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОГО РЕАГУВАННЯ НА НЕСТАНДАРТНІ (КРИЗОВІ) СИТУАЦІЇ ТА ПРОВОКАЦІЇ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ

Підрозділи охорони державного кордону (ПОДК) виконують покладені на них завдання безперервно в різних фізико-географічних, соціально-економічних, криміногенних та військово-політичних умовах обстановки, тому виникнення нестандартних (кризових) ситуацій та різноманітних провокацій (НКСіП) на державному кордоні (ДК) буде мати суттєвий вплив на організацію оперативно-службової діяльності, а також застосування наявних сил і засобів.

До основних НКСіП у прикордонному просторі можливо віднести:

- порушення ДК великими групами цивільних осіб, як в пунктах пропуску (ППр) так і поза їх межами;
- порушення ДК групами озброєних правопорушників, членами організованих злочинних угруповань, терористичних (екстремістських) організацій;
- прорив транспортних засобів через ДК (у ППр та поза ними);

- виявлення у ППР (прилеглий до ДК місцевості поза ними) злочинців, терористів, зброї, вибухівки, інших засобів терору, наркотичних (психотропних) речовин чи радіоактивних матеріалів;
- виявлення осіб, відносно яких є доручення правоохоронних органів, чи яким заборонено в'їзд в Україну;
- руйнування прикордонних знаків, елементів прикордонної інфраструктури на лінії інженерних прикордонних споруджень та інших об'єктів ПОДК;
- блокування військового містечка ПОДК, пунктів пропуску через ДК (ППР), прикордонних нарядів (захоплення прикордонників для заволодіння зброєю);
- збройний опір правопорушників під час здійснення протиправної діяльності, напад на прикордонні наряди, будівлі і транспортні засоби ПОДК;
- напад на прикордонників в позаслужбовий час (членів їх сімей) у зв'язку з виконанням ними оперативно-службових завдань;
- захоплення заручників у ППР (інших об'єктах, де ПОДК виконує завдання оперативно-службової діяльності) чи населених пунктах, прилеглих до ДК;
- напад на будівлі, приміщення, споруди і транспортні засоби мешканців прикордонних населених пунктів, факти мародерства під час прикордонних надзвичайних ситуацій;
- напад (захоплення) будівель (об'єктів) органів державної влади, місцевого самоврядування, правоохоронних органів у прикордонні;
- закладання вибухових пристроїв (мінно-вибухових пасток) на маршрутах руху прикордонників, місцях їх несення служби, а також об'єктах населених пунктів, прилеглих до ДК;
- масові безпорядки і групові порушення громадського порядку у населених пунктах, прилеглих до ДК;
- дії, які паралізують роботу транспорту, систем життєзабезпечення прикордонних населених пунктів;
- збройні провокації противника на ДК, підбивна діяльність диверсійно-розвідувальних груп противника у прикордонні;
- збройні вторгнення незаконних озброєних (воєнізованих) формувань або підрозділів збройних сил суміжної держави на територію України.

Більшість НКСіП можливо прогнозувати, виробити стратегію протидії ним, чим забезпечити готовність наявних та доданих сил і засобів ПОДК до дій в наведених умовах. Це є пріоритетом роботи відповідних органів управління.

УДК 351.746.1004.89; 519.816

Криворучко І.Я., кандидат педагогічних наук, доцент кафедри прикордонної служби Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького; **Балагур Л.О.**, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри прикордонної служби Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, підполковник

НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПИТАННЯ ОБҐРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПРИКОРДОННИМ ПІДРОЗДІЛОМ

Із організацією і здійсненням такого процесу як управління пов'язано існування будь-якого державного органу. Від якісного управління залежить поточна та перспективна діяльність органу охорони державного кордону, ефективність його роботи. Це викликає значний інтерес до питань: у чому полягає сутність процесу управління, що забезпечує ефективність управління, які механізми вдосконалення процесу управління, а також що визначає ефективність менеджменту в цілому. Розглядаючи управління як процес, необхідно дати чітке й обґрунтоване визначення поняття «управління». Для того, щоб таке визначення було зрозумілим, а головне мало практичну значущість, воно повинно відповідати, як мінімум, на такі запитання: хто (що), ким (чим), на основі чого, з якою метою та як конкретно управляє? Управління прикордонним підрозділом являє складну систему, яка включає: орган управління; об'єкти управління; засоби зв'язку. Слід зазначити, що керівник прикордонного підрозділу управляє підлеглими не тільки особисто, але й за допомогою спеціально створених суб'єктів управління (заступників, керівників структурних підрозділів), а також різноманітних технічних засобів.

Таким чином, система управління складається із декількох взаємопов'язаних підсистем управління різних рівнів, складовими якої виступають: начальник прикордонного підрозділу, його заступники, начальники груп (секцій) - суб'єкти управління; прикордонні наряди, окремі прикордонники, що виконують визначені завдання, елементи службового (бойового) порядку - об'єкти управління; система зв'язку між першими двома елементами з каналами прямого і зворотного зв'язку та засобами автоматизації управління, в тому числі: автоматизованими системами управління.

Управління прикордонним підрозділом, у порівнянні з управлінням в інших сферах, істотно відрізняється за змістом, тими функціями, що виконує начальник як при підготовці, так і при здійсненні оперативно-службової діяльності (далі – ОСД) для досягнення зазначених цілей: підтримки постійної готовності підрозділу до дій, організації ОСД та керівництво силами і засобами під час її виконання. При цьому деякі функції, властиві іншим органам,

зберігають свою назву, але мають інший внутрішній зміст, а частина з них є додатковими, властивими тільки управлінню відділенням інспекторів прикордонної служби, а саме: збір, добування та обробка даних обстановки; організація або уточнення взаємодії, всебічного забезпечення та управління; постановка завдань підлеглим; прийняття (уточнення) рішення і планування охорони кордону; організація морально-психологічної підготовки особового складу підрозділу; контроль та надання допомоги підлеглим; підтримання підрозділу в постійній готовності до виконання завдань за призначенням.

Отже, на основі проведеного аналізу можна визначити, що управління прикордонним підрозділом являє собою засновану на законодавстві про державний кордон України та принципах охорони державного кордону цілеспрямовану діяльність керівника, а також його заступників щодо підтримання постійної готовності підрозділу до дій, організації ОСД з охорони кордону та керування підрозділом під час виконання поставлених завдань шляхом ефективного використання наявних сил і засобів.

УДК 351.75

Кулешов О.П., старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України

ОСОБЛИВОСТІ СЛУЖБИ З ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ПРИ САМОСТІЙНОМУ ЇЇ НЕСЕННІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

На сучасному етапі розбудови держави складалася тенденція до зростання злочинності, особливо організованої. Активізуються виступи, направлені проти політики нашого уряду, виступи, які дискредитують українську армію, Національну гвардію України. Ці дії являють собою загрозу єдності нашої країни, дестабілізують в цілому обстановку в державі, породжують невпевненість українського народу в правильності обраного шляху перетворень, що проводяться в нашій державі. Президент України, Кабінет Міністрів, МВС приділяє велику увагу питанням зміцнення правопорядку і боротьбі із злочинністю. При цьому важлива роль у виконанні цього завдання відводиться саме патрульній службі Національної поліції та Національній гвардії України.

На сьогоднішній день проблема ефективної організації охорони громадського порядку цими підрозділами залишається невирішеною в Україні, адже ще за радянський час висловлювалась думка про актуальну необхідність

кардинальної перебудови патрульної служби. Першочерговим завданням при цьому є збільшення її чисельності до необхідного рівня та створення у зонах обслуговування відповідної кількості мобільних груп для швидкого реагування та надання допомоги військовим нарядам у затриманні порушників, злочинців, оформлення документів та доставки їх до територіальних органів поліції.

Тому не менш важливим є підвищення мобільності військових нарядів з охорони громадського порядку для своєчасного реагування на зміни оперативної обстановки на території обслуговування, для чого необхідним є забезпечення їх відповідним екіпіруванням, оснащенням, транспортом та сучасними засобами зв'язку.

На виконання доручення Міністра внутрішніх справ України від 26.07.2019 № 10309/01/20-2019 та з метою посилення заходів щодо забезпечення охорони громадського порядку та громадської безпеки, оперативного реагування на повідомлення про кримінальні правопорушення та інші події, недопущення дестабілізації оперативної обстановки, учинення протиправних дій з 1 серпня 2019 року військовослужбовці Національної гвардії України виконуватимуть завдання з охорони громадського порядку у складі самостійних піших патрулів. До цього гвардійці несли службу спільно зі співробітниками Національної поліції.

Вміле та грамотне використання особами, що забезпечують охорону громадського порядку сил і засобів підвищує мобільність та маневреність підрозділів з оперативним управлінням ними під час несення служби та забезпечення особистої та громадської безпеки на території обслуговування.

Норми виділення сил та засобів для несення служби з охорони громадського порядку устанавлюються Міністром внутрішніх справ України. Сили та засоби військових частин, які виділяються для несення служби з охорони громадського порядку, використовуються масовано і, як правило, у районах (на ділянках) із складною оперативною обстановкою.

На основі проведеного аналізу та вивчення досвіду щодо виконання завдань з охорони громадського порядку в нашій державі та іноземних державах країн Європи та США, пропонуються напрями використання досвіду їх роботи у діяльності Національної гвардії України. Розглядаються особливості діяльності частин, підрозділів Національної гвардії України щодо організації самостійного несення служби з охорони громадського порядку та надаються шляхи їх удосконалення, а саме: призначення співробітників поліції до району (ділянки, зони), де нестимуть службу військовослужбовці НГУ та закріплення поліцейських на час несення служби для оперативного вирішення питань по затриманню, доставки підозрюваних у вчиненні правопорушень та злочинів, виділення мобільних груп швидкого реагування до складу яких включати і працівника поліції.

Пропонується, що планування маршрутів патрулювання має проводитися у залежності від криміногенної ситуації в конкретному населеному пункті. Гвардійські патрулі повинні залучатися до тих районів міста, де криміногенна та суспільна обстановка є напруженою та непередбачуваною.

УДК 35.071.1

Лавніченко О.В., кандидат військових наук, доцент, завідувач кафедри оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Спеціального розділу, що досліджує загальні теоретичні питання службово-бойової діяльності (СБД) Національної гвардії України (НГУ) ані в структурі воєнної науки, ані в структурі теорії поліцейської тактики немає.

Відсутність у воєнній науці спеціального розділу по загальних питаннях СБД НГУ привело до того, що в ній не виявляється те загальне, що властиво об'єктам вивчення окремих розділів в області організації СБД НГУ.

З'явилася гіпотеза про те, що у військовій науці повинен бути самостійний розділ (за аналогією з теорією воєнного мистецтва) – «теорія СБД НГУ», – що представляє собою струнку систему наукових знань із питань СБД НГУ.

Теорію СБД НГУ можливо визначити як систему наукового знання про сутність, форми, функції і структуру службово-бойової діяльності НГУ, закономірності і проблеми її будівництва.

Сутність, тобто відмінні властивості НГУ як військового формування держави, можуть бути визначені з позицій різних наук.

Вибір визначення НГУ буде залежати від теоретичної орієнтації й завдань дослідження. Предметом дослідження теорії СБД НГУ можуть бути, на наш погляд, сутність і форми службово-бойової діяльності, її структура й функції, закономірності, умови й проблеми її будівництва, функціонування за різних умов, реформування й застосування.

Основними функціями теорії СБД НГУ, можуть бути: *діагностична; прогностична; інтегруюча; адаптивна; контрольна; прикладна.*

Структура теорії СБД НГУ в самому загальному вигляді може включати, на наш погляд, наступні елементи:

- наукові основи теорії;
- загальну теорію СБД НГУ;
- методологію дослідження НГУ;
- теорії військових організацій різного рівня;

- теорію інтегрованої військової організації;
- теорію діагностики, проектування, програмування, будівництва й реформування НГУ.

УДК 343.123

Лазоренко О.В., кандидат психологічних наук, доцент кафедри прикордонної служби Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, підполковник

**ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ
НА ДІЛЯНЦІ ВІДДІЛУ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ**

Сучасна обстановка на державному кордоні України відзначається складністю воєнно-політичної та соціально-економічної обстановки. Нові виклики національній безпеці України в прикордонному просторі, серед яких військова агресія Російської Федерації та анексія окремих територій, озброєні та неозброєні провокації, міжнародний тероризм, транскордонна організована злочинність, незаконна міграція та торгівля людьми, контрабандна діяльність та наркотрафік ускладнюють зміст та характер службових завдань, які виконує Державна прикордонна служба України (ДПСУ). Це зумовлює необхідність пошуку нових напрямків у підвищенні ефективності охорони державного кордону.

Не зважаючи на існуючі виклики та загрози прикордонне відомство продовжує системно розвиватися. Однак, заходів з модернізації охорони кордону, реформування підрозділів охорони державного кордону (ПОДК), активізації діяльності інституту дільничних інспекторів прикордонної служби недостатньо для створення цілісної системи охорони кордону. Ускладнюють ситуацію реальна військова загроза з боку Російської Федерації, постійна активність злочинних груп, які займаються контрабандною діяльністю та переправленням нелегальних мігрантів, обмеженість сил та засобів для повноцінного виконання завдань за призначенням. У цих умовах одним із найбільш раціональних шляхів підвищення ефективності охорони державного кордону вбачається вдосконалювання взаємодії на всіх рівнях управління.

На сьогоднішній день ми маємо величезну кількість відомчих документів, (накази, розпорядження, настанови, положення і т.д.), що регламентують діяльність відділу прикордонної служби, в кожному з них в більшій або меншій мірі порушуються питання взаємодії. Така велика кількість правил породжує значну кількість юридичних процедур, що в свою чергу знижує швидкодію системи взаємодії, відповідно, страждає його якість.

Необхідність конкретного визначення форм і методів організації взаємодії підрозділів відділу прикордонної служби вимагає чіткого нормативного закріплення. Відомо, що вибір форм і методів взаємодії підрозділів відділу прикордонної служби залежить від особливостей охорони державного кордону на ділянці відповідальності, однак, правова база такої взаємодії потребує подальшого вдосконалення.

Вбачаються наступні шляхи вдосконалення нормативно-правової бази щодо організації взаємодії:

- доповнити існуючу нормативно-правову базу положеннями, що вдосконалюють процес взаємодії підрозділів відділу прикордонної служби, або видання зовсім нового нормативного документа, наприклад «Положення про взаємодію підрозділів відділу прикордонної служби ДПСУ»;
- внесення змін в усі численні накази, що регулюють різні напрямки діяльності ПОДК і розробка по ним форм, методів та способів взаємодії.

На наш погляд, процедура взаємодії повинна являти собою поєднання стандартних алгоритмів (в звичайних умовах або у разі ускладнення обстановки), що дозволяють отримати рішення стандартних задач взаємодії як управлінського рішення, з гарантованим рівнем якості взаємодії, зокрема, і управління в цілому.

UDC 355.54

Lazutskyi A., DPh, military sciences, Associate professor, Instructor of Department of the National Academy of the National Guard of Ukraine

FORCE PROTECTION IN CONDUCTING OF OPERATIONS. EXPERIENCE OF MEMBER COUNTRIES' FORCES OF THE NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION

It is known, because of another act of armed aggression of the Russian Federation, that took place in November 2018 in the Kerch Strait area against ships of the Naval Forces of the Armed Forces of Ukraine, the threat of a large-scale invasion of aggressor's armed forces into Ukraine has increased. In these conditions, force protection (FP) ensuring is acquiring the special relevance.

The number of losses of personnel, equipment, etc., suffered by the Armed Forces, the National Guard of Ukraine during participation in the operation of the joint forces in selected areas of Lugansk and Donetsk regions in 2014-2015 testifies the imperfection of existing at that time the FP system.

However, since that time the active reforming of indicated military formations began, and it is still going. Undoubtedly, in order to achieve the goals of the reforms

that are being implemented, it is necessary to study the experience of the leading countries of the world, including the sphere of FP ensuring in conducting of operations.

In addition, the strategic purpose for Ukraine is membership in the North Atlantic Treaty Organization. The peculiarities of the current stage of Ukraine's integration into NATO are to create the necessary conditions for such membership. One of these conditions is the transition of the Armed Forces, the National Guard of Ukraine to NATO standards, including in the sphere of FP.

NATO defines the FP as follows: “measures and means to minimize the vulnerability of personnel, facilities, equipment, materiel, operations, and activities from threats and hazards in order to preserve freedom of action and operational effectiveness thereby contributing to mission success”.

The in-depth study and comprehensive analysis of NATO standards in the sphere of FP in conducting of operations, their adaptation to the realities in which the military formations of Ukraine are currently operating, will improve the existing FP system and implement it in the activities of the Armed Forces, the National Guard of Ukraine.

УДК 351.746.1:001

Лемешко В.В., кандидат військових наук, начальник кафедри прикордонної служби Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького; **Баратюк В.І.**, кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри прикордонної служби Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА ТАКТИКИ ДІЙ ПРАВОПОРУШНИКІВ ПРИ БЛОКУВАННІ (НАПАДУ) МІСЦЯ ДИСЛОКАЦІЇ ПРИКОРДОННОГО ПІДРОЗДІЛУ

З загостренням криміногенної та соціальної обстановки у прикордонних районах особливого значення набувають окремі аспекти діяльності прикордонних підрозділів у ході виконання завдань оперативно-службової діяльності в повсякденних умовах та у разі ускладнення обстановки. Ускладнення обстановки є таким її стан, коли є загроза незаконної зміни проходження державного кордону України та порушення його режиму; виникнення надзвичайних і кризових ситуацій на державному кордоні; виникнення причин та умов, що можуть спричинити порушення законодавства з прикордонних питань. До одного з таких чинників відноситься дії правопорушників при блокуванні або нападу на місце дислокації прикордонного підрозділу.

Результати аналізу обстановки на державному кордоні дозволяють охарактеризувати можливу тактику дій правопорушників. Вона буде залежати від мети, яку переслідують правопорушники. Перше – заблокувати діяльність прикордонного підрозділу і тим створити умови для протиправної діяльності на певній ділянці державного кордону. Друге – добитися поступок прикордонників у відношенні звільнення затриманих правопорушників, повернення затриманого товару, який незаконно переміщувався або готувався для переміщення через кордон. Третє – дискредитація, створення негативного образу прикордонників серед місцевого населення. Четверте – оволодіння зброєю та боєприпасами, тощо.

Як свідчить досвід, основними прийомами дій натовпу (правопорушників) проти прикордонних підрозділів є:

- залучення до протиправних дій місцевого населення;
- оточення прикордонного підрозділу;
- захоплення в заручники членів сімей прикордонників, які проживають в контрольованому прикордонному районі;
- викрики образ і погроз на адресу прикордонників та членів їх родин;
- перешкоджання виконанню прикордонниками службових обов'язків (перешкоджання виходу нарядів на службу, блокування їх на маршрутах руху та місцях служби, напад на них);
- закидання території заблокованого прикордонного підрозділу камінням, запалювальною речовиною тощо;
- прагнення «вирвати» з рядів оборонців прикордонника, затягти його усередину натовпу, обеззброїти, побити.

Для вдалої протидії правопорушникам необхідно розуміти низку умов:

- більшість дій правопорушників щодо блокування прикордонного підрозділу носять організований і керований характер;
- натовп правопорушників можливо уявити, як певну структуру, де є організатор, група організаторів на місцях, активісти – підбурювачі, силова група або групи, група забезпечення і місцеве населення;
- для досягнення мети правопорушники можуть використовувати зброю і фізичну силу.

Характеристика тактики дій правопорушників при нападі або блокуванні прикордонного підрозділу повинна змушувати начальника прикордонного підрозділу проводити завчасні заходи щодо підготовки до здійснення оперативно-службової діяльності в таких умовах.

УДК 358.421:355.426.4

Луньов О.Ю., заступник начальника гуманітарного факультету з навчальної роботи – начальник навчальної частини факультету Національної академії Національної гвардії України, підполковник

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БЕЗПІЛОТНИХ АВІАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ТА СПОСОБИ ПРОТИДІЇ БПЛА ПРОТИВНИКА

До напрямів розвитку безпілотних авіаційних комплексів (БАК) НГУ можна віднести напрями які спрямовані на підвищення ефективності їх застосування. Проведений аналіз застосування безпілотних літальних апаратів (БПЛА) при виконанні службово-бойових завдань НГУ показав, що БАК розвиваються у наступних напрямках:

1. Розвиток навігаційних технологій в пілотажно-навігаційній апаратурі БАК;
2. Розвиток моделей та методів попередження потенційно-конфліктних ситуацій (підвищення безпеки польотів);
3. Удосконалення законодавства України щодо забезпечення застосування БАК при виконанні службово-бойових завдань;
4. Підвищення захищеності радіоканалу управління БПЛА від навмисних перешкод;
5. Розвиток моделей та методів раціонального застосування БАК;
6. Покращення технічних характеристик БПЛА (збільшення часу польоту, корисного навантаження, набору функцій, дальність та якість розвідки);
7. Створення тренажерів БАК, імітаційних моделей застосування БПЛА, програмних комплексів для навчання операторів БАК;
8. Розробка та вдосконалення новітніх способів набору висоти БПЛА (підйом в геотермальних потоках, використання альтернативних джерел живлення тощо);
9. Підвищення маскувальних характеристик БПЛА (зменшення шуму, ЄПР, збільшення швидкості).

Також розвиваються і засоби та методи протидії БПЛА противника. В результаті проведеного аналізу можна виділити наступні напрями протидії:

1. Розвиток та вдосконалення методів виявлення мікро-БПЛА (радіолокаційні, лазерні, акустичні методи виявлення);
2. Розвиток та вдосконалення способів знищення, перехвату БПЛА (вогневі засоби знищення БПЛА, радіоелектронний перехват керування БПЛА тощо);

3. Розвиток та вдосконалення методів захисту від БПЛА об'єктів що охороняються (маскування, хибні об'єкти, засоби що перешкоджають польоту БПЛА).

УДК 355.43

Макарчук Ю.А., начальник штабу Північно-Київського управління Національної гвардії України, полковник; **Сутюшев Т.А.**, кандидат військових наук, доцент, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії службово-бойового застосування Національної гвардії України науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної академії Національної гвардії України

**ПІДХІД ДО ВИДІЛЕННЯ ТА РОЗПОДІЛУ СИЛ
ДЛЯ ВЕДЕННЯ ІЗОЛЯЦІЙНИХ ДІЙ**

Якщо вести мову про вітчизняне військове мистецтво стосовно теорії і практики ізоляційних дій, то практично реалізація певних теоретичних положень відбулась вже на першому році незалежності України, а саме навесні – початку літа 1992 року. Саме у той період існувала загроза ескалації на територію Одеської області внутрішнього збройного конфлікту (ВЗК), який виникнув у Молдові в районі Придністров'я. Утримати тоді внутрішню безпеку у зазначеному прикордонному регіоні України вдалось завдяки грамотним діям керівництва Прикордонних військ, Збройних сил, а у подальшому й Національної гвардії України (НГУ), яке успішно організувало та провело відповідні ізоляційні заходи. Надбаний тоді досвід був безцінний. Однак у сучасних умовах стосовно забезпечення внутрішньої воєнної безпеки в окремих потенційно-кризових регіонах України, в тому числі столичному, існують проблемні питання, пов'язані з виділенням сил, насамперед, від НГУ, та їх розподілом для вирішення завдань ізоляції територій, які можуть стати об'єктом намагань з боку радикально налаштованих протиправних сил з метою взяття їх під контроль. Такі намагання здатні спровокувати ВЗК і вони можуть реалізовуватись в умовах правових режимів надзвичайного і воєнного станів.

Підхід до вирішення питань виділення сил ізоляції та їх розподілу має базуватись на таких принципах:

1. Виділення і розподіл сил і засобів ізоляції мають розглядатись в аспекті загальної побудови ізоляційних дій, яка в ході ВЗК, крім інших елементів, має включати системи ізоляції районів проведення операцій, району ВЗК та територій правових режимів надзвичайного, воєнного станів.

2. Виділені сили і засоби ізоляції району ВЗК, в залежності від їх якісного та кількісного складу, мають розподілятися за ділянками смуги ізоляції, визначених для ведення як позиційних, так і мобільних ізоляційних дій за критерієм ефективності ізоляції району ВЗК. Цей критерій може бути визначений як виключення можливості прориву та просочування через відповідні зазначені ділянки такого обсягу протиправних сил і засобів, який приведе до незворотної ескалації конфлікту навіть при будь-якій зміні оперативної конфігурації задіяних у конфлікті сил сектору безпеки та оборони держави.

Щодо порядку застосування виділених сил та засобів ізоляції району ВЗК, то дослідження цього питання проводиться з урахуванням умов та особливостей того чи іншого етапу конфлікту або окремої операції з комплексу спільних операцій спеціального, спеціально-військового, військово-спеціального та військового характеру, сформованого для досягнення кінцевої мети спільних дій.

УДК 323.283

Меленті Є.О., кандидат технічних наук, завідувач кафедри, Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, майор; **Гой А.В.**, курсант, Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого; **Третяк Д.В.**, курсант, Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

АНТИТЕРОРИСТИЧНИЙ ЗАХИСТ: ДОСВІД ЄВРОПИ

Нині весь світ потерпає від терористичних актів, кожна країна та нація відчула на собі весь біль на тяжкість як самої терористичної загрози, так і її наслідків. Щоб зберегти спокій та порядок створюються антитерористичні організації.

Для координації дій Ради Європи у 2003 році в ЄС був створений Комітет експертів з питань тероризму (CODEXTER), який у 2018 році був реорганізований в Контртерористичний комітет Ради Європи (CDCT).

Європейський Союз для захисту держав-членів, покращення співпраці в боротьбі з тероризмом між державами та забезпечення високого рівня безпеки створив міжнародну організацію ATLAS.

В доповіді представлено складові європейської системи протидії тероризму. Зокрема, учасниками мережі ATLAS є: GIGN, (Франція); GSG 9, SEK BWL (Німеччина); UEL, GEO (Іспанія); ARAS (Литва); BOA (Польща); BSIJ (Румунія); AKS (Politiets Aktionsstyrke) (Данія); DELTA (Норвегія); DSI (Нідерланди); DSU (Бельгія); K-COMMANDO (Естонія); EAO (Кіпр); EKAM (Греція); SIAS (Румунія); EKO COBRA (Австрія); ERU (Ірландія); OMEGA (Латвія); NOCS, GIS (Італія); GOE (Португалія); KARHU (Фінляндія); LYNX (Словаччина); NI (Швеція); RED PANTHER (Словенія); SAG (Мальта); SUCT (Болгарія); TESZ (Угорщина); URNA (Чеська Республіка); USP (Люксембург).

Кожна з вищезазначених країн створила підрозділи з метою запобігання, виявлення та попередження терористичних актів. В певних країнах створено кілька таких підрозділів, вони мають різні завдання, але спільну мету.

В умовах подій, що склалися в Україні можна запозичити та провести саме такі заходи: прийняти до уваги ізраїльську модель добору кандидатів до антитерористичних організацій, адже саме вона є яскравим прикладом поєднання підготовки, обізнаності та професіоналізму навіть цивільного населення; поєднання зусиль влади та громадського суспільства. Як відомо, громада має неабиякий вплив на поведінку людей. В наш час високих технологій важливим є розробка ефективних засобів для боротьби та зведення до мінімуму можливості використання мережі Інтернет для проведення терористичних актів; також слід зазначити, що антитерористичну боротьбу не слід обмежувати лише силовими операціями та військовими діями. Профілактика та проведення освітніх заходів із цивільним населенням підвищать рівень обізнаності у поведінці під час теракту й проведення контртерористичних заходів, допоможуть підвищити пильність у виявленні реальної загрози.

Та не тільки Україна може використати у себе досвід інших країн, але й європейські колеги можуть звернути увагу на досвід нашої Батьківщини. За останні роки значно розширилися як нормативно-правова база (Закони України «Про боротьбу з тероризмом», «Про тимчасові заходи на період проведення антитерористичної операції» тощо), так і здатність ефективного протистояння та боротьби. Одним з найголовніших у діяльності сектору безпеки і оборони України є наявність патріотично налаштованого кадрового потенціалу з реальним бойовим досвідом участі у Антитерористичній операції та Операції об'єднаних сил на сході України.

УДК 355.4

Минько О.В., ад'юнкт Національної академії Національної гвардії України,
підполковник

ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІСТІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Оцінка діяльності спеціалістів структурних або тимчасово створених підрозділів цивільно-військового співробітництва (ЦВС) необхідна для визначення успішності завдань, що ними виконуються.

Порядок оцінки діяльності спеціалістів структурних або тимчасово створених підрозділів цивільно-військового співробітництва визначений у відповідних настановах та інших керівних документах як іноземних армій, так і у документах ЗС України. ЦВС ЗС України використовує методику, подібну до викладеної нижче.

Зазвичай, оцінюють два результати діяльності ЦВС: 1. оцінка виконання завдань силами ЦВС; 2. оцінка результатів виконання завдань ЦВС.

Оцінка виконання завдань силами ЦВС може бути прирівняна до оцінки успішності виконання завдань. Для отримання даної оцінки необхідно відповісти на такі питання для конкретної обстановки, що склалася: чи були заплановані і проведені вірні і достатні заходи з ЦВС, які можна було провести у конкретній обстановці, що склалася?; чи вірно були проведені визначені заходи з ЦВС?

Оцінка успішності виконання завдань ЦВС повинна спиратись на показники ефективності, які характеризують ступінь досягнення поставленої мети, яка була поставлена.

Автором пропонується використовувати один базовий критерій ефективності результатів діяльності ЦВС та кілька додаткових. Для зручності здійснення процесу оцінювання ефективності результатів ЦВС автором запропоновано дати критеріям власні умовні назви.

У керівних документах з організації ЦВС ЗС України факт вивільнення ресурсів військового формування для виконання інших оперативних (бойових) завдань використовуються як базовий критерій оцінювання (критерій «Ресурс»). Таким чином, спроможності військ підвищуються.

Додатковими критеріями ефективності діяльності ЦВС пропонується мати: здатність цивільних структур (органів виконавчої влади та місцевого самоврядування) функціонувати без підтримки військ (сил), (критерій «Влада»); наявність дружніх зав'язків між міжнародними, неурядовими організаціями та органами військового управління, (критерій «Взаємодія»); наявність стійкого каналу надання військам інформації (насамперед, у сфері

безпеки) від цивільного населення, (критерій «Розвідка»).

Даний підхід до процесу оцінювання результатів виконання завдань ЦВС формуваннями НГ України доцільно дещо переглянути, адже враховуючи специфіку виконання окремих видів завдань за призначенням, а також значну ресурсну матеріальну обмеженість в забезпеченні заходів ЦВС НГ України, головним ресурсом, який буде задіяний стануть людські ресурси. Разом з тим, специфіка виконання окремих завдань за призначенням формуваннями НГ України саме і передбачає постійний тісний контакт сил НГ України з цивільним середовищем. Тому, у деяких видах діяльності НГ України базовим критерієм ефективності діяльності ЦВС НГ України може розглядатись не стільки «Ресурс», скільки «Підтримка». Даний критерій доцільно розглядати за рівнями відношення компонентів цивільного середовища до дій формувань НГ України від цілковитої підтримки і допомоги, нейтрального відношення і до ворожого ставлення та ворожих дій.

Розроблення методики оцінювання діяльності спеціалістів структурних або тимчасово створених підрозділів ЦВС НГ України є перспективним напрямком подальших наукових досліджень.

УДК 351.746.1004.89; 519.816

Михайленко О.В., кандидат військових наук, доцент кафедри прикордонної служби Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, підполковник; **Грінченко В.В.**, викладач кафедри прикордонної служби Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, підполковник

ОБҐРУНТУВАННЯ ПІДХОДІВ ДО ПІДГОТОВКИ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ОСНОВІ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Управління об'єктами будь-якої природи, в тому числі такими складними, як суспільство і держава, не в останню чергу передбачає роботу з інформацією. Причому управління умовно ділиться на два основних типи – стратегічне і оперативне (оперативно-тактичне). Кожне з них має свою специфіку в змісті, організації та управлінні, кадровому забезпеченні і методах інтелектуальної діяльності. Загострення світових і внутрішніх – економічних, соціальних і політичних проблем в Україні вимагає професійного інформаційно-аналітичного забезпечення (далі – ІАЗ) військових формувань та правоохоронних органів (далі – ВФПО) у цілому та Державної прикордонної служби України (далі – ДПСУ) зокрема. Найбільш проблематичним питанням

залишається формалізація технологій ІАЗ стосовно підтримки прийняття рішення в охороні та захисті державного кордону на рівні адміністрації та регіональних управлінь ДПСУ.

На сьогодні проблематика інформаційно-аналітичного забезпечення ВФПО розглядається у працях як зарубіжних, так і вітчизняних дослідників. Одним з питань є визначення ролі й місця інформаційно-аналітичного забезпечення, в управлінні ВФПО у цілому та ДПСУ зокрема. Усі ці дослідження стосувались ІАЗ окремих питань оперативно-службової діяльності. У той же час, особливості інформаційно-аналітичного забезпечення ВФПО взагалі та ДПСУ зокрема стосовно стратегічних та оперативно-тактичних рішень на вищих рівнях управління (це рівень адміністрації, регіонального управління) розглянуто не було.

Основними вимогами, що висуваються до інформаційно-аналітичного забезпечення, є: наукова основа оцінки досліджуваних подій і явищ; оперативність отримання, збору і обробки інформації; безперервність отримання, збору інформації; достовірність одержуваної інформації; системність у висвітленні проблем; конфіденційність проведення інформаційно-аналітичних процедур; своєчасність інформування керівництва про важливі проблеми; чіткість визначення цілей та інтересів посадових осіб, яким може бути корисна аналітична інформація.

Здійснено детальний аналіз застосування аналітичних методів у інформаційно-аналітичній діяльності ДПСУ, який визначає наступне. Формалізовані та слабоформалізовані завдання складають менше 30 відсотків, усіх завдань що вирішуються у ДПСУ. Ця картина трохи краще у діяльності Збройних Сил України, але ще гірше у службовій діяльності інших правоохоронних органів. Було встановлено, що можливість застосування того чи іншого методу та позитивний результат залежить від виду, кількості та достовірності вихідних даних. Тобто обґрунтування моделей, методів та методик ІАЗ у першу чергу буде залежати від адекватності наявних даних для аналізу та існуючих методів.

Для впровадження запропонованих підходів потрібна розробка адекватних моделей, методів та методик ІАЗ, що є перспективою подальших досліджень у даному напрямку.

УДК. 355.426.4 : 351.742

Назаренко О.Л., старший викладач кафедри тактики командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України, підполковник; **Лиходій О.В.**, старший викладач кафедри тактики командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України; **Лісцин В.Е.**, науковий співробітник науково-дослідної лабораторії забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України Національної академії Національної гвардії України

МОДЕЛЬ ОБГРУНТУВАННЯ СПОСОБУ ДІЙ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ ПРИПИНЕННЯ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ

Під час припинення масових заворушень на території України або в окремих її місцевостях з метою запобігання заворушенням для охорони життя і здоров'я населення, захисту прав і свобод громадян може проводитися комплекс заходів, і інших дій, що спрямовані на припинення масових заворушень та усунення причин, що їх обумовили. Сукупність цих дій дозволяє сформувати поняття щодо способу, який застосовується формуванням Національної гвардії України (НГУ) за умов припинення масових заворушень. Спосіб розглядається, як порядок заходів, тактичних прийомів та інших дій, що застосовуються для виконання поставленого завдання.

Для вироблення варіанту рішення щодо способу застосування формування НГУ, розроблений порядок заснований на використанні математичного апарату матриць та операцій над ними. Вхідними даними для розрахунків є дані про чисельність і характер дій натовпу, який буде протистояти правоохоронцям та сукупність тактичних прийомів і інших дій, які можуть застосовуватися формуванням гвардії під час припинення масових заворушень.

На основі цієї інформації визначаються зв'язки між типовими варіантами дій натовпу і доцільними тактичними прийомами і діями, що доцільно застосовувати (проводити) формуванням НГУ в оперативній обстановці, що склалася. Сукупність обраних таким чином тактичних прийомів складають зміст способу дій.

На підставі розглянутого підходу розроблено формалізовану схему вироблення варіантів способів застосування формувань гвардії із сукупності тактичних прийомів і дій, ранжирування цих способів та вибору найкращого.

В доповіді наводяться методи, які застосовані для розв'язання задачі визначення та вибору найкращого способу дій формування НГУ у ході припинення масових заворушень.

Розглянутий підхід до розв'язання задачі визначення та вибору раціональних способів дій формувань Національної гвардії України, спрямований на уникнення суб'єктивних помилок у ході прийняття рішення органом військового управління НГУ.

УДК 351.862: 355.426: 005

Неклонський І.М., кандидат військових наук, викладач кафедри організації та технічного забезпечення аварійно-рятувальних робіт Національного університету цивільного захисту України

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ВЗАЄМОДІЇ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ТА КРИЗОВОГО РЕАГУВАННЯ

Ефективна взаємодія систем реагування на загрози, небезпеки і ризики є важливим елементом забезпечення національної безпеки.

З метою забезпечення сталого функціонування життєво важливих систем, мереж та об'єктів в державі створені і паралельно функціонують єдина державна система запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків, єдина державна система цивільного захисту, система фізичного захисту особливо важливих об'єктів, структурні складові яких з урахуванням особливостей, визначених законодавством про оборону, мобілізацію та правовий режим воєнного стану забезпечують виконання відповідних функцій в системі територіальної оборони України.

Крім того, на виконання Указу Президента Кабінетом міністрів України за участі Національного інституту стратегічних досліджень було розроблено «Концепцію створення державної системи захисту критичної інфраструктури». Підхід, запропонований у Концепції, передбачає максимальне використання існуючих систем безпеки та кризового реагування, і має на меті оптимальне використання наявних в державі можливостей і ресурсів та забезпечує достатні передумови для запобігання можливим негативним наслідкам створення такої системи.

На думку експертів Національного інституту стратегічних досліджень така ситуація, коли існує ціла низка національних систем безпеки та кризового реагування, за функціонування яких несуть відповідальність окремі державні органи, створює умови для домінування відомих підходів до розв'язання проблем безпеки національного масштабу.

Формування перспективної моделі державної безпеки та кризового реагування вимагає подолання вузьковідомчих підходів, а це неможливо без побудови ефективної міжсистемної взаємодії. Серед принципів, на яких

повинна будуватися така робота особливої актуальності набувають принципи координованості та єдності методологічних засад. Для цього необхідно мати певний методологічний базис.

Відповідний базис має складатись з двох складових. Перша з них являє собою сформовану і апробовану систему загальнонаукових та спеціальних підходів, методів, прийомів і способів, що виконують методологічну функцію. Така складова має містити характеристики здатності систем взаємодіяти. Найбільш важлива вимога – забезпечення оптимальної здатності системи отримувати та надавати: функціональну підтримку, інформацію та «послуги».

В якості другої складової пропонується розглянути концептуальні положення науки про системи, об'єктом дослідження якої є елементи і зв'язки між ними. З цієї точки зору взаємодія різних суб'єктів забезпечення національної безпеки характеризується наявністю значної кількості різнорідних сил і засобів, спільно вирішуваних завдань і способів їх виконання, зв'язків між ними, а також великою кількістю факторів, що визначають кінцевий результат спільних завдань. Все це зумовлює можливість розгляду взаємодії з позицій системного підходу, основним поняттям якого є поняття «система». Систему взаємодії необхідно розглядати як відповідну складну систему, в якій функціонує сукупність взаємопов'язаних та взаємодіючих за єдиним замислом елементів з метою вирішення конкретної задачі в заданих умовах. Методологія дослідження такої системи має базуватись на системному аналізі, що дасть змогу провести цілеспрямований якісний аналіз системи, що розглядається, сприятиме вибору вірного методу вирішення конкретного завдання.

УДК 331.102.24:355

Оборонов М.І., старший викладач кафедри протиповітряної оборони Сухопутних військ Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, підполковник; **Токар О.А.**, старший викладач кафедри протиповітряної оборони Сухопутних військ Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, підполковник; **Попадюк Р.В.**, викладач кафедри протиповітряної оборони Сухопутних військ Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, майор

МЕТОДИКА РОБОТИ КОМАНДИРА ТА ШТАБУ ПІДРОЗДІЛУ З ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ У ВІДРИВІ ВІД ПУНКТУ ПОСТІЙНОЇ ДИСЛОКАЦІЇ ПІДРОЗДІЛІВ ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Діяльність командирів та штабів в ході виконання завдань за призначенням підпорядкованими підрозділами в сучасних умовах потребує визначення нових шляхів та способів, вдосконалення існуючих методик роботи посадових осіб з організації виконання поставлених завдань.

Робота командира та штабу в ході виконання завдань у відриві від пункту постійної дислокації спрямовується, перш за все, на втілення в життя прийнятого рішення.

Алгоритм (методика) роботи може бути наступним:

- постійний збір (добування) даних та оцінювання обстановки, доведення її до підлеглих, а при зміні обстановки – своєчасне уточнення раніше прийнятого рішення;
- доведення завдань за призначенням до підлеглих;
- організація розвідки противника та видача даних про нього в підпорядковані підрозділи;
- підготовка та управління бойовою діяльністю підлеглих підрозділів;
- підтримування безперервної взаємодії;
- своєчасне всебічне забезпечення підрозділів;
- здійснення контролю за виконанням підрозділами поставлених завдань та надання їм допомоги;
- доповідь старшому начальнику про виконання поставлених завдань в ході бойової діяльності та стан підрозділу.

Для управління підрозділами в ході бойової діяльності командир та штабу доцільно використовувати сучасні засоби зв'язку.

На випадок різкої зміни обстановки, коли немає можливості отримати вказівки або розпорядження, командир повинен прийняти нове рішення в

межах загального замислу старшого начальника на бойову діяльність підпорядкованого штабу і підрозділу. При першій можливості він повинен доповісти про своє рішення безпосередньому начальнику.

Таким чином, під час управління підрозділами командирам і штабам в ході їх бойової діяльності, при виконанні поставлених завдань у відриві від пунктів постійної дислокації, потрібно дотримуватись відповідного алгоритму (методики) роботи посадових осіб з метою підвищення рівня управління підрозділами, особливо при зміні обстановки, що склалася на даний період часу, врахування інших факторів, що можуть впливати на хід та порядок виконання поставлених завдань.

УДК 623.4.011

Обрядін В.В., кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри оперативного мистецтва оперативно-тактичного факультету Національної академії Національної гвардії України; **Подвизніков С.М.**, старший викладач кафедри оперативного мистецтва оперативно-тактичного факультету Національної академії Національної гвардії України; **Корженко Д.Ю.**, слухач 177 навчальної групи оперативно-тактичного факультету Національної академії Національної гвардії України, полковник; **Коршунов А.К.**, слухач 177 навчальної групи оперативно-тактичного факультету Національної академії Національної гвардії України, майор

ШЛЯХИ ТА СПОСОБИ ДОСЯГНЕННЯ ОПЕРАТИВНОСТІ В РОБОТІ КОМАНДИРА ТА ШТАБУ ЧАСТИНИ ПРИ ВИКОРИСТАННІ СИСТЕМИ АВТОМАТИЗОВАНИХ РОБОЧИХ МІСЦЬ У ТАКТИЧНІЙ ЛАНЦІ УПРАВЛІННЯ

У сучасних воєнно-теоретичних поглядах на війну, у практиці та документах воєнного будівництва і планування, на думку деяких науковців, знайшов своє відбиття цілий ряд нових тенденцій у воєнній справі, серед яких, зокрема, виділяємо наступні:

– значне підвищення напруженості і темпу ведення воєнних (бойових) дій, що потребує більш високого, ніж раніш, рівня взаємодії усіх видів збройних сил, родів військ, що знайшло своє відбиття у концепціях «об'єднаних сил», «експедиційних формувань», «міжвидових тактичних груп» і ряду інших, заснованих на широкому застосуванні автоматизованих бойових інформаційно-керованих систем й озброєнні та військової техніки (ОВТ), створених на основі останніх технологічних досягнень;

– намагання досягти випереджену інформаційну перевагу над противником,

як одне з основних умов успішного ведення воєнних (бойових) дій, що свідчить про зростання ролі інформаційного забезпечення, яке фактично перетворилося з виду оперативного (бойового) забезпечення дій військ у важливішу складову збройної боротьби.

З цього приводу, підняте питання щодо досягнення визначеного ступеня оперативності в роботі командира та штабу частини в системі автоматизованих робочих місць під час оцінювання противника, своїх підрозділів та сусідів, району ведення бою та розробки замислу є актуальним.

Застосування програмного пакету Arc View Gis версії 3.3 на АРМ пункту управління частини дозволяє у наступний спосіб спростити обсяг робіт посадових осіб оперативного відділення штабу частини:

- скоротити час на збір та підготовку електронних карт визначеної номенклатури до роботи;
- в автоматизованому режимі за допомогою *графічних примітивів* (набір даних, які несуть інформацію про форму об'єкта і його місце розташування) відтворити на електронній карті з використанням тактичних позначок НАТО положення, склад та стан підрозділів противника, своїх сил та засобів, взаємодіючих частин і підрозділів, ІВФ та ПрО;
- з урахуванням тактичних нормативів, атрибутивної інформації, яка супроводжує графічні примітиви, за допомогою функцій просторового ГІС - аналізу отримати дані та зробити попередні висновки стосовно можливих напрямків (варіантів дій) зосередження зусиль і співвідношення бойових потенціалів протиборчих сторін;
- за допомогою програмних модулів 3D Analyst та Spatial Analyst оцінити вплив рельєфу місцевості на реалізовані зони виявлення та ураження з метою наступного коригування місць розташування вогневих, стартових позицій засобів ураження, постів спостереження;
- побудовою буферних зон навколо вогневих засобів, із наступним виконанням «оверлейних» операцій, провести оцінку ефективності створеної системи вогневого ураження противника (ВУП) на обраному напрямку;
- відповідно до існуючої методики тактичних розрахунків, за допомогою колекції вбудованих скриптів (програмних модулів версії 3.0) провести попередню оцінку тактичних показників ймовірного бойового зіткнення сторін при веденні загальновійськового бою.

Узагальнюючи, потрібно зазначити, що коаліційний характер сучасних збройних конфліктів, інтенсивне надходження на озброєння багатьох армій світу новітніх зразків озброєння, поява зброї на нових фізичних принципах робить принцип відповідності бойових завдань військ їх бойовим можливостям достатньо проблематичним. У зв'язку з цим оснащення військ ефективними системами управління з використанням новітніх інформаційних технологій та

фахове їх використання оперативним складом пунктів управління стає не бажаною, а єдиною можливою умовою досягнення як оперативності в роботі пунктів управління тактичної ланки, так й ефективного управління боєм.

УДК 623.642

Олещенко А.І., старший викладач кафедри тактики Національної академії Національної гвардії України

ТОПОГРАФІЧНІ І СПЕЦІАЛЬНІ КАРТИ ТА ПЛАНИ, ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

На початку бойових дій на Донбасі виникла проблема з забезпеченням топографічними картами підрозділів Збройних Сил України і Національної гвардії України (НГУ). Топографічних карт, які відповідали б реальному стану місцевості практично не було, а космічні знімки і аерознімки, яких було також дуже мало не забезпечували вирішення практичних завдань. Проведена велика робота по створенню і оновленню топографічних карт за матеріалами космічної зйомки і аерофотозйомки.

Космічні знімки мають актуальний стан місцевості на великі території але проводити вимірні роботи: визначення координат об'єктів противника, визначення невидимих ділянок місцевості тощо потребують часу на підготовку знімків до роботи. Але для орієнтування на місцевості вони мають переваги. Аерофотознімки також потребують часу на підготовку їх до роботи: це і трансформування їх до певного масштабу і виключення помилок за нахил оптичної вісі аерофотоапарата від прямовисної лінії. За електронними картами можна вирішувати задачі як і за топографічними картами, але в дрібних підрозділах їх складніше використовувати. Тому для усіх категорій підрозділів топографічні карти є найбільш сприятливими для вирішення службово-бойових завдань. Топографічні карти є загальнодержавними і використовуються як при вирішенні народногосподарських завдань, так і для потреб оборони країни.

Топографічні карти видаються в масштабах 1:10 000, 1:25000, 1:50000, 1:100000, 1:200000, 1:500000, 1:1000000.

На цих картах прийнятими умовними знаками показуються геодезичні пункти, гідрографія і гідротехнічні споруди, населені пункти, дороги і дорожні споруди, рельєф, рослинний покрив і ґрунти, межі об'єктів; даються власні найменування об'єктів місцевості, а також їхні характеристики у вигляді буквених і цифрових позначень. Спеціальні карти - це карти, що використовуються підрозділами НГУ для детального вивчення місцевості,

навігаційного забезпечення польотів авіації, організації військових перевезень і рішенні інших спеціальних завдань.

Висновок. Не зважаючи на те, що зараз є технічні засоби орієнтування на місцевості, космічні знімки та аерознімки, електронні карти, але використання традиційних топографічних карт має важливе значення. Наприклад, підготовка даних для введення в навігаційну апаратуру, потребує топографічну карту. Електронні карти будуть, як правило, використовуватися в більш великих підрозділах. Із вище наведеного витікає, що військовослужбовці Національної гвардії при вирішенні службово-бойових завдань зобов'язані вміти орієнтуватися на місцевості, вміти читати топографічні карти, проводити необхідні вимірювання і цілеуказання за картою.

УДК 355.318

Онопрієнко О.С., ад'юнкт Національної академії Національної гвардії України, підполковник; **Споришев К.О.**, кандидат технічних наук, доцент, заступник начальника кафедри автобронетанкової техніки факультету логістики Національної академії Національної гвардії України, полковник

ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ПРОГНОЗУВАННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРУ У ЗОНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОБ'ЄДНАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Відомо, що витрати матеріальних коштів на ліквідацію наслідків надзвичайних ситуацій (НС) набагато більші витрат на їх запобігання. Запобігання НС передбачає визначення загрози їх виникнення з подальшим застосуванням запобіжних заходів. З усіх видів НС (природні, соціальні, техногенні, військові) тільки техногенні НС можна запобігати з достатнім ступенем вірогідності. Це обумовлено тим, що у цьому випадку людина сама створює техногенне середовище та має можливість достатньо ефективно його контролювати та здійснювати запобіжні заходи.

Система прогнозування НС, як велика система, за напрямками дії має декілька підсистем, серед яких можна виділити: інформаційна підсистема; організаційна підсистема; технічна підсистема; науково-методична підсистема.

Особливостями системи прогнозування НС ТХ є:

- велика кількість і різноманітність технічних параметрів, що характеризують елементи техногенної складової (системи ПНО);

- необхідність перетворення значень технічних параметрів техногенної складової в параметри її стану (необхідність розробки відповідних моделей);
- різноманітність елементів техногенної складової (технічного обладнання та технологій);
- різні методи моніторингу параметрів елементів техногенної складової;
- постійне ускладнення техногенної складової;
- необхідність розробки комплексу математичних (чи інших) моделей функціонування техногенної складової та прогнозування її стану в просторі і часі;
- висока вартість похибки прогнозування НС ТХ.

Загальна мета системи прогнозування НС ТХ з моменту виникнення та розвитку НС до моменту визначення розміру збитків визначається за допомогою моделей (математичних, евристичних та ін.):

- прогнозування функціонування системи об'єктів техногенної складової;
- розвитку НС в просторі і часі;
- впливу наслідків НС на людину і навколишнє середовище.

Система прогнозування НС ТХ у зоні відповідальності оперативно-територіальних об'єднань Національної гвардії України у подальшому дозволить визначати кількісні показники необхідних сил та засобів для участі у ліквідації наслідків НС ТХ.

УДК 351.743:351.862.1:355.5

Панченко В.Ю., кандидат військових наук, доцент, начальник кафедри тактико-спеціальної підготовки командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України, полковник; **Євсєєв В.О.**, кандидат військових наук, заступник начальника кафедри тактико-спеціальної підготовки командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України, полковник

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ТЕОРЕТИЧНИХ ПОЛОЖЕНЬ ЩОДО УЧАСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ У ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ ВИНИКНЕННЯ ОКРЕМИХ ГРУП МЕДИКО-БІОЛОГІЧНИХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Відповідно до існуючої класифікації надзвичайних ситуацій (далі-НС) спалахи небезпечних (особливо небезпечних) інфекційних хвороб людей і тварин, епідемії (пандемії) та епізоотії (панзоотії) являють собою групи НС, що входять до підкласу медико-біологічних надзвичайних ситуацій (далі-МБНС), які в свою чергу відносяться до виду (класу) НС природного характеру.

Проведений аналіз статистичних даних дозволяє стверджувати, що саме

МБНС є самими поширеними серед всіх підкласів НС природного характеру, що виникали на території України протягом 2012-2019 років. Частка МБНС в загальній кількості НС природного характеру за період, що досліджувався, становить 74%. До того ж, саме МБНС серед всіх підкласів НС природного характеру несуть найбільшу небезпеку для життя і здоров'я населення України, оскільки 91% загиблих і 98% постраждалих осіб в наслідок виникнення НС природного характеру припадає саме на МБНС.

Відомо, що законодавством України передбачена можливість залучення до ліквідації наслідків виникнення НС, в тому числі й МБНС, військових формувань та правоохоронних органів держави, включаючи і Національну гвардію України (далі-НГУ).

Узагальнюючи досвід участі НГУ у ліквідації наслідків виникнення МБНС можна зазначити, що вказане військове формування має певний досвід у виконанні завдань лише в межах участі у проведенні протиепізоотичних заходів під час спалахів небезпечних інфекційних хвороб тварин, що не набували масштабного характеру. Основним завданням, яке виконувалось силами НГУ, було блокування автомобільних шляхів, що вели до карантинних зон і осередків спалахів хвороб з метою недопущення несанкціонованого вивозу із зазначених територій тварин (птахів) та продукції тваринного походження (птахівництва). До виконання визначеного завдання залучалися невеликі за своєю чисельністю сили та засоби НГУ. Проте, досвіду щодо участі у ліквідації наслідків виникнення масштабних спалахів інфекційних хвороб, епідемій, епізоотій, тим паче пандемій та панзоотій, із залученням значної кількості сил та засобів НГУ на теперішній час немає. Вочевидь, відсутність зазначеного досвіду обумовлюється тим, що у сучасній історії України немає випадків виникнення великих за своїм масштабом МБНС.

Проте, за оцінкою вітчизняних та зарубіжних фахівців поточний стан санітарно-епідемічної ситуації на території України залишається нестабільним, а стан епізоотичної ситуації – стабільним і контрольованим при різкому зростанні захворюваності тварин на окремі небезпечні інфекційні хвороби. Рівень готовності України до реагування на виникнення масштабних МБНС, в тому числі й наявність і повнота розроблених планів ліквідації наслідків зазначених НС, оцінюється як низький. Спеціалісти прогнозують подальше погіршення санітарно-епідемічної та епізоотичної ситуації в Україні.

До того ж, вивчення нормативно-правової бази щодо участі НГУ у ліквідації наслідків виникнення МБНС показало, що в цілому нормативно-правові акти лише закріплюють можливість участі зазначеного формування у ліквідації наслідків виникнення визначених НС, а окремі з них визначають тільки узагальнені заходи і завдання, які можуть виконуватися НГУ в умовах, що досліджуються. На теперішній час, нажаль, відсутні джерела в яких у достатній

мірі був би висвітлений зміст завдань, структурно-функціональних склад сил та засобів НГУ при участі у ліквідації наслідків виникнення масштабних спалахів інфекційних хвороб, епідемій, епізоотій тощо.

Отже, нестабільна санітарно-епідемічна ситуація на території України, наявність тенденції до її погіршення, низький рівень готовності держави до реагування на виникнення масштабних МБНС, недосконалість існуючої нормативно-правової бази, на тлі виникнення в світі протягом останніх десятиліть масштабних епідемій, що стали причиною великої кількості жертв серед населення і завдали значних економічних збитків державам, наприклад епідемія вірусу Ебола в 2014 році в ряді держав західної Африки, епідемія коронавірусу COVID-19, яка спалахнула на початку 2020 року в Китаї, викликає необхідність у подальшому розвитку теоретичних положень щодо участі НГУ у ліквідації наслідків виникнення масштабних спалахів небезпечних (особливо небезпечних) інфекційних хвороб людей і тварин, епідемій (пандемій) та епізоотій (панзоотій).

УДК357.33

Пашенко В.В., кандидат технічних наук, заступник начальника кафедри тактики командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України, підполковник; **Нестеренко О.О.**, викладач з військово-інженерної підготовки кафедри тактики командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України, майор

ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ РОЗРОБКИ МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ ТА ПРОГРАМНОГО ПРОДУКТУ ДЛЯ ПРИСКОРЕННЯ РОЗРАХУНКІВ МАРШУ, РОЗРОБКИ АЛГОРИТМІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕРЕВЕЗЕНЬ РІЗНИМИ ВИДАМИ ТРАНСПОРТУ

Підрозділи можуть пересуватися своїм ходом (маршем) або перевозитися різними видами транспорту (залізничним, повітряним, морським (річковим) транспортом або колісними тягачами на трейлерах), та комбінованим способом.

Перевезення залізничним транспортом військ на відстані до 500 км не рентабельні (окрім великотоннажних, великогабаритних вантажів або вантажів специфіка яких не дозволяє залучити інші види транспорту). Позитивним є економія: трудовитрат, моторесурсу та запасу ходу техніки, пального, відносна низька вартість перевезення.

Повітряний транспорт, застосовують частіше за все оперативні та рятувальні служби, а перевезення військ, тільки у виняткових випадках - через великий кошторис.

Перевагою морського (річкового) транспорту є відсутність обмеження за габаритами та ваги вантажу, що перевозиться, але такий транспорт застосовується у випадку відсутності інших шляхів доставки.

Для перевезень військ іншими видами транспорту треба враховувати: час на завантаження, формування ешелонів, розвантаження; узгодження районів очікування й збору та час перебування в них; час на оформлення заявок, узгодження використання летовищ або посадочних майданчиків залізничних станцій, портів, необхідна кількість рухомого складу, повітряних суден.

В усіх випадках, при комбінованому способі перевезень, також необхідно врахувати відстань від вихідного району до району очікування, від району збору після вивантаження до району зосередження, та таке інші.

Пересування підрозділів за рахунок власних транспортних засобів або колісними тягачами, значно збільшує маршеві та маневрені можливості підрозділів, а саме спроможність долати максимально можливі відстані зі збереженням високої боєздатності та готовності до виконання наступного завдання. Особливо актуальним марш як спосіб пересування став в останні роки. Як показали події з початку проведення АТО більшість підрозділів до місця виконання завдань за призначенням прибували застосовуючи марш, як основний спосіб.

Основними показниками маршових можливостей для підрозділу є середня швидкість руху та величина добового переходу. Технічні можливості сучасних транспортних засобів та бойової техніки дозволяють виконувати маршеві завдання, але рідко хто враховує час на витягування колони, об'їзд перешкод та знову на набір швидкості. В питаннях планування маршрутів пересування, привалів, розміщення пунктів регулювання, виникають труднощі, оскільки для кожного випадку необхідно проведення розрахунків.

Розробка методичних рекомендацій та програмного продукту, дозволить зменшити час розрахунку маршруту. Також необхідно закласти алгоритми посадових осіб під час організації перевезень, а безпосередньо у конкретній військовій частині створити довідник з узгодженими станціями, портами, аеродромами приписки, районами очікування, завантаження (можна передбачити також станції, аеропорти, порти вивантаження та райони збору у імовірних районах майбутніх дій). До програмного продукту необхідно закласти можливості визначення глибини колони в залежності від кількості машин у колоні, їх марки та дистанції між ними, часу необхідного на досягнення підрозділом певного рубіжу, відстані, що повинна здолати колона за певний час.

УДК 343.983.4:662

Пашенко В.В., кандидат технічних наук, заступник начальника кафедри тактики командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України, підполковник; **Нестеренко О.О.**, викладач з військово-інженерної підготовки кафедри тактики командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України, майор

ПІДХОДИ ДО ВИБОРУ ВИБУХОТЕХНІЧНОГО ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ГРУП ЛІКВІДАЦІЇ ЗАГРОЗИ ВИБУХУ

В даний час актуальною залишається проблема запобігання або мінімізації наслідків здійснення терористичних і кримінальних актів з використанням вибухових пристроїв. З урахуванням різноманіття вибухових пристроїв саморобного та промислового виготовлення, які використовуються для здійснення таких актів, різноманіття існуючих на сьогоднішній день спеціальних технічних засобів відповідного призначення і місцевих умов у районі виконання робіт залишається відкритим для дискусій питання про оптимальну комплектацію вибухотехнічним обладнанням груп ліквідації загрози вибуху.

Одним з головних аспектів питання про вибір обладнання є вибір виробника. Виробництво відповідного спеціалізованого обладнання зосереджено в США, Німеччині, Великій Британії, Канаді, Росії та в ряді інших країн. Треба відзначити, що багато виробників досягли значного успіху в цій області.

Результати проведених досліджень показали, що декларовані деякими виробниками технічні параметри устаткування істотно відрізняються від реальних показників у гіршу сторону і вимагають ретельної перевірки із залученням незалежної експертизи.

У процесі експлуатації різноманітного устаткування можуть виникнути питання сумісності, включаючи електромагнітну сумісність. Таку сумісність простіше забезпечити з використанням обладнання, яке, як правило, вже вирішувало такі завдання.

Зарубіжні засоби розраховані, в першу чергу, на «роботу» з зарубіжними боєприпасами, що відрізняються від вітчизняних меншими показниками потужності дії у цілі і мало враховують можливість використання терористами штатних інженерних боєприпасів, у тому числі - спеціальних зарядів з елементами невилучення.

У зв'язку з цим застосування, наприклад, зарубіжних локалізаторів дії вибуху (інгібіторів, протибомбових кодр) може призвести до провокування спрацьовування вибухонебезпечного предмета (ВНП) в момент укладання з

відповідними наслідками для оператора і тільки часткової локалізації дії вражаючих факторів вибуху більш потужних вітчизняних боєприпасів.

У процесі експлуатації такого складного обладнання, яким є обладнання для пошуку та знешкодження ВВП, у користувачів часто виникають питання технічного характеру стосовно конкретних умов. Таким чином, перевага при виборі засобів повинна віддаватися вітчизняним виробникам.

Наступний аспект питання про вибір обладнання його уніфікованість для груп різних силових відомств і для різних регіонів країни. Не викликає сумніву, що для різних відомств характерні свої специфічні завдання. З урахуванням різноманіття та специфіки вирішення завдань можна стверджувати, що прийняття і визнання єдиної комплектації – малоімовірний факт.

Враховуючи вищевикладене, можна прийти до висновку, що перед прийняттям на озброєння груп ліквідації загрози вибуху нового вибухотехнічного обладнання з ним необхідно проводити додаткові дослідження з уточнення технічних параметрів та надавати перевагу вітчизняним виробникам.

УДК 303.722.29

Петік А.В., старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України, майор

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ПРИ ВИКОНАННІ ЗАВДАНЬ З ПРИПИНЕННЯ ГРУПОВИХ ПРОТИПРАВНИХ ДІЙ ЗАСУДЖЕНИХ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

Відповідно до Закону України “Про Національну гвардію України” Національна гвардія України (НГУ) бере участь у припиненні групових протиправних дій осіб, узятих під варту, засуджених, а також у ліквідації наслідків таких дій в установах попереднього ув’язнення, виконання покарань. Виконання такого завдання має свої особливості та обумовлене багатьма факторами, які мають різний вплив. Як правило, кількість таких факторів може бути великою, і як наслідок, зі збільшенням їх чисельності виконання завдань ускладнюється, особливо коли ситуація, що склалась має непередбачуваний характер.

Отже, визначення сукупності факторів, їх ранжирування та виокремлення більш значущих є одним із основних завдань, яке має вирішуватись у процесі розроблення методичних підходів щодо оцінювання ефективності виконання завдань з припинення групових протиправних дій осіб, узятих під варту,

засуджених, а також ліквідації наслідків таких дій в установах попереднього ув'язнення, виконання покарань (УВП).

В доповіді за допомогою експертного оцінювання визначені фактори, що впливають на результати виконання завдань з припинення групових протиправних дій засуджених в установах виконання покарань, розкритий їх зміст, проведене оцінювання їх значущості та виокремлення найбільш значимих.

Проведене оцінювання показало, що запропонований підхід дозволяє більш точно розраховувати числові значення факторів та оцінити їх значимість, що в кінцевому підсумку призводить до більш раціонального варіанту розподілу сил для виконання завдань.

Напрямок подальшої роботи можна вважати розроблення показників і критеріїв оцінювання ефективності залучення сил та засобів НГУ для виконання завдань з припинення групових протиправних дій засуджених в установах виконання покарань.

УДК 699.85

Писарєв А.В., кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри підготовки офіцерів запасу Національної академії Національної гвардії України;
Молодцов В.А., кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри підготовки офіцерів запасу Національної академії Національної гвардії України;
Лазутський А.Ф., кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри тактико-спеціальної підготовки Національної академії Національної гвардії України

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗБРОЇ НА НОВИХ ФІЗИЧНИХ ПРИНЦИПАХ

Вважається, що із числа можливих у найближчому майбутньому нових видів засобів масового ураження (ЗМУ) найбільшу реальну небезпеку становлять променева, радіочастотна, інфразвукова, радіологічна й геофізична зброя.

Променева зброя – це сукупність пристроїв (генераторів), уразлива дія яких заснована на використанні цілеспрямованих променів електромагнітної енергії або концентрованого пучка елементарних часток, розігнаних до більших швидкостей. Один із видів променевої зброї заснований на використанні лазерів, іншими його видами є пучкова зброя.

Лазери становлять собою потужні випромінювачі електромагнітної енергії оптичного діапазону – “квантові оптичні генератори”. Уражаюча дія лазерного променя досягається в результаті нагрівання до високих температур матеріалів об'єкта, що викликає їх розплавлення й навіть випарювання, осліплення й нанесення людині термічних опіків шкіри.

Об'єктами ураження таких комплексів можуть бути оптичні засоби спостереження й розвідки, жива сила противника (спостерігачі, розвідники, водії, навідники, пілоти), літальні апарати різних типів, крилаті, зенітні й інші типи ракет.

Різновидом променевої зброї є пучкова зброя. Уражаючим фактором цієї зброї може бути високоточний цілеспрямований пучок насичених енергією заряджених або нейтральних часток (електронів, протонів, нейтральних атомів водню), розігнаних до більших швидкостей. Об'єктами ураження можуть бути насамперед штучні супутники Землі, міжконтинентальні ракети, балістичні й крилаті ракети різних типів. Не виключається можливість застосування прискорювальної зброї по живій силі противника.

Радіочастотною зброєю називають такі засоби, уражаюча дія яких заснована на використанні електромагнітних випромінювань надвисокої (НВЧ) або надзвичайно низької частоти (ННЧ). Об'єктом ураження радіочастотною зброєю є жива сила. Радіочастотні випромінювання здатні також впливати на психіку людини, порушувати сприйняття й використання інформації про навколишню дійсність, викликати слухові галюцинації.

Бойові комплекси радіочастотної зброї можуть бути створені у варіантах наземного (наземні мобільні генератори), повітряного й космічного базування.

Інфразвуковою зброєю називають засоби масового ураження, засновані на використанні спрямованого випромінювання потужних інфразвукових коливань із частотою нижче 16 Гц. За більш високих рівнів потужності випромінювання й дуже малих частот з'являються такі симптоми, як запаморочення, нудота й втрата свідомості. Інфразвукове випромінювання має також психотропну дію на людину, викликає втрату контролю над собою, почуття страху й паніки.

Радіологічна зброя – один із можливих видів зброї масового ураження, дія якої заснована на використанні бойових радіоактивних речовин (БРР). Дія радіологічної зброї може бути порівняна із дією радіоактивних речовин, які утворюються під час ядерного вибуху й заражають навколишню місцевість. Інтенсивні й тривалі випромінювання БРР можуть призвести до згубних наслідків для тваринного й рослинного світу.

Геофізична зброя – прийнятий у низці закордонних країн умовний термін, що позначає сукупність різних засобів, які дозволяють використовувати з військовою метою руйнівні сили неживої природи шляхом штучно виклику змін фізичних властивостей і процесів, які відбуваються в атмосфері, гідросфері й літосфері Землі. Можливі способи активного впливу на геофізичні процеси передбачають створення в сейсмонебезпечних районах штучних землетрусів, потужних приливних хвиль типу цунамі на узбережжя морів і

океанів, ураганів, вогненних бурь, гірських обвалів, сніжних лавин, зсувів, селевих потоків тощо.

У цілому поява геофізичної зброї є новим і надзвичайно небезпечним напрямком розвитку зброї масового ураження та способів її застосування.

УДК 378.011.32

Писарєв А.В., кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри підготовки офіцерів запасу Національної академії Національної гвардії України; **Радченко І.О.**, кандидат військових наук, доцент, завідувач кафедри підготовки офіцерів запасу Національної академії Національної гвардії України; **Писарєв С.А.**, доцент кафедра радіаційного, хімічного, біологічного захисту, факультет військової підготовки Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

АНАЛІЗ ВПЛИВУ НАСЛІДКІВ РУЙНУВАНЬ ХІМІЧНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ОБ'ЄКТІВ НА БОЙОВІ ДІЇ ВІЙСЬК

Територія України характеризується значною щільністю промислових об'єктів. На сьогодні на її території знаходиться 1729 хімічно небезпечних об'єктів (ХНО), з яких 91 першого ступеню небезпеки, 196 – другого ступеню. У випадку цілеспрямованого руйнування ХНО на значній території держави може утворитися складна хімічна обстановка.

Прогноз хімічної обстановки у випадку руйнування ХНО доводить, що втрати особового складу та населення в районах розповсюдження парів небезпечних хімічних речовин (НХР) на відстані до 1 км можуть досягти 100%, навіть за умови своєчасного використання загальновійськових фільтрувальних малогабаритних протигазів.

Особливістю руйнування (аварії) ХНО є висока швидкість формування та дії уразливих факторів, що викликає необхідність прийняття оперативних заходів РХБ захисту. Тому захист особового складу ЗСУ, НГУ і населення потрібно організовувати завчасно, а у випадку руйнування (аварії) ХНО заходи РХБ захисту необхідно проводити у мінімальні строки. Організація і проведення відповідних заходів РХБ захисту покладається на командирів (начальників) та штаби у всіх видах бойової і повсякденної діяльності військ (сил).

Масоване руйнування ХНО під час воєнного конфлікту, значно вплине на умови підготовки і ведення операції (бойових дії) військами (силами). Аналіз даних дозволяє зробити висновок, що знаходження військ (сил) у районах хімічного зараження НХР, призведе до значних втрат особового складу, зниження боєздатності військ (сил), значного ускладнення умов виконання

поставлених бойових завдань. Крім того, у випадку необхідності ведення бойових дій в умовах хімічного зараження, значна кількість сил та засобів буде виділятися для виконання відповідних заходів РХБ захисту: ведення хімічної розвідки та спостереження; хімічного контролю; лабораторного аналізу речовин; забезпечення безпеки особового складу; надання першої медичної допомоги ураженим; ліквідації наслідків хімічного зараження.

Імовірна загроза руйнувань (аварій) ХНО, можлива складна РХБ обстановка, викличуть необхідність:

- організації та проведення комплексу завдань і заходів РХБ захисту на новому, більш якісному рівні, у відповідності до сучасних вимог ведення операцій (бойових дій);

- наявності відповідної кількості боєздатних частин (підрозділів) військ РХБ захисту;

- підвищення професіоналізму фахівців РХБ захисту, а також переходу на комплектування військ РХБ захисту військовослужбовцями військової служби за контрактом;

- прийняття на озброєння новітніх зразків озброєння, техніки РХБ захисту та засобів захисту, що відповідають сучасним вимогам;

- уточнення структури та порядку функціонування системи РХБ захисту в з'єднаннях і частинах НГУ.

УДК 796.89

Пономарьов В.О., старший викладач Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, підполковник; **Меленті Є.О.**, кандидат технічних наук, завідувач кафедри Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, майор

ЗАНЯТТЯ З РУКОПАШНОГО БОЮ ЯК ПОЄДНАННЯ ЗДОРОВОГО ОБРАЗУ ЖИТТЯ ТА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОНАННЯ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ

Співробітники силових структур нерідко під час виконання оперативно-службових завдань стикаються із ситуаціями, які потребують грамотного, чіткого та адекватного застосування фізичної сили.

Для того, щоб вміти застосовувати прийоми захисту та контратаки, потрібно мати необхідний технічний арсенал та бути готовим його вчасно використати. Адже навіть спортсмени з контактних видів єдиноборств рівня майстер та вище

чітко усвідомлюють, що рівень володіння тією чи іншою технікою слід підтримувати постійними тренуваннями (не менше 3-х на тиждень).

В системі Служби безпеки України, наприклад, питання організації професійно-прикладної фізичної підготовки обумовлено Інструкцією з організації фізичної та вогневої підготовки Служби безпеки України, затвердженої наказом СБУ від 06.07.2010 року № 369, в якій говориться, що “фізичне тренування в процесі оперативно-службової діяльності проводиться для підвищення працездатності особового складу. Фізичне тренування організовується з урахуванням навчальних і бойових завдань, що вирішуються, і включає: фізичні вправи в умовах чергування, супутнє фізичне тренування, фізичні вправи при пересуванні транспортними засобами”, а також що “для військовослужбовців на проведення занять з фізичної підготовки відводиться 4 години (2 заняття) на тиждень за рахунок робочого часу, не враховуючи часу проїзду до місця проведення занять та у зворотному напрямку”.

Але навіть, не зважаючи на виділення часу для професійно-прикладної фізичної підготовки, в умовах оперативно-службової діяльності не завжди вдається зберегти принцип безперервності тренувань, що впливає на якість опанування навичками рукопашного бою або на підтримання відповідного рівня отриманих навичок.

Отже, кожному співробітнику потрібно відноситись до проблеми проведення самостійних занять (або занять у групі) за напрямком спеціальної фізичної підготовки з усвідомленням їх необхідності та обов'язковості (як сон чи вживання їжі). Але ж набуті навички в майбутньому можуть зберегти здоров'я та навіть життя, а тренування в цілому ефективно вирішити завдання щодо укріплення здоров'я та розвитку фізичних здібностей людини, збереженню здоров'я та рухливих навичок в молодому та дорослому віці.

І якщо співробітник усвідомлено підійде до формування свого образу життя з врахуванням оперативно-службових завдань, то симбіоз необхідності оптимального рухливого режиму та навичок рукопашного бою допоможе гармонійно поєднати побутові та службові завдання.

Високий потенціал людини, його здоровий образ життя – це природня необхідність, на базі якої зростає могутність та безпека країни, формується духовно та інтелектуально розвинена особистість, здатна на вищі прояви людських якостей.

УДК 355.4

Прохоренков Д.В., викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України, майор

ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ЗІ ЗБРОЙНИМИ СИЛАМИ УКРАЇНИ ПРИ ВЕДЕННІ БОРОТЬБИ З НЕЗАКОННИМИ ВОЄНІЗОВАНИМИ АБО ЗБРОЙНИМИ ФОРМУВАННЯМИ (ГРУПАМИ)

Виконання завдань по боротьбі з незаконними воєнізованими або збройними формуваннями, (далі-НВЗФ) здійснюватиметься, як правило різнорідним угрупованням силових структур, за відсутності чітко вираженої лінії фронту, на розрізнених, нерідко ізольованих напрямках, у відриві підрозділів від основних сил, при високому рівні самостійності, в умовах, коли противник застосовує партизанські способи боротьби, засідки, нічні дії, наносить раптові удари.

Поставлені завдання будуть вирішуватися розрізненими загонами і групами, що, як правило, формуються за цільовим призначенням, переважно нетрадиційними методами. Організація виконання завдань і управління підрозділами значно ускладнюються у зв'язку з одночасним виконанням завдань в декількох районах (ділянках). На даний час, майже всі угруповання Національної гвардії України, які приймають участь в операції об'єднаних сил на Сході держави, виконують бойові завдання пов'язані з протидією НВЗФ.

В ході ведення боротьби з НВЗФ заслуговують на увагу питання організації взаємодії різних силових структур. При цьому головне завдання полягає не в досягненні формальної підпорядкованості різновідомчих сил і засобів, а в чіткому розумінні кожним із взаємодіючих командирів, офіцерів штабів ролі і місця свого угруповання, з'єднання (підрозділу) в операції, а також особистої відповідальності за виконання поставленого завдання. Іншими словами, узгодження зусиль підрозділів різних силових структур при виконанні загального завдання набирає своєрідної і найбільш складної форми взаємодії, що потребує особливого такту у взаємовідносинах, вміння визначати загальні (взаємні) інтереси. Це потребує детального опрацювання й узгодження:

- способів спільного вирішення завдань;
- складу сил та засобів, які братимуть участь у виконанні завдань;
- тривалості й послідовності виконання запланованих завдань;
- районів, рубежів, об'єктів (цілей) дій;
- умов, способів і часу спільного застосування засобів ураження, а також обмежень їх застосування в населених пунктах, відповідних об'єктах тощо;

– питань організації управління і зв'язку, всебічного забезпечення, оповіщення, розпізнавання тощо.

Однією з найважливіших особливостей організації взаємодії є необхідність узгодження зі Збройними Силами України таких питань, як надання допомоги, обмін інформацією щодо дій НВЗФ, оповіщення, підтримання зв'язку, охорона складів, підтримання правового режиму воєнного стану, створення комендатур (встановлення комендантського часу, пропускного режиму, обмеження і регулювання руху автотранспорту, супроводження колон, доставка вантажів, припинення масових заворушень тощо).

Отже, з досвіду дій під час проведення операції об'єднаних сил на Сході країни, одним з важливих елементів дій у боротьбі з НВЗФ є тісна взаємодія різних силових структур.

УДК 351.75

Пташка С.Д., старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОГО НЕСЕННЯ СЛУЖБИ З ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ

Одним з провідних напрямів діяльності держави є забезпечення громадського порядку та громадської безпеки в країні. При цьому важлива роль у виконанні цього завдання відводиться саме патрульній службі поліції та підрозділам Національної гвардії України.

На сьогоднішній день проблема ефективної організації охорони громадського порядку цими підрозділами залишається невирішеною в Україні, адже ще за радянський час висловлювалась думка про актуальну необхідність кардинальної перебудови патрульної служби. Першочерговим завданням при цьому є збільшення її чисельності до необхідного рівня, створення у зонах обслуговування відповідної кількості мобільних груп для швидкого реагування та надання допомоги військовим нарядам в затриманні порушників, злочинців, оформлення документів та доставки їх до відділів Національної поліції.

Тому не менш важливим є підвищення мобільності військових нарядів з охорони громадського порядку для своєчасного реагування на зміни оперативної обстановки на території обслуговування, забезпечення їх відповідним екіпіруванням, оснащенням, транспортом та сучасними засобами зв'язку.

З метою посилення заходів щодо забезпечення охорони громадського порядку та оперативного реагування на повідомлення про правопорушення та інші події, недопущення дестабілізації оперативної обстановки, учинення протиправних дій з 1 серпня 2019 року військовослужбовці Національної гвардії України приступили до виконання завдання з охорони громадського порядку у складі самостійних піших патрулів. До цього військовослужбовці НГУ несли службу спільно зі співробітниками Національної поліції.

За словами командувача Національної гвардії України, самостійне несення служби з охорони громадського порядку військовими правоохоронцями є досить поширеним явищем серед споріднених формувань країн Європи.

В ході самостійного несення служби з охорони громадського порядку на маршрутах патрулювання, військові наряди НГУ постійно стикаються з такими проблемами, як затримання порушника (злочинця), оформлення на них відповідних документів та супроводження їх до відділів Національної поліції. Сутність проблеми при самостійному несенні служби з охорони громадського порядку підрозділами НГУ, полягає в тому що військовослужбовці НГУ на теперішній час, ще не мають тих повноважень, які надані працівникам Національної поліції. Всі ці проблемні питання впливають і ускладнюють якість виконання завдань на маршрутах патрулювання, військовослужбовцями НГУ.

На основі проведеного аналізу та вивчення досвіду щодо виконання завдань з охорони громадського порядку в нашій державі та країнах Європи і США, запропоновані напрями використання досвіду їх роботи у діяльності Національної гвардії України.

В доповіді розглядаються особливості організації самостійного несення служби з ОГП та надаються пропозиції щодо оптимізації правової основи діяльності НГУ щодо виконання завдань з охорони громадського порядку на маршрутах патрулювання, а саме: призначення та закріплення співробітників поліції до району (ділянки, зони оперативного реагування), на час несення служби військовими нарядами НГУ з метою оперативного вирішення питань по затриманню, оформленню відповідних документів, доставки підозрюваних у скоєнні правопорушень, злочинів у відділ Національної поліції.

УДК 699.85

Радченко І.О., кандидат військових наук, доцент, завідувач кафедри підготовки офіцерів запасу Національної академії Національної гвардії України; **Писарєв А.В.**, кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри підготовки офіцерів запасу Національної академії Національної гвардії України; **Молодцов В.А.**, кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри підготовки офіцерів запасу Національної академії Національної гвардії України

АДАПТАЦІЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ БІОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА БІОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ

Забезпечення належного рівня захисту населення та навколишнього природного середовища від небезпечних біологічних агентів (біозагроз) різного походження, у тому числі протидія проявам біотероризму, неконтрольованому поширенню генетично модифікованих організмів в Україні можливо лише за умови створення та ефективного функціонування єдиної комплексної національної системи біобезпеки та біологічного захисту.

При створенні національної системи біобезпеки та біологічного захисту необхідно використовувати досвід розвинутих країн світу.

За рекомендаціями ВООЗ комплексний підхід до протидії біологічним загрозам включає низку компонентів:

1. Оцінка ризиків:

- встановлення факту вивільнення збудника або виникнення спалаху;
- визначення характеристик збудника;
- оцінка зони поширення спалаху та потреб для його локалізації і ліквідації.

2. Управління ризиками:

- захист медичних працівників і осіб, які здійснюють заходи протидії;
- здійснення профілактичних та протиепідемічних заходів;
- надання медичної допомоги.

3. Оповіщення населення.

4. Моніторинг заходів, що здійснюються:

- оцінка місцевих і національних ресурсів, необхідності міжнародної допомоги;
- епідеміологічне спостереження;
- проведення довгострокових подальших заходів.

У випадку виникнення загрози появи або поширення інфекції, найбільшого значення набуває своєчасна індикація з наступною ідентифікацією збудника та система швидкого реагування на надзвичайну подію, яка включає протиепідемічні, профілактичні та лікувальні заходи.

Біологічна зброя, за визначенням ВООЗ, має на меті розповсюдження агентів, які викликають захворювання: віруси, бактерії, токсини, нуклеїнові кислоти, пріони. Їх перелік нараховує 47 агентів.

В залежності від рівня небезпеки агенти поділяються на категорії: А, В, С.

Категорія А (найбільш небезпечні агенти) включає мікроорганізми або токсини, які становлять ризик для населення та національної безпеки з наступних причин: легкість механізму передачі; висока смертність або високий потенційний вплив на охорону здоров'я; можливість викликати соціальне занепокоєння або потрясіння; потребує спеціальних заходів з боку органів охорони здоров'я. До категорії А належать збудники чуми, натуральної віспи, сибірки, туляремії, геморагічних гарячок, ботулотоксин.

Категорія В (агенти здатні до поширення, спроможні викликати помірний рівень захворюваності і невисоку летальність, але потребують спеціальних лабораторних досліджень та епідеміологічного нагляду). До категорії В належать: збудники бруцельозу, сапу, Ку-гарячки, висипного тифу, *Burkholderia mallei*, *Burkholderia pseudomallei*, *Chlamydia psittaci*, стафілококовий ентеротоксин В, токсин *Clostridium perfringens*, рицин, патогени, що поширюються з водою та їжею, деякі віруси енцефалітів. Категорія С (патогени, які можуть бути використані як біологічна зброя, є легко доступними та простими у виробництві, мають високий патогенний потенціал). Для патогенів категорії С характерна найбільша розбіжність між різними державними агенціями.

З точки зору практичної доцільності усі мікроорганізми розподіляють на групи ризику – 1, 2, 3, 4.

Група ризику 1 – відсутність або низька індивідуальна або суспільна безпека. Мікроорганізми, які потенційно не є збудниками хвороб людини або тварин.

Група ризику 2 – помірна індивідуальна, низька суспільна безпека. Патогенні мікроорганізми, які можуть викликати захворювання у людини або тварин, але не становлять серйозного ризику для лабораторного персоналу, населення, домашніх тварин або навколишнього середовища, існують лікувальні та профілактичні засоби, ризик поширення інфекції обмежений.

Група ризику 3 – високий індивідуальний та низький суспільний ризик. Патогени, які викликають серйозні захворювання людини або тварин, але не розповсюджуються від хворого до здорових осіб. Існують ефективні лікувальні та профілактичні засоби.

Група ризику 4 – високий індивідуальний та суспільний ризик. Патогени, які викликають серйозні захворювання у людини або тварин, швидко поширюються від хворого до здорових осіб, відсутні ефективні лікувальні та профілактичні засоби.

УДК.351.74

Росляков О.В., старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України, підполковник

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ГВАРДІЄЮ УКРАЇНИ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ, СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ТА ЗБРОЇ ПІД ЧАС НЕСЕННЯ СЛУЖБИ З ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ

Починаючи з моменту створення Національної гвардії України (далі – НГУ), а саме з 2014 року, військові частини (підрозділи) з охорони громадського порядку (далі – ОГП) виконували завдання служби з ОГП тільки шляхом спільного патрулювання з поліцейськими.

На виконання доручення Міністра внутрішніх справ України від 26.07.2019 № 10309/01/20-2019 та розпорядження Головного управління Національної гвардії України від 30.07.2019 № 27/25-6050, патрульні та кінологічні підрозділи Національної гвардії України з 01 серпня 2019 року почали залучатися до самостійного виконання завдань служби з ОГП. Під час виконання завдань дані підрозділи знаходяться в оперативному підпорядкуванні керівництву територіальних органів (підрозділів) поліції на територіях їх обслуговування. Особовий склад військових нарядів з ОГП забезпечується табельною вогнепальною зброєю (чергові військових нарядів, начальники патрульних груп, начальники військових нарядів та патрульні із складу офіцерів, військовослужбовців військової служби за контрактом) та пристроями для відстрілу гумових куль (для військовослужбовців строкової військової служби). Також особи військових нарядів екіпіруються кийком гумовим (пластиковим), кайданками в чохлі з ключем, балончиком, спорядженим речовинами сльозогінної та дратівної дії в чохлі. У зв'язку з цим виникає потреба пошуку шляхів досягнення розумного балансу між необхідністю захисту прав людини на життя і здоров'я, забезпечення інтересів держави і суспільства, та існуючими повноваженнями військовослужбовців НГУ, що стосуються застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів та вогнепальної зброї під час виконання завдань служби з охорони громадського порядку.

Провівши аналіз Закону України «Про Національну гвардію України» та Закону України «Про Національну поліцію», можливо зробити висновок, що військовослужбовець НГУ у разі залучення до виконання завдань з охорони громадського порядку має право здійснювати поліцейські заходи примусу відповідно до Закону України "Про Національну поліцію" (ст. 42-46).

Так, у ч. 3 ст. 45 визначено підстави для застосування поліцейським спеціальних засобів, а саме: кайданків та інших засобів обмеження рухомості. Так, законом дозволяється застосовувати вищевказані спеціальні засоби під час затримання особи; під час конвоювання (доставляння) затриманого або заарештованого. Звідси виникає питання: визначаючи повноваження поліцейського (військовослужбовця) під час затримання особи застосовувати кайданки та ті спеціальні засоби, що перелічені у п. а ч. 5 ст. 45 Закону України «Про Національну поліцію»? Якими є критерії розмежування застосування різних за впливом спеціальних засобів? Затримання особи здійснюється відповідно до підстав, визначених у КУпАП та КПК України.

Так, згідно з ч. 1 ст. 260 КУпАП, затримання особи здійснюється у випадках, прямо передбачених законами України, з метою припинення адміністративних правопорушень, коли вичерпано інші заходи впливу, встановлення особи, складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, якщо складення протоколу є обов'язковим, забезпечення своєчасного і правильного розгляду справ та виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення.

Якщо є потреба здійснити затримання, з метою встановлення особи, або складення протоколу про адміністративне правопорушення у разі неможливості складення його на місці вчинення правопорушення, при цьому особа не чинить опір працівникам поліції (військовослужбовцю), веде себе спокійно, чи є підстави для застосування кайданків? Закон України «Про Національну поліцію» говорить, що є такі підстави.

Підсумовуючи вищевикладене слід зазначити, що повноваження військовослужбовця НГУ під час несення служби з ОГП щодо застосування спеціальних засобів виписано досить чітко, витримано баланс між правами людини та пропорційністю їх застосування. Однак, поряд з цим, певні питання, про які зазначалося вище, потребують правового врегулювання, а саме тактичні дії військовослужбовця в залежності від поведінки особи (агресивні дії, співпрацює, веде себе спокійно тощо).

УДК 351.746.1

Савенко К.О., старший викладач кафедри прикордонної служби Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, підполковник

ДЖЕРЕЛА, ХАРАКТЕР ЗАГРОЗ ТА ВИКЛИКІВ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ УКРАЇНИ

Радикальні зміни міжнародної обстановки, які відбуваються, значно впливають на погляди щодо характеру загроз безпеці у прикордонному просторі, шляхів їх своєчасного виявлення, запобігання та нейтралізації. Тому є актуальними виявлення, формулювання та систематизація проблем, що виникли на цей час, загострилися та мають перспективу розвитку у сфері прикордонної безпеки. Їх розгляд доцільно проводити через призму аналізу воєнно-політичних викликів, ризиків та загроз на державному кордоні з точки зору їх практичного забезпечення в умовах швидкоплинних змін в міжнародному та загальносвітовому безпекових середовищах.

Забезпечення національної безпеки у прикордонному просторі буде можливим при відповіді на питання, що необхідно зробити ДПСУ для її забезпечення. Результат залежатиме від розуміння змісту поняття «національна безпека України у прикордонному просторі» як складової національної безпеки України, де необхідно виділити процеси забезпечення захищеності інтересів людини і громадянина, суспільства і держави. Такий підхід дозволить зрозуміти: де, як та коли виникають у цих процесах перешкоди і передбачити ризики, виклики та загрози їх виникнення та джерела. Без методологічного встановлення змісту зазначених понять для умов забезпечення національної безпеки України у прикордонному просторі не можливе їх визначення та градація.

Національна безпека є складною системою, де тільки люди здатні вибирати способи, прийоми та методи діяльності, які захищають від загроз або націлені на їх знешкодження ґрунтуючись на аналізі можливості зміни характеру та змісту умов зниження безпеки. У прикордонному просторі як і взагалі безпека і небезпека існує в умовах взаємодії суб'єктів і об'єктів та середовища їх існування. До них можемо віднести ДПСУ, державні органи, громадські організації та інші установи, до компетенції яких відноситься забезпечення національної безпеки людині, громадянину, суспільству, державі інтереси яких захищаються, суміжна країна та її компетентні органи та організації, представники злочинного середовища, об'єкти промислової і іншої діяльності, природне, історичне, економічне і інші середовища. Отож приходимо до

висновку, що національну безпеку у прикордонному просторі можемо уявити як трьох компонентну складову:

1. Відсутність небезпеки для «людини – громадянина – суспільства – держави».

2. Захищеність «людини – громадянина – суспільства – держави» у випадку виникнення небезпеки.

3. Наявність засобів і сил та їх здатність попереджувати та долати небезпеку.

Зміст національної безпеки у прикордонному просторі необхідно уявляти як багатофакторну, багатофункціональну та багаторівневу складну систему, яка повинна забезпечити найбільший баланс між життєво важливими інтересами «людини – громадянина – суспільства – держави» та створення необхідних умов щодо функціонування системи їх відношень. Крім того, національна безпека повинна забезпечувати необхідний рівень непохитності розвитку «людини – громадянина – суспільства – держави», вона також залежить від: національної ідеї як вкладу у розвиток міжнародного співтовариства, де українська держава своїм розвитком підтверджує цей тезис; виживати в кризових міжнародних умовах; повністю реалізовувати національні інтереси як в середині так і за межами країни, включаючи силові протистояння у глобальних та регіональних конфліктах.

УДК 355.4

Савін А.А., старший викладач кафедри тактико-спеціальної підготовки командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України, майор; **Суконько С.М.**, ад'юнкт Національної академії Національної гвардії України, майор

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ СТВОРЕННЯ “БУФЕРНОЇ ЗОНИ” МІЖ МІТИНГУВАЛЬНИКАМИ ТА БОЙОВИМИ ПОРЯДКАМИ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ

Всі зміни у суспільстві та політиці частиною народу схвалюються, а деякою частиною населення країни не підтримуються. Незгодні, якщо вони організовані, можуть висловити свій протест у формі мітингу, бойкоту, страйку та ін. Соціальний протест спрямований в основному проти соціальної нерівності, проти економічних проблем.

Якщо влада країни схвалить проведення акції протесту, вона буде санкціонованою, в іншому випадку протест стане несанкціонованим. Політичний протест іноді переростає в масові порушення громадського порядку та навіть в масові заворушення і протистоянням з правоохоронними органами.

Аналізуючи події в Україні за останні роки можна зробити висновок, що агресія мирного населення проти правоохоронців, під час проведення акцій протесту, збільшувалася і піком такого протистояння стали події «Євромайдану» та події 31 серпня 2015 року біля Верховної Ради України. В результаті цих подій постраждало та загинуло багато осіб як зі сторони правоохоронців, так і зі сторони мітингувальників. У Нових Санжарах Полтавської області 20 лютого 2020 року агресивні особи спровокували сутичку, потім закидали камінням колону автобусів із евакуйованими з Китаю українцями, а один чоловік намагався автомобілем здійснити наїзд на правоохоронців.

Основною причиною травмування правоохоронців було безпосереднє зіткнення бойових порядків з правопорушниками, що давало можливість використання з боку натовпу таких засобів, як каміння, ланцюги, дрючки, штахетник, різного роду кийки, шматки шланга, пляшки із запальною сумішшю, вибухові пакети, петарди, палаючі автомобільні скати, пляшки з кислотами, лаками, фарбою, крюки тощо.

Основною причиною травмування цивільного населення було застосування спеціальних засобів з боку правоохоронців на значно меншій відстані, ніж передбачено це тактико-технічними характеристиками спеціальних засобів.

Таким чином, постає питання створення «буферної зони» між мітингувальниками та бойовими порядками сил охорони правопорядку при забезпеченні підрозділами Національної гвардії України охорони громадського порядку, при проведенні акцій протесту у формі мітингу, бойкоту, страйку тощо.

УДК 356.114-611.4

Саморок М.Г., викладач (парашутно-десантної підготовки) кафедри тактико-спеціальної підготовки командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України, майор; **Іванишин Р.О.**, курсант 217 навчальної групи курсу № 2 командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України, солдат

ЕШЕЛОНУВАННЯ ЕКІПРОВКИ ТА СПОРЯДЖЕННЯ ПІДРОЗДІЛІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ В ГОРАХ

У нашій державі у антитерористичних підрозділах спеціального призначення є відповідно створені групи спеціального призначення, які спеціалізуються на ведення бойових дій у горах. Даними групами є: висотно-штурмові групи

спеціального призначення окремих загонів спеціального призначення НГУ та Гірський відділ Центру спеціальних операцій Служби безпеки України. Їхня зона відповідальності на території України є Українські Карпати.

Їх діяльність у гірській місцевості є дуже специфічною і завдання, які вони виконують, можуть набувати дуже широкий спектр. Для забезпечення виконання поставлених завдань на високому рівні, даним підрозділам необхідно проходити періодичну спеціальну гірську підготовку і мати відповідне спорядження і екіпіровку. Крім того, знання і вміння цих бійців використовуються у антитерористичних операціях у містах, де потрібно проникати в приміщення через вікна, що знаходяться на значній висоті.

У кожному з цих підрозділів є відповідне ешелонування екіпіровки і спорядження, що свідчить про високий рівень їх професіоналізму. Ешелонування є необхідним для того, щоб військовослужбовець та група спеціального призначення були впевнені в тому, що все екіпірування знаходиться при них. У ситуації, коли необхідно досить швидко готуватися до виконання завдання, у тому числі і збиранні матеріального майна, у бійців не повинно бути сумніву: ця річ потрібна чи ні? Ешелонування майна дозволяє забезпечити підготовку спорядження до виконання завдання незалежно від району виконання завдання чи пори року.

Для успішного виконання завдань, які ставляться перед бійцями висотно-штурмових груп спеціального призначення, військовослужбовцям необхідне відповідне всебічне забезпечення, а саме тилове. Обізнаність у природних умовах гір, відповідний рівень знань і навичок, сучасна і правильно підібрана спорядження і екіпіровка – це те, що у декілька разів полегшує бійцям виконання завдання і підвищує можливість успішного його виконання.

В українських підрозділах спеціального призначення немає чіткого ешелонування гірського майна та спорядження для виконання завдання влітку та взимку. Тому підготовка та перевірка наявності екіпірування та спорядження не може здійснитися якісно і в повному обсязі. Пропонується наступне ешелонування екіпіровки підрозділів спеціального призначення правоохоронних органів України в різні пори року при виконанні службово-бойового завдання в горах, а саме:

- види спорядження та екіпірування;
- новітня форма одягу та взуття за сезоном;
- найпотрібніша їжа для військовослужбовців спецпризначення за калорійністю при виконанні СБЗ.

Отже, наявність сучасного спорядження і екіпірування у висотно-штурмових групах підвищує їх шанси на успішне виконання завдання до його початку. А його відсутність ставить під загрозу життя і здоров'я бійців та виконання поставленого завдання.

УДК 355.4

Сафošкіна Л.В., кандидат технічних наук, старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії службово-бойового застосування Національної гвардії України науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної академії Національної гвардії України, підполковник; **Музичук В.А.**, кандидат технічних наук, доцент, доцент кафедри ракетно-артилерійського озброєння факультету логістики Національної академії Національної гвардії України; **Лісіцин В.Е.**, науковий співробітник науково-дослідної лабораторії забезпечення службово-бойової діяльності Національної гвардії України науково-дослідного центру Національної академії Національної гвардії України

**АНАЛІЗ ВІДПОВІДНОСТІ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТРЕБАМ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ
ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ**

Найбільш цінна для посадових осіб і органів управління Національної гвардії (НГ) України є інформація, яка передається безпосередньо з місць виконання завдань і в першу чергу з місця проведення спеціальної операції. Відсутність або несвоєчасність цієї інформації, особливо за умов різких змін обстановки, робить неможливим управління частинами (підрозділами) у ході спеціальної операції, що в свою чергу може призвести до зриву своєчасного виконання поставлених завдань.

Аналізуючи показники повноти, достовірності та оперативності інформації, яка надходить від різних джерел в ході виконання службово-бойових завдань (СБЗ) НГ України, можна зробити висновки, що ця інформація не повністю задовольняє потреби посадових осіб та органи військового управління НГ.

Проведений аналіз існуючої системи інформаційного забезпечення службово-бойової діяльності НГ України показав, що відсутність інформації щодо розвитку подій у районі проведення спеціальної операції, ходу виконання частинами (підрозділами) поставлених завдань, місця їх знаходження та переміщення – це ті недоліки, які негативно впливають на якість виконання СБЗ. Причиною цих недоліків є існуючі протиріччя, виникаючі за причиною недосконалості інформаційного забезпечення посадових осіб та органів управління НГ, що виражаються у невідповідності між:

- потребами посадових осіб та органів управління НГ, які відповідають за організацію і виконання СБЗ, в своєчасному отриманні інформації та існуючими обмеженими можливостями діючої системи управління та зв'язку;
- необхідною повнотою і достовірністю даних обстановки і низькою оперативністю їх одержання;

- ступенем деталізації (точністю) інформації про хід виконання СБЗ (різкі зміни обстановки, надзвичайні обставини, надзвичайні ситуації тощо) і її реальною невизначеністю;
- необхідністю здійснення безперервного просторового контролю за місцезнаходженням частин і підрозділів у ході виконання завдань і обмеженими можливостями щодо одержання необхідної для цього інформації;
- особливостями організації і виконання кожного СБЗ і відсутністю відповідної інформаційно-розрахункової бази для обґрунтування рішень на їх виконання;
- потребами посадових осіб, які відповідають за організацію і виконання СБЗ, в оперативному отриманні службової інформації і обмеженими можливостями наявної інформаційної бази та порядку доступу до неї;
- необхідністю оперативного реагування щодо усунення (ліквідації) наслідків надзвичайних обставин та ситуацій під час виконання СБЗ і невизначеністю порядку залучення до цих дій сил та засобів інших військових частин НГ тощо.

Можливим шляхом усунення недоліків і протиріч системи інформаційного забезпечення службово-бойової діяльності частин (підрозділів) НГ України є створення нової для НГ структури системи інформаційного забезпечення, яка б сприяла ефективній організації і виконанню СБЗ в умовах мирного і воєнного часу та за надзвичайних обставин.

УДК 355.318

Споришев К.О., кандидат технічних наук, доцент, заступник начальника кафедри автобронетанкової техніки факультету логістики Національної академії Національної гвардії України, полковник; **Клішин В.М.**, кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри підготовки офіцерів запасу Національної академії Національної гвардії України

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ОЦІНКИ МОЖЛИВОСТЕЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ У ПІДТРИМАННІ ПРАВОПОРЯДКУ В РАЙОНІ ВИНИКНЕННЯ ПАНДЕМІЇ

Однією з функцій Національної гвардії України є участь у підтриманні або відновленні правопорядку в районах виникнення особливо тяжких надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру (стихійного лиха, катастроф, особливо великих пожеж, застосування засобів ураження, пандемій, панзоотій тощо), що створюють загрозу життю та здоров'ю населення.

В історії людства відомо велика кількість пандемій, які привели до великих втрат серед населення. Нові виклики для суспільства несуть сучасні захворювання. За роки незалежності України не проводились оцінювання можливостей силових структур по попередженню пандемії. Також не проводились КШН по виявленню проблемних питань в даній галузі, хоча структура та склад НГУ за ці роки змінювався значним чином. Недостатньо детально відпрацьовані плани по заходах щодо попередження розповсюдження захворювань. Особовий склад не має досвіду участі в операціях із попередження розповсюдження захворювань.

Події, пов'язані з виникненням вірусу SARS-CoV-2 показали, що в КНР активно застосовуються військові підрозділи в попередженні захворювань. Перелік завдань: блокування заражених територій, охорона правопорядку в карантинній зоні, патрулювання.

При можливих розповсюдженнях інфекційних захворювань на території України частини НГУ можуть залучатись до виконання службових завдань. Звідси витікає необхідність оцінювання можливостей Національної гвардії України у підтриманні правопорядку в районі виникнення пандемії.

УДК 355.535

Старух О.С., старший викладач кафедри тактики Національної академії Національної гвардії України; **Бутко Р.В.**, старший викладач кафедри тактики – начальник інженерної служби Національної академії Національної гвардії України, підполковник; **Хорошун В.П.**, старший викладач кафедри тактики Національної академії Національної гвардії України, підполковник

ПРИЙОМИ ПОДОЛАННЯ МІННО-ВИБУХОВИХ ЗАГОРОДЖЕНЬ, ЯКІ СКЛАДАЮТЬСЯ З МІН ТА БОЄПРИПАСІВ-ПАСТОК, ЩО УСТАНОВЛЕНІ НА РОЗТЯЖКАХ

При виконанні бойових завдань в зоні проведення операції об'єднаних сил до складу розвідувальних органів обов'язково включаються сапери-розвідники, які мають досвід бойової роботи. Доцільно мати одного сапера у підгрупі вогневої підтримки, а другого у основній підгрупі.

Пересування у складі групи здійснюється у колону по одному, за схемою «слід у слід». З метою зменшення імовірності зачепити розтяжку вибухового пристрою, чи дрот замикача, які провисли та лежать на ґрунті, ступні ніг необхідно підіймати та ставити на землю суворо вертикально.

За висотою установа розтяжки умовно поділяють на два рівні: нижній – до стегна та верхній – вище стегна. Поряд із звичайними (горизонтальними)

розтяжками використовують і похилі, які значно ускладнюють їх виявлення.

Під час влаштування мінно-вибухових загороджень у вигляді «розтяжок» широко використовують комбінований спосіб їх установа, так звані «розтяжки із сюрпризом». У зв'язку з цим, при виявленні мін та фугасів, які установлені на розтяжку, суворо забороняється їх знешкодження. Місце виявлення позначається на карті, чи схемі, а сам боєприпас указівкою, або підручним засобом. Для виявлення розтяжок доцільно застосовувати різноманітні підручні засоби. Найбільш ефективним є використання детекторів з дроту, або прутика. Для їх виготовлення вибирають тонкий алюмінієвий дріт, або гладку пряму гілочку довжиною трохи вище поясу військовослужбовця.

Рух військовослужбовця здійснюється сповільненим та рівним кроком. При зустрічі детектора із розтяжкою не створюється необхідне навантаження, яке б привело до спрацювання боєприпасу, а його відхилення вказує на її наявність.

Пошук розтяжок за допомогою детектора в умовах, коли ускладнене візуальне виявлення мінно-вибухових загороджень, але існує висока імовірність їх установа, здійснюється наступним чином: проводиться перевірка нижнього та верхнього рівнів простору попереду себе, для чого, плавним рухом випрямляється рука, а потім повертається у вихідне положення. Після перевірки верхнього рівня рука залишається у витягнутому положенні. Надалі, утримуючи детектор на місці, підходять до нього та одночасно згинають руку; при відхиленні детектора (зустрічі його з перешкодою) слід упевнитися у відсутності розтяжки. Для цього вільною лівою рукою, легким ковзаючим рухом по детектору, опускаються до точки його зіткнення з перешкодою.

Для подолання розтяжки необхідно: продовжувати контролювати розтяжку рукою, повернутися до неї боком та переступити через неї. Особливу увагу слід приділити відтягуванню ступнів ніг; розтяжки, які установлені у верхньому рівні, чи похилі розтяжки долаються аналогічно, при постійному їх контролі рукою.

Виявлення розтяжок у положенні «лежачи» або «на колінах» здійснюється за допомогою детектора, який виготовляється, як і попередній із алюмінієвого дроту з гачком на кінці. Якщо рослинність не надає можливості використовувати шукач розтяжок, то пошук ведеться візуально та вручну.

Таким чином, під час виконанні бойових завдань в зоні проведення операції об'єднаних сил командири підрозділів обов'язково повинні включати до складу розвідувальних органів саперів-розвідників, які повинні пройти навчання та мати досвід роботи по подоланню мінно-вибухових загороджень, мін та боєприпасів-пасток, що установлені на розтяжках.

УДК 355

Сутюшев Т.А., кандидат військових наук, доцент, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії службово-бойового застосування Національної гвардії України науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної академії Національної гвардії України

ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ВВЕДЕННЯ У ПРАКТИКУ ОРГАНІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ПОНЯТТЯ «СИСТЕМА ОПЕРАТИВНИХ ДІЙ НГУ»

Висновок про необхідність введення у практику органів військового управління Національної гвардії України (НГУ) поняття «система оперативних дій НГУ» робиться на підставі аналізу загальної спрямованості розвитку воєнного мистецтва, завдань НГУ, з урахуванням сучасних воєнно-політичних умов та існуючої системи операцій Збройних Сил України, а також поглядів на застосування об'єднаних сил безпеки та оборони держави. Розроблення системи оперативних дій НГУ передбачає уточнення місця, ролі й завдань формувань НГУ у складі сил сектору безпеки і оборони держави у мирній та воєнний час. Основу системи оперативних дій НГУ мають скласти форми оперативних дій з припинення масових заворушень і відновлення громадського порядку у масштабах регіону та держави в цілому, з припинення терористичної діяльності, яка викликає порушення функціонування особливо важливих об'єктів, як у масштабі регіону та держави в цілому. Окремий блок зазначеної системи мають скласти форми оперативних дій з локалізації та припинення збройного конфлікту усередині держави та при відсічі збройної агресії, насамперед, з декількох оперативних напрямків одночасно.

При розробленні форм дій оперативного рівня слід звертати увагу на визначення ознак їх приналежності саме до оперативного рівня. Так, у випадку дій військового характеру, додатковою ознакою їх приналежності до оперативного рівня може бути їх спрямованість на зміну оперативної конфігурації своїх військ (сил), яка послідовно наближає до досягнення успіху у військовій компанії в цілому.

У випадку розроблення форм дій більш притаманним силам безпеки, наприклад, стабілізаційних дій, їх приналежність до форм оперативного рівня може характеризуватись наявністю ознак їх націленості на відновлення стабільності функціонування інфраструктури одного-двох регіонів до рівня, притаманного звичайним умовам мирного часу.

В цілому, розроблена система оперативних дій буде надавати, при виникненні та реалізації загроз безпеки держави, в ході оперативного планування щодо застосування формувань НГУ, можливість формувати на

основі такої системи комплекс оперативних дій, які (дії) при їх реалізації будуть сприяти локалізації та ліквідації конкретних загроз.

УДК 355

Сутюшев Т.А., кандидат військових наук, доцент, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії службово-бойового застосування Національної гвардії України науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної академії Національної гвардії України

ПЕРСПЕКТИВА ЗБРОЙНОГО ПРОТИСТОЯННЯ НА СХОДІ УКРАЇНИ

На сході України продовжується збройне протистояння сторін, в ході якого достатньо часто на тих чи інших ділянках лінії розмежування виникає вогневе протиборство. На сьогодні форма дій української сторони офіційно надається як операція об'єднаних сил (ООС). Будь-яка операція повинна мати чітке визначення мети (наприклад, розгром угруповання противника, витиснення його з території, яку він контролює, примушення його до здачі у результаті оточення та ін.). Офіційно у відкритих джерелах інформації мета ООС чітко та однозначно не позначається. Деякі фахівці вважають, що метою цієї операції може бути оперативне сковування. На даний час цей термін у діючих документах практично не вживається. Ознаки оперативного сковування, яке, очевидно, має бути пов'язано із замислом ООС (який теж чітко не декларується) визначити достатньо складно, тим більш без однозначного обґрунтованого уявлення про наміри протидіючої сторони. Тепер, якщо говорити про показники ООС, то для неї, як і для будь-якої операції, необхідно говорити, насамперед, про такий показник, як тривалість операції (на сьогодні про нього складно будь-що конкретно говорити), темп операції у будь-якому виразі, ризики операції та ін. З урахуванням хроніки ООС важко сьогодні говорити й про таку ознаку операції, як намагання покращити у своїх інтересах оперативну конфігурацію з метою наближення до бажаного фіналу воєнної компанії на сході України в цілому.

У зв'язку з наведеним, якщо характеризувати форму дій на сході, то можна говорити, що вона більш притаманна бойовим діям, а з урахуванням їх статичності ці дії можна позначати як позиційні бойові дії.

З урахуванням ситуації, яка склалась на сході України, при відсутності чіткого уявлення про потрібний комплекс окремих операцій, який може бути покладений в основу послідовних дій для вирішення конфлікту шляхом застосування воєнної сили, навряд чи, цей варіант є реалістичним. Тим більш про це можна стверджувати з урахуванням відсутності достатньо підготовлених

не тільки оперативних, але й стратегічних резервів. Тому на сьогодні безальтернативним виглядає досягнення мирних угод з огляду на відомі домовленості у форматі «Мінськ-2». У той же час, з метою виключення загострення конфлікту, доцільним, до досягнення мирної угоди, виглядає введення у зону конфлікту миротворчих сил.

Раціональним варіантом надання миротворчих сил вбачається контингент у складі угруповання Збройних сил Республіки Білорусь. Основним аргументом на користь такого варіанту є спільне історичне минуле наших країн, позитивне ставлення переважаючої маси населення України до білоруського народу та держави Білорусь у цілому. Окремим аргументом також є високий рівень навченості білоруської армії і, безумовно, той факт, що переговорний процес з урегулювання конфлікту на сході України відбувається у Мінську – столиці Білорусі.

УДК 355.4

Ткаченко М.Д., кандидат військових наук, доцент, доцент кафедри оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України;
Подвизніков С.М., старший викладач кафедри оперативного мистецтва Національної академії Національної гвардії України

ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН (ПІДРОЗДІЛІВ) ОПЕРАТИВНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Головним управлінням Національної гвардії України (НГУ) у взаємодії з представниками ЗСУ, органів державної влади розроблено варіанти застосування складових сил оборони відповідно до імовірних сценаріїв виникнення та розвитку ситуації воєнного характеру на середньо- та довгострокову перспективу.

Досягнення мети застосування НГУ за цими сценаріями планується здійснювати в умовах правового режиму воєнного стану з передачею в оперативне підпорядкування органам військового управління ЗСУ визначених сил і засобів для виконання наступних основних завдань:

- ведення бойових (спеціальних) дій у складі угруповань сил оборони;
- прикриття визначених ділянок державного кордону або морського узбережжя разом з підрозділами Державної прикордонної служби України та ЗСУ;

- ліквідація, локалізація (нейтралізація) повітряних десантів, ДРС та НЗФ у тилівій смузі угруповань військ;
- участь у виконаннях завдань, пов'язаних із запровадженням і здійсненням заходів правового режиму воєнного стану;
- виконання завдань територіальної оборони України.

Основними формами застосування військових частин (підрозділів) НГУ будуть: участь в операції сил оборони; стабілізаційна операція угруповання НГУ на окремих (неосновних) напрямках; бойові (спеціальні), службово-бойові дії, спеціальні операції, бої військових частин оперативного призначення та ін.

З позицій сьогодення визначені форми застосування військових частин (підрозділів) оперативного призначення НГУ вимагають більш повного осмислення та аналізу. Це обумовлено тим, що в сучасних умовах вектор розвитку засобів і способів ведення війни направлений у бік зростання мобільності дій військових частин (підрозділів), причому зростання з прискоренням. Двигуном розвитку є прагнення кожній з протидіючих сторін добитися успіху при будь-яких, у тому числі і несприятливих умовах і обставинах. Чим по суті відрізняються мобільні дії від звичайних? Яка їх мета? Чи не відкласти до кращих часів практичне вирішення проблеми мобільних дій військових частин (підрозділів) НГУ?

Відношення до цієї проблеми в середовищі фахівців НГУ, якщо судити по публікаціях, ще не сформувалося, що в якійсь мірі може бути пояснено об'єктивними труднощами військового реформування. Разом з розумінням її актуальності спостерігається і деякий скепсис (хоча мобільні дії відомі з давніх пір, їх сучасна роль – щось принципово нове і поки не зовсім зрозуміле). Але історичний досвід свідчить, що не відмітити вчасно важливу нову тенденцію – означає багато втратити. Чи слід відноситися до факту зростання мобільності дій військ як до чергової моди у військовій справі? Очевидно немає.

Необхідно показати, що питання впровадження мобільних дій в бойову практику має державне значення, оскільки безпосередньо пов'язане з вирішенням проблеми забезпечення національної безпеки країни і, крім того, є прекрасним стимулом для підйому морального стану військ і реформування їх в руслі сучасних вимог.

Для послідовного вирішення проблеми мобільності дій військових частин (підрозділів) НГУ необхідно наступне:

- по-перше, запропонувати нормативно-правову базу для обґрунтування мобільності дій;
- по-друге, розробити і впровадити у війська системи розвідки, управління, всебічного забезпечення мобільних дій, що реально діють, а також відповідні зразки озброєнь та військової техніки;

– по-третє, створити мобільні формування у військах, провести їх злагодження. Надалі регулярно практикувати тренування військових формувань НГУ щодо ведення мобільних дій.

УДК. 351.862.4

Халеп В.В., старший викладач-начальник парашутно-десантної служби кафедри тактико-спеціальної підготовки Національної академії Національної гвардії України, полковник

**РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИКИ
ОБҐРУНТУВАННЯ ФОРМУВАННЯ УГРУПОВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ЗАВДАНЬ
У РАЗІ ВИНИКНЕННЯ МІЖЕТНІЧНОГО КОНФЛІКТУ**

В доповіді подані рекомендації щодо застосування методики обґрунтування формування Національної гвардії України для вирішення завдань у разі виникнення міжетнічного конфлікту в одному із регіонів (областей) держави.

Розроблені рекомендації представлені як окремі напрями для реалізації у Національній гвардії України.

Першим напрямом впровадження результатів розробленої методики є внесення змін до законодавчо-нормативного забезпечення діяльності військових частин Національної гвардії України, які залучаються для виконання завдань в районі виникнення міжетнічного конфлікту.

Запровадження змін до законодавчо-нормативного забезпечення діяльності військових частин утворення дозволить не лише створити систему формування утворення Національної гвардії України для вирішення завдань в регіоні, де виник міжетнічний конфлікт, а і удосконалити роботу командира та штабу утворення щодо організації та керівництва спеціальною операцією з охорони громадського порядку та забезпечення громадської безпеки, визначити маршрути висунування та місця призначення для кожної військової частини, порядок взаємодії з державною адміністрацією області, органами місцевого самоврядування.

Другий напрям. Реорганізація системи підготовки фахівців військових частин Національної гвардії України.

На сьогодні, в системі бойової та спеціальної підготовки Національної гвардії України відсутня обґрунтована система підготовки фахівців з напрямку “виконання специфічних завдань, які можуть виникнути в регіоні міжетнічного конфлікту”.

Так для частин з охорони громадського порядку і військових частин оперативного призначення визначено лише проведення тактичних завдань по взаємодії з різними органами у разі ускладнення обстановки на об’єктах органів

державної влади, що уже охороняються, але це завдання лише частково пов'язано з переліком тих специфічних завдань для військових частин Національної гвардії України в регіоні виникнення міжетнічного конфлікту.

Використання методики формування угруповання Національної гвардії України для вирішення завдань в регіоні, де виник міжетнічний конфлікт, і забезпечення функціонування регіональних органів виконавчої влади дозволяє частково реорганізувати системи підготовки необхідних фахівців військових частин.

Третій напрям. Організаційні заходи удосконалення системи залучення військових частин до формування угруповання Національної гвардії України.

При визначенні чисельності угруповання необхідно врахувати не лише кількість завдань, а і чисельність населених пунктів регіону, де їх необхідно виконувати.

Четвертий напрям. Технічне оснащення органів управління сформованого угруповання Національної гвардії України.

Для успішного виконання військовими частинами Національної гвардії України завдань, в регіоні виникнення міжетнічного конфлікту, необхідно удосконалити технічне оснащення органів управління сформованого угруповання.

Оснащення сучасними засобами управління і зв'язку дозволить у повному обсязі реалізувати командиром угруповання управлінських функцій при виконанні військовими частинами Національної гвардії України завдань в регіоні виникнення міжетнічного конфлікту.

Отже, запропоновані пропозиції дозволять командуванню Національної гвардії України формувати необхідні угруповання не методом проб і помилок, а на певній науковій основі.

УДК: 358.2/.3:355.457/.458](477)(045)

Харун О.М., старший викладач кафедри інженерного забезпечення та технічних засобів охорони кордону Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, підполковник; **Матушак М.С.**, слухач факультету підготовки керівних кадрів Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, майор; **Чиж О.В.**, старший викладач кафедри транспортних засобів та спеціальної техніки Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, майор

ІНЖЕНЕРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ДІЛЯНОК ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ НАД ЯКИМИ ВІДНОВЛЕНО КОНТРОЛЬ ПРИКОРДОННИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ

У разі прийняття рішення на проведення в окремих районах Луганської та Донецької областей міжнародної операції з підтримання миру та безпеки Російська Федерація буде вимушена вивести з території України регулярні частини та підрозділи своїх збройних сил.

В цей період структурними підрозділами МВС України будуть проводитися заходи щодо відновлення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей, і пріоритетне завдання Державної прикордонної служби України буде – забезпечити відновлення контролю над державним кордоном.

Для відновлення контролю над державним кордоном в ДПСУ спеціально створені підрозділи швидкого реагування, але їх організаційно-штатна структура забезпечує виконання завдань по охороні другого рубежу лінії розмежування в районі проведення операції об'єднаних сил, але при взяті під охорону державного кордону даного озброєння буде не достатньо. Встановлення стаціонарних технічних систем охорони кордону за прикладом Ізраїлю чи інших країн світу потребує значних затрат часу, якого у ДПСУ не буде, тому доцільно підрозділи швидкого реагування озброїти мобільними, пересувними та переносними технічними засобами охорони кордону, а також забезпечити достатньою кількістю індивідуальних оптичних, оптико-електронних та тепловізійних засобів спостереження.

Технічні засоби охорони кордону повинні бути високомобільними, швидкокорозгортаєми, забезпечувати виявлення та ідентифікацію, а також проводити фото та відео документування усіх можливих цілей, а їх технічні характеристики і кількість повинна забезпечувати прикриття усієї ділянки кордону, що охороняється підрозділом. Найкращим варіантом, як показує досвід охорони кордону є комплексні технічні засоби охорони, до складу яких

повинні входити тепловізійні комплекси, радіолокаційні станції, а також безпілотні тактичні літальні апарати ближнього радіусу дії. Такий комплексний технічний підхід дасть можливість вести охорону кордону в любых фізико-географічних та погодно-кліматичних умовах.

В ДПСУ пройшли випробування подібні комплексні технічні засоби, але вони ще потребують удосконалення та доопрацювання. Виробнича база, наявність нових тепловізійних комплексів, нових та модернізованих радіолокаційних станцій, дозволяє в короткі терміни розробити мобільні комплекси технічних засобів охорони кордону на легкоброньованій автомобільній базі, а досвід експлуатації подібних технічних засобів дає можливість в короткі строки організувати їх використання в охороні державного кордону України.

УДК355.318:355

Чепель М.О., ад'юнкт Національної академії Національної гвардії України, підполковник

ФОРМУВАННЯ СЦЕНАРІЮ РЕАГУВАННЯ НА ЗМІНИ В ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІЙ ОБСТАНОВЦІ В ХОДІ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ СИЛАМИ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ

Сили охорони правопорядку (СОПр) в ході виконання завдань із забезпечення громадської безпеки (ЗГБ) все частіше стають об'єктом впливу, безпосереднім учасником інформаційно-психологічного протиборства (ІПП), коли технології інформаційно-психологічного впливу (ІПВ) на індивідуальну, групову і масову свідомість активно використовуються суб'єктами впливу проти правоохоронців. Все це позначається на інформаційно-психологічній обстановці (ІПО), яка являє собою сукупність чинників і умов, що мають істотний вплив на формування інформаційно-психологічного середовища, характерного для даного регіону (місцевості, країни в цілому) у певний період часу і яка виражається через систему кількісних і якісних характеристик стану стосунків (відносин) між суб'єктами і об'єктами ІПВ. Зміни в ІПО можуть характеризуватися умовами інформаційно-психологічного середовища (виходячи з інтересів органів державної влади, СОПр та держави в цілому), наявністю, рівнем загроз що впливають на стан громадської безпеки, метою, яку переслідують суб'єкти ІПВ та формами ІПП (інформаційно-психологічна акція, атака, удар) за допомогою яких здійснюється вплив тощо. Все це безпосередньо впливає на морально-психологічний стан та можливість

виникнення ризику психогенних втрат серед особового складу СОПр, що залучається до виконання завдань ЗГБ.

Для своєчасного реагування на зміни в ІПО пропонується використовувати метод сценаріїв, який дозволить розробити перелік найбільш вірогідних (типових) сценаріїв ситуацій в залежності від рівня напруженості ІПО. На сьогоднішній день цей метод найбільш зарекомендував себе як один із методів прогнозування для формування конкретних процедур підготовки й прийняття рішень. Розроблення типових сценаріїв є підґрунтям для визначення заходів, щодо підтримання на потрібному рівні інформаційно-психологічної безпеки особового складу СОПр, що виконує завдання із ЗГБ.

Формування та опис сценарію пропонується здійснювати в наступній послідовності:

- можливі причини виникнення конфлікту (ситуації), що становлять загрозу громадській безпеці і потребують залучення СОПр;

- можливий розвиток конфлікту (ситуації), масштаби, наслідки;

- цілі, які ставить суб'єкт ІПП;

- динаміка зміни напруженості ІПО;

- динаміка застосування форм ІПП;

- динаміка застосування форм і способів протидії та захисту від ІПВ;

- оцінки (реальні, прогнозні) показників потенціалу суб'єктів ІПП, а саме:

- 1) кількість ІПВ;

- 2) частота ІПВ;

- 3) тривалість ІПВ;

- очікувані наслідки застосування ІПВ на особовий склад СОПр (у відсотковому відношенні кількість психогенних втрат серед особового складу).

Напрямок подальшої роботи є створення та наповнення баз даних сценаріїв для використання автоматичними системи підтримки прийняття рішень.

УДК 355.44

Чупрун В.Т., завідувач сектору досліджень з охорони праці, військових та електротехнічних досліджень Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. засл. проф. М.С. Бокаріуса; **Сутюшев Т.А.**, кандидат військових наук, доцент, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії службово-бойового застосування Національної гвардії України науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної академії Національної гвардії України

ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОРГАНІЗАЦІЇ ЕСТАФЕТНОГО ПОШУКУ У ГІРСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ АРМІЙСЬКОЇ АВІАЦІЇ

Одним з проблемних практичних питань, яке постає перед старшим оперативним начальником від Національної гвардії України (НГУ) при організації естафетного пошуку у гірських умовах із застосуванням армійської авіації, є визначення реального складу потрібних сил на ведення пошуку та раціонального його розподілу за етапами пошуку. З урахуванням протяжності смуги пошуку та відведеного на нього часу визначається темп пошуку. Знання цього показника та можливостей наявного особового складу (з відповідною профільною підготовкою) дозволяють визначити кількість естафет пошуку, тобто кількість пошукових команд і, відповідно, етапів пошуку. З урахуванням можливого складу групи противника визначається чисельність кожної пошукової команди. Вона має перевищувати як мінімум у 2-3 рази склад противника. Чисельність пошукової команди має корегуватись з урахуванням особливостей ландшафту смуги пошуку та потрібної інтенсивності пошуку, яка буде визначатись обраним бойовим порядком із визначеними для нього інтервалами та дистанціями між військовослужбовцями.

Проведення розрахунків за наведеними рекомендаціями для випадку двох-трьох – етапного естафетного пошуку потребує не більш 15-20 хвилин при наявності паспортів-формулярів на військовослужбовців (з відповідною профільною підготовкою) з числа наявного складу, який своєчасно може бути доставлений до смуги пошуку з застосуванням армійської авіації. Прийняття рішення на застосування армійської авіації з метою десантування пошукових команд на рубежі вводу в пошук та мінування меж смуги пошуку доцільно проводити авіаційним командирам та старшим оперативним начальником, відповідальним від НГУ за організацію пошуку, сумісно у заочній формі. Завершення оформлення рішення у вигляді польотного завдання має проводитись за участю представника зазначеного начальника. Відпрацювання цих процедур потребує не більше 20 хвилин. Все це доцільно здійснювати у

тимчасових пунктах дислокації сил і засобів аеродромно-технічного та інженерно-авіаційного забезпечення з виконання завдань (наприклад, вертольотною парою) у смузі пошукових дій.

УДК 629.017

Чухлатий А.В., доцент кафедри оперативного мистецтва оперативно-тактичного факультету Національної академії Національної гвардії України;
Бутузов В.Ю., слухач 718 навчальної групи оперативно-тактичного факультету Національної академії Національної гвардії України, майор

КОМАНДНО-ШТАБНЕ МОБІЛІЗАЦІЙНЕ НАВЧАННЯ

Командно-штабне мобілізаційне навчання є формою спільного навчання командирів та органів управління одного оперативно-територіального об'єднання (з'єднання, військової частини) за єдиною темою, спільною метою під безпосереднім керівництвом органу військового управління, якому вони підпорядковані. Таке навчання проводиться з метою вдосконалення навичок посадовими особами органів управління щодо практичного виконання функціональних обов'язків за призначенням, злагодження органів управління одного оперативно-територіального об'єднання (командирів і штабів однієї військової частини), комплексного практичного відпрацювання питань управління військами в процесі підготовки та в ході здійснення заходів мобілізаційного розгортання Національної гвардії України для виконання визначених службових (бойових) завдань в умовах особливого періоду.

У доповіді наголошується, що з метою вироблення єдиних підходів до підготовки та проведення мобілізаційних заходів військ (з'єднання, військової частини), управління мобілізаційним розгортанням, порядку організації мобілізаційної роботи у військах, відпрацьовано командно-штабне мобілізаційне навчання, що містить детальні описи та приклади відпрацювання всіх документів, що розробляються в ході підготовки заходів з підготовки органів управління.

УДК 35.071.1

Чухлатий А.В., доцент кафедри оперативного мистецтва Національної академії
Національної гвардії України

ОЦІНЮВАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Методика порівняння військових частин Національної гвардії України (НГУ) та її оперативно-територіальних об'єднань має відношення до теорії оцінювання можливостей військових формувань.

Бойові можливості сухопутних військ (сил) характеризуються чисельністю угруповання військ противника, яку вони спроможні розгромити (знищити) у наступі (відбити удар в обороні) за умов збереження своєї боєздатності.

До загальних показників бойових можливостей сухопутного військового формування можна віднести такі:

- чисельність угруповання військ (сил) противника, яку військово формування спроможне розгромити в наступі (відбити удар в обороні) за умов збереження своєї боєздатності;
- розмір території, якою військово формування може оволодіти в наступі або утримати в обороні (у відповідності до цього визначаються часткові показники бойових можливостей: ширина смуга прориву і глибина бойового завдання, темп просування, глибина дій по об'єктах противника в наступі або розміри смуги [району] оборони);
- час, який потрібний для виконання завдання в наступі або протягом якого військово формування спроможне утримувати позиції в обороні, а при виконанні завдання у відриві від головних сил – тривалість автономних дій;
- очікуваний рівень втрат у ході виконання бойового завдання.

Бойові можливості військ залежать від впливу низки факторів. До них належать: чисельність особового складу; кількісно-якісні показники основних видів озброєння, бойової техніки, що знаходяться на озброєнні. Ці фактори відносно легко піддаються кількісному відображенню показниками, зручними для використання.

В Національній гвардії України процес оцінювання можливостей ускладнюється ще в більшій мірі, бо проводиться не лише з метою виявити, чи справиться певне формування з виконанням конкретного завдання, а й з метою з'ясування, яким типам військових частин потрібно надавати перевагу під час розбудови гвардії.

На відміну від ЗСУ Національна гвардія України виконує основну кількість різноманітних завдань у сфері громадської і державної безпеки й необхідно при

оцінюванні військових частин забезпечити можливість їх порівняння незалежно від їх різноманітності.

Мета розгляду проблемного питання полягає у розробленні вихідних посилок, достатніх для визначення можливостей формувань НГУ (можливостей військових частин будь-якого призначення, оперативно-територіальних об'єднань НГУ), сукупності показників і критеріїв для оцінювання можливостей різних формувань гвардії, а також для порівняльного їх оцінювання з метою виявлення кращих серед них за поточним станом.

УДК 629.017

Чухлатий А.В., доцент кафедри оперативного мистецтва оперативно-тактичного факультету Національної академії Національної гвардії України;
Романюк В.І., слухач 718 навчальної групи оперативно-тактичного факультету Національної академії Національної гвардії України, капітан

КОМАНДНО-ШТАБНЕ НАВЧАННЯ: УЧАСТЬ У ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ОБОРОНІ В ЗОНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ

Командно-штабні навчання є формою спільного навчання командирів, штабів, начальників родів військ та служб. Командно-штабні навчання проводяться для удосконалення злагодженості та оперативності в роботі командирів і штабів, навичок організації службово-бойової діяльності та у безперервному управлінні військами при виконанні завдань у будь-яких умовах обстановки.

На відміну від тактико-спеціальних навчань, під час командно-штабних навчань основна увага приділяється роботі органів управління (командирів і штабів) на всіх етапах підготовки і виконання бойових (спеціальних) завдань.

Залучення до практичних дій особового складу підпорядкованих підрозділів при цьому має обмежений допоміжний характер і використовується як засіб перевірки своєчасності, правильності, і доцільності прийнятих управлінських рішень та якості їх доведення.

З метою вироблення єдиних підходів до підготовки та виконання завдань з територіальної оборони в зоні відповідальності оперативно-територіального об'єднання, порядку організації управління і взаємодії, відпрацьовано командно-штабне навчання, що містить детальні описи та приклади відпрацювання всіх документів, що розробляються в ході роботи органів військового управління щодо залучення сил Національної гвардії України до виконання завдань територіальної оборони.

Бабков Ю.П. ПІДХІД ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТЬ ТЕОРІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	4
Бабков Ю.П., Дорофєєв А.С. СЦЕНАРІЙ ДІЙ УГРУПОВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ПРИ ОДНОЧАСНОМУ ВИНИКНЕННІ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ СОЦІАЛЬНОГО І ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРУ В ЗОНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЦЕНТРАЛЬНОГО ОПЕРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ	5
Бацамут В.М. ДО ПИТАННЯ СТВОРЕННЯ ОПЕРАТИВНИХ УГРУПОВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ НЕЙТРАЛІЗАЦІЇ ЗАГРОЗ ГРОМАДСЬКІЙ БЕЗПЕЦІ.....	7
Башкатов Є.Г., Фалько С.А. РОЛЬ ВОЄННОЇ ІСТОРІЇ В ФОРМУВАННІ ОФІЦЕРІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ	9
Белашов Ю.О., Тробюк Д.В. ДО ПИТАННЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ СУБ'ЄКТАМИ ОХОРОНИ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ	10
Бурбела С.В. ТЕНДЕНЦІЇ ЗБРОЙНОЇ БОРотьБИ ТА ХАРАКТЕР ЗАГРОЗ І НЕБЕЗПЕК НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ УКРАЇНИ.....	11
Власюк В.В., Кириллов Д.В. АПРОБАЦІЯ МОДЕЛІ ОЦІНЮВАННЯ МОЖЛИВОСТІ ВИКОНАТИ БОЙОВЕ ЗАВДАННЯ ПОХІДНОЮ ОХОРОНОЮ ЩОДО НЕДОПУЩЕННЯ РАПТОВОГО НАПАДУ ПРОТИВНИКА НА ГОЛОВНІ СИЛИ ПІД ЧАС ЗДІЙСНЕННЯ МАРШУ ПІДРОЗДІЛОМ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ	12
Волюбуєв Р.В. ПОРЯДОК ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ ПРИ ВИКОНАННІ ЗАВДАНЬ З КОНВОЮВАННЯ ЕКСТРАДИЦІЇ ТА ОХОРОНИ ПІДСУДНИХ	14
Гарбузов О.А., Євтушенко І.В. ЗАХОДИ З ЛІКВІДАЦІЇ ДИВЕРСІЙНО-РОЗВІДУВАЛЬНИХ ФОРМУВАНЬ СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ	15
Гармаш В.П. ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ВНЕСЕННЯ ЗМІН ДО СТАТУСУ ТА ПОВНОВАЖЕНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ФУНКЦІЙ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС ПРИПИНЕННЯ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ	17
Головань О.М., Яковенко Е.С. ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ БЕЗПІЛОТНИХ ЛІТАЛЬНИХ АПАРАТІВ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ.....	18
Голубок М.Г., Шерстюк А.Д. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМ ІМІТАЦІЇ БОЮ В СИСТЕМІ БОЙОВОЇ ПІДГОТОВКИ ПІДРОЗДІЛІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....	19

Гончар Р.О. ТАКТИКА ЗАПОБІГАННЯ ТА ПОПЕРЕДЖЕННЯ ГРУПОВИХ ПОРУШЕНЬ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ.....	20
Гунбін К.Ю., Перепічка В.М. ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ПОКРАЩЕННЯ ЗАСОБІВ ЗАХИСТУ ТА АКТИВНОЇ ОБОРОНИ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС МАСОВИХ ЗАХОДІВ (МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ).....	22
Єманов В.В., Павлов Я.В. ВИЗНАЧЕННЯ СТУПЕНЯ ДОСТАТНОСТІ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИНИКНЕННЯ ВНУТРІШНЬОГО ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ.....	23
Єрмошин М.О., Малюга В.Г. ОЦІНКА РІВНЯ ТЕХНОГЕННОЇ НЕБЕЗПЕКИ У ЗОНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОБ'ЄДНАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....	24
Жабінський В.М., Ліщук Р.П. УЧАСТЬ ВІЙСЬКОВОЇ ЧАСТИНИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ У ПРИПИНЕННІ ГРУПОВИХ ПРОТИПРАВНИХ ДІЙ ОСІБ, УЗЯТИХ ПІД ВАРТУ, ЗАСУДЖЕНИХ, А ТАКОЖ У ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ ТАКИХ ДІЙ В УСТАНОВАХ ПОПЕРЕДНЬОГО УВ'ЯЗНЕННЯ, ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ	25
Захарчук Д.О. ОСОБЛИВОСТІ ПОБУДОВИ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ НА МОРСЬКІЙ ДІЛЯНЦІ В МЕЖАХ ДНІПРО-БУЗЬКОГО ЛИМАНУ	27
Ковальов І.В. ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ТА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОЇ (ГРОМАДСЬКОЇ) БЕЗПЕКИ	29
Ковтуненко А.В., Хорошун В.П., Воронін А.І. ДЕКОНТАМІНАЦІЯ ПІДРОЗДІЛІВ ТА ЇХ ПОЗИЦІЙ З МЕТОЮ ЗБЕРЕЖЕННЯ БОЄЗДАТНОСТІ ТА ЗМЕНШЕННЯ ВТРАТ СЕРЕД ОСОБОВОГО СКЛАДУ В УМОВАХ ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ	30
Коськін О.О. ВИКОРИСТАННЯ КРУГЛОГО ЩИТА КОМАНДИРАМИ ПІДРОЗДІЛІВ В БОЙОВИХ ПОРЯДКАХ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ З ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО (ГРОМАДСЬКОГО) ПОРЯДКУ ТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МАСОВИХ ЗАХОДІВ	31
Косяк О.Г. ПРОБЛЕМИ ЕВАКУАЦІЇ СПЕЦКОНТИНГЕНТУ ІЗ ЗОНИ ХІМІЧНОГО ЗАРАЖЕННЯ ДО ІНШИХ УСТАНОВ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ, ЩО ЗНАХОДЯТЬСЯ В БЕЗПЕЧНІЙ ЗОНІ	33
Кривий І.В. ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЕФЕКТИВНОГО РЕАГУВАННЯ НА НЕСТАНДАРТНІ (КРИЗОВІ) СИТУАЦІЇ ТА ПРОВОКАЦІЇ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ.....	34

Криворучко І.Я., Балагур Л.О. НАУКОВІ ПІДХОДИ ДО ПИТАННЯ ОБҐРУНТУВАННЯ СУТНОСТІ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ПРИКОРДОННИМ ПІДРОЗДІЛОМ	36
Кулешов О.П. ОСОБЛИВОСТІ СЛУЖБИ З ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ПРИ САМОСТІЙНОМУ ЇЇ НЕСЕННІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	37
Лавніченко О.В. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ	39
Лазоренко О.В. ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ ВЗАЄМОДІЇ НА ДІЛЯНЦІ ВІДДІЛУ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ	40
Lazutskyi A. FORCE PROTECTION IN CONDUCTING OF OPERATIONS. EXPERIENCE OF MEMBER COUNTRIES' FORCES OF NORTH ATLANTIC TREATY ORGANIZATION	41
Лемешко В.В., Баратюк В.І. КОРОТКА ХАРАКТЕРИСТИКА ТАКТИКИ ДІЙ ПРАВОПОРУШНИКІВ ПРИ БЛОКУВАННІ (НАПАДУ) МІСЦЯ ДИСЛОКАЦІЇ ПРИКОРДОННОГО ПІДРОЗДІЛУ.....	42
Луцьов О.Ю. НАПРЯМИ РОЗВИТКУ БЕЗПІЛОТНИХ АВІАЦІЙНИХ КОМПЛЕКСІВ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ТА СПОСОБИ ПРОТИДІЇ БПЛА ПРОТИВНИКА	44
Макарчук Ю.А., Сутюшев Т.А. ПІДХІД ДО ВИДІЛЕННЯ ТА РОЗПОДІЛУ СИЛ ДЛЯ ВЕДЕННЯ ІЗОЛЯЦІЙНИХ ДІЙ	45
Меленті Є.О., Гой А.В., Третяк Д.В. АНТИТЕРОРИСТИЧНИЙ ЗАХИСТ: ДОСВІД ЄВРОПИ	46
Минько О.В. ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦІАЛІСТІВ ТА ПІДРОЗДІЛІВ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....	48
Михайленко О.В., Грінченко В.В. ОБҐРУНТУВАННЯ ПІДХОДІВ ДО ПІДГОТОВКИ ТА ЗДІЙСНЕННЯ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ОСНОВІ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	49
Назаренко О.Л., Лиходій О.В., Лісцин В.Е. МОДЕЛЬ ОБҐРУНТУВАННЯ СПОСОБУ ДІЙ ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ ПРИПИНЕННЯ МАСОВИХ ЗАВОРУШЕНЬ...	51
Неклонський І.М. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ВЗАЄМОДІЇ У СФЕРІ БЕЗПЕКИ ТА КРИЗОВОГО РЕАГУВАННЯ	52
Оборонов М.І., Токар О.А., Попадюк Р.В. МЕТОДИКА РОБОТИ КОМАНДИРА ТА ШТАБУ ПІДРОЗДІЛУ З ОРГАНІЗАЦІЇ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ У ВІДРИВІ ВІД ПУНКТУ ПОСТІЙНОЇ ДИСЛОКАЦІЇ	

ПІДРОЗДІЛІВ ПРОТИПОВІТРЯНОЇ ОБОРОНИ СУХОПУТНИХ ВІЙСЬК ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ	54
Обрядін В.В., Подвизніков С.М., Корженко Д.Ю., Коршунов А.К. ШЛЯХИ ТА СПОСОБИ ДОСЯГНЕННЯ ОПЕРАТИВНОСТІ В РОБОТІ КОМАНДИРА ТА ШТАБУ ЧАСТИНИ ПРИ ВИКОРИСТАННІ СИСТЕМИ АВТОМАТИЗОВАНИХ РОБОЧИХ МІСЦЬ У ТАКТИЧНІЙ ЛАНЦІ УПРАВЛІННЯ	55
Олещенко А.І. ТОПОГРАФІЧНІ І СПЕЦІАЛЬНІ КАРТИ ТА ПЛАНИ, ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ	57
Онопрієнко О.С., Споришев К.О. ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ СИСТЕМИ ПРОГНОЗУВАННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ТЕХНОГЕННОГО ХАРАКТЕРУ У ЗОНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ОБ'ЄДНАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ	58
Панченко В.Ю., Євсєєв В.О. ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ТЕОРЕТИЧНИХ ПОЛОЖЕНЬ ЩОДО УЧАСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ У ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ ВИНИКНЕННЯ ОКРЕМИХ ГРУП МЕДИКО-БІОЛОГІЧНИХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	59
Пашенко В.В., Нестеренко О.О. ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ РОЗРОБКИ МЕТОДИЧНИХ РЕКОМЕНДАЦІЙ ТА ПРОГРАМНОГО ПРОДУКТУ ДЛЯ ПРИСКОРЕННЯ РОЗРАХУНКІВ МАРШУ, РОЗРОБКИ АЛГОРИТМІВ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕРЕВЕЗЕНЬ РІЗНИМИ ВИДАМИ ТРАНСПОРТУ	61
Пашенко В.В., Нестеренко О.О. ПІДХОДИ ДО ВИБОРУ ВИБУХОТЕХНІЧНОГО ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ГРУП ЛІКВІДАЦІЇ ЗАГРОЗИ ВИБУХУ	63
Петік А.В. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ СИЛ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ПРИ ВИКОНАННІ ЗАВДАНЬ З ПРИПИНЕННЯ ГРУПОВИХ ПРОТИПРАВНИХ ДІЙ ЗАСУДЖЕНИХ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ	64
Писарєв А.В., Молодцов В.А., Лазутський А.Ф. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЗБРОЇ НА НОВИХ ФІЗИЧНИХ ПРИНЦИПАХ	65
Писарєв А.В., Радченко І.О., Писарєв С.А. АНАЛІЗ ВПЛИВУ НАСЛІДКІВ РУЙНУВАНЬ ХІМІЧНО НЕБЕЗПЕЧНИХ ОБ'ЄКТІВ НА БОЙОВІ ДІЇ ВІЙСЬК	67
Пономарьов В.О., Меленті Є.О. ЗАНЯТТЯ З РУКОПАШНОГО БОЮ ЯК ПОЄДНАННЯ ЗДОРОВОГО ОБРАЗУ ЖИТТЯ ТА ЕФЕКТИВНОГО ВИКОНАННЯ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ	68

Прохоренков Д.В. ОРГАНІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ЗІ ЗБРОЙНИМИ СИЛАМИ УКРАЇНИ ПРИ ВЕДЕННІ БОРОТЬБИ З НЕЗАКОННИМИ ВОЄНІЗОВАНИМИ АБО ЗБРОЙНИМИ ФОРМУВАННЯМИ (ГРУПАМИ)	70
Пташка С.Д. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОГО НЕСЕННЯ СЛУЖБИ З ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ ПІДРОЗДІЛАМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇХ УДОСКОНАЛЕННЯ	71
Радченко І.О., Писарєв А.В., Молодцов В.А. АДАПТАЦІЯ ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ПОБУДОВИ СИСТЕМИ БІОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА БІОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ	73
Росляков О.В. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЮ ГВАРДІЄЮ УКРАЇНИ ЗАХОДІВ ФІЗИЧНОГО ВПЛИВУ, СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ТА ЗБРОЇ ПІД ЧАС НЕСЕННЯ СЛУЖБИ З ОХОРОНИ ГРОМАДСЬКОГО ПОРЯДКУ	75
Савенко К.О. ДЖЕРЕЛА, ХАРАКТЕР ЗАГРОЗ ТА ВИКЛИКІВ НА ДЕРЖАВНОМУ КОРДОНІ УКРАЇНИ.....	77
Савін А.А., Суконько С.М. ПРО НЕОБХІДНІСТЬ СТВОРЕННЯ “БУФЕРНОЇ ЗОНИ” МІЖ МІТИНГУВАЛЬНИКАМИ ТА БОЙОВИМИ ПОРЯДКАМИ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ.....	78
Саморок М.Г., Іванишин Р.О. ЕШЕЛОНУВАННЯ ЕКІПРОВКИ ТА СПОРЯДЖЕННЯ ПІДРОЗДІЛІВ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ В ГОРАХ.....	79
Сафошкіна Л.В., Музичук В.А., Лісичин В.Е. АНАЛІЗ ВІДПОВІДНОСТІ СИСТЕМИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОТРЕБАМ ОРГАНІВ УПРАВЛІННЯ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ	81
Споришев К.О., Клішин В.М. ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ОЦІНКИ МОЖЛИВОСТЕЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ У ПІДТРИМАННІ ПРАВОПОРЯДКУ В РАЙОНІ ВИНИКНЕННЯ ПАНДЕМІЇ.....	82
Старух О.С., Бутко Р.В., Хорошун В.П. ПРИЙОМИ ПОДОЛАННЯ МІННО-ВИБУХОВИХ ЗАГОРОДЖЕНЬ, ЯКІ СКЛАДАЮТЬСЯ З МІН ТА БОЄПРИПАСІВ-ПАСТОК, ЩО УСТАНОВЛЕНІ НА РОЗТЯЖКАХ ..	83
Сутюшев Т.А. ОБҐРУНТУВАННЯ НЕОБХІДНОСТІ ВВЕДЕННЯ У ПРАКТИКУ ОРГАНІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ПОНЯТТЯ «СИСТЕМА ОПЕРАТИВНИХ ДІЙ НГУ» ...	85
Сутюшев Т.А. ПЕРСПЕКТИВА ЗБРОЙНОГО ПРОТИСТОЯННЯ НА СХОДІ УКРАЇНИ	86
Ткаченко М.Д., Подвизніков С.М. ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ЧАСТИН (ПІДРОЗДІЛІВ) ОПЕРАТИВНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	87

Халеп В.В. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДИКИ ОБІРУНТУВАННЯ ФОРМУВАННЯ УГРУПОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ ВИРІШЕННЯ ЗАВДАНЬ У РАЗІ ВИНИКНЕННЯ МІЖЕТНІЧНОГО КОНФЛІКТУ	89
Харун О.М., Матушак М.С., Чиж О.В. ІНЖЕНЕРНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОХОРОНИ ДІЛЯНОК ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ НАД ЯКИМИ ВІДНОВЛЕНО КОНТРОЛЬ ПРИКОРДОННИМИ ПІДРОЗДІЛАМИ	91
Чепель М.О. ФОРМУВАННЯ СЦЕНАРІЮ РЕАГУВАННЯ НА ЗМІНИ В ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНІЙ ОБСТАНОВЦІ В ХОДІ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ СИЛАМИ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ.....	92
Чупрун В.Т., Сутюшев Т.А. ПРАКТИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ОРГАНІЗАЦІЇ ЕСТАФЕТНОГО ПОШУКУ У ГІРСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ АРМІЙСЬКОЇ АВІАЦІЇ	94
Чухлатий А.В., Бутузов В.Ю. КОМАНДНО-ШТАБНЕ МОБІЛІЗАЦІЙНЕ НАВЧАННЯ.....	95
Чухлатий А.В. ОЦІНЮВАННЯ МОЖЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАНЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ	96
Чухлатий А.В., Романюк В.І. КОМАНДНО-ШТАБНЕ НАВЧАННЯ: УЧАСТЬ У ТЕРИТОРІАЛЬНІЙ ОБОРОНІ В ЗОНІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ОПЕРАТИВНО-ТЕРИТОРІАЛЬНОГО ОБ'ЄДНАННЯ.....	97

НАУКОВО-ПРАКТИЧНА КОНФЕРЕНЦІЯ

**“Службово-бойова діяльність
Національної гвардії України:
сучасний стан, проблеми та перспективи”**

Секція 1

Збірник тез доповідей

Відповідальний за випуск: *І.Є. Морозов*

Комп'ютерне складання і верстання: *С.О. Воробйов;
О.В. Ніконенко;
Ю.І. Купрієнко;
І.В. Грачова;
О.О. Єсіпова;
Т.Р. Серенко*

Формат 60x84¹/₁₆. Ум. друк. арк. 8,14.
Тираж 50 прим. Зам. №275

Видавець і виготовлювач Національної академії Національної гвардії України
майдан Захисників України, 3, м. Харків-1, 61001.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 4794 від 24.11.2014 р.

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ ЮРИДИЧНИХ КАДРІВ
ДЛЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ**

Матеріали регіонального круглого столу
(м. Харків, 19 квітня 2019 року)

Випуск 3

Харків
2019

УДК 351.74-057.36
ББК 67.9(4УКР)301.1
А43

Редакційна колегія:
Є.О. Меленті (головний редактор),
І.В. Євтушенко (заступник головного редактора),
О.А. Гарбузов, В.О. Пономарьов, І.М. Присяжнюк

*Редколегія може не поділяти погляди, викладені у збірнику. Автори
опублікованих матеріалів несуть відповідальність за їх зміст.*

А43 **Актуальні** питання забезпечення службово-бойової діяльності сил
сектору безпеки і оборони : матеріали регіон. круг. столу (м. Харків,
19 квіт. 2019 р.) / редкол.: Є. О. Меленті (голов. ред.),
І. В. Євтушенко (заст. голов. ред.), О. А. Гарбузов та ін. – Х.: ФОП
Бровін О.В., 2019. – Вип. 3. – 308 с.
ISBN 978-617-7738-23-6

До збірника увійшли тези доповідей, виступи науковців, практичних
працівників та курсантів, присвячені проблемам забезпечення службово-
бойової діяльності правоохоронних органів та військових формувань в
умовах сьогодення.

Для співробітників правоохоронних органів, військових формувань,
науковців, викладачів, курсантів та студентів вищих військових навчальних
закладів.

УДК 351.74-057.36
ББК 67.9(4УКР)301.1

Адреса Інституту: м. Харків, вул. Миросицька, 71,
телефон/факс (057) 700-34-55
E-mail: ipuk@ssu.gov.ua

© Національний юридичний університет
ім. Я. Мудрого, 2019
© Інститут підготовки юридичних кадрів для
Служби безпеки України, 2019

ISBN 978-617-7738-23-6

ЗМІСТ

Вступне слово	9
---------------------	---

ВИСТУПИ УЧАСНИКІВ РЕГІОНАЛЬНОГО КРУГЛОГО СТОЛУ:

1. ПІДГОТОВКА КАДРІВ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

<i>Боровик М.О., Глухенька В.О.</i> ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВІ ЯКОСТІ МАЙБУТНЬОГО ОФІЦЕРА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ.....	14
<i>Внуков І.В.</i> ДО ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	17
<i>Калачова В.В., Місюра О.М., Тристан А.В., Лазебник С.В., Пилипенко В.М.</i> АВТОМАТИЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ЗС УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ В СВІТІ СУЧАСНИХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ДЕРЖАВИ	23
<i>Мунтян В. С.</i> СПОРТИВНО-ПРИКЛАДНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК СКЛАДОВА ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ	27
<i>Філь О.О., Пономарьов В.О.</i> ВПЛИВ ПРИКЛАДНИХ БАГАТОБОРСТВ НА ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ СПІВРОБІТНИКІВ СИЛОВИХ СТРУКТУР	31
<i>Присяжнюк І.М.</i> ПІДГОТОВКА КАДРІВ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	35
<i>Тонконог І.О.</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ СПІВРОБІТНИКІВ СБ УКРАЇНИ	38
<i>Третяк В.Ф., Ткачук С.С., Гогоняц С.Ю., Полтораєв М.Ф.</i> РОЗРОБКА МОДЕЛІ ОЦІНКИ ЗАХИЩЕНОСТІ СИСТЕМИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ	43
<i>Федоров В.Д.</i> ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ СБ УКРАЇНИ	46
<i>Чернявський О.Ю., Кумпан О.О.</i> АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ БОЙОВОЇ АРМІЙСЬКОЇ СИСТЕМИ (БАРС) В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС.....	48

2. МІЖВІДОМЧА ВЗАЄМОДІЯ В РАМКАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Білецький С.В., Членов М.В.

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ СУДОВО-ЕКСПЕРТНИМИ
УСТАНОВАМИ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ ТА
ПІДРОЗДІЛАМИ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....52

Ветошкін О.Г., Даниленко О.В., Зарицький М.В., Кукобко С.В., Магу О.М.

ВИЗНАЧЕННЯ ШЛЯХІВ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИПРОБУВАЛЬНОЇ
ДІЯЛЬНОСТІ В ІНТЕРЕСАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ
БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ.....59

Гарбузов О.А.

ВІЙСЬКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХОДІВ ОРГАНІВ СБУ З ЛІКВІДАЦІЇ
НЕЗАКОННИХ ОЗБРОЄНИХ ФОРМУВАНЬ.....63

Касянчук Ю.М., Міндер А.В.

МІЖНАРОДНЕ ВІЙСЬКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО. АСПЕКТ
ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАНЬ.....65

Кізян Р.В.

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ДЕМОКРАТИЧНОГО
ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ БОРОТЬБИ З
ТЕРОРИЗМОМ.....68

Комісаров О.Г., Кобзар О.Ф.

ПОЛІЦЕЙСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ЯК
ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ.....70

Пічугін М.Ф., Мазін П.К., Власов А.В., Бабенко О.І., Бровко М.Б.

ФОРМИ І СПОСОБИ ЗАСТОСУВАННЯ І ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ
МІЖВИДОВИХ УГРУПОВАНЬ ВІЙСЬК (СИЛ) З УРАХУВАННЯМ
ДОСВІДУ БОЙОВИХ ДІЙ НА СХОДІ УКРАЇНИ.....73

Тютюник В.В., Писклакова О.О.

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ
ПІДСИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ Й
ЛОКАЛІЗАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ЄДИНОЇ
ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ, ЯК СКЛАДОВОЇ
СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....78

Устунний А. О.

ВЗАЄМОДІЯ ТА КООРДИНАЦІЯ ОРГАНІВ СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ
БЕЗПЕКИ, ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ.....84

Форноляк В.М.

ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ
БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО
САМОВРЯДУВАННЯ.....87

3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОТИДИВЕРСІЙНОГО ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Артюнов Р.М.

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОТИДИВЕРСІЙНОГО ЗАХИСТУ
ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....92

Голубничий Д.Ю., Гриценко Л.А., Маринченко Ю.О.

ОЦІНКА ПРОПУСКНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ
ПЕРЕДАЧІ ДАНИХ В МЕРЕЖАХ КРИТИЧНОЇ
ІНФРАСТРУКТУРИ.....95

Голубничий Д.Ю., Крук Б.М., Поплавець С.І., Українець М.Є.

СИСТЕМА ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ МОДЕЛЮЮЧОГО
ПРОГРАМНОГО КОМПЛЕКСУ МЕРЕЖІ "ЯДЕРНОГО" ОСТРОВУ.....99

Євсєєв В.О.

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ В МЕЖАХ ЗДІЙСНЕННЯ
ЗАХОДІВ ПРОТИДИВЕРСІЙНОГО ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ
ІНФРАСТРУКТУРИ.....102

Євтушенко І.В.

АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОТИДИВЕРСІЙНОГО ЗАХИСТУ
ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ104

Зоренко Д.С.

НЕГЛАСНА ПЕРЕВІРКА ГОТОВНОСТІ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ
ІНФРАСТРУКТУРИ ДО МОЖЛИВИХ КІБЕРАТАК ТА
КІБЕРІНЦИДЕНТІВ: ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ
ЗАКОНОДАВСТВА.....107

Меленті Є.О., Карлов В.Д.

ЗАСТОСУВАННЯ РАДІОЛОКАЦІЙНИХ СИСТЕМ ДЛЯ ЗАХИСТУ
ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ110

Петров С.Г.

ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗБУДОВИ СИСТЕМИ ОБ'ЄКТІВ
КРИТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....112

Рябуха Ю.М., Меленті Є.О., Кучерина С.Є.

ОПИС ПОТЕНЦІЙНИХ ДИВЕРСІЙНИХ ДІЙ НА ОБ'ЄКТАХ КРИТИЧНОЇ
ІНФРАСТРУКТУРИ З ВИКОРИСТАННЯМ МОДЕЛІ ЗАГРОЗ.....115

Чердниченко О.Ю.

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОТИДИВЕРСІЙНОГО
ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ (НА ПРИКЛАДІ
ЗАЛІЗНИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ) ДЕРЖАВИ В СУЧАСНИХ
УМОВАХ.....119

Ярош С.П., Меленті Д.О.

АНАЛІЗ ЗАСОБІВ БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО ПРИКРИТТЯ ВАЖЛИВИХ ОБ'ЄКТІВ.....	122
--	-----

4. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ, ВОГНЕВОЇ, МЕДИКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВИХ ТА БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Бабков Ю.П.

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЮ ГВАРДІЄЮ УКРАЇНИ.....	124
--	-----

Башикатов Є.Г.

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ КОМАНДИРОМ З'ЄДНАННЯ (ЧАСТИНИ) ОПЕРАТИВНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ РІШЕННЯ НА БІЙ (ДІЇ) У ЗБРОЙНОМУ КОНФЛІКТІ.....	130
--	-----

Белай С.В., Капелюшний С.А.

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ СЕРЖАНСКОГО СКЛАДУ У ПРОВЕДЕННІ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ.....	133
---	-----

Бородавка В.А., Бзот В.Б., Підлісний О.Д.

ДО ПИТАННЯ ПРО СИСТЕМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЖИВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ.....	135
--	-----

Власенко І.В., Шевченко Т.В.

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЙ МАЛИХ ОПЕРАТИВНИХ ГРУП.....	137
---	-----

Годлевський С.О., Гармаш В.П.

ПІДХОДИ ДО РОЗРОБЛЕННЯ СПОСОБІВ ДІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ТЕРИТОРІЇ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НЕМІЖНАРОДНОГО ХАРАКТЕРУ.....	142
---	-----

Гриб Д.А., Залевський Г.С., Леках А.А., Гурін О.М., Старцев В.В.

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ПОЛОЖЕНЬ МЕТОДИКИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ЛОГІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ У ЗБРОЙНОМУ КОНФЛІКТІ.....	148
--	-----

Катана М.М., Шевченко Г.Т.

ВДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВИХ ТА БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ.....	154
--	-----

Королюк Н.О., Патлах О.О., Гриднєва Т.О.,

ОБГРУНТУВАННЯ СУЧАСНОГО ПІДХОДУ ЩОДО АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ПО УПРАВЛІННЮ АВІАЦІЄЮ.....	158
---	-----

<i>Марущенко В.В., Коломійцев О.В., Клімов О.П., Бабенко В.П.</i>	
РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ АКТИВНОГО ЗАХИСТУ ОСНОВНОГО БОЙОВОГО ТАНКА.....	161
<i>Пащенко В. В.</i>	
ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ ПІДРОЗДІЛІВ ДО ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ТА БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ В УМОВАХ МІННОЇ ВІЙНИ.....	164
<i>Поляков В. Ю.</i>	
ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ СТВОРЕННЯ УГРУПОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ У СФЕРІ ОБОРОНИ.....	167
<i>Пономарьов В.О., Коновалов В.В.</i>	
НЕОБХІДНІСТЬ АКТИВНОГО ТА ЗДОРОВОГО ОБРАЗУ ЖИТТЯ ДЛЯ ВИСОКОГО РІВНЯ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ.....	169
<i>Пономарьов В.О., Рассипленков О.Ю.</i>	
РОЛЬ ПРИКЛАДНИХ ВИДІВ СПОРТУ У ФОРМУВАННІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СПІВРОБІТНИКІВ СИЛОВИХ СТРУКТУР ДО ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ	176
<i>Приходько Ю.В.</i>	
ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕДИКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ.....	179
<i>Радченко К.Ю., Пугач В. В., Петрук О. В.</i>	
ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОПІДГОТОВКИ ГРУП РОЗМІНУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ТА ЧАСТИН ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ.....	181
<i>Троцький Р.С.</i>	
ДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	185
<i>Циркуленко А.М.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ.....	189
<i>Циркуленко С.С.</i>	
КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ КОМАНДИРА ПІД ЧАС НЕСЕННЯ СЛУЖБИ З ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ.....	193
<i>Чеховська М.М.</i>	
РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ.....	195
<i>Шевцов А.Л., Сидоренко С.М.</i>	
ІНФОРМАЦІЙНІ ОПЕРАЦІЇ ЯК КОМПОНЕНТ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ.....	202

5. ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ ОПЕРАТИВНО- СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ (ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА, ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД, ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА)

<i>Бугай Ю. Р.</i>	ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВО-БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ В РАЙОНІ ПРОВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ.....	206
<i>Ваврик Л.В.</i>	ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	209
<i>Кравченко Н. М.</i>	ДО ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВО- БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ.....	215
<i>Олійник О. Д.</i>	ДО ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ ОПЕРАТИВНО- СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ.....	220
<i>Побідаш А.Ю.</i>	ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБУВАННЯ У ТЕРОРИСТИЧНОМУ ПОЛОНІ.....	223
<i>Розов В.І.</i>	АДАПТИВНІ ЗДІБНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ ООС.....	227
<i>Чепель М.О.</i>	ПІДХІД ДО РОЗРОБЛЕННЯ ПОКАЗНИКІВ І КРИТЕРІЇВ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ СКЛАДНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОБСТАНОВКИ В РАЙОНІ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ФОРМУВАННЯМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ.....	230
<i>Чорноус В.Д., Демченко О.М.</i>	ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ.....	234
<i>Чулкова К.О.</i>	АСЕРТИВНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ПОДАЛАННЯ СТРЕСУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ – УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ	239

Шевченко Ю.В.

ДО ПИТАННЯ ДІАГНОСТУВАННЯ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ-УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ	243
--	-----

Широбоков Ю.М.

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ВИЖИВАННЯ В УМОВАХ ПРИМУСОВОЇ ІЗОЛЯЦІЇ	246
--	-----

6. ВПРОВАДЖЕННЯ СКЛАДОВИХ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В ДІЯЛЬНІСТЬ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ (ЦИВІЛЬНО- ВІЙСЬКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО, ІНФОРМАЦІЙНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОПЕРАЦІЇ ТОЩО)

Бараболя В.В.

ВПРОВАДЖЕННЯ СКЛАДОВИХ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В ДІЯЛЬНІСТЬ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ (ЦИВІЛЬНО- ВІЙСЬКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО, ІНФОРМАЦІЙНІ І ПСИХОЛОГІЧНІ ОПЕРАЦІЇ ТОЩО).....	248
---	-----

Голубничий Д.Ю., Ільїна І.В., Семеренко Ю.О., Радівілова А.С.

АКТИВНИЙ ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗАГРОЗАМ В ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНІЙ МЕРЕЖІ.....	251
--	-----

Залкін С.В., Сідченко С.О., Хударковський К.І.

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ ВПЛИВІВ В ПРОЦЕСІ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ.....	254
--	-----

Капленко І. О.

ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР УКРАЇНИ.....	257
--	-----

Кротюк В.А.

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ.....	260
--	-----

7. ІНШІ ПИТАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ТЕМОЮ РЕГІОНАЛЬНОГО КРУГЛОГО СТОЛУ

*Альошин Г.В., Коломійцев О.В., Рондін Ю.П., Мегельбей В.В., Посохов В.В.,
Топчій В.Л.*

МЕТОД СЕПАРАБЕЛЬНОГО ПРОГРАМУВАННЯ ДЛЯ РІШЕННЯ БАГАТОМІРНИХ ЗАДАЧ.....	269
---	-----

<i>Балан М. І.</i>	
ДО ПИТАННЯ СВОЄЧАСНОГО РЕАГУВАННЯ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ НА ЗАГРОЗИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО СТАНУ В УКРАЇНІ	272
<i>Беляєв Д.М., Герасимов С.В., Кукобко С.В., Роцупкін Є.С.</i>	
ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО АВТОМАТИЗОВАНОГО ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ РОЗНЕСЕНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ.....	275
<i>Білоус І.А.</i>	
ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА В МЕРЕЖАХ ІНТЕРНЕТ, ЯК МЕТОД СУЧАСНОГО ПРОТИБОРСТВА.....	282
<i>Голубничий Д.Ю., Соловійова О.І., Мартовицький В.О., Борщевський О.О.</i>	
ЗАХИСТ ЕЛЕКТРОННОЇ ПОШТИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФРАСТРУКТУРИ ВІДКРИТОГО КЛЮЧА.....	285
<i>Місайлов В.Л.</i>	
ВИСОКОСПРЯМОВАНІ СИСТЕМИ ПЕРЕДАВАННЯ АКУСТИЧНИХ СИГНАЛІВ.....	288
<i>Пічугін М.Ф., Таран І.А., Кожушко Я.М., Клімішен О.О., Бровко М.Б.</i>	
ВИКОРИСТАННЯ КОСМІЧНИХ ЗАСОБІВ ДИСТАНЦІЙНОГО ЗОНДУВАННЯ ЗЕМЛІ В ІНТЕРЕСАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРУП КОСМІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ЗБРОЙНИХ СИЛ.....	292
<i>Рибалка Г.В., Бзот В.Б., Луковський О.Я., Сметана Є.А., Пилипенко В.Г., Булай А.М.</i>	
АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕЧНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ БЕЗДРОТОВИХ КОРПОРАТИВИХІ МЕРЕЖ.....	297
<i>Рябуха Ю.М., Третьак В.Ф., Сєвєрінова А.О.</i>	
БЕЗПЕКА БАЗ ДАНИХ: АНАЛІЗ ПЕРЕВАГ ТА НЕДОЛІКІВ РЕЛЯЦІЙНИХ ТА БАЗ ДАНИХ NOSQL	301

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановні колеги, учасники регіонального круглого столу!

Сьогодні в умовах непростих випробувань для незалежності нашої держави та національної свідомості українського суспільства набуває особливого значення проведення наукових досліджень для потреб сектору безпеки і оборони України. Ухвалення закону України “Про національну безпеку України” є великим кроком вперед в законотворчій діяльності й дозволяє виокремити основні засади державної політики в цій сфері, чітко формулює склад, повноваження сил сектору безпеки і оборони. Інститут підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету ім. Я. Мудрого також не стоїть осторонь цього процесу та долучається до розробки й наукового обґрунтування пропозицій з протидії загрозам національній безпеці. З огляду на важливість окресленого кола питань вже втретє Інститутом проводиться регіональний круглий стіл “Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони”. Зазначений захід стає традиційною платформою для обговорення проблем національної безпеки і оборони, представлення результатів наукових досліджень вчених, прикладних напрацювань та пропозицій практичних співробітників. Саме зараз вкрай необхідна консолідація, порозуміння та ефективна взаємодія всіх суб’єктів силового блоку.

Наша держава впевнено наближається до євроатлантичної безпекової моделі й вживає активних кроків на напрямі протидії сучасним викликам та загрозам щодо територіальної цілісності та незалежності. Тому для всіх

складових сектору безпеки і оборони вкрай актуальними на сьогодні є проведення наукових досліджень, направлених на удосконалення існуючої законодавчої та нормативно-правової бази з питань безпеки і оборони, створення ефективної системи протидиверсійного захисту об'єктів критичної інфраструктури, оптимізацію існуючої системи підготовки кадрів для потреб сил сектору безпеки і оборони, поліпшення міжвідомчої взаємодія в рамках реалізації заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, пошук шляхів вдосконалення рівня тактико-спеціальної, вогневої, медико-тактичної, психологічної підготовки військовослужбовців при виконанні службових та бойових завдань, впровадження складових стратегічних комунікацій в діяльність сил сектору безпеки і оборони.

До участі на сьогоднішньому науковому форумі залучились представники Служби безпеки України, Збройних Сил України, Національної поліції, Національної гвардії України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій. В таких умовах обмін компетентними пропозиціями, налагодження дієвої взаємодії, координація зусиль, планування подальшої співпраці між представниками правоохоронних органів та військових формувань є запорукою ефективної реалізації положень Стратегії національної безпеки України.

Розраховуємо, що проведення конструктивного діалогу та дискусії серед широкого кола представників силових відомств, досвідчених вчених та практичних працівників вищих військових навчальних закладів, провідних науково-дослідних установ України дозволить провести обмін думками, поділитися новими науковими результатами та розглянути і обговорити рекомендації щодо ефективної протидії

розвідувально-підривній діяльності проти національних інтересів з урахуванням накопиченого досвіду в цій сфері.

Бажаємо усім учасникам регіонального круглого столу міцного здоров'я, родинного затишку, миру, злагоди, подальших успіхів в науковій діяльності та виконанні службових обов'язків. Впевнені, що своєю працею та наполегливістю Ви і надалі продовжуватиме ефективну діяльність в інтересах подальшої розбудови сучасного сектору безпеки і оборони, підвищення обороноздатності нашої Батьківщини.

***З повагою,
організаційний комітет
регіонального круглого столу!***

1. ПІДГОТОВКА КАДРІВ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Боровик М.О.

викладач кафедри спеціальної
фізичної підготовки
факультету № 2

Глухенька В.О.

курсант 2-го курсу факультету № 2
ХНУВС

ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВІ ЯКОСТІ МАЙБУТНЬОГО ОФІЦЕРА НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ

Анотація. В даній праці висвітленні питання пов'язані з формуванням професійно важливих якостей майбутнього офіцера Національної поліції України.

Розкрито поняття професійно важливих якостей, перелічені їх ознаки, наведені фактори, що негативно впливають на ефективність виконання поліцейським своїх обов'язків. Надана структура професійної захищеності поліцейського.

Ключові слова: поліцейський, фізичні якості, професійна надійність, фізична захищеність.

Актуальність дослідження.

У зв'язку із реформуванням Національної поліції України одним із головних напрямків є розвиток кадрового потенціалу та його професійна захищеність. Вимоги, які постають перед майбутнім поліцейським сформульовані у низці нормативно-правових актів. Одним із них є Закон України «Про Національну поліцію» 49-50 ст.ст., а саме кандидатом на службу в поліції може бути громадянин України, що досягнув 18 років, пройшов медичне обстеження, психофізіологічне обстеження, пройшов перевірку рівня фізичної підготовки та за бажанням пройшов перевірку на поліграфі.

Багатовекторність завдань, що постають перед поліцейським створюють умови для розвитку полі функціональності, та виокремленню груп співробітників, які виконують специфічні функції. Звичайно діяльність оперативних працівників за своїм змістом та методами

відрізняються від діяльності працівників патрульної поліції, однак їхня робота об'єднується єдиним об'єктом, а саме особою правопорушника.

Проаналізувавши наукові дослідження С.В. Асямова, М.І. Ануфрієва, О.М. Бандурка, С.Є. Бутова, М.М. Долгополова, С.Л. Лісун можна сказати, що до напрямів формування професійно підготовленого працівника Національної поліції України відносять: розвиток інтелектуального рівня та мотиваційної свідомості, психологічні особливості поведінки поліцейського в екстремальних умовах професійної діяльності, стрілецької підготовленості, вміннями використовувати спеціальних засобів, вдосконалення його фізичної підготовленості.

Мета статті – розглянути окремі аспекти, пов'язані з професійно важливими якостями працівників Національної поліції України.

Поняття «професійно важливі якості» вперше з'явилося на початку ХХ століття. Так, на думку В.А. Бодрова, професійно важливі якості – це особисті ознаки суб'єкта професійної діяльності, які притаманні в певній професії та закріпленні на законодавчому рівні. До ознак професійно важливих якостей відносяться окремі психологічні, психомоторні властивості, а також фізичні якості, які дозволяють успішно виконувати завдання обраної професії.

Професійно-важливі якості постають перед працівником у двох аспектах, з одного боку, вони є передумовою професійної діяльності, а з іншого – вони вдосконалюються в процесі трудової діяльності [1, с. 116].

До психологічних чинників, які впливають на формування професійно важливих якостей відносять: мотиви до виконання праці, шляхом відкриття позитивних сторін правоохоронної діяльності; сприяння формуванню у працівника поліції почуття професійного обов'язку, перспектив службового зростання та підвищення кваліфікації. [2, с. 48].

Важливим для правоохоронної діяльності є така особистісна характеристика як професійна надійність, яка є інтегративною якістю особистості, що охоплює її психологічні сфери (особистісну, мотиваційну, пізнавальну, емоційно-вольову), проявляється в професійній діяльності і забезпечує її ефективне (своєчасне, правильне, безвідмовне) виконання [3, с. 24].

Ефективне виконання поліцейським своїх професійних обов'язків значною мірою залежить від рівня розвитку його фізичних якостей, які реалізуються при силовому затриманні злочинця, правильному використанню спеціальних засобів та вмілому застосуванню вогнепальної зброї. Багато в чому це залежить від його психофізіологічної витривалості у

зв'язку з ненормованим робочим днем та відсутністю повноцінних вихідних.

Розвиток даної фізичної якості дозволить створити умови для професійної захищеності поліцейського, а саме покращить його фізичну і психологічну захищеність, оскільки поліцейському доводиться спілкуватись з асоціальними особами нести персональну відповідальність, має місце так звана «відсутність права на помилку», здатність витримувати тривалі емоційні навантаження. [4, с. 240].

Фізична захищеність поліцейського постає у формі комплексу правових, матеріально-технічних, управлінських заходів, спрямованих на збереження життя та здоров'я поліцейського при виконанні професійних завдань. Ознаками фізичної захищеності поліцейського є правильний вибір тактичних дій, інтелектуальна винахідливість, засоби спорядження, вміння володіти спеціальними засобами та вогнепальною зброєю, добре розвиненими фізичними якостями, вміння використовувати прийоми рукопашного бою.

Висновок. Виявлення переліку професійно важливих якостей поліцейського та їх цілеспрямоване формування дозволить підвищити його психофізіологічну стійкість, покращити його фізичну працездатність та забезпечить ефективне виконання професійних обов'язків.

Перспективним напрямком подальших досліджень є поглиблене вивчення професійної надійності майбутнього офіцера Національної поліції України при навчанні у закладах освіти із специфічними умовами навчання.

Список використаних джерел:

1. Андросюк В. Г. Які якості вимагаються від працівника міліції: методологічні засади розробки професіограм та кваліфікаційних характеристик / В.Г. Андросюк, Л.І. Казмиренко, Г.О. Юхновець // Науковий вісник Української академії внутрішніх справ. – К.: Вид-во НАВСУ. – 1996. – № 1. – С. 226
2. Ануфрієв М. І. Професіографічна характеристика основних видів діяльності в органах внутрішніх справ України (кваліфікаційні характеристики професій, професіограми основних спеціальностей) : довідник / [М. І. Ануфрієв, Ю. Б. Ірхін, М. Н. Курко та ін.]. – К.: МВС України; КІВС, 2003. – 80 с.
3. Гаркавцев Є.І. Педагогічні умови формування професійної надійності майбутніх працівників ОВС України. Автореферат дисертаційного дослідження. – ХНУВС 2014 р. 42 с.
4. Платонов К.К. Краткий словарь системы психологических понятий. Москва: Издательство – Знание, 2002 г. – 490 с.

Внуков І.В.

викладач кафедри військового
управління та права
військово-юридичного факультету
НЮУ ім. Я. Мудрого

ДО ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Невід’ємним складником підвищення національних безпекових і оборонних спроможностей нині є модернізація системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для сектору безпеки і оборони України. Цей процес покликаний посилити спроможність нашої держави протистояти агресії Російської Федерації, гарантувати мирне майбутнє України як суверенної, демократичної та правової держави.

Відповідно до завдань, визначених у Стратегії національної безпеки України, Воєнній доктрині України та Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, невід’ємним складником підвищення національних безпекових і оборонних спроможностей є модернізація системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для сектору безпеки і оборони України за стандартами ЄС та НАТО. Забезпечення сил безпеки і оборони високопрофесійними кадрами, які володіють сучасними технологіями, дозволить значно посилити нашу спроможність протистояти агресії Російської Федерації, гарантувати мирне майбутнє України як суверенної, демократичної та правової держави.

Велика увага цьому питанню приділяється в одному з ключових складових сектору безпеки і оборони, а саме у Збройних Силах України.

Удосконалення підготовки кадрів і системи військової освіти дозволить підвищити якість теоретичної та практичної підготовленості особового складу до виконання обов’язків за посадами призначення.

В Концепції військової кадрової політики у Збройних Силах України на період до 2020 року (далі Концепція), яка затверджена наказом Міністра оборони України від 26 червня 2017 року № 342, визначено, що буде завершено створення системи підготовки сержантського і старшинського складу. Також в Концепції констатується, що безперервна підготовка кадрів, яка органічно поєднує військову освіту, перепідготовку та підвищення кваліфікації, створить умови для постійного професійного розвитку особового складу, забезпечить його кар’єрне зростання протягом всієї служби та підтримання високої бойової готовності військ (сил).

Як зазначено в Концепції з метою вдосконалення підготовки кадрів і системи військової освіти проведено комплекс заходів, спрямованих на приведення їх у відповідність із новими завданнями та сучасною структурою Збройних Сил.

Прийняті у 2014-2016 роках керівництвом Міноборони та Генерального штабу рішення дали змогу значно підвищити якість підготовки військових фахівців.

За багатьма напрямками ініціативно, з випередженням загальнодержавного процесу імплементації Закону України «Про вищу освіту», адаптовано загальнодержавні нормативи до специфічних умов військової освіти.

Оновлено зміст навчально-методичних матеріалів, максимально враховано бойовий досвід застосування підрозділів та військових частин Збройних Сил у районах проведення операції об'єднаних сил.

Збільшено час та вдосконалено зміст практичної підготовки, поліпшено кадрове забезпечення системи військової освіти, поновлено матеріально-технічну базу Вищих військово-навчальних закладів та Військово-навчальних підрозділів вищих навчальних закладів (далі ВВНЗ та ВНП ВНЗ), впроваджено в навчально-виховний процес сучасні тренажерні та імітаційні засоби, удосконалено інформаційне забезпечення навчальної і наукової роботи.

Зміст військової освіти приведено у відповідність до завдань Збройних Сил. В основу підготовки військових фахівців тактичного рівня покладено практичну направленість навчання.

Покращено навчально-виховний процес шляхом впровадження в навчання досвіду застосування військових частин та підрозділів, задіяних у проведенні операції об'єднаних сил, а також збільшення часу на практичну підготовку майбутніх офіцерів та сержантів.

Для набуття практичних навичок у виконанні службових обов'язків за посадою передбачено збільшення часу на проведення навчальних практик та військового стажування. Навчальна практика курсантів проводиться після кожного курсу навчання.

Запроваджено систему підготовки фахівців оперативно-тактичного рівня для служб персоналу Міноборони та Збройних Сил. Для підвищення рівня їх кваліфікації планується залучення до навчання іноземних радників та експертів НАТО.

Принцип безперервності освіти реалізується в системі курсової підготовки оперативно-стратегічного, оперативно-тактичного та

тактичного рівнів для генералів, офіцерів і державних службовців протягом усієї службової кар'єри.

Запроваджено курсову підготовку осіб сержантського (старшинського) складу з вищою освітою з метою подальшого призначення їх на первинні посади офіцерського складу з одночасним присвоєнням їм первинного офіцерського звання «молодший лейтенант».

Визначено вимоги до осіб офіцерського складу Збройних Сил щодо підвищення рівня їх мовної підготовки.

Разом з тим, залишаються невирішеними проблеми та питання, пов'язані з підготовкою військових фахівців, зокрема:

- не розроблено державні засади забезпечення якості освіти на всіх рівнях (не запрацювало Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти);

- не розроблено та не затверджено державні стандарти освітньої діяльності та стандарти вищої військової освіти;

- нормативи чисельності курсантів, слухачів на одну посаду науково-педагогічних працівників не відповідають сучасним умовам організації військової освіти;

- не достатня готовність випускників ВВНЗ та ВНП ВНЗ і навчальних центрів, військовослужбовців у військах (силах) та органах військового управління з питань практичного виконання завдань за призначенням;

- потребує подальшого вдосконалення навчально-виховний процес у військових навчальних закладах. Особливо це стосується розвитку та вдосконалення матеріально-технічної бази ВВНЗ та ВНП ВНЗ, забезпечення освітнього процесу новими зразками озброєння та військової техніки, сучасними тренажерами, сучасною навчально-методичною літературою, бойовими статутами, настановами та іншими документами;

- потребує вдосконалення зміст підготовки та підвищення кваліфікації військових фахівців усіх ступенів вищої освіти відповідно до державних вимог та з урахуванням досвіду бойових дій у районах операції об'єднаних сил та в інших військових конфліктах, зокрема щодо організації бойової підготовки військових частин і підрозділів, оперативного прийняття рішень у складних умовах та здійснення управління військовими частинами і підрозділами під час бойових дій;

- існуючий стан справ щодо вивчення іноземних мов військовослужбовцями Збройних Сил не повністю задовольняє вирішення завдань щодо впровадження у діяльність Збройних Сил євроатлантичних стандартів. Потребує вдосконалення організація підготовки на курсах іноземних мов у Збройних Силах з метою якісного комплектування

національних підрозділів для участі військовослужбовців в заходах міжнародного військового співробітництва та міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки, впровадження в підготовку військових фахівців стандартів НАТО.

Враховуючи вищевикладене в Концепції визначені основні завдання з цього приводу.

З метою вдосконалення системи військової освіти та підготовки кадрів для Збройних Сил необхідно:

- завершити приведення нормативно-правових актів Міноборони у галузі військової освіти до вимог законодавства України з урахуванням досвіду проведення операції об'єднаних сил, подальше законодавче і нормативне врегулювання питань підготовки військових фахівців;

- підвищити якість та привести зміст і технології навчання військових фахівців у відповідність до сучасних завдань Збройних Сил та вимог щодо їх підготовки з максимальним використанням досвіду антитерористичної операції та передових методик підготовки армій держав - членів НАТО, впровадити технології дистанційного навчання;

- здійснити подальшу оптимізацію мережі ВВНЗ та ВНП ВНЗ, наукових закладів і установ, їх організаційно-штатних структур;

- визначити обґрунтовані обсяги державного замовлення на підготовку та підвищення кваліфікації військових фахівців за всіма ступенями вищої освіти, рівнями військової освіти та оптимізованим переліком спеціальностей їх підготовки з урахуванням перспективної структури, чисельності та засад застосування Збройних Сил, удосконалити систему відбору та підготовки кандидатів на вступ до ВВНЗ та ВНП ВНЗ та її планомірний розвиток;

- підвищити ефективність системи військової освіти за рахунок удосконалення навчально-матеріальної бази, практичного спрямування навчання, впровадження в навчальний процес передових методик підготовки збройних сил держав - членів НАТО, а також технологій дистанційного навчання;

- підвищити рівень професійної підготовки посадових осіб у всіх ланках військового управління, військах (силах) та в системі підвищення кваліфікації офіцерських кадрів, державних службовців та працівників Збройних Сил;

- продовжити формування і планомірне вдосконалення системи професійної підготовки сержантів, як важливої сучасної категорії військових кадрів;

- удосконалити підготовку громадян України за програмою підготовки офіцерів запасу;

- підвищити ефективність підготовки наукових і науково-педагогічних працівників для якісного забезпечення наукової, науково-технічної та освітньої діяльності у ВВНЗ та ВНП ВНЗ та наукових установах;

- запровадити у ВВНЗ та ВНП ВНЗ дистанційне навчання, у першу чергу в системі перепідготовки та підвищення кваліфікації;

- здійснити подальше вдосконалення системи підвищення кваліфікації офіцерського складу, працівників Збройних Сил, запровадити систему підвищення кваліфікації сержантського і старшинського складу;

- продовжити розвиток міжнародної співпраці у сфері військової освіти з метою реалізації стратегічного курсу держави на європейську інтеграцію та євроатлантичне партнерство. Поширити практику залучення викладачів, інструкторів держав - членів НАТО і Європейського Союзу до підготовки військовослужбовців Збройних Сил для покращення підготовки (перепідготовки та підвищення кваліфікації) військових фахівців за європейськими та євроатлантичними стандартами;

- забезпечити подальший розвиток мовної підготовки та системи вивчення іноземних мов військовослужбовцями та працівниками Збройних Сил для досягнення ними рівня, достатнього для ефективного впровадження євроатлантичних стандартів, участі в заходах міжнародного оборонного співробітництва, міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки.

Реалізація завдань з удосконалення військової освіти та підготовки кадрів дозволить:

- підвищити ефективність системи військової освіти за рахунок удосконалення навчально-матеріальної бази, практичного спрямування навчання, впровадження в навчальний процес передових методик підготовки збройних сил держав - членів НАТО, а також технологій дистанційного навчання;

- привести зміст освіти та якість підготовки (перепідготовки) та підвищення кваліфікації військових фахівців у відповідність до потреб Збройних Сил з урахуванням досвіду операції об'єднаних сил, бойових дій та міжнародних операцій з підтримання миру та безпеки, участі в інформаційній боротьбі та різних формах гібридних дій;

- оптимізувати мережу ВВНЗ та ВНП ВНЗ, наукових центрів, курсів підготовки (перепідготовки) військових фахівців, удосконалити їх організаційно-штатні структури;

- забезпечити ВВНЗ та ВВП ВНЗ сучасними і перспективними зразками озброєння та військової техніки, тренажерами та навчально-тренувальними комплексами;

- досягти рівня вивчення іноземних мов військовослужбовцями, достатнього для ефективного впровадження євроатлантичних стандартів, участі в заходах міжнародного оборонного співробітництва, міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки.

Основною метою і змістом підготовки військових фахівців у ВВНЗ та ВВП ВНЗ має стати формування офіцера - лідера.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII / База даних «Законодавство України» ВР України URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 25.03.2019).

2. Закон України «Про вищу освіту» від 01.07.2014 № 1556-VII / База даних «Законодавство України» ВР України URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 25.03.2019).

3. Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» / База даних «Законодавство України» ВР України URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 25.03.2019).

4. Указ Президента України від 24 вересня 2015 року № 555/2015 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України» / База даних «Законодавство України» ВР України URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 25.03.2019).

5. Указ Президента України від 14 березня 2016 року № 92/2016 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України» / База даних «Законодавство України» ВР України URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 25.03.2019).

6. Наказ Міністра оборони України від 26 червня 2017 року «Про затвердження Концепції військової кадрової політики у Збройних Силах України на період до 2020 року» / База даних URL: <http://mi11.gov.ua> (дата звернення 25.03.2019).

Калачова В.В.

старший науковий співробітник
науково дослідного відділу
наукового центру Повітряних Сил,
кандидат технічних наук, доцент

Місюра О.М.

начальник науково дослідного
управління наукового центру
Повітряних Сил,
кандидат технічних наук, старший
науковий співробітник

Тристан А.В.

Заступник начальника відділу
науково дослідного відділу
наукового центру Повітряних Сил,
доктор технічних наук, старший
науковий співробітник

Лазебник С.В.

провідний науковий співробітник
науково дослідного відділу
наукового центру Повітряних Сил,
кандидат військових наук, старший
науковий співробітник

Пилипенко В.М.

старший науковий співробітник
науково дослідного відділу
наукового центру Повітряних Сил,
ХНУПС ім. І. Кожедуба

АВТОМАТИЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ У ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ ЗАКЛАДАХ ЗС УКРАЇНИ ТА ШЛЯХИ ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ В СВІТІ СУЧАСНИХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ДЕРЖАВИ

Глобальна інформатизація, розвиток телекомунікаційних технологій та засобів обчислювальної техніки обумовлюють суттєві зміни форм освітнього процесу. Зростає роль професійної та безперервної освіти без відриву від основної трудової діяльності. Все це сприяє розвитку та впровадженню, які базуються на інформаційних технологіях, дистанційних

форм і відповідно систем навчання та автоматизації навчального процесу взагалі [1].

Впровадження дистанційного навчання у процес підготовки та перепідготовки фахівців в освітній системі України обумовлено низкою причин: прагнення України до інтеграції в Європейський Союз та впровадження європейських норм і стандартів в освіту та науку нашої держави; інтенсивність розвитку науки потребує постійного удосконалення професійних знань та навичок фахівців різних галузей, напрямів та спеціальностей; тільки технології дистанційного навчання спроможні забезпечити своєчасне корегування змісту навчання військових фахівців за рахунок високої швидкості оновлення знань в інформаційно-освітньому середовищі; висока економічна ефективність дистанційного навчання [1-3].

Харківським національним університетом Повітряних Сил імені Івана Кожедуба (ХНУПС) проводяться дослідження щодо підвищення ефективності навчання та оцінювання особового складу ВВНЗ, які ґрунтуються на використанні інноваційних інформаційних технологій в навчальному процесі, організації та впровадженні дистанційної його форми (ДН) [2, 3].

На даний час основними інформаційними технологіями для автоматизації навчання та реалізації його дистанційної форми, розробленими та впровадженими в ХНУПС з метою підвищення ефективності підготовки фахівців, є: інформаційно-освітнє середовище «ДІАЛОГ»; універсальна система розробки та проведення комп'ютерних тестів; комплекс конструювання навчального розкладу «КАСКАД». Крім того, в навчальному процесі успішно використовується система дистанційного навчання з відкритим програмним кодом MOODLE [1-10].

У результаті проведених досліджень щодо підвищення ефективності бойової підготовки за рахунок використання технологій дистанційного навчання, розроблено інформаційно-освітнє середовище «ДІАЛОГ», що дозволяє: планувати навчання шляхом розподілу предметів по видах підготовки; навчатися у складі груп за визначеними для них предметами навчання; організовувати заняття згідно вимог наказів МО України стосовно підготовки військових фахівців; здійснювати автоматизований контроль тестування тих, хто навчається з автоматичною фіксацією часу та результатів проходження тестів; контролювати процес навчання за середнім балом для групи, курсу завдяки системі формування статистичних даних [2, 3].

Розроблена та впроваджена універсальна система розробки та проведення комп'ютерних тестів. Розроблений програмний додаток

дозволяє вирішувати наступні завдання: локально, на окремих ПЕОМ, розробляти комп'ютерні тести і проводити тестування та самоконтроль тих, хто навчається; обирати типи відповіді на питання (з однією вірною відповіддю, з кількома вірними відповідями, з відповіддю у вигляді запису); розподіляти питання за категоріями і типами відповідей та надавати відповідну кількість балів за вірну відповідь; здійснювати випадковий розподіл питань за категоріями; використовувати в якості питання різноманітні фрагменти документів (графічні, формули тощо) з інших програм (MS Word, MS Excel та інших); вводити тип обмеження за часом та термін часового обмеження; при тестуванні пропускати та повертатись до питань; по закінченню тестування провести аналіз відповідей [3-7].

Також у ХНУПС розгорнута та використовується система дистанційного навчання з відкритим програмним кодом MOODLE (Modular Object-Oriented Dynamic Learning Environment), модульне об'єктно-орієнтоване середовище навчання, також відоме як система управління навчанням або віртуальне навчальне середовище. Для забезпечення роботи вона може бути встановлена на веб-сервері на власному комп'ютері або у хостінговій компанії [1, 2]. Основними перевагами програмних систем, розроблених та тих, що активно використовуються в ХНУПС, і відповідають за оцінювання знань («ДІАЛОГ», універсальна система розробки та проведення комп'ютерних тестів, MOODLE) є: автоматизація процесів контролю знань тих, хто навчається; виключення «людського фактору», неупередженість оцінювання; автоматична фіксація результатів виконання тестових завдань; автоматична статистична обробка результатів тестування та формування звітних документів щодо навченості особового складу [1-10].

Розроблений комплекс програм автоматизованої системи конструювання розкладу занять «КАСКАД» розгорнуто на робочих місцях навчальних частин факультетів та навчального відділу університету та успішно використовується під час планування навчального процесу в університеті [8-10]. Основні переваги розробленого програмного комплексу: унікальний програмний продукт, створений в університеті та для його потреб, що дозволяє казати, що він повністю відповідає змісту всіх етапів планування навчальних занять на семестр; автоматичний контроль розкладу навчальних занять, що формується за визначеними критеріям якості планування занять; автоматична фіксація всіх дій користувачів щодо зміни даних; автоматизоване формування звітних (статистичних) документів щодо спланованого навчального процесу.

Перспективними напрямками удосконалення комплексу «КАСКАД» є: розширення функціональності створеного програмного комплексу за рахунок розробки нових модулів: обліку учасників навчального процесу; обліку успішності та рейтингування курсантів (студентів, слухачів) університету; розширення переліку звітних документів; розробка процедур автоматичного формування базового оптимізованого розкладу навчальних занять на семестр з урахуванням заданих обмежень (з використанням генетичних алгоритмів); створення програмних модулів управління та оперативного корегування навчальних планів безпосередньо під час навчального процесу; створення комплексної системи автоматизованого управління ВВНЗ (за інтегрованими складовими: кадри, матеріально-технічне забезпечення, планування та управління навчальним процесом, фінансове забезпечення тощо) [8-10].

Таким чином, треба зазначити, що існуюча на поточний час в ХНУПС навчально-методична база, апаратно-програмне забезпечення та висококваліфікований науково-педагогічний склад університету, дозволяють з повною впевненістю казати, що навчальний заклад, з точки зору автоматизації та застосування у навчальному процесі сучасних інформаційних технологій повністю готов до інтеграції в освітній простір Європейського Союзу та впровадженню європейських норм і стандартів в освіту та науку як ЗС України, так і держави взагалі.

Список використаних джерел:

1. Дистанційне навчання. Основи, концепції, перспективи. (гриф надано МОН лист №1/П-10437 від 22.12.2009 р.) / Романенко І.О., Сумцов Д.В., В.В. Калачова, Сук О.П. // Навчальний посібник. Харків: НТУ“ХПІ”, 2010, 276 с.
2. Шляхи моделювання системи дистанційного навчання вищого навчального закладу в контексті реформування освітньої системи України / В.В. Калачова, Т.О. Івахненко, О.М. Носик // Системи обробки інформації. – Х. ХУПС, 2012. – Вип. 3(101). – С. 258-260.
3. Інтелектуальні підсистеми тестування знань для дистанційного навчання військових фахівців / В.В. Калачова, М.М. Колмиков //Новітні технології – для захисту повітряного простору / Восьма наукова конференція ХУПС 13-14 квітня 2012 р. Тези доповідей – Харків: ХУПС, 2012. – С. 132-133.
4. Імовірісно-інформаційний підхід на шляху вирішення задачі оцінювання рівня бойової виучки органів управління ЗС України / І.О. Романенко, С.В. Дуденко, О.П. Бабенко, В.В. Калачова // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил. – Х.: ХУПС, 2013. – Вип. 1(34). – С. 36-39.
5. Шляхи реалізації інформаційної технології оцінювання бойової виучки органів військового управління ЗСУ / І.В. Рубан, С.С.Ткачук, В.В. Калачова, А.М. Носик, А.М. Ткачов // Наука і техніка ПЗЗСУ. – Х.: ХУПС, 2013. – Вип. 4(13). – С. 14-17.
6. Методика інтегральної оцінки ступеня атестованості та структурний алгоритм тестування програмного забезпечення / К.С. Смеляков, С.В. Алексєєв, І.О. Романенко, О.П.

Бабенко, І.В. Рубан, В.В. Калачова // Збірник наукових праць ХУПС. – Х. ХУПС, 2013. - Вип. 2(35). – С.120-126.

7. Теоретико-інформаційна модель автоматизованої системи оцінювання бойової виучки органів військового управління ЗСУ / І.В. Рубан, С.С.Ткачук, В.В. Калачова // Наука і техніка ПСЗСУ. – Х. ХУПС, 2013. – Вип. 3(12). – С. 22-26.

8. Оволодіння навичками роботи з програмним комплексом «Каскад» – як шлях до оптимізації роботи ВВНЗ та євроінтеграції вищої освіти України / Місюра О.М., Третяк В.Ф., Кузьель І.Є., Трубілін О.А., Шигімага Н.В., Шкурупій С.С. // Навчально-методичний збірник ХНУПС. – Х. ХНУПС, 2018. – Вип. 1(147). – С. 38-47.

9. Аналіз особливостей розробки, експлуатації та подальшого розвитку комплексу програм автоматизованої системи конструювання навчального розкладу «Каскад» / О.М. Місюра, М.Ф. Пічугін, С.В. Алексєєв, В.В. Калачова, О.А. Трубілін // Системи обробки інформації. – Х.: ХУПС, 2017. – Вип. 4(150). – С. 193-198.

10. Особливості розробки дизайну інтерфейсу комплексу програм автоматизованої системи конструювання розкладу занять в Харківському національному університеті Повітряних Сил "Каскад" / М.Г. Тищенко, О.М. Місюра, В.Ф. Третяк, В.В. Калачова, О.А. Трубілін // Збірник наукових праць ХНУПС. – Х. ХНУПС, 2018. - Вип. 3(57). – С. 144-151.

Мунтян В. С.

доцент кафедри фізичного
виховання № 1 НЮУ
ім. Я. Мудрого, кандидат наук з
фізичного виховання і спорту,
доцент

СПОРТИВНО-ПРИКЛАДНА ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК СКЛАДОВА ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ

На сучасному етапі розвитку системи освіти досить гостро стоїть питання укріплення здоров'я студентської молоді, у тому числі (або у першу чергу) курсантів, підтримання високого рівня їх працездатності протягом усього періоду навчання, формування позитивної мотивації та свідомої потреби у систематичних заняттях цілеспрямованою руховою активністю, підвищення рівня функціональних можливостей організму та спеціальних фізичних якостей, оволодіння навичками самозахисту, формування морально-вольових якостей та необхідних компетентностей з урахуванням специфіки майбутньої професійної діяльності.

Також слід підкреслити, що на протязі всього періоду навчання та служби курсанти та співробітники СБУ повинні складати тести (нормативи ВСК) з загальної і спеціальної фізичної підготовки та підтверджувати *необхідний* рівень підготовленості згідно до існуючих вимог.

Відповідно до низки нормативно-правових актів: «Положення про організацію фізичного виховання і масового спорту у вищих навчальних

зкладах» (наказ МОН України № 4 від 4.01.2006), Закону України «Про вищу освіту» від 1.07.2014 р., Наказу Служби безпеки України № 369 від 06.07.2010, Інструкції з організації фізичної підготовки в Службі безпеки України від 10.09.2010 (де у пункті 2.1 зазначено, для курсантів (слухачів) ВВП ВНЗ СБУ планується заняття з фізичної підготовки, ні менш 4 аудиторних обов'язкових годин на навчальний тиждень у сітці розкладу занять (2 заняття по 2 години) протягом усього періоду навчання), слід розглядати питання щодо організації та проведення занять зі *спортивно-прикладної фізичної підготовки* у рамках навчальної дисципліни «Фізична культура» для курсантів 1-4 курсів інституту підготовки кадрів для служби безпеки України в обсязі 4 кредитів на навчальний рік (по 60 годин в осінньому та весняному семестрах).

Навчальна програма «Спортивно-прикладна фізична підготовка» спрямована на формування фізкультурно-оздоровчої та професійно-прикладної компетентності курсантів, орієнтована на їх майбутню професійну діяльність і включає в себе наступні розділи:

1. *Загальна та спеціальна фізична підготовка.* Засвоєння та закріплення техніки та основних методів виконання фізичних вправ, спрямованих на розвиток загальних та спеціальних фізичних якостей (витривалості, сили, швидкості, гнучкості, координації рухів і спритності), швидко-силових якостей і вибухової сили та спеціальних прикладних навичок засобами гімнастичних вправ, єдиноборств, вправ спортивно-прикладного характеру (стрибки, лазіння, метання та інші), опанування навичками подолання смуги перешкод, бігу по пересічній місцевості та в гору тощо.

2. *Технічна підготовка.* Засвоєння та закріплення техніки та основних методів виконання підготовчих та спеціальних вправ, навичок самостраховки страховки, техніки виконання прийомів самозахисту / рукопашного бою (ударна техніка руками і ногами, звільнення від захватів, техніка самозахисту від ударів рукою, ногою, палкою, ножом та обеззброєння супротивника, виконання кидків, больових та задущлих прийомів).

3. *Спеціальна тактична підготовка.* Тактичні аспекти проведення умовних, умовно-вільних та вільних поєдинків. Алгоритм поведінки в екстремальній ситуації та виконання прийомів самозахисту (рукопашного бою) у стандартних та нестандартних умовах.

4. *Спеціальна психологічна підготовка, формування та підвищення рівня психологічної стійкості* (у процесі проведення практичних занять).

5. *Підготовка до складання нормативів ВСК та тестування рівня підготовленості* згідно до вимог, листа МОН України №1/9-97 від

23.02.2016 р. «Щодо підготовки та проведення щорічного оцінювання фізичної підготовленості населення України».

Для курсантів, майбутніх працівників силових структур підтримання *достатнього* рівня фізичної підготовленості, оволодіння прийомами самозахисту та іншими прикладними навичками, спрямованих на забезпечення власної безпеки та безпеки громадян відноситься до їх професійних обов'язків та повинно входити до переліку професійних компетентностей, якими необхідно оволодіти курсантам під час навчання.

Слід звернути увагу на те, якщо курсант (співробітник) не виконує прийом або показує *задовільну оцінку* під час тестування (*у комфортних умовах*), то в реальній ситуації, коли існує загроза його життю і здоров'ю він може взагалі не виконати поставлене перед ним завдання. У співробітника силових структур завжди є час (відповідно до закону / норм права) на те, щоб надати правову оцінку, кваліфікувати правопорушення або злочин (які мали місце), у той час як *відповідний* рівень фізичної підготовленості та навички виконання прийомів самозахисту зможуть знадобитися в будь який час і в будь якому місці.

Ron Shillingford підкреслює значення та зв'язок попереднього опиту, пише: «мозок шукає ту модель, яка була на практиці...» [5]. Тобто, якщо у курсанта (співробітника) відсутні навички виконання *відповідних* дій та алгоритм поведінки у екстремальній ситуації, він не зможе адекватно реагувати, виконати завдання. Тому, під час навчання (підготовки) необхідно здійснювати *ситуаційне* моделювання та відтворювати стресові умови, які максимально могли би відображати особливості реальній обстановці, пов'язаною з майбутньої діяльністю. Моделювання майбутніх практичних завдань слід здійснювати з урахуванням індивідуальних особливостей співробітника, його інтегрального рівня підготовленості та рівня психологічної стійкості і надійності [1].

Досить важливим в підготовці курсантів, співробітників силових структур, діяльність яких пов'язана з роботою в умовах підвищеної відповідальності і небезпеки є питання виховання вольових якостей (сили волі), ефективність якої визначається тим, що курсанти повинні робити те, *що треба*, а не те, *що хочеться*. Для розвитку вольових якостей слід виконувати завдання, які необхідні в житті, пов'язані з вимогами службової діяльності та спрямовані на вирішення практичних завдань [1].

Практична основа методики підвищення рівня вольових якостей в системі психологічної підготовки передбачає системне введення додаткових труднощів, вирішення / виконання все більш зростаючих за ступенем складності завдань відповідно до програми навчання (підготовки), які вимагають значних вольових зусиль протягом досить тривалого часу [1, 2].

Тому, заняття з фізичної та спеціальної фізичної підготовки необхідно проводити з курсантами 1-4 курсів в обсязі 4 годин на тиждень. Під час проведення занять завжди слід намагатися виконувати *обов'язкову програму* (за темою заняття) і тільки за умов наполегливої роботи, досягнення певної мети та виконання основних завдань, деякій час можна приділяти спортивним іграм, тобто спрямувати діяльність на *зняття* нервово-емоційного напруження. Застосовуючи ігровий і інші методи підготовки (наприклад, виконання ударів на підвісних мішках тощо), курсанти здатні набагато довше за часом виконувати певну роботу, зберігаючи при цьому досить високу інтенсивність і працездатність.

Невиконання завдань та не доведення їх до логічного кінця призводить до невпевненості (у собі), яка може перейти в звичку припиняти заняття (діяльність) у разі виникнення труднощів або критичної ситуації. Для недопущення виникнення «психологічного бар'єру» необхідно збільшити число вдалих спроб під час навчальних або практичних занять. Але підвищення рівня складності завдань та їх значимості повинні відбуватися з дотриманням дидактичних принципів: поступовості, регулярності, послідовності і наступності етапів навчання та урахування об'єктивних і суб'єктивних обставин [1].

Виходячи з вищевикладеного, слід зазначити, що обов'язковою умовою формування у курсантів твердої впевненості в собі і адекватної самооцінки є ретельне нормування завдань, відповідно до їх фактичних можливостей і *привикання* до обов'язкової їх реалізації. Невиконання завдань і установок може призвести до невпевненості, яка в подальшому негативно впливає (в цілому) на їх поведінку.

До основних шляхів та умов підвищення ефективності спортивно-прикладної фізичної підготовки відносяться: комплексний підхід, наступність і послідовність навчального процесу, впровадження інноваційних технологій, застосування інтерактивних методів навчання, спрямованих на вирішення проблемних завдань, ситуаційне моделювання, запровадження компетентнісно-орієнтованих тестів та комплексу діагностичних методів контролю рівня сформованості ключових компетентностей [2, 3, 4, 5].

Таким чином, навчальна програма «Спортивно-прикладна фізична підготовка» спрямована на розвиток і вдосконалення загальних і специфічних фізичних якостей, психомоторних здібностей та навичок самозахисту, виховання професійних важливих морально-вольових якостей і психологічної стійкості, формування у курсантів позитивної мотивації і ціннісного ставлення до навчання на основі практико-орієнтованої підготовки, спрямованої на конкретну прикладну діяльність.

Список використаних джерел:

1. Мунтян В. С. Прикладные аспекты психологии деятельности человека в экстремальных условиях и ситуациях : монография. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Харків : Право, 2016. 326 с.
2. Мунтян В. С. Основы формирования профессиональной компетентности будущих специалистов. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт), 3К(84) 17, в-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2017. С. 302–306.
3. Gats G.O. The methodology of diagnostic competence formation of future physical training teachers. Pedagogics, Psychology, Medical-Biological Problems of Physical Training and Sports. 2010, vol.3, pp. 18-20.
4. Mankesh A., Bekkozhanova G. Theoretical bases of the formation of MA students' special competences. Science and Worlds International scientific journal, № 3 (19), 2015, Vol. III, pp. 56–60
5. Ron Shillingford. The elite forces handbook of unarmed combat / Thomas Dunne books St. Vartin's Griffin. – New York, 2003. – 352 p.

Філь О.О.

курсант 2-го курсу

Пономарьов В.О.

старший викладач СК № 2 ІПЮК
для СБУ НЮУ ім. Я. Мудрого

ВПЛИВ ПРИКЛАДНИХ БАГАТОБОРСТВ НА ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ СПІВРОБІТНИКІВ СИЛОВИХ СТРУКТУР

Протягом XIX сторіччя армії, що формувались найманцями, змінились арміями національними, що складались з громадян відповідних держав. Перехід на новий спосіб формування збройних сил примусив офіцерів по-іншому відноситись до солдат. Раніше їх основні зусилля були спрямовані на те, “щоб не дати цієї потлощі розбігтись, погнати їх у бій, а далі – що буде, то буде”. Тепер вже в казармі знаходились громадяни тієї ж держави, яких ні пороти, ні – у випадку непокори – вбити, було неможна. І коли перед офіцерами повстало питання про шляхи підтримання дисципліни серед солдат, знайшлася відповідь у напрямку завантаження вільного часу підлеглих. І коли вибір став серед будь-якої роботи чи роботи корисної для служби, то одним з корисних напрямів був обраних напрям підвищення боєздатності солдата. Тому фізичній підготовці у всіх регулярних європейських арміях виділялось важливе місце. Засновником системи фізичного тренування солдат у французькій армії, яка отримала назву «французької гімнастики», був іспанець Франсиско Аморос

(Francisco Amoros, 1770–1848). Гімнастика Амороса була військово-прикладною. Вона складалася з ходьби та бігу, стрибків, плавання, стрільби, фехтування, переносу вантажів й навіть верхової їзди. Усі вправи проводились в умовах, «наближених до бойових». Біг відбувався по пересіченій місцевості, у військовій формі, зі зброєю чи без неї. Плавання та пірнання також практикувались в одязі та зі зброєю. Перенос вантажів імітував перенос поранених. Підготовчі вправи, що проводились, як правило, з ранку, повинні були вчити солдат діяти у строю, відчувати підтримку своїх товаришів. Ці вправи супроводжувались музикою та стройовим співом. Військові у багатьох європейських країнах популяризували цю систему фізичного виховання, сподіваючись на те, що її впровадження приведе в армію більш здорових та вмілих новобранців. Французька гімнастика була покладена в основу системи фізичної підготовки багатьох армій світу.

У цьому сенсі багатоборства з військово-прикладним напрямком є логічним продовженням фізичного розвитку військовослужбовців. На різних етапах підготовки багатоборців вирішуються такі основні задачі:

- розвиток фізичних якостей,
- підвищення спеціальної працездатності,
- вивчання та удосконалення техніки окремих видів, а також морально-вольової, тактичної та теоретичної підготовки,
- укріплення здоров'я, функціональний розвиток різних систем організму, укріплення опірно-рухливого апарату,
- навчання вмінно розслаблятися та використовувати засоби відновлення.

Багаторічна практика підтверджує доцільність використання в тренувальному процесі відразу всіх видів, що входять до багатоборства. Така побудова навчального процесу підвищує емоційність занять, дозволяє краще засвоїти основи техніки багаточисельних видів та підготувати багатоборців до кожного з видів.

Підготовка багатоборців з урахуванням загальних принципів та закономірностей спортивного тренування має наступні особливості.

1. Взаємний вплив видів багатоборства одного на інший.
2. Розвиток фізичних якостей до оптимального рівня.
3. Єдність фізичної та технічної підготовки.

4. Необхідність розвитку спеціальної працездатності багатоборця, що сприяє зросту результатів та досягненню високої надійності при виконанні всіх видів в будь-яких умовах.

5. Залежність ефективності тренувального процесу від кількості тренувань в кожному виді багатоборства.

6. Побудова тренувального процесу з урахуванням індивідуальних особливостей багатоборця.

Сучасний поліатлон – це комплексні спортивні багатоборства, метою яких є розвиток у спортсменів основних функціональних систем фізичних якостей та прикладних навичок. Поліатлон закладає основи фізичної підготовки для будь-якого виду спорту. В нього входять вправи з різних видів спорту: легкої атлетики, плавання, гімнастики, кульової стрільби, лижного спорту та інших видів. Розвиток якостей – витривалість, швидкість, силові якості, а також навички стрільби роблять поліатлон видом спорту, що передбачає всебічний гармонійний фізичний розвиток людини. Відокремлюючою особливістю поліатлону є доступність, оздоровча спрямованість та можливість займатися цим видом спорту особам різного віку та інтересів.

Існує літній та зимовий поліатлон. Зимовий поліатлон, у свою чергу, може бути представлений двоборством чи триборством, а літній – двоборством, триборством, чотириборством чи п'ятиборством. В програму зимового двоборства неодмінно входить лижна гонка. В триборство входить стрільба, а також силова гімнастика та лижна гонка; або стрільба у поєднанні з ривком гирі та лижною гонкою. У літньому поліатлоні в програму двоборства входить біг на витривалість. В програму триборства може входити спринтерський біг, біг на витривалість та плавання, або спринтерський біг може замінюватись стрільбою. Також програма літнього триборства може включати й інші поєднання видів спорту.

Не новина, що ефективність багатьох типів професійної роботи значно залежить від спеціальної готовності, набутої раніше шляхом систематичних занять, що відповідають вимогам професійної діяльності, враховуючи функціональні можливості організму. Ця залежність отримує практичне та наукове пояснення, виходячи з тенденцій сучасного розвитку суспільства та взаємодії різних граней фізичного та психологічного розвитку людства в процесі життєдіяльності. Досвід практичного застосування цих закономірностей привів до формування спеціального виду фізичного виховання – професійно-прикладної фізичної підготовки [1]. Поліатлон як прикладний вид спортивного багатоборства дозволяє розвивати якості, необхідні майбутнім та діючим співробітникам силових структур для успішного вирішення поставлених службових завдань. Крім того, завдяки тренуванням “на результат” з використанням граничних

фізичних та психологічних навантажень, у співробітників формується відповідна психологічна стійкість [2].

Але, якщо роздивлятися прикладну складову поліатлону у призмі багатопрофільного фізичного розвитку співробітників, більш доцільно в програми поліатлону включати види, які крім швидкісних та витривалісних якостей ще б розвивали й силові.

Силові вправи в поліатлоні – це, наприклад, добре всім відомі підтягування на перекладині (у чоловіків) та віджимання від полу (у жінок). Також це можуть бути зазначені вище вправи з гирьового спорту. З одного боку, підтягування та віджимання не є відокремленим видом спорту, але з іншого вони активно застосовуються в тренувальному процесі кожного спортсмена. Але найвизначне те, що для підтягування та віджимання не потрібен практично ніякий спеціальний інвентар, тому дані вправи є найбільш популярними у фізкультурників.

Сучасні тенденції – прагнення молоді до здорового образу життя, що окремо виявляється в тому, що молоді люди бажають займатися фізичною культурою і спортом, збільшуючи рівень своїх фізичних можливостей та заповнюючи дозвілля корисними та цікавими змаганнями. Саме поліатлон допомагає вирішувати дані задачі. Крім того, поліатлон має велике прикладне значення для спортсменів, у яких “не склалося” в інших видах спорту – дозволяє подовжувати спортивне довгоріччя та досягати високих спортивних результатів, розкритися спортсмену та проявити себе відразу в декількох видах спорту.

Список використаних джерел:

1. Пономарьов В.О., Коновалов В.В. Рукопашний бій як фахова вимога при підготовці фахівців силових структур / “Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності правоохоронних органів та військових формувань” (11 травня 2018 року, м. Харків, ІПЮК для СБУ) // Матеріали регіонального круглого столу. Випуск 2. – Харьков: ФОП Бровін О.В., 2018. – 162 с. (сс. 100-102).
2. Пономарьов В.О., Андреев О.Г. Психолого-педагогічні аспекти підготовки співробітників силових структур / “Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності правоохоронних органів та військових формувань” (11 травня 2018 року, м. Харків, ІПЮК для СБУ) // Матеріали регіонального круглого столу. Випуск 2. – Харьков: ФОП Бровін О.В., 2018. – 162 с. (сс. 96-99).

Присяжнюк І.М.
старший викладач СК №2 ІПЮК
для СБУ НІОУ ім. Я. Мудрого

ПІДГОТОВКА КАДРІВ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

На даний час в Україні існує необхідність реформування сил сектору безпеки і оборони. Так основні завдання для сучасного етапу української державотворення становить: захист державного суверенітету, відновлення територіальної цілісності, зміцнення конституційного ладу, захист національних цінностей, прав і свобод українських громадян в умовах російської збройної агресії, що триває на сході України, та анексії Кримського півострова.

При розбудові ефективної національної системи безпеки, важливу роль відіграє кадрове забезпечення. В умовах виникнення загроз гібридного типу, особливого значення набуває, розвиток і вдосконалення систем підготовки спеціалістів для сил сектору безпеки і оборони.

Виходячи із аналізів публікацій вітчизняних експертів, нормативно-правових актів України, можливо зробити висновок, що значну кількість нормотворчих документів, які визначають порядок і стандарти здобуття вищої освіти в Україні, підходи до підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони в нашій державі наразі є застарілими та не відповідають потребам забезпечення національної безпеки в сучасних умовах. [1]

Сама підготовка кадрів здійснюється за загальноосвітніми обсягами та стандартами, відсутня система оцінки якості професійного навчання, а головне не враховує реальних потреб сил сектору безпеки і оборони України.

Загальною метою тези є визначення головних напрямків формування ефективної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для сил сектору безпеки і оборони України, з урахуванням завдань, визначених Концепцією розвитку сектору безпеки і оборони України, а також аналізу та досліджень особливостей функціонування вітчизняних та іноземних ВНЗ зі специфічними умовами навчання.

У провідних країнах ЄС і НАТО, характерною особливістю сучасної теорії та практики підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони є те, що уряд країн повною мірою усвідомлюють надзвичайну важливість якісної, професійної підготовки кадрів, а також обов'язковість належного матеріального та морально-психологічного супроводу цього процесу.

Неодмінною умовою якісного функціонування силових структур є наявність добре підготовлених кадрів.

Провідні країни світу накопичили тривалий досвід формування й удосконалення систем підготовки кадрів для сектору безпеки і оборони. Проте, слід зауважити, що відповідні національні системи мають характерні особливості та розбудовуються на основі власних пріоритетів і завдань, з урахуванням потреб внутрішньої та зовнішньої безпекової ситуації. [1]

Підвищення рівня загроз у сучасному світі, ставить перед усіма країнами, нові завдання щодо зміцнення боєготовності і проведення навчань, організації додаткових досліджень, тренінгів із запобігання кібератакам тощо. Зокрема, такі завдання визначені у Стратегії національної безпеки США (2015) [1].

Протидія новим загрозам гібридного типу, здебільшого належить до компетенції правоохоронних органів і спеціальних служб, що підвищуються вимоги до їх діяльності. Освітній процес при підготовці кадрів закономірно стає більш динамічним і різноманітним.

В провідних країн робота з кадрами сил сектору безпеки і оборони триває на всіх етапах здобуття ними освіти. Так спецслужби США особливий наголос в організації навчального процесу з підготовки своїх співробітників роблять на використанні особливостей «американського менталітету», що передбачає серйозне прагматичне ставлення до навчання як засобу отримання додаткових навичок і вмій, а в результаті – просування по службі, збільшення грошового утримання, зміцнення авторитету тощо [1].

Відповідно до Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, основні зусилля зосереджені на поетапному та узгодженому нарощуванні оперативних спроможностей сил сектору безпеки і оборони та рівня їхньої готовності до невідкладного реагування на виклики й загрози національній безпеці України. Невід'ємною складовою цього є розбудова ефективної системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для безпекових структур [2].

Існуючий Перелік галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року №266) [4], у частині, що стосується сектору безпеки і оборони, немає таких спеціальностей, як «Розвідувальна діяльність», «Контррозвідувальна діяльність», «Інформаційна безпека» тощо.

Виходячи з положень нової редакції Закону України «Про вищу освіту» [3], щоб пройти всі рівні здобуття вищої освіти (від бакалавра до

доктора), необхідно щонайменше 12 років. Згідно зі статтею 12 Закону України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб», на даний час пенсія за вислугу років призначається військовослужбовцям за наявності в них вислуги 25 календарних років. Тобто більше половини строку своєї дійсної служби військовослужбовець може «захищати Батьківщину» в аудиторії.

Співробітники сил сектору безпеки і оборони мають право на пенсію за наявності у них страхового стажу 25 років, з яких не менше ніж 12 років і 6 місяців становить служба у зазначених структурах [5]. Тобто, достатньо закінчити ВНЗ зі специфічними умовами навчання, прослужити шість місяців, звільнитися, піти працювати до будь-якої комерційної фірми і чекати, коли настане час отримувати пенсію за «тривалу службу в силових структурах».

Загалом підготовка кадрів для сил сектору безпеки і оборони України за стандартами вищої освіти є нераціональним і нецільовим використанням бюджетних коштів, не дозволяє оперативно забезпечувати силові структури досвідченими фахівцями, а також фактично перетворює спеціальні навчальні заклади на комерційні освітні установи.

Висновки та пропозиції:

1. Функціонування вищих навчальних закладів не повною мірою відповідає стратегічним цілям модернізації системи забезпечення національної безпеки. Ліцензовані МОН України навчальні програми в обсязі кредитів ЕКТС не забезпечують здобуття необхідних знань, практичних навичок і вмінь, що, зрештою, унеможливорює якісну фахову підготовку кадрів для сектору безпеки і оборони.

2. Саме підготовка кадрів для сил сектору безпеки та оборони України за часовими стандартами вищої освіти є нераціональним, не дозволяє оперативно забезпечувати силові структури досвідченими кадрами із практичним досвідом.

3. Щодо переходу до спеціальної професійної підготовки кадрів для сил сектору безпеки і оборони з відмовою від стандартів вищої освіти стане реальним кроком наближення України до стандартів ЄС та НАТО. Навчальний процес має бути максимально орієнтований на отримання фахівцями сил безпеки необхідних у роботі практичних навичок.

4. Курсантами (слухачами) навчальних закладів сил сектору безпеки і оборони України повинні ставати насамперед ті, хто вже служить у відповідних державних органах (пройшов належний відбір і початкову підготовку), має відповідний рівень цивільної освіти, достатній життєвий досвід та відповідає певним професійним вимогам (стандартам).

5. Підрозділам сил сектору безпеки і оборони України необхідно посилити увагу до питань кадрового забезпечення на всіх етапах: добір кадрів, їх навчання, професійна підготовка й перепідготовка. Особлива увага при цьому має приділятися питанням мотиваційної складової, відповідності професійним вимогам, належному патріотичному вихованню співробітників, постійному вдосконаленню їхніх практичних навичок.

Список використаних джерел:

1. Внутрішня політика (Збірник від січня 2017 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://panorama.niss.gov.ua/content/articles/files/10-1496828013.pdf>
2. Указ Президента України від 14.03.2016 №92/2016 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/92/2016>
3. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
4. Постанова КМУ від 29.04.2015 №266 «Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248149695>
5. Закон України «Про пенсійне забезпечення осіб, звільнених з військової служби, та деяких інших осіб» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2262-12/print1443161996030646>

Тонконог І.О.

старший викладач СК № 10
НА СБУ

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПІДГОТОВКИ СПІВРОБІТНИКІВ СБ УКРАЇНИ

В статті 17 Конституції України вказано, що «Захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього Українського народу» [1]. Це означає, що нам потрібно готувати в системі ВИШІВ СБ України не тільки вузького спеціаліста слідчого або юриста, але й підготовленого офіцера здатного організувати проведення не тільки спецзаходу але й, в разі потреби, організувати оборону об'єкту, усунути елементарні затримки під час стрільби, надати долікарську допомогу тощо.

Досвід проведення спеціальних операцій (спеціальних заходів) в рамках проведення, спочатку АТО, а потім Операції об'єднаних сил (далі - ООС) на сході України протягом 2014-2016 років, показав, що не кожен співробітник Служби безпеки України, особливо оперативних (оперативно-технічних) підрозділів адекватно реагує на бойову обстановку, що

складається. Перебуваючи під вогнем противника непідготовлений співробітник частково або повністю втрачав можливість вести вогонь у відповідь не із-за поранень чи контузій, а із-за страху, який паралізує його волю і м'язи. Страх, паніка і бездіяльність одних може призвести до невинуватених втрат в групі (підрозділі), а самовідданість та бойова активність інших показує героїзм, приклад іншим і окремих випадках самопожертву та забезпечує виконання бойового завдання.. Наприклад, в 1972 році під час війни між Ізраїлем і арабськими державами Близькосхідного регіону число постраждалих від бойових психологічних травм в ізраїльській армії складало близько 60% від загального числа особового складу, причому, більшість з них не мали тілесних ушкоджень (поранень і травм). А вже в 1975 році у війні з арабами («війна судного дня») таких постраждалих було 26%, тобто командування армії Ізраїлю зробило відповідні висновки і покращили бойову та психологічну підготовку своїх вояків [2].

Тому під час підготовки до відрядження співробітників в зону АТО (операції об'єднаних сил) повинні задіяватися як керівники (командири) та інструктори підрозділів, так і психологи.

Алгоритм навчання досить простий. Співробітник повинен спочатку вивчити тактику дій в різних умовах обстановки, набути знання і вміння з дій зі зброєю, спорядженням і технікою, відпрацювати та закріпити їх під керівництвом інструкторів з бойової підготовки і командирів штатних (зведених) підрозділів на практичних заняттях. Він повинен бути здатним виконувати свої обов'язки та застосовувати набуті знання і вміння в будь-яких умовах оперативної та тактичної (бойової) обстановки.

Аналіз особливостей професійної діяльності співробітників різних підрозділів СБУ дозволяє покращити як бойову, так і психологічну підготовку в підрозділах. Основним напрямом бойової і психологічної підготовки повинно стати стирання межі між навчально-бойовою і бойовою діяльністю. Максимальне наближення навчання до умов бойової діяльності здійснюється шляхом внесення елементів, що притаманні саме бойовій обстановці. Наприклад, обстріл холостими (а в окремих випадках і бойовими) патронами співробітників, які виконують вправи навчальних стрільб із стрілецької зброї, підлив вибухових пакетів (зарядів ВР малої потужності), надання першої допомоги «пораненим» під «вогнем противника» тощо. Тобто імітуються певні зовнішні ознаки бою, даються відповідні ввідні та модулюються ситуації небезпеки, але обов'язково з дотриманням всіх заходів і правил безпеки.

Бойовий статут механізованих військ Сухопутних військ ЗС України частина III (взвод, відділення, танк), затверджений в 2016 році, в розділі 8.2. Морально-психологічне забезпечення (далі – МПЗ) в статті 28, зазначено наступне: «МПЗ бою (дій) організовується і здійснюється з метою сприяння успішному виконанню підрозділом бойового завдання шляхом формування, підтримки і відновлення морально-психологічного стану та бойових і психологічних якостей особового складу...

29. Основними завданнями МПЗ під час підготовки і в ході ведення бою (дій) є: формування в особового складу високої морально-психологічної стійкості, готовності і здатності успішно виконувати поставлені завдання; інформування військовослужбовців, роз'яснення отриманих завдань, наказів командирів і мобілізація на їх виконання; підтримання військової дисципліни, недопущення панічних настроїв; підтримка і своєчасне відновлення духовних і фізичних сил військовослужбовців, створення умов для відпочинку і дозвілля; захист особового складу від негативного інформаційно-психологічного впливу противника; зниження психогенних втрат» [3]

На думку автора, підготовка співробітників повинна мати наступні пункти.

1. Інформованість. Співробітник, під керівництвом інструкторського складу, повинен отримати максимальну кількість інформацію про умови та місце майбутніх бойових дій.

2. Емоційна стійкість. Співробітників слід ретельно готувати до дій в бойових умовах. Чим вище ступінь підготовленості співробітника тим нижчий ступінь емоційної напруженості. Цьому сприяють заняття з тактичної, вогневої, альпіністської, військово-медичної та спеціальної інженерної підготовки.

3. Впевненість у собі і товаришах. Формування у співробітників психічного стану впевненості в собі, в своїй зброї, товаришах і командирах (керівниках), стану «бойового куражу» і азарту, працювати в «зоні розумного ризику», що позитивно впливає на бойову роботу підрозділу в зоні ООС.

4. Мотивація. Розвивати і зміцнювати у співробітників мотивацію щодо бойової діяльності в екстремальних умовах. В зарубіжних арміях, зокрема в Ізраїлі, ФРН, США, застосовуються певні методики з метою розвитку у військовослужбовців, особливо військ спеціального призначення, визначених мотивів, зокрема: потреба в агресії, потреба в досягненні результату тощо.

5. Знати хто твій ворог. Сформувати за допомогою пропагандистського апарату держави і спецслужби в індивідуальній та

колективній свідомості військовослужбовців і цивільних осіб уявлення про сильного, хитрого й підступного ворога, який представляє реальну загрозу населенню країни та її цілісності.

Активні методи підготовки використовують в багатьох арміях і спецслужбах країн світу. Відомо, що в армії США існує ціла система навчальних центрів (військових баз), розташованих в різноманітних кліматичних зонах, є цілі навчальні міста з сучасними багатоповерховими житловими та адміністративними будівлями і котеджами, підземними комунікаціями і промисловими об'єктами на яких відпрацьовують різноманітні бойові ситуації застосування підрозділів спеціального призначення від ведення розвідки і знищення одиночної цілі, до проведення штурмових дій зі звільненням заручників.

В Ізраїлі, в пустелі Негев, також існує «навчально-бойове селище» - це цілі та зруйновані споруди і житлові будинки в яких є «труп» їх мешканців, з порваними й вивернуті назовні нутрощами, «мізками», що витекли з «голови», мухами і відповідним смородом. Після декількох днів тренувань солдатів армії оборони Ізраїлю в цьому містечку, вони вже не реагують на жахіття війни і не проявляють емоції, а тільки виконують поставлене навчально-бойове завдання. [4]

Для того щоб випускники вищих навчальних закладів СБ України були дійсно підготовленими фахівцями спецслужби держави необхідно вирішити питання щодо забезпечення практичних занять з тактико-спеціальної підготовки засобами імітації, такими як - холості патрони калібру 5,45 і 7,62мм, вибуховими пакетами, димовими гранатами, сигнальними мінами, шумовими імітаторами розриву артилерійських снарядів, сучасними зразками стрілецької зброї вітчизняного та іноземного виробництва. У випадку якщо Україна не виробляє в достатній кількості холості патрони калібру 5,45мм пропонуємо, рішенням керівництва СБУ, частково перейти на автомати калібру 7,62мм і відповідно, придбати у МО України холості патрони цього калібру. Планувати і проводити комплексні заняття з вогневої, тактико-спеціальної та медико-тактичної підготовки з відпрацюванням питань вдосконалення психологічної стійкості перемінного складу на полігонах і стрільбищах МО та Національної гвардії України. Для відпрацювання тактичних прийомів дій та відпрацювання окремих завдань придбати систему тактичного лазертагу компанії «Скіф» (система двохстороннього вогневого контакту «Скіф» з приладом «Джміль») з розрахунку на 30 курсантів (слухачів), що дозволить відображати якість роботи тієї чи іншої групи курсантів, наприклад, під час дій в будівлі або на пересіченій місцевості без використання засобів імітації. Також доцільно створити на базі навчальних закладів СБУ

невеликі смуги перешкод, на яких тренувати курсантів і слухачів у подоланні перешкод й виконанні не великих за об'ємом тактичних завдань та відпрацювання питань з надання першої допомоги постраждалому, і хоча б протягом третього курсу посилено готувати курсантів з вогневої, тактико-спеціальної та медико-тактичної підготовок, як курсантів військових інститутів.

Список використаних джерел:

1. Конституція України,
2. Зеленков М.С. Морально-психологическая підготовка войск в армиях зарубежных стран. – Москва: Общевоенные проблемы, №12, 2002.
- 3 Бойовий статут механізованих військ Сухопутних військ ЗС України. Частина III (взвод, відділення, танк), затверджений командувачем СВ ЗСУ в 2016 році.
4. Макаревич О. Особливості психологічної підготовки армій країн НАТО// Соціальна психологія. – 2005.-№1 (9).-С.140-148.

Третяк В.Ф.

провідний науковий співробітник
науково – дослідного відділу
наукового центру Повітряних Сил
ХНУПС ім. І. Кожедуба, кандидат
технічних наук, доцент

Ткачук С.С.

начальник відділу підготовки у
ВВНЗ, ВНП, ПНЗ та НЦ,
програмно-статутного та
впровадження досвіду бойових
дій управління бойової підготовки
Командування Повітряних Сил ЗС
України, кандидат технічних наук

Гогонянець С.Ю.

начальник науково-дослідного
відділу наукового центру
дистанційного навчання,
Національний університет
оборони України імені Івана
Черняховського, кандидат
військових наук, старший
науковий співробітник

Полторак М.Ф.

провідний науковий співробітник
центру воєнно-стратегічних
досліджень Національного
університету оборони України
імені Івана Черняховського,
кандидат військових наук, доцент

**РОЗРОБКА МОДЕЛІ ОЦІНКИ ЗАХИЩЕНОСТІ СИСТЕМИ
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО
ЗАКЛАДУ**

Аналіз літературних джерел показує, що дослідження захищеності є важливим етапом у вирішенні завдань пов'язаних з контролем над безпекою системи, моделюванням та оптимізацією архітектури системи захисту. У зв'язку з цим в даний час існує декілька напрямків теоретичних і

практичних досліджень пов'язаних з дослідженням, оцінкою і управлінням захищеністю:

- роботи, присвячені аналізу захищеності автоматизованих систем;
- роботи, присвячені дослідженням в області інтегрованого управління інформаційними та іншими типами ризиків;
- роботи, присвячені дослідженням в області аналізу комплексних порушень в системах захисту інформації та аналізу безпеки в умовах неповної інформації і ін.

У загальному випадку захищеність системи оцінюється двома основними способами:

- самостійна оцінка, яка виконується власником, адміністраторами системи і/або службою внутрішнього аудиту, незалежної від підрозділів інформаційних технологій та інформаційної безпеки організації;
- оцінка незалежним зовнішнім виконавцем, яка, в свою чергу, має два найпоширеніші варіанти реалізації - аудит і експертна оцінка.

Аналіз джерел показує, що процедура оцінки захищеності проводиться як в «ручному» режимі так і в автоматизованому із залученням спеціальних програмних засобів оцінки захищеності і ризиків, що реалізують різні методики. В даний час найбільш поширеними є такі методики оцінки захищеності:

- методика кількісно-якісної оцінки захищеності за рівнями;
- методика оцінки захищеності як величини запобігання шкоди;
- методика оцінки захищеності на основі безперервного бетта-розподілу щільності ймовірності збитку;
- методика чисельної оцінки рівня захищеності на основі ймовірносно-статистичного підходу;
- методика оцінки захищеності через моделювання загроз;
- методика векторного аналізу інформаційної безпеки.

Кожна з даних методик має свої переваги і недоліки, складність і особливості реалізації, а також форму подання показника загальної захищеності систем

Для вирішення завдань, поставлених перед оцінкою захищеності СДН ВНЗ, необхідно, щоб в проєкті моделі були передбачені наступні функції:

- збір даних про СДН, її функції, архітектурі і техніко-експлуатаційних характеристиках, категорії оброблюваної інформації, видах і вартості інформаційних ресурсів, кількості видах використовуваних засобів захисту, обмежень на вартість засобів захисту і рівень допустимого ризику;

- складання моделі актуальних для СДН загроз, завдання експертних оцінок ймовірності реалізації і потенційного збитку для кожної загрози;

- розрахунок ризиків від реалізації кожної загрози з моделі актуальних загроз, розрахунок загального ризику;

- ранжування загроз за рівнем допустимості ризику;

- оцінка поточного рівня захищеності СДН;

- порівняння поточного рівня захищеності з необхідним вузом рівнем захищеності;

- прийняття рішення про необхідність зміни складу або реконфігурації засобів захисту СДН;

- складання списку рекомендацій і проектів додаткових засобів захисту інформації в СДН;

- формування звіту про результати оцінки захищеності і видача рекомендацій про підвищення захищеності СДН.

Вхідними даними моделі є:

- 1) інформація про СДН: архітектура, тип і назву СДН;

- 2) інформація про дані і сервісах які підлягають захисту в СДН:

- тип і найвища категорії оброблюваної інформації (інформація необмеженого доступу, обмеженого доступу: для службового користування, персональні дані, конфіденційна інформація, секретна і т.п.);

- список інформаційних ресурсів і сервісів із зазначенням їх вартості, можна встановити загальну вартість всіх ресурсів або інвентаризувати всі файли і дані в СДН і оцінити вартість кожного;

- 3) вимоги до рівня захисту СДН:

- рівень допустимого ризику;

- прийнятний рівень захищеності;

- обмеження на вартість захисту СДН;

- 4) списки можливих для СДН загроз;

- 5) списки використовуваних в СДН засобів захисту.

Вихідними даними оцінки захищеності СДН є:

- 1) розрахований рівень захищеності СДН;

- 2) ступінь відповідності рівня захищеності СДН вимогам безпеки

ВНЗ;

- 3) рішення про необхідність підвищення рівня захищеності;

- 4) рекомендації по відношенню до неприпустимих ризиків і список потенційних засобів захисту, застосування яких дозволить підвищити захищеність СДН.

Федоров В.Д.
курсант 4 курсу ІПЮК для СБУ
НЮУ ім. Я. Мудрого

ЩОДО НЕОБХІДНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ СЛІДЧИХ ПІДРОЗДІЛІВ СБ УКРАЇНИ

В реаліях сьогодення ефективне виконання завдань покладених на правоохоронні органи, в тому числі СБ України є запорукою нормального функціонування та розвитку держави.

Реформування СБ України, її приведення до міжнародних стандартів - це одне з найголовніших питань, які має вирішити законодавець. На жаль, наразі існує певна юридична невизначеність, щодо правового статусу Служби безпеки України.

На даний момент відповідно до Закону України “Про Службу безпеки України” від 25.03.1992 та Закону України “Про загальну структуру і чисельність Служби безпеки України” в структурі СБ України функціонують як оперативні так і слідчі підрозділи, тобто працівники спецслужби здійснюють як контррозвідувальну, оперативно-розшукову діяльність так і досудове розслідування в рамках кримінального провадження.

Необхідно вказати, що в процесі реформування СБ України неодноразово розглядалося питання позбавлення її функції досудового слідства. Це питання часто піднімалося як незалежними експертами, так і суб'єктами політичного процесу. При цьому, з одного боку, можна почути про ідею повного виключення повноважень з проведення досудового слідства з компетенції СБУ і передати ці повноваження Державному бюро розслідувань (далі- ДБР). З іншого ж боку, висловлюються думки про те, що розосередження слідчих підрозділів у структурі кількох правоохоронних органів відповідає вітчизняним процесуальним традиціям і перевірене часом, а встановлення їх спеціалізації відповідно до профілю правоохоронного органу, в якому вони діють, підвищує ефективність їх роботи.

Подібні протиріччя характерні для всієї дискусії щодо реформування досудового слідства в Україні. У той же час відомо, що виведення досудового слідства з переліку функцій і повноважень СБ України відповідає європейським стандартам. На державному рівні спроби вилучити досудове слідство з кола функцій СБ України здійснювалися при створенні Національного бюро розслідувань у 1997 та 2005 роках, однак не

досягли успіху, оскільки зазначений орган ніколи так і не почав свою діяльність, але з початком повноцінної роботи ДБР такий розвиток подій вбачається цілком реальним.

Відповідно до ст. 2 Закону України “Про Службу безпеки України” від 25.03.1992” на Службу безпеки України покладається у межах визначеної законодавством компетенції захист державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності, економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу України, законних інтересів держави та прав громадян від розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб, посягань з боку окремих організацій, груп та осіб, а також забезпечення охорони державної таємниці. До завдань Служби безпеки України також входить попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, тероризму, корупції та організованої злочинної діяльності у сфері управління і економіки та інших протиправних дій, які безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України. Закон України “Про національну безпеку України” від 21.06.2018 дає інше визначення, а саме Служба безпеки України є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, що забезпечує державну безпеку, здійснюючи з неухильним дотриманням прав і свобод людини і громадянина: 1) протидію розвідувально-підривній діяльності проти України; 2) боротьбу з тероризмом; 3) контррозвідувальний захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності, оборонного і науково-технічного потенціалу, кібербезпеки, економічної та інформаційної безпеки держави, об’єктів критичної інфраструктури; 4) охорону державної таємниці.

Не можна не звернути увагу на те, що у новому законі компетенція Служби безпеки України досить сильно відрізняється від тієї, яка була встановлена законодавцем раніше. Так, у Законі України “Про Службу безпеки України” у ст.2 завданням СБ України визначено також, попередження, виявлення і припинення корупційних злочинів, але у новому законі жодного слова про боротьбу з корупцією силами СБ України не сказано, більш того вимальовується ще одна проблема- проблема підслідності.

Відповідно до ч.2 ст. 216 КПК України слідчі органів безпеки здійснюють досудове розслідування злочинів, передбачених статтями 109, 110, 110-2, 111, 112, 113, 114, 114-1, 201, 201-1, 258-258-5, 265-1, 305, 328, 329, 330, 332-1, 332-2, 333, 334, 359, 422, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 446, 447 Кримінального кодексу України.

Також відповідно до ч.5 ст. 38 КПК України Генеральний прокурор, керівник регіональної прокуратури, їх перші заступники та заступники своєю вмотивованою постановою мають право доручити здійснення досудового розслідування будь-якого кримінального правопорушення іншому органу досудового розслідування, у тому числі слідчому підрозділу вищого рівня в межах одного органу, у разі неефективного досудового розслідування.

Жодна з статей КК України згаданих вище не передбачає відповідальності за вчинення корупційного злочину, тобто робота здійснена під час оперативно-розшукової чи контррозвідальної діяльності підрозділами боротьби з корупцією та організованою злочинністю в рамках кримінального провадження буде реалізована слідчими підрозділами іншого органу аніж СБ України. Ця проблема може бути вирішена шляхом внесення змін до ст. 216 КПК України.

На мою думку, функція досудового розслідування має залишитися у СБ України в незалежності від того, в якому вигляді спецслужба буде існувати після ймовірної реформи. По-перше функціонування оперативних та слідчих підрозділів в системі одного органу покращує ефективність виконання покладених на цей орган завдань. По-друге специфічність розслідуваних СБ України злочинів, вимагає від слідчих наявності особливих вузьконаправлених умінь та навичок, якими не володіють слідчі інших органів. По-третє передання слідчих функцій, до виключної компетенції одного з органів, створює загрозу виникнення корупційних ризиків.

Чернявський О.Ю.,

начальник кафедри ТСД
Військового інституту танкових
військ НТУ “ХПІ”

Кумпан О.О.,

старший викладач кафедри ТСД
Військового інституту танкових
військ НТУ “ХПІ”

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ БОЙОВОЇ АРМІЙСЬКОЇ СИСТЕМИ (БАРС) В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС

На виконання вимог керівного складу Збройних сил України, щодо удосконалення практичної підготовки та постійне підвищення вимог до

рівня професійної підготовленості особового складу Збройних сил України з вересня 2017 року розпочата підготовка курсантів з Бойової армійської системи.

Предметом Бойової армійської системи у військових навчальних закладах (далі - БАрС) виступають такі види спеціальної фізичної й інших видів: тактико-спеціальна підготовка, гірська підготовка, рукопашна бій, практична стрільба, тактична медицина та вміння володіти достатнім рівнем методичної підготовленості для успішного навчання підлеглого особового складу. Заняття базуються на цілісній концепції, побудованій на єдиній психологічній основі, що дозволяє суттєво підвищити ефективність військово-професійної діяльності особового складу. Крім того, зазначеною системою враховано: нові напрямки бойової підготовки підрозділів усіх видів Збройних Сил України; сучасні вимоги до змісту, обсягу і завдань навчання військових фахівців; досвід бойових дій і підготовки підрозділів в районах збройних конфліктів і локальних війн; завдання бойового призначення підрозділів.

БАрС має прикладну спрямованість, вчить завжди бути готовим до ближнього бою з противником, що переважає чисельно та виконати бойове завдання за будь-яких умов (в тісному просторі, у воді, будучи пораненим, фізично знесиленним, хворим), щоб якомога швидше будь-яким чином знищити ворога, або вивести його з ладу, зберігши при цьому максимум власних сил, навчає специфіці "бойового мислення", формуванню навичок постійної готовності та вміння миттєвої оцінки ситуації з підбором оптимального рішення. Універсальність системи проявляється, в грамотному і комплексному підборі прийомів під типові ситуації

На вищому рівні підготовки БАрС дозволить впливати на психологічний стан бійця у сутичці, зокрема, здатність пригнічувати інстинкт самозбереження, підготувати його до того, що в бою йому доведеться витримати (за необхідністю) сильний біль, травмування або поранення.

Навчання за БАрС дозволяє отримати унікальний комплекс знань, вмінь і навичок, які стосуються спеціальної фізичної підготовки, рукопашного бою, вогневої підготовки, практики виживання в будь-яких обставинах, тактико-спеціальної і психологічної підготовки. Заняття за видами підготовки базуються на цілісній концепції, побудованій на єдиній психологічній основі, що дозволяє суттєво підвищити ефективність військово-професійної діяльності особового складу.

Разом з тим, при проведенні занять за даною системою частково вирішуються завдання загальної фізичної підготовки, так як в процесі навчання удосконалюються основні фізичні якості: силова і загальна витривалість, швидкість, спритність та координація. БАрС дозволяє інтенсифікувати й поліпшувати силову підготовку, надати їй прикладну спрямованість. Під час занять формуються ще ряд здібностей, найважливіші з яких - кмітливість і вміння працювати в команді.

Тактико-спеціальна підготовка переважно спрямована на підвищення функціональних можливостей організму, розвитку основних фізичних якостей (спритності, швидкості, сили, витривалості) з одночасним покращенням здібності координувати рухи, проявляти вольові якості, удосконалити техніку виконання різноманітних вправ, прийомів і дій. Вона найбільш повно відповідає завданням формування у військовослужбовців навичок необхідних в ближньому бою з противником на фоні фізичних і психічних навантажень.

Практичні заняття з тактико-спеціальної підготовки спрямовані на формування і удосконалення навичок в пересуванні на місцевості (населеному пункті), швидкого зайняття вигідної вогневої позиції та ведення вогню зі стрілецької зброї (без витрати часу на прицілювання), значна увага приділяється навчанню подолання різноманітних перешкод, пересуванню на висоті по вузькій, в т.ч. не стійкій опорам, метанні холодної зброї, виконанні спеціальних прийомів і дій зі зброєю та без неї. Все зазначене, виконується на основі здійснення постійного психологічного впливу на військовослужбовців, формуванню у них необхідних морально-вольових якостей: наполегливості, рішучості, сміливості, впевненості в своїх силах та ін. Такі заняття проводяться на спеціально обладнаних смугах перешкод (стендах) і на місцевості, дообладнаних мішенями з використанням різних засобів імітації ведення бою (страйкбольне, пейнтбольне обладнання, системи LagerTag).

Актуальними питання впровадження БАрС є:

1. Прийоми та дії, які складають систему БАрС повинні бути глибоко інтегрованими в інші предмети загальновійськової підготовки.

2. Якість опанування військово-прикладними руховими навичками за БАрС знаходяться у прямій залежності від рівня розвитку загальних фізичних якостей військовослужбовця.

3. Вивчення психологічних чинників ефективності програми за системою БАрС на підставі розробленого та апробованого опитувальника, показав суб'єктивне ставлення учасників експерименту до запропонованого курсу.

З метою вирішення питань щодо впровадження системи БАрС вважається необхідним: описати вправи за БАрС, розробити систему оцінювання та нормативні показники щодо виконання вправ за БАрС; внести прийоми та елементи системи БАрС в стандарти ФП та в НФП; провести роботу щодо усунення розбіжностей між системою БАрС та керівними документами, які регламентують зміст викладання інших дисциплін навчання (наприклад, Курсу стрільб).

Список використаних джерел:

1. Базові положення та елементи основних видів підготовки за Бойовою армійською системою (БАрС). Частина 1. : [навч.-метод. посібник] / колектив авторів за редакцією І.С. Овчарука. — Одеса : Військова академія, 2016. — 122 с. .
2. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні тенденції та перспективи розвитку фізичної підготовки та спорту збройних сил України, правоохоронних органів, рятувальних та інших спеціальних служб на шляху євроатлантичної інтеграції України»/ Міністерство оборони України Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, Навчально-науковий центр фізичної підготовки та спортивно-оздоровчих технологій, 2017. – 360 с.

2. МІЖВІДОМЧА ВЗАЄМОДІЯ В РАМКАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Білецький С.В.,
завідувач лабораторії
інформаційно-аналітичного
забезпечення судово-експертної
діяльності, сертифікації та
контролю якості досліджень
Харківського науково-
дослідного інституту судових
експертиз ім. Заслуженого
професора М.С. Бокаріуса,
кандидат технічних наук,
доцент, старший науковий
співробітник

Членов М.В.,
старший викладач СК № 1
ІПЮК для СБ України НЮУ
ім. Я. Мудрого

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ МІЖ СУДОВО-ЕКСПЕРТНИМИ УСТАНОВАМИ МІНІСТЕРСТВА ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ ТА ПІДРОЗДІЛАМИ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Останнім часом, в умовах зростання загроз національній безпеці нашої державі, стають актуальними питання реформування та подальшого розвитку сектору безпеки і оборони держави. Процес реформування сектору безпеки та оборони України передбачає комплексні зміни у системі підготовки, перепідготовки, обміну досвідом та підвищення кваліфікації кадрів відповідно до стандартів провідних країн світу. Відповідно до завдань, визначених у Стратегії національної безпеки України, Воєнній доктрині України та Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, невід’ємною складовою підвищення національних безпекових і оборонних спроможностей виступає модернізація системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів для сектору безпеки і оборони України за стандартами ЄС та НАТО.

Підготовка кадрів для підрозділів Служби безпеки України займає особливе місце в системі навчання і має пріоритетне значення для зміцнення рівня безпеки нашої країни. В умовах глобалізаційних зрушень суспільства та загроз національній безпеці, трансформацій та реформування законодавчої бази, інновацій у техніці й технології співробітники Служби безпеки України набувають знання, вміння та навички, які дозволяють вирішувати складні завдання оперативно-службової діяльності.

З метою обміну досвідом, налагодження міжвідомчої взаємодії та підвищення ефективності навчального процесу, тим самим наближення його до потреб органів Служби безпеки України є нагальна потреба у проведенні регулярних семінарів, круглих столів або лекцій-дискусій як з практичними свробітниками СБУ так і з курсантами профільних ВНЗ СБ України за нагальними темами сучасності у галузі судової експертизи, стосовно порядку залучення експертів для проведення експертизи, а також передачі матеріалів для її проведення.

Стало очевидним, що процес обміну практичним та науковим досвідом має здійснюватися на певних принципах: 1) системності та послідовності; 2) індивідуальності; 3) комплексності; 4) компетентності.

Поряд з експертними підрозділами СБ України, такими як Центр судових і спеціальних експертиз Українського науково-дослідного інституту спеціальної техніки та судових експертиз Служби безпеки України та його відокремленими експертними підрозділами (зональні експертні сектори та експертні сектори) у регіональних органах СБУ, є і інші регіональні судово-експертні установи, де працюють висококласні фахівці у галузі експертних досліджень, які охочі до діалогу та обміну досвідом, як у науковій, так і в практичній сфері діяльності.

Саме Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М.С. Бокаріуса (далі – ХНДІСЕ) і є тією самою провідною судово-експертною установою нашої держави і гармонійно поєднує в собі, як виконання на високому професійному рівні судових експертиз та експертних досліджень з впровадженням результатів в експертну практику, так і організацію наукової, методичної та науково-дослідної роботи в галузі судової експертизи.

Судова експертиза є специфічним видом діяльності, через яку в судочинстві використовуються природничі та технічні знання різних галузей наук, вона сприяє встановленню об'єктивної істини та підвищує доказове значення матеріалів провадження.

Тому, серед сукупності важливих питань для сумісного оговорення є, наприклад, питання щодо:

- актуальних проблем криміналістики, вирішенні загальних питань організації та нормативно-правового регулюванні судово-експертної діяльності;
- дослідження наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів;
- дослідження вогнепальної зброї та набоїв до неї;
- дослідження вибухових пристроїв та слідів вибуху;
- призначення та проведення лінгвістичної експертизи, яка є важливою для працівників СБ України, на підставі того, що у своїй роботі вони стикаються з необхідністю отримання інформації стосовно учасників мовленнєвого акту, умов його перебігу, семантико-стилістичних особливостей тексту;
- порядку залучення експерта для проведення експертизи у кримінальному провадженні;
- інші питання судової експертизи, що виникають під час розслідування кримінального провадження органами досудового розслідування.

Розглянемо існуючі на даний час проблемні питання, що виникають на практиці під час застосування «нового» порядку залучення експерта у кримінальному провадженні.

Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» №2147-VIII від 03.10.2017 р. [1] внесено зміни до статей 242, 243, 244, 245, 509 Кримінального процесуального кодексу України [2] та Закону України «Про судову експертизу» [3]. В результаті у кримінальних провадженнях, внесених до Єдиного реєстру досудових розслідувань після 15.03.2018 року, корінним чином змінено порядок залучення експерта (призначення експертизи) на стадії досудового розслідування. Згідно «новому» порядку: 1) запроваджено судовий контроль щодо залучення експерта під час досудового розслідування кримінального провадження, тобто юридичною підставою для проведення експертизи стала ухвала слідчого судді (замість постанови слідчого або прокурора, які є підставою для проведення експертизи у кримінальних провадженнях, внесених в ЄРДР до 16.03.2018); 2) встановлено рівні можливості для сторін обвинувачення та захисту на звернення до слідчого судді з клопотанням про доручення проведення експертизи; 3) суб'єктом звернення з таким клопотанням з боку обвинувачення визначено слідчого або прокурора; 4) визначено строк розгляду клопотання слідчим суддею місцевого суду, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється

досудове розслідування – не пізніше п'яти днів із дня його надходження до суду; 5) віднесено до повноважень слідчого судді самостійне визначення експерта, якого необхідно залучити, або експертну установу, якій необхідно доручити проведення експертизи. Однак, поряд з позитивними змінами, існують й недоліки правового регулювання процесуальної взаємодії між учасниками кримінального провадження.

1. *Суб'єкт звернення до слідчого судді з клопотанням про доручення проведення експертизи.* З 2012 року КПК передбачав погодження прокурором (процесуальним керівником) всіх без виключення клопотань слідчого до слідчого судді. Так, згідно п.5) ч.2 ст. 40 КПК слідчий уповноважений звертатися за погодженням із прокурором до слідчого судді з клопотанням про застосування заходів забезпечення кримінального провадження, проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій. Відповідно до п.10) ст. 36 КПК прокурор уповноважений погоджувати або відмовляти у погодженні клопотань слідчого до слідчого судді про проведення слідчих (розшукових) дій. Однак, Законом № 2147-VIII законодавець розбалансував раніше існуючу систему взаємовідносин слідчого, прокурора, слідчого судді та передбачив в ст.ст. 242, 294, 295, 295¹ КПК можливість самостійного звернення слідчого до слідчого судді (без погодження клопотання прокурором) з питань проведення експертизи та продовження строків досудового розслідування. Так, згідно ч.2 ст. 242 КПК слідчий або прокурор зобов'язані звернутися з клопотанням до слідчого судді для проведення експертизи... Як бачимо, визначено два окремих суб'єкта звернення з клопотанням про доручення експертизи та через недоліки законодавчої техніки цих змін, маємо колізію між загальною (ст.ст. 36, 40) та спеціальною нормою (ст. 242) КПК. В результаті такої правової невизначеності, різного тлумачення цих норм, в правозастосовній практиці утворились дві різні регіональні практики: в одних областях України слідчі погоджують клопотання про доручення проведення експертизи з прокурором, в інших – ні. Це є недоліком правового регулювання ч.2 ст. 242 КПК, що не сприяє застосуванню єдиної правозастосовної практики на всій території держави. Згідно чинної редакції ч.2 ст. 242 КПК, на нашу думку, слідчий вправі самостійно звертатись до слідчого судді з клопотанням про проведення експертизи, що дає можливість зекономити процесуальний час, прискорити отримання ухвали слідчого судді про доручення проведення експертизи.

2. *Суб'єкт розгляду клопотання експерта про отримання додаткових матеріалів і зразків.* Згідно п.2) ч.2 ст. 69 КПК експерт має право заявляти клопотання про надання додаткових матеріалів і зразків та

вчинення інших дій, пов'язаних з проведенням експертизи, а саме: уточнення питань експертизи; надання дозволу на використання методів, які пошкоджують або знищують об'єкт дослідження, змінюють його властивості; на доступ (усунення перешкод) до об'єкта дослідження; погодження питання продовження строків проведення експертизи. У зв'язку з тим, що в КПК змінено порядок залучення експерта під час досудового розслідування, а в підзаконні акти, якими керуються експерти, змін не внесено, в КПК не врегульованим залишилось питання хто є суб'єктом, уповноваженим вирішувати вказані клопотання експерта та строк надання відповіді на нього. В відомчих інструкціях суб'єкт, уповноважений вирішувати клопотання експерта, врегульований по-різному:

- згідно п.п. 1.13, 2.2., 4.11 Інструкції Мін'юсту України № 53/5 ним є орган (особа), який (яка) призначив(ла) експертизу (залучив(ла) експерта) [4];

- згідно п.п. 7), 15) Інструкції МВС України № 591 це замовник, ініціатор (особа або орган, які призначили судову експертизу) [5];

- згідно п.14 Р.І, п.2 Р.ІІ, п. 19 Р. V Інструкції СБУ № 371 це уповноважена особа (орган, замовник) [6];

- згідно п. 2.8 Інструкції МОЗ України № 6 це особа, яка призначила експертизу [7];

- згідно п.п. 16, 20 Інструкції МОЗ України № 865 це орган (особа), який (яка) призначив (ла) експертизу (залучив (ла) експерта) та за клопотанням якого (якої) експерт був залучений [8].

Раніше вказані клопотання експертів розглядали і вирішували слідчі. У зв'язку зі змінами юридичної підстави проведення експертизи, органом, який призначив експертизу, тобто замовником, одні вважають слідчого суддю (оскільки ним винесена ухвала про доручення проведення експертизи), інші таким органом вважають слідчого або орган досудового розслідування (оскільки його супровідним листом надані матеріали для проведення експертизи та ухвала слідчого судді). Неузгодженість, використання різної термінології в КПК і відомчих інструкціях (замовник; ініціатор; орган, який призначив експертизу; орган, за клопотанням якого був залучений експерт) призводить до того, що в окремих випадках експерти відповідно до відомчих інструкцій направляють свої клопотання слідчому судді, який виніс ухвалу. Однак, КПК не передбачає порядок розгляду слідчим суддею вищевказаних клопотань експерта (експерт не є суб'єктом звернення до слідчого судді). Крім того, у слідчого судді відсутні матеріали кримінального провадження, він не уповноважений зібрати та

надати додаткові зразки для експертизи. Тому слідчий суддя перенаправляє клопотання експерта до слідчого, який ініціював залучення експерта. В свою чергу, слідчий може лише надати необхідні додаткові матеріали кримінального провадження та не уповноважений уточнити питання призначеної експертизи, викладені в ухвалі слідчого судді. Як вихід з такої складної ситуації слідча практика виробила декілька варіантів дій: 1) звернення слідчого до слідчого судді з новим клопотанням та отримання нової ухвали про доручення проведення експертизи; 2) звернення до слідчого судді з клопотанням про уточнення питань в раніше наданій ухвалі про доручення проведення експертизи; 3) вказівку в ухвалі слідчого судді про вирішення клопотань експерта, пов'язаних з експертизою, саме слідчим. Описані труднощі, з якими слідчі стикаються на практиці, призводять до затягування строків проведення експертиз та, відповідно, строків досудового розслідування.

Висновки. Актуальні питання судово-експертної діяльності не вперше стають предметом наукових дискусій представників силових структур та науковців ХНДІСЕ. Спроба спільного обговорення проблем судової експертизи зі всіма суб'єктами судово-експертної діяльності є важливим кроком до їх вирішення. Розуміння проблем судово-експертної діяльності дозволить відповідним чином скорегувати подальші напрями науково-методичного забезпечення судової експертизи, сприятиме посиленню мотивацій до саморозвитку співробітників слідчих підрозділів СБ України та формуванню потреб у безперервній фаховій самоосвіті.

Кримінальне процесуальне законодавство України складається з відповідних положень Конституції України, міжнародних договорів, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, КПК та інших законів України. У зв'язку з цим, на нашу думку, врегулювання порядку вирішення клопотань експерта під час досудового розслідування кримінального провадження, а також строк його розгляду, повинно бути здійснено не у відомчих інструкціях, а в КПК.

Налагоджена міжвідомча взаємодія сприятиме покращенню ефективності використання спеціальних знань співробітниками СБ України під час розслідування злочинів, що у більшості залежить від рівня та якості організаційного й методичного забезпечення, взаємодії між судово-експертними установами Міністерства юстиції України та підрозділами Служби безпеки України.

Список використаних джерел:

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного

- процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів: Закон України від 03.10.2017 № 2147-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147a-19#n145> (дата звернення: 30.03.2019).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України № 4651-VI від 13.04.2012 URL: <https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 30.03.2019).
3. Закон України «Про судову експертизу» від 25.02.1994 № 4038-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12> (дата звернення: 30.03.2019).
4. Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичні рекомендації з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 08.01.1998 № 53/5 (у редакції наказу Міністерства юстиції України від 26.04.2017 № 1420/5). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98> (дата звернення: 30.03.2019).
5. Наказ МВС «Про затвердження Інструкції з організації проведення та оформлення експертних проваджень у підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України» від 17.07.2017 № 591. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1024-17> (дата звернення: 30.03.2019).
6. Наказ СБУ «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень в системі Служби безпеки України від 29.05.2015 № 371. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0738-15> (дата звернення: 30.03.2019).
7. Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Інструкція про проведення судово-медичної експертизи» від 17.01.1995 р. № 6 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0254-95> (дата звернення: 30.03.2019).
8. Наказ Міністерства охорони здоров'я України «Порядок проведення судово-психіатричної експертизи» від 08.05.2018 р. № 865 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0719-18> (дата звернення: 30.03.2019).

Ветошкін О.Г.,
науковий співробітник
Даниленко О.В.
науковий співробітник
Зарицький М.В.
молодший науковий співробітник
Кукобко С.В.
начальник науково-дослідного
відділу, кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник
Магу О.М.
начальник науково-дослідного
відділу, Державний науково-
дослідний інститут випробувань і
сертифікації озброєння та
військової техніки

ВИЗНАЧЕННЯ ШЛЯХІВ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИПРОБУВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНТЕРЕСАХ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Вирішення проблеми забезпечення національної безпеки є невід'ємною і дуже складною функцією держави, та основною сферою діяльності її політичних і державних інституцій.

Необхідно зазначити, що на етапі становлення України як незалежної держави вирішення питань забезпечення національної безпеки було не завжди успішним. Відсутність на початковому етапі незалежності кваліфікованих фахівців, необхідної правової бази та чітко визначеної стратегії національної безпеки спричинило значні прорахунки під час визначення, розроблення та реалізації головних напрямів внутрішньої та зовнішньої політики України. Тому для України проблема забезпечення національної безпеки набула особливої важливості. Якісне вирішення цієї проблеми потребує, перш за все, наявності колективу фахівців, які чітко розуміють потреби в забезпеченні національної безпеки, володіють професійними навичками та знаннями незалежно від політичної кон'юнктури.

При цьому необхідно розуміти, що забезпечення національної безпеки потребує не тільки стабільної, несуперечливої та узгодженої системи життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, а й

захисту їх від впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, гарантування їх реалізацію. Тобто забезпечення національної безпеки має забезпечуватись незалежно від політичної та економічної кон'юнктури влади і так званої "еліти" суспільства.

Національна безпека країни спрямована на забезпечення сприятливих умов існування та розвитку народу країни, збереження та примноження його матеріальних та духовних цінностей.

Основною метою національної безпеки має бути реалізація життєво важливих інтересів людини, суспільства та держави в різних сферах їхньої життєдіяльності в умовах швидкоплинної зміни внутрішніх і зовнішніх загроз.

Набутий за роки незалежності досвід свідчить, що розв'язання проблеми національної безпеки держави України, виключно проведенням заходів вдосконалення захисних функцій, або розв'язанням окремих, хоча й важливих галузевих інтересів, сьогодні неможливе. Це не дає бажаних результатів, тому що не впливає на проблеми національної безпеки в цілому, і може призвести до загострення ситуації на інших стратегічних напрямках, у деяких випадках посилити загрози життєво важливим національним інтересам і викликати пов'язані з ними негативні наслідки.

Сьогодні ні в кого не викликає сумніву, що тільки науково виверені системні підходи дають можливість визначити складну систему забезпечення національної безпеки, весь спектр її складових, виявити притаманні їй закономірності, основні взаємозв'язки і пріоритети при реалізації.

Кризові явища в державі зумовлені насамперед несвоєчасним викриттям моменту зародження негативних процесів, невірним визначенням динаміки зміни ступеня небезпеки існуючих загроз, недостатньо обґрунтованим, неадекватним моделюванням і недостатньо точним прогнозуванням їх розвитку та не проведенням нейтралізаційних заходів, адекватних реальній ситуації. Постійний моніторинг загроз дозволяє визначити їх на ранніх етапах і розробити систему заходів (економічного, політичного, воєнного та іншого характеру), які з найменшими втратами нейтралізують загрози та припиняють деструктивні процеси.

З урахуванням геополітичної і внутрішньої обстановки в Україні діяльність усіх державних органів має бути зосереджена на прогнозуванні, своєчасному виявленні, попередженні і нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці, захисті суверенітету і територіальної цілісності України, безпеки її прикордонного простору,

піднесенні економіки країни, забезпеченні особистої безпеки, конституційних прав і свобод людини і громадянина, викоріненні злочинності, вдосконаленні системи державної влади, зміцненні законності і правопорядку та збереженні соціально-політичної стабільності суспільства, зміцненні позицій України у світі, підтриманні на належному рівні її оборонного потенціалу і обороноздатності, радикальному поліпшенні екологічної ситуації.

Національна безпека України забезпечується шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, воєнній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та інших сферах.

Вибір конкретних засобів і шляхів забезпечення національної безпеки України обумовлюється необхідністю своєчасного вжиття заходів, адекватних характеру і масштабам загроз національним інтересам.

На теперішній час актуальними загрозами національній безпеці України насамперед є [1]:

- агресивні дії Росії, які проводяться для виснаження української економіки і підриву суспільно-політичної стабільності з метою знищення держави Україна і захоплення її території, а саме:

- військова агресія, участь регулярних військ, радників, інструкторів і найманців у бойових діях на території України;

- розвідувально-підривна і диверсійна діяльність, дії, спрямовані на розпалювання міжетнічної, міжконфесійної, соціальної ворожнечі і ненависті, сепаратизму і тероризму, створення і всебічна підтримка, зокрема військова, маріонеткових квазідержавних утворень на тимчасово окупованій території частини Донецької та Луганської областей;

- тимчасова окупація території Автономної Республіки Крим і міста Севастополя та подальші дії щодо дестабілізації обстановки у Східноєвропейському регіоні;

- нарощування військових угруповань біля кордонів України та на тимчасово окупованій території України, у тому числі розміщення на півострові Крим тактичної ядерної зброї;

- блокування зусиль України щодо протидії монополізації стратегічних галузей національної економіки російським капіталом, щодо позбавлення залежності від монопольних постачань критичної сировини, насамперед енергетичних ресурсів;

- торговельно-економічна війна;

інформаційно-психологічна війна, приниження української мови і культури, фальшування української історії, формування російськими засобами масової комунікації альтернативної до дійсності викривленої інформаційної картини світу;

неефективність системи забезпечення національної безпеки і оборони України, а саме:

не сформованість сектору безпеки і оборони України як цілісного функціонального об'єднання, керованого з єдиного центру;

інституційна слабкість, непрофесійність, структурна незбалансованість органів сектору безпеки і оборони;

недостатність ресурсного забезпечення та неефективне використання ресурсів у секторі безпеки і оборони;

відсутність ефективних зовнішніх гарантій безпеки України;

діяльність незаконних збройних формувань, зростання злочинності, незаконне використання вогнепальної зброї.

Отже, запорукою національної безпеки і відновлення територіальної цілісності України є потужний сектор безпеки (Збройні Сили України - як його основна складова), оснащений сучасним озброєнням і військовою технікою, активна зовнішньополітична діяльність, ефективні розвідувальні, контррозвідувальні і правоохоронні органи.

На теперішній час Збройні Сили України, Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Державна прикордонна служба України та інші військові формування, утворені відповідно до законів України здійснюють замовлення, закупівлю та розробку озброєння та техніки на свій розсуд. Відсутні чітко визначені стратегічні цілі, пріоритетні напрями і завдань воєнно-економічного та науково-технічного розвитку оборонного сектору України, а також ефективні механізми концентрації ресурсів для досягнення, що в свою чергу призводить до розпорошення зусиль, матеріальних засобів держави і збільшення номенклатури матеріальних засобів, боєприпасів та озброєння.

Єдиним варіантом розв'язання зазначеного спектру протиріч є побудова чіткої та єдиної системи випробувань озброєння та військової техніки незалежно від відомчої приналежності. Окрім подолання вузьковідомчих підходів, визначений шлях дозволить забезпечити уніфікацію озброєння та військової техніки, що в свою чергу значно зменшить економічні витрати.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України : Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року “Про Стратегію національної безпеки України” затверджено Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015.

ВІЙСЬКОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАХОДІВ ОРГАНІВ СБУ З ЛІКВІДАЦІЇ НЕЗАКОННИХ ОЗБРОЄНИХ ФОРМУВАНЬ

Після виконання завдання з розгрому чисельних незаконних озброєних формувань (НОФ) припинення внутрішнього збройного конфлікту (ВЗК) ще не буде досягнуте. Саме на цій стадії ВОК, коли НОФ переходять до партизанської тактики ведення озброєної боротьби, класичні дії військ стають малоефективними.

Невидимість ворога, його «бджолині» укуси негативно діють на морально-психологічний стан особового складу, деморалізують його, вселяють постійний страх перед невловимим противником.

Та тактика і ті способи дій військ, які визначені в бойових статутах і за якими продовжують діяти війська, дають збої, не приводять до успіху в боротьбі з партизанами.

В умовах організованого збройного опору та наявності загрози конституційному ладу в районі внутрішнього збройного конфлікту головна роль в його припиненні буде лягати на СБУ. Досліджуючи сили СБУ, що залучаються до цього завдання, їх реальний бойовий склад і, порівнюючи з масштабами організованого опору, можна прийти до висновку про нездатність СБУ самостійно вирішити це завдання.

Національна гвардія України (НГУ) безпосередньо призначена для дій по охороні громадського порядку і забезпеченню громадської безпеки, припинення терористичної діяльності, діяльності незаконних воєнізованих або збройних формувань на території України. [1] Враховуючи призначення НГУ, а також нездатність СБУ самостійно вирішити свої завдання у ВОК, не повинно викликати сумнівів пріоритетне використання з'єднань і частин підрозділів НГУ для силової складової заходів органів СБУ у внутрішньому озброєному конфлікті.

З'єднання і частини НГУ повинні діяти в оперативному підпорядкуванні СБУ і вирішувати наступні завдання:

охорона громадського порядку і забезпечення суспільної безпеки в районі конфлікту;

виявлення і нейтралізація (знищення) ватажків, що залишилися, членів груп і їх посібників, перекриття каналів їх фінансування і матеріально-технічного забезпечення;

пошук і знищення тайників із зброєю і боєприпасами в населених пунктах, районах.

Дії НГУ на цій стадії конфлікту повинні проводитися у тісній взаємодії з органами військової контррозвідки та регіональними органами СБУ на підставі даних про оперативну обстановку органів СБУ. Для ефективної боротьби з диверсіями і тероризмом у всіх їх проявах необхідна організація агентурної роботи, створення для цього спеціалізованих резидентур.

Частинам НГУ необхідні ефективні форми і способи дій при припиненні внутрішнього збройного конфлікту. Аналіз результативності різних форм дій показує, що при веденні боротьби з дрібними НОФ і їх агентурою найбільший результат дають розвідувально-пошукові і оперативно-пошукові заходи (РПЗ, ОПЗ).

Разом з тим, досвід дій військ в зоні проведення операції об'єднаних сил (ООС) дозволив виявити деякі напрями вдосконалення способів розвідувально-пошукових і оперативно-пошукових заходів:

виведення розвідувальних груп в район виконання завдань здійснювати в пішому порядку, а не на техніці, з відповідним маскуванням;

використовувати комплексний підхід під час застосування сил та засобів розвідки (виявлення об'єкту розвідки одним розвідувальним органом, уточнення відомостей іншими видами розвідки, зокрема у взаємодії з відповідними структурами СБУ, МВС, МОУ, ДПСУ);

продовжувати вдосконалення системи радіорозвідки та РЕБ. В цілях вдосконалення дій по знищенню груп, руйнуванню системи управління НОФ розгортати радіопеленгаторну мережу у складі декількох стаціонарних постів радіоперехоплення та РЕБ;

проводити спільні з СБУ, МВС, НГУ оперативно-пошукові (оперативно-розшукові) заходи щодо адресної перевірки членів НОФ, їх пособників, виявлення ворожої агентури, вилучення (знищення) схованок (складів) із зброєю і боєприпасами;

пріоритет нічних дій і раптовості.

Таким чином, дії підрозділів та частин НГУ при виконанні завдання військового забезпечення заходів органів СБУ з ліквідації НОФ, що залишилися, і їх агентури проводяться у безпосередній взаємодії з органами СБУ і з опорою на оперативні дані цих органів. При цьому основними формами дій НГУ будуть розвідувально-пошукові і оперативно-пошукові.

Список використаних джерел:

1. Про національну гвардію України Текст : Закон України від 13.03.2014 р. №876-VII // Відомості Верховної Ради України. -2014. - № 17.

Касянчук Ю.М.

курсант 2 курсу

Міндер А.В.

курсант 2 курсу

Військово-юридичного факультету

НЮУ ім. Я. Мудрого

МІЖНАРОДНЕ ВІЙСКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО. АСПЕКТ ВІЙСКОВИХ НАВЧАНЬ

На сьогодні Збройні Сили України вимагають розвитку та якісно нових підходів до підготовки особового складу. Військовий фахівець повинен вміти діяти в різних умовах бойової обстановки, приймати обґрунтовані рішення, знати сучасні види озброєння та техніки, бути всебічно розвиненим. Наразі участь Збройних Сил України у військових навчаннях із залученням військових підрозділів іноземних держав є одним із головних напрямків розвитку міжнародного військового співробітництва в рамках Стратегічного оборонного бюлетеня. [1]

Заходи міжнародного військового співробітництва у вигляді спільних навчань являють собою основні форми практичного навчання особового складу та підвищення рівня знань у основних напрямках професійної діяльності. Міжнародні військові навчання проводяться з метою підготовки штабів та підрозділів збройних сил, вдосконалення навичок військовослужбовців до виконання завдань та набуття ними спроможностей діяти спільно з підрозділами інших держав в міжнародних миротворчих операціях, у тому числі у складі багатонаціональних сил з підтримання миру. Багатонаціональні військові навчання є комплексними заходами міжнародного військового співробітництва, що дозволяють всебічно вдосконалювати рівень бойової підготовки підрозділів збройних сил та взаємодії, необхідних для виконання ними миротворчих, пошуково-рятувальних та інших завдань.

Виконання зобов'язань перед державами Північноатлантичного договору в рамках Угоди про особливе партнерство між Україною та НАТО дала поштовх для регулювання вищезгаданих заходів на законодавчому рівні. Конституція України забороняє перебування іноземних військових баз на території України, однак передбачає можливість тимчасового перебування іноземних збройних сил, чого цілком достатньо для проведення міжнародних військових навчань. [2] На підставі цієї конституційної норми у 2000 році було прийнято Закон України «Про

порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України», який вказує, що іноземні військові формування можуть перебувати на території України з метою участі у спільних з підрозділами ЗСУ військових навчань та інших заходах щодо вдосконалення бойової підготовки військ, обміну досвідом.[3]

Відповідно до Указу Президента України «Про Порядок внесення і розгляду пропозиції щодо допуску підрозділів збройних сил інших держав на територію України для участі у спільних військових навчань» пропозицію, що до проведення таких навчань готує Міністерство оборони України в рамках військового співробітництва на підставі узгоджених з іноземними державами і затверджених Президентом України планів військового співробітництва. Рада національної безпеки і оборони розглядає дане питання і у разі схвалення подає її разом із проектами Указу Президента України на розгляд Президентові України. Потім Верховна Рада України невідкладно, у порядку позачерговості розглядає, узгоджує та затверджує дану пропозицію відповідним законом. [4]

Перебування на території України підрозділів збройних сил інших держав не повинно ніяким чином суперечити інтересам України, оскільки відповідно до Закону порушення цієї умови є підставою для розірвання міжнародного договору. [3] Однак ні в вищезгаданому законі ні в інших нормативно-правових актах немає чітко сформульованого визначення поняття «національні інтереси». Відсутність конкретного законодавчого закріплення такого поняття створило передумови для його довільного та неоднакового тлумачення, що ставить під загрозу національну безпеку України. Також Законом закріплено й інші підстави розірвання договору про тимчасове перебування підрозділів іноземних збройних сил на території України та обов'язок іноземної держави своєчасного виведення своїх збройних сил, але алгоритму дій та механізму виведення таких підрозділів не регламентовано, що в свою чергу може призвести до іноземної інтервенції нашої держави.

Також варто зазначити, що потенційні носії ядерної зброї, інших видів масового допускання відповідно до міжнародного договору України для короткострокового розміщення на території України за умови забезпечення належного контролю з боку України за їх перебуванням.[3]

Отже, участь у спільних багатонаціональних військових навчаннях перш за все сприяє отриманню передового досвіду провідних країн світу та підвищенню рівня взаємодії органів управління та підрозділів Збройних Сил України з підрозділами країн-членів НАТО. Це практично стало

невід’ємною складовою у підготовці підрозділів Збройних Сил України до участі у миротворчих операціях, підготовці до спільних дій підрозділів в операціях з підтримання миру, пошуково-рятувальних та інших операціях.

Базовим у нормативно-правовому регулюванні зазначеного питання є Закон України «Про порядок допуску та умови перебування підрозділів збройних сил інших держав на території України» Однак з метою удосконалення нормативно правової бази доцільно провести низку заходів, а саме чітко визначити на законодавчому рівні поняття «національні інтереси» та розробити механізм виводу іноземних ЗС з території України, який буде захищати суверенітет і територіальну недоторканість нашої держави у разі посягання на неї іноземними підрозділами збройних сил.

Науковий керівник: викладач кафедри військового управління та права Пашенко Є.М.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року "Про Стратегічний оборонний бюлетень України": Указ Президента України від 06.06.2016 № 240/2016 / База даних «Законодавство України » URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1479-14> (дата звернення 23.03.2019) ;
2. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради 28 червня 1996 року (зі змінами) // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. - №30. – ст. 92;
3. Про Порядок внесення і розгляду пропозиції щодо допуску підрозділів збройних сил інших держав на територію України для участі у спільних військових навчаннях : Закон України від 22.02.2000 № 1479-III / База даних «Законодавство України » / ВР України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1479-14> (дата звернення 23.03.2019) ;
4. Про Порядок внесення і розгляду пропозиції щодо допуску підрозділів збройних сил інших держав на територію України для участі у спільних військових навчаннях : Указ Президента України від 19.01.2002 № 52/2002 / База даних «Законодавство України » URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U052_02.html (дата звернення 23.03.2019).

Кізян Р.В.,
заступник начальника Київського
факультету НА НГУ

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ДЕМОКРАТИЧНОГО ЦИВІЛЬНОГО КОНТРОЛЮ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ СУБ'ЄКТІВ БОРОТБИ З ТЕРОРИЗМОМ

Події сьогоднішнього дня все частіше демонструють виникнення терористичних загроз. Світові глобалізаційні процеси призводять до збройного протистояння – цьому є безліч доказів в останніх збройних конфліктах та терористичних актах. Наразі кризові ситуації виникають як в країнах ЄС, в Україні, так і інших країнах світу. Низка терористичних актів у Франції, проведення антитерористичної операції у Донецькій та Луганській областях, терористичні акти в Індонезії та ін. є цьому підтвердження.

За таких умов система антитерористичної безпеки повинна ефективно реагувати на вірогідні загрози. Прийняття Закону України «Про національну безпеку» [1] є необхідним кроком для реалізації цього процесу. Закон [1] особливу роль виділяє демократичному цивільному контролю. Система цивільного контролю складається з контролю, що здійснюється Президентом України; контролю, що здійснюється Верховною Радою України; контролю, що здійснюється Радою національної безпеки і оборони України; контролю, що здійснюється Кабінетом Міністрів України, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; судового контролю; громадського контролю.

Демократичним цивільним контролем визначено комплекс здійснюваних відповідно до Конституції і законів України правових, організаційних, інформаційних, кадрових та інших заходів для забезпечення верховенства права, законності, підзвітності, прозорості органів сектору безпеки і оборони та інших органів, діяльність яких пов'язана з обмеженням у визначених законом випадках прав і свобод людини, сприяння їх ефективній діяльності й виконанню покладених на них функцій, зміцненню національної безпеки України [1].

Статтею 10 Закону [1] зазначено, що громадяни України беруть участь у здійсненні цивільного контролю через громадські об'єднання, членами яких вони є, через депутатів місцевих рад, особисто шляхом звернення до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини або до державних органів у порядку, встановленому Конституцією України,

Законом України «Про громадські об'єднання» та іншими законами України. Сфера громадського контролю може бути обмежена виключно Законом України «Про державну таємницю». Громадським об'єднанням гарантується можливість:

1) отримувати в установленому порядку від державних органів, зокрема від керівників складових сектору безпеки і оборони, інформацію з питань діяльності складових сектору безпеки і оборони, крім інформації з обмеженим доступом;

2) здійснювати дослідження з питань національної безпеки і оборони, публічно презентувати їх результати, створювати для цього громадські фонди, центри, колективи експертів тощо;

3) проводити громадську експертизу проектів законів, рішень, програм, представляти свої висновки і пропозиції для розгляду відповідним державним органам;

4) брати участь у громадських дискусіях та відкритих парламентських слуханнях з питань діяльності і розвитку сектору безпеки і оборони, питань правового і соціального захисту військовослужбовців та працівників розвідувальних та правоохоронних органів, зокрема звільнених у запас чи відставку, учасників бойових дій та членів їх сімей [1].

Відповідно до проведених польових досліджень [2] визначено, що демократичний та цивільний контроль громадськістю майже не започатковано. При цьому, громадські організації виявляють зацікавленість в цьому процесі. Основними проблемними питання під час здійснення громадськістю демократичного цивільного контролю за діяльністю суб'єктів боротьби з тероризмом було визначено:

- виток службової інформації;
- розголошення персональних даних особового складу сил забезпечення антитерористичної безпеки;
- розголошення складу сил та засобів забезпечення антитерористичної безпеки;
- розголошення місця розташування сил та засобів забезпечення антитерористичної безпеки;
- розголошення спроможностей сил забезпечення антитерористичної безпеки [2].

Отже, сьогодні необхідним вважається розвиток демократичного цивільного контролю за діяльністю суб'єктів боротьби з тероризмом. Додамо, що під час організації цієї діяльності необхідно дотримуватись встановленого нормативно-правовими актами України порядку оброблення службової та конфіденційної інформації.

Як висновок зазначимо, що надважливим наразі є питання налагодження взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом з громадськістю в умовах проведення антитерористичної операції.

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку України [Електронний ресурс]: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII : за станом на 29.03.2019 р. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63531.
2. Белай С. В. До питання удосконалення системи антитерористичної безпеки населення України (досвід дій АТО та ООС) / С. В. Белай, Р. В. Кізян // Роль держави та громадського сектору в соціальній адаптації переміщених осіб із зони агресії РФ та учасників АТО: збірник матеріалів круглого столу до Дня захисника України, 17 жовтня 2018 р. – К. : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2018. – С. 192-194.

Комісаров О.Г.

заступник начальника Київського факультету з начальсько-методичної та наукової роботи,
доктор юридичних наук, професор

Кобзар О.Ф.

т.в.о. начальника кафедри забезпечення державної безпеки,
доктор юридичних наук, доцент,
Київський факультет НА НГУ

ПОЛІЦЕЙСЬКА ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ

Процес розвитку держави зумовив виділення поліцейського аспекту її діяльності, саме цим було викликано прагнення до впорядкування суспільних відносин, основна мета полягала в забезпеченні правопорядку та безпеки громадян, створенні належних умов для реалізації кожним з них суб'єктивних прав і свобод. На сьогоднішній день одним із найважливіших завдань держави залишається процес розбудови ефективної правоохоронної системи, суб'єкти якої наділені повноваженнями застосування правомірною примусу при охороні суспільного блага та протидії небезпекам.

Поліцейську діяльність у загальному значенні слід розглядати як особливий вид державно-управлінської діяльності, який передбачає сувору

юридичну заданість, лінгвістичну чіткість і формально-документальну виразність, орієнтовану на охорону публічного порядку, забезпечення публічної (і будь-якої іншої) безпеки, пов'язаної із застосуванням державного примусу. В першу чергу поліцейська діяльність спрямована на управління спеціальними структурами виконавчої влади, діяльність яких спрямована на охорону публічного порядку, забезпечення публічної, державної, економічної і будь-якої іншої безпеки.

Формування сучасної правової системи України у відповідності з міжнародними, зокрема, європейськими правовими стандартами, є процесом складним та багатофункціональним, а тому потребує як глибокого наукового аналізу правової дійсності, так і виявлення основних тенденцій її розвитку.

Поліцейська діяльність держави з'явилась з необхідності постійно охороняти публічний порядок. Про цей порядок держава зобов'язана постійно турбуватися під страхом втрати свого авторитету в очах населення і навіть під загрозою власної ліквідації.

Поліцейська діяльність Національної гвардії повинна бути орієнтована на громаду, а саме публічний порядок та особисті немайнові та майнові права. Мета поліцейської діяльності полягає в охороні публічного порядку, спрямована на протидію правопорушенням в громадських місцях.

В кожній державі світу поліцейська діяльність є важливою, так як виконує наглядову та примусову функцію, а також спрямована на наведення правопорядку в громадських місцях. Держава, делегуючи правоохоронним органам, Національній гвардії зокрема, певні повноваження із забезпечення охорони публічного порядку на вулицях, площах та в інших громадських місцях, визначає важливий принцип цієї роботи. Який повинен полягати в підвищенні якості та оперативності реагування на всі повідомлення громадян кримінального характеру та правопорушення шляхом визначення оптимальної кількості військовослужбовців Національної гвардії на обслугованих територіях для досягнення максимальної мобільності. Адже вчасне реагування — запорука високого рівня довіри громадян.

Аналізуючи досвід розвинених зарубіжних країн, варто зазначити, що діяльність поліції зокрема, виходить за рамки забезпечення правопорядку. Діяльність поліції включає попередження і розслідування злочинів, забезпечення публічного порядку і надання допомоги населенню. Вважається, що саме ці три функції створюють умови для забезпечення безпеки громадян, що проживають на території держави. Значна частина дослідників основною функцією поліції, з якою найчастіше асоціюють

діяльність поліцейських органів, вважає забезпечення публічного порядку, і з цим слід погодитись, адже всі інші функції поліції започатковані саме в ній.

Між тим, поліція — не єдиний орган, що відповідає за забезпечення публічного порядку. В забезпеченні публічного порядку бере участь цілий ряд партнерів, що виконують певні ролі, мають чітко окреслене коло обов'язків і наділені конкретними повноваженнями. Одним із таких органів є Національна гвардія України яка є військовим формуванням з правоохоронними функціями. Серед основних функцій якої законодавство встановлює і охорону публічного порядку, забезпечення публічної безпеки. А у випадках припинення масових заворушень Національна гвардія України виступає основним суб'єктом.

Сьогодні особливу увагу слід приділяти удосконаленню охорони публічного порядку і забезпеченню публічної безпеки, яка повинна здійснюватися шляхом реалізації таких принципів: верховенства права, законності, провадження діяльності відповідних поліцейських підрозділів (поліції, гвардії) виключно з метою захисту життя, здоров'я, прав і свобод людини, інтересів суспільства та держави від протиправних посягань; єдності системи органів та підрозділів МВС України, її максимальної економічності і гнучкості структурної побудови; першочергового забезпечення діяльності й розвитку низових ланок органів як основи МВС України; пріоритетності орієнтації служби і підрозділу на вирішення завдань боротьби зі злочинністю та підтримання публічної безпеки; тісної співпраці з місцевими органами державної виконавчої влади щодо забезпечення правопорядку на їхніх територіях; участі у наданні соціальної та правової допомоги громадянам; сприяння у межах своєї компетенції державним органам, підприємствам, установам і організаціям у виконанні покладених на них законом обов'язків.

Крім цього, одним з основних напрямів підвищення ефективності забезпечення охорони публічного порядку є систематичне залучення слухачів і курсантів навчальних закладів системи МВС України у позанавчальний час до участі в роботі практичних органів по охороні публічного порядку, слідчих дій, що таким чином вони отримували практичні навички щоденної роботи.

Також до основних напрямків розвитку поліцейської діяльності Національної гвардії України слід віднести підвищення результативності управління та удосконалення організаційно-структурної побудови її системи, при цьому залишаючи незмінними принципи та основні функції.

Пічугін М.Ф.

провідний науковий співробітник
науково-дослідного відділу
наукового центру Повітряних Сил
к.військ.н., професор

Мазін П.К.

старший науковий співробітник
науково дослідного відділу
наукового центру Повітряних Сил

Власов А.В.

провідний науковий співробітник
науково дослідного відділу
наукового центру Повітряних Сил
кандидат технічних наук

Бабенко О.І.

провідний науковий співробітник
науково дослідного відділу
наукового центру Повітряних Сил
кандидат технічних наук

Бровко М.Б.

старший науковий співробітник
науково дослідного відділу
наукового центру Повітряних Сил
ХНУПС ім. І. Кожедуба

ФОРМИ І СПОСОБИ ЗАСТОСУВАННЯ І ОРГАНІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ МІЖВИДОВИХ УГРУПОВАНЬ ВІЙСЬК (СИЛ) З УРАХУВАННЯМ ДОСВІДУ БОЙОВИХ ДІЙ НА СХОДІ УКРАЇНИ

У сучасному світі військово-політична обстановка складається під впливом загострення конкурентної боротьби провідних світових держав і військово-політичних коаліцій держав за розширення сфер впливу, контролю над економічними центрами і забезпечення гарантованого доступу до районів з багатими природними ресурсами. Виходячи з досвіду сучасних локальних воєнних конфліктів, зокрема АТО і ООС на сході України, держави-агресори прагнуть досягнення наступної мети:

- зміна політичного режиму та керівництва країни;
- встановлення контролю над економікою та ресурсами країни;
- перерозподіл фінансово-економічних потоків.

Це безумовно приводить до руйнування цілісної економічної основи держави з виникненням масового безробіття і падінням загального рівня життя. Таким чином, досягається кінцевий результат - примус до покори країни-об'єкта агресії та підйом економіки і збагачення країни-агресора.

При цьому, дані цілі досягаються наступними способами:

- створенням внутрішньополітичної кризової ситуації;
- всебічною підтримкою опозиції для організації масових заворушень;
- формуванням сприятливої думки світової спільноти на застосуванням військової сили;
- здійсненням заходів щодо створення «безпольотної» зони в повітряному просторі;
- забезпеченням абсолютної переваги в повітрі;
- знищенням ключових об'єктів інфраструктури, нанесення поразки угрупованням військ (сил) противника,
- захоплення важливих об'єктів, від утримання яких залежить контроль над всією територією країни.

Способи досягнення цілей з застосуванням заходів військового характеру реалізуються застосуванням збройних сил держави-агресора та незаконних військових формувань.

Основними формами їх застосування є операції:

- в кібернетичному просторі;
- інформаційні, спеціальні;
- сухопутні наступальні;
- повітряно-наземно-морські.

Для забезпечення безпеки держави в галузі оборони і захисту її інтересів, основними цілями застосування збройних сил є:

- завоювання і утримання інформаційної переваги над збройними силами противника;
- контроль над територією, захист населення, об'єктів і комунікацій від дій збройних сил держави-агресора;
- прикриття пунктів управління державними органами та збройними силами, важливих об'єктів економіки, інфраструктури держави, угруповань військ (сил);
- завоювання переваги в повітрі.

При цьому, основними формами застосування угруповань військ є операції і бойові дії.

Основними способами застосування військ (сил) в зазначених формах будуть:

- бойові, спеціальні дії сухопутних, спеціальних та інших військ, військових формувань та державних органів;
- всебічне забезпечення дій військ та інших військових формувань;
- радіоелектронний захист і придушення.

Зростання ролі сучасних високоефективних систем зброї і способів їх застосування, а також поява нових сфер збройної боротьби, унеможливує проведення самостійних операцій окремими видами і родами військ, що вимагає об'єднання зусиль в рамках створеного міжвидового угруповання військ, до якого входять загальновійськові об'єднання, сили флоту, повітряні сили і національна гвардія.

У той же час, розвиток форм і способів ведення збройної боротьби показує, що успішне проведення операцій можливо тільки узгодженими діями всіх силових міжвідомчих структур, що вимагає розширення складу міжвидового угруповання військ (сил), здатного забезпечити військову безпеку сукупністю військових і невійськових методів адекватно загрозам агресора.

Основною формою його застосування є операція об'єднаних сил, змістом якої стануть операції угруповань військ (сил) і бойові дії інших військових формувань і органів.

Підвищення оперативності та стійкості управління міжвидового угруповання військ (сил) стає вирішальним фактором.

Системи управління угруповань, які створюються, повинні бути інтегровані в єдиний контур управління, що має забезпечити в реальному масштабі часу отримання та обробку даних обстановки, необхідний бойовий вплив на супротивника усіма (в тому числі перспективними) засобами ураження в єдиному інформаційному просторі.

Існуюча система управління угрупованнями військ в основному представлена стаціонарним компонентом, який в недостатній мірі забезпечує захист від впливу сучасних засобів ураження високоточною зброєю, крилатих ракет повітряного та морського базування, керованих авіаційних бомб. У перспективі рухомі пункти управління угруповань військ повинні бути модульними, мобільними, автономними і розподіленими в просторі, що безумовно підвищить захищеність, живучість пунктів управління і безперервність управління за рахунок розосередження елементів польового рухомого пункту управління на значній відстані один від одного з доступом до єдиної бази даних. Робота в єдиному бойовому інформаційному просторі повинна забезпечити в реальному масштабі часу

ведення розвідки цілей, обробку даних спостережень в автоматизованому режимі і вибір найбільш ефективного засобу ураження в даний момент для знищення об'єкта (за критерієм - ефективність, досяжність, наявність запасів ракет і боєприпасів, час виконання завдання та ін.).

Виходячи з досвіду бойових дій на сході України, модель дій агресора передбачає, що до початку агресії в рамках інформаційної та кібер - операцій обстановка в регіоні дестабілізується противником до стану «керованого хаосу». В рамках агресії війська противника прагнуть досягти абсолютної переваги на суші, морі і в повітрі з одночасним нанесенням ураження важливих об'єктів військової та цивільної інфраструктури. Проведенням наступальної операції досягається мета захоплення і утримання важливих об'єктів адміністративної, економічної і промислової інфраструктури. В подальшому, після військового втручання місцеве населення при формальному оголошенні рівних демократичних прав поступово витісняється з органів адміністративної влади, бізнесу, системи освіти і переводиться в клас дешевої робочої сили.

Для відбиття агресії, адекватно угрупованню противника, створено міжвидове угруповання військ (сил), що включає в себе, в тому числі, сили і засоби інформаційного протиборства і територіальні війська. В ході відбиття агресії, важливе і головне завдання - не допустити втрати території. Сили міжвидового угруповання, під єдиним керівництвом вирішують завдання оборони території держави. При цьому, дії угруповань військ можуть бути наступними.

1. Угруповання Повітряних сил веде повітряну розвідку, відбиває удари засобів повітряного нападу противника, здійснює прикриття критично важливих об'єктів і угруповань військ і виконує завдання вогневого ураження противника. Його застосування буде здійснюватися у формі бойових дій.

2. Угруповання сил флоту вирішує завдання в підводному і надводному середовищі в призначеній операційній зоні. В ході операції на морі послаблює удари противника з морського напрямку, не допускає висадження морського десанту, наносить поразку критично важливим об'єктам економіки інфраструктури та угрупованням ВМС противника. Основною формою застосування є операція.

3. Угруповання ВДВ і сил спеціальних операцій вирішують спеціальні завдання в формі бойових дій і дій, що забезпечують міжвидове угруповання військ:

- захоплення і утримання важливих районів, рубежів і об'єктів;
- знищення (виведення з ладу) критично важливих об'єктів;

- проведення спрямованих дій проти диверсійно-розвідувальної діяльності противника;

- проведення демонстративних оманних і психологічних акцій.

4. Сухопутне угруповання військ веденням оборони вирішує головне завдання міжвидового угруповання військ - утримання території держави. В її інтересах більшою мірою буде здійснюватися масоване застосування сил і засобів вогневого ураження повітряної і морської компоненти.

5. Відсіч висадки морських (повітряних) десантів, їх розгром і зрив евакуації повинен здійснюватись бойовими діями загальновійськових з'єднань (військових частин), ударами авіації, вогнем артилерії, бойовими діями угруповань повітряних сил, операції (бойових дій) сил флоту. Особливої актуальності поза зоною бойових дій набуває боротьба з ДРГ, ССО противника, в умовах зростання масштабів їх застосування. Це забезпечується організацією і веденням територіальної оборони, як особливої форми ведення збройної боротьби.

Забезпечення територіального контролю і виконання завдань територіальної оборони гарантовано можливо організувати тільки комплексним застосуванням всіх регіональних силових структур і відомств.

В операції необхідно чітко пов'язати дії всіх угруповань військ (сил) (за цілями, завданнями, місцем і часом), що виконують одночасно велику кількість взаємопов'язаних завдань різного масштабу, як в інтересах всього міжвидового угруповання військ, так і в інтересах окремих угруповань у всіх сферах збройної боротьби з агресором, особливо при реалізації перспективних форм ведення операції, а також асиметричних дій.

Для забезпечення стійкості і безперервності системи управління потрібно оснащення і широке використання у всіх ланках управління польових рухомих і повітряних пунктів управління, обладнаних інфотелекомунікаційними засобами (і програмно-апаратними комплексами), що забезпечують можливість безперервного оновлення даних.

В даний час є ряд проблем в забезпеченні:

- елементами системи автоматизованого управління міжвидового угруповання військ;

стійким зв'язком між пунктами управління різних видів збройних формувань, включаючи регіональний компонент (МНС, МВС, СБУ, національну гвардію, органи виконавчої влади). Це підтвердилося і на початковому етапі агресії Росії, коли відсутність адаптованих засобів зв'язку та автоматизації для забезпечення передачі інформації між органами

військового управління, органами МНС, МВС, СБУ, главами військово-цивільних адміністрацій не дозволило оперативно здійснити обмін інформацією і ускладнило вирішення багатьох питань щодо відсічі агресії.

Абсолютне сприйняття того, що сучасні війни будуть виключно безконтактними, швидкоплинними і проводитися тільки в повітрі і космосі, може привести в майбутньому до незворотних наслідків. З метою адекватного реагування на рівень зовнішніх загроз, необхідний розвиток міжвидових угруповань військ не тільки на стратегічному, але й оперативному і навіть на тактичному рівнях. Такий підхід до застосування військ (сил) забезпечить досягнення поставлених цілей і максимальної ефективності в збройному протистоянні сторін.

Тютюнник В.В.

начальник кафедри управління та організації діяльності у сфері цивільного захисту
доктор технічних наук, старший науковий співробітник

Пискалова О.О.

доцент кафедри управління та організації діяльності у сфері цивільного захисту,
кандидат технічних наук, доцент
НУ цивільного захисту України

ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-АНАЛІТИЧНОЇ ПІДСИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСАМИ ПОПЕРЕДЖЕННЯ Й ЛОКАЛІЗАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ ЄДИНОЇ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ, ЯК СКЛАДОВОЇ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Основним інструментом реалізації державної політики у сферах національної безпеки і оборони є Сектору безпеки і оборони України [1], який являє собою систему органів державної влади, Збройних Сил України, інших утворених відповідно до законів України військових формувань, правоохоронних та розвідувальних органів, державних органів спеціального призначення з правоохоронними функціями, сил цивільного захисту, оборонно-промислового комплексу України, діяльність яких

перебуває під демократичним цивільним контролем і відповідно до Конституції та законів України за функціональним призначенням спрямована на захист національних інтересів України від загроз, а також громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки України.

В Україні для забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту функціонує Єдина державна система цивільного захисту (ЄДСЦЗ) [2, 3]. Система ЄДСЦЗ складається з функціональних і територіальних підсистем та спрямована на розв'язання питань забезпечення необхідного рівня безпеки життєдіяльності території держави лише в умовах, коли виникла надзвичайна ситуація (НС).

Основними завданнями діючої в державі ЄДСЦЗ є: 1) забезпечення готовності міністерств та інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підпорядкованих їм сил і засобів до дій, спрямованих на запобігання і реагування на НС; 2) забезпечення реалізації заходів щодо запобігання виникненню НС; 3) навчання населення щодо поведінки та дій у разі виникнення НС; 4) виконання державних цільових програм, спрямованих на запобігання НС, забезпечення сталого функціонування підприємств, установ та організацій, зменшення можливих матеріальних втрат; 5) опрацювання інформації про НС, видання інформаційних матеріалів з питань захисту населення і територій від наслідків НС; 6) прогнозування і оцінка соціально-економічних наслідків НС, визначення на основі прогнозу потреби в силах, засобах, матеріальних та фінансових ресурсах; 7) створення, раціональне збереження і використання резерву матеріальних та фінансових ресурсів, необхідних для запобігання і реагування на НС; 8) оповіщення населення про загрозу та виникнення НС, своєчасне та достовірне інформування про фактичну обстановку і вжиті заходи; захист населення у разі виникнення НС; 9) проведення рятувальних та інших невідкладних робіт щодо ліквідації наслідків НС, організація життєзабезпечення постраждалого населення; пом'якшення можливих наслідків НС у разі їх виникнення; 10) здійснення заходів щодо соціального захисту постраждалого населення; 11) реалізація визначених законом прав у сфері захисту населення від наслідків НС, в тому числі осіб (чи їх сімей), що брали безпосередню участь у ліквідації цих ситуацій.

Однак, цілковито відкритими для держави залишаються проблемні питання реалізації в системі ЄДСЦЗ функції моніторингу та розробки ефективних управлінських рішень всіх локальних підсистем, спрямованих на попередження та локалізацію НС, в умовах зародження джерел небезпек

різної природи. Це вказує на необхідність термінового розв'язання питань включення до складу ЄДСЦЗ інформаційно-аналітичної підсистеми управління процесами попередження й локалізації наслідків НС.

При цьому ураховується, що основу ЄДСЦЗ, у відповідності до рис. 1, повинен становити класичний контур управління, який забезпечить: 1) збір, обробку та аналіз інформації; 2) моделювання розвитку обстановки на об'єкті управління та розвитку НС на території міста, регіону, держави; 3) розробку та ухвалення управлінських рішень щодо попередження та ліквідації НС, а також мінімізації їх наслідків; 4) виконання рішень щодо попередження та ліквідації НС, а також мінімізації їх наслідків [4].

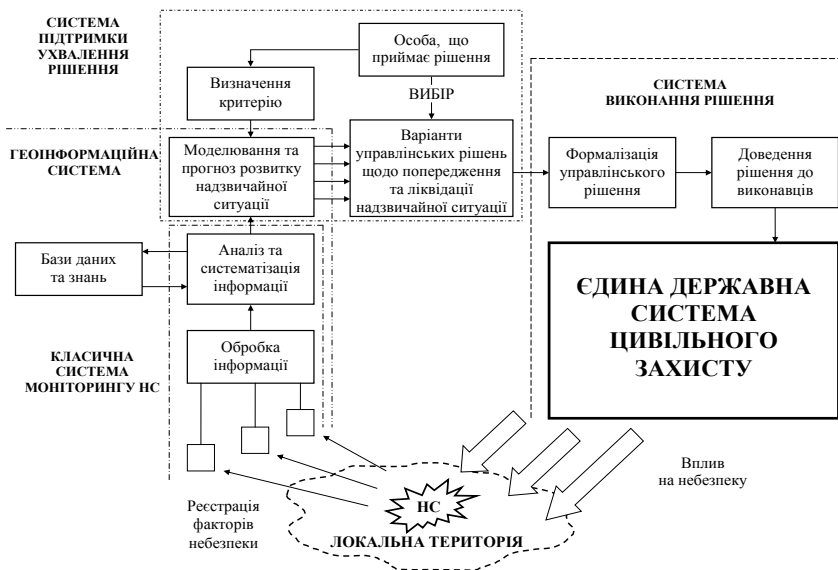

Рис. 1. Схема класичного контуру управління, щодо реалізації функцій моніторингу, попередження та ліквідації НС, а також місце існуючої ЄДСЦЗ в цьому контурі

Згідно стратегії реформування ДСНС України, серед актуальних напрямків удосконалення функціонування ЄДСЦЗ необхідно визначити низку проблемних питань науково-інформаційно-технологічного характеру, які стосуються оптимального управління процесами попередження й локалізації наслідків надзвичайних ситуацій, а саме: 1) удосконалення механізму взаємодії ДСНС з іншими структурами забезпечення

національної безпеки шляхом подальшого розвитку державного центру управління в надзвичайних ситуаціях ДСНС, утворення відповідних регіональних центрів та налагодження їх взаємодії з Головним ситуаційним центром та іншими ситуаційними центрами складових сектору безпеки і оборони; 2) запровадження системи управління техногенною та пожежною безпекою на основі ризико-орієнтованого підходу і європейських стандартів щодо оцінювання і аналізу ризиків пожежної та техногенної безпеки суб'єктів господарювання; 3) створення та забезпечення функціонування автоматизованої системи управління телекомунікаційними мережами, центру обробки даних, комплексної підсистеми інформаційної підтримки прийняття рішень з питань надзвичайних ситуацій, у тому числі – комплексної системи захисту інформації.

Створення ефективної інформаційно-аналітичної підсистеми управління процесами попередження й локалізації наслідків НС пропонується у відповідності за підходом, який графічно представлено на рис. 2. У цьому підході реалізовано комплексне включення в діючу систему ЄДСЦЗ по вертикалі від об'єктового до державного рівнів різних функціональних елементів територіальної підсистеми моніторингу НС та складових підсистеми ситуаційних центрів, які жорстко пов'язані між собою на інформаційному та виконавчому рівнях для прийняття відповідних антикризових рішень для розв'язання різних функціональних задач моніторингу, попередження та ліквідації НС природного, техногенного, соціального та воєнного характеру.

Підключення до ЄДСЦЗ підсистеми моніторингу НС на території України [5], як інструменту безперервного отримання у реальному масштабі часу інформації про територіально-часовий розподіл по території держави джерел різного роду небезпек, повинно бути реалізовано, у відповідності за даними рис. 2, на усіх чотирьох рівнях управління від об'єктового до державного.

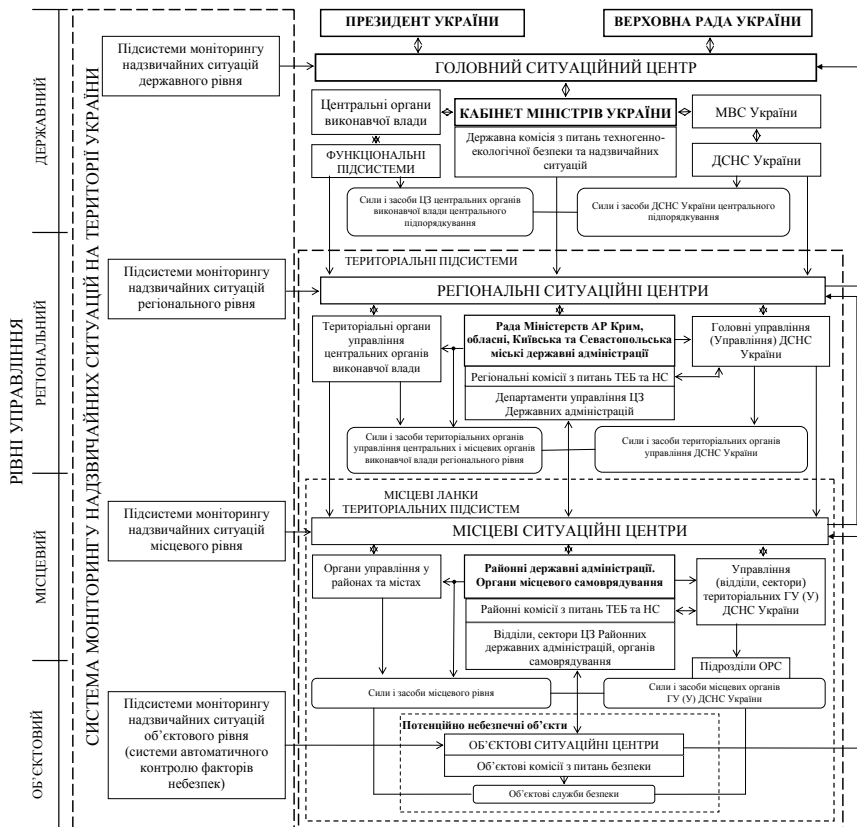

Рис. 2. Комплексна функціональна схема інформаційно-аналітичної підсистеми управління процесами попередження, локалізації та ліквідації наслідків НС у Єдиній державній системі цивільного захисту

Основною функцією підсистеми ситуаційних центрів на всіх рівнях управління ЄДСЦЗ є збір й обробка фактичної інформації, прогнозування ризику виникнення різного роду НС та розробка ефективних антикризових рішень [6]. Процедура прийняття управлінських рішень щодо вирішення цих проблемних питань ускладнюється тим, що необхідними умовами ефективності рішень є їх своєчасність, повнота й оптимальність. Перераховані вимоги суперечливі і досягнення їх точності визначає

актуальність проблеми прийняття ефективних рішень в галузі цивільного захисту.

Забезпечення повноти рішень вимагає як можна більш повного обліку внутрішніх і зовнішніх факторів, що впливають на ухвалення рішення, глибокого аналізу їх взаємозв'язків, що веде до росту розмірності задачі прийняття рішень, її багатокритеріальності. У свою чергу це приводить до росту невизначеності вихідних даних, що обумовлене неповнотою знань про взаємозв'язок факторів і, як наслідок, неточного їх опису, неможливістю або неточністю виміру деяких факторів, випадкових зовнішніх і внутрішніх впливів тощо. Додаткова складність полягає в тому, що невизначеності різномірні й можуть бути представлені у вигляді випадкових або інтервальних величин та нечітких множин.

Таким чином, підвищення ефективності прийнятих рішень пов'язане з необхідністю рішення задачі багатокритеріальної оптимізації в умовах невизначеності. Традиційний, розповсюджений підхід до рішення таких задач, заснований на їх евристичному спрощенні та детермінізації, як засобу зняття невизначеності, у міру ускладнення задач і підвищення значимості рішень стає усе менш ефективним [7]. У цих умовах виникає необхідність розробки формалізованих, нормативних методів і моделей комплексного рішення проблеми прийняття рішень в умовах багатокритеріальності й невизначеності при управлінні процесами попередження й локалізації наслідків НС для забезпечення ефективного функціонування ЄДСЦЗ.

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку України: Закон України від 21 червня 2018 року № 2469-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
2. Кодекс цивільного захисту України від 2 жовтня 2012 року № 5403-VI // *Голос України*. – 2012.– листопад (№ 220(5470)). – С. 4 – 20.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 січня 2014 року № 11 «Про затвердження Положення про Єдину державну систему цивільного захисту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/11-2014-%D0%BF>
4. Андронов В.А. Науково-конструкторські основи створення комплексної системи моніторингу надзвичайних ситуацій в Україні: Монографія / В.А. Андронов, М.М. Дівізніук, В.Д. Калугін, В.В. Тютюник. – Харків: Національний університет цивільного захисту України, 2016. – 319 с.
5. Калугін В.Д. Розробка науково-технічних основ для створення системи моніторингу, попередження та ліквідації надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру та забезпечення екологічної безпеки / В.Д. Калугін, В.В. Тютюник, Л.Ф. Чорногор, Р.І. Шевченко // *Системи обробки інформації*. – Харків: Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, 2013. – Вип. 9(116). – С. 204 – 216.
6. Тютюник В.В. Основоположні принципи створення у Єдиній державній системі цивільного захисту інформаційно-аналітичної підсистеми управління процесами

попередження й локалізації наслідків надзвичайних ситуацій / В.В. Тютюнник, В.Д. Калугін, О.О. Писклакова // Системи управління, навігації та зв'язку. – Полтава: Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка, 2018. – Вип. 4(50). – С. 168 – 177.

7. Писклакова О.А. Анализ особенностей решения задачи многокритериальной оптимизации в условиях неопределенности / О.А. Писклакова, Н.А. Брынза, Д.И. Филиппская // Системные технологии. Региональный межвузовский сборник научных работ – Вип. 3(56) – Днепропетровск, 2008. – № 01. – С. 147 – 157.

Уступний А. О.

курсант 3 курсу

Військово-юридичного факультету
НЮУ ім. Я. Мудрого

ВЗАЄМОДІЯ ТА КООРДИНАЦІЯ ОРГАНІВ СЕКТОРУ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ, ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ТА ЇХ ВИРІШЕННЯ

Перед будь-якою державою постає необхідність швидкого і цілеспрямованого протистояння негативним змінам в безпеці середовища та потреба нормативного врегулювання цих дій. Це передбачає, зокрема, запровадження низки нових механізмів, які дозволять існуючим системам забезпечення національної безпеки набуті здатності адаптуватися без значних втрат до нових умов, своєчасно й ефективно реагувати, посилити належним чином спроможності різних суб'єктів щодо широкого спектру загроз тощо.

Практика розробки і впровадження механізмів забезпечення національної стійкості набула вже певного поширення у світі. Як правило, країни починають застосовувати відповідні механізми у пріоритетних для себе сферах, серед яких найбільш типовими на даний час є протидія тероризму, захист критичної інфраструктури, кібербезпека, реагування на надзвичайні ситуації природного і техногенного походження, тощо. Запровадження таких механізмів здійснюється, як правило, шляхом прийняття певних програм, планів.

На мою думку, слід звернутися до національного законодавства Великої Британії так їй притаманний комплексний підхід до забезпечення механізмів міжвідомчої взаємодії та забезпечення національної стійкості вцілому. Зокрема, такий підхід визначається у Стратегіях національної безпеки Великої Британії, починаючи з 2008 р. Однією з основних цілей Стратегії 2010 р. визначено забезпечення безпеки і стійкості Великої

Британії, що передбачає захист населення, економіки, інфраструктури, території та способу життя від всіх найбільших актуальних і потенційних ризиків сьогодення. При цьому формування стійкості держави розглядається у контексті готовності до будь-яких небезпек, здатності відновлюватися після «шоків» і продовжувати виконувати життєво важливі функції [1].

Розбудова національної стійкості дає підстави стверджувати, що важливе значення полягає у налагодженні ефективної взаємодії між усіма суб'єктами (державними і недержавними). Це може потребувати створення нових організаційних структур (формальних і неформальних співтовариств, постійно діючих робочих груп тощо).

З метою реагування на широкомасштабні надзвичайні ситуації різного походження урядом Великої Британії проводиться системна робота щодо розвитку механізмів міжвідомчої взаємодії та координації заходів, що здійснюються Кабінетом Міністрів, окремими міністерствами, місцевою владою, приватним сектором та громадянським суспільством.

Слід зазначити, що у Великій Британії діє Закон про надзвичайні ситуації (Civil Contingencies Act, 2004), який визначає надзвичайні ситуації як небезпечні події або явища, що можуть мати серйозний негативний вплив або нанести значну шкоду способу життя громадян, навколишньому середовищу або національній безпеці (зокрема, внаслідок війни або вчинення терористичних актів). Тобто йдеться про широкий спектр загроз.

З метою реалізації положень зазначеного Закону урядом розроблено низку керівних документів, що надають рекомендації та пропонують гнучкі механізми запобігання, підготовки до безпосереднього реагування на надзвичайні ситуації та відновлення. Одним з таких документів є Програма підвищення стійкості (The Resilience Capabilities Programme), яка визначає сфери відповідальності різних державних органів і порядок міжвідомчої координації і взаємодії при підготовці, реагуванні та ліквідації (мінімізації) наслідків надзвичайних ситуацій. Одним із базових документів Великої Британії, з урахуванням якого різні суб'єкти формують плани на випадок надзвичайних подій та ліквідації їх наслідків, є Національний реєстр ризиків (National Risk Register). Він періодично оновлюється і є загальнодоступною версією Національної оцінки ризиків (National Risk Assessment), яка є складовою Стратегії національної безпеки і містить детальний аналіз безпекового середовища з ідентифікацією актуальних і потенційних загроз і небезпек у розумінні Закону про надзвичайні ситуації. Цей документ є закритим. Він складається із чотирьох частин: характеристика загроз; характеристика наслідків; аналіз кожного з ризиків

та наслідків; характеристика методології. Реєстр створений із врахуванням адміністративного устрою Великої Британії, а саме у документі враховані особливості організації відповідної діяльності в Англії, Уельсі, Шотландії та Північній Ірландії.

Отже, слід вказати, що формування чіткого механізму взаємодії відомств має важливе значення для України. Певний розвиток такого механізму вже сформований, зокрема, у вигляді профільного законодавства у сфері забезпечення національної безпеки, існування низки загальнодержавних безпекових систем, (у т.ч. у сфері боротьби з тероризмом, цивільного захисту та інші) в цілому визначені повноваження органів влади у сфері протидії тим чи іншим загрозам [2]. Проте залишається ще низка проблемних питань, вирішення яких сприятиме посиленню стійкості держави до широкого спектру загроз. Зокрема, йдеться про необхідність удосконалення діяльності з ідентифікації загроз національній безпеці, посилення міжвідомчої взаємодії і запровадження комплексного підходу щодо протидії надзвичайним ситуаціям, активізації ролі громадянського суспільства у забезпеченні національної безпеки, встановлення двосторонніх каналів комунікацій між державними органами і населенням тощо. Також доцільно було б запровадити практику підготовки Реєстру загроз як складової Стратегії національної безпеки України відповідно до специфіки кожного із регіонів. Цей реєстр мав би сприяти формуванню спільного бачення ризиків, їх рівнів, порядку взаємодії державного, приватного секторів та громадянського суспільства у випадку надзвичайних ситуацій [3].

Існуючі в Україні безпекові системи (у т.ч. у сфері боротьби з тероризмом, цивільного захисту та інші) потребують адаптації до нових умов, у т.ч. запровадження у їх діяльність оновлених принципів.

Підводячи підсумок, слід вказати на недосконалість українського законодавства в сфері національної безпеки та оборони спрямованого на оперативне та ефективне реагування на надзвичайні ситуації та їх безпосереднє попередження. На мою думку, законодавцю слід спиратись на досвід Великої Британії, де широко застосовується міжвідомча діяльність, відповідно до певного порядку та надзвичайної ситуації. Також доцільно проводити міжвідомчі наради з метою обговорення і вирішення питань стосовно переліку актуальних загроз, які підлягатимуть детальному розгляду та типових механізмів взаємодії органів державної і місцевої влади, а також населення з питань підготовки, реагування і ліквідації наслідків відповідних загроз які можуть виникати.

Список використаних джерел:

1. A Strong Britain in an Age of Uncertainty: The National Security Strategy [Електронний ресурс] // UK Government. – 2010. – Режим доступу до ресурсу: https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/61936/nationalsecurity-strategy.pdf
2. Закон України від 21 серпня 2018 року "Про національну безпеку України" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
3. Указ Президента України 14 березня 2016 року № 92/2016 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року "Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України" [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://www.president.gov.ua/documents/922016-19832>

Форноляк В.М.

доцент спеціальної кафедри НА
СБУ, кандидат психологічних наук

ЩОДО ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОДІЇ СУБ'ЄКТІВ БОРотьБИ З ТЕРОРИЗМОМ ТА ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Забезпечення національної безпеки та боротьба з тероризмом є найважливішими завданнями держави. Система державної безпеки повинна функціонувати як єдиний комплекс державних органів, що тісно взаємодіють як між собою, так і з іншими органами державної влади та громадськими організаціями, включаючи ті, які реалізують завдання держави щодо протидії тероризму. Така система повинна швидко виявляти та передбачати загрози загальнонаціональним інтересам, забезпечувати реалізацію заходів, спрямованих на запобігання та протидію терористичним загрозам, сприяти прийняттю необхідних законодавчих, адміністративних та інших рішень.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», до участі в антитерористичних операціях за рішенням керівництва антитерористичної операції можуть бути залучені центральні та місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від підпорядкованості і форми власності, їх посадові особи, а також громадяни за їх згодою [1]. Поряд з цим варто наголосити, що недосконалість правового статусу органів місцевого самоврядування у сфері протидії тероризму створює певні перепони у налагодженні взаємодії з суб'єктами боротьби з тероризмом під час організації та проведення антитерористичних заходів. Тому чинне

законодавство з питань взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом потребує відповідного вдосконалення, так як воно не завжди повною мірою забезпечує якісне юридичне підґрунтя для досягнення належного рівня ефективності та результативності такої взаємодії. При цьому, варто наголосити на відсутності окремих нормативно-правових актів у цій сфері.

Професійна діяльність суб'єктів боротьби з тероризмом має свої особливості й у повсякденній практичній діяльності її представникам доводиться виконувати значну кількість завдань, успішне вирішення яких можливе у тісній взаємодії з органами місцевого самоврядування. Виділимо перелік питань, до яких залучаються державні інституції в процесі проведення заходів антитерористичного характеру, зокрема: участь у реалізації регіональної політики та формуванні відповідних програмних документів; усунення наслідків надзвичайних ситуацій на території регіону; реалізація заходів щодо запобігання, виявлення і припинення терористичних актів та злочинів терористичної спрямованості; розробка і впровадження попереджувальних, режимних, організаційних, виховних та інших заходів; забезпечення умов проведення антитерористичних операцій на об'єктах, що розташовані на території регіону; надання відповідним підрозділам суб'єктів боротьби з тероризмом під час проведення таких операцій матеріально-технічних, фінансових засобів, транспорту і зв'язку, медичного обладнання, медикаментів, а також інформації, необхідної для виконання завдань щодо боротьби з тероризмом тощо.

З викладеного видно, що на практиці суб'єкти боротьби з тероризмом досить тісно взаємодіють з органами місцевого самоврядування. Проте така взаємодія фактично не передбачена нормами Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [2]. Немає також й прийнятого нормативно-правового акта, яким би затверджувалися положення чи інструкція про взаємодію органів місцевого самоврядування із суб'єктами боротьби з тероризмом.

Поряд з цим, у міжвідомчому наказі «Про затвердження Положення про координацію діяльності правоохоронних органів у сфері протидії злочинності та корупції» від 16.04.2012 р. № 43/375/166/353/284/241/290/256 наголошується на можливості проведення міжвідомчих нарад за участю керівників правоохоронних органів, органів виконавчої влади та місцевого самоврядування [3]. Враховуючи зміст даного нормативно-правового акта, можна припустити, що взаємодія правоохоронних органів із муніципальною владою є лише можливим аспектом координаційної роботи перших. Проте зазначимо, що у ряді зарубіжних країн, саме органи місцевого самоврядування на локальному рівні є одним із головних координаторів реалізації взаємодії суб'єктів правоохоронної діяльності.

Тому, на наш погляд, першим кроком щодо вдосконалення законодавства, яке регулює взаємодію суб'єктів боротьби з тероризмом та органів місцевого самоврядування має стати перегляд статусних законів на предмет визначення у них засад зазначеної взаємодії. Під такими законами ми маємо на увазі ті, що визначають засади діяльності органів місцевого самоврядування та відповідних правоохоронних органів, зокрема, Закони: «Про боротьбу з тероризмом», «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про службу безпеки України», «Про національну поліцію», «Про Державну прикордонну службу України» та інші. Адже у даних нормативно-правових актах досить опосередковано йдеться про досліджувану взаємодію, або містяться лише короткі вказівки про те, що відповідний правоохоронний орган, здійснюючи свої повноваження, взаємодіє з іншими органами влади та органами місцевого самоврядування.

Органи та підрозділи суб'єктів боротьби з тероризмом України є складовою системи органів виконавчої влади, тому їхня діяльність є частиною як загальнодержавної політики щодо протидії тероризму, так і регіональної політики у зазначеній сфері. Зважаючи на це, діяльність вказаних суб'єктів, зокрема їх відповідних органів та установ здійснюється у взаємодії з місцевими органами виконавчої влади. Правовою основою такої взаємодії є стаття 31 Закону України «Про місцеві державні адміністрації», згідно з якою місцеві державні адміністрації при здійсненні своїх повноважень у сфері управління взаємодіють з відповідними міністерствами та іншими центральними органами виконавчої влади. Варто зауважити, що для організації спільної діяльності у місцевих державних адміністраціях утворюються спеціальні підрозділи – відділи з питань діяльності правоохоронних органів, оборонної та мобілізаційної роботи [4].

Здійснений аналіз повноважень місцевих державних адміністрацій за Законом України «Про місцеві державні адміністрації» надав можливість визначити коло напрямів, в реалізації яких беруть участь суб'єкти боротьби з тероризмом. Це зокрема: розробка проектів програм соціально-економічного розвитку (ст.17 Закону); реалізація державної політики в галузі науки, освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури і спорту, материнства і дитинства, сім'ї та молоді (ст.22 Закону); реалізація державної політики в галузі соціального забезпечення та соціального захисту соціально незахищених громадян (ст.23 Закону); здійснення згідно із законодавством заходів соціального патронажу щодо осіб, які відбували покарання у виді обмеження волі або позбавлення волі на певний строк (ст.23 Закону); участь у залученні виробничих потужностей підприємств установ виконання покарань для соціально-економічного розвитку регіонів та здобуття засудженими професій, що користуються попитом на ринку праці (ст.24 Закону); забезпечення здійснення

заходів щодо охорони громадської безпеки, громадського порядку, боротьби зі злочинністю (ст.25 Закону); здійснення заходів щодо організації правового інформування і виховання населення (ст.25 Закону); участь у вирішенні питань проведення виборів і референдумів та адміністративно-територіального устрою у межах, визначених законодавством (ст.25 Закону); утворення та координація діяльності спостережних комісій (ст.25 Закону); оголошення у разі стихійного лиха, аварій, катастроф, епідемій, епізоотій, пожеж, інших надзвичайних подій зони надзвичайної ситуації; здійснення передбачених законодавством заходів, пов'язаних з підтриманням у них громадського порядку, врятуванням життя людей, захистом їхнього здоров'я і прав, збереженням матеріальних цінностей (ст.25 Закону) [4].

З викладеного ми бачимо, що взаємодія суб'єктів боротьби з тероризмом з органами місцевого самоврядування у сфері протидії тероризму відбувається за різними напрямками та формами. Вони залежать від завдань, що виконуються, обстановки та від суб'єктів, які вступають у взаємодію. Основні напрямки такої взаємодії знаходять вираження в нормативно-правових актах, які регулюють той чи інший напрямок роботи з протидії тероризму. Такі правові акти визначають мету, завдання та порядок дій взаємодіючих суб'єктів, їх взаємні права та обов'язки.

Основними напрямками взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом з органами місцевого самоврядування у сфері протидії тероризму, є наступні: запобігання терористичній діяльності або фінансуванню тероризму; виявлення і припинення терористичних дій та загроз; встановлення осіб, які вчинили або можуть вчинити терористичні дії, контроль за їх діяльністю; забезпечення усунення наслідків протиправних дій; обмін інформацією; контроль за дотриманням порядку перетинання державних кордонів тощо.

Організація взаємодії повинна узгоджуватися завчасно, перш за все, за ініціативи як суб'єктів боротьби з тероризмом, а також інших державних органів і виявлятися у визначенні складу сил і засобів для необхідних для врегулювання будь-яких ситуацій надзвичайного характеру; здійснення прогнозування обстановки на території регіону, країни; інформаційного обміну; планування, узгодження і координації спільних дій; здійснення контролю за підготовкою та реалізацією запланованих спільних заходів.

Враховуючи, що надзвичайні ситуації терористичного характеру істотно впливають на організацію діяльності усіх як державних так і недержавних інституцій, особливу увагу необхідно приділяти питанням спеціальної професійної підготовки, адже зазначені суб'єкти у таких ситуаціях повинні забезпечити не лише законність, правопорядок і

недопущення поширення надзвичайних обставин, але і відновлення нормального режиму функціонування, забезпечити власну безпеку та безпеку населення.

Таким чином, на сьогодні у чинному в Україні законодавстві не достатньо приділяється уваги нормативно-правовим засадам взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом та органів місцевого самоврядування, що є істотним недоліком національного антитерористичного механізму. Останні недостатньо залучені до реалізації державної політики протидії тероризму, незважаючи на те, що вони мають значний потенціал і реально беруть участь у цьому процесі. Проте, зазначена проблема може вирішитись завдяки прийняттю відповідних нормативно-правових актів та внесенню необхідних змін до вже чинних.

Відзначимо також, що для реалізації державної політики щодо протидії тероризму в Україні суб'єкти боротьби з тероризмом взаємодіють з багатьма державними інституціями, зокрема, державними органами, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, організаціями, їх посадовими особами які сприяють органам, які здійснюють боротьбу з тероризмом, повідомляють дані, що стали їм відомі, щодо терористичної діяльності або будь-яких інших обставин, інформація про які може сприяти запобіганню, виявленню і припиненню терористичної діяльності, а також мінімізації її наслідків. Виходячи з цього, на нашу думку, однією з вагомих тенденцій в протидії терористичним загрозам можна вважати консолідацію зусиль на державному та недержавному рівні щодо профілактики та боротьби з тероризмом, мінімізації або ліквідації наслідків терористичної діяльності. Для підвищення стійкості України до терористичних загроз потребує певного удосконалення антитерористичне законодавство України, оновлення моделі взаємодії суб'єктів боротьби з тероризмом з органами місцевого самоврядування щодо запобігання і протидії тероризму, а також мінімізації наслідків вчинення терактів.

Список використаних джерел:

1. Про боротьбу з тероризмом [Електронний ресурс]: Закон України від 20.03.2003 р. № 638-IV. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/638-15>.
2. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України 21 травня 1997 року № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1997. – № 24. – С. 170.
3. Наказ Генеральної прокуратури України, Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України, Державної податкової служби України, Міністерства оборони України, Державної митної служби України, Державної прикордонної служби України, Державної пенітенціарної служби України від 16.04.2012 р. № 43/375/166/353/284/241/290/256 «Про затвердження Положення про координацію діяльності

правоохоронних органів у сфері протидії злочинності та корупції» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: consultant.parus.ua/?doc=08AEUC200B

4. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 року № 586-XIV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1999. – № 20–21. – С. 190.

3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОТИДИВЕРСІЙНОГО ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Артюнов Р.М.

курсант 1-го курсу ІПЮК для
СБУ НІОУ ім. Я. Мудрого

УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОТИДИВЕРСІЙНОГО ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Забезпечення захисту критичної інфраструктури є складовою частиною забезпечення національної безпеки України.

Державна політика у сфері захисту критичної інфраструктури спрямовується на формування комплексу організаційних, нормативно-правових, інженерно-технічних, експлуатаційних, наукових та інших заходів, спрямованих на забезпечення безпеки та стійкості критичної інфраструктури.

Одним із завдань формування і реалізації державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури є забезпечення безпеки, стійкості та цілісності критичної інфраструктури України.

Я вважаю, що питання протидиверсійного захисту об'єктів критичної інфраструктури на даний час є найбільш актуальним. Так, об'єкти критичної інфраструктури є однією з головних ланок держави, виведення з ладу або руйнування яких може мати вплив на національну безпеку і оборону та привести до значних матеріальних та фінансових збитків. З метою привернення уваги до зазначеної проблеми я обрав саме таку тему своєї доповіді: «Удосконалення системи протидиверсійного захисту об'єктів критичної інфраструктури».

Останніми десятиріччями у світі спостерігається стійка тенденція до зростання кількості надзвичайних подій різного походження. Дедалі частіше в результаті таких надзвичайних подій жертвами стає велика кількість людей, а життєво важливим для існування держав системам, об'єктам і ресурсам завдається серйозна шкода.

Стабільне і безпечне існування держави, суспільства та його членів спирається на функціонування численних інфраструктурних об'єктів, мереж і систем, а також на можливість без перешкод отримувати доступ до важливих ресурсів. Частина з перелічених систем, об'єктів і ресурсів є настільки важливими для функціонування суспільства, економіки і держави, що їх руйнування або пошкодження призводить до негативних наслідків на загальнодержавному, а іноді й глобальному рівнях. Саме ці системи, об'єкти і ресурси відносять до критичної інфраструктури, і саме їх захист має бути першочерговим завданням для сучасної ефективної держави.[2]

Дослідження ступеня впровадження концепції захисту критичної інфраструктури у провідних країнах світу, в наших східноєвропейських країнах-сусідах, свідчить, що на сьогодні концепція критичної інфраструктури є дієвим інструментом, який використовується і в міжнародній, і в національних системах безпеки для захисту найбільш важливих систем, об'єктів і ресурсів.[2]

З урахуванням потреб національної безпеки і необхідності запровадження системного підходу до розв'язання проблеми на загальнодержавному рівні створення системи захисту критичної інфраструктури (сукупності об'єктів, які є стратегічно важливими для економіки і безпеки держави, суспільства, населення та порушення функціонування яких може завдати шкоди життєво важливим національним інтересам України) є одним із пріоритетів у реформуванні сектору оборони і безпеки України. Так, розпорядженням Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2017 р. № 1009-р схвалено Концепцію створення державної системи захисту критичної інфраструктури.[1]

Хочу привернути вашу увагу до наступного факту. Провідні країни світу здійснюють захист своїх національних інтересів, не обмежуючись національними кордонами. Крім національних критичних інфраструктур, розглядаються зарубіжні об'єкти, безпека яких має важливе значення для тієї чи іншої держави. Наприклад, газотранспортна система України може розглядатися європейськими і трансатлантичними партнерами як елемент критичної інфраструктури, який має загальноєвропейське значення.[3]

Держава має забезпечувати захист об'єктів критичної інфраструктури від усіх суттєвих загроз, які можна віднести до трьох категорій: техногенні, природного характеру та соціально-політичні.

Зараз я хочу привернути вашу увагу до наступного. На даний час на території Донецької та Луганської областей, підконтрольної українській

владі, вугільні шахти забезпечують відкачування на поверхню максимальних припливів води.

Нажаль, контролювати відкачування припливів води на більшості вугільних шахт, розташованих на не підконтрольній території України неможливо. У разі підйому рівня шахтних вод до рівня денної поверхні можливий розвиток процесів підтоплення частини території міст. Шахти, які знаходяться на підконтрольній території у більшості випадків гідравлічно пов'язані між собою. При затопленні будь-якої з них виникають умови для перетікання води на суміжні шахти та утворення аналогічної негативної загрози.

Крім зазначеного, необхідно звертати увагу й на виділення вибухонебезпечного газу-метану на поверхню, забруднення верхніх водоносних горизонтів, погіршення якісного складу води у водозабірних спорудах (свердловинах, колодязях тощо), просідання поверхні з деформацією розташованих на ній будівель, інфраструктурних об'єктів тощо.

Враховуючі той факт, що об'єкти критичної інфраструктури можуть знаходитись на не підконтрольній території України, я вважаю, що необхідно вдосконалити функціонування інформаційних і телекомунікаційних систем, проводити з населенням інформаційні кампанії, спрямовані на запобігання виникненню, реагування, мінімізації можливого впливу загроз. Також необхідно проводити інформаційні кампанії, спрямовані на важливі ролі об'єктів критичної інфраструктури в житті громадян, громади. В умовах ведення гібридної війни необхідно сприяти консолідації зусиль всього суспільства навколо розвитку в населених пунктах та регіонах країни об'єктів критичної інфраструктури. Необхідно донести інформацію, що об'єкти критичної інфраструктури – це робочі місця, платник податків в бюджет, можливість економічного розвитку громади. Громадяни повинні розуміти, що їх рівень життя, здоров'я залежать від роботи об'єктів, а також, що ефективність проведення протидиверсійних заходів залежить від їх громадської свідомості та взаємовідносин з правозахисними органами. Необхідно донести інформацію, що відповідальність за забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури країни мають нести і всі державні органи і усі члени суспільства.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2017 р. № 1009-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1009-2017-%D1%80> (дата звернення: 17.03.2019).

2. ЩОДО СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ СИСТЕМИ ЗАХИСТУ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ. URL: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/infrastrukt-86de2.pdf> (дата звернення: 18.03.2019).

3. Бірюков Д. С., к. техн. н.; Кондратов С. І. Захист критичної інфраструктури: проблеми та перспективи впровадження в Україні. Аналітична доповідь. 2012. URL:http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/Sots_zahust-86178.pdf (дата звернення: 18.03.2019).

Голубничий Д.Ю.

доцент кафедри ХНУПС
ім. І. Кожедуба, кандидат технічних
наук, доцент

Гриценко Л.А.

Науковий співробітник науково-
дослідного відділу наукового
центру Повітряних Сил ХНУПС
ім. І. Кожедуба

Маринченко Ю.О.

студентка Харківського
національного університету
радіоелектроніки

ОЦІНКА ПРОПУСКНОЇ СПРОМОЖНОСТІ ПРИ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕРЕДАЧІ ДАНИХ В МЕРЕЖАХ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Корпоративні мережі критичної інфраструктури більш схильні до вторгнень, ніж локальні мережі меншого масштабу або централізовані інформаційні системи підприємства. Всі головні особливості корпоративної мережі обумовлюють підвищену небезпеку цього типу мереж.

І першою такою особливістю є наявність глобальних зв'язків. За своєю природою глобальні зв'язки, що тягнуться на багато десятків і тисяч кілометрів, не дозволяють перешкодити зловмисному доступу до переданих за цими лініях зв'язку даними. Не можна дати жодних гарантій, що в деякій, недоступній для контролю точці простору, хтось, використовуючи, наприклад, аналізатор протоколу, не підключиться до передавального середовища для захоплення і подальшого декодування пакетів даних. Така небезпека однаково властива всім видам територіальних каналів зв'язку і не пов'язана з тим, чи використовуються власні, орендовані канали зв'язку або послуги загальнодоступних

територіальних мереж. Крім того, велика кількість користувачів збільшують ймовірність спроб несанкціонованого доступу.

Інша особливість корпоративної мережі критичної інфраструктури – масштабність, вона полягає в тому, що є дуже велика кількість робочих станцій, серверів, користувачів, місць зберігання даних і т.п. В таких умовах адміністратору виявляється набагато важче побудувати надійний захист мережі, що передбачає адекватну реакцію на всі можливі спроби злому системи.

Гетерогенність – це ще одна особливість корпоративної мережі критичної інфраструктури, яка ускладнює роботу адміністратора щодо забезпечення її безпеки. Дійсно, в програмно і апаратно неоднорідному середовищі набагато складніше перевірити погодженість конфігурації різних компонентів і здійснювати централізоване управління. До того ж треба врахувати, що в великій гетерогенній мережі різко зростає ймовірність помилок як користувачів, так і адміністраторів. Таким чином, оцінка пропускну́ї спроможності змогу забезпечити потрібний рівень оперативності при здійсненні управління.

У порівнянні з мережами масштабу відділу або невеликого підприємства забезпечення безпеки в корпоративній мережі є завданням не тільки більш складним, але і більш важливим: величезні матеріальні втрати, до яких може привести доступність деяких даних для зацікавлених в цьому людей, переводить безпеку з розряду чисто технічних питань в розряд найпріоритетніших бізнес-проблем. Тому захист даних в корпоративній мережі в будь-якому випадку є стратегічно важливим завданням, а при використанні публічних територіальних мереж її важливість збільшується багаторазово. Практично будь-який метод захисту даних заснований на тому чи іншому вигляді шифрування. Надійна шифрування – не єдина проблема, що виникає при захисті корпоративних даних критичної інфраструктури. Досить складно вирішити і проблему надійної автентифікації користувачів. Автентифікація – це отримання впевненості в тому, що даний користувач є тим індивідуумом, за кого себе видає. Використання засобів віддаленого доступу до корпоративної мережі істотно ускладнює цю задачу. При автентифікації користувачів локальної мережі успішно вирішити це завдання допомагають організаційні заходи – відсікання сторонніх користувачів від клієнтських комп'ютерів і терміналів, контроль за підключеннями до кабельної системи будівлі і т.п. При віддаленому доступі ці способи не працюють, а паролі, що передаються легальними користувачами по мережі у відкритому вигляді по публічній мережі, можуть бути перехоплені і використані згодом нелегальними

користувачами. Навіть при використанні більш складних схем автентифікації, що не передають паролі по мережі, в схемі автентифікації є уразлива ланка – процедура передачі віддаленому користувачеві його пароля.

Критерії, які пов'язані з пропускнуою здатністю мережі або частини мережі, добре відображають якість виконання мережею її основних функцій. В якості одиниці вимірювання переданої інформації зазвичай використовуються пакети (або кадри, далі ці терміни будуть використовуватися як синоніми) або біти. Відповідно, пропускна здатність вимірюється в пакетах за секунду або ж в бітах за секунду. У будь-якому протоколі є заголовок, який переносить службову інформацію, і поле даних, в якому переноситься інформація, що вважається для цього протоколу користувальницькою. При вимірюванні пропускної спроможності в пакетах в секунду відокремити призначену для користувача інформацію від службової неможливо, а при побітового вимірі – можна. З цих критеріїв випливає необхідність визначення показників пропускної здатності. Одним з основних показників є швидкість передачі даних.

Виходячи з того, що пропускна здатність є максимально можливою швидкістю передачі даних, кожному виду швидкості (технічної та інформаційної) відповідає певний вид пропускної здатності.

Існує ряд факторів, що впливають на швидкість передачі даних: способи з'єднання, зовнішні завади, стан мережевого обладнання але найбільш поширеними з них є виникнення істотних затримок і, як наслідок, втрат пакетів в мережах з великими чергами, а також неповне використання пропускної здатності каналу. Для того, щоб визначити потенційну швидкість передачі даних, транспортний протокол, що забезпечує надійну доставку (наприклад, TCP), збільшує генерацію пакетів до тих пір, поки не відбудеться втрата пакета. Зазвичай втрата пакета відбувається в маршрутизаторі або комутаторі. Утворюється черга з великою кількістю пакетів, і, як наслідок, відбувається переповнення буфера маршрутизатора або комутатора. Втрата дейтаграми виявляється джерелом при настанні події «втрата пакета», тобто після закінчення інтервалу очікування або при отриманні трьох дублюючих квитанцій. Втрата пакету є ознакою перевантажень в мережі. Для боротьби з цими перевантаженнями можна маніпулювати вікном одержувача Receive Window (RWIN), тобто змінювати його розмір під конкретні характеристики з'єднання B і час прийому-передачі round-trip time (RTT).

Для визначення розміру вікна одержувача необхідно оцінити величини B і RTT . Оцінка пропускної здатності каналу передачі даних між

відправником і отримувачем полягає в вимірі середньої пропускної здатності, розрахованої на кількох інтервалах RTT. Середня пропускна здатність оцінюється на основі довжини переданих пакетів, інтервалів проходження між ними і розміру вибірки пакетів. Це дозволяє Transmission Control Protocol (TCP) досить точно дати оцінку RWIN і запобігти непотрібному аналізу при втраті декількох пакетів.

Наступний спосіб оцінки RTT підійде тільки для випадку, коли і відправник і одержувач одночасно обмінюються даними. Основним способом оцінки пропускної здатності каналу є відправка двох пакетів один за одним з мінімально можливим часовим інтервалом. На основі даної оцінки проводиться екстраполяція величини пропускної здатності каналу B .

У цьому випадку пакет з підтвердженням буде містити дані для відправника, тому одержувач завжди отримає на даний пакет підтвердження і зможе оцінити величину RTT .

Другий спосіб оцінки RTT передбачає використання хостами опції "часові мітки" для більш точного вимірювання значення RTT . Таким чином, часові мітки завжди встановлюються для вихідних сегментів і, оскільки хост завжди повинен повторити найостаннішу позначку. В результаті отримується досить точне вимірювання RTT на приймаючій стороні. Відправник посилає пакет з даними DATA1, які одержувач підтверджує пакетом ACK1. Цей пакет містить часову мітку відправника. У пакеті DATA одержувач в свою чергу прийме свою тимчасову мітку, відправлену в пакеті ACK. На додаток до розглянутих методів слід проаналізувати варіанти отримання усередненої оцінки RTT за результатами серії вимірювань.

Перевагою останнього варіанту в порівнянні з методом усередненої оцінки RTT є більший обсяг вибірки і, отже, краща точність представлення оцінки RTT для визначення вікна одержувача. Характеристики з'єднання можуть істотно змінюватися на невеликому інтервалі часу. З цього випливає необхідність постійного вимірювання величини RTT .

Іншим варіантом отримання оцінки RTT є обчислення мінімального RTT . Під час передачі даних проводиться оцінка RTT і вибирається найменше значення з серії вимірювань. Для коротких TCP з'єднань ця оцінка покаже високу ефективність, але в разі довгих з'єднань поточну зміну характеристик каналу враховано не буде. Внаслідок цього буде вибрано вікно меншого розміру, що не дозволить повністю використовувати доступну пропускну здатність каналу.

Таким чином, в результаті дослідження здійснено вибір показників ефективності передачі даних в мережі критичної інфраструктури, в якості

яких обрано показники ефективності функціонування мережевого протоколу – час затримки інформаційного повідомлення; час комутації інформаційного повідомлення; розмір інформаційного повідомлення; пропускна спроможність ліній зв'язку для передачі інформаційних повідомлень. Визначено критерій вибору найкращого мережевого протоколу, в основі якого виступає вимога щодо мінімізації узагальненого показника ефективності – сумарного часу обробки інформаційних повідомлень на фіксованому часовому інтервалі при обмеженнях на час доставки та на доступну пропускну спроможність мережі, накладених згідно з характеристиками телекомунікаційної мережі.

При порівняльному аналізі способів оцінки RTT визначено, що тільки використання опції "часові мітки" дає можливість одержувачеві оцінити величину RTT з високою точністю. На основі використання опції «часові мітки» для більш точної оцінки поточного значення RTT слід вибрати варіант підрахунку мінімального значення RTT на інтервалі часу, рівному з даною величиною.

Голубничий Д.Ю.

доцент кафедри, кандидат
технічних наук, доцент

Крук Б.М.

Науковий співробітник науково-
дослідного відділу наукового
центру Повітряних Сил,
кандидат технічних наук, старший
науковий співробітник

Поплавець С.І.

Ад'юнкт науково-організаційного
відділу

Українець М.Є.

Студент ХНУПС ім. І. Кожедуба

СИСТЕМА ВІЗУАЛІЗАЦІЇ ТА УПРАВЛІННЯ МОДЕЛЮЮЧОГО ПРОГРАМНОГО КОМПЛЕКСУ МЕРЕЖІ "ЯДЕРНОГО" ОСТРОВУ

Необхідність розробки обумовлена тим, що розроблення систем візуалізації на атомних електростанціях, як об'єктах, що відносяться до критичної інфраструктури, є дуже важливою й актуальною, оскільки на більшості українських АЕС обладнання встановлено ще за часів

Радянського союзу, а з іншого боку використання сучасних комп'ютерних технологій надає можливість їх використання в програмно-технічних системах на АЕС.

Сучасний етап розвитку промислового виробництва характеризується переходом до використання передової технології, прагненням домогтися гранично високих експлуатаційних характеристик як діючого, так і проектного обладнання, необхідністю звести до мінімуму будь-які виробничі втрати. Все це можливо тільки за умови істотного підвищення якості управління промисловими об'єктами, у тому числі шляхом широкого застосування автоматизованих систем управління. Автоматизована система управління технологічним процесом (АСУ ТП) – це АСУ для вироблення й реалізації керуючих впливів на технологічний об'єкт управління відповідно до прийнятого критерію управління.

Сучасна АСУ ТП великих об'єктів підвищеного ризику експлуатації, включаючи атомні електростанції (АЕС), реалізується як розподілена по функціях і засобам система автоматизації з компонентами, взаємодіючими між собою й об'єктом за допомогою локальної обчислювальної мережі. АСУ ТП, що застосовуються в атомній енергетиці, складаються із двох рівнів: нижнього й верхнього. Нижній рівень - це рівень датчиків і контролерів. Верхній рівень - це рівень серверів і робочих станцій. Тому, надається характеристика тим системам, де безпосередньо вирішується задача візуалізації процесів в атомному реакторі. До таких систем відносяться: система верхнього блокового рівня (СВБР), система внутріреакторного контролю (СВРК) та система автоматичного регулювання реакторного відділення (САР РВ). Аналіз цих систем показав, що в їх основі лежить локальна обчислювальна мережа на базі технології Ethernet.

При створенні перспективної АСУ ТП АЕС нового покоління на основі методу обчислень "network calculus" розроблений і верфікований спосіб розрахунку тимчасових характеристик системи при гіршій комбінації вхідних умов, що дозволяє скоротити строки створення АСУ ТП АЕС, зменшити витрати й строки валідації тимчасових характеристик системи.

Для рішення поставленої задачі розроблений модуль "ядерний" острів АЕС, який дозволяє провести випробування роботи реактору в різних режимах, у тому числі аварійних. При розробці моделі застосований метод об'єктно-орієнтованого проектування й програмування з явним виділенням станів. Цей підхід дозволяє формалізувати написання програмного коду й висновок трасувальної інформації в термінах автоматів

і станів. Так, на плакаті показана схема зв'язків для головного автомату управління А0 та його граф переходів. Головний автомат управління реактором А0 одержує управління з різними подіями (таймер, натискання клавіш) від оброблювачів системних подій програми. Після цього він викликає відповідні автомати. Потім виробляються вихідні впливи.

Наступним автоматом виступає автомат управління теплоносієм А1, який управляє теплоносієм. Як вихідні впливи в автоматі використовуються функції "збільшити швидкість теплоносія" і "зменшити швидкість теплоносія".

Для решти автоматів, таких як автомат управління стрижнями, запуском, остановом та аварійним остановом. За своїм принципом побудови вони ідентичні, розрізняються тільки наборами входних впливів та вихідних команд.

В програмному продукті моделюється ядерний реактор як фізична система з безперервними параметрами й система керування стрижнями й теплоносієм. Математична модель ядерного реактора побудована на основі відомих з відкритих джерел базових подань про роботу реактора й не претендує на повноту опису процесу. Система управління має можливість змінювати глибину занурення стрижнів в активну зону, а також швидкість циркуляції теплоносія. Залежно від положення стрижнів і швидкості подачі теплоносія залежать вихідні параметри реактора, що й повинна продемонструвати модель.

Програмний продукт дозволяє використати Switch-технології при розробці програми керування ядерним реактором. Ця технологія зручна для завдань керування об'єктами зі складним поведінням, оскільки при використанні автоматного підходу, зокрема, вдається підвищити централізацію логіки керування. Інше достоїнство цього підходу полягає в тому, що код автоматних функцій є ізоморфним графові переходів автоматів, по якому цей код будувався.

таким чином, з'являється можливість не звертатися до текстів програм для того, щоб зрозуміти, як вони працюють. Для цієї мети досить розглянути відповідні графи переходів.

Євсєєв В.О.

заступник начальника кафедри
тактико-спеціальної підготовки
НА НГУ,
кандидат військових наук

ДО ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЗАЄМОДІЇ В МЕЖАХ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ ПРОТИДИВЕРСІЙНОГО ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

На підставі вивчення, узагальнення і проведення аналізу збройних конфліктів сучасності представляється можливим сформулювати ряд притаманних їм рис, однією з яких є вплив противника на об'єкти критичної інфраструктури (далі - КІ) [1, с. 136].

Слід зазначити, що характер сучасних загроз безпеці об'єктам КІ кардинально змінився. Виник цілий ряд нових загроз, які ще кілька років тому вважалися малоймовірними чи малозначущими, наприклад, здійснення диверсій на об'єктах захисту. Зовсім іншим став склад протиборчих сил. Протиборчі сторони все частіше використовують іррегулярні формування військового типу, приватні військові компанії, сили спеціальних операцій. Змінилися засоби, які можуть використовуватися противником для реалізації зазначених загроз. Для досягнення своїх цілей противник широко використовує диверсійні та терористичні дії, максимально застосовує партизанські методи боротьби [1, с. 137].

Отже, з огляду на збройний конфлікт, який досі триває на сході України, набуває актуальності питання забезпечення безпеки об'єктів КІ, особливо їх протидиверсійного захисту.

Під протидиверсійним захистом об'єктів КІ автор розуміє комплекс заходів (оперативних, режимних, військових, охоронних, інженерно-технічних та ін.), що здійснюються адміністрацією об'єктів разом з силами відповідних військових формувань та правоохоронних органів з метою попередження скоєння диверсій на об'єктах захисту.

Диверсія – вчинення дій (вибухів, підпалів, наведення повітряних засобів ураження тощо), спрямованих на повне руйнування або часткове пошкодження об'єктів КІ чи їх окремих елементів (центрів), з метою завдання шкоди життєво важливим національним інтересам держави [2, с. 113].

З огляду на основні функції, завдання та специфіку діяльності одними з основних суб'єктів протидиверсійного захисту об'єктів КІ є Національна гвардія, Служба безпеки України та Національна поліція України.

Заходи протидиверсійного захисту об'єктів можна умовно поділити на чотири групи. Зміст зазначених заходів і суб'єкти протидиверсійного захисту об'єктів КІ представлені в таблиці 1.

Таблиця 1

Група заходів	Суб'єкти протидиверсійного захисту об'єктів КІ
Охороні (охорона об'єктів за периметром та режимними приміщеннями)	Адміністрація об'єктів, Національна гвардія України
Патрульні (патрулювання районів, прилеглих до об'єктів захисту)	Національна поліція України Національна гвардія України
Оперативні (оперативна робота на об'єктах захисту та в прилеглих районах)	Служба безпеки України Адміністрація об'єктів Національна поліція України
Спеціальні (спеціальна операція з пошуку та ліквідації диверсійних сил противника)	Служба безпеки України Національна гвардія України Національна поліція України

З приведеної таблиці видно, що всі без виключення заходи протидиверсійного захисту об'єктів КІ здійснюються одночасно декількома суб'єктами. Аналіз досвіду проведення сумісного виконання завдань дозволяє стверджувати, що однією з труднощів в організації спільного здійснення заходів є організація взаємодії між суб'єктами захисту об'єктів.

Дійсно, дослідження вітчизняних та зарубіжних вчених в сфері організації взаємодії між військовими формуваннями, правоохоронними органами та ін. при спільному виконанні ними різноманітних завдань набули значного прогресу. Проте, на думку автора, з урахуванням

виникнення нових загроз безпеці об'єктам захисту, застосування противником нових форм і способів ведення збройної боротьби, питання організації взаємодії між суб'єктами протидиверсійного захисту об'єктів КІ залишається недостатньо вивченим і потребує проведення додаткових досліджень.

Список використаних джерел:

1. Євсєєв В. О., Лисенко О. В. Підходи до розподілу обмежених ресурсів при організації охорони важливих державних об'єктів внутрішніми військами в особливий період. *Системи озброєння і військова техніка*. 2013. № 4 (36). С. 136-138.
2. Шмаков О. М. Словник офіцера внутрішніх військ з воєнно-наукових питань. 5-те видання, перероблене і доповнене. Х.: Академія ВВ МВС України, 2009. 518 с.

Євтушенко І.В.

Старший викладач СК № 2 ІПЮК
для СБУ НЮУ ім. Я. Мудрого,
кандидат юридичних наук

АСПЕКТИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОТИДИВЕРСІЙНОГО ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Події останніх років що відбуваються на території України та досвід інших держав показали нам що сучасні війни мутують, вдосконалюються та отримують новий вигляд та здійснюються новітніми, більш витонченими та завуальованими способами. Гібридна війна - це сучасний новітній вид війни, який використовує різноманітні методи та способи впливу на маси, на війська сил противника, на потужності держави або певної території. Для такого впливу не завжди застосовується військова техніка та прямий збройний напад силами військових формувань. Здебільшого подібні дії вчиняються з використанням незаконно створених збройних формувань, силами спеціальних операцій або навіть партизанськими силами на відповідній території.

Гібридна війна – війна з поєднанням в застосуванні конвенційної зброї, партизанської війни, тероризму та злочинної поведінки з метою досягнення певних політичних цілей, основним інструментом якої є створення державою-агресором в державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч та конфліктів з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей агресії, які звичайно досягаються звичайною війною. Гібридна війна поєднує в собі інформаційну війну, економічну війну, дискредитацію країни-жертви перед країнами сусідами та країнами

партнерами, сприяє сепаратизму, тероризму, створенню незаконних збройних формувань, в тому числі повстанців та партизан. [1]

Отже, для початку давайте згадаємо, що законодавством визначено поняття диверсії. Для цього слід звернутися до дефініції ст. 113 Кримінального Кодексу Країни, в якій зазначено, що диверсія – це вчинення з метою ослаблення держави вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю, на зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, а також вчинення з тією самою метою дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, масове отруєння, поширення епідемій, епізоотій чи епіфітотій. [2] Відповідно ми бачимо що кінцевою метою є ослаблення держави, оборонного потенціалу, тобто під інтерес ініціаторів диверсійної діяльності в першу чергу підпадають об'єкти критичної інфраструктури.

Критична інфраструктура – сукупність об'єктів інфраструктури держави, які є найбільш важливими для економіки та промисловості, функціонування суспільства та безпеки населення і виведення з ладу або руйнування яких може мати вплив на національну безпеку і оборону, природне середовище, призвести до значних фінансових збитків та людських жертв. [3]

Об'єкти критичної інфраструктури – підприємства та установи (незалежно від форми власності) таких галузей, як енергетика, хімічна промисловість, транспорт, банки та фінанси, інформаційні технології та телекомунікації (електронні комунікації). Продовольство, охорона здоров'я, комунальне господарство, що є стратегічно важливими для функціонування економіки і безпеки держави, суспільства та населення. [3]

Враховуючи наявність агресії з боку Російської Федерації по відношенню до України, що підтверджується збройними конфліктами на територіях Донецької та Луганської областей слід зазначити про існування ризику активізації диверсійної та терористичної діяльності у відношенні особливо важливих та потенційно небезпечних об'єктів критичної інфраструктури, населення, існування загрози життєдіяльності людей, національній безпеці та сталому соціально-економічному розвитку держави.

Тому, вдосконалення системи проти диверсійного захисту є вкрай актуальним та важливим. Відповідно необхідно визначитись з факторами, які потребують уваги та вдосконалення. До таких факторів слід віднести велику кількість небезпечних об'єктів на території держави; наростаючу кількість об'єктів із вичерпаними технічними та технологічними ресурсами;

фізичне та моральне старіння систем, комплексів і засобів фізичного, протипожежного та протипожежного захисту; низький рівень захисних систем; відсутність на охоронюваних об'єктах відповідних сучасних систем захисту, спостереження, попередження про несанкціоноване проникнення; низька дисципліна співробітників та зниження компетенції та відповідальності керівників таких установ; наявність на території держави великої кількості особливо важливих для національної безпеки об'єктів, багато з яких являються потенційно небезпечними об'єктами; зниження рівня професійної підготовки обслуговуючого персоналу та осіб що забезпечують безпеку охоронюваних об'єктів.

Від так виникає необхідність у вдосконаленні існуючих систем, що забезпечують протидиверсійну безпеку об'єктів критичної інфраструктури, оскільки враховуючи факт того, що на території нашої держави відбуваються збройні конфлікти і тому виникає необхідність більш ретельно забезпечувати та вдосконалювати системи протидиверсійного захисту об'єктів критичної інфраструктури.

Основними способами підвищення рівня захищеності об'єктів критичної інфраструктури є вдосконалення державного регулювання безпеки та нормативно-правової бази в області промислової безпеки, захисту населення і територій від несанкціонованих втручань; підвищення рівня захисту об'єктів від техногенних, терористичних та диверсійних проявів; впровадження або вдосконалення систем забезпечення інформаційної безпеки об'єктів; використання сучасних технологій та засобів призначених для виявлення, попередження та протидію несанкціонованим втручанням та проникненням; досконалість систем і засобів фізичного протипожежного захисту небезпечних об'єктів, підвищення їх протидиверсійної та антитерористичної стійкості; створення системи резервів матеріальних ресурсів для ліквідації надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, а також можливих терористичних проявів; проведення та вдосконалення підготовки та підвищення кваліфікації кадрів по протидиверсійній та антитерористичній діяльності; налагодження взаємодії з правоохоронними органами для забезпечення ефективної проти диверсійної діяльності по забезпеченню захисту підприємства чи установи; підвищення ефективності міжнародного співробітництва в області захищеності небезпечних об'єктів і населення також слід приділити увагу оформленню паспорту протидиверсійного захисту об'єкта; вдосконалення пропускового режиму на об'єктах; створення та розробка схем-планів та алгоритмів здійснення охорони об'єкта критичної інфраструктури; розробити алгоритм взаємодії адміністрації,

служби безпеки і підрозділів охорони об'єкта зі Службою безпеки України, Міністерством внутрішніх справ України в штатних та надзвичайних ситуаціях. [4]

На сьогодні увагу до забезпечення системи захисту критичної інфраструктури приділяється велика увага, однак така система ще потребує уваги, доопрацювання, вдосконалення та існує необхідність співпраці власників об'єктів критичної інфраструктури з правоохоронними органами та спеціальними службами, що є необхідним для забезпечення ефективного захисту безпеки держави. [5]

Список використаних джерел:

1. «Гібридна війна», URL: http://uk.m.wikipedia.org/wiki/Гібридна_війна, (дата звернення 26.03.2019 року);
2. Кримінальний кодекс України, ст. 113. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 30.03.2019 року);
3. Постанова КМУ від 23.08.2016 року № 563 «Про затвердження Порядку формування переліку інформаційно-телекомунікаційних систем об'єктів критичної інфраструктури держави» URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/563-2016-п> (дата звернення: 29.03.2019 року);
4. Адреса джерела URL: https://studopedia.su/18_71511_zahist-osoblivo-vazhlivih-ta-potentsiyno-nebezpechnih-obiektiv.html, (дата звернення: 30.03.2019 року);
5. Адреса джерела URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/2450619-namiznarodnij-konferencii-v-aremce-obgovorili-zahist-obektiv-kriticnoi-infrastrukturi.htm>, (дата звернення: 30.03.2019 року).

Зоренко Д.С.

старший викладач СК № 1 ІПЮК
для СБУ НЮУ імені Я. Мудрого

НЕГЛАСНА ПЕРЕВІРКА ГОТОВНОСТІ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ДО МОЖЛИВИХ КІБЕРАТАК ТА КІБЕРІНЦИДЕНТІВ: ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАКОНОДАВСТВА

Євроатлантичний вектор розбудови нашої держави актуалізує питання подальшого реформування Служби безпеки України задля посилення спроможностей протидіяти сучасним зовнішнім і внутрішнім загрозам національній безпеці шляхом оновлення доктринальних і концептуальних підходів до організації діяльності СБУ, функціональної оптимізації її організаційної структури та вдосконалення матеріально-технічного забезпечення. При цьому, метою реформування СБ України має стати подальша трансформація на спеціальну службу, здатну ефективно

вирішувати широкий спектр визначених законодавством пріоритетних завдань, зокрема і щодо здійснення негласної перевірки готовності об'єктів критичної інфраструктури до можливих кібератак та кіберінцидентів.

Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» об'єктами критичної інфраструктури визнає підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, діяльність яких безпосередньо пов'язана з технологічними процесами та/або наданням послуг, що мають велике значення для економіки та промисловості, функціонування суспільства та безпеки населення, виведення з ладу або порушення функціонування яких може справити негативний вплив на стан національної безпеки і оборони України, навколишнього природного середовища, заподіяти майнову шкоду та/або становити загрозу для життя і здоров'я людей [1].

Водночас, на фоні такої детальної дефініції об'єктів критичної інфраструктури зазначений нормативно-правовий акт залишає без належного розкриття сутність та зміст негласної перевірки їх готовності до можливих кібератак і кіберінцидентів. До того ж, Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України в цьому контексті оперує більш конкретизованим поняттям «здійснення тестування готовності захисту об'єктів критичної інформаційної інфраструктури до можливих кібератак та кіберінцидентів» [2]. Зіставлення наведених термінів дозволяє стверджувати, що за формою така перевірка буде тестуванням захисту, а за характером – негласною.

При цьому, очевидні труднощі в площині практичного здійснення подібної перевірки може створити той факт, що на сьогодні зазначені повноваження СБ України не передбачені, ані в ст. 25 Закону України «Про Службу безпеки України» («Права Служби безпеки України») [3], ані ч. 1 ст. 7 Закону України «Про контррозвідувальну діяльність» (функції органів, підрозділів та співробітників Служби безпеки України, що здійснюють контррозвідувальну діяльність, визначаються Законом України «Про Службу безпеки України») [4], ані ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» («Права підрозділів, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність») [5]. Це не дозволяє обґрунтовано віднести негласну перевірку готовності об'єктів критичної інфраструктури до сфери контррозвідувальної чи оперативно-розшукової діяльності.

Загалом, суть тестування на проникнення (тести на подолання захисту, penetration testing, pentest, пентест) полягає в санкціонованій спробі проникнення в інформаційну систему і подолання існуючого комплексу засобів її захисту. Процес включає в себе активний аналіз системи на

наявність потенційних вразливостей, які можуть спровокувати її некоректну роботу або повну відмову. Аналіз ведеться з позицій потенційного зловмисника і може включати в себе активне використання вразливостей системи. Результатом роботи є звіт, який містить в собі всі знайдені вразливості системи безпеки, а також рекомендації щодо їх усунення.

Що стосується легального визначення негласного характеру такого тестування, то, використовуючи за аналогією положення глави 21 Кримінального процесуального кодексу України «Негласні слідчі (розшукові) дії» можна стверджувати, що відомості про факт і методи проведення такої перевірки не підлягають розголошенню і вона проводиться без відома особи, щодо якої її здійснюють [6].

Однак, саме негласне відшукування вразливості інформаційної системи об'єкта критичної інфраструктури з огляду на диспозицію ст. 361 Кримінального кодексу України «Несанкціоноване втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку» за своєю суттю є протиправною діяльністю [7]. З метою подолання цього, на нашу думку, потрібно йти не шляхом звільнення суб'єкта перевірки від кримінальної відповідальності (наприклад, за рахунок заохочувальної норми або виконання спеціального завдання з попередження чи розкриття злочинної діяльності), а за рахунок відсутності в діях особи-тестувальника події злочину (отримання в тій чи іншій формі дозволу на здійснення пентесту від керівника (власника) об'єкта критичної інфраструктури або проведення його у спосіб, що гарантовано дозволить уникнути настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді витоку, втрати, підробки, блокування інформації, спотворення процесу обробки інформації або до порушення встановленого порядку її маршрутизації).

З урахуванням викладеного, питання правового механізму здійснення Службою безпеки України негласної перевірки готовності об'єктів критичної інфраструктури до можливих кібератак та кіберінцидентів потребують додаткової нормативної регламентації як в чинних Законах України «Про Службу безпеки України» (ст. 25) та «Про контррозвідувальну діяльність» (ст. 7), так і врахування при розробці нової редакції Закону України «Про Службу безпеки України», а також підзаконних (відомчих) актів процедурного характеру.

Список використаних джерел:

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05 жовт. 2017 р. № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (дата звернення 08.04.2019).

2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України»: Указ Президента України від 14 берез. 2016 р. № 92/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016> (дата звернення 08.04.2019).
3. Про Службу безпеки України: Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12> (дата звернення 08.04.2019).
4. Про контррозвідальну діяльність: Закон України від 26 груд. 2002 р. № 374-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/374-15> (дата звернення 08.04.2019).
5. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення 08.04.2019).
6. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 08.04.2019).
7. Кримінальний кодекс України: Закон України 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення 08.04.2019).

Меленті Є.О.

завідувач СК № 2 ППОК для СБУ
НЮУ ім. Я. Мудрого,
кандидат технічних наук

Карлов В.Д.

завідувач кафедри ХНУПС
ім. І. Кожедуба, заслужений діяч
науки і техніки України,
доктор технічних наук, професор

ЗАСТОСУВАННЯ РАДІОЛОКАЦІЙНИХ СИСТЕМ ДЛЯ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Організація протидиверсійного та антитерористичного захисту об'єктів критичної інфраструктури є досить важливим завданням для всіх складових сектору безпеки і оборони України. Досить гостро це питання порушилось на фоні тяжких суспільно-політичних подій на сході нашої країни в рамках проведення антитерористичної операції та операції Об'єднаних сил. Загроза активних прямих диверсійних дій на об'єктах критичної інфраструктури значно збільшилась та потребує вирішення. Саме тому питання проведення наукових досліджень щодо побудови системи протидиверсійного (антитерористичного) захисту об'єктів критичної інфраструктури є актуальними та потребують науково обґрунтованих пропозицій.

На нашу думку, при побудові системи протидиверсійного захисту на типовому об'єкті критичної інфраструктури необхідно враховувати вітчизняні та світові тенденції розвитку технічних засобів охорони та

систем безпеки. Насамперед, відповідність міжнародним стандартам, використання інтегрованих інтелектуальних систем, врахування необхідності створення єдиного підходу до обладнання об'єктів типовими сертифікованими технічними засобами визначають основу їх впровадження. Для підвищення ефективності функціонування загальної системи захисту об'єкту зазначені технічні засоби охорони необхідно технологічно поєднувати з елементами системи охорони та оборони, комплексом інженерно-фортифікаційного обладнання об'єкту, ефективною фізичною охороною, програмними засобами захисту від кіберакт та кіберінцидентів, іншими додатковими технічними засобами. Комплексний підхід має превентивний характер, суттєво зменшує імовірність проникнення порушників на об'єкти критичної інфраструктури та збільшує живучість такого об'єкту при здійсненні на нього терористичних атак і актів диверсій.

Як правило, сучасні технічні засоби охорони складаються з наступних складових частин:

- технічні засоби виявлення (датчики з чутливим елементом);
- системи передачі інформації з датчиків до технічних засобів контролю;
- технічні засоби контролю (органи управління, обробки та відображення інформації про стан об'єкту охорони).

Для підвищення надійності технічних засобів охорони доцільно застосовувати датчики побудовані на різних фізичних принципах. За природою збуджень щодо чутливого елементу датчики умовно поділяються на інфрачервоні, радіохвильові, ультразвукові, електромагнітні, вібраційні, димові, теплові. Саме комплексне поєднання окремих складових всього спектру наявних технічних засобів охорони надає можливість вчасно виявити загрози щодо об'єкту охорони та здійснити ряд планових заходів для ліквідації (припинення дії) такої загрози.

Останнім часом в провідних країнах світу все частіше для побудови системи протидиверсійного захисту органів військового управління, військових об'єктів окрім «класичних» засобів технічної охорони широко застосовуються тепловізори, компактні радіолокаційні станції і безпілотні літальні апарати. В залежності від категорії й важливості об'єкту охорони застосування таких зразків техніки має бути економічно обгрунтовано та технічно можливо на ділянці місцевості, де знаходиться об'єкт.

За умов розміщення об'єкту охорони на відкритій місцевості особливу загрозу несе безпілотна авіація, що здатна вирішувати розвідувально-ударні завдання в режимі реального часу. Для раннього виявлення таких порушників, які наближаються до периметру об'єкту (повітряного простору над об'єктом), можливо застосовувати радіолокатори. До переваг застосування радіолокаційних станцій охорони периметра можна віднести:

- можливість виявлення та розпізнавання (мало) рухомих наземних, надводних об'єктів, малорозмірних безпілотних літальних апаратів у приземному просторі;

- досить велика дальність виявлення в порівнянні з класичними засобами виявлення порушника (надає більше часу для прийняття рішення та підготовки до ліквідації загрози);

- автономність роботи;

- висока надійність у порівнянні з людиною (не втомлюється, не залишає робоче місце, не робить помилки при реагуванні).

Таким чином, застосування радіолокаційних станцій охорони периметра на об'єктах критичної інфраструктури та включення їх до складу системи протидиверсійного захисту таких об'єктів є перспективним кроком для підвищення рівня їх захисту. Проте впровадження таких технічних систем в системи охорони потребує подальшого дослідження й наукового обґрунтування.

Петров С.Г.,
співробітник СБУ,
кандидат юридичних наук

ПРАВОВІ ПЕРЕДУМОВИ РОЗБУДОВИ СИСТЕМИ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Питання розробки і прийняття нормативно-правових актів з метою забезпечення кібербезпеки держави, об'єктів критичної інформаційної інфраструктури (далі – ОКІІ) актуалізується з урахуванням існуючих загроз національній безпеці у кіберпросторі. Деякі науковці розглядають питання, дотичні до проблематики ОКІІ у контексті розслідування кіберзлочинів [1], однак не розкривають правових передумов для побудови системи ОКІІ.

Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» (далі – Закон про кібербезпеку) передбачає, що ОКІІ – це комунікаційна або технологічна система об'єкта критичної інфраструктури,

кібератака на яку безпосередньо вплине на стає функціонування такого об'єкта [2, ст. 1]. Відповідно до цього ж Закону об'єкти критичної інформаційної інфраструктури є об'єктами кіберзахисту, разом з комунікаційними системами всіх форм власності, в яких обробляються національні інформаційні ресурси та/або які використовуються в інтересах органів державної влади, органів місцевого самоврядування, правоохоронних органів та військових формувань, утворених відповідно до закону, та комунікаційними системами, які використовуються для задоволення суспільних потреб та/або реалізації правовідносин у сферах електронного урядування, електронних державних послуг, електронної комерції, електронного документообігу [2, ст. 4].

Закон про кібербезпеку передбачає, що порядок формування переліку об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, перелік таких об'єктів та порядок їх внесення до державного реєстру об'єктів критичної інформаційної інфраструктури, а також порядок формування та забезпечення функціонування державного реєстру об'єктів критичної інформаційної інфраструктури затверджуються Кабінетом Міністрів України [2, ст. 4].

Варто відзначити, що Кабінетом Міністрів України ще до вступу в законну силу Закону про кібербезпеку було затверджено Порядок формування переліку інформаційно-телекомунікаційних систем об'єктів критичної інфраструктури держави [3]. Відповідною постановою передбачалося, що міністерства, інші центральні органи виконавчої влади разом із Службою безпеки України, інші заінтересовані державні органи подати у тримісячний строк з дня набрання чинності цією постановою зобов'язані були подати Адміністрації Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації пропозиції до переліку інформаційно-телекомунікаційних систем об'єктів критичної інфраструктури держави. Причому, заінтересовані органи повинні формувати пропозиції до переліку з урахуванням негативних наслідків, до яких може призвести кібератака на інформаційно-телекомунікаційну систему, зокрема такими наслідками є:

- виникнення надзвичайної ситуації техногенного характеру та/або негативний вплив на стан екологічної безпеки держави (регіону);
- негативний вплив на стан енергетичної безпеки держави (регіону);
- негативний вплив на стан економічної безпеки держави;
- негативний вплив на стан обороноздатності, забезпечення національної безпеки та правопорядку у державі;
- негативний вплив на систему управління державою;
- негативний вплив на суспільно-політичну ситуацію в державі;

- негативний вплив на імідж держави;
- порушення сталого функціонування фінансової системи держави;
- порушення сталого функціонування транспортної інфраструктури держави (регіону);
- порушення сталого функціонування інформаційної та/або телекомунікаційної інфраструктури держави (регіону), в тому числі її взаємодії з відповідними інфраструктурами інших держав.

Інформація, що міститься у переліку, є інформацією з обмеженим доступом [3].

Однак, зазначена постанова КМУ не виконувалась довгий період, що спричинило відповідну реакцію РНБО України, яка своїм Рішенням від 29.12.2016 «Про загрози кібербезпеці держави та невідкладні заходи з їх нейтралізації» зобов'язала Кабінет Міністрів України забезпечити у місячний строк виконання цієї постанови та вжити в установленому порядку заходів щодо притягнення до відповідальності осіб, які не забезпечили виконання такого завдання у визначений зазначеною постановою строк [4]. Цим же рішенням РНБО України у тримісячний строк передбачалося затвердити протокол спільних дій суб'єктів забезпечення кібербезпеки, власників (розпорядників) об'єктів критичної інформаційної інфраструктури під час виявлення, попередження, припинення кібератак та кіберінцидентів, а також при усуненні їх наслідків [4].

Переліку об'єктів критичної інформаційної інфраструктури на даний час немає, як і протоколу спільних дій суб'єктів забезпечення кібербезпеки, власників (розпорядників) ОКІІ під час виявлення, попередження, припинення кібератак та кіберінцидентів, а також при усуненні їх наслідків.

Наступним Рішенням РНБО України від 10.07.2017 «Про стан виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про загрози кібербезпеці держави та невідкладні заходи з їх нейтралізації», введеного в дію Указом Президента України від 13 лютого 2017 року № 32» Кабінету Міністрів України вказано вжити заходів щодо безумовного виконання зазначеного вище рішення РНБОУ від 29 грудня 2016 року [5].

Безумовно, на сьогодні існують усі правові передумови для розбудови системи ОКІІ. Проблема, імовірно пов'язана із впливом людського чинника щодо нерозуміння загроз державній безпеці у кіберпросторі.

Список використаних джерел:

1. Марущак А. І. Інформаційно-правові аспекти протидії кіберзлочинності. *Інформація і право*. 2018. № 1. С. 127-132.
2. Закон України від 05.10.2017 «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України». Відомості Верховної Ради України, 10.11.2017, № 45, ст. 403, ст. 1.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 23.08.2016 № 563 «Про затвердження Порядку формування переліку інформаційно-телекомунікаційних систем об'єктів критичної інфраструктури держави». Офіційний вісник України. 2016. № 69. Ст. 2332.
4. Рішення РНБО України від 29.12.2016 «Про загрози кібербезпеці держави та невідкладні заходи з їх нейтралізації». Офіційний вісник України. 2017. № 16. ст. 464.
5. Рішення РНБО України від 10.07.2017 «Про стан виконання рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про загрози кібербезпеці держави та невідкладні заходи з їх нейтралізації», введеного в дію Указом Президента України від 13 лютого 2017 року № 32».

Рябуха Ю.М.

заступник начальника Управління
СБУ в Харківській обл.,
доктор технічних наук

Меленті Є.О.

завідувач СК № 2 ІПЮК для
СБУ НЮУ ім. Я. Мудрого,
кандидат технічних наук

Кучерина С.Є.

провідний науковий співробітник
Науково-дослідного Інституту
інформатики і права Національної
академії правових наук України,
кандидат військових наук, доцент,
заслужений працівник освіти

ОПИС ПОТЕНЦІЙНИХ ДИВЕРСІЙНИХ ДІЙ НА ОБ'ЄКТАХ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ З ВИКОРИСТАННЯМ МОДЕЛІ ЗАГРОЗ

Комплексне реформування системи забезпечення національної безпеки та створення ефективного сектору безпеки, адаптація сил сектору безпеки та оборони України до викликів сьогодення є актуальним завданням для українського суспільства. Аналіз останніх військових конфліктів показав, противник намагатиметься завдати поразки не тільки підрозділам регулярної армії, але й об'єктам критичної інфраструктури, які

знаходяться в глибині території. Тобто перехід до активних диверсійних дій без прямого вторгнення сухопутних частин та з'єднань. Мета такої диверсійної війни полягає у проведенні спеціальних операцій стосовно виведення з ладу (пошкодження, руйнування, підпалу, підриву, здійснення кібератак) життєво важливих об'єктів або їхніх елементів шляхом застосування різних способів руйнування, не пов'язаних із бойовими діями. Такі загрозові зміни безпекового середовища вимагають побудови в Україні надійної, інтегрованої та гнучкої системи протидиверсійного захисту об'єктів критичної інфраструктури. Слід додати, що при розбудові вітчизняної системи захисту критичної інфраструктури доцільно спиратися на досвід країн ЄС та країн-членів НАТО, у співпраці з якими Україна стає важливою складовою в системі європейської колективної безпеки.

Вітчизняні нормативно-правові акти [1] надають наступне визначення об'єктам критичної інфраструктури – підприємства та установи (незалежно від форми власності) таких галузей, як енергетика, хімічна промисловість, транспорт, банки та фінанси, інформаційні технології та телекомунікації (електронні комунікації), продовольство, охорона здоров'я, комунальне господарство, що є стратегічно важливими для функціонування економіки і безпеки держави, суспільства та населення. Проте наразі не має єдиного підходу щодо віднесення того чи іншого важливого державного об'єкту до об'єктів критичної інфраструктури. Як запропоновано в [2], для ідентифікації елементів критичної інфраструктури доцільно керуватися наступними характеристиками:

- масштаб (географічне охоплення території, для якої втрата елементу критичної інфраструктури завдає значної шкоди);
- взаємозв'язок між елементами критичної інфраструктури;
- тривалість впливу (як саме й коли виявлятимуться шкода, пов'язана із втратою чи відмовою, виходом з ладу або порушенням функціонування об'єктів критичної інфраструктури);
- вразливість об'єкта до впливу небезпечних чинників;
- тяжкість можливих наслідків за показниками в таких групах: економічна безпека; безпека життєдіяльності й здоров'я населення; внутрішньополітична, державна безпека; обороноздатність; екологічна безпека.

На нашу думку, поміж зазначених характеристик при віднесенні об'єктів до елементів критичної інфраструктури також слід враховувати таку характеристику як дублювання (наявність основного та резервного об'єкту, які працюють одночасно й знаходяться в однакових експлуатаційних умовах).

Усі загрози щодо об'єктів критичної інфраструктури доцільно розподілити на три категорії [2]:

- небезпечні природні явища;
- аварії й технічні збої;
- зловмисні дії.

В доповіді більше уваги приділено розгляду третьої категорії загроз, яка полягає у зловмисній дії груп або окремих осіб, таких як терористи, злочинці й диверсанти, а також наслідки збройної боротьби в районі проведення бойових дій. Як визначено [3], однією із загроз національній безпеці вважається недостатній рівень захищеності критичної інфраструктури від терористичних посягань і диверсій, уразливість об'єктів критичної інфраструктури, державних інформаційних ресурсів до кібератак. В такому контексті провідну роль у забезпеченні державної безпеки, протидії розвідувально-підривній діяльності проти України відіграє Служба безпеки України. Протягом останніх років співробітники органів та підрозділів Служби безпеки України ефективно протидіяли диверсантам, агентам іноземних спецслужб й набули достатнього практичного досвіду. Враховуючи суттєві прикладні здобутки та методологічні надбання Служби безпеки України у протидії розвідувально-підривній та диверсійній діяльності буде доцільним наділити Службу безпеки України повноваженнями з координації протидиверсійних (антитерористичних) заходів в системі захисту критичної інфраструктури. Проте потребують вирішення питання щодо подальшого правового врегулювання системи захисту надважливих для держави об'єктів.

Також доцільно в проекті закону про захист об'єктів критичної інфраструктури впорядкувати та визначити повноваження, сферу відповідальності, порядок санкціонованих перевірок представниками Служби безпеки України елементів критичної інфраструктури на предмет уразливості до імовірних загроз диверсійного (терористичного) характеру, в тому числі інформаційно-телекомунікаційних систем таких об'єктів.

Для побудови ефективної системи протидиверсійного захисту об'єкту необхідно визначити найбільш важливі його елементи, виведення з ладу яких призведе до тяжких наслідків, рівень уразливості систем безпеки, спрогнозувати імовірні способи диверсійних дій. Звичайно способи проведення диверсій залежать від конкретної обстановки, об'єкту, наявності часу на підготовку, наявних сил та засобів. Тому тактика диверсійних дій носить виключно творчий характер та не допускає ніякого шаблону. В роботі приведено ознаки диверсійної діяльності в районі об'єкту зацікавленості.

Складові системи протидиверсійного захисту мають носити превентивний характер, не допустити можливість вчинення диверсійно-підбивних дій або мінімізувати їх наслідки на об'єктах критичної інфраструктури. Проте саме фаховий аналіз об'єкту щодо уразливості, моделювання потенційних загрозливих сценаріїв є першим кроком до побудови системи протидиверсійного захисту об'єктів критичної інфраструктури. Результати такого аналізу доцільно представити у вигляді моделі загроз [4] об'єкта критичної інфраструктури й моделі потенційного диверсанта. В доповіді запропоновано використовувати типову модель загроз для об'єктів критичної інфраструктури в процесі визначення всього спектру протидиверсійних заходів пропорційних таким ризикам. Закономірність зв'язків між об'єктом диверсії, способами диверсійних дій та потенційним диверсантом (внутрішнім та зовнішнім) можливо описати за допомогою дискретної математики, а саме теорії графів.

Список використаних джерел:

1. Порядок формування переліку інформаційно-телекомунікаційних систем об'єктів критичної інфраструктури, затверджений Постановою КМУ від 23 серпня 2016 р. № 563: веб-сайт URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 30.03.2019).
2. Зелена книга з питань захисту критичної інфраструктури в Україні: зб. мат-лів міжнар. експерт. нарад / упоряд. Д. С. Бірюков, С.І. Кондратов; за заг. ред. О. М. Суходолі. – К. : НІСД, 2015. – 176 с.
3. Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015: веб-сайт URL: <http://www.zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 30.03.2019).
4. НД ТЗІ 2.6.001-11 Порядок проведення робіт з державної експертизи засобів технічного захисту інформації від несанкціонованого доступу та комплексних систем захисту інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах: веб-сайт URL: <http://www.dsszzi.gov.ua> (дата звернення: 30.03.2019).

Чередниченко О.Ю.

Професор СК №1 «правові засади державної безпеки» ІПЮК для СБУ НІОУ ім. Я. Мудрого, доктор філософії в галузі економіки, доцент, докторант кафедри «економіка та управління виробничим і комерційним бізнесом» українського державного університету залізничного транспорту

ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОТИДИВЕРСІЙНОГО ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ (НА ПРИКЛАДІ ЗАЛІЗНИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ) ДЕРЖАВИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Залізничний транспорт країни забезпечує більшість перевезень вантажів, в тому числі небезпечних, військового та спеціального призначення, а також значну кількість пасажирських перевезень. Для виконання вказаних завдань залізничники повинні працювати безпечно, безперебійно, ефективно, задовольняючи в повному обсязі потреби національної економіки та суспільства в перевезеннях. Нажаль, на роботу залізничного транспорту нерідко впливають як внутрішні так і зовнішні фактори.

Більшість зовнішніх факторів втручання в діяльність залізниці в професійному середовищі залізничників кваліфікуються як акти незаконного втручання в діяльність залізничного транспорту. Актом незаконного втручання в діяльність залізничного транспорту є протиправні дії, пов'язані з посяганнями на нормальну і безпечну діяльність залізничного транспорту та об'єкти залізничного транспорту, що спричинили або могли спричинити загрозу життю та здоров'ю людей, майнові збитки, або інші випадки, що створюють ситуації для таких наслідків.

Найбільш поширені приклади цього:

- крадіжки обладнання, елементів інфраструктури, рухомого складу;
- терористичні та диверсійні акти на об'єктах залізниці;
- дорожньо-транспортні події на коліях;
- перекриття руху потягів і т.ін.

кожний акт несанкціонованого втручання в діяльність залізничного транспорту загрожує безпеці руху поїздів, життю і здоров'ю пасажирів та залізничників, призводить до фінансових та матеріальних збитків.

Досвід останніх років свідчить, що саме терористичні та диверсійні акти на залізницях є найбільш небезпечними проявами атків несанкціонованого (незаконного) втручання в діяльність залізничного транспорту, що призводять до людських та значних матеріальних втрат. Так, в період 2014-2015 років лише в харківському регіоні на об'єктах залізничної інфраструктури було скоєно 16 терористичних актів і диверсій та попереджено майже вдвічі більше аналогічних правопорушень.

За прогнозами фахівців, враховуючи події в зоні проведення операції об'єднаних сил, складнощі криміногенної обстановки в державі, падіння соціально-економічного рівня населення, ситуація в найближчий час не покращиться.

Залізничники намагаються проводити заходи, спрямовані на зменшення кількості несанкціонованих втручань в діяльність залізничного транспорту, а саме:

- інформують пасажирів через змі та на вокзалах, станціях про можливі наслідки неправомірних дій;
- оснащують станції та вокзали системами відео-нагляду;
- здійснюють охорону власними службами охорони окремих об'єктів залізниці;
- інструктують пасажирські, локомотивні бригади та працівників вокзалів щодо поведінки у разі виникнення надзвичайних ситуацій і т.ін.

Але ці заходи не дозволяють повністю виключити можливості скоєння злочинів. Співробітники залізниці, незважаючи на наявність у складі залізничної галузі служби охорони не взмозі в повному обсязі самостійно забезпечити безпеку в місцях масового скупчення людей (пасажирів), всіх уразливих в диверсійному відношенні об'єктів, підприємств та установ задіяних в технологічному процесі руху потягів.

Досвід свідчить, що в умовах так званої «гібридної війни», реальна взаємодія залізничників з правоохоронними органами, котрі здійснювали охорону правопорядку на залізничному транспорті відбувалася лише спочатку збройного конфлікту та носила більш ситуаційний характер. Для цього були задіяні і співробітники мвс, і зсу, і добровольчі утворення. Системної, дієвої взаємодії між ними не існувало, а координацію з боку сб

україни також налагодити не вдалося. Навпаки, підрозділи транспортної міліції, які існували в мвс були ліквідовані, а їх функції частково було передано до регіональних органів національної поліції.

Нажаль в останній час, практика залучення до патрулювання та охорони окремих об'єктів залізничної інфраструктури співробітників національної поліції та військовослужбовців національної гвардії України майже не застосовується. Взаємодія між посадовими особами залізниці та підрозділами національної поліції і національної гвардії України так і не набула системного, довгострокового характеру.

Практика свідчить, що протидія та нейтралізації загроз від несанкціонованого втручання в діяльність залізничного транспорту потребує використання нових методик і механізмів, нових підходів щодо напрацювання та впровадження заходів з протидії несанкціонованим втручанням в діяльність залізниці, а також використання сучасних світових безпекових стандартів.

на нашу думку, для виправлення ситуації в першу чергу необхідно:

- переглянути нормативно-правові акти щодо взаємодії правоохоронних органів і структур залізничного транспорту (закони, постанови, накази, розпорядження, вказівки і т.д.);
- користуючись оновленою нормативно-правовою базою налагодити дієву взаємодію з правоохоронними органами та силами правопорядку.

Автор акцентує увагу на те що світовий досвід знаходження правоохоронців в місцях масового скупчення людей серед пасажирів на вокзалах, перонах є дуже ефективним засобом попередження та протидії скоєння правопорушень.

Доречі вагомою перевагою є і те, що співробітники національної поліції та військовослужбовці національної гвардії мають закріплене законом право застосовувати вогнепальну зброю, спец.засоби, а також затримувати злочинців, документувати їх протиправну діяльність.

Відомчі служби охорони наділені цими правами частково (в частині використання вогнепальної зброї та спец.засобів на окремих об'єктах та при певних умовах), а приватні охоронні агенції взагалі позбавлені такого права.

Таким чином, організувавши реальну, системну, взаємовигідну співпрацю та взаємодію суб'єктів сил охорони правопорядку та персоналу

залізниці можна суттєво покращити криміногенну обстановку на об'єктах залізничної інфраструктури в сучасних умовах розвитку держави.

Ярош С.П.

начальник кафедри тактики
зенітних ракетних військ
факультету зенітних ракетних
військ ХНУПС ім. І. Кожедуба,
доктор військових наук, професор

Меленті Д.О.

викладач кафедри тактики зенітних
ракетних військ факультету
зенітних ракетних військ ХНУПС
ім. І. Кожедуба

АНАЛІЗ ЗАСОБІВ БЕЗПОСЕРЕДНЬОГО ПРИКРИТТЯ ВАЖЛИВИХ ОБ'ЄКТІВ

Враховуючи складну ситуацію на Сході України постає необхідність щодо якісної організації та здійснення безпосереднього прикриття арсеналів, баз, складів зберігання боєприпасів по всій території України.

Недбале ставлення до цього питання може призвести до неминучих наслідків, знищення даних об'єктів.

У сучасних умовах ведення бойових дій особливу увагу слід приділяти протидії безпілотним літальним апаратам (БЛА) противника, які призначені для рішення розвідувальних, розвідувально-ударних завдань, забезпечення бойових дій та здатності протистояти їм. Такі переваги БЛА, як низька вартість, відсутність небезпеки для льотчика, відносна невибагливість до умов експлуатації та інші показники дозволили військовим все частіше використовувати БЛА під час виконання завдань.

Безпосереднє прикриття (БП) організовується та здійснюється з метою захисту об'єктів від повітряного противника, який діє на малих і гранично малих висотах. Для боротьби з БЛА використовують зенітну кулеметну установку ЗКУ-2, великокаліберний кулемет НСВ “Утес”, зенітну установку ЗУ-23, переносні зенітні ракетні комплекси (ПЗРК) “Игла” та “Игла-1”.

Низькі значення показників ймовірності поразення малорозмірних БЛА зенітними засобами обумовлюють необхідність розробки і проведення комплексу заходів щодо організації їх поразення, а саме:

- створення розрахунків із зенітних формувань, що озброєні різнотипними засобами (ЗАК, ПЗРК);

- застосування геоінформаційних систем типу "Аргумент-2018" для раціонального вибору бойового порядку та оцінки вогневих можливостей засобів БП арсеналів, баз, складів;

- вдосконалення (модернізація) існуючих зразків зенітного озброєння в інтересах підвищення ефективності боротьби з малорозмірними цілями;

- розробка спеціалізованих комплексів і засобів боротьби з малорозмірними цілями, заснованих на застосуванні нетрадиційних видів зброї.

4. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ, ВОГНЕВОЇ, МЕДИКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВИХ ТА БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Бабков Ю.П.

професор кафедри оперативного мистецтва НА НГУ, заслужений працівник освіти України, кандидат технічних наук, доцент

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ НАЦІОНАЛЬНОЮ ГВАРДІЄЮ УКРАЇНИ

Кардинальні зміни воєнно-політичної обстановки в світі, регіоні, країні в результаті збройної агресії Російської Федерації, анексії території Криму і окупації частини території Донецької і Луганської областей, а також суспільно-політична обстановка в нашій країні напередодні і в ході президентських та парламентських виборів, поставили на порядок денний питання відповідних змін у підходах до забезпечення національної безпеки і обороноздатності України, та зміщення акцентів саме в бік забезпечення її основним складовою – державної безпеки. Цей процес ускладнюється ще і активним зовнішнім впливом, що збільшує ризики виникнення непередбачуваних ситуацій, які можуть загрожувати взагалі збереженню Української державності.

5 років потому, 13 березня 2014 року парламент ухвалив законопроект “Про Національну гвардію України”[1], який сьогодні є основою її діяльності. Зважаючи на специфіку і статус цієї багатofункціональної силової структури, вона покликана виконувати широкий спектр завдань. Одним з таких завдань є забезпечення державної безпеки, яку вона виконує у взаємодії з правоохоронними органами та з державними органами спеціального призначення. Роль і місце Національної гвардії України (НГУ) у виконанні цієї важливої функції держави сьогодні не є однозначною та після реформування системи забезпечення національної безпеки потребує певного наукового аналізу.

Перш за все це стосується розуміння та однозначного тлумачення понять “державна безпека”, “система забезпечення державної безпеки”, “загрози державній безпеці” тощо. В науковій літературі (авторів С. Пирожков, О. Белов, В. Селіванов, М. Косолапов, Г. Мурашин,

Є. Кравец, С. Гордієнко, В. Картавцев, М. Потебенько і В. Гончаренко, С. Яценка, В. Пилипчук та інших) та у законодавчих актах до визначення поняття “державна безпека” використовуються різні підходи, але більшість з них ґрунтуються на об’єктному підході до розподілу національних інтересів та класифікації загроз національній безпеці.

При цьому державна безпека визначається як складова національної безпеки.

Поняття “національна безпека” теж мало певну еволюцію останнім часом.

Якщо в законі України “Про основи національної безпеки України” в редакції 2003 року [2] у визначенні чітко виокремлювалися об’єкти національної безпеки, а також визначалися відповідні їм національні інтереси, а саме:

Національна безпека України - захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам.

Об’єкти національної безпеки:

людина і громадянин - їхні конституційні права і свободи;

суспільство - його духовні, морально-етичні, культурні, історичні, інтелектуальні та матеріальні цінності, інформаційне і навколишнє природне середовище і природні ресурси;

державна - її конституційний лад, суверенітет, територіальна цілісність .

При цьому пріоритетність мали спочатку життєво важливих інтереси людини і громадянина, потім суспільства і потім вже держави.

В той же час чинний закон України “Про Національну безпеку України” [3] визначає, що:

Національна безпека України - захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз.

Тобто, в сучасних умовах, коли практичного ведеться війна з Російською Федерацією на перший план висуваються національні інтереси держави. І така зміна пріоритетів цілком логічна, бо тільки збереження державності гарантує захист і суспільства чи окремої людини і громадянина.

Стосовно визначення поняття “державна безпека” не все так

однозначно.

Якщо в коментарях до Кримінального кодексу України [4] та в законі України “Про службу безпеки України” [5] це поняття має наступне трактування:

Державна безпека - це захищеність державного суверенітету, конституційного ладу, територіальної цілісності України, її економічного, науково-технічного і оборонного потенціалу, державної таємниці, правопорядку, державного кордону, життєво важливої інфраструктури та населення від розвідувально-підбивної діяльності іноземних спеціальних служб, а також від терористичних та інших особливо небезпечних зазіхань з боку злочинних організацій, груп чи осіб.

То в [3], *державна безпека* - захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності і демократичного конституційного ладу та інших життєво важливих національних інтересів від реальних і потенційних загроз *невоєнного характеру*. Як бачимо відмінність цього поняття від поняття “національна безпека України” тільки відрізняється лише характером загроз. Таке формулювання досить неоднозначне і є предметом дискусій через невизначеність загроз невоєнного характеру.

Доцільніше надати визначення поняттю “загроза державній безпеці”, чим поділяти загрози на воєнного чи невоєнного характеру.

Можна запропонувати наступне визначення:

Загроза державній безпеці країни - демонстрація або прояв потенційно небезпечних політичних, економічних, соціальних, етнічних, релігійних (конфесійних), територіальних, воєнних та інших внутрішніх або зовнішніх для країни факторів, що за певних обставин здатні призвести до заподіяння шкоди державному суверенітету, територіальній цілісності, демократичному конституційному ладу.

Розглянемо систему державної безпеки України як сукупність взаємопов’язаних і взаємодіючих елементів, що складають єдине ціле для забезпечення державної безпеки України. Центральним елементом такої системи виступає *система забезпечення державної безпеки*, складовими якої є органи і формування сил безпеки, а саме Служба безпеки України, Служба зовнішньої розвідки України, Управління державної охорони України, Національна поліція України, Національна гвардія України, Державна прикордонна служба України, Державна служба спеціального зв’язку та захисту інформації, Державна міграційна служба України, а в певних ситуаціях і Збройні Сили України.

Визначення ролі і місця кожної з цих структур є складним завданням органів державної влади. В Концепції розвитку сектору безпеки і

оборони України [6] проведений розподіл відповідальності його складових за організацію планування, реагування на загрози та під час виконання завдань за призначенням.

Розподіл здійснений з використанням сценарного підходу за такими групами ситуацій:

оборона України, захист її суверенітету, територіальної цілісності і недоторканності;

забезпечення державної та громадської безпеки, у тому числі боротьба з тероризмом;

міжнародна стабільність та безпека;

надання допомоги органам виконавчої влади та органам місцевого самоврядування у запобіганні та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру;

забезпечення кібербезпеки та захисту інформації;

забезпечення розвитку оборонно-промислового комплексу.

Питома вага участі кожної структури буде визначатися характером і напруженістю конкретної обстановки.

Слід відзначити, що в цьому розподілі віднесення всього переліку ситуацій до класу кризових є не зовсім коректним. При виникненні певного класу надзвичайних ситуацій, воєнних конфліктів виникає потреба у введенні надзвичайних адміністративно-правових режимів. Кризові ж ситуації такого не потребують. *Кризова ситуація* - це крайнє загострення протиріч, гостра дестабілізація становища в будь-якій сфері діяльності, регіоні [7].

Можна надати таке визначення поняття “кризова ситуація, що загрожує державній безпеці”.

Кризова ситуація, що загрожує державній безпеці - це обстановка з високим рівнем напруженості, що склалася або може скластися внаслідок дій, здатних призвести до заподіяння шкоди державному суверенітету і територіальній цілісності, демократичному конституційному ладу, яка характеризується крайнім загостренням протиріч, гострою дестабілізацією становища в будь-якій сфері діяльності, регіоні, країні, реагування на яку потребує залучення в обмежені строки додаткових сил та засобів органів державної влади і місцевого самоврядування, правоохоронних органів, державних органів спеціального призначення, розвідувальних органів, Збройних Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань, сил цивільного захисту, підприємств, установ і організацій без введення надзвичайних адміністративно-правових режимів.

Перелік кризових ситуацій, що загрожують державній безпеці:

намагання відокремити від України певні адміністративно-територіальні одиниці, зокрема за участю не передбачених законом воєнізованих та/або збройних формувань, приватних військових компаній, терористичних, неурядових, етнічних, релігійних або інших організацій;

спроби державного перевороту або незаконної зміни конституційного ладу;

виникнення масових заворушень на політичному, етнічному, релігійному та іншому підґрунті, акції громадянської непокори (страйки, блокування роботи органів державної влади, порушення функціонування об'єктів, комунікацій тощо).

Роль НГУ визначена як *безпосередня участь*, а в загальному сценарії збройний конфлікт в середині країни – *головна відповідальність*.

Функції НГУ із забезпечення державної безпеки (перелік у відповідності до [1]):

1) захист конституційного ладу України, цілісності її території від спроб зміни їх насильницьким шляхом;

4) забезпечення охорони органів державної влади, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України, участь у здійсненні заходів державної охорони органів державної влади та посадових осіб;

5) охорона ядерних установок, ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання державної власності, важливих державних об'єктів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

6) охорона спеціальних вантажів, перелік яких визначається Кабінетом Міністрів України;

7) охорона дипломатичних представництв, консульських установ іноземних держав, представництв міжнародних організацій в Україні;

9) участь у здійсненні заходів, пов'язаних з припиненням збройних конфліктів та інших провокацій на державному кордоні, а також заходів щодо недопущення масового переходу державного кордону з території суміжних держав;

10) участь у спеціальних операціях із знешкодження озброєних злочинців, припиненні діяльності не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (груп), організованих груп та злочинних організацій на території України, а також у заходах, пов'язаних із припиненням терористичної діяльності;

12) участь у відновленні правопорядку у разі виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, розблокуванні або припиненні протиправних дій у разі захоплення важливих державних

об'єктів або місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування;

14) участь у відновленні конституційного правопорядку у разі здійснення спроб захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства, у відновленні діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування;

16) участь у здійсненні заходів правового режиму воєнного стану;

Напередодні проведення виборів доцільно розглянути питання виконання завдань силами охорони правопорядку в умовах масової активності громадян.

Основоположні принципи застосування сили та вогнепальної зброї службовцями органів правопорядку прийняті VIII Конгресом ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя, який проходив в Гавані (Куба) з 27 серпня по 7 вересня 1990 року. Одним із принципів, прийнятим Конгресом було, що уряди і органи правопорядку повинні прийняти і впровадити норми і правила про застосування сили та вогнепальної зброї проти осіб службовцями органів правопорядку. При розробці таких норм і правил Уряд і органи правопорядку повинні постійно тримати в полі зору питання етики, пов'язані з застосуванням сили та вогнепальної зброї.

Але сьогодні немає закону України “Про мирні зібрання”, відмінена Настанови щодо дій органів, підрозділів внутрішніх справ, з'єднань, військових частин внутрішніх військ, вищих навчальних закладів МВС України з ліквідації масових заворушень (оперативний план “Хвиля”), директиви НГУ тощо.

Отже, слід зазначити, що державою здійснене певне законодавче та правове регулювання у сфері забезпечення державної безпеки, але воно в повній мірі не дозволяє виконувати завдання за призначенням силам безпеки, особливо в кризових ситуаціях, і потребує нагального доопрацювання на основі якісного наукового обґрунтування.

Список використаних джерел:

1. Про Національну гвардію України [Текст] : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 17. – Ст. 594 (із змінами до Закону № 2581-VIII від 02.10.2018 р. включно).
2. Про основи національної безпеки України [Текст] : Закон України від 19.06.2003 р. № 964-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351 (втратив чинність).
3. Про національну безпеку України [Текст] : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2018. – № 31. – Ст. 241.

4. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / За заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернєя. – К.: Юрінком Інтер, 2016. – 1064 с.
5. Про службу безпеки України [Текст] : Закон України від 25.03.1992 р. № 2229-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 27. – ст. 382 (із змінами до Закону № 2505-VIII від 12.07.2018 р. включно).
6. Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України [Текст] : Указ Президента України від 14.03.2016 р. №92/2016.
7. Про Ряду національної безпеки і оборони України [Текст] : Закон України від 05.03.1998 р. № 183/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 35. – ст. 237 (із змінами внесеними згідно із Законами № 2646-VIII від 06.12.2018).

Башкатов Є.Г.

начальник кафедри тактики
командно-штабного факультету НА
НГУ, кандидат військових наук

ОСОБЛИВОСТІ ПРИЙНЯТТЯ КОМАНДИРОМ З'ЄДНАННЯ (ЧАСТИНИ) ОПЕРАТИВНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ РІШЕННЯ НА БІЙ (ДІЇ) У ЗБРОЙНОМУ КОНФЛІКТІ

Рівень політичної та соціальної напруженості створює підвищену небезпеку виникнення збройних конфліктів у різних регіонах світу. Особливо небезпечні внутрішні збройні конфлікти, які не тільки загрожують життєво важливим інтересам країни, але й використовуються іншими державами для втручання у її внутрішні справи. Нерішучість і не поспішливість дій правлячих кіл у застосуванні належних заходів щодо локалізації збройних конфліктів зумовлює їх затяжний характер і невиправдані жертви. Тому інтереси безпеки України, забезпечення її суверенітету та територіальної цілісності вимагають розвитку теорії та практики підготовки й ведення бойових дій у збройних конфліктах

Національна гвардія України (далі – НГУ) повинна перебувати у готовності до дій по припиненню внутрішніх збройних сутичок на випадок введення у державі надзвичайного стану, а також до протидії міжнародному тероризму.

Способи бойового застосування окремих частин та з'єднань для локалізації і припинення збройних конфліктів висвітлювались у сучасній науковій літературі. Однак питання всебічної підготовки частин та з'єднань оперативного призначення НГУ до виконання службово-бойових завдань при локалізації і припиненні внутрішніх збройних конфліктів науковцями опрацьовані недостатньо.

Отже, актуальними є дослідження, що мають за мету розроблення та обґрунтування рекомендацій щодо підготовки до бойового застосування з'єднань (частин) оперативного призначення НГУ у внутрішньому збройному конфлікті.

Об'єктом дослідження є службово-бойові дії з'єднань (частин) оперативного призначення НГУ у внутрішньому збройному конфлікті.

Предмет дослідження – процес підготовки з'єднань (частин) оперативного призначення НГУ до бойового застосування у внутрішньому збройному конфлікті.

Межі дослідження – бригада оперативного призначення, що діє у збройному конфлікті в зоні відповідальності в окремому регіоні України.

Противник – незаконні збройні формування.

Найважливішим складником організації та підготовки службово-бойових дій (бою) є розроблення і прийняття рішення командира з'єднання (частини) оперативного призначення НГУ.

Вбачається недоцільним використання класичних способів підготовки та прийняття рішення на бойові дії, що рекомендуються воєнною наукою, оскільки процесу розроблення та прийняття рішення командиром з'єднання (частини) оперативного призначення НГУ такого рішення властиві певні особливості, які визначаються умовами внутрішнього збройного конфлікту.

У даній статті автором аналізуються особливості прийняття командиром з'єднання (частини) оперативного призначення внутрішніх військ рішення на бій (дії) у збройному конфлікті.

Складність, а часто й неможливість прогнозування розвитку ситуації у районі виникнення збройного конфлікту потребують поетапного прийняття рішення з нарощуванням заходів відповідно до розвитку подій. Прийняте рішення буде складатись із двох частин: рішення на службово-бойові дії при попередженні збройного конфлікту і рішення на бій при його припиненні. У разі загострення обстановки й ескалації збройної боротьби прийняте рішення на бій уточнюється та реалізується [1, 2].

Робота командира з'єднання (частини) оперативного призначення НГУ над прийняттям рішення на службово-бойові дії (бій) у внутрішньому збройному конфлікті традиційно повинна розпочинатись із з'ясування отриманого завдання. Крім звичайних питань специфіка внутрішнього збройного конфлікту вимагає, щоб у командира склалося чітке уявлення про просторово-часові показники майбутніх бойових дій та їх припустимі межі.

Процес розроблення та прийняття командиром з'єднання (частини) оперативного призначення НГУ рішення на бій (дії) у збройному конфлікті може мати низку особливостей, що визначаються умовами внутрішнього збройного конфлікту. Тому неможливе шаблонне перенесення класичних способів підготовки та прийняття рішення на бойові дії, рекомендованих воєнною наукою. Цей процес є досить складним і для його реалізації потрібне залучення як офіцерів штабу, так і фахівців інших правоохоронних та військових формувань, що беруть участь у спільному виконанні службово-бойових завдань.

Підвищення ефективності й оперативності планування службово-бойових дій можливе за умови використання сучасних математичних методів та інформаційних технологій [3].

Список використаних джерел:

1. Богданов В.А., Афанасьев В.А., Дроздов А.М. и др. Применение ограниченного контингента Советских войск для оказания военной помощи правительству республики Афганистан. – М.: Воениздат, 1993. – С. 134 – 135, 220 – 221.
2. Богданов С.А. О современных подходах к теории военных конфликтов и их предотвращению // Военная мысль. – 1993. – № 7. – С. 36 – 43.
3. Кириченко І.О., Стародубцев С.О. Способи та математичні моделі бойового застосування аеромобільного загону у складі з'єднання (частини) оперативного призначення внутрішніх військ // Честь і закон. – Харків: Військ. ін-т ВВ МВС України, 2003. – № 1. – С. 7 – 10.

Бєлай С.В.,
старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
будівництва та оперативного
застосування Національної гвардії
України науково-дослідного центру
службово-бойової діяльності
Національної гвардії України, НА
НГУ, доктор наук з державного
управління, професор

Капелюшний С.А.,
начальник відділу військової освіти
та наукової роботи управління
бойової та спеціальної підготовки
Головного управління НГУ

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ РОЛІ СЕРЖАНСКОГО СКЛАДУ У ПРОВЕДЕННІ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ

Сьогодні військові формування України упевнено йдуть шляхом реформування та розбудови за зразком країн Європи та НАТО [1, 2]. Ключовим етапом у процесі модернізації та оновлення є формування високопрофесійного сержантського складу [3, 4], який є основою багатьох передових армій світу.

За стандартами НАТО сержанти ведуть, навчають і координують солдатів, які перебувають у їх підпорядкуванні та виконують завдання за призначенням. Сержант є ключовою ланкою між офіцером і солдатом, він відіграє важливу роль у якості радника для офіцерського корпусу, перебуваючи, зокрема, у складі командної групи. Працюючи у парі з офіцерами на рівні взводу або вище, старші сержанти формують найважливіший елемент управління. У якості учасника командної групи сержант надає технічні та професійні рекомендації офіцеру, підтримує дисципліну і гарантує, що підрозділ готовий виконувати свої завдання.

Сержанти відповідають за виконання службово-бойових завдань. Від них вимагають готовності виконувати ці завдання під час усього спектру конфліктів – мирний час, під час виникнення кризових ситуацій та в особливий період. Отже, представники сержантського корпусу є невід’ємною складовою оперативних шиків спеціальних операцій.

Спеціальні операції є однією з основних форм службово-бойової діяльності для сил охорони правопорядку – це сукупність узгоджених і взаємопов'язаних за метою, місцем і часом розвідувально-пошукових, ізоляційно-обмежувальних, режимних, охоронних та інших заходів і дій підрозділів та частин, які проводяться в заданому районі за єдиним замислом і планом для виконання службово-бойового завдання щодо пошуку, локалізації та знешкодження противника (злочинців, терористів, диверсантів, незаконних збройних формувань тощо).

Оперативне шикування – це зведені в певну систему відповідно до мети спеціальної операції та конкретних умов обстановки сили та засоби для їх ефективного застосування в спеціальній операції.

Представники сержантського складу можуть входити до складу певних оперативних груп:

- групи для безпосереднього припинення дій противника (злочинців, терористів, диверсантів, незаконних збройних формувань тощо), яка включає підгрупи ведення переговорів і штурмову (підгрупи захоплення, снайперів, підтримки і прикриття та ін.);

- групи забезпечення дій (підгрупи блокування або оточення, фільтрації, розвідки і ліквідації загрози вибухів та ін.);

- групи матеріально-технічного забезпечення.

Отже, успіх виконання службово-бойових завдань залежить від сержанта, який є прикладом виконання військового обов'язку. В умовах значного фізичного навантаження перед сержантами може стояти завдання працювати протягом довгих годин декілька днів підряд без належного відпочинку у складних та вимогливих умовах навколишнього середовища. Під час виконання службово-бойових завдань у ході проведення спеціальної операції представники сержантського складу повинні бути здатні:

- у повному обсязі виконувати свої обов'язки у сприятливому та несприятливому середовищах (проявляти готовність протистояти агресивному озброєному противнику, поставити вимогу у разі необхідності особисто, або у складі підрозділу застосовувати зброю, а також бути готовими до відбиття збройного нападу, стикатися із втратою життя як бійців супротивника, так і цивільних осіб, військовослужбовців власних і союзних сил);

- проявляти готовність до передислокації у найкоротші терміни;

- працювати в умовах тривалого робочого дня;

- виконувати свої обов'язки в умовах фізичного і розумового стресу (зокрема в умовах частих переміщень, включаючи переїзди,

ізоляцію та тимчасове виконання обов'язків за межами частини та рідного дому; понаднормової служби під загрозою небезпечних для життя ситуацій).

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20.05.2016 р. «Про Стратегічний оборонний бюлетень України» [Електронний ресурс] : введений в дію Указом Президента України від 06.06.2016 р. № 240/2016. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/240/2016>.
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 02.09.2015 р. «Про нову редакцію Военної доктрини України» [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 24.09.2015 № 555/2015. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/555/2015>.
3. Концепція розвитку професійного сержантського та старшинського складу Збройних Сил України : наказ Міністерства оборони України від 26 квітня 2013 р. № 290.
4. Концепція розвитку професійного сержантського та старшинського складу Національної гвардії України : наказ Командувача Національної гвардії України від 24.07.2017 р. № 465.

Бородавка В.А.

заступник начальника факультету
ХНУПС ім. І.Кожедуба,
кандидат технічних наук, доцент

Бзот В.Б.

кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник,
начальник НДІ НЦ ПС
ХНУПС ім. І.Кожедуба

Підлісний О.Д.

Заступник начальника циклової
комісії Військового коледжу
сержантського складу Повітряних
Сил

ДО ПИТАННЯ ПРО СИСТЕМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИЖИВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦЯ

Проведення аналізу сучасного стану та перспектив розвитку форм і способів ведення бойових дій – перехід до війн шостого покоління та гібридних війн, говорить про необхідність переглянути підходів до бойової підготовки окремого військовослужбовця та його екіпіровки та розглянути

Їх як один з основних елементів які забезпечують виконання бойових(службово-бойових) задач та виживання військовослужбовця.

Виходячи з розробок провідних країн світу та досвіду проведення антитерористичної операції на сході країни можливо сказати наступне.

По-перше бойова екіпіровка та системи зброї повинні мати індивідуальний та груповий комплекти, забезпечувати ведення бойових дій на закритій (ліс, місто) та на відкритій місцевості, спроможні забезпечити службове та аварійне виживання, як окремого військовослужбовця так і підрозділу.

Відповідно до призначення бойова екіпіровка військовослужбовця, як елемент система має вирішувати наступні задачі:

1. автоматичного управління ведення бойових дій:
 - інтегрування окремих елементів бойового екіпірування бійця в єдиний комплекс;
 - забезпечення стійкого зв'язку, автоматизованого прийому та передачі даних;
 - цілевказівка іншим засобам ураження;
2. навігаційного забезпечення:
 - забезпечити навігацію та позиціонування на полі бою;
 - виявлення, розпізнавання та визначення координат цілей;
3. ураження противника:
 - склад індивідуального комплекту зброї військовослужбовця (підрозділу);
 - номенклатура боєприпасів;
 - індивідуальний носимий боєкомплект.
4. виживання бійця(підрозділу) на полі бою:
 - використання елементів маскуванню;
 - балістичного захисту (шолом, бронежилет, елементи м'якої броні));
 - захисного екіпірування.
5. службове виживання:
 - забезпечення службового виживання(існування) під час виконання службових та бойових завдань для різних видів (родів) військ;
 - забезпечення аварійного виживання бійців у різних кліматичних умовах для різних видів (родів) військ.

По-друге система індивідуальної підготовки військовослужбовця повинна забезпечувати психологічну готовність військовослужбовця до виконання бойових(службово-бойових) задач в складних умовах, в день та вночі. Виховувати психологічну стійкість до бойового стресу, особливо при автономному виконанні бойових(службово-бойових) завдань.

Таким чином, проведені дослідження дозволяють сказати про необхідність подальшого удосконалення елементів системи бойової підготовки та складу комплектів бойової екіпіровки військовослужбовців в залежності від задач, які рішає підрозділ (військовослужбовець), та розробки стандарту з службового та аварійного виживання для різних спеціальностей військовослужбовців (льотні, сухопутні, військово-морські, ССО) з урахуванням їх особливостей виконання службових та бойових завдань.

Власенко І.В.

викладач інституту післядипломної освіти ХНУВС, кандидат технічних наук, доцент

Шевченко Т.В.

старший викладач кафедри тактичної та тактико-спеціальної підготовки факультету № 3 ХНУВС

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЙ МАЛИХ ОПЕРАТИВНИХ ГРУП

Мала оперативна група – (далі МОГ) це тактична одиниця, що складається 2 - 15 правоохоронців, які виконують одну задачу, спеціальну операцію згідно одного плану і задуму із застосуванням спеціальних засобів, вогнепальної і травматичної зброї, спеціальних транспортних засобів, при чому кожен з підрозділу виконує свою функцію під час проведення операції.

Оперативні або тактичні групи використовуються, як на відкритому просторі, так і в будівлях та приміщеннях для виконання пошукових та штурмових задач.

Під час організації проведення спеціальних операцій недостатньо уваги приділяється використанню малих оперативних груп. Обсяг необхідних спеціальних знань, умінь та навичок, якими повинні володіти співробітники, що залучені до проведення спеціальних операцій, залежить від багатьох факторів: пора року, час доби, погодні умови, географія місця проведення, характеристика об'єкту та інше. Від площі території, на якій проводиться спеціальна операція, залежить кількість задіяного особового складу. Управління особовим складом, який у своїй кількості займає більше

30 осіб має ряд недоліків. Визначення кількості груп, що залежить від об'єму задач, керівників груп, зв'язок в середині групи та між групами, єдина система управління, встановлення ділянок відповідальності [1].

Актуальність проблеми полягає в необхідності більш якісної та ефективної протидії злочинним проявам, а особливо при протидії організованим злочинним групам. Реформування правоохоронних органів потребує першочергових змін у системі професійної підготовки. Статистика умисних вбивств в Україну і нещасних випадків серед працівників ОВС України при виконанні оперативно-розшукових завдань має тенденцію сталого зростання. Відзначається зростання професіоналізму кримінальних елементів, жорстокість і цинізм при скоєнні злочинів, їх корислива спрямованість.

За даними показниками загибелі і травматизму ми бачимо не втішну, негативну тенденцію в цій сфері яка зберігається з 1998 року. На жаль, останнім часом спостерігається тенденція зростання кількості загиблих і травмованих працівників ОВС у результаті злочинного впливу.

Малі оперативні групи використовуються майже завжди в надзвичайних та екстремальних ситуаціях. Особовий склад таких груп піддається більшому ризику, а ефективність групи передбачає насамперед відсутність травмованих та загиблих при проведенні оперативних дій.

Дослідження теми малих оперативних груп та їх використання в службово-бойовій діяльності правоохоронних органів передбачає критеріальний підхід. Підбір, кількісний та якісний склад групи, вид виконуваних задач, озброєння, місцевість, пора року і доби впливають на критерії ефективності МОГ, до яких відносяться [2]:

1. Кількісний критерій
 - кількість противник;
 - кількість правоохоронців;
 - передача сигналу у групі;
 - геометричний критерій.
2. Просторовий критерій
 - навички групи;
 - час шиккування та перешиккування;
 - визначення змін;
 - сектор обстрілу;
 - сектор огляду;
 - постановка.
3. Тактичний критерій

- розстановка сил та засобів;
- бойові шиккування;
- швидкість виконання задачі;
- відсутність втрат;
- мобільність;
- скритність;
- тактика дій в різноманітних екстремальних ситуаціях.

Ефективне виконання службово-бойових задач – застосовується тільки за умови коли виконані всі критерії. Шляхом проведення досліджень вдалось встановити деякі закономірності, на прикладі простої загальної для всіх задач, яка ставилася перед малими бойовими групами різних спрямованостей, та підготовки.

Розглянемо одну складову просторового критерію ефективності малих оперативних груп – визначення змін. З цією метою були проведені експерименти, під час яких змінювалася кількість особового складу групи. В окремому приміщенні знаходилися різні предмети, в різних місцях цього приміщення. Група заходила у приміщення і визначала місця розміщення предметів та особливості самого приміщення. Потім група залишала приміщення, змінювалося розміщення деяких предметів, деякі речі убиралися. Після команди група знову заходила у приміщення і визначала усі зміни. Фіксувався час виконання задачі та кількість помилок.

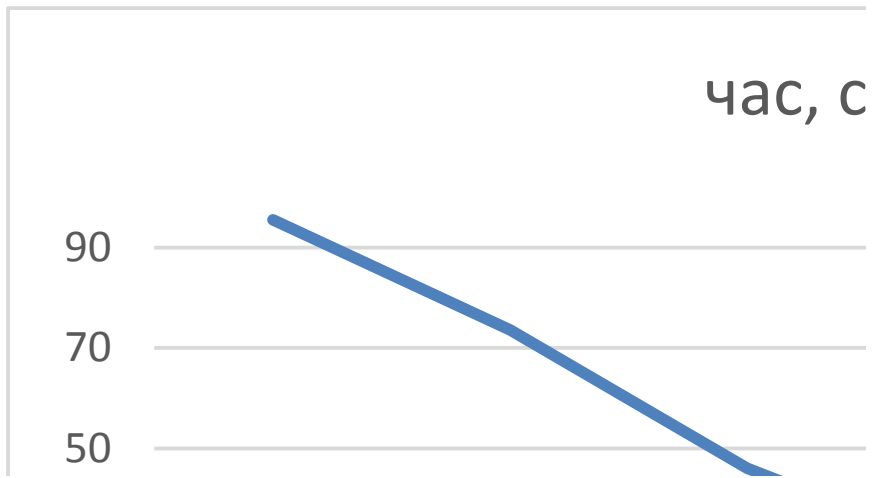

Рисунок 1. Час визначення змін у приміщенні в залежності від кількісного складу МОГ.

В результаті експериментів встановлено, що помилки при визначенні змін зникають при наявності у МОГ трьох та більше осіб. Для однієї особи кількість помилок становила 2.42, для двох осіб - 0.643. Але цей критерій буде змінюватися від обсягу змін та просторового критерію (кількість приміщень, швидкість пересування, освітленість, тощо). З урахуванням усіх можливих умов мінімальний склад МОГ дорівнює 4 особи.

Дослідження часу проведення експерименту вказує на його постійне зниження (рисунок 1) при збільшенні кількості особового складу у групі. При діях однієї особи час визначення змін у приміщенні склав 95.6 секунд, а при діях групи у складі 6 осіб час склав 19.5 секунд. Зменшення часу визначення змін відбулось майже в 5 раз. Але якщо спочатку зменшення часу відбувається стрімко, то починаючи з групи у складі якої знаходиться 4 особи, інтенсивність змін знижується. При наявності у складі групи 5 осіб подальше зменшення часу не доцільне.

Основні недоліки підготовки співробітників є незадовільна тактико-спеціальна і бойова готовність до професійної діяльності. Проаналізовано процес професійної, в тому числі вогневої та спеціальної фізичної, психологічної підготовки працівників поліції. На сьогодні профпідготовка працівників правоохоронних органів вимагає впровадження нових форм і методів роботи, які сприяли б формуванню професійно-важливих якостей і підвищення рівня виконання працівниками поліції оперативно-службових завдань. Визначено психологічні фактори правомірного застосування працівниками поліції вогнепальної-силового впливу.

На даний момент справа йде вже не про надання більшої уваги особистої безпеки співробітників правоохоронних органів, а про екстрені заходи в Україні з залученням юридичних, економічних, технічних, організаційних заходів. Існуюча в даний час тенденція до зростання злочинності в країні вимагає нового підходу до професійної підготовки особового складу органів внутрішніх справ, а особливо особистого складу малих бойових груп.

В результаті аналітичних та експериментальних досліджень були отримані наступні основні висновки:

- для протидії організованій злочинності та екстремістським проявам необхідне реформування системи професійної підготовки;
- для активної протидії злочинності необхідно більш інтенсивно удосконалювати систему професійної підготовки оперативних підрозділів, а саме малих груп (захоплення, прикриття, штурмових);

- зростає роль індивідуальної підготовки кожного бійця групи;
- кількісний склад малих груп залежить від виду виконуваних службово-оперативних задач, ступеню небезпеки, кількості злочинців, інтенсивності фізичного та психологічного навантаження (для поліцейських підрозділів склад групи знаходиться у діапазоні від 3 до 8 осіб);
- у подальшому необхідно розробити основні критерії готовності особового складу малих бойових груп;
- необхідно розробити методику професійної підготовки особового складу малих бойових груп;
- запровадити до критеріїв ефективності дій малих бойових груп – показник безпеки (відсутність втрат та постраждалих після виконання службово-бойових задач);
- ефективність дій малих бойових груп залежить від ступеню опрацювання кожної ситуації, які можуть скластися під час виконання задачі;
- вид бойового шиккування залежить від особливостей обстановки;
- проблема удосконалення дій малих бойових груп, методика їх підготовки, способи підвищення дій таких підрозділів, визначення їх готовності потребують подальших глибоких досліджень.

Список використаних джерел:

1. Колпакиди А., Север А. Спецназ ГРУ. — М.: Яуза Эксмо, 2008. — С. 728-730. — 864 с.
2. Власенко І.В. Оптимізація кількісного складу малих оперативних груп міліції. Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. Матеріали науково-практичної конференції (ХНУВС, 14 травня 2015, м. Харків). – Харків: ХНУВС, 2015. – С. 222-223.

Годлевський С.О.

начальник науково-дослідної
лабораторії будівництва та
оперативного застосування НГУ
науково-дослідного центру
службово-бойової діяльності НГУ

Гармаш В.П.

старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
будівництва та оперативного
застосування НГУ науково-
дослідного центру службово-
бойової діяльності НГУ

ПІДХОДИ ДО РОЗРОБЛЕННЯ СПОСОБІВ ДІЙ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ КОНТРОЛЮ ТЕРИТОРІЇ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НЕМІЖНАРОДНОГО ХАРАКТЕРУ

У Воєнній доктрині України однією з актуальних воєнних загроз є «діяльність на території України не передбачених законом збройних формувань (НЗФ), спрямована на дестабілізацію внутрішньої соціально-політичної ситуації в Україні, залякування населення, позбавлення його волі до опору, порушення функціонування органів державної влади, місцевого самоврядування, важливих об'єктів промисловості та інфраструктури» [1, п. 9], а одним зі сценаріїв, за яким можуть бути реалізовані загрози воєнній безпеці України передбачає ескалацію збройного конфлікту всередині держави (відповідно до [2 ст. 1] - збройний конфлікт неміжнародного характеру (ЗКНХ)), інспірованого Російською Федерацією з намаганням відокремити від України адміністративно-територіальні одиниці у східних та південних регіонах України, за участю НЗФ, терористичних угруповань у взаємодії з політичними, неурядовими, етнічними, релігійними або іншими організаціями [1, п. 11].

Слід додати, що досить високий конфліктогенний потенціал існує не лише в регіонах, що межують з Російською Федерацією. Сюди можна додати також Придністров'я, Буковину, Закарпаття, Львівщину, м. Київ та окремі райони, Волинської, Ровенської, Житомирської областей (нелегальна здобич бурштину) тощо.

Такий вид збройного конфлікту характеризується наступними двома критеріями: збройні групи, що беруть участь у військових діях

повинні проявляти хоча б мінімальну ступінь організованості, а збройні зіткнення повинні досягати мінімального рівня інтенсивності.

Крім того, збройний конфлікт неміжнародного характеру слід відрізнати від менш значних форм колективного насильства, наприклад: заворушень серед цивільного населення, повстань, окремих актів тероризму або інших поодиноких актів насильства. [2, ст.1; 3].

Однак, ми вважаємо, що діяльність НЗФ скоріш відноситься до загроз громадській безпеці, що підтверджується тим, що Кримінальний кодекс України відносить створення НЗФ до злочинів проти громадської безпеки [4, ст. 260]. Під час ЗКНХ підвищується ймовірність скоєння злочинів за розділами 1-4, 9, 10, 12, 14, 15, 18-20 Кримінального кодексу України, що потребує планування відповідних спроможностей для реагування на них.

Дана теза підтверджується й положеннями Концепції розвитку СБОУ [5, п. 3.4; додаток, п. 5]. Так, у додатку до зазначеної Концепції зазначено завдання: «забезпечення державної та громадської безпеки, у тому числі боротьба з тероризмом», а в пункті п'ятому - збройний конфлікт всередині держави [5, додаток, п. 5]

В цілому головна відповідальність щодо припинення ЗКНХ покладається на НГУ, безпосередню участь приймають СБУ, ЗСУ, НПУ, розвідувальні органи, органи загальної компетенції. Інші відомства відіграють другорядну роль. Аналіз Закону [6, ст. 2, 4, 10, 16, 17, 18, 20] дає змогу стверджувати, що керівництво силовими структурами Сектору безпеки і оборони України (СБОУ) Національна гвардія України (НГУ) буде спроможна здійснювати за умов введення на території ЗКНХ правового режиму надзвичайного стану й призначення Головного управління НГУ військовим командуванням.

Проте, за типовими ситуаціями, зазначеними нижче, що можуть призвести до ЗКНХ або мають місце вже при наявності збройного конфлікту, головними виконавцями при виконанні завдань вже будуть СБУ, НПУ, ЗСУ, що таким чином створює певне протиріччя щодо призначення НГУ головним виконавцем:

1) намагання відокремити від України певні адміністративно-територіальні одиниці, зокрема за участю не передбачених законом воєнізованих та/або збройних формувань, приватних військових компаній, терористичних, неурядових, етнічних, релігійних або інших організацій;

2) спроби державного перевороту або незаконної зміни конституційного ладу;

3) дії інших держав щодо поширення свого впливу на внутрішньополітичну обстановку в Україні, насамперед на територіях, які вони розглядають як зони реалізації національних інтересів (впливу), в районах проживання споріднених етносів тощо;

4) виникнення масових заворушень на політичному, етнічному, релігійному та іншому підґрунті, акції громадянської непокори (страйки, блокування роботи органів державної влади, порушення функціонування об'єктів, комунікацій);

5) перешкоджання законній діяльності Збройних Сил України та інших військових формувань;

6) забезпечення охорони прав і свобод людини, протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку.

Слід зазначити, що умови, за яких може бути введений надзвичайний стан, зазначені у статті 4 Закону [6, ст. 4], а саме номери 2-7, корелюють з ситуаціями, що розглядаються в Додатку до Концепції розвитку СБОУ. Зазначені умови можуть мати місце як окремо, так і в певному сполученні, а інколи й всі разом.

Для проведення дослідження, з опорою на [5, додаток, п. 5], нами було розроблено варіант сценарію розвитку ЗКНХ в одному з регіонів держави. Сутністю зазначеного сценарію є провокування внутрішньої нестабільності в державі шляхом організації масових заворушень на політичному підґрунті, вчинення акцій громадянської непокори (страйки, блокування роботи органів державної влади, порушення функціонування об'єктів, комунікацій) з метою намагання відокремити від України певні адміністративно-територіальні одиниці, зокрема за участю НЗФ, приватних військових компаній, терористичних, неурядових, етнічних, релігійних або інших організацій

Такий сценарій містить комплекс загроз державній та громадській безпеці, має складний комплексний характер і вимагає застосування в першу чергу сил безпеки СБОУ, а в окремих випадках, коли інтенсивність збройного конфлікту буде вимагати масштабного застосування військової тактики дій, а сил НГУ вже не буде вистачати для контролю території конфлікту, – й сил оборони.

З метою визначення ролі й місця кожної силової структури було проведено декомпозицію завдань сил СБОУ виходячи зі стратегічної мети, якої треба досягти при локалізації ЗКНХ на оперативні, оперативно-тактичні, тактичні завдання до рівня військових нарядів, визначено приблизний обсяг служби, встановлено перелік видів операцій, способів

дій, а також способів й напрямків взаємодії на різних рівнях у відповідності з етапами виконання завдань.

Під поняттям “спосіб застосування формування гвардії для припинення ЗКНХ” розуміється порядок і прийоми застосування сил і засобів, що є у розпорядженні командира (начальника) для реалізації поставленого службово-бойового завдання. Спосіб теж виражає зміст дій, виділяючи: напрямок зосередження зусиль, послідовність і прийоми дій і, крім того, підкреслюючи, яке вихідне положення необхідне займати для забезпечення успішності дій, тобто, на відміну від методу, спосіб дає більш детальніше уявлення про рух у часі і просторі при фіксованому (заданому) наборі засобів досягнення мети [7, с. 207]. Кожен спосіб передбачає: послідовність виконання заходів; напрямки впровадження головних та інших заходів; райони (рубежі), на утриманні яких зосереджуються основні зусилля; бойові порядки; характер заходів, що застосовуються підрозділами (групами бойового порядку).

Розроблення варіантів способів дій НГУ розпочинається з оцінки протидіючої сторони. Для слід чітко визначити основних акторів, рушійних сил що приймають участь у конфлікті. Аналіз світового досвіду ЗКНХ свідчить, що противник може мати гібридний характер й включати: НЗФ, терористичні групи чи терористичні організації, злочинні організації, бандитські формування, диверсійні групи НЗФ, найманців, сили, що діють з метою повалення конституційного ладу в державі тощо. Відповідно, проти з метою нейтралізації НЗФ та стабілізації обстановки може застосовуватися комплекс операцій різного рівня, масштабу та характеру – гуманітарні, поліцейські, спеціальні поліцейські, антитерористичні, оперативно-профілактичні, контрдиверсійні, контрснайперські операції, засадні, рейдові, пошуково-ударні дії, спеціальні операції НГУ, спеціальні протиповстанські операції й навіть обмежені військові спеціальні операції.

Розглянемо приклад способу дій НГУ спільно з правоохоронними органами на оперативно-тактичному рівні.

Характер дій НЗФ: наступально-диверсійний без явного утримання території з метою розширення зони конфлікту, залякування населення, здобування додаткових ресурсів. Рейдові дії, нальоти, засідки, терористичні акти і диверсії.

Спосіб дій НГУ №1 (жорсткий). Спосіб забезпечує швидкі дії із захопленням ініціативи. Щільна ізоляція зони ЗКНХ. Здійснення заходів розвідувального характеру; інформаційно-психологічний вплив на населення та учасників НЗФ; вогневе ураження необхідної кількості важливих об'єктів НЗФ в інтересах зниження його бойових можливостей;

прикриття ділянки державного кордону від проникнення НЗФ і припинення надходження військової, технічної і матеріальної допомоги через території суміжних держав; припинення в'їзду в зону ЗКНХ, тільки вивід населення через гуманітарні коридори; посилення ОГП та забезпечення громадської безпеки в зоні, прилеглий до ЗКНХ; посилення охорони важливих об'єктів; забезпечення безпечного проходження військових колон, гуманітарних вантажів тощо.

Розсічення зони конфлікту на частини і поетапний швидкий розгром НЗФ (спочатку крупних, потім дрібних). Оперативно-профілактичне відпрацювання звільнених ділянок і встановлення контролю над територією, організація режимно-комендантської служби.

Спосіб дій НГУ №2 (щадний). Спосіб тривалий за часом. Здійснення заходів розвідувального характеру; інформаційно-психологічний вплив на населення та учасників НЗФ; прикриття ділянки державного кордону від проникнення НЗФ і припинення надходження військової, технічної і матеріальної допомоги через території суміжних держав; забезпечення особливого режиму в'їзду (виїзду) в зону (із зони) ЗКНХ; посилення ОГП та забезпечення громадської безпеки в зоні ЗКНХ; посилення охорони важливих об'єктів; забезпечення безпечного проходження військових колон, гуманітарних вантажів.

Часткова ізоляція зони ЗКНХ. Одночасний наступ на НЗФ з декількох напрямків (поступове звуження кільця ізоляції) і поетапне поступове їх знешкодження (спочатку у позаміській місцевості, а потім у населених пунктах).

Далі розроблені способи дій оцінюються за їх доцільністю та ефективністю за окремими методиками.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року "Про нову редакцію Воєнної доктрини України" [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/555/2015/print>
2. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 8 червня 1977 року [Електронний ресурс]. URL: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_200 (дата звернення від 29.03.2019).
3. Внутренние конфликты и другие ситуации насилия – какаая разницца для жертв? [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.icrc.org/ru/doc/ resources/documents/interview/2012/12-10-niac-non-international-armed-conflict.htm> (дата звернення : 29.03.2019).
4. Кримінальний кодекс України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131) [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (дата звернення від 29.03.2019).

5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року "Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України" [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016> (дата звернення від 29.03.2019).
6. Про правовий режим надзвичайного стану: Закон від 16.03.2000 № 1550-III [Електронний ресурс]. – URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-14> дата звернення від 29.03.2019).
7. Словник офіцера внутрішніх військ з воєнно-наукових питань / О. М. Шмаков.
– 5-те вид., переробл. і доповн. – Х.: Акад. ВВ МВС України, 2009. – 518 с.

Гриб Д.А.

головний науковий співробітник
науково дослідного відділу
наукового центру Повітряних Сил,
доцент, кандидат військових наук

Залевський Г.С.

Заступник начальника науково
дослідного відділу наукового
центру Повітряних Сил,
доктор технічних наук старший
науковий співробітник

Леках А.А.

Начальник науково-дослідної
лабораторії науково дослідного
відділу наукового центру
Повітряних Сил,
кандидат технічних наук

Гурін О.М.

Старший науковий співробітник
науково дослідного відділу
наукового центру Повітряних Сил,
кандидат технічних наук

Старцев В.В.

Науковий співробітник науково
дослідного відділу наукового
центру Повітряних Сил ХНУПС
ім. І. Кожедуба

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ЗАГАЛЬНИХ ПОЛОЖЕНЬ МЕТОДИКИ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ЛОГІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ВІЙСЬКОВИХ ФОРМУВАНЬ У ЗБРОЙНОМУ КОНФЛІКТІ

Аналіз ведення збройної боротьби на сучасному етапі існування (розвитку) міжнародного суспільства та згідно опиту ведення бойових дій (застосування авіації та сучасних засобів ураження різних типів базування) у різних збройних конфліктах (Ближній Схід, Балкани, АТО на сході України) свідчать, що у сучасній війни можливо досягти успіху тільки спільними зусиллями всіх сил і засобів збройної боротьби, комплексним їх

застосуванням в усіх геофізичних сферах.

Тому однією з найважливіших у структурі збройних операцій ЗС України має бути така форма дій, яка призначена для вирішення завдань оборонного значення держави відбиття повітряного нападу противника (агресора) та, при необхідності, ураження його збройних угруповань та об'єктів на його території. Такими формами дій застосування збройних сил кожної держави повинна бути як протиповітряна оборона так і проведення інших форм ведення бойових дій, наприклад – повітряних операцій.

Характер вказаних форм застосування збройної боротьби характеризуються тим, що ці завдання вирішуються на основі організації та здійснення взаємодії між органами військового управління та бойовими частинами і підрозділами різних видів збройних сил та інших збройних формувань, які ведуть бойові дії.

Складність організації, підтримання взаємодії і управління у збройної боротьбі виникає внаслідок участі в ній великої кількості різнорідних сил і засобів, необхідності узгодження їх дій за часом, завданнями та об'єктами на великому просторі у стислі терміни. Тому від органів управління різного рівня потрібне ретельне планування та узгодження питань підготовки ведення вказаних форм бойових дій, сил і засобів різних родів військ, підтримання між ними постійного зв'язку, управління та надійної координації дій, і в першу чергу – з логістичного забезпечення.

Методика оцінювання ефективності функціонування перспективної системи логістичного забезпечення (ЛЗ) передбачає проведення оцінювання показників ефективності системи ЛЗ військ, задіяних у бойовому застосуванні.

Методика передбачає: оцінювання показників ефективності системи ЛЗ військ; аналіз та узагальнення показників оцінювання ефективності для різних досліджуваних варіантів побудови системи ЛЗ, їх перевірку за відповідними критеріями; вироблення пропозицій щодо вибору раціональної структури органів управління силами та засобами ЛЗ військ на підставі значень показників та перевірки критеріїв для різних досліджуваних варіантів побудови системи ЛЗ.

Методика використовується при отриманні кількісних оцінок показників з подальшим використанням їх при обґрунтуванні доцільності раціонального із варіантів побудови системи ЛЗ, що досліджуються. Джерелами вхідних даних для оцінювання показників ефективності можуть бути різні нормативні (керівні) документи.

До показників ефективності функціонування системи ЛЗ

утруповання військ доцільно віднести:

- 1) часовий показник оперативності планування k -го завдання – $t_{\text{план.}k}$;
- 2) часовий показник оперативності виконання k -го завдання – $t_{\text{викон.}k}$;
- 3) показник оперативності управління ЛЗ при вирішенні k -го завдання;
- 4) необхідний i -й ресурс (кошти, пально-мастильні матеріали (ПММ), матеріально-технічні засоби (МТЗ) тощо) на виконання k -го завдання протягом періоду його виконання $\Delta T_k - S_i(\Delta T_k)$;
- 5) сумарний (потенційний) i -й ресурс (кошти, ПММ, МТЗ тощо), який можливо забезпечити системою ЛЗ на протязі періоду виконання завдань ΔT підпорядкованими військовими формуваннями згідно всім класам (наприклад п'ять) постачання МТЗ – $S_i(\Delta T_k)$;
- 6) рівень забезпеченості МТЗ військового формування – L_m ;
- 7) коефіцієнт можливості ремонтних органів щодо ремонту і відновлення ОБТ – K_p ;
- 8) коефіцієнт здатності підрозділів логістики щодо забезпечення військових частин i -м ресурсом (МТЗ та ОБТ) – K_{zi} ;
- 9) рівень справності ОБТ підрозділів логістики (коефіцієнт технічної готовності) – $K_{\text{ТГ}}$;
- 10) кількість залученого ОБТ підрозділів логістики q -го типу – $N_{\text{ОБТ } q}$;
- 11) кількість залученого особового складу підрозділів логістики j -ї категорії – $N_{\text{ос } j}$;
- 12) кількість планувальних, звітно-інформаційних та інших документів, різних за змістом та формами на виконання k -го завдання – $N_{\text{док } k}$;
- 13) кількість органів, задіяних у документообігу на виконання k -

го завдання – M_k ;

14) показник ефективності організаційно-штатної структури системи ЛЗ (характеризується значенням мінімальної вартості, відповідній обраному варіанту системи логістичного забезпечення при однаковій повноті виконання покладених на систему функцій) – $S_{\text{варт}}$.

До критеріїв щодо порівняльного оцінювання ефективності функціонування системи ЛЗ військ необхідно віднести:

- 1) критерій зменшення часу планування ЛЗ k -го завдання;
 - 2) критерій зменшення часу виконання k -го завдання ЛЗ;
 - 3) критерій оперативності управління ЛЗ при вирішенні k -го завдання;
 - 4) критерій зменшення необхідного i -го ресурсу (кошти, ПММ, МТЗ, тощо) на виконання k -го завдання протягом періоду ΔT_k ;
 - 5) критерій потенційної здатності системи щодо забезпечення сумарного i -го ресурсу (кошти, ПММ, МТЗ тощо), на протязі періоду виконання завдань ΔT підпорядкованими військами згідно п'ятьом класам (A_1, A_2, A_3, A_4, A_5) постачання МТЗ;
 - 6) критерій забезпеченості матеріальними засобами підготовки військових частин;
 - 7) критерій забезпечення заданого рівня можливостей ремонтних органів, щодо ремонту і відновлення ОВТ;
 - 8) критерій здатності, підрозділів логістики, щодо забезпечення військових частин i -м ресурсом (матеріальними засобами та ОВТ);
 - 9) критерій рівня справності ОВТ підрозділів логістики (коефіцієнт технічної готовності);
 - 10) критерій зменшення кількості залученого ОВТ підрозділів логістики q -го типу;
 - 11) критерій зменшення кількості залученого особового складу підрозділів логістики j -ї категорії;
 - 12) критерій зменшення кількості планувальних, звітно-інформаційних та інших документів, різних за змістом та їх формами для виконання k -го завдання;
 - 13) критерій зменшення кількості органів, задіяних у документообігу на виконання k -го завдання;
 - 14) критерій ефективності організаційно-штатної структури МТЗ.
- Допоміжні формули, що доцільно застосовувати для перевірки

критеріїв визначають відношення показників, отриманих для перспективної та існуючої системи ЛЗ відповідно.

Показники і критерії 1, 2, 3 використовуються для оцінювання часових показників виконання завдань системою ЛЗ угруповання військ.

Показники і критерії 4, 5, 6, 7 використовуються для оцінювання необхідного ресурсу (коштів, ПММ, МТЗ) системи логістичного забезпечення угруповання військ.

Показники і критерії 8, 9, 10, 11 використовуються для оцінювання кількісного і якісного залучення особового складу, ОВТ підрозділів логістики угруповання військ.

Показники і критерії 12, 13 використовуються для оцінювання ведення обліку, організації постачання, ОВТ і МТЗ, ремонту і відновлення ОВТ.

Показник і критерій 14 використовуються для оцінювання організаційно-штатної структури системи ЛЗ угруповання військ.

Для оцінювання ефективності функціонування системи МТЗ значення показників порівнюються зі значеннями нормативних показників, що встановлені керівними документами з планування ЛЗ застосування військових формувань при веденні бойових дій; значення показників обсягу запасів порівнюються із значеннями, що визначенні у відповідних наказах, що визначають норми утримання та ешелонування ОВТ та МТЗ; значення показників обсягу документообігу порівнюються із значеннями, що встановлені документами, які регламентують основні положення ЛЗ.

Для оцінювання ефективності функціонування системи ЛЗ угруповання військ обрані складові забезпечення C_v ($v = 1 \dots 9$) які затверджені відповідними нормативними документами, а саме: - C_1 - планування логістичного забезпечення; C_2 - визначення потреб у МтЗ; C_3 - постачання; C_4 - зберігання; C_5 - ремонт; C_6 - технічне обслуговування; C_7 - контроль експлуатації; C_8 - списання; C_9 - планування та здійснення військових перевезень.

Складові забезпечення C_v оцінюються (враховуються) при виконанні завдань на трьох рубежах логістичного забезпечення.

Оцінка ефективності функціонування системи ЛЗ здійснюється з визначенням вагового коефіцієнту важливості ($B_{gk}(C_v)$) k -го завдання (виконання якого забезпечує логістика, $k=1 \dots N$) у межах складової логістичного забезпечення C_v ($v = 1 \dots 9$), з урахуванням g -х ($g=1 \dots 3$) рубежів логістичного забезпечення.

Вагові коефіцієнти $B_{gk}(C_v)$ визначаються експертним методом, для кожної складової логістичного забезпечення $C_1...C_9$ та для кожного рубежу логістичного забезпечення.

Планування і виконання завдань логістики оцінюється на протязі періоду виконання завдань ΔT_k підпорядкованими військами (військовими частинами, підрозділами), де k – умовний номер завдання, що виконується підпорядкованими військами (військовими частинами, підрозділами).

Показники, що обираються для оцінювання конкретних складових, згідно п'ятьом класам (A_1, A_2, A_3, A_4, A_5) постачання МТЗ, мають відповідати наступним вимогам:

- системність (підпорядкованість глобальній меті (відображення впливу на ефективності функціонування системи логістичного забезпечення вищого рівня);
- ієрархічність (узагальнені показники якості підсистеми є частковими для системи вищого рівня);
- багатогранність (відображення прояву факторів різної фізичної природи з виділенням системних зв'язків);
- чутливість до зміни значень параметрів або структури об'єктів дослідження;
- придатність до вимірювання (оцінювання);
- простота розрахунку;
- фізична зрозумілість їх змісту.

Класи постачання МТЗ ($A_1...A_5$) враховуються при оцінюванні 5-го показника і відповідно при використанні 5-го критерію.

Кожний показник може бути застосований для визначення властивості системи логістичного забезпечення у вищевказаних вище складових C_v .

Узагальнений показник $\bar{K}_n$ ефективності системи ЛЗ визначається зваженою сумою:

$$\bar{K}_n = \sum_{k=1}^N \sum_{m=1}^{M_k} \sum_{g=1}^3 \sum_{v=1}^9 K_{n,m} B_{gk}(C_v), \quad (1)$$

де N – кількість завдань, виконання яких забезпечує система ЛЗ;

$K_{n,m}$ – n -й показник з, для m -ї військової частини у k -му завданні;

M_k – кількість військових частин у k -му завданні;

$B_{gk}(C_v)$ - ваговий коефіцієнт важливості k-го завдання ($k=1\dots N$) у межах складової логістичного забезпечення C_v ($v=1\dots 9$), з урахуванням g-x ($g=1\dots 3$) рубежів ЛЗ.

Узагальненим критерієм вибору варіанту побудови системи ЛЗ за її елементами є виконання умови:

$$\sum_{n=1}^{14} B_n W_n \rightarrow \min, \quad (2)$$

де B_n – коефіцієнт ваги часткового критерію.

Значення коефіцієнтів ваги B_n визначаються методами експертного оцінювання при проведенні експерименту.

Катана М.М.

начальник тренінгового центру
ГУ Національної поліції
в Харківській області

Шевченко Г.Т.

заступник начальника тренінгового
центру ГУ Національної поліції
в Харківській області

ВДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВИХ ТА БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Складний економічний стан нашої держави, а також не стабільне політичне, становище, що панує на території нашої держави значною мірою підвищують ймовірність виникнення й ескалації як масових заворушень так і збройних конфліктів, що ми спостерігаємо тривалий час на територіях Донецької та Луганської областей.

Досвід ведення антитерористичної операції, а також Операції об'єднаних сил показали, що проблеми управління, а також вдосконалення тактико-спеціальної і вогневої підготовки потребують дослідження та організації системи логістичного забезпечення угруповання сил сектору безпеки і оборони при виконанні службових та бойових завдань, а також вдосконалення своїх професійних навичок, оскільки технічний прогрес не

стоять на місці в контексті розвитку озброєння та військової техніки, а так само і вдосконалення дій силових підрозділів інших держав та незаконних збройних формувань так само вдосконалюються.

Враховуючи широкий діапазон різних рівнів складності та специфічних умов в яких відбувається виконання службових та бойових завдань. Працівники правоохоронних органів, співробітники та військовослужбовці сил сектору безпеки і оборони постійно піддаються впливу стресових факторів, а виконання ними своїх службових та бойових завдань в більшості випадків супроводжується специфічними умовами та додатковими ускладнюючими факторами. Це можуть бути як надмірне фізичне навантаження під час виконання завдання чи несення служби у засобах індивідуального бронезахисту в умовах високої чи низької температури навколишнього середовища або психологічне навантаження внаслідок тривалого виконання завдання з відчуттям власної відповідальності за позитивний результат виконання такого завдання. Вказані фактори впливають на фізичні можливості, стан здоров'я та здатність ефективно виконувати службові завдання військовослужбовцями та співробітниками сил охорони правопорядку чи працівників правоохоронних органів. Як ми знаємо, сили спеціальних операцій іноземних держав приділяють важливу увагу якості фізичної підготовки та досконалості тактичної підготовки і крім того не залишають поза увагою підготовку стресостійкості. Тому, слід наголосити, що для виконання своїх службових та бойових завдань, необхідно враховувати ймовірність виконання таких завдань коли противником буде кваліфіковано підготовлений в тактичному та фізичному плані боець. В такому випадку результат виконання завдання безпосередньо залежить від якості знать, вмінь та навичок в сфері тактичної, тактико-спеціальної та вогневої підготовки.

Вдосконалення силових структур сектору безпеки і оборони спрямованих на підвищення ефективності діяльності з врахуванням практики провідних країн Світу, а також за умови інтеграції в європейську систему безпеки є актуальним та значимим. Ми можемо спостерігати, що існуюча тактика силових структур що була сформована в радянські часи була розрахована на солдат строкової служби і представляє собою діяльність великих груп. Однак, на сучасному етапі нашими силами охорони правопорядку, органами сектору безпеки і оборони все більше починають використовуватися тактика і принципи, котрі більше підходять в сучасних умовах виконання службових та бойових завдання. Однак, слід

зазначити, що рівень підготовки потребує покращення та доведення певних дій до автоматизму.

В різних умовах та проти різного за розміром та характером дій противника має використовуватися й відповідна тактика дій.

Наприклад, можна розглянути тактику французької мобільної жандармерії, яка рахується однією з провідних у підготовці підрозділів миротворчих поліцейських підрозділів ООН тощо і має ряд суттєвих переваг. Так, використання дрібних груп дозволяє підвищити ефективність, мобільність та маневреність підрозділу, спрощує командування підрозділу за рахунок того, що застосування спеціальних засобів та зброї застосовується не за командою керівника операції, а за командою командира підрозділу, що позитивно впливає на своєчасність та швидкість здійснення необхідних заходів.

Таким чином, для вдосконалення тактичної підготовки при виконанні службових та бойових завдань, слід врахувати та взяти для практичного застосування тактики французької мобільної жандармерії при підготовці підрозділів з охорони громадського порядку, тактичні особливості діяльності підрозділів НАТО та Німеччини, замислитись про вдосконалення на законодавчому рівні про спрощення механізму оперативного введення правового режиму надзвичайного стану для обмеження притоку людей до населених пунктів; на законодавчому рівні передбачити можливість визначити, що керівником спецоперації з припинення масових заворушень або особою, що приймає рішення на проведення силової фази призначати керівника від місцевої держадміністрації та законодавчо закріпити право командирів низової ланки приймати рішення на місці щодо можливості та доцільності застосування зброї та спеціальних засобів. [2]

Однак, слід також наголосити і про важливість привчати співробітників правоохоронних органів, військовослужбовців та інших представників сектору безпеки і оборони до чітких дій при поводженні зі зброєю та у разі появи зброї в руках у сторонніх осіб або озброєного противника. Для цього варто приділяти важливу увагу вогневій підготовці військовослужбовців, співробітників сектору безпеки та оборони та працівників Національної гвардії України та Національної поліції України, щоб виховувати психологічну стійкість та непохитність психіки та свідомості, щоб це не призвело до втрати контролю над ситуацією. Це допоможе вчасно кваліфіковано реагувати на можливу загрозу зброєю, а також викоренить власний страх зброї, що особливо заважає співробітникам на початковому етапі служби.

Під час тренувань з вогневої підготовки варто додавати ускладнюючих факторів таких як проведення занять в умовах високих та низьких температур, стандартні стрілецькі вправи слід довершити відволікаючими факторами (наприклад шумові ефекти поруч із стріляючим для того щоб закарбовувати вміння абстрагуватися та протидіяти відволікаючим факторам), як це практикується в силових підрозділах США та Німеччини. Також, варто відпрацьовувати навички по веденню вогню під впливом когнітивного навантаження, в умовах обмеженого часу під час якого необхідно використовувати сконцентрованість уваги на об'єктах та цілях.

Враховавши вищезазначене можна зробити висновок щодо основних напрямків вдосконалення рівня тактико-спеціальної та вогневої підготовки військовослужбовців при виконанні службових та бойових завдань. Отже, слід враховувати досвід та практики іноземних силових відомств та правоохоронних органів, враховувати сучасні тенденції та особливості проведення спеціальних операцій та ефективність зменшення кількісного складу та вдосконалення якості дій підрозділу, а також збільшення навантаження під час підготовки та тренувань з вогневої підготовки з використанням ускладнюючих факторів з негативним впливом на фізичні та психологічні показники з метою тренування і покращення ефективності і спроможності переборювати зовнішні негативні фактори.

Список використаних джерел:

1. *Назаренко О.Л.* Формалізація задачі вибору раціональних способів застосування формування Національної гвардії України для припинення масових заворушень [Текст] / О.Л. Назаренко., Г.А. Дробаха // *Честь і закон.* – 2017. – № 1 (60). – С. 38–45.
2. *Шмаков О.М.* Повноваження суб'єктів сфери безпеки України з припинення масових заворушень [Текст] / О.М. Шмаков, О.В. Лавніченко // *Честь і закон.* – 2016. – № 4 (59). – С. 26–33.
3. *Луценко, І.С., Бальва А.Ф.* Нестандартні шляхи вдосконалення рівня вогневої підготовки працівників правоохоронних органів/ І.С. Луценко, А.Ф. Бальва // *Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності правоохоронних органів та військових формувань : матеріали регіон. круг. столу (м. Харків, 11 трав. 2018 р.)* / - Х.: ФОП Бровін О.В., 2018. – Вип. 2. – С. 30-33.

Корольок Н.О.

доцент кафедри ХНУПС
ім. І. Кожедуба, кандидат технічних
наук, доцент

Патлах О.О.

Заступник командира з озброєння
ВЧ-А2995

Гридньова Т.О.

студентка ХНУПС ім. І. Кожедуба

ОБГРУНТУВАННЯ СУЧАСНОГО ПІДХОДУ ЩОДО АВТОМАТИЗАЦІЇ ПРОЦЕСІВ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕНЬ ПО УПРАВЛІННЮ АВІАЦІЄЮ

Досвід локальних війн та конфліктів останнього десятиріччя свідчить, що угруповання сил та засобів повітряного нападу здатні виконувати як оперативно-тактичні, так і стратегічні завдання. Це обумовлює підвищення значення боротьби у повітряному просторі для досягнення успіху не лише в окремих операціях збройних сил, але й у війні в цілому. Зростання ролі авіації у воєнній сфері підтверджується об'єктивними закономірностями, в основі яких лежить зростання обсягу завдань авіаційних угруповань в сучасних операціях (бойових діях).

Також відмічається тенденція щодо зростання з кожним роком у світі кількості терористичних організацій, зміцнення їхньої структури і, як наслідок, поширення терористичної загрози для цивільного населення в багатьох країнах. Сьогодні боротьба з тероризмом стає глобальною міжнародною проблемою та потребує координації зусиль різних країн.

У складній системі боротьби з міжнародним тероризмом особливе місце посідає комплексна проблема протидії повітряному тероризму. Події 11 вересня 2001 року викликали широкий резонанс у світі. Після цієї трагедії на законодавчому рівні як у США, так і в інших державах було порушене питання про внесення змін до законодавчої бази стосовно умов, за якими дозволяється знищення цивільних літаків з пасажирами на борту, захоплених терористами. Сьогодні, за умов ведення на території України операції об'єднаних сил, нанесення Росією авіаційних ударів у Сирії не лише по військових об'єктах, а й по населених пунктах, небезпека повітряного тероризму в Східній Європі значно зростає.

Саме тому авіації належить особлива роль при охороні державного кордону в повітряному просторі. Розробка раціональних форм і методів

управління винищувальною авіацією повинна попередити загрози і виклики.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз системи управління (СУ) авіацією країн НАТО показує, що на теперішній час автоматизація процесів управління в ній досягла 96-98%. Однак за поглядами провідних фахівців цих країн існуюча СУ має ряд недоліків, які значною мірою впливають на ефективність управління під час ведення бойових дій. Основними з них є:

наявність багаторівневої ієрархічної структури управління, яка не дозволяє швидко і гнучко реагувати на зміни умов роботи та своєчасно перебудовувати структуру СУ в залежності від умов, які склалися, зміни завдань, що вирішуються, бойових умов;

вищий рівень керівництва не має можливості безпосереднього управління частинами, підрозділами Повітряних Сил Збройних Сил, обмежуючись, як правило, загальним контролем за обстановкою і виконанням оперативного планування застосування авіації. На планування і розподіл авіаційного ресурсу витрачається в середньому від 16 до 24 годин і більше;

система управління надзвичайно жорстко прив'язана як до джерел інформації так і до об'єктів управління і тому вразлива при вогневому та радіоелектронному впливі противника;

данні про повітряні та наземні (морські) цілі надходять до активних засобів через багатоступеневу ієрархічну структуру, що призводить до запізнення інформації на 3-5 хвилин.

Однак, незважаючи на перелічені недоліки поряд з широким застосуванням літаків дальнього радіолокаційного виявлення і управління Е-3А та літаків Е-8, сил та засобів радіоелектронної боротьби, комплексного використання сил та засобів розвідки і в першу чергу космічної, існуюча в НАТО СУ дозволила ефективно вести бойові дії в ході повітряних операцій.

Аналіз особливостей виконання завдань в ході антитерористичної операції, операції об'єднаних сил в Україні, переконливо свідчить, що авіація залишалася практично єдиним засобом для знищення або придушення противника на максимально можливій відстані від своїх військ з метою запобігання не вигідного безпосереднього вогневого контакту з ним.

В умовах ведення Росією неоголошеної війни проти України, питання готовності відбиття можливої агресії з повітря набувають вагомого значення, тому наявність потужного винищувального авіаційного

утрупування Збройних Сил України і ефективного управління ним, є важливими чинниками стримування можливої відкритої агресії РФ проти нашої держави. Слід зауважити, що максимального рівня реалізації бойових можливостей винищувальної авіації, що приймає участь в ППО держави, можна досягти лише за умов відповідної організації управління та взаємодії.

Забезпечення вимогам ефективності управління літаками досягається автоматизацією процесів прийняття рішень. Ефективне управління авіацією обґрунтовує доцільність модифікації спеціального програмного забезпечення АСУ на принципово нових основах. Зокрема, визначення параметрів запланованого впливу винищувачем по повітряних цілях обумовлюють автоматизацію цього процесу з урахуванням логіки процесу виробки рішення. Виробка єдиних правил визначення методу наведення та області можливих атак по повітряних цілях являється складною логіко-аналітичною задачею через:

- особливості реалізації методів наведення в конкретних умовах;
- необхідність забезпечення мінімального часу перехвату повітряної цілі;

- складності математичної формалізації задачі;

- неможливість встановлення точних кількісних залежностей між параметрами, що впливають на процес, що розглядається, та дослідження евристичного досвіду.

Управління винищувачами характеризується впливом великої кількості факторів і загальної тенденції до ускладнення обстановки, в якій приймаються рішення. Прийняття своєчасних і обґрунтованих рішень затрудняється великим об'ємом інформації, що обробляється.

Таким чином, динамічна зміна обстановки, жорсткі часові обмеження, значні об'єми, невизначеності і протиріч інформації, що обробляється вимагає обґрунтованості і оперативності прийняття рішень по управлінню авіацією. Загальна проблема виробки і прийняття рішення з управління винищувальною авіацією в екстремальних ситуаціях свідчать про необхідність розробки нового формального апарату. Він повинен забезпечити представлення різної інформації для вирішення задачі управління винищувальною авіацією, узгодження в рамках єдиного формалізму. А механізм доступу до моделей повинен забезпечувати автоматизований пошук.

Домінуючими напрямками формалізації процесів прийняття рішень з управління авіацією являється створення моделей, що передбачають формалізацію розумової діяльності осіб, що приймають рішення.

Актуальним є розроблення відповідних теоретичних положень і удосконалення засобів формалізації, які використовуються в теорії управління.

Удосконалення спеціального математичного забезпечення, а саме алгоритму цілерозподілу, дає змогу визначати параметри для виводу в тактично вигідне положення винищувача.

Марушенко В.В.

заступник начальника Військового інституту танкових військ з наукової роботи,
кандидат біологічних наук, доцент

Коломійцев О.В.

начальник кафедри,
доктор технічних наук, старший науковий співробітник, Заслужений винахідник України

Клімов О.П.

заступник начальника кафедри

Бабенко В.П.

професор кафедри Військового інституту танкових військ, кандидат технічних наук, доцент
Інституту танкових військ НТУ “Харківський політехнічний інститут”

РОЗРОБКА ПРОПОЗИЦІЙ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ АКТИВНОГО ЗАХИСТУ ОСНОВНОГО БОЙОВОГО ТАНКА

Основний бойовий танк (ОБТ) є основною ударною силою сухопутних військ провідних країн світу, який повністю відповідає реальним умовам ведення бою, що змінюються.

Сучасний захист ОБТ призначений для протистояння різним вражаючим елементам, в першу чергу кінетичним снарядам, кумулятивним зарядам і ударним ядрам, кожний з яких має свій унікальний спосіб ураження.

Захист ОБТ від артилерійських снарядів, протитанкових ракет,

реактивних гранат та вражаючих елементів з ударними ядрами (повітряних цілей) розділяється на наступні два типи:

1 – контактний, який проявляє свої властивості при безпосередньому зіткненні з вражаючими елементами (танком);

2 – безконтактний, який діє на певній дистанції від танка.

До першого типу відноситься: інертна і реактивна броня (динамічний захист), до другого типу – активний захист.

В доповіді розглянуто та проаналізовано перший тип захисту, який розділено на:

- інертну броню, що розділяється на гомогенну та композитну;
- реактивну броню, що складається з окремих модулів – елементів динамічного захисту, які навішуються на основну гомогенну броню.

Розкрито недоліки інертної і реактивної броні, що також посилюються умовами бойового застосування ОБТ, що змінилися, в сучасних збройних конфліктах останніх десятиріч.

Відмічено, що на даний час єдиним актуальним захистом ОБТ є другий тип – безконтактний (активний захист).

Проаналізовано склад активного захисту, до якого входять наступні елементи:

- радіолокаційні датчики цілей – атакуючих вражаючих елементів;
- комп'ютерна апаратура, що розраховує координати, швидкість і напрям польоту повітряних цілей;
- захисні боєприпаси, що вистрілюються у напрямку повітряних цілей;
- пускові установки захисних боєприпасів.

Як відомо, до складу комплексів і систем активного захисту входять датчики цілей, захисні боєприпаси та електронна апаратура автоматичного управління. При цьому, основною відмінністю між комплексами і системами активного захисту є використання відповідного типу захисних боєприпасів. В доповіді розглянути основні переваги та недоліки прикладів захисту броньованої техніки:

- комплексів активного захисту («Дождь», «Дрозд» і «Арена» (Радянський Союз), «Заслон» (Україна), «Арена-Э» і «Афганит» (Росія));

- систем активного захисту («Iron First» і «Trophy» (Ізраїль), «AMAP-ADS» (Німеччина), «Quick Kill» (США)).

Наприклад збройні сили США посилюють захист ОБТ M1 Abrams

за рахунок впровадження передової ізраїльської системи активного захисту від протитанкових засобів ураження «Trophy».

Відмічено, що на даний час, найбільшу небезпеку для функціонування системи активного захисту несуть протирадіолокаційні боєприпаси (типу снаряда AHEAD), бойові частини яких споряджаються готовими вражаючими елементами у вигляді вольфрамової шрапнелі. Система самонаведення боєприпасів наводиться на випромінювання радіолокаторів, підривання бойової частини робиться за межами рубежу перехоплення, спрямований пучок вражаючих елементів гарантовано виводить з ладу фазовані антенні решітки.

Відома бойова машина (БМ) ОБТ «Оплот» є машиною найвищого класу, повноцінним конкурентом найкращим західним танкам, але ціна експортного варіанту становить ~4,9 млн. доларів. Така ціна є значно нижчою в порівнянні з західними танками: «Абрамс» (США) коштує ~8,5 млн., «Леопард-2» (Німеччина) ~7,5 млн., «Леклерк» (Франція) – понад 12 млн. доларів.

Україна, на жаль, неспроможна закупляти «Оплоти» в кількості достатній, аби замінити понад 700 Т-64. Однак, укладено план, за яким до 2025 року на озброєння Збройних Сил (ЗС) України має надійти близько 200 «Оплотів», але поки що у військах є всього 10 цих танків. Крім дорожчечі, варто врахувати, що швидко виробляти ОБТ «Оплот» Харківський завод поки не здатний. Виробничий цикл БМ «Оплот» займає 9 місяців, в той час як модернізація Т-64 до «Булата» (Т-64Б) або до зразка 2017 року (Т-64БВ) – 3 місяці і коштує всього ~1 млн. доларів. Сім сотень нині прийнятих на озброєння та майже тисяча на консервації Т-64 становлять просто величезний резерв для модернізації, не користуватись яким в умовах війни – величезна помилка.

Танк БМ «Булат» є результатом глибокої модернізації танка Т-64Б. Метою модернізації було доведення бойових і технічних характеристик танка до сучасного рівня, з чим успішно впоралося ХКБМ ім. Морозова. Модернізація передбачає істотне підвищення основних тактико-технічних характеристик по озброєнню, захисту та рухомості машин. Варіант, за яким було вирішено здійснювати модернізацію танків Т-64Б до стандарту БМ «Булат», полягає в установці на них універсальної динамічного захисту «Ніж» в комплекті з додатковим пасивним бронюванням, системи управління вогнем 1А45, аналогічної встановленої на танках Т-80У, Т-80УД, Т-90 і «Оплот».

Однак, доведений до модифікації «Булат», Т-64 зберігає цілий ряд проблем, що не дозволяє ставити його в один ряд з сучасними танками

провідних країн світу. Проблема не в озброєнні або захисті, а в електроніці та зв'язку. Тому дані проблеми частково вирішує модернізація (модифікація) танку Т-64 2017 року, яка отримала сучасні системи зв'язку, нічного бачення і прицілювання українського виробництва, що дозволяє вести нічні бої на рівні з найсучаснішими західними танками.

Акцентовано увагу на те, що модифікація Т-64 зразка 2017 року (ОБТ ЗС України Т-64БВ) вже показала з кращого боку на міжнародних змаганнях Strong Europe Tank Challenge 2017, на яких ОБТ виступили цілком на рівні з найсучаснішими та дорогими танками США, Німеччини та інших західних держав світу.

Враховуючи вище викладене, чекати заміни Т-64 «Оплотами» не варто ні в близько-, ні в середньостроковій перспективі. Більш того, боєздатні та доведені до сучасних вимог ОБТ Т-64БВ необхідні нам вже сьогодні, на фронті, де йде операція Об'єднаних Сил. Тому поступова модернізація Т-64 є цілком правильною стратегією. Крім того, здійснювати оновлення та вироблення сучасних ОБТ Україна може своїми силами (військовим промисловим комплексом).

Розроблено ряд науково-практичних пропозицій щодо підвищення ефективності системи активного захисту ОБТ, в яких також акцентовано увагу на необхідність реалізації комплексу заходів, що спрямовані на перекриття секторів огляду сусідніх антен (до 50 %), перехід від металевих планарних до напівпровідникових антен з надмірною кількістю випромінюючих (приймаючих) елементів (до ~100 крат) тощо.

Пашенко В. В.

доцент кафедри тактики командно-штабного факультету НА НГУ,
кандидат технічних наук

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ПІДГОТОВКИ ПІДРОЗДІЛІВ ДО ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ТА БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ В УМОВАХ МІННОЇ ВІЙНИ

За час бойових дій на сході України близько 7 тисяч квадратних кілометрів підконтрольній українському уряду частині Луганської та Донецької областей, також орієнтовно 9 тисяч квадратних кілометрів окупованого Донбасу забрудненні різноманітними зразками інженерних боєприпасів, а також боєприпасами, які не розірвалися після обстрілів. Від

початку бойових дій розмінено близько 260 квадратних кілометрів і знищено понад 346 тисяч вибухонебезпечних предметів [1].

Поряд з цим, впродовж останнього часу спостерігається тенденція до збільшення забруднення території боеприпасами, які не розірвалися після обстрілів та кількості терористичних актів на території Донецької та Луганської областей із застосуванням мінно-вибухових пристроїв (далі □ МВП) з боку російсько-терористичних військ (незаконних збройних формувань). Результатом є травмування (загибель) особового складу правоохоронних органів, військових формувань, а також цивільного населення [2].

Питанням дослідження аналізу мінної безпеки та протидії мінній війні присвячена низка наукових робіт [3], [4], однак їх автори в своїй більшості висвітлювали ефективні способи подолання мінно-вибухових загороджень, пошуку та знешкодження вибухонебезпечних предметів і не повною мірою розглядали заходи з аналізу мінної безпеки та протидії мінній війні під час виконання спеціальних та бойових завдань.

У зв'язку з цим виникає необхідність надання рекомендацій правоохоронним органам та військовим формуванням щодо розробки та узагальнення заходів з аналізу мінної безпеки та протидії мінній війні, завдяки яким буде досягнуто збереження життя особового складу, зменшення ступеня кількості підривів і постраждалих від МВП у районах виконання спеціальних та бойових завдань.

Безпека підрозділів в умовах мінної війни може бути забезпечена: цілеспрямованою підготовкою особового складу до виконання спеціальних та бойових завдань; постійною психологічною готовністю особового складу до дій в умовах мінної небезпеки; підготовкою і підтримкою в постійній бойовій готовності штатних (позаштатних) інженерно-саперних підрозділів і груп (відділень, розрахунків) розмінування; ретельною організацією планування і виконання спеціальних та бойових завдань з урахуванням застосування інженерних сил і засобів; тісною взаємодією з військовими частинами і підрозділами МВС, СБУ, ДПСУ, УДО, ЗС України та ДСНС щодо обміну інформацією про міну обстановку.

У підрозділах, які будуть залучатися до виконання завдань на територіях, що становлять міну небезпеку, необхідно організувати постійний аналіз мінної обстановки в районі виконання спеціальних та бойових завдань, що повинен містити: збирання, опрацювання й узагальнення даних, а також графічне і текстуальне їх оформлення.

Найважливішу роль у реалізації заходів з протидії мінній війні відіграє цілеспрямована підготовка особового складу до виконання спеціальних та бойових завдань в умовах мінної небезпеки [5].

Під час підготовки особового складу необхідно ставити основні вимоги до кожного військовослужбовця щодо вміння розпізнавати демаскуючі ознаки мін та вибухонебезпечних предметів, подання команд (сигналів) під час виявлення вибухонебезпечних предметів і практичних дій за ними, пророблення та позначення проходів для виходу із замінованої ділянки місцевості, позначення на місцевості виявлених вибухонебезпечних предметів (у т. ч. альтернативними засобами), надавати першу медичну допомогу потерпілим.

Для підвищення якості підготовки доцільно широко застосовувати навчальні інженерні боеприпаси, муляжі МВП, саморобних вибухових пристроїв, а також навчально-імітаційні боеприпаси, що дозволять створити обстановку, наближену до реальної.

Таким чином для виконання завдань на територіях, що становлять мінну небезпеку повинен залучатися тільки навчений особовий склад. Запропоновані рекомендації щодо виконання заходів з аналізу мінної безпеки та протидії мінній війні повинні впроваджуватися у підрозділах з метою збереження життя особового складу, зниження кількості підривів на вибухових пристроях та постраждалих у наслідок їх застосування в районах виконання спеціальних та бойових завдань.

Список використаних джерел:

1. Міжнародний день поширення обізнаності щодо мінної безпеки й допомоги в протимінній діяльності. URL: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/protiminna-diyalnist/mina-na-desyatilittya-vpered.html> (дата звернення: 25.12.2018).
2. Нешадін О.В., Швець О.О. Проблемні питання мінної безпеки правоохоронних органів та військових формувань у забезпеченні громадської безпеки : тези доп. II Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 30 лист. 2017 р.). Харків, 2017. С. 31–32.
3. Ментус І. Е., Єндрівсвич О. М. Особливості застосування мінно-вибухових загороджень в умовах збройного конфлікту. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького. 2015. Вип 65. С. 164 – 175.
4. Демідчик Ф., Харун О. Інженерні загородження та розвиток інженерних боеприпасів. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького. 2016. Вип 69. С. 35 – 45.
5. Ясько В. А., Осадчий О. М., Ясько О. В. Комплекс заходів з аналізу мінної безпеки та протидії мінній війні. Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького. 2015. Вип 65. С. 185 – 198.

Поляков В. Ю.

старший викладач кафедри
службово-бойового застосування
підрозділів Національної гвардії
України Київського факультету
НА НГУ

ПРО АКТУАЛЬНІСТЬ ДОСЛІДЖЕННЯ ПИТАНЬ СТВОРЕННЯ УГРУПОВАННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ ДЛЯ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ У СФЕРІ ОБОРОНИ

Події кінця 2013 – початку 2014 рр. на сході України, які стали початком збройного конфлікту на території нашої держави, були наслідком недостатньо якісного прогнозування кризових ситуацій і відсутності дієвих сценаріїв запобігання та протидії кризам комплексного характеру. Система підтримання національної безпеки України виявилася неготовою до того, що кризова ситуація та протистояння між сторонами протистояння можуть вийти за межі загальноприйнятих алгоритмів реагування і порядку застосування наявних сил і засобів для недопущення виникнення збройного конфлікту, а згодом і його ліквідації. Неправильні висновки з оцінки середовища безпеки призвели до відсутності адекватних середовищу сценаріїв застосування сил і ситуацій планування сил СБОУ [1].

З огляду на тривалий збройний конфлікт на території нашої держави, актуальним залишається питання участі Національної гвардії України в обороні держави. Виконання цих завдань НГУ прямо передбачено законодавством [2]. Крім того, в сучасних умовах залишається актуальним питання загроз, пов'язаних із територіальними претензіями інших держав до України. Провівши аналіз війн та локальних конфліктів другої половини XX та початку XXI сторіччя, а також виникнення і перебіг збройного конфлікту на території України, можна зробити припущення, що в сучасних умовах міждержавний збройний конфлікт за участю України навряд чи розпочнеться з раптового і неочікуваного вторгнення збройних сил країни-агресора на нашу територію. Цьому передуватимуть попередні етапи його виникнення та ескалації.

Спираючись на [3] та [4] можна виділити такі етапи:

1. Загострення обстановки на державному кордоні.
2. Збройний конфлікт на державному кордоні міжнародного характеру (збройні провокації на державному кордоні).
3. Міждержавний збройний конфлікт.

Починаючи із виникнення кризової ситуації, яка характеризується загостренням обстановки на державному кордоні, НГУ залучатиме до виконання завдань відповідні сили. У випадку ускладнення обстановки до збройного конфлікту на державному кордоні, а в подальшому – до рівня міждержавного збройного конфлікту, можливе збільшення кількості сил НГУ, що залучатимуться, ймовірно до рівня угруповань оперативно-тактичного чи оперативного масштабу.

Огляд нормативно-правового забезпечення виконання завдань НГУ у сфері оборони показує, що існують лише загальні декларативні, концептуальні засади її застосування в обороні держави. Не визначено ні міру участі, ні завдання НГУ під час реагування на виникнення кризових ситуацій, в тому числі і під час відбиття зовнішньої агресії.

Таким чином впливає необхідність у розробленні методів планування сил при створенні і підготовці угруповання Національної гвардії України для виконання оборонних завдань. Це може бути зроблено шляхом узагальнення теоретичних підходів до створення угруповання НГУ для виконання завдань оборони, розроблення практичних рекомендацій для раціонального планування сил НГУ при участі в оборонній операції ЗСУ і їх підготовки, підвищенні рівня організації при створенні і підготовці угруповання НГУ для одночасного виконання оборонних завдань і завдань у сфері безпеки.

Проведений аналіз відомих наукових джерел за зазначеною проблематикою показав, що цим питанням займалися науковці як Збройних сил України, так і Національної гвардії України (колишніх внутрішніх військ МВС України), а також представників наукових шкіл ряду інших держав. Проте відомі підходи в повній мірі не можуть бути використаними для визначення раціонального складу угруповання Національної гвардії України для виконання завдань у сфері оборони держави. Це зумовлено, по-перше, суттєвим розширенням функцій НГУ в порівнянні із внутрішніми військами; по-друге, орієнтованістю наявних напрацювань науковців НГУ на виконання завдань у сфері безпеки, і, по-третє, різницею у призначенні, складі і можливостях між НГУ та ЗСУ.

З огляду на вищенаведене, вважається актуальним розробити методiku визначення раціонального складу угруповання сил НГУ для виконання завдань у сфері оборони, яка б урахувала динаміку ескалації кризової ситуації поблизу державного кордону до рівня міждержавного збройного конфлікту з можливістю визначати склад угруповання НГУ як під час послідовної ескалації конфлікту, так і у разі раптового його виникнення. Крім того методика враховуватиме співвідношення службово-

бойових та бойових завдань, які виконує угруповання НГУ на кожному із етапів конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Телелим, В. М. Планування сил для виконання бойових завдань у «гібридній війні» [Текст] – В. М. Телелим, Д. П. Музиченко, Ю. В. Пунда // Наука і оборона. – 2014. – № 3. – С. 30–35.
2. Про Національну гвардію України: Закон України від 13.03.2014 № 876-VII // База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: [http:// zakon2.rada.gov.ua/laws/show/876-18](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/876-18) (дата звернення: 29.03.2019).
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України: Указ Президента України від 14 березня 2016 року № 92/2016 // База даних – «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/92/2016> (дата звернення: 29.03.2019).
4. Шмаков, О. М. Фактори, що впливають на склад угруповання Національної гвардії України у міжнародному збройному конфлікті. [Текст] / О. М. Шмаков, Ю. П. Бабков, В. Ю. Поляков. // Честь і закон. – 2018. – № 2. – С. 16–21.

Пономарьов В.О.

старший викладач СК № 2 ІПЮК
для СБУ НЮУ ім. Я. Мудрого

Коновалов В.В.

доцент кафедри Фізичної
реабілітації та спортивної медицини
з курсом фізичного виховання та
здоров'я Харківського
Національного медичного
університету / спеціаліст відділу
кадрового забезпечення Управління
СБУ в Харківській області,
кандидат наук з фізичного
виховання та спорту, доцент,
заслужений тренер України,
заслужений працівник фізичної
культури і спорту

НЕОБХІДНІСТЬ АКТИВНОГО ТА ЗДОРОВОГО ОБРАЗУ ЖИТТЯ ДЛЯ ВИСОКОГО РІВНЯ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ

Оптимальний рухливий режим – найважливіша частина здорового образу життя (ЗОЖ). Його основу складають систематичні заняття фізичними вправами і спортом, що ефективно вирішують завдання по

укріпленню здоров'я та розвитку фізичних здібностей людини, збереження здоров'я та рухливих навичок в середньому та зрілому віці.

Переважає більшість людей з дитинства настільки звикає до задовільного чи доброго стану здоров'я, що починають замислюватися про нього вже тоді, коли воно суттєво підірване та людині доводиться звертатися до лікаря. Здоров'я людини закладається з дитинства та, згідно наукових даних, обумовлюється на 50% образом життя, на 20% – спадковістю, на 20% – станом навколишнього середовища та приблизно на 10% – можливостями медицини. При цьому необхідно врахувати, що образ життя людини та родини не складається сам по собі в залежності від обставин, а формується на протязі всього життя цілеспрямовано та постійно. Важливе місце у зберіганні здоров'я займає фізична культура и спорт.

Як свідчить досвід економічно розвинених країн (Японія, Норвегія, США, ФРГ, Франція и т.д.), держава здійснює цілеспрямовану політику забезпечення реальних можливостей ведення своїми громадянами ЗОЖ, стимулюючи їх економічно та заохочуючи морально і психологічно, оскільки це корисно й державі, й людині. Тому доцільно говорити про зв'язок ЗОЖ та політичного курсу країни.

На жаль, у нашій державі робота по упровадженню ЗОЖ як норми для кожної окремої людини ведеться спонтанно. За роки реформ у державі практично не велась пропаганда ЗОЖ та цінностей фізичної культури та спорту. Не був сформований ідеал фізичного здоров'я як важливої складової образу життя та суспільного престижу держави.

Деякі фактори, що негативно впливають на організм, людина змінити не може (країна мешкання та екологія, рівень здоров'я даний від народження та різноманітні уроджені захворювання, генетичні хвороби). Але деякі з факторів людина може контролювати та вирішувати: чи мати їм місце в її житті (наявність шкідливих звичок та неналежний догляд за своїм тілом та органами). Та чим довше продовжується такий образ життя людини, тим складніше буде їй відновити свій організм.

Разом із покращенням умов праці, застосуванням прогресивних методів, що дозволяють підвищити рівень виробництва, спостерігаються й негативні сторони науково-технічного прогресу. Це підвищення емоційної напруги та зменшення м'язової активності, але ж м'язова діяльність – це життєва, біологічна потреба організму, одна з важливіших умов нормальної життєдіяльності людини. Ще з часів Аристотеля відома порада: для підвищення продуктивності слід чергувати фізичні та розумові навантаження. Наприкінці XIX сторіччя фізіолог Сеченов І.М. довів, що краще відновлення організму

відбувається під час активного відпочинку. Даний феномен став основою фізкультури на робочому місці. Головне розуміти, що незалежно від роду діяльності корисно перемикатися на інші заняття.

Сучасний труд призводить до перевантаження одних функціональних систем організму та недовантаження інших, що несприятливо відображається на загальній дієздатності людини. Щоб корегувати ці психофізичні «перекуси», проводяться заходи в системі організації труда, в числі яких і спрямоване застосування спеціально підібраних фізичних вправ. Використання засобів фізичної культури і спорту з метою підтримання та підвищення загальної та професійної дієздатності людини в теорії й практиці фізичної культури отримало назву виробничої фізичної культури (ВФК).

В СРСР виробнича гімнастика стала розповсюджуватися з 1930 року. Мета – зберігання та укріплення здоров'я працюючих у колективах, їх згуртованість для більш продуктивної праці. Найбільше розповсюдження виробнича гімнастика в СРСР отримала у вигляді фізкультхвилинок. З переваг фізкультхвилинок – практична цінність: сумісні заняття укріплюють колективну згуртованість, завдають загальний позитивний настрій між колегами.

Особливе значення відіграє виробнича гімнастика для робітників розумової праці. Профілактика гіподинамії цікавить сьогодні багатьох людей. Все більше керівників починають розуміти, що здоровий співробітник принесе більше користі, а тому впроваджують фізкультуру в офісах. Гіподинамія – це порушення функцій організму, яке виникає при обмежуванні рухливої активності. Доведено, що вона веде до погіршення роботи органів та хвороб. Крім того, що “офісні працівники” ведуть малорухливий образ життя, ще з-за комп'ютерів страждає й зір. Встановлено, що тривале знаходження у сидячому положенні скорочує потік імпульсів до рухливих центрів кори головного мозку. Це знижує збудливість нервових центрів та відображається негативно на розумовій діяльності. Крім того, вплив гіподинамії розповсюджується на обмін речовин, як наслідок – ожиріння та атеросклероз.

Головна мета виробничої гімнастики – знизити втому. Фізичне навантаження значно покращує мозковий кровообіг. Також воно створює велику кількість нервових імпульсів, які збагачують мозок відчуттями. Це сприяє стійкому позитивному настрою. Якщо чергувати розумові заняття з фізичними, то підвищується стійкість організму до стресів, знижується імовірність виникнення нервових розладів.

В нових соціально-економічних умовах, долучаючись до нових моделей поведінки, виробничих відношень, дозволяя, при удорожчанні ліків, медичних та освітніх послуг, багато категорій громадян змінюють байдужість на активний інтерес до ЗОЖ, виникає соціальний феномен, що виявляється в гострій економічній зацікавленості людей у зберіганні здоров'я як основи матеріального благополуччя.

Окремі фахівці в публікаціях останніх років відмічають складності в організації фізкультурно-оздоровчої роботи в трудових колективах в нових соціально-економічних умовах. Це призводить до збільшення працевзатрат з причини хвороби та зниженню економічного прибутку підприємства, організації тощо.

Як приклад, Японія – найтехнополізованіша країна у світі, в якій явно виражена заміна фізичного труда людини на машинний труд. Тим не менш, зберігається потреба у фізичному навантаженні, яке й задовольняється адекватним розвитком фізичної культури у країні. Японія є прикладом широкого використання фізичної культури населенням. Це наслідок того, що в корпоративній культурі існуючих там організацій, а також на рівні держави приділяється велика увага фізичному вихованню [1].

За думкою багатьох вчених, для безпосередньої організації фізкультурно-оздоровчої та спортивно-масової роботи в трудовому колективі необхідна система, що включає, як мінімум, три основних компоненти: організаційно-управлінський, технологічно-педагогічний та контрольно-економічний, які забезпечують нормальне функціонування системи. Відсутність хоча б одного з них може поступово призвести до розпаду системи, так як порушується один з основних принципів функціонування будь-якої системи – зворотній зв'язок, на підставі якого робляться висновки про ефективність функціонування системи, поточну її корекцію та розроблюються плани її подальшого розвитку та удосконалення [2].

У цьому зв'язку дуже важлива роль працівників напрямку фізичної культури і спорту, які можуть вважатися невиробничими чи непрофільними працівниками підприємства чи організації відповідно. В реальному стані їх трудова діяльність відноситься до виробничої діяльності особливого роду, що безпосередньо спрямована на розвиток виробничих резервів трудового колективу за допомогою різного роду заходів.

Форма і зміст цих заходів виражаються особливостями професійного труда та побуту людини. Усталені наступні форми виробничої гімнастики [3, 4]:

– ввідна гімнастика (комплекс спеціально підібраних фізичних вправ, систематичне виконання якого допомагає скоротити період “впрацьовування” організму до передуючого виду діяльності);

– фізкультпауза (проводиться на початку періоду зниження працездатності. Оздоровчий ефект фізкультурних пауз досягається за допомогою вправ, які залучають до роботи раніше бездіяльні частини тіла, та вправ на розслаблення втомлених м’язів);

– фізкультхвилинки загального чи локального впливу (застосовуються протягом робочого дня по мірі необхідності в активному відпочинку);

– мікропаузи активного відпочинку (найкоротша форма виробничої гімнастики, протягом 20-30 секунд. В мікропаузах активного відпочинку використовуються м’язові напруження динамічного, а частіше статичного характеру, розслаблення м’язів, рух головою, очима, прийоми самомасажу, дихальні вправи, ходьба по приміщенню й т.і.).

Сучасна методика ВФК знаходиться в залежності від характеру та змісту труда і має “контрастний” характер, який виглядає наступним чином [5]:

- чим більше фізичне навантаження в процесі труда, тим менше вона в період активного відпочинку, й навпаки;
- чим менше в активну діяльність увімкнені великі м’язові групи, тим в більшому ступені вони приєднуються при заняттях різноманітними формами ВФК;
- чим більше нервово-емоційне та розумове напруження в професійній діяльності, тим менше воно повинно бути в різних фізичних вправах ВФК.

Заняття в будь-яких формах ВФК можуть проводитись як індивідуально, так і в групах.

Ефективність багатьох типів професійної роботи значно залежить від спеціальної готовності, набутої раніше шляхом систематичних занять, що відповідають вимогам професійної діяльності, враховуючи функціональні можливості організму. Ця залежність отримує практичне та наукове пояснення у призмі сучасного розвитку суспільства та взаємодії різних граней фізичного та психологічного розвитку людства в процесі життєдіяльності. Досвід практичного застосування цих закономірностей привів до формування спеціального виду фізичного виховання – професійно-прикладної фізичної підготовки [6].

В системі Служби безпеки України дане питання організації професійно-прикладної фізичної підготовки обумовлено Інструкцією з організації фізичної та вогневої підготовки Служби безпеки України [7], в якій говориться, що “фізичне тренування в процесі оперативно-службової діяльності проводиться для підвищення працездатності особового складу. Фізичне тренування організовується з урахуванням навчальних і бойових завдань, що вирішуються, і включає: фізичні вправи в умовах чергування, супутнє фізичне тренування, фізичні вправи при пересуванні транспортними засобами”, а також що “для військовослужбовців на проведення занять з фізичної підготовки відводиться 4 години (2 заняття) на тиждень за рахунок робочого часу, не враховуючи часу проїзду до місця проведення занять та у зворотному напрямку”.

Але ж навіть співробітники третьої категорії фізичної підготовленості (військовослужбовці, професійна діяльність яких не вимагає високого рівня розвитку фізичних якостей, а фізична підготовка призначена для зміцнення здоров'я, підтримання високої працездатності) повинні підтримувати фізичний стан на належному рівні не тільки для складання нормативів з фізичної підготовки, а й для виконання інших службових обов'язків (несення служби у добовому наряді, виконання службових обов'язків у зоні проведення спеціальної операції тощо). Та на думку багатьох фахівців, для підтримання набутого рівня спортивних навичок мінімально достатня кількість тренувань на тиждень – 3 рази, для розвитку – більше 3, не враховуючи інтенсивності та якості тренувань. Тому обумовлені наказом 2 рази на тиждень недостатні для підтримання рівня, не говорячи про те, що й не завжди вдається використати навіть ці, закладені системою на тренування, години. Тут позитивну динаміку розвитку руху ВФК можуть допомогти завдати керівники організацій.

Фахівці вищої кваліфікації на деякому етапі своєї професійної діяльності, як правило, стають керівниками. Від того, наскільки сам керівник усвідомлює роль и значущість ВФК для професійної дієздатності кожного члена колективу, багато в чому залежить від ступені її впровадження. Проблема використання різних форм ВФК не легка, так як часто вступає в протиріччя із загальними економічними показниками. При рішенні питань ВФК керівнику колективу доводиться аналізувати плюси та мінуси її впровадження, порівнюючи гуманістичні аспекти цих заходів з економічними можливостями організації.

Але ж в будь-якому випадку прийом рішення багато в чому залежить від того, наскільки сам керівник розуміє сутність та значущість впливу ВФК на працюючу людину, на її здоров'я та дієздатність. І тут

важлива не тільки теоретична підготовка, але й особистий практичний досвід.

Можна зробити висновок, що для зберігання здоров'я необхідно усвідомлене відношення до трудового режиму. Важливо пам'ятати, що фізкультура є відмінним способом профілактики гіподинамії та можливістю підвищити продуктивність праці.

Високий потенціал людини, його ЗОЖ – це природня необхідність, на базі якої зростає могутність та безпека країни, формується духовно та інтелектуально розвинена особистість, здатна на вищі прояви людських якостей.

Якщо у людини є бажання подовжити свій працездатний вік, необхідно зробити турботу про здоров'я та організм своєю “шкідливою” звичкою.

Список використаних джерел:

1. Бердичевский А.И. Физическая культура в структуре японского менеджмента. // Вестник балтийской педагогической академии, вып. 51. С-Пб.: Балтийская педагогическая академия, 2003 г. Стр. 12 – 16.
2. Бредихина Н.В. Ориентации населения на здоровый образ жизни, региональный аспект. / Екатеринбург, 2006г.-23 с.
3. Тухватуллина Г.Е. Активное восстановление работоспособности на предприятиях. М.: ФиС, 2014. 172 с.
4. Ильинич В.И. Физическая культура работников умственного труда. М.: Знание, 2013. 87 с.
5. Холодов Ж. К. Теория и методика физического воспитания и спорта. М.: Академия, 2011. 165 с.
6. Пономарьов В.О., Коновалов В.В. Рукопашний бій як фахова вимога при підготовці фахівців силових структур / “Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності правоохоронних органів та військових формувань” (11 травня 2018 року, м. Харків, ІПЮК для СБУ) // Матеріали регіонального круглого столу. Випуск 2. – Харків: ФОП Бровін О.В., 2018. – 162 с. (сс. 100-102).
7. Інструкція з організації фізичної та вогневої підготовки Служби безпеки України, затвердженої наказом Служби безпеки України від 06.07.2010 № 369, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 10.09.2010 за № 792/18087.

Пономарьов В.О.
старший викладач СК № 2 ІПЮК
для СБУ НЮУ ім. Я. Мудрого
Рассипленков О.Ю.
директор центру спортивно-масової
та фізкультурної роботи СБУ

РОЛЬ ПРИКЛАДНИХ ВИДІВ СПОРТУ У ФОРМУВАННІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ СПІВРОБІТНИКІВ СИЛОВИХ СТРУКТУР ДО ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ

Сучасний науково-технічний прогрес постійно здійснює вплив на життєдіяльність людини. Однак цей вплив не завжди позитивно відображається на здоров'ї та життєдіяльності організму людини, на її професійній працездатності – з-за недостатньої рухливої активності організм втрачає колись набуті тренувальні навички, утворюються нервово-емоційні перенапруги та т.і.

Вплив цих факторів, по-різному здійснюючих вплив на представників різних професійних груп, збільшується тим, що на теперішній час природна фізіологічна адаптація людини вже не здатна наддогнати існуючі умови життя, які постійно прискорюються та змінюються.

Рішенням цієї складної комплексної проблеми займаються фахівці різного профілю, у тому числі спеціалісти фізичної культури, які досліджують функціональні можливості здорової людини та резерви підвищення її дієздатності у різних умовах виробництва та побуту. В результаті встановлено, що адаптаційні можливості організму людини надзвичайно великі. Таким чином, сучасний науково-технічний прогрес породжує ряд факторів, які визначають необхідність спеціальної психофізичної підготовки людини до професійної праці та загальну спрямованість такої підготовки.

Ефективність багатьох типів професійної діяльності значно залежить від спеціальної готовності, набутої раніше шляхом систематичних занять, що відповідають вимогам професійної діяльності, враховуючи функціональні можливості організму. Ця залежність отримує практичне та наукове пояснення у призмі сучасного розвитку суспільства та взаємодії різних граней фізичного та психологічного розвитку людства в процесі життєдіяльності. Досвід практичного застосування цих закономірностей

привів до формування спеціального виду фізичного виховання – професійно-прикладної фізичної підготовки (ППФП) [1].

Мета та завдання ППФП обумовлені, у першу чергу, вимогами, що висуваються конкретною професією. ППФП дозволяє розвивати фізичні здібності, формувати та удосконалювати рухові вміння та навички, виховувати необхідні морально-вольові якості, підвищувати резистентність організму до несприятливого впливу специфічних умов професійної діяльності. Мета та завдання ППФП засновані на поступовому втіленні загальнопедагогічних та основоположних принципів методики фізичного виховання, які конкретизуються стосовно до особливостей її змісту та побудови у реальних умовах професійної освіти та життєдіяльності.

В професійно-прикладних видах спорту ядро виявлений цілісно-акцентований вплив на розвиток рухових та інших тісно пов'язаних з ними здібностей, що мають істотне значення для удосконалення в професійній діяльності. Відповідно спрямоване спортивне удосконалення може здійснювати прямий позитивний вплив на професійну діяльність, при умові того, що предмет спортивної спеціалізації має суттєві загальні риси з професійною діяльністю як за операційним змістом дій, так й за характером здібностей, що виявляються внаслідок цієї діяльності. Саме це є визначним при виборі професійно-прикладних видів спорту представниками тієї чи іншої професії.

На сьогодні ППФП у нашій державі здійснюється поперед за все у якості одного з розділів обов'язкового курсу фізичного виховання. Наприклад, рукопашний бій є одним з прикладних видів єдиноборств для силових структур. Тренування рукопашним боєм передбачають формування необхідних навичок та конкретних алгоритмів поведінки у різноманітних ситуаціях, пов'язаних з виконанням професійних завдань [2]. Крім розвитку та закріплення професійно-прикладних навичок якісні тренування рукопашним боєм вимагають від співробітника прояву вольових здібностей. Конкретні вольові прояви, обумовлені особливостями перешкод, які доводиться переборювати, називають вольовими якостями. До вольових якостей, необхідних спортсменам для досягнення значних результатів, спортивні психологи зазвичай відносять наступні: цілеспрямованість, наполегливість та впертість, рішучість та сміливість, ініціативність та самостійність, витримка та самовладання. Якщо апроксимувати набуття вольових якостей внаслідок систематичних якісних тренувань, то з часом формується чітка психологічна стійкість співробітника – властивість особистості не піддаватися несприятливим

психологічним обставинам завдань, що вирішуються під час службової діяльності, не знижувати під їх впливом якості професійних дій.

Психологічна стійкість співробітника залежить від психічного стану співробітника, в якому він знаходиться в момент виникнення конкретної ситуації [3].

Бойова майстерність військовослужбовців залежить, перш за все, від їх переконань; здібності не розгубитися в екстремальних ситуаціях, емоційного настрою в даний момент часу, стану здоров'я і т.д. Сукупність усіх цих чинників називається психологічною готовністю [4]. Психологічна готовність особового складу спеціальних підрозділів до оперативно-службової діяльності в екстремальних ситуаціях є результатом цілеспрямованого процесу їх професійного навчання та виховання в самому підрозділі.

Виходячи із сучасних реалій життя, прикладний сенс фізичної підготовки все більше повинен визначатися не забезпеченням пристосування працівника до якій-небудь однієї, раз і назавжди заданої професійної форми діяльності, а тим, наскільки якісно вона буде утворювати необхідні передумови для засвоєння способів професійної діяльності, що швидко змінюються, гарантувати інтегральне підвищення загального рівня функціональних та адаптаційних можливостей організму, стимулювати різнобічний розвиток рухливих здібностей, особливо координаційних та безпосередньо пов'язаних з ними, формувати достатньо вагомий фонд рухливих вмінь та навичок, що сприяють швидкій побудові нових та перетворенню раніше засвоєних форм робочих рухів.

Список використаних джерел:

1. Пономарьов В.О., Коновалов В.В. Рукопашний бій як фахова вимога при підготовці фахівців силових структур / “Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності правоохоронних органів та військових формувань” (11 травня 2018 року, м. Харків, ППОК для СБУ) // Матеріали регіонального круглого столу. Випуск 2. – Харків: ФОП Бровін О.В., 2018. – 162 с. (сс. 100-102).
2. Мунтян, В.С. (2013). «Анализ эффективности и проблемные вопросы развития единоборств в контексте профессиональной подготовки будущих специалистов», Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова, № 6 (32), С. 92–98.
3. Андрусишин С.О. Психологічне супроводження розвитку емоційно-вольової стійкості у військовослужбовців в процесі службово-бойової діяльності / С.О. Андрусишин // VI Науково-практична конференція Національної академії Національної гвардії України. – Харків: НАНГУ, 2015. – С. 5-6.
4. Пономарьов В.О., Андреев О.Г. Психолого-педагогічні аспекти підготовки співробітників силових структур / “Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності правоохоронних органів та військових формувань” (11 травня 2018 року, м. Харків, ППОК для СБУ) // Матеріали регіонального круглого столу. Випуск 2. – Харків: ФОП Бровін О.В., 2018. – 162 с. (сс. 96-99).

ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕДИКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВО- БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Практика виконання військовослужбовцями службових та бойових завдань показує що в екстремальних ситуаціях при отриманні травм військовослужбовці не завжди вміють надати якісну першу медичну допомогу до прибуття медиків або до переміщення пораненого до медичної установи. У зв'язку з цим наслідки несвочасної кваліфікованої медичної допомоги та некваліфікована домедична допомога відіграють далеко не позитивний результат, оскільки наступають невідворотні наслідки у вигляді каліцтва, значної втрати здоров'я та навіть летального результату.

Тому, у збройних конфліктах, а також під час надзвичайних ситуацій у мирний та воєнний час своєчасна та якісна медична допомоги пораненим та її своєчасне надання мають велике значення для збільшення шансів щодо збереження життя та успішного лікування поранених і хворих на подальших етапах медичної евакуації.

Вміння надавати домедичну допомогу на полі бою є основною запорукою врятування життя пораненому. Проаналізувавши причини загибелі військовослужбовців під час ведення бойових дій наведено на висновок, що значну частину загиблих можна було б врятувати за умови якісного, своєчасного надання домедичної допомоги. Близько 90 % смертей наступають ще на полі бою, до того як поранений чи поранені потраплять до медичної установи. Звісно, більшість травм несумісні із життям (обширна травма, обширна травма голови тощо). Однак, принаймні такі травми як кровотеча з кінцівок, пневмоторакс або ускладнення роботи та функціонування дихальних шляхів можна усунути на полі бою. За умови вживання належних заходів по наданню домедичної допомоги може зменшити смертність на полі бою на 15–18 % [1].

Тому медико-тактична підготовка і підвищення рівня знань і вмінь військовослужбовців у цій галузі є вкрай актуальним та необхідним, оскільки людське життя являє собою найвищу цінність. Знання та вміння з медико-тактичної підготовки під час виконання службових та бойових

завдань можуть бути використані в умовах воєнного часу та надзвичайних ситуацій.

Під час ведення бойових дій військовослужбовцям ЗС України слід забезпечити: – надання ДМД за переліком заходів базового рівня протягом перших 10 хв. від моменту поранення; – лікарські заходи щодо стабілізації життєвих показників протягом перших 2 год. після поранення; – заходи щодо подальшої стабілізації життєвих показників, невідкладні хірургічні втручання для збереження життя поранених або органозберігаючі операції протягом перших 4 год. За твердженнями дослідників (Kotwal, 2011; Savitsky and Eastbridge, 2012), якщо ДМД надається в перші 30 хв. із моменту поранення, а перша лікарська допомога – протягом 1 год., то ризик летальності знижується утричі, тим самим значно поліпшується медична і соціальна ефективність подальшого лікування та реабілітації пораненого. [2]

Основними завданнями вивчення дисципліни є: навчити основним способам надання першої медичної допомоги пораненим; прийомам та способам перенесення (транспортування) поранених з урахуванням характеру поранення і виду транспорту; сприяти розвитку творчого мислення та організаторських здібностей, які забезпечують виконання завдань підрозділами; вивчити основні заходи, що проводяться у сфері цивільного захисту; та не менш важливим є навчити та вивести ці вміння на високий рівень, задля того аби в умовах бойової обстановки дії військовослужбовців по наданню домедичної підготовки були чіткими, швидкими та впевненими.

Список використаних джерел:

1. Бадюк М. Стандарт підготовки І-СТ-3 (видання 2) : підготовка військовослужбовця з тактичної медицини / Бадюк М., Стеблюк В., Курило С., та ін.. – К. : МП Леся, 2015. – 148 с.;
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 р. «Про Стратегічний оборонний бюлетень України» [Електронний документ]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/240/2016>. – Назва з екрана.

Радченко К.Ю.,
начальник кафедри
загальновійськових дисциплін,
кандидат педагогічних наук

Пугач В. В.,
викладач кафедри
загальновійськових дисциплін

Петрук О. В.,
старший викладач кафедри
загальновійськових дисциплін
Військово-юридичний факультет
НЮУ ім. Я. Мудрого

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ДОПІДГОТОВКИ ГРУП РОЗМІНУВАННЯ ПІДРОЗДІЛІВ ТА ЧАСТИН ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

Втрати серед особового складу та цивільного населення в ході бойових дій на Південному Сході України яскраво свідчать, що їх значна кількість відбувається у результаті підривів на мінно-вибухових пристроях промислового та саморобного виготовлення.

Необхідність своєчасної реалізації Закону України про протимінну діяльність [1], досвід проведення операції Об'єднаних сил (Антитерористичної операції), тактичних і тактико-спеціальних навчань усіх рівнів підкреслює те, що завдання інженерної розвідки та розмінування місцевості можуть поставати не тільки перед підрозділами інженерних військ, а й виконуватися позаштатними групами розмінування.

Підготовка груп розмінування регламентована вимогами Інструкції про порядок робіт з виявлення, знищення та знешкодження вибухонебезпечних предметів [2]. Вивченню питань підготовки фахівців інженерно-саперних підрозділів з урахуванням викликів сучасності приділялася увага в роботах [3, 4, 5]. На використання активних методів навчання при викладанні питань мінної безпеки було акцентовано в роботах [6, 7].

Але педагогічним аспектам навчання фахівців груп розмінування на етапі їх допідготовки вищеозначеними авторами увага не приділялася зовсім.

Метою даної роботи автори визначають пошук відповідних форм і методів проведення занять (у тому числі активних) на етапі допідготовки груп

розмінування підрозділів та частин ЗС України, з метою підтримання на достатньому їх основних компетентностей.

Базова підготовка позаштатних груп розмінування згідно вимог керівних документів здійснюється в військовій частині А2641, а допідготовка – у ході щорічних двадцятичотирьохгодинних навчальних зборів безпосередньо в військових частинах [2, с.40 – 41]. Саме у ході цих дводенних зборів закріплюються відповідні компетентності, які необхідні для виконання завдань щодо розвідки та розмінування місцевості та об'єктів.

Дводенні збори повинні складатися з теоретичної і практичної складової. Форма проведення теоретичної складової – лекція або розповідь-бесіда. Для актуалізації пізнавальної діяльності тих, хто навчається доцільно комбінувати пояснювально-ілюстративний і проблемний методи навчання з широким використанням відеоматеріалів, пов'язаних з досвідом інженерних підрозділів в ході проведення ООС (АТО). Практична складова дводенних зборів реалізується в формі тактико-спеціального заняття.

Тактико-спеціальні заняття проводяться виключно в польових умовах з використанням навчальних протитанкових мін та протипіхотних вибухових пристроїв, макетів саморобних вибухових пристроїв, засобів інженерної розвідки та розмінування (міношукачів, комплекту розмінування, альтернативних засобів розвідки), засобів імітації (вибухові пакети, холості набої тощо). Місце проведення занять повинно розподілятися на навчальні місця (навчальні точки) та обладнуватися таким чином, щоб забезпечувалася ситуаційна варіативність змісту тактико-спеціального заняття (розвідка і розмінування в населеному пункті, ділянки дороги, узлісся тощо).

Для активізації пізнавальної діяльності тих, хто навчається, формування стійких умінь та навичок керівником заняття застосовуються комбіновані методи навчання, в яких крім традиційного репродуктивного, повинні включатися й активні, а саме проблемно-ситуаційний метод та метод критичних (екстремальних) ситуацій [6, с.25; 7, с.42].

Проблемно-ситуаційний метод в підготовці груп розмінування полягає в вирішенні поставленої проблеми в різних ситуаційних моделях.

Проблемно-ситуаційний метод використовується у тих випадках, коли немає однозначних варіантів управлінських рішень щодо дій в конкретних умовах обстановки.

Проблемна складова метода моделюється при відпрацюванні плану проведення дводенних зборів та планів тактико-спеціальних занять з позаштатними групами розмінування, частковою тактичною обстановкою і навчально-методичними матеріалами, які застосовуються.

Ситуаційна складова метода моделюється умовами в яких організується і проводиться заняття. На них впливають наступні фактори:

- склад, положення і можливий характер дій противника (імітаційної групи);
- характер мінно-вибухових засобів (мінно-вибухових загороджень) з якими контактує підрозділ;
- наявність табельних засобів інженерної розвідки місцевості (міношукачі, комплект розмінування);
- характер місцевості, по якій просувається підрозділ, її захисні та маскувальні або демаскуючі властивості;
- умови спостереження та ведення вогню;
- стан погоди, пора року, час доби та їх вплив на виконання бойового завдання.

В процесі реалізації цих факторів ті, хто навчається відпрацьовують навчальні питання в умовах впливу противника (імітаційної групи) та поза них; як при встановленні поодиноких мінно-вибухових засобів (фугасів), так і при потраплянні на мінні поля різних типів; при веденні інженерної розвідки міношукачами та елементами комплекту розмінування або альтернативними засобами в залежності від умов місцевості, часу доби та пору року.

В ході застосування проблемно-ситуаційного метода навчання у особового складу позаштатної групи розмінування повинна сформуватися стійка ситуаційна обізнаність, тобто здатність якісно використовувати набуті уміння і навички в конкретних умовах обстановки, яка склалася [6, с.26; 7, с.43].

Критична (екстремальна) ситуація як навчальна модель є не абстрактною, а реальною ситуацією, яка є формою критичних психічних станів, криз і відіграє виключну роль у розвитку особистості військовослужбовця з складу групи розмінування.

Критична (екстремальна) ситуація формується за рахунок турбуючого впливу імітаційної групи, яка підготовлена до дій в конкретних ситуаціях, які складаються.

Метою дій імітаційної групи є створення таких умов тактичної обстановки, які суттєво не будуть відрізнятися від бойових.

Перед імітаційною групою постають наступні завдання:

- виставлення та маскування мінно-вибухових засобів у залежності від їх конструктивних особливостей та способів застосування;

– здійснення імітації підриву мінно-вибухових засобів та саморобних вибухових пристроїв;

– імітація нападу диверсійно-розвідувальної групи на особовий склад позаштатної групи розмінування на етапах її висування, розгортання до роботи, здійснення розмінування тощо.

У ході заняття також повинні відпрацьовуватися питання охорони і оборони підрозділу на марші та надання першої домедичної і невідкладної медичної допомоги на полі бою при ураженні вогнем противника та мінно-вибухових травм [7, с.43].

Репродуктивним методом здійснюється закріплення необхідних вмінь та навичок отриманих при відпрацюванні питань інженерної розвідки та розмінування місцевості.

Таким чином, використання активних методів навчання, а саме проблемно-ситуаційного методу і методу критичних ситуацій, в ході підготовки військовослужбовців груп розмінування дозволяє сформувати у необхідні компетентності до їх дій за призначенням.

Список використаних джерел:

1. Закон України про протимінну діяльність. 6 грудня 2018 р. № 2642-VIII / База даних «Законодавство України / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Інструкція про порядок робіт з виявлення, знищення та знешкодження вибухонебезпечних предметів. / Затверджена Наказом Начальника Генерального штабу ЗС України від 08.01.2014 № 1. – 63 с.
3. Дяков, С.І. Методичні засади тактико-спеціальної підготовки майбутніх офіцерів інженерних військ : дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Дяков Святослав Іванович. – Кам'янець-Подільський, 2011. – 337 с.
4. Окіпняк Д.А., Малюк В.М., Окіпняк А.С. Інтерпретація та обґрунтування моделі фахівця з розмінування з урахування вимог сьогодення // Молодий вчений. № 12.1 (40) грудень, 2016 р. – с.491 – 496
5. Окіпняк Д. А. Професійна підготовка саперів: навчально-методичний посібник з відбору кандидатів на навчання фахівців гуманітарного розмінування / Д. А. Окіпняк Ю. О. Фтемов, С. І. Дяков, та ін. – Львів: АСВ, 2014. – 43 с.
6. Пугач В.В., Гишко Г.Б., Веденікін Г.П. Досвід застосування активних методів навчання при викладанні питань мінної безпеки // Освітній процес: методика, досвід, проблеми. № 3 – 4 (141 – 142). – Х: ХНУПС., 2017. – с.24 – 27.
7. Пугач В.В., Гишко Г.Б., Веденікін Г.П. Досвід застосування активних методів навчання при викладанні питань мінної безпеки // Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності правоохоронних органів та військових формувань. Матеріали регіонального круглого столу. 19 травня 2017 р. – Х: ІПЮК для СБУ НЮА. с.41 – 44.

Троцький Р.С.
старший викладач кафедри
службово-бойового застосування
підрозділів Національної гвардії
України Київського факультету НА
НГУ, кандидат педагогічних наук

ДО ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ТАКТИЧНОЇ МЕДИЦИНИ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах розвитку та реформування Національної гвардії України, в тому числі з урахуванням досвіду АТО, набуває неабиякого значення покращення якості підготовки спеціалістів тактичної медицини.

Досвід ведення бойових дій на сході України продемонстрував, що кожен військовослужбовець крім майстерного володіння озброєнням, спеціальною, фізичною і тактичною підготовкою, повинен досконало володіти прийомами домедичної допомоги в бойових умовах в обсязі само та взаємодопомоги. Головне завдання тактичної медицини - це вміння солдата надати собі самодопомогу в різній тактичній обстановці для подальшого виконання основного завдання.

В умовах сьогодення, як ніколи, необхідні зміни у цій сфері - потрібно розробити нові навчальні програми та програми медичної підготовки на основі доказової медицини, запровадити міжнародно визнані стандарти, а також нові моделі навчання на основі занять з досвідченими викладачами.

Догляд за пораненими на полі бою полягає у виборі найоптимальнішої комбінації відповідної медичної практики і адекватної тактики невеликих військових підрозділів. Специфіка надання медичної допомоги залежить від тактичної ситуації на полі бою, характеру отриманих поранень, рівня знань та навичок медпрацівника, який перший контактує з пораненим, та наявного медичного обладнання. На відміну від відділення невідкладної допомоги в лікарні, мета роботи якого полягає в лікуванні хворого, догляд за пораненими на полі бою є лише частиною завдання військового підрозділу. Мобільним підрозділам може бути складно розділити продовження бойових дій та догляд за пораненими і забезпечити їх ефективність. Для забезпечення ефективної медичної допомоги важливу роль відіграють тренування та планування.

Приблизно 90% смертельних випадків на полі бою трапляються до того, як пораненого буде доставлено до лікувального закладу. У багатьох

випадках смерті не можна запобігти за допомогою медичного втручання (тобто важка травма голови і політравма). Поранених, які не померли відразу, можна ефективно лікувати і транспортувати, дотримуючись стандартів «Тактичної допомоги пораненим у бою» (Tactical Casualty Combat Care, TCCC) і «Порятунок життя в бою» (Combat Life Saving Care, CLS).

Доля поранених часто залежить від особи, яка буде першою надавати медичну допомогу. У будь-якій системі військової медицини медик на полі бою відіграє фундаментальну роль у забезпеченні допомоги пораненим. Медики на полі бою повинні розглядати як медичні, так і тактичні перспективи на фоні наявної ситуації. Військовий медик на полі бою дбає про пораненого, а командир - про всю місію підрозділу. Основа успішного завершення місії – виражено обрана групова тактика: гарне медичне забезпечення, вогнева міцність підрозділу та усунення загрози зі сторони ворога до початку надання допомоги. Медичне втручання, яке виконано з медичної точки зору коректно, але невчасно під час бою, може призвести до подальших жертв і провалу місії.

Під час військових операцій приблизно у 80% випадків смерть настає упродовж перших 30 хвилин після отримання поранення, коли часто єдина доступна медична допомога - це самопомога або допомога товариша. За допомогою індивідуальних аптечок, медичної сумки і тренування за програмою «Військово-польова медицина на полі бою» (Combat Medic) можна значно посилити боєздатність підрозділу.

На даний час, військові операції в зоні АТО виконують розосереджені по місцевості, незалежні один від одного підрозділи, які діють далеко від дружніх медичних закладів, а транспортування поранених тривале і буває із запізненнями. Різко обмежений час, кількість медичного персоналу і обладнання для лікування важких травм. Ця ситуація особливо серйозна, враховуючи короткий термін часу, який дається для надання медичної допомоги при серйозних ранах і пораненнях. Кількість медичного транспорту для надання невідкладної допомоги та реанімобілів дуже обмежена, їх парк потребує розширення згідно з міжнародними стандартами.

Приблизно 20% поранених бійців помирають під час бою, а 90% з них - до того, як отримають допомогу в медичному закладі. Щоб їх врятувати, медичну допомогу потрібно надавати негайно і необхідному об'ємі. Після травматичних поранень смерть настає внаслідок крововтрати, яка призводить до гіповолемічного шоку, низького об'єму циркулюючої крові та поліорганної недостатності.

При гострій травмі та значній кровотечі зміни в органах і тканинах стають незворотними упродовж однієї години. Про цю «золоту годину» в середовищі медиків тривають дискусії. У курсі «Військово-польової медицини на полі бою» цей термін розглядають як рекомендацію, а не як суворе правило. Проте концепція «золотої години» стала інтегральною частиною підходу до лікування, і тепер лікарі відділень невідкладної допомоги почали застосовувати концепцію про «золоту годину» при лікуванні хворих з інсультом і серцевою недостатністю, що свідчить про її універсальність. «Золота година» відіграє важливу роль у наданні до госпітальної медичної допомоги для забезпечення найкращих результатів лікування, підкреслюючи необхідність ургентного надання медичної допомоги, ефективного та сфокусованого сортування хворих, транспортування хворих і поранених, відповідного рівня прийняття рішень щодо тактики лікування (потреба в діагностичному обстеженні, оперативному втручанні та ін.). Від моменту введення у практику концепцію «золотої години» неодноразово критикували і змінювали, проте військовий медик на полі бою повинен прийняти цю концепцію як медичну можливість і врятувати життя пацієнтів, а не як пафосний термін - не піддавати людей невинуватимому ризику під час транспортування поранених або лікування травм.

На полі бою поранених можна поділити на три основні категорії: постраждали, які будуть жити, незалежно від отримання будь-якої медичної допомоги; постраждали, які помруть, незалежно від отримання будь-якої медичної допомоги; постраждали, які помруть, якщо вони не отримують своєчасної та належної медичної допомоги.

Теоретична підготовка є основою для проведення практичних занять і вона підкріплена практичними заняттями з використанням засобів сучасної тактичної аптечки з надання першої допомоги в зонах обстрілу та укриття, способам евакуації поранених. Під час проведення практичних занять особливу увагу звертають на виконання вправ з надання долікарської допомоги. Критичним моментом для виживання тут є фактор часу. Важливо розуміти, що якщо команди військовослужбовців мусять надавати медичну допомогу на полі бою, рівень допомоги треба розділити на три етапи:

1. *Допомога під обстрілом.*
2. *Тактична допомога пораненим у бою.*
3. *Тактична допомога під час евакуації.*

Тому, важливо вибрати рівень тренування та військовослужбовців, які його потребують. Перед початком навчання за програмою медичної

допомоги пораненим на полі бою відповідно до програми CLS/TCCC чи Combat Medical необхідно оволодіти основами військової підготовки та групової тактики. Тобто, перед медичними курсами треба навчитися стріляти, пересуватися на полі бою та підтримувати зв'язок. Боець-рятувальник може обстежити пораненого та надати йому допомогу при значній кровотечі, проблемах дихальних шляхів, проникаючому пораненні грудної клітки, він керує евакуацією до медичного закладу.

Поєднання та комплексне вивчення тактико-спеціальної підготовки, вогневої підготовки і тактичної медицини особливо в курсантів випускних курсів сприятиме виробленню в майбутніх офіцерів наступного: по-перше, навичок щодо застосування вогнепальної зброї в різних стресових умовах під час відпрацювання до автоматизму типових тактичних ввідних особовим складом за основними напрямками службової діяльності, тактики евакуації, тактики дій під час надзвичайних ситуацій; по-друге, навичок щодо надання першої невідкладної долікарської допомоги, та, як наслідок, зменшить кількість можливих жертв у конкретній екстремальній ситуації.

У подальшому під час здійснення практичної діяльності випускники матимуть можливість не тільки застосовувати набуті вищезазначені навички, але й передавати свій досвід іншим колегам. Усе це сприятиме підвищенню рівня професійної підготовки військовослужбовців.

Отже, як висновок вважаємо, що в цьому напрямі необхідним є створення комплексних навчальних та робочих програм у поєднанні тактико-спеціальної підготовки, вогневої підготовки і тактичної медицини, а також удосконалення існуючих напрацювань з вогневої підготовки та тактичної медицини шляхом розроблення різних вправ та комплексів, які враховують практичні аспекти відпрацювання і втілення в практичну діяльність військовослужбовців типових засобів, методів і прийомів бойових дій особового складу і підрозділів в екстремальних ситуаціях.

Список використаних джерел:

1. Перша медична (екстрена) допомога з елементами тактичної медицини на догоспітальному етапі в умовах надзвичайних ситуацій: навч. посіб. для мед. ВНЗ I-IV р.а. Рекомендовано МОЗ / За ред. В.С.Тарасюка. – К., 2015. – 368 с.
2. Міжшкільний курс 0871. Курс бійця-рятувальника: для самостійного навчання студентів, Медичний центр Міністерства сухопутних військ США і Школа Форт Сем Х'юстон, Техас, редакція «С». – 209 с.
3. Навчальний poradник для майбутніх фахівців Національної гвардії України Тактика надання самопомоги та взаємодопомоги під час ведення бойових дій / Уклад.: Р.С. Троцький, О.В. Чуприна, О.А. Блінов; за ред. М.О. Кітторова. – К., 2016. – 137 с.
4. Матеріали Міжнародної конференції «Тактична медицина в Україні: запровадження тренувальних і навчальних програм у силових та правоохоронних структурах і їхніх вищих навчальних закладах» - Київ, 24-25 березня 2016 року.

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВО БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Надзвичайні обставини які виникають під час несення служби мають екстремальний характер, ці обставини є випробуванням службової та оперативної готовності працівників Національної поліції України, Національної Гвардії України, Державної прикордонної служби України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, Державної міграційної служби України, Служби безпеки України що вимагає від них високого рівня службової підготовки. А оскільки службово – бойові операції можуть проводити в будь - який час доби, при виконанні завдань (спеціальних операцій), в умовах недостатньої освітленості (в приміщеннях де немає світла, в темну пору доби), при поганих погодних умовах, під час патрулювання та ін., то відповідно знижується видимість і дальність виявлення об'єктів спостереження, ускладнюються пересування та орієнтування, погіршується організація та багато інших факторів які впливають на підрозділ чи на окрему особу під час несення служби.

В даних умовах особовий склад піддається підвищені небезпеці, зростає значимість їх похибок, підвищується рівень травматизму в підрозділі, знижується ефективність їх дій. Застосування вогнепальної зброї, технічних засобів цих умовах є також істотно важливим.

Складовою виконання поставлених задач є психологічна та моральна підготовка працівника підрозділу, відповідна підготовка, інструктаж при виконанні даних умов, зв'язок у групі під час проведення операції, екіпірування.

Актуальність поставлених задач визначається значимістю як індивідуальної так і групової бойової готовності, що потребує постійного удосконалення складових частин професіоналізму правоохоронця. Основна проблема проявляється в тому що ризик підвищеної небезпеки, зростає при будь яких умовах, і може призвести до людських втрат, а наказ та службовий обов'язок потребують швидкого та ефективного виконання службово-бойових задач.

Вирішення цієї задачі майже повністю лягає на систему професійної підготовки особового складу, яка є складовою частиною повсякденної службової діяльності і на правлена на виконання покладених задач більш повно та якісно під час несення служби.

Виходячи із вище сказаного доцільно буде сказати що ж таке службово – бойова готовність – це:

- високі морально – вольові якості, тобто особиста відповідальність за доручену справу, самовідданість, здатність переборювати будь-які випробування на шляху до виконання поставленого завдання;
- рівень спеціальної, бойової та фізичної підготовки;
- ретельність, організованість та дисциплінованість;
- взаємодія із сусідніми територіальними підрозділами;
- надійні системи зв'язку й оперативної передачі інформації;
- достатня кількість і постійна готовність автотранспорту, спеціальних і криміналістичних засобів, озброєння.

Психологічна підготовка — це формування у людей психологічної стійкості, тобто якостей, які посилюють здатність людей виконувати завдання в умовах стихійного лиха, аварії та катастрофи, надзвичайних ситуаціях успішно переносити найсуворіші випробування, будь-які моральні і фізичні навантаження, у критичні моменти не втрачати самовладання, проявляти стійкість, мужність і відвагу, діяти в складній обстановці вміло і активно.

Тактична підготовка - це комплекс заходів, спрямований на набуття і вдосконалення певних навичок практичного застосування теоретичних знань щодо правильного оцінювання конкретних подій з подальшим прийняттям правомірних рішень та психологічної готовності до дій у ситуаціях різних ступенів ризику

Вогнева підготовка - це комплекс заходів, спрямований на вивчення основ стрільби з вогнепальної зброї, правомірного її застосування (використання) та вдосконалення навичок безпечного поведіння з нею, швидкісної та влучної стрільби по нерухомих і рухомих цілях, з різних положень, в обмежений час, в русі тощо;

Фізична підготовка - це комплекс заходів, спрямований на формування та вдосконалення рухових умінь і навичок, розвиток фізичних якостей та здібностей особи з урахуванням особливостей його професійної діяльності.

При визначенні бойової готовності підрозділів до дій в особливих умовах криміногенного характеру, необхідно звернути увагу безпосередньо на процес професійної підготовки особового складу, що є одним з важливих критеріїв оцінки.

Під час навчань особовий склад керується спеціально розробленими настановами, до них відносять час збору особового

складу, наявність і стан екіпірування, озброєння особового складу, а також інших видів всебічного забезпечення, наявність транспортних засобів, якщо потрібна передислокація особового складу. Між тим буде доцільним виконання тактичного завдання.

Під час несення служби в особливих умовах окремого значення набувають професійні якості та навички, які у нетипових умовах правоохоронці повинні приймати рішення творчо з урахуванням оперативної обстановки, що швидко змінюється. Саме тому одним з основних чинників, які характеризують боєздатність підрозділів під час проведення операцій, є вміння особового складу справлятися з негативним психоемоційним станом, що виникає при екстремальній ситуації, наприклад в умовах недостатньої освітленості. При проведенні спеціальних операцій різного рівня небезпеки, психологічний чинник інтенсивно впливає на психіку працівника, викликаючи патологічні зміни в його поведінці [5, с.8]. Успіх бойової операції базується на двох основних компонентах: рівні професійної підготовки й обсязі оперативної інформації. Враховуючи ці чинники практична підготовка працівників до дій в особливих та екстремальних умовах має тісно переплітатися з психологічною. Саме тому більшість практичних занять повинні проходити у вигляді відпрацювання алгоритмів дій перш за все у типових ситуаціях, а також алгоритмів дій під час виконання службово-бойових завдань в екстремальних умовах, з усіма елементами які можливо відіграти та відпрацювати до автоматизму.

Практичну значимість має запропонований нами алгоритм набуття навичок, якими в більшій мірі повинен оволодіти особовий склад, для того щоб ефективність несення служби в будь-який період доби зростала.

Отже для цього потрібно оволодіти певними навиками, які можна поділити на дві категорії:

Ікатегорія – це психофізичні тренування, вправи котрі тренують психіку й одночасно розвивають фізичні здібності людини. Вони уявляють собою комплекс прийомів та дій, виконуючи в різних рівнях небезпеки (ризик):

- певні фізичні навантаження разом із впливом на центральну нервову систему;
- смуга ризику – ділянка, яка проходиться під впливом вогню із зброї;
- рукопашний бій з декількома суперниками;

- оцінка ситуації при виникненні ризику небезпечної ситуації;
- правильність тримання ліхтаря перед собою;
- правильність тримання зброї з ліхтарем в руці;
- виконання вправ ходьби під стіною, обходу кута і т.д.;
- використання вогнепальної зброї в умовах недостатньої освітленості.

Відпрацьовуються різні способи виконання оперативних дій. Наприклад, для правильного тримання в руках з тактичного ліхтаря з пістолетом треба використовувати такі положення:

- Кисті рук перехрещенні зап'ястя прижаті (Цей метод є одним з стабільним для стрільби. Ліхтар легко можна включати та виключати в залежності від необхідності.).
- Рука з ліхтариком поруч з вилицею (За даним розміщенням ліхтаря ви маєте гарний кут освітленості та бачити прицільні пристосування).
- Ліхтар закріплений на пістолеті.

II категорія – це технічні засоби, а саме:

- Тактичні ліхтарі (ручні, під ствольні, нашоломні, штативні);
- Скриноносимі радіостанції;
- Хімічні джерела світла, для маркування своїх та багато інших приладів;
- Вогнепальна зброя.
- Індивідуальні засоби захисту (бронежилети і т.д.)
- Інфрачервоні технічні засоби.

Правильність використання технічних засобів за певних обставин є вкрай важливою, тому відпрацювання роботи з ними повинно доводитись до автоматизму задля покращення виконання поставленого завдання.

Висновки. Підводячи підсумки виконання службово-бойових задач в будь-яких умовах, незалежно від виконання задачі в групі або в одиночку, з використанням технічних засобів, або ж без них з в будь-якому випадку знадобиться вміння швидко реагувати на зміни ситуації, приймати відповідальні рішення, які потрібно доводити до автоматизму. Для набуття цих вмінь потрібно плідно тренуватись при вирішенні конкретних тактичних задач. Підвищення виконання даних завдань та безпека особового складу при їх виконанні буде більш ефективною, із застосування технічних засобів.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Національну поліцію» // Відомості Верховної Ради України, від 2 липня 2015 року № 580- VII
2. «Про затвердження Інструкції з організації забезпечення, зберігання та експлуатації озброєння в Національній поліції України» // Відомості Верховної Ради України, від 11.10.2018 № 828
3. «Про затвердження Правил носіння однострою поліцейських» // Відомості Верховної Ради України, від 19.08.2017 № 718
4. «Про затвердження норм належності матеріально-технічних ресурсів для органів та підрозділів внутрішніх справ» // Відомості Верховної Ради України, від 10.11.2014 № 1199
5. Логачов М.Г. Психологічна підготовка особового складу спеціальних підрозділів ОВС до дій в екстремальних умовах: Автореф. дис... канд. психол. наук: - Х., 2001. -16.
6. Приймачі інфрачервоного випромінювання: ДСТУ 2958-94. – К.:Держстандарт України, - 87 с.
7. Стрельба в темноті и при недостаточном освещении[Електронны ресурс]. – Режим доступа :<http://lastday.club/low-light-shooting-guide>

Циркуленко С.С.

слідчий слідчого відділу
Севєродонецького відділу поліції
Головного управління Національної
поліції в Луганській області

КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ ПРИЙНЯТТЯ РІШЕННЯ КОМАНДИРА ПІД ЧАС НЕСЕННЯ СЛУЖБИ З ОХОРОНИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ

Несення служби поліцією під час проведення масових заходів у населених пунктах є поширеним і вкрай небезпечним в їх службово - бойовій діяльності. Світовий досвід підтверджує, що в умовах масових, спортивних і культурних заходах ситуація може різко змінюватися до виникнення масових заворушень.

Практичні підрозділи поліції потребують наукового підходу та негайного вдосконалення службово – бойової діяльності, а саме в цих ситуаціях. Несення служби в умовах проведення масових заходів в населених пунктах мають особливості: велике скупчення людей, іноді недостатня кількість сил та засобів правоохоронних органів, зниження мобільності підрозділів поліції, можливість виникнення групових порушень публічного порядку та масових заворушень, можливість появи великої кількості постраждалих.

Практична значимість наукових досліджень направлена на підвищення боєздатності саме командирів підрозділів, особливо під час несення служби на

масових заворушеннях. Адже командир приймає найбільш вагомі тактичні рішення і від його рішень залежить розвиток ситуації, результат виконання наказу. Данні критерії будуть направлені на обґрунтування потреби наявності навичок у командирів та їх тренування, розвиток, модернізацію.

Суть критеріїв буде враховувати такі елементи екстремальних та небезпечних ситуацій, як:

- Місце командира підрозділу на місці масових заворушень;
- Кількість особового складу підрозділу, за якими закріплений командир;
- Спеціалізація підрозділу для виконання завдання, комплектація цього підрозділу спецзасобами та укомплектованість засобами активної та пасивної оборони;
- Боєготовність підрозділу та його командирів, що включає виснаженість, умови, бойовий дух та ін.;
- Обстановку на межі під час масових заворушень, кількість правопорушень, їх бойовий дух, цілі, ініціаторів та організаторів, засоби та зброю;
- Можливі шляхи відходу в разі неможливості виконання поставленої задачі для підрозділу та можливості і безпечні шляхи підходу підкріплень, транспортних засобів;
- Погодні умови та наявні шкідливі чинники і використання прикладних навичок (гасіння пожеж, надання ПМД і т.д.).

Але найголовнішим в прийнятті рішення для командира є – врахування всіх факторів навколишнього середовища таким чином, щоб прийняте ним рішення не завдало шкоди підрозділу і мало найбезпечніший стан під час виконання службово – бойових завдань.

До основних принципів прийняття рішення командиром відноситься:

- Безпечне виконання своїх обов'язків, що потребує в свою чергу правильного й неупередженого прийняття рішень;
- Достатність знань для швидкого прийняття рішень та аналізу ситуації під час масових заворушень, потребує практичних навичок командира набутих під час тренування та занять із моделюванням небезпечних ситуацій;
- Врахування наслідків прийняття рішень;
- Час на виконання прийнятого рішення та способи найшвидкого виконання прийнятого командиром рішення.

Визначені критерії нададуть можливість командиру швидко приймати рішення та надавати накази особовому складу. Ці критерії залежать від дій

натовпу та впливу небезпечних чинників. Розглянуті можливі дії натовпу вказують на необхідність впровадження нових тактичних дій підрозділів поліції та надання нових команд для її виконання.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Закон України «Про Національну поліцію» – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>

Чеховська М.М.

завідувач кафедри національної
безпеки НА СБУ, доктор
економічних наук, професор

РЕАЛІЗАЦІЯ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ У СЕКТОРІ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Великого суспільного резонансу питання гендерної політики у секторі безпеки і оборони України набули у 2016 році, коли через значний, у тому числі, інформаційний тиск, рішенням Міністра оборони України було скасовано багаторічну заборону на можливість жінкам обіймати близько 100 військово-облікованих спеціальностей. Зазначимо, що подібні заборони почали скасовуватися й в інших відомствах, зокрема Національній гвардії України. Паралельно, за сприяння Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України, у нашій державі почали реалізовуватися ініціативи, зокрема, із впровадження у державних органах влади посад гендерних радників, у тому числі й у складових сектору безпеки і оборони України, а також процес імплементації гендерної складової у зміст навчальних програм закладів вищої освіти воєнного профілю.

Інтегрування гендерних аспектів у діяльність складових сектору безпеки і оборони України отримало активний розвиток у зв'язку із ратифікацією Україною резолюції Ради безпеки ООН № 1325 від 2000 року «Жінки, мир, безпека», а також інших резолюцій, що об'єднані спільним задумом стосовно реалізації ідей про лідерство жінок у встановленні миру та попередженні конфліктів. Зміст зазначених документів полягає у необхідності нарощування потенціалу гендерного реагування у миротворчих місіях та проведенні навчання з гендерних питань, у тому

числі для співробітників структур, які залучені до підтримання миру та безпеки.

У Службі безпеки України питання забезпечення прав військовослужбовців, як жінок, так і чоловіків, регулюються Законом України «Про військовий обов'язок і військову службу», Законом України «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців та членів їх сімей», Законом України від 6 вересня 2018 року № 2523-VIII «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків під час проходження військової служби у Збройних Силах України та інших військових формуваннях», Статутами Збройних Сил України, Указом Президента України від 27.12.2007 № 1262/2007 «Положення про проходження військової служби військовослужбовцями Служби безпеки України» тощо.

Зазначимо, що враховуючи взяті на себе Україною зобов'язання щодо неухильного виконання Резолюції Ради безпеки ООН № 1325 від 2000 року «Жінки, мир, безпека», СБ України, як складова сектору безпеки і оборони України, в рамках зазначеної Резолюції, забезпечує врахування гендерної проблематики у здійсненні співробітниками Служби службової діяльності.

Впровадження політики рівних прав та можливостей жінок та чоловіків здійснюється СБ України також на виконання Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26.05.2015 № 287/2015, в частині виконання пункту 4 «Основні напрями державної політики національної безпеки України», а саме пп. 4.2. «Створення ефективного сектору безпеки і оборони», щодо «формування нової культури безпеки».

На сьогодні представництво жінок у складових сектору безпеки і оборони України є доволі значним, про що щорічно звітують керівники цих структур. Як ми зазначили раніше, відбуваються і кардинальні зміни, зокрема у 2016 році жінкам-військовослужбовцям Збройних Сил України дозволили обіймати посади із близько 100 військово-облікових спеціальностей.

На жаль, через специфічні види діяльності, практично відсутні матеріали аналітичного та навчального характеру щодо гендерної проблематики у структурах розвідувального та контррозвідувального спрямування як іноземних держав, так і нашої країни. Саме через встановлений рівень секретності також відсутні матеріали щодо гендерної складової у безпосередній діяльності зазначених суб'єктів.

У той же час у засобах масової інформації періодично з'являється інформація щодо надання спеціальними службами рівних можливостей для жінок і чоловіків. Зокрема, станом на 2015 рік співробітниками Федерального бюро розслідувань було 10381 чоловіків-спецагентів та 2610 спецагентів-жінок, а у 2017 році ці показники склали відповідно 10984 та 2683 осіб [1]. У тому ж 2015 році оприлюднена інформація, що у трьох британських спецслужбах – GCHQ (Government Communications Headquarters, Центр урядового зв'язку), MI5, та Службі секретної розвідки, або MI6, працюють понад 12 тисяч чоловіків і жінок [2].

Звертає увагу той факт, що саме керівники спеціальних служб наголошують у своїх виступах на необхідності врахування так званої «сили гендерної рівності». Зокрема, у 2017 році голова MI6 сер Алекс Янгер наголосив, що передумовою роботи у спецслужбі є не стать, а характер, творчий потенціал та рішимість [3]. Ендрю Паркер, голова MI5, зазначив, що його служба та її персонал повинні відображати британське суспільство в цілому [2]. Адже саме різноманітна робоча сила здатна захистити цінності та інтереси держави, а також ефективно протистояти загрозам сучасних злочинних угруповань.

Зазначимо, що іноземні спецслужби, зокрема Великобританії, активно приймають участь у громадських ініціативах щодо звітування установ і організацій як державних, так і приватних, у реалізації ідей різноманітності.

Так, станом на 2017 рік, другий рік поспіль, британська MI5, за рейтингом журналу «The Times» (The Times Top 50 Employers for Women 2017), визнана лідером встановлення гендерної рівності, зокрема у створенні робочих місць, де жінки можуть розвиватися і реалізовувати свій потенціал [4]. Цей список формується в рамках національної кампанії щодо впровадження гендерної рівності. Нагороди, які є одними з найбільш престижних нагород за гендерну різноманітність та інтеграцію, визнають досягнення організацій і бізнесу у створенні інклюзивних робочих місць, де жінки мають змогу прогресувати і досягати максимальної реалізації свого потенціалу. Зокрема, представники команди з різноманіття та інклюзивності MI5 на врученні нагород зазначили, що серед напрямів професійного розвитку їх програма «Надихаємо майбутнє жінок-лідерів» є ключовою частиною зусиль MI5, спрямованих на реалізацію принципів забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків.

На сайті спецслужби зазначається, що ця нагорода є останньою у переліку нагород MI5 за визнання прогресу у сфері різноманітності. Протягом останніх трьох років MI5 була розміщена у першій десятці

індексу рівності на робочому місці Stonewall (ї отримала перше місце у 2016 році) та щорічно визначається еталоном найкращої практики підтримки роботодавцями персоналу ЛГБТ [4].

Крім того, MI5 отримала у 2015-2016 роках золоту стрічку для гендеру та у 2016 році посіла перше місце у рейтингу Бізнес у співтоваристві різноманітності та добробуту [4]. Це найвідоміший показник у Великобританії для гендерного та расового різноманіття на робочому місці, який оцінює діяльність організації в різних сферах, зокрема просування по службі, набір персоналу, його різноманітність, а також керівництво та представництво інтересів етнічних меншин і жінок.

Ще одним напрямком публічного обговорення та інформування громадськості щодо передумов розвитку гендерної політики у державі, зокрема у діяльності складових сектору безпеки і оборони, є оприлюднення доповідей парламентських комітетів із зазначеної тематики.

Зокрема, цікавим досвідом є здійснення Комітетом розвідки та безпеки Парламенту Великобританії (Intelligence and Security Committee, ISC) дослідження щодо розгляду різноманітності та інклюзивності MI6, MI5, GCHQ, Управління оборонної розвідки (Defence Intelligence Agency), Управління з питань безпеки та боротьби з тероризмом (The Office for Security and Counter-Terrorism, OSCT), Секретаріату національної безпеки (National Security Secretariat, NSS) та Об'єднаної розвідувальної організації (Joint Intelligence Organisation, JIO).

В опублікованому у 2015 році звіті під назвою «Жінки в розвідувальному співтоваристві Великобританії» ISC виявив, що хоча 53 % цивільних службовців в Великобританії – жінки, тільки 37 % особового складу секретної служби становлять жінки. Принаймні, жінки складають 38 % старших державних службовців, але це лише 19 % старших державних службовців у спецслужбах [5]. Зважаючи на зазначені диспропорції, британський парламентський комітет ухвалив, що спецслужбам Великобританії необхідно збільшити співвідношення жінок-працівників, і запропонував їм спробувати залучати більше дівчат-студенток з університетів, створити клубні школи та літні табори для молодших дівчат, а також орієнтуватися на жінок або матерів середнього віку.

Наголосимо, що у доповіді «Жінки в розвідувальному співтоваристві Великобританії» також зазначається, що брак різноманітності може призвести у подальшому до «непідтверджених упереджень» при наймі робочої сили, що вплине на здатність агентств визначати загрози та приймати рішення щодо їх нейтралізації [5].

Цікаво, що колишня агент МІ5 Енні Мейчон, коментуючи звіт зазначила, що наскільки їй відомо, в 1990-х роках МІ5, безумовно, мала 50-50-відсотковий поділ за статтю, і, хоча більшість жінок займали канцелярські посади, було чимало жінок-офіцерів, які досягли успіху, зокрема за останні 20 років було дві жінки-глави МІ5.

Дійсно, у британських секретних службах було декілька жінок, що займали високі керівні посади, включаючи двох очільниць МІ5. Так, Стелла Рімінгтон була керівником МІ5 з 1992 по 1996 рік, і першою жінкою, яка коли-небудь досягла найвищих посад. Еліза Маннінгем-Буллер також керувала МІ5 протягом 2002-2007 років.

Крім того, Енні Мейчон наголосила, що було також цікаво «порівняти і зіставити той факт, що МІ5 в даний час входить в у рейтинг Stonewall як один з 10 кращих роботодавців Великобританії, що надають робочі місця гомосексуалістам, адже всього 21 рік тому людям не дозволялося працювати у спецслужбах, якщо вони були геями» [5].

У звіті ISC «Різноманіття та інтеграція у британському розвідувальному співтоваристві», матеріали якого оприлюднені у 2018 році, йдеться про «кричущу відсутність» у складі МІ5 та МІ6 етнічних меншин та жінок на вищих керівних рівнях. Зазначається, що лише третина вищих державних службовців у МІ5 є жінками, і ця цифра навіть нижча в інших агентствах.

Вказаний звіт ISC розглядає чотири ключові захищені характеристики відповідно до Закону про рівність 2010 року – гендер, расу, стать та інвалідність. У доповіді зазначається, що МІ5 і МІ6 з'явилися в списках 50 найкращих роботодавців для жінок, і ці два агентства, а також GCHQ і Міністерство внутрішніх справ, включені до топ-100 категорій роботодавців групи прав ЛГБТ [2]. У зазначеному звіті також наголошується, що незважаючи на те, що «значний прогрес» у реалізації гендерної політики був досягнутий МІ5, МІ6, GCHQ та іншими службами, Комітет розвідки та безпеки виявив, що на вищому рівні розвідувальне співтовариство все ще не є гендерно збалансованим і не відображає повністю етнічний склад сучасної Британії. Крім того, існує очевидна відсутність чорношкірих, азійських та етнічних меншин персоналу на вищих рівнях державної служби в усіх спецслужбах. «І хоча 31 % вищих державних службовців у МІ5 це жінки, ця цифра є значно нижчою, а саме близько 25 %, в інших установах розвідувального співтовариства», наголошується у звіті [2].

Домінік Грів, голова ISC, представляючи звіт з різноманітності та інклюзивності спеціальних служб Великобританії сказав: «На ринку праці,

який відзначається все більшою конкурентоздатністю, важливо, щоб британське розвідувальне співтовариство могло залучати і використовувати навички, талант і досвід усіх секторів нашого суспільства для захисту і пропагування наших цінностей та збереження нашої країни в безпеці» [2].

Джеремі Флемінг, директор GCHQ, вважає, що прагнення до різноманітності означає зміну сприйняття кар'єри в розвідувальній спільноті, щоб чоловіки і жінки з усіх прошарків суспільства могли реалізувати себе у світі інтелекту та безпеки. У своєму виступі він наголосив, що є важливим, щоб розвідувальне співтовариство відображало сучасну Великобританію з її різноманітною і всеохоплюючою робочою силою, адже різноманітність заохочує виклики, стимулює інновації та забезпечує краще прийняття рішень [2].

Стосовно Служби безпеки України, як одного із складових сектору безпеки і оборони нашої держави, варто зазначити, що вона реалізує у своїй діяльності стандарти європейської гендерної політики. Суттєвим елементом впровадження гендерної політики, зокрема, є призначення жінок у керівництві Департаменту контррозвідувального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки, Центру міжнародного співробітництва, Військово-медичного управління, а також Управління взаємодії із засобами масової інформації та громадськістю Служби безпеки України.

Зрозуміло, що у діяльності СБ України, як і будь-якої іншої спецслужби, основним напрямом є здійснення оперативно-розшукової діяльності її співробітниками. Саме серед оперативного складу вітчизняної спецслужби спостерігається значний гендерний дисбаланс. Варто зазначити, що ненормований робочий день, виконання оперативних завдань у вихідні дні є певним викликом для багатьох жінок. Як правило, на сьогоднішній день жінки-військовослужбовці, що обіймають посади оперативних співробітників, обирають одну з трьох моделей вибудовування службової кар'єри: встановлення акцентів саме на службовій діяльності, інколи нехтуючи особистим життям або власною родиною; реалізація службових кар'єрних амбіцій після досягнення дітьми певного віку, здебільшого повноліття; намагання поєднати активну службову діяльність із реалізацією себе в особистому житті, виконанням сімейних обов'язків тощо.

На нашу думку, більша кількість жінок у спецслужбах інших держав є, здебільшого, наслідком впровадження певних соціально-економічних передумов для такої роботи та, безумовно, створенням середовища для реалізації жінками своїх можливостей.

Підсумовуючи, зазначимо, що впровадження гендерних аспектів у діяльність складових сектору безпеки і оборони України відбувається, у тому числі, шляхом забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків. Гендерна політика, заснована на застосуванні ідеї про різноманіття, позитивно впливає на оптимізацію роботи та збільшення її ефективності.

Зазначимо, що саме західні спецслужби акцентують увагу на тому, що адекватною відповіддю на сучасні загрози національній безпеці світових держав та елементом задоволення динамічних потреб міжнародних сил безпеки є врахування гендерної різноманітності.

Список використаних джерел:

1. Number of Federal Bureau of Investigation employees in 2017, by role and gender. URL: <https://www.statista.com/statistics/745497/number-of-fbi-employees-by-gender/>. (дата звернення 02.03.2019).
2. Sengupta K. MI5 and MI6 have 'glaring lack' of ethnic minority and female staff at senior levels, report reveals. URL: <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/mi5-ethnic-minority-mi6-female-staff-senior-roles-security-services-bame-gchq-a8452431.html>. (дата звернення 02.03.2019).
3. MI 6 chief on why gender diversity is a matter of national urgency. URL: <https://www.growthbusiness.co.uk/mi-6-chief-gender-diversity-matter-national-urgency-2549476/>. (дата звернення 02.03.2019).
4. MI5 named as a leader in gender equality. URL: <https://www.mi5.gov.uk/news/mi5-named-as-a-leader-in-gender-equality>. (дата звернення 02.03.2019).
5. 'Gender Equality Is Going Backwards': Why Britain Needs More Female Spies. URL: https://news.vice.com/en_us/article/8x7zq5/gender-equality-is-going-backwards-why-britain-needs-more-female-spies. (дата звернення 02.03.2019).

Шевцов А.Л.

викладач кафедри військового управління та права Військово-юридичного факультету НЮУ ім. Я. Мудрого, кандидат наук з державного управління.

Сидоренко С.М.

старший викладач СК № 31
Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки НА СБУ

ІНФОРМАЦІЙНІ ОПЕРАЦІЇ ЯК КОМПОНЕНТ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

Мегарозвиток сучасних інформаційних технологій, їх доступність та всеосяжність, безперешкодність проникнення у всі сфери життєдіяльності людини, суспільства і держави створюють ідеальні умови для досягнення геополітичних цілей невійськовими шляхами. Сьогодні деякі держави світу стають жертвами не так званої “гарячої війни”, а її прототипу у формах інформаційної, пропагандистської, етнічної, релігійної, кібернетичної боротьби, що уособлює в собі термін “гібридна війна”. Її відмінність від класичного військового конфлікту полягає у синтезі застосування форм збройної боротьби і засобів впливу нелетального характеру. При цьому, левову частку впливу на противника складають саме невійськові, гуманітарні методи.

На думку Джона МакК’юена, полковника у відставці ЗС США, автора статті “Гібридні війни” [3, с. 107-113], головна сутність такої війни складається у перенесенні основних військових зусиль із площини суто збройного протистояння в інформаційний простір.

Невід’ємною ключовою складовою гібридної війни є інформаційні операції. Найбільший досвід проведення інформаційних операцій в ході локальних військових конфліктів безперечно належить США.

Протягом війни у Перській затоці (1991 р.) в полон здалися 83962 іракських військовослужбовця. 70% з них під час опитування підтвердили, що саме листівки вплинули на їхнє рішення здатися в полон [5, с. 129]. В теперішній час фактично усі військові, миротворчі і гуманітарні місії збройних сил США супроводжуються широкомасштабною інформаційною підтримкою.

Польовий статут США в розділі 3-13 “Інформаційні операції: доктрина, тактика, прийоми і методи” [6, с. 19] дає визначення

інформаційної операції як сукупності застосування можливостей електронних засобів ведення війни, операцій в комп'ютерних мережах, психологічних операцій, військових методів дезінформації і забезпечення інформаційної безпеки.

При проведенні воєнних кампаній типу гібридної війни інформаційні операції мають низку переваг: відносно невелика вартість матеріальних засобів інформаційного протиборства; відсутність кордонів, лінії фронту, лінії розмежування при проведенні операцій; можливість безперервного інформаційного впливу на війська і населення противника з одночасним охопленням територій як окремих регіонів, так і в цілому держави; відсутність бойових втрат; прихованість і недосяжність джерел інформаційного впливу; складність оцінювання руйнівних наслідків від інформаційних атак; безкарність і неможливість оперативного адекватного реагування на деструктивні інформаційні виклики.

Головними завданнями інформаційної операції є: вплив на свідомість і мотивацію дій особового складу і населення противника в інтересах бажаної зміни їх особистої або групової поведінки; дезорганізація і паралізація інформаційних систем противника з метою досягнення інформаційних переваг і створення умов для успішного проведення бойової операції.

Пріоритетними об'єктами інформаційного впливу як правило виступають інформаційно-управлінські системи військової та цивільної інфраструктури противника. Серед них: системи управління військами, системи бойового управління, системи зв'язку і розвідки, системи промислового і енергетичного комплексу, телекомунікаційні системи, системи управління транспортом і банківською сферою.

Під час проведення інформаційних операцій використовується широкий арсенал способів і методів боротьби. Найбільш виразними є такі: маніпуляція, дезінформація, знищення, спрямовані на деморалізацію особового складу противника, пригнічення його волі і спонукання до припинення спротиву та подальшої боротьби, формування недовіри і незадоволення діями органів державної влади та військового управління.

П'ятий рік поспіль Україна знаходиться під шаленим інформаційним тиском гібридної війни. Це примушує вибудовувати державну систему захисту і протидії інформаційній експансії перш за все у воєнній сфері. Так, пункт 4 статті 3 Закону України "Про національну безпеку України" визначає, що державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної,

зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної і кібербезпеки [1, с. 8].

З точки зору нейтралізації негативного інформаційного впливу на особовий склад Збройних Сил України, а також реалізації державної наступальної інформаційної стратегії в структурі Сил спеціальних операцій ЗС України створені спеціальні підрозділи для фахової, цілеспрямованої і ефективної відсічі інформаційно-психологічних зусиль противника. Серед них 72-й Головний центр інформаційно-психологічних операцій (в/ч А-4398, м. Бровари), 74-й Центр інформаційно-психологічних операцій (в/ч А-1277, м. Львів), 83-й Центр інформаційно-психологічних операцій (в/ч А-2455, м. Одеса), 16-й Центр інформаційно-психологічних операцій (в/ч А-1182, смт. Гуїв, Житомирська обл.). Особовий склад вказаних підрозділів активно працює в зоні проведення операції об'єднаних сил на території Луганської і Донецької областей [4].

Стаття 29 розділу 8.2 Бойового статуту механізованих і танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України (частина III) покладає особисту відповідальність на командира підрозділу за морально-психологічний стан особового складу та протидію деструктивному інформаційно-психологічному впливу противника [2, с. 341]. Всі ці заходи безперечно сприяють організованому і системному захисту від руйнівного інформаційного впливу противника. Але, з огляду на стан цієї роботи в провідних країнах Північно-Атлантичного альянсу треба визнати, що цього ще недостатньо.

З огляду на вищевикладене вбачалось би за доцільне: конкретизувати і вдосконалити нормативно-правову базу інформаційної складової в діяльності силових і правоохоронних відомств держави; відновити базу підготовки фахівців за профілем інформаційно-психологічної боротьби; кардинально переглянути стан матеріально-технічної бази інформаційної діяльності; оперативно втілювати позитивний досвід контр- і спец-пропагандистських заходів та протидії кібератакам.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Національну безпеку України» від 21 червня 2018 року, № 2469-VIII / Закон України «Про національну безпеку України»: - Харків, - «Право», - 2018, - с. 8.
2. Бойовий статут механізованих і танкових військ Сухопутних військ Збройних Сил України. 2016. URL: http://www.dut.edu.ua/ua/lib/1/category/736_/view/1614_, с. 341 (дата звернення 26.03.2019).
3. Макаренко С.І. Информационное противоборство и радиоэлектронная борьба в сетевых войнах начала XXI века. / С.І. Макаренко.- Санкт-Петербург: Научное издательство, 2017.- с. 107-113.

4. Сили спеціальних операцій. 2018. URL: <https://www.ukrmilitary.com/p /specially-forces-operations.html> (дата звернення 26.03.2019).
5. Черник П.П. , Шумка А.В. Інформаційно-психологічні операції у війнах та збройних конфліктах другої половини XX – початку XXI ст. / П. П. Черник, А.В. Шумка. – Львів: Львівський інститут Сухопутних військ Національного університету “Львівська політехніка“, 2008. – с. 129.
6. Information Operations: Doctrine, Tactics, Techniques, and Procedures. Field manual No. FM 3-13 (FM 100-6). 2003. URL: <https://fas.org/irp/doddir/army/fm3-13-2003.pdf> (дата звернення 26.03.2019).

5. ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ ОПЕРАТИВНО- СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ (ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА, ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД, ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА)

Бугай Ю. Р.

курсант 1-го курсу ІПЮК для СБУ
НЮУ ім. Я. Мудрого

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВО- БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ В РАЙОНІ ПРОВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Психологічна підготовка, супровід та допомога військовослужбовцям, які знаходяться при виконанні службово-бойових завдань в районі проведення бойових дій є надзвичайно важливим фактором для успішної реалізації їхніх оперативних завдань. Адже саме стресостійкість та психологічна готовність до виконання оперативних завдань є необхідними якостями, якими повинні володіти військовослужбовці збройних сил та інших військових формувань. Особливо це є актуальним на сьогоднішній день, коли проводиться операція об'єднаних сил (ООС) на сході України.

Саме початок антитерористичної операції (АТО) в Україні актуалізував проблему посттравматичного стресового розладу, який погано впливає на подальше життя військовослужбовців поза війною. Дуже важливо не перебільшувати цю проблему, але водночас і не мінімізувати її. Такі люди повинні усвідомлювати те, що у значної частини осіб, які пережили психотравмуючу подію, проблеми у сфері психічного здоров'я виникатимуть не одразу, а можуть з'явитися через деякий час [1]. Варто пам'ятати, що ці проблеми можуть проявитися не лише як посттравматичний стресовий розлад (ПТСР), а й у формі інших розладів, зокрема: зловживання психоактивними речовинами, алкоголем, депресії, тривожні розлади, порушення контролю, спалахи злості та інше.

Для боротьби з негативними проявами ПТСР експертами Всесвітньої організації охорони здоров'я – установи ООН розроблена концепція реабілітації, яка передбачає певну систему заходів, спрямованих на швидке і максимально повне відновлення фізичного, психологічного та соціального статусу військовослужбовців з метою активної інтеграції його

в суспільство з досягненням для нього можливої соціальної та економічної незалежності

[2]. Це є, дійсно, дуже важливим, адже розвиток і благополуччя країни, а також здоров'я її громадян є найважливішими цінностями суверенної держави. Більше того, від 27 грудня 2017 року діє «Концепція розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року», метою якої є створення цілісної, ефективної системи охорони психічного здоров'я, яка функціонує в єдиному міжвідомчому просторі, забезпечує покращення якості життя та дотримання прав і свобод людини [3]. За даними Державної служби України у справах ветеранів війни та учасників АТО, станом на 10 січня 2017 року реабілітаційні центри надали соціально-психологічну допомогу 10 321 військовослужбовцю, які були демобілізовані після участі в АТО, та 10 426 членам родин військовослужбовців Збройних Сил України [4].

Така статистика свідчить про те, що для військовослужбовців участь у бойових діях є потужним стресом, що може призводити до функціональних порушень організму, розвитку соматичних захворювань і виникненню патологічних реакцій. Тому саме медико-психологічна реабілітація здатна допомогти військовослужбовцям після пережитого стресу. Ця реабілітація, насамперед, спрямовується на особистість військовослужбовця, його самооцінку, комунікативні властивості, потреби, психологічні механізми компенсації та захисту, способи поведінки в родині, в професійному колективі та в інших соціальних групах. Більше того, військовослужбовцям потрібна певна так звана «психологічна корекція», яка включає в себе цілеспрямований психологічний вплив на військовослужбовця для приведення його психічного стану до норми після виявлення в нього будь-яких психологічних відхилень, неклінічних порушень та відновлення його здатності до виконання службових обов'язків. Також можуть надаватися психологічні індивідуальні чи групові консультації [5].

Під час бойових дій психічний розлад, що виникає як затяжна реакція на екстремальну або травматичну подію чи особливо тяжку ситуацію загрозливого або катастрофічного характеру може викликати загальний дистрес майже в будь-якої людини. Це може бути травматична подія пов'язана з загибеллю або серйозними пораненнями близьких тобі людей, при цьому людина може бути як очевидцем страждань інших, так і безпосередньо жертвою таких жорстоких обставин. Іноді, зусилля по униканню думок, почуттів або розмов, дій, місць або людей, що будять спогади про травму допомагають блокувати ці негативні емоційні реакції.

Але частіше метод постійного уникання стимулів, пов'язаних із травмою не до кінця допомагає позбутись цих аспектів травми. Саме тому військовослужбовці звертаються за допомогою до військових психологів, які повинні з обережністю ставитись до таких людей, адже навіть певні слова, такі як «зловживання» чи «наси́льство» можуть нашкодити військовослужбовцю на негативну реакцію.

Звичайно, в світі є досить багато різних методів реабілітації військовослужбовців. Одним з найпоширеніших – метод «паперового пакету», виконуючи його, людина збільшує вміст вуглекислого газу в крові, завдяки чому вирівнюється дихання й особа починає заспокоюватись [6]. Якщо військовослужбовець повернувся з району бойових дій, то суспільство повинно залучати його активно у повсякденне життя для того, щоб він швидше адаптувався до нормального, спокійного способу життя. Він повинен усвідомити, що є потрібним іншим, і зовсім не є тягарем. В іншому разі у свідомості бійців виникає розлом: там він герой, а тут дружина робить усе сама, щоб він начебто відпочив. Не «жалійте» його, втягуйте у побутові дрібниці. Якщо немає різко агресивних форм поведінки, не можна відгороджувати дітей від батька. Дитина – це додаткова ниточка, яка прив'язує бійця до реального життя. Якщо є певний прояв агресії на словах - говоріть із людиною спокійно. Так, усередині все закипить, але піддаватися на цю агресію не можна. Своєю поведінкою, інтонацією і реакцією дайте зрозуміти, що ви усвідомлюєте, як йому важко.

З огляду на вищесказане, впровадження психологічної підготовки до виконання службово-бойових завдань не менше потрібна і курсантам ВВНЗ, адже, можливо, вони також в майбутньому будуть обороняти нашу державу від зовнішніх ворогів і, звичайно, вони повинні бути готовими до цього не тільки фізично, а й психологічно. Прикладом може слугувати підготовка військовослужбовців в Європі, США, де під час тренування для них вже створюють максимально схожі умови війни. Все це робить їх психологічно стійкішими та сильнішими й загартовує в емоційному стані.

Отже, необхідність та важливість психологічного забезпечення військовослужбовців при виконанні службових-бойових завдань в районі проведення бойових дій, що включає в себе психологічну підготовку, психологічний супровід та психологічну допомогу є надзвичайно важливим аспектом в процесі підготовки кваліфікаційних кадрів для потреб сектору безпеки й охорони.

Список використаних джерел:

1. Кокун О.М., Агаєв Н.А., Пішко І.О., Лозінська Н.С., Остапчук В.В., «Психологічна робота з військовослужбовцями - учасниками АТО на етапі відновлення» - методичний посібник. - К.: НДЦ ГП ЗСУ, 2017. – 282.

2. Макаревич О.П. Психологічна підготовка особистості до поведінки в складних ситуаціях. Навчально-методичний посібник. - К.: ВГІ НАОУ, 2000. - 188 с.
3. ЗУ «Про схвалення Концепції розвитку охорони психічного здоров'я в Україні на період до 2030 року» <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1018-2017-%D1%80>
4. Державна служба України у справах війни та учасників антитерористичної операції: офіційний веб сайт <http://dsvv.gov.ua/>
5. Бермант-Полякова О.В., «Посттравма: діагностика і терапія», Речь, 2006. - 248 с.
6. Альохін А.М., «Психічні розлади в практиці психолога» - навчальний посібник, Сенсор, 2009. - 140 с.

Ваврик Л.В.

доцент спеціальної кафедри НА
СБУ, кандидат психологічних наук

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Зміни, які відбуваються в суспільстві, у державі, в безпекових інституціях під впливом науково-технічного прогресу, сучасних міжнародних стосунків, виступають важливим фактором, який обумовлює підвищені вимоги до професійної діяльності військовослужбовців. Тож, в умовах сьогодення актуальними постають питання психологічного забезпечення службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони. Виконання фахівцями професійних обов'язків, пов'язане з ризиком і небезпекою, відбувається в складних умовах та зумовлює високе психічне навантаження. Обумовлення шляхів вдосконалення психологічного супроводження військовослужбовців при виконанні оперативно-службових завдань слід, насамперед, почати із визначення змісту та структури їх психологічної готовності щодо них, оскільки це дасть змогу виокремити основні психологічні компоненти, на які повинен бути спрямований вплив психологів та керівників різних рівнів.

Службово-бойова діяльність висуває підвищені вимоги передусім до нервово-психічної стійкості та емоційно-вольової сфери військовослужбовців, оскільки вони постійно знаходяться в умовах стресу. Особливості поведінки в умовах бою, адекватність дій, пізнавальних процесів та рівень емоційно-вольової стійкості залежить від індивідуально-психологічних особливостей людини, підготовленості її психіки до стресових ситуацій.

Канадський фізіолог Ганс Сельє вважав [1], що «стрес» – це синдром напруженості, який виникає під впливом високих психічних навантажень,

реальної небезпеки, наявних загроз від вчинення помилок та високої відповідальності за них тощо. Цей синдром діє на об'єкт і забезпечує його пристосування до умов середовища.

Вченими встановлено, що психофізіологічні зрушення емоційного походження стають менш вираженими, якщо спеціаліст тренований, професійно досвідчений, фізично загартований та підготовлений до подолання перешкод [2, с. 29].

Головним завданням психологічної підготовки до службово-бойової діяльності воїнів, є формування стійкості їх психіки до екстремальних умов бойових дій і забезпечення оптимального прояву їх психологічних якостей задля успішного виконання поставлених завдань. Психологічна підготовка організовується та проводиться як в процесі повсякденного навчання, так і під час бойових дій. Виходячи з цього, виокремлюють такі її види [3]:

1. *Загальна психологічна підготовка*, яка зорієнтовується на формування й зміцнення психологічних якостей військовослужбовців, що допомагають підтримувати бойову здатність на належному рівні, та здійснюється у процесі повсякденного навчання. Загальна психологічна підготовка має сприяти швидкій адаптації військовослужбовця до дій в умовах стресу.

2. *Спеціальна психологічна підготовка* – здійснюється безпосередньо в бойових умовах та має на меті підготовку психіки військовослужбовця до впливу стрес-факторів при вирішенні конкретного оперативного-службового завдання із врахуванням його специфіки та особливостей. Спеціальна психологічна підготовка забезпечує усвідомлення самого завдання, доцільності застосування відпрацьованих прийомів та дій, вироблення способів подолання негативних психічних станів, що можуть виникати під час бойових дій.

У процесі занять та тренувань військовослужбовці оволодівають прийомами саморегуляції, зняття нервової напруги, мобілізації на виконання поставленого завдання. Розвитку навичок вольових дій сприяє виконання тренінгових вправ, ділових ігор, спрямованих на розвиток якостей, що дозволяють подолати перешкоди. Досвід вольової активності, накопичений у процесі таких тренувань, буде впливати на розвиток волі, вольових якостей особистості. Процес формування готовності військовослужбовця до успішного виконання професійних завдань в системі професійної підготовки передбачає реалізацію таких професійно спрямованих заходів:

- патріотичних – зібрань, зустрічей із ветеранами, учасниками

бойових дій, досвідчених співробітників зі стійкими, зрілими поглядами, переконаннями з питань забезпечення державної безпеки;

- спеціальних – заняття з підвищення професійного рівня, у процесі яких формується система професійних знань, умінь та комплекс спеціальних навичок щодо реалізації конкретних завдань (професійна компетентність);

- психологічних – тренінги, індивідуальні бесіди, психологічні консультації та психокорекція, результатом яких повинно стати формування та розвиток необхідних психологічних характеристик, комплексу психологічних знань щодо особливостей комунікації в колективі, здійснення саморегуляції власного психічного стану.

Психологічна підготовка є важливою складовою професійної підготовки військовослужбовців в цілому. Сама психологічна підготовка зумовлена особливостями службово-бойової діяльності співробітників. Відповідно до цього зміст психологічної підготовки має характеризуватися чітко вираженою професійною спрямованістю та бути орієнтований на розвиток професійної компетентності, що виражає єдність теоретичної і практичної готовності фахівця до успішної реалізації завдань, характеризує його професіоналізм. У межах психологічної підготовки проводиться:

- формування та розвиток мотивації до успішної службово-бойової діяльності загалом;

- формування психологічної готовності та конструктивних дій в екстремальних ситуаціях;

- розвиток психологічної орієнтованості у різних аспектах специфічної оперативно-службової діяльності;

- формування і розвиток професійно значущих пізнавальних якостей;

- вдосконалення та розвиток навичок і вмінь встановлення психологічного контакту з членами колективу;

- формування психологічної стійкості, вміння володіти собою в напружених ситуаціях оперативно-службової діяльності;

- розвиток емоційно-вольових якостей особистості, навчання співробітників прийомам саморегуляції вольової активності та навичок вольових дій;

- підготовка до психічних перевантажень у роботі та здатності успішно працювати за будь-яких умов.

Результатом зазначеної системи заходів є психологічна готовність військовослужбовця. Формується та розвивається психологічна готовність на основі усвідомлення співробітником власних сформованих професійно

важливих якостей, ставлення до діяльності, тобто певної індивідуальної професійної концепції [4] та складається із особистісного, інтелектуально-операційного та мотиваційного компонентів.

Загалом, психологічна готовність військовослужбовців до службово-бойової діяльності представляє собою сформовану на основі певних психологічних характеристик та професійної компетентності здатність до успішного виконання поставлених завдань. Вона є складовою професійної майстерності фахівців військових підрозділів та виступає однією із необхідних передумов здійснення службово-бойової діяльності.

Слід зазначити, що психологічна готовність не є сталим утворенням, вона формується у процесі професійної підготовки, розвивається при виконанні бойових завдань та є необхідною передумовою успішності діяльності, оптимальної регуляції та стабільності. Саме тому, психологічна готовність має розвиватись комплексно, її основа – психологічні характеристики – не може остаточно сформуватися тільки у процесі професійної підготовки. Чим складніші завдання, які необхідно виконати, тим яскравіше проявляються психологічні особливості готовності, тим більшого значення набувають вольові зусилля, саморегуляція і зовнішній вплив на співробітника, спрямовані на активізацію і мобілізацію всіх його сил і можливостей. Психологічна готовність військовослужбовців до службово-бойової діяльності поділяється на постійну і ситуативну. Постійна готовність – це перманентний психічний стан, що формується у процесі професійної підготовки на основі усвідомлення власних професійно важливих якостей та професійної компетентності. Ситуативна готовність – це психічний стан, що виникає у військовослужбовця безпосередньо при виконанні конкретних функціональних обов'язків, залежно від чіткості поставлених завдань, рівня мотивування щодо їх виконання, усвідомлення їх значущості, та ґрунтується на особливостях постійної готовності [4].

Серед важливих психологічних детермінант, від яких залежить становлення і рівень готовності до виконання завдання, передусім слід виокремити мотивацію до виконання професійних завдань. При нейтральному чи пасивному ставленні до виконання завдання, хоча і може бути досягнутий позитивний результат, але підготовчі дії потребують більшої напруги, що негативно вплине на рівень психологічної готовності. Тож, для розвитку психологічної готовності військовослужбовця виконання професійних завдань також необхідно: актуалізувати основні мотиви співробітників до здійснення службово-бойових завдань (прагнення підтвердити свою професійність, бажання служити задля захисту Батьківщини, інтерес до нових вражень, прагнення працювати за певною

лінією роботи, патріотичні почуття); розвивати основні психологічні характеристики співробітників, що підвищують рівень психологічної готовності (сміливість, емоційну стійкість, самоконтроль) та корегувати ті характеристики, які знижують її рівень (низьку нервово-психічну стійкість, тривожність, напруженість).

Основними складовими психологічної готовності є:

1) професійно-психологічні вміння – це вміння враховувати і створювати відповідні психологічні умови для вирішення актуальних проблем; уміння професійно користуватись основними технічними і психологічними засобами; вчасно та виправдано використовувати тактико-психологічні прийоми;

2) розвинуті психологічні характеристики, від наявності або ступеня розвитку яких безпосередньо залежить: якість оволодіння професійно важливими вміннями і навичками. Такими характеристиками є, зокрема, професійно розвинуті сприйняття, увага, мислення, спостережливість, пам'ять, уявлення, що досягається у процесі спеціальної психологічної підготовки;

3) професійна усталеність, яка передбачає відсутність реакцій астеничного типу при дії стрес-чинників в екстремальних умовах; натренованість у точному, виконанні службових дій у психологічно складних умовах; уміння зберігати професійну пильність, виявляти розумну обережність і увагу до ризику й небезпеки; усталеність до психологічного тиску з боку третіх осіб; уміння стримувати себе в психологічно напружених конфліктних ситуаціях протидії проявам і впливам злочинного елементу.

Часто як синонім останньої використовується термін психологічна стійкість. Вона розглядається як один із найважливіших показників психологічної підготовленості, що полягає у здатності співробітників не піддаватися впливу негативних обставин. Тут важливості набуває формування знань і умінь передбачати ці труднощі при вирішенні службово-бойових завдань. Наявність психологічної стійкості сприяє натренованості майбутніх співробітників у бездоганному виконанні професійних дій в умовах максимальних психологічних навантажень, що може досягатися шляхом моделювання ситуацій напруженості у процесі тренувань і практичних занять із розвитку психологічних характеристик, необхідних для успішного виконання бойових завдань.

Формування психологічної стійкості й уміння володіти собою в напружених ситуаціях передбачає вироблення у співробітників певних емоційно-вольових якостей особистості, таких як відповідальність,

стійкість до невдач, схильність до ризику, стресостійкість, самовладання, витримка тощо. Військовослужбовець повинен володіти прийомами самоконтролю поведінки, керувати своєю поведінкою та емоціями [5].

Таким чином, викладене вище дає підстави зробити такі висновки:

— службово-бойова діяльність висуває підвищені вимоги до нервово-психічної стійкості військовослужбовців, їх емоційно-вольової сфери, оскільки однією з головних умов оптимальних дій в умовах бою є здатність протистояти стресу;

— у процесі професійної підготовки у військовослужбовця має сформуватися стан психологічної готовності до дій в екстремальних ситуаціях, що базується на їх мотивах, інтелектуальних можливостях, особливостях емоційно-вольових процесів, індивідуально-психологічних особливостях.

— психологічна готовність співробітників є результатом психологічної підготовки, основними завданнями якої є: підвищення емоційно-вольової стійкості співробітників до дії стрес-факторів та їх поєднань, типових для виконання завдань; розвиток психологічних характеристик, формування професійної компетентності (специфічних знань, навичок і вмінь, що сприяють успішному виконанню завдань).

Список використаних джерел:

1. Сельє Г. Стресс без дистресса / Г. Сельє. – М. : Прогресс, 1982. – 124 с.
2. Корольчук М.С. Психофізіологія діяльності : підруч. / М. С. Корольчук. – К. : Ельга, Ніка-Центр, 2003. – 400 с.
3. Криворучко П.П. Вияви негативних психічних станів у військовослужбовців в екстремальних умовах діяльності та управління ними / П. П. Криворучко // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. праць. – Т. 3. Ч. 2. – К., 2001. – С. 131–137.
4. Іванова Н.Г. Психологічні основи професійної підготовки правоохоронців: поняття та зміст / Н.Г. Іванова // Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України. Серія : Психолого-педагогічні та філологічні науки (7 грудня 2012 року). – Хмельницький : Вид-во Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького, 2012. – С. 72-73.
5. Weiss D. S. Predicting symptomatic distress in emergency services personnel / [D. S. Weiss , C. R. Marmar, T. J. Metzler, H. M. Ronfeldt] // J. Consult. Clin. Psychol. – 1995. – Vol. 63. – № 3. – P. 361-368.

Кравченко Н. М.
старший офіцер навчально-
методичного відділення Київського
факультету НА НГУ

ДО ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ

Постійний розвиток правоохоронних та військових формувань змінює вимоги до професійно-важливих якостей особового складу та ставить нові завдання щодо їх професійної придатності. Тому, психологічне забезпечення набуває актуальності та допомагає підвищити боєздатність, зменшити травматизм та попередити проблеми, які можуть виникнути в подальшому.

Сьогодні все більш важливого значення набуває психологічне забезпечення діяльності сил охорони правопорядку, під яким розуміється комплекс заходів щодо формування, підтримання та відновлення у особового складу психологічних якостей, які забезпечують високу психологічну готовність та психічну стійкість особового складу виконувати службово-бойові завдання в будь-яких умовах обстановки.

У зв'язку з цим актуальним є питання пошуку нових підходів до впровадження наукових знань у професійну діяльність правоохоронців та військовослужбовців, особливо офіцерів по роботі з особовим складом, які мають бути здатними психологічно впливати на особистість військовослужбовця з метою підвищення ефективності його професійної діяльності та рівня бойової готовності.

Що стосується наукових досліджень проблеми психологічного забезпечення, то слід зазначити, що вирішенню вищезазначеної проблематики присвячено багато наукових праць. Ці наукові дослідження стосуються, як різних підрозділів сил охорони правопорядку, так і різних видів службово-бойової діяльності.

Наприклад, до вирішення проблеми психологічного забезпечення військовослужбовців збройних сил, в останні роки долучається багато вітчизняних та закордонних учених: О.Ф. Хміляр, Ю.Н. Арзамаскін, А.Ф. Вакаров, О.Г. Караяни, А.В. Черкасов, І.Ф. Феденко та ін.

Що стосується професійної діяльності військовослужбовців в екстремальних умовах, то на сьогоднішній день проблеми психологічного забезпечення ґрунтовно та повно представлені в роботах провідних вчених,

які працювали та працюють на кафедрі морально-психологічного забезпечення Національного університету оборони України (В.В. Ягупов, В.В. Стасюк, В.І. Алешенко, М.С. Корольчук, Г.В. Ложкін, В.І. Осьодло, П.П. Криворучко, В.М. Грицюк та ін.), та інших науково-педагогічних працівників.

Морально-психологічне забезпечення виконання завдань служби організовується на весь термін її несення і проводиться в три етапи: у період підготовки до служби, під час несення служби, після закінчення служби.

Метою морально-психологічного забезпечення є підтримання високої бойової готовності, пильності, військової дисципліни та законності під час несення служби всіма військовослужбовцями.

Особливу увагу звернути на згуртованість військового колективу. Вчасно виявляти військовослужбовців які негативно сприймаються військовим колективом через особливості характеру та специфічної поведінки та таких, які мають ознаки аутоагресивної поведінки. З метою підтримання високої правової свідомості військовослужбовців напередодні виконання службово-бойових завдань на інструктажах інформувати їх про кримінальну та інші види відповідальності за порушення правил несення служби та поводження зі зброєю.

Під час несення служби інформувати особовий склад про оперативну зміну соціально-політичної та криміногенної ситуації у регіоні яка може вплинути на якість виконання завдань служби, звертаючи увагу на своєчасність, повноту та достовірність інформації.

У загальному випадку найважливішими прикладними завданнями психологічної роботи у силах охорони правопорядку України, до яких віднесено Національну гвардію України (НГУ), Службу безпеки України (СБУ), Міністерство внутрішніх справ (МВС) України, Державну прикордонну службу України (ДПСУ), Військову службу правопорядку Збройних Сил України (ЗСУ), Управління державної охорони України, є: – організація заходів психологічної роботи щодо забезпечення бойової і мобілізаційної готовності, виконання службово-бойових завдань, несення вартової і внутрішньої служби; – вивчення молодого поповнення і розроблення пропозицій щодо його раціонального розподілу; – вивчення індивідуально-психологічних особливостей військовослужбовців, соціально-психологічних процесів і явищ у військових колективах і прогнозування їх розвитку; – формування здорового психологічного клімату у військових колективах; – психологічний аналіз службово-бойової діяльності, навчального процесу, роботи з особовим складом і вироблення

заходів щодо підвищення їх ефективності; – збереження психологічної безпеки особового складу, запобігання розвитку негативних психічних станів, які можуть виникати при виконанні службово-бойових завдань; – організація психологічної допомоги військовослужбовцям, членам їх сімей і цивільному персоналу [1].

У Наказі МВС України «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій» зазначається, що психологічне забезпечення - комплекс психодіагностичних, психопрофілактичних і психокорекційних заходів, спрямованих на вивчення, формування та розвиток в осіб рядового і начальницького складу, рятувальників та працівників професійно важливих психологічних якостей, підтримання позитивних психічних станів, необхідних для успішного виконання завдань за призначенням та збереження високого рівня психологічної безпеки [2].

Важливу увагу слід приділяти дослідженню діяльності служби психологічного забезпечення системи МВС України, яка відіграє важливу роль у реалізації психологічного забезпечення. У своїй діяльності служба психологічного забезпечення реалізує засади практичної психології, покликана сприяти успішній професійній діяльності працівників Національної поліції України, Державної служби України з надзвичайних ситуацій, військовослужбовців Національної гвардії України.

Відповідно до Положення про службу психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України, затвердженого наказом МВС України від 28 липня 2004 року № 842, систему психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів та підрозділів МВС України слід визначити як сукупну узгоджену діяльність спеціальних підрозділів психологічного забезпечення, науково-дослідних установ, навчальних закладів, практичних органів і внутрішніх військ МВС України, яка спрямована на підвищення ефективності їх оперативно-службової діяльності та боездатності шляхом цілеспрямованого використання науково обґрунтованих форм, методів і засобів професійної психології [3].

Виходячи з вищезазначеного необхідно зауважити на неабияку роль психолога служби психологічного забезпечення системи МВС України, який має втілювати новітні досягнення психологічної науки не лише в роботу з персоналом, а й у вирішення повсякденних питань щодо посилення охорони правопорядку, протидії злочинності, забезпечення профілактичних заходів у подоланні деструктивних психологічних явищ, зокрема професійної деформації [4].

Слід приділити особливу увагу напрямам психологічного забезпечення, які є важливими у процесі психологічного забезпечення всіх підрозділів сил охорони правопорядку не залежно від специфіки їх діяльності.

На прикладі Збройних сил України до напрямів психологічного забезпечення відносять: професійно-психологічний відбір; професійно-психологічна підготовка; психологічний супровід виконання службово-бойових завдань; вивчення соціально-психологічного клімату у військових колективах, психологічна оцінка надзвичайних подій; психопрофілактика, психологічна допомога та реабілітація, професійна підтримка психологів.

Професійно-психологічний відбір у Збройних Силах України – комплекс заходів, спрямованих на забезпечення відбору громадян, які призиваються (приймаються) на військову службу, і військовослужбовців з професійно важливими якостями, що відповідають вимогам військово-професійної діяльності.

Основними завданнями професійно-психологічного відбору особового складу є: оцінка психологічної та психофізіологічної придатності військовослужбовців до видів діяльності, до виконання яких вони призначаються, прогноз успішності їх подальшої професійної діяльності під час проходження військової служби та виконання завдань за призначенням; виявлення осіб з нервово-психічною нестійкістю, з асоціальними установками та тих, які вживають психоактивні речовини, підготовка та надання керівному складу військових частин (підрозділів) відповідних висновків та рекомендацій;

надання рекомендацій з раціонального розподілу особового складу відповідно до рівня розвитку їх професійно важливих індивідуально-психологічних та психофізіологічних якостей за військовими спеціальностями.

До заходів професійно-психологічного відбору у Збройних Силах України входять: визначення придатності до конкретних видів військово-професійної діяльності громадян, які призиваються (приймаються) на військову службу; військово-професійна орієнтація громадян і військовослужбовців на оволодіння відповідними військово-обліковими спеціальностями; попереднє вивчення індивідуально-психологічних якостей кандидатів для навчання у вищих військових навчальних закладах і військових навчальних підрозділах вищих навчальних закладів (далі - ВВНЗ і ВНП ВНЗ); вивчення індивідуально-психологічних і професійно важливих якостей кандидатів для навчання, допідготовки, перепідготовки у навчальних центрах (підрозділах) Збройних Сил України осіб рядового,

сержантського та старшинського складу; вивчення індивідуально-психологічних і професійно важливих якостей кандидатів для прийняття на військову службу за контрактом осіб рядового, сержантського та старшинського складу; вивчення індивідуально-психологічних і професійно важливих якостей кандидатів для прийняття на військову службу за контрактом осіб офіцерського складу; вивчення індивідуально-психологічних і професійно важливих якостей кандидатів для проходження служби у військовому резерві; вивчення індивідуально-психологічних і професійно важливих якостей кандидатів для участі в міжнародних операціях з підтримання миру і безпеки у складі національного контингенту і національного персоналу, що не входить до складу національного контингенту; вивчення індивідуально-психологічних і професійно важливих якостей громадян, які призиваються на строкову військову службу, а також осіб офіцерського складу за призовом; вивчення індивідуально-психологічних якостей військовозобов'язаних за призовом під час мобілізації, на особливий період; вивчення професійно важливих якостей військовослужбовців під час оцінювання при призначенні на посади і переміщенні по службі на підставі резерву кандидатів для просування по службі з підготовкою відповідних висновків і рекомендацій; надання за результатами відбору висновків і рекомендацій командирам (начальникам) щодо доцільності призову (прийому) визначених осіб на службу до Збройних Сил України, організації індивідуальної роботи з підлеглими, комплектування екіпажів, розрахунків, команд, підрозділів військовослужбовцями з урахуванням їх психологічної сумісності, індивідуально-психологічних і професійних якостей [5].

Отже, розглянуте питання пронизує всі сторони психологічного забезпечення сил охорони правопорядку та здійснюється на всіх рівнях і націлюється на побудову процесу всебічної підготовки і застосування військ (сил) з урахуванням психологічних закономірностей поведінки та дій об'єктів впливу. Наведені узагальнення та рекомендації дозволяють стверджувати, що ефективна організація й здійснення заходів психологічного забезпечення щодо досягнення високого морально-психологічного стану й підтримки психічної стійкості особового складу, - необхідна умова високої боєздатності особового складу.

Перспективи подальшого дослідження в сфері психологічного забезпечення у військових формуваннях, слід спрямувати на з'ясування такого проблемного питання як створення ефективної системи психологічної забезпечення під час виконання бойових завдань.

Список використаних джерел:

1. Прикладна психологія службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку [Текст] : підручник / І. І. Приходько, І. І. Ліпатов, Л.Ф. Шестопалова та ін.; за заг. ред. проф. І. І. Приходька, 2-ге вид. – Х. : НА НГУ, 2016. – 334 с.: іл. 11; табл. 18; бібліогр. 76 назв.
2. Наказ МВС України від 31.08.2017 № 747 «Про затвердження Порядку психологічного забезпечення в Державній службі України з надзвичайних ситуацій» (офіційний вісник України офіційне видання від 08.12.2017 - 2017 р., № 96, стор. 527, стаття 2944, код акта 88151/2017).
3. Про подальший розвиток служби психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ України [Електронний ресурс] : наказ МВС України від 28 лип. 2004 р. № 842. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1365-04>. – Назва з екрана.
4. Шевченко О. М. Напрями та засоби забезпечення професійної захищеності практичних психологів ОВС України : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.06 / Шевченко Олександр Миколайович. – Київ, 2006. – 199 с.
5. Наказ МОУ від 10.1.2014 року № 883 «Про затвердження Інструкції з організації професійно-психологічного відбору у Збройних Силах України» Офіційний вісник України офіційне видання від 30.01.2015 — 2015 р., № 6, стор. 52, стаття 128, код акта 75417/2015.

Олійник О. Д.

курсант 1-го курсу ІШОК для СБУ
НЮУ ім. Я. Мудрого

ДО ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ ОПЕРАТИВНО- СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Важливими складовими психологічного забезпечення є формування й підтримання високого морального духу армії, морально-психологічного стану й дисципліни особового складу, матеріального забезпечення, військового правопорядку, згуртування військових колективів і протидію інформаційно-психологічному впливу противника. [2]

- інформаційно-психологічна протидія;
- інформаційно-пропагандистське забезпечення;
- психологічне забезпечення;
- військово-соціальна робота;
- матеріальне забезпечення
- культурно-виховна робота;

Щоб правильно реагувати на проблеми психологічного забезпечення військовослужбовців в Україні ми повинні вивчити історію психологічних операцій у світі.

Що ж таке психологічна операція? Психологічна операція - це сплановані дії з передачі конкретної інформації та індикаторів до іноземних аудиторій, щоб вплинути на їхні почуття, мотиви, критичне мислення і, зрештою, на діяльність іноземних урядів, організацій, груп чи індивідів. Вперше цей термін виник у далекому 1918 році під час заснування підрозділу психологічної пропаганди військової розвідки американського експедиційного корпусу (АЕК). [2]

В СРСР, під час Холодної війни, існувало визначення - антипод — планова пропаганда або допоміжна (політична, економічна, культурна, військова та інша) діяльність, яка проводиться в мирний та військовий час, розрахована на іноземні ворожі, дружні або нейтральні аудиторії з метою впливу на їх відносини і поведінку в сприятливому напрямку для досягнення політичних і військових цілей. [2]

Офіційно термін психологічна операція, як я вже зазначив виник у 1918 році, але насправді ще у IV столітті до н.е. за часів правління Олександра Македонського вже діяли засоби пропаганди, тобто психологічні операції. [А] Щоб утримувати величезні території своєї Імперії разом, він залишав своїх вірних людей в кожному із завойованих міст, щоб представляти грецьку культуру, контролювати їх, гасити дисидентські погляди і проводити міжнаціональні змішування. Олександр платив гроші своїм солдатам за одруження на місцевих жінках. Він хотів асимілювати людей усіх націй в межах своєї Імперії. [2]

Зараз же у XXI столітті н. е. під час гібридної війни для маніпулювання суспільства, у тому числі і військовослужбовців, вороги нашої держави, окремі впливові люди та організації можуть використовувати дуже сильну психологічну зброю - ЗМІ, YouTube, соціальні мережі та групи які в них знаходяться, військовослужбовці звісно повинні вміти обробляти та переробляти цю інформацію, але держава повинна також «охороняти» військовослужбовців від ворожої пропаганди, під час виконання ними оперативно-службових завдань.

А саме не рекомендувати або навіть забороняти переглядати канали у YouTube з проросійським або сепаратистськими настроями, не бути учасниками знову ж таки проросійських груп у соцмережах, стежити за настроями у гарнізоні, відстежувати тих військовослужбовців хто повівся на пропаганду ворога та налаштовує інших на це, питання покарання цього військовослужбовця також повинно бути розглянуто. Щоб цих випадків було як найменше ми повинні забезпечити військових всім, щоб в них був імунітет к ворогу на психологічному фронті, та посилити контроль спецслужб на фронті, а також створити свою сферу пропаганди у

соціальних мережах та зробити її доступною кожному військовослужбовцю.

Вивчення відповідних психологічних характеристик особового складу завжди було важливим напрямком в діяльності командирів збройних сил всіх ступенів. У військах відповідальність за цю роботу повинно бути покладено на командирів підрозділів, військових священників і психологів. Вони повинні інформувати військове керівництво про стан військовослужбовців, в тому числі в ході бойових дій.

Враховуючи досвід збройних сил Сполучених штатів Америки ми можемо запозичити наступне: в склад бойових частин впровадити спеціальні підрозділи, куди б входили психіатри і психологи, щоб вони могли своєчасно реагувати на виникаючі проблеми морально-психологічного плану і як можна швидше повертати військовослужбовців до бойового стану. [3]

Одним з мотивуючих факторів є матеріальне забезпечення військовослужбовців, що впливає на їх психологічний стан, якщо військовослужбовці будуть отримувати у зоні бойових дій достатню плату, й будуть впевнені що їх родини матеріально забезпечені й в безпеці, то й морально-психологічний стан в військовослужбовців буде на достатньому рівні. [3]

Важливу роль в поліпшенні МПС військовослужбовців, особливо старшого офіцерського складу, грає пенсійне забезпечення ветеранів. [3]

Як і в усіх арміях світу в нас є проблема суїцидів, яка може виникати внаслідок довгого розриву зв'язку з родиною та довгого перебування на лінії фронту. Щоб вирішити цю проблему необхідно на мій погляд по-перше приділяти увагу досугу військовослужбовців, що є важливою деталлю у психологічному забезпеченні. Він повинен проходити з урахуванням особистих інтересів військовослужбовців. Це спортивні ігри, музика, перегляд фільмів патріотичного та бойового настрою. По-друге своєчасно проводити ротацию, тому що який би не був досуг на фронті, спокійно відпочити та пройти психологічну реабілітацію військовослужбовець зможе тільки в тилу.

Наприклад в армії США задля поліпшення здатності медичного співтовариства прогнозувати самогубство є необхідні методи дослідження, ефективні для вивчення поведінки при низьких кількостях захворювань або схильностей. Система епідеміологічного контролю пропонує саме такий метод, в який входять рандомізовані клінічні випробування (RCTs – randomized controlled trials), групові дослідження та методи типу “випадок-контроль”. Модель “випадок-контроль” пропонує ефективний, етичний

підхід для покращання передбачення ймовірності суїциду. Система спостереження “випадок-контроль” може ефективно виявити осіб зі суїцидальними схильностями та порівняти їх із пацієнтами контрольної групи. Більше про все це ви можете дізнатися з методичного посібника «Досвід роботи в армії США та арміях інших країн щодо недопущення втрат особового складу з причин не пов'язаних із виконанням завдань за призначенням». [1]

Перейдемо до висновку. Підтримка морально-психологічного стану на належному рівні повинно бути одним з першочергових завдань для військового керівництва, тому відповідні заходи повинні застосовуватися на всіх можливих напрямках. Держава повинна, виходячи з висновків і рекомендацій військових психологів і психіатрів в період бойових дій, фінансувати теоретичні дослідження з даної проблематики, що повинні проводитися у відповідних наукових центрах нашої держави або вирішувати цю проблему з урахуванням досвіду наших партнерів та країн-членів НАТО.

Список використаних джерел:

1. Агаєв Н.А., Кокун О.М., Герасименко М.В., Пішко І.О., Лозінська Н.С. «Досвід роботи в армії США та арміях інших країн щодо недопущення втрат особового складу з причин, не пов'язаних із виконанням завдань за призначенням». с. 25-26
2. [Електронний ресурс] Wikipedia, доступ до сайту URL: https://uk.m.wikipedia.org/wiki/Психологічна_операція (дата звернення: 20.03.2019).
3. [Електронний ресурс] «Морально-психологические проблемы военнослужащих США» доступ до сайту: URL: http://pentagonus.ru/publ/moralno_psikhologicheskie_problemy_voennosluzhashhikh_ssha_2013/19-1-0-2464 (дата звернення: 18.03.2019).

Побідаш А.Ю.

учений секретар НУ цивільного захисту України, кандидат психологічних наук, старший науковий співробітник

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕБУВАННЯ У ТЕРОРИСТИЧНОМУ ПОЛОНІ

В умовах боротьби з тероризмом та протидії терористичним угрупованням дуже гостро проявляється проблема психологічного стану заручників та полонених. І для більшості жертв полону терористів ситуація полону не закінчується одразу після визволення. Як правило вона має

віддалені психологічні наслідки. На прикладі полонених моряків, захоплених піратами (терористами) розглянемо методи впливу на полонених та етапи протікання полону.

Форми насильства, що застосовуються по відношенню до полонених:

- **фізичне** насильство (позбавлення життя, завдання тілесних ушкоджень, позбавлення або істотне обмеження свободи пересування);
- **майнове** насильство (здійснюється шляхом посягання на особисте майно);
- **морально- психологічне** насильство (шантаж, погрози тощо). [2, с. 657].

Невід’ємним наслідком морально-психологічного насильства є **заякування та погрози**.

Головне в умовах полону – не само по собі насильство над захопленими, а вироблений психологічний ефект – заякування, створення масового психозу в середовищі полонених. В цілому це соціальна ситуація, що тримає всіх у страху і постійному напруженні. У *фізичному* плані – це постійна загроза життю і здоров’ю. У *соціальному* плані – деструкція взаємодії між полоненими. У *психологічному* плані результат такої ситуації – втрата впевненості в завтрашньому дні, хаотизація свідомості, ірраціональний стан психіки, деструкція звичної, нормативної «регуляторної» поведінки.

Методи здійснення заякування і підпорядкування волі полонених є дуже різноманітними і залежать, в першу чергу, від того, з яким саме видом формування доводиться стикатися захопленому у полон.

Методи впливу на полонених, можна згрупувати за різними ознаками:

- а) фізичне (насильство); б) економічне; в) морально-психологічне.
- за видами впливу: а) паралізація діяльності (захоплені в полон цілі та неушкоджені, але виконувати свої професійні функції не можуть або відмовляються, що може статися в результаті їх ізоляції або заякування); б) зміна спрямованості діяльності; в) знищення (вбивство) захоплених у полон.

- за способами впливу на полонених: а) заякування; б) тиск; в) провокування до дії або бездіяльності. [2, с. 657].

Проте кінцева мета всіх цих методів – **примус** (вчинення потрібних терористам дій для досягнення своєї мети).

Захоплення у полон сприймається як несподівана подія, яка має травматичний і залякуючий характер. Можна виділити наступні **фактори, що впливають на рівень «травмування» полонених в умовах полону:**

- ✓ несподіваність події;
- ✓ кількість жертв;
- ✓ ступінь жорстокої поведінки терористів «під час» і «після» захоплення у полон;
- ✓ ступінь соціальної і фізичної незахищеності полонених;
- ✓ несподіванка у виборі терористами, з числа захоплених у полон, потенційних жертв і об'єктів для знущань;
- ✓ відповідність вимог терористів і мотивів їх поведінки соціальним нормам полоненого, який перебуває у полоні. [2, с. 658].

У перші дні перебування в полоні полонені зазнають інтенсивного «промивання та обробки мозку» - так званої інтенсивної індоктринації, що складається з декількох стадій.

*Першу стадію можна назвати стадією **перетворення в податливий матеріал***. Для неї характерні методи, які викликають дезорієнтацію полоненого і призводять до стресу. До їх числа входить ізоляція від інших полонених, недостатні сон і харчування, надмірна стимуляція (перевтома від роботи) і стимулювання різних емоцій (наприклад, страху).

Наступна стадія – **стадія поступливості**, під час якої полонені «пробують» кілька ліній поведінки з терористами, більшою чи меншою мірою пристосовуючись до загального ходу спільної з ними життєдіяльності. Дуже часто у цей період полонені аналізують, яку вигоду вони можуть отримати з подібної поступливості. В інших ситуаціях вони погоджуються з висунутими вимогами просто тому, що не хочуть влаштовувати ніяких ексцесів. На цій стадії окремі полонені можуть «пробувати» нові паттерни поведінки.

На стадії **інтерналізації** поступливість перетворюється на тверду внутрішню переконаність. Однак на цій стадії може статися і такий факт, коли полонений почне серйозно розглядати ймовірність того, що терористи можливо, діють правильно.

Відбувається так званий процес зміни особистих переконань, який включає в себе феномен когнітивного дисонансу. Якщо сказати простіше, – деякі полонені прагнуть до виправдання своєї поведінки, що відрізняється від поведінки більшості захоплених у полон. Це прагнення є особливо сильним, коли їх поведінка була відмінною від інших і мала серйозні наслідки для решти полонених. Основний спосіб виправдати такі незвичні

дії – привести причини, через які ця дія була розумною, правильною чи необхідною. Це, у свою чергу, призводить до того, що полонений починає приймати доктрину терористів і виправдовувати їх дії.

Заключну стадію інтенсивної індоктринації можна назвати стадією **консолідації**. На цій стадії полонений утверджується у своїй набутій лояльності по відношенню до терористів, беручи на себе ряд серйозних зобов'язань, і здійснює вчинки, що суперечать виробленій іншими членами групи поведінки.

Ця остання стадія індоктринації ознаменовується остаточним прийняттям зломленим полоненим ситуації полону без критичного осмислення його наслідків. Першою реакцією «завербованого» у відповідь на протидію терористам з боку інших полонених буде заперечення і раціональне пояснення поведінки бойовиків. [1, с. 47-48].

Сам по собі процес взаємин терористів із полоненими є достатньо складним соціально-психологічним явищем. Ця взаємодія проходить кілька етапів, кожен з яких відрізняється своєю соціально-психологічною специфікою:

Перший етап – захоплення полонених – характеризується блискавичними діями терористів і несподіванкою для майбутніх полонених.

Другий етап – підпорядкування терористам волі полонених шляхом залякування. Агресивні дії терористів. Постріли, запах пороху, погрози призначені для того, щоб миттєво психологічно зломити полонених, відняти надію на швидкий порятунок. В цей же час організовується охорона полонених, ведеться постійне спостереження за їх поведінкою.

Третій етап – недопущення відкритого опору серед полонених. Засобом досягнення цього може бути побиття чи навіть розстріл окремих полонених.

Четвертий етап – введення жорстких норм поведінки полонених, диктат того, що можна робити, а що – не можна.

П'ятий етап – сповіщення зовнішнього світу і, в першу чергу, керівництва про захоплення в полон.

Шостий етап – «сортування» полонених з метою руйнування чітких встановлених міжособистісних зв'язків.

Сьомий етап – організація життя полонених, забезпечення харчування, сну та інше.

Восьмий етап – адаптація полонених до екстремальної ситуації полону, настання втоми, притуплення почуттів.

Дев'ятий етап – виникнення у полонених стану депресії. На цьому ж етапі можливі емоційні зриви, як з боку полонених, так і з боку терористів.

Десятий етап – передача викупу і звільнення полонених. [1, с. 50-51].

Полон змушує будь-яку людину переживати страх настання ймовірної швидкої смерті. **У ситуації полону один страх (відстрочений, у вигляді запізнілих переживань ситуації захоплення у полон, яка до цього моменту вже сталася) поступово накладається на інший (очікування смерті), при цьому всі переживання наче подвоюються.**

Список використаних джерел:

1. Психологічні особливості життєвої стійкості моряків – жертв піратського полону: монографія / Н. В. Оніщенко, А. Ю. Побідаш, О.В. Тімченко, В.Є. Христенко. Харків: НУЦЗУ, КП «Міська друкарня», 2012. – 196 с.
2. Побідаш А. Ю. Психологічні особливості піратського полону / А. Ю. Побідаш // Матеріали Всеукраїнського психологічного конгресу з міжнародною участю: «Особистість у сучасному світі», (20-22 листопада 2014 р., м. Київ). – Київ : ДП "Інформаційно-аналітичне агентство", 2014. – С. 654-658.

Розов В.І.

доцент кафедри професійної
психології і педагогіки НА СБУ,
кандидат психологічних наук,
доцент

АДАПТИВНІ ЗДІБНОСТІ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ УМОВАХ ООС

Ситуація на сході України висуває підвищені вимоги до адаптивних механізмів військовослужбовців. Саме тому, ми звернулися до проблеми адаптивних здібностей, оскільки теоретичне і практичне вирішення цих питань нерозривно пов'язано з розробкою адекватних критеріїв діагностики, методів психологічної підготовки, методів корекції, психологічної допомоги, психічної реабілітації. Саме адаптивні здібності можуть бути «мішенню» впливу в процесі психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності в травматичних ситуаціях ООС.

Для позначення певних складових здатності до успішної адаптації в умовах травматичного стресу використовується багато термінів. Серед них найчастіше зустрічаються наступні: «приспосувальні можливості», «адаптаційні здібності», «атаптабельність», «адаптогенні здібності»,

«потенційні можливості адаптації», «адаптоздібності», «адаптивність». Іншомовними еквівалентами є: “adaptive coping”, “adversity quotient”, “emotional intelligence”, “hardiness”, “learned optimism”, “learned resourcefulness”, “life orientation”, “resourcefulness”, “self-healing personality”, “sense of coherence”, “sense of meaning”, “thriving”, “ego-resilience”, “psychological resilience”

Приблизно з 80-х років 20 століття більшість англomовних дослідників зійшлися на доцільності опису здатності до адаптації в умовах травматичного стресу метафорою “психологічна еластичність (пружність)” (“psychological resilience”). Дослідження психологічної еластичності є однією з ключових тем американської психології в останні 50 років.

Поняття “resilience” буквально перекладається як пружність, еластичність. У переносному значенні воно пояснює здатність відновлювати фізичне й психічне здоров'я після травматичних подій.

Аналіз психологічних англomовних джерел літератури показав, що під цим терміном розуміється не тільки відбудовний процес, але і процес захисту від травми, процес адаптації до травматичних ситуацій, екстремальних умов, здатність справлятися зі стресами життя і підтримувати стабільний стан і ефективність соціального функціонування в умовах травматичного стресу [2].

Еластичність розглядається більшістю авторів як важливий комплект психологічної готовності до непередбачених небезпечних ситуацій. Це – психологічний засіб, що дозволяє керувати занепокоєнням, страхом, травматичним стресом у небезпечних для життя умовах. Розвиток еластичності – це шлях до щасливого й здорового життя незважаючи на надзвичайні, екстремальні і травматичні події сьогодення.

Нами в 1992 році була запропонована концепція адаптивності в екстремальних ситуаціях, яка розвивається і в наш час [3;4;5]. Під адаптивністю ми розглядаємо полісистемну функціонально-структурну властивість інтегральної індивідуальності, яка визначається сукупністю її різнорівневих індивідуальних властивостей (індивідних, особистісних і суб'єктних), що виявляються в результативності діяльності і «ціні» адаптації. Адаптивність є «адресною мішенню» роботи практичного психолога з психологічного забезпечення оперативно-службової діяльності.

Відповідно до сучасних досліджень, структура здібностей до адаптації в умовах травматичного стресу включає 10 складових: управління психофізіологічними станами, сильними емоціями; управління сном і сновидіннями; конструктивне й адаптивне мислення; самоорганізація часу власного життя; вміння встановлювати і розвивати позитивні підтримуючі

міжособистісні стосунки, надавати й приймати емоційну підтримку; упевненість та асертивна поведінка; регуляція мимовільних фізіологічних функцій, розвиненість фізичних якостей та уміння досягати та підтримувати оптимального фізичного стану; оптимізм та почуття гумору, здатність позбавлятися стресових звичок; функціональні вміння виконання професійно-бойових завдань і забезпечення власної безпеки.

Оптимістичний когнітивний стиль характеризується активною життєвою позицією, життєлюбством, оптимізмом, високою мотивацією досягнення, що орієнтована на мовну і соціальну активність.

Здатність встановлювати і підтримувати підтримуючі стосунки допомагає мобілізувати особистісні ресурси і проявляється в уміннях надавати і отримувати інструментальну і емоційну підтримку.

Здатність до адаптивного мислення дозволяє дистанціюватись від травматичних подій і зосередитися на професійних завданнях.

Управління сном і сновидіннями суттєво підвищує здатність до відновлення працездатності і сприяє мобілізації особистісних ресурсів для подолання небезпек.

Впевнена поведінка проявляється в сміливості, ініціативності, відповідальності і здатності до адекватних реакцій в складних умовах.

Управління психофізіологічними станами дозволяє контролювати психогенні фізіологічні стресові реакції.

Здатність до підтримання оптимального фізичного стану мобілізує і стимулює біохімічні і енергетичні механізми адаптивності за рахунок покращення загального фізичного стану.

Самоорганізація часу життя сприяє усунення часу із переліку індивідуальних стрес-чинників.

Розвинені функціональні вміння виконувати оперативно-бойове завдання і, при цьому, забезпечувати власну безпеку є ознакою надійності військового в надзвичайних і екстремальних умовах ООС.

Розвиток адаптивності здійснюється через формування навичок саморегуляції, яка є її системоутворюючою складовою. Формування і розвиток саморегуляції суттєво може підвищити «адаптаційний бар'єр» військовослужбовця.

Адаптивна саморегуляція містить три види механізмів:

- функціональні,
- операційні,
- мотиваційні.

Умовою ефективності формування навичок адаптивної саморегуляції є дотримання послідовності етапів, що складається з:

- формування мотиваційного компоненту саморегуляції;
- формування пізнавального компоненту саморегуляції;
- формування операційно-психотехнологічного компоненту саморегуляції;
- контрольно-оцінковий етап;
- етап знаходження та корегування індивідуального стилю саморегуляції.

Таким чином, предметом роботи практичного психолога в системі психологічного забезпечення ОСД в екстремальних ситуаціях є адаптивні здібності. Розвиток адаптивних здібностей відбувається через формування механізмів адаптивної саморегуляції, що, в цілому, підвищує адаптаційний бар'єр військовослужбовця і сприяє успішному виконанню професійно-бойових завдань з мінімальними витратами психофізіологічних і особистісних ресурсів.

Список використаних джерел:

1. Masten A. Resilience in a time of war // Psychology Today, 2015. – №57. – P.316-331.
2. Розов В.І. Система психологічної підготовки співробітників правоохоронних органів до дій в екстремальних умовах // Нормативно-правові та методологічні аспекти юридичної та оперативної психології. – Харків, Вид-во НЮА ім. Я. Мудрого, 2008,- С.222-224.
3. Розов В.І. Психологія особистісної безпеки правоохоронців. Навчальний посібник. – К.: КНТ, 2017. – 130 с.
4. Розов В.І. Психологія екстремальних ситуацій: науково-практичний посібник. – К.: Видавничий дім Скіф, 2018. – 500 с.

Чепель М.О.

ад'юнкт докторантури та
ад'юнктури НА НГУ

ПІДХІД ДО РОЗРОБЛЕННЯ ПОКАЗНИКІВ І КРИТЕРІЇВ ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ СКЛАДНОСТІ ІНФОРМАЦІЙНО- ПСИХОЛОГІЧНОЇ ОБСТАНОВКИ В РАЙОНІ ВИКОНАННЯ ЗАВДАНЬ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ ФОРМУВАННЯМИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ГВАРДІЇ УКРАЇНИ

Основними функціями Національної гвардії України (НГУ), що потребують застосування значної кількості сил і засобів в умовах напруженої оперативної обстановки є:

участь у забезпеченні громадської безпеки (ЗГБ) та охороні громадського порядку під час проведення зборів, мітингів, походів,

демонстрацій та інших масових заходів, що створюють небезпеку для життя та здоров'я громадян;

участь у припиненні масових заворушень;

участь у відновленні конституційного правопорядку у разі здійснення спроб захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства, у відновленні діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування тощо [1].

Досвід залучення НГУ із ЗГБ під час виборів Президента України, події 2013–2014 року, дають нам змогу стверджувати, що під час цих подій певна категорія зацікавлених осіб (група осіб, організації) здійснюють організовані інформаційно-психологічні дії (впливи) у різних формах на сили охорони правопорядку, зокрема НГУ, органи державної влади (ОДВ), населення. Зазначені вище дії створюють певну невизначеність, коли у великому потоці інформації, іноді неоднозначної, органам управління різних рівнів, ОДВ в процесі прийняття рішення, необхідно мати адекватну оцінку оперативної обстановки в районі виконання завдань. Однією із складових такої обстановки є інформаційно-психологічна обстановка (ІПО), що являє собою сукупність чинників і умов, що мають істотний вплив на формування інформаційно-психологічного середовища, характерного для даного регіону (місцевості, країни в цілому) у певний період часу і яка виражається через систему кількісних і якісних характеристик стану стосунків (відносин) між суб'єктами і об'єктами інформаційно-психологічних впливів (ІПВ) [2]. Зрозуміло, що без повного ґрунтовного аналізу оперативної обстановки складно утворити відповідні правила дій в певних умовах та прийняти раціональне рішення органами управління. Зважаючи на це, оцінювання рівня складності ІПО в районі виконання завдань із ЗГБ формуваннями НГУ, повинно здійснюватись оперативно, але існування нижче перерахованих причин, може призвести до певного рівня невизначеності та ризику невірного прийняття рішення органами управління. Такими причинами є:

– стрімкий розвиток та постійна трансформація загроз громадській та державній безпеці в інформаційній сфері;

– різноманітність і особливості форм і способів інформаційно-психологічного протидіювання (ІПП) в сфері ЗГБ, а саме інформаційно-психологічний захід, превентивний інформаційно-психологічний захід, інформаційно-психологічна атака, інформаційно-психологічна акція, інформаційно-психологічний удар, інформаційно-психологічна операція [3];

– посилення негативного ППВ на різні суб'єкти суспільно-політичних відносин і населення зокрема, що може призвести до виникнення кризових ситуацій, серед яких виникнення масових заворушень, акцій громадянської непокори (страйки, блокування роботи ОДВ, порушення функціонування об'єктів, комунікацій тощо);

– створення негативного “медіа фону”, який формується для загострення суперечностей в суспільстві, що може стати підґрунтям спроб до захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу шляхом насильства;

– відсутність науково обґрунтованих показники і критерії щодо визначення рівня напруженості ІПО в районі виконання завдань із ЗГБ формуваннями НГУ.

Все це обумовлює необхідність розробки методики оцінки ІПО в районі виконання завдань із ЗГБ формуваннями НГУ що є проблематичним насамперед, із-за відсутності відповідних показників та критеріїв.

Для виконання завдань із ЗГБ формуваннями НГУ необхідно створити систему забезпечення інформаційно-психологічної безпеки особового складу формувань НГУ (СЗІПБ) [4], загальною метою якої є зменшення дії негативних ППВ, оцінювання рівня складності ІПО та її нормалізації. Наявні в СЗІПБ підсистеми: 1) підсистема моніторингу, аналізування та прогнозування, 2) підсистема протидії негативному ППВ і 3) підсистема захисту від негативних ППВ, дають змогу здійснювати моніторинг, оцінювання і прогнозування ІПО в районі виконання завдань формуваннями НГУ, визначати різницю між потенціалами суб'єкта впливу і елементами СЗІПБ та формувати комплекс заходів протидії і захисту від ППВ, який забезпечить приведення до потрібного стану (рівня) зниження напруженості ІПО. *Показником складності ІПО в районі виконання завдань із ЗГБ формуваннями НГУ* пропонується вважати напруженість обстановки, яка опосередковано пов'язана із співвідношенням інтегрованого потенціалу протидії негативному ППВ, який створюється СЗІПБ і об'єктом впливу та потенціалу суб'єкта, який здійснює вплив. Певна умова співвідношення між зазначеними показниками буде задовольняти відповідному *критерію*, який визначатиме відповідний діапазон значень напруженості ІПО від одного до іншого рівня (за аналогією з рівнями напруженості оперативної обстановки – *звичайна, складна, кризова, надзвичайна*). Під *потенціалом протидії негативному ППВ* будемо розуміти сукупність задіяних можливостей СЗІПБ та можливостей, які можуть бути мобілізовані під час здійснення протидії та захисту від негативного ППВ.

Аналогічний підхід використовується Богдановичем В.Ю. при оцінюванні воєнно-політичної обстановки в регіоні і можливостей щодо протидії виявленим загрозам з використанням комплексної моделі управління інтегрованим потенціалом протидії загрозам воєнного характеру [5].

Таким чином, запропонований підхід до розроблення показників і критеріїв оцінювання рівня складності ППО в районі виконання завдань із ЗГБ формуваннями НГУ може стати основою для розроблення відповідної методики оцінки ППО в районі виконання завдань із ЗГБ формуваннями НГУ.

Список використаних джерел:

1. Про Національну гвардію України [Текст] : Закон України від 13.03.2014 р. № 876-VII // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 17. – Ст. 594 (із змінами до Закону № 2581-VIII від 02.10.2018 р. включно).
2. Бабков, Ю.П. Результати аналізу та ранжування факторів, що впливають на складність інформаційно-психологічної обстановки у районі виконання завдань із забезпечення громадської безпеки формуваннями Національної гвардії України [Текст] / Ю.П. Бабков, М.О. Чепель, В.О. Євсєєв // Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: військові та технічні науки. – 2018. – № 2 (76). – С. 6–19.
3. Бабков, Ю.П. Форми інформаційно-психологічного протидіювання в ході виконання завдань із забезпечення громадської безпеки формуваннями Національної гвардії України [Текст] / Ю.П. Бабков, В.І. Пасічник, М.О. Чепель, // Честь і закон. – 2018. – № 2 (67). – С.95–102.
4. Ліпатов, І.І. Структура і функції системи забезпечення інформаційно-психологічної безпеки військовослужбовців Національної гвардії України [Текст] / І.І. Ліпатов, Г.А. Дробаха, Ю.П. Бабков, М.О. Чепель // Честь і закон. – 2017. – № 2 (61). – С. 43–49.
5. Богданович, В. Ю. Комплексна модель управління інтегрованим потенціалом протидії загрозам воєнного характеру для забезпечення визначеного рівня воєнної безпеки держави / В.Ю. Богданович, О.В. Павловський // Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. – 2017. – № 1(26). – С. 6–11.

Чорноус В.Д.
старший викладач (начальник
хімічної служби) СК № 10

Демченко О.М.
викладач СК № 10 НА СБУ

ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ЯК СКЛАДОВОЇ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

З урахуванням сучасних соціально-економічних та політичних змін, що відбуваються у нашій державі, перед Службою безпеки України постають нові виклики та завдання. Зростання терористичних загроз та активізація діяльності незаконних збройних формувань в умовах проведення операції об'єднаних сил на Сході України висувають перед НА СБ України підвищені вимоги до підготовки майбутніх фахівців сектору безпеки.

Актуальним напрямком підготовки на сьогодні є викладання навчальної дисципліни «Тактико-спеціальна підготовка», значущість якої в сучасних умовах важко переоцінити. При цьому, основна увага науково-педагогічного складу має зосереджуватись на вихованні фахівців сектору безпеки, здатних за своїми професійними знаннями, уміннями, навичками та морально-особистісними якостями в повному обсязі виконувати обов'язки на рівні світових стандартів, та розвитку їхньої фахової готовності у ході вивчення професійно орієнтованих дисциплін, насамперед вогневої підготовки.

Процес навчання влучній стрільбі як складова сучасної тактико-спеціальної підготовки обумовлюється створенням викладачами педагогічних технологій для підвищення ефективності формування у курсантів та слухачів необхідних професійних умінь та навичок із влучної стрільби і рівнем реалізації науково-методичного та матеріального потенціалу кафедри щодо професійного становлення майбутніх оперативних співробітників під час навчання.

Результати досліджень засвідчують, що підготовка військовослужбовців до влучної стрільби в бойових умовах істотно відрізняється від стрільби в тирі [1, с. 286]. У процесі навчання влучній стрільбі із вогнепальної зброї важливу роль відіграє психологічна складова. Загальновідомо, що навички влучної стрільби формуються у результаті правильно організованого навчання, тренувань і постійної практики. Однак,

стрілба в бойових умовах вимагає врахування впливу екстремальних факторів на психіку людини. За даних умов дії військовослужбовця та результати його стрільби значною мірою залежать від психологічних якостей, підготовленості до дій в екстремальних умовах, здатності мобілізуватися та концентруватися на завданні, умінні керувати своїми емоційними станами під час стрільби.

Урахування психологічних аспектів у процесі вогневої підготовки військовослужбовців сприятиме гарантованому, а не випадковому влученню у ціль, ефективному формуванню навичок ведення влучної стрільби із вогнепальної зброї, забезпечуватиме вдосконалення стрілецької майстерності.

Основними завданнями психологічної підготовки у процесі навчання влучній стрільбі із вогнепальної зброї є:

- розвиток професійно важливих психологічних якостей, що забезпечують надійне функціонування психіки під час застосування вогнепальної зброї;
- формування уміння адекватно оцінювати ступінь ризику та достатньо швидко приймати рішення, досягати оптимального емоційного стану, необхідного для ведення влучної стрільби;
- попередження виникнення негативних психічних станів, мобілізація на успішне подолання екстремальних ситуацій;
- індивідуальний добір форм і методів регуляції психічного стану.

При цьому, психологічна підготовка до застосування вогнепальної зброї повинна ґрунтуватися на таких принципах: зв'язку теорії з практикою та реалістичності умов завдань, що виконуються; активності, творчості, логічної послідовності та систематичності підготовки; доступності, адекватності рівня труднощів з урахуванням вікових, індивідуальних властивостей та рівня розвитку тих, хто навчається.

До основних форм психологічної підготовки військовослужбовців до застосування вогнепальної зброї відносять: створення тактичних умов обстановки, наближених до реальних та їх несподівана зміна у довільному порядку, застосування імітаційних засобів зі світло-шумовими ефектами, зміна напрямку, швидкості та руху цілі, активна протидія умовного ворога, озброєного різними видами зброї, застосування різних видів форми одягу та екіпірування, стрільба в складних умовах простору.

Система методів психологічної підготовки військовослужбовців до застосування вогнепальної зброї повинна доповнювати методи вогневої й тактико-спеціальної підготовки й забезпечувати вплив на психіку,

формувати та розвивати якості, необхідні для ефективного застосування вогнепальної зброї в умовах збройного протистояння.

На наш погляд, найефективнішими методами психологічної підготовки військовослужбовців до застосування вогнепальної зброї є спеціальні вправи, моделювання критичних та стресових ситуацій.

Вправи з психологічної підготовки до застосування вогнепальної зброї доцільно відпрацьовувати під час стрілецьких тренувань та навчальних стрільб з поступовим ускладненням умов їх виконання, зокрема: виконання вправ по чергові з мінімально допустимим інтервалом часу без відпочинку, в прямому й зворотному напрямку, по одному, парами або групою; застосування імітації вогню противником, шумових ефектів, яскравого світла в обличчя; стрільба в умовах поганого бачення, за раптово поданою командою (сигналом), з переведенням зброї з похідного положення в бойове, зі зміною вогневих позицій, з ходу, з короткої зупинки, з пошуком та зайняттям укриття, після фізичного навантаження тощо. Перед виконанням вправ необхідно сформулювати у тих, хто навчається, належне ставлення до тренувань, пояснити, які навички та якості вони розвивають, й показати можливі причини помилок.

Групові вправи повинні бути складнішими за індивідуальні й надавати можливість приймати спільні рішення всією групою. Дозування фізичного навантаження вибирається індивідуально. Для набуття навичок у подоланні стресу бажано штучно добиватися подібного фізіологічного стану того, хто навчається, за допомогою комплексу фізичних вправ, наприклад: човниковий біг, глибоких присідань зі стрибками вгору, віджимань в упорі лежачи з хлопком долонями тощо. Після виконання такого комплексу вправ збивається дихання, напружуються м'язи, збільшується серцебиття, що в якійсь мірі нагадує стан стресу і вимагає посилення самоконтролю тим, хто навчається.

Вправи з психотехніки містять елементи аутогенного тренування, саморегуляції та самонавіювання з метою уявного відпрацювання дій зі зброєю, переживання відповідних станів та формування установок на успішне виконання навчальних та службових завдань. Вони повинні розпочинатися з релаксації, що забезпечує нейтралізацію впливу відволікаючих чинників, та фази активації, під час якої той, хто навчається, уявляє рухи, напруження м'язів, задіяних у виконанні пострілу, а також емоційні стани, що виникають.

Метод критичних ситуацій дає можливість створити критичну ситуацію, в якій можна дослідити поведінку кожного військовослужбовця й продемонструвати оптимальні способи дій. Він полягає у штучному

створенні екстремальних чинників (ізолюваність, раптовість, небезпека, втома, неприємні відчуття) під час дій у команді з чітким розподілом функцій та з використанням технічних засобів, ігор і тренажерів.

Так, чинники ізолюваності, раптовості та небезпеки моделюються шляхом приховування інформації щодо передбачуваних дій співробітників, надання їм хибної інформації про підвищену небезпеку, жорстке обмеження часу на виконання завдань. Завдання військовослужбовець виконує у парі з більш підготовленим і досвідченим помічником, здатним його вирішити швидше та ефективніше за того, хто навчається. Моделювання ізоляції полягає у забороні або обмеженні можливостей отримання підтримки або поради від інших членів групи та виконання самостійного завдання протягом тривалого проміжку часу. Обмеження накладаються також на кількість звернень до керівника заняття з метою надання поради чи допомоги. Моделювання раптовості та небезпеки не повинно виходити за межі розумного ризику і безпеки. Це досягається поступовим зняттям обмежень при використанні дій, обладнання окремих ділянок місцевості з підвищеною небезпекою. Важливу роль відіграє правильний психологічний настрій, завдяки якому військовослужбовець перед виконанням “небезпечного” завдання відчуває значну психологічну напруженість, а після її успішного виконання – впевненість у спроможності виконувати ще більш складні завдання.

Чинник новизни моделюється шляхом систематичної зміни місцевості, на якій здійснюється навчання. Якщо це неможливо, то необхідно змінювати місця розташування окремих об’єктів, розташування цілей, постійно змінювати напрями й шляхи руху до них. Повторення умов виконання вправи більше двох разів не допускається. Під час виконання контрольних вправ повторення допускається тільки у разі зміни часу доби. Важливе значення має уникнення шаблонних ситуацій та дій у відповідь. Внутрішнє обладнання об’єктів також повинно змінюватися відповідно до реальних умов.

Чинник втоми моделюють шляхом збільшення маршруту руху до місця виконання завдання, здійсненням марш-кидків в обмежений час, ускладненням ознак пошуку об’єктів, збільшенням загального часу виконання завдань з обмеженням часу, відведеного на відпочинок тощо.

Основними засобами моделювання психологічних чинників екстремальних умов діяльності військовослужбовців є:

- словесно-знакові, що дають змогу доводити тактичну обстановку та змінювати її залежно від рівня підготовленості і отриманого результату навчання;

– наочні, що надають можливість показати цілі та їх різноманітні дії з предметами; тренажери, що надають можливість діагностувати різні психофізіологічні показники;

– імітаційні засоби, що дають можливість відтворювати вплив різноманітних зовнішніх чинників.

На поведінку людини в екстремальній ситуації також істотно впливає й відчуття страху [2 с. 146], що виявляється у гальмуванні психомоторної діяльності в психологічно нестійких індивідів або новачків, а в підготовлених активізує психофізіологічні процеси, що сприяють виконанню стрільби.

Важливу роль у досягненні мети психологічної підготовки військовослужбовця до застосування вогнепальної зброї відіграє формування його ставлення до стрільби та її результатів. Якщо співробітник не бажає займатися вогневою підготовкою, психологічна підготовка не допоможе йому в підвищенні рівня його професійної майстерності. Отже, на початку навчання доцільно дослідити особливості ставлення особистості до опанування військовою професією й у разі необхідності посилити або скоригувати професійну мотивацію.

Таким чином, вищевикладений матеріал дає змогу зробити висновок, що психологічна підготовка військовослужбовців до влучної стрільби як невід’ємна частина тактико-спеціальної підготовки має спрямовуватись на розвиток у них відповідних умінь, навичок та професійно важливих якостей, використання прийомів емоційно-вольової саморегуляції з метою попередження виникнення негативних психічних станів й мобілізації організму на успішне подолання стрес-факторів екстремальних ситуацій.

Список використаних джерел:

1. Потапов. А. Приемы стрельбы из пистолета (Практика «Смерша»). / А. Потапов. – М., 2002. – 575 с.
2. Когут Я.М. Професійна психологічна підготовка працівників ОВС : [конспект лекцій] / Я.М. Когут. – Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2006. – 184 с.

АСЕРТИВНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВА УМОВА ПОДАЛАННЯ СТРЕСУ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ – УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Міжнаціональні й міжрегіональні конфлікти, зростання насильства, інші проблеми сучасної України з очевидністю показали, наскільки важливою є допомога широкому контингенту осіб, які стали учасниками військових дій, міжнаціональних конфліктів, особливо це стосується військовослужбовців. Питання профілактики стресу військовослужбовців, що приймають участь у сучасних локальних війнах та збройних конфліктах, є на сьогоднішній день актуальною та багатоаспектною психологічною проблемою.

У Військовому енциклопедичному словнику термін «збройний конфлікт» трактується як «форма розв'язання суперечностей між державами з двостороннім застосуванням військової сили». [1, с. 406]

Аналізуючи сучасні збройні конфлікти, Г. Луцишин виділяє такі їх характеристики, як: посилення інтернаціоналізації збройних конфліктів, залучення мирного населення до збройної боротьби, використання широкого спектра озброєнь, зокрема, новітніх технологій; трансформація методів управління конфліктами, що зумовлює різкі переходи від ескалації конфлікту до його деескалації. [2, с. 130]

Стан стресу в умовах постанови військових дій переносить кожен військовослужбовець. Виникаючи ще до прямого контакту з реальною вітальною загрозою, стрес триває аж до виходу із зони військових дій. Завдяки стресового механізму закріплюється пам'ятний слід нових емоційно-поведінкових навичок та стереотипів, першочергово значимих для збереження життя. Стрес в той же час є станом дестабілізуючим, передпатологічним що обмежують функціональний резерв організму, що збільшує ризик дезінтеграції психічної діяльності та стійких соматовегетативних дисфункцій. Під стресом військовослужбовців-учасників збройних конфліктів, слід розуміти багаторівневий процес адаптаційної активності людського організму в умовах бойової обстановці, супроводжуваний напруженою механізмів реактивної саморегуляції та закріпленням специфічних пристосувальних психофізіологічних змін. А це означає, що втрата душевної рівноваги, бурхливі психічні прояви у цьому

випадку абсолютно нормальні. Якщо травмуючі події були порівняно невеликою, то підвищена тривожність та інші симптоми стресу поступово відбудуться протягом декількох годин, днів або тижнів. Якщо ж травмуючі події були сильними чи повторювалися багато разів, хвороблива реакція може зберегтися на багато років. Наприклад, у сучасних бойових ветеранів гул низько вертольота або звук, що нагадує вибух, може викликати гостру стресову реакцію, "як на війні". У той же час людина прагне думати, відчувати і діяти так, щоб уникнути важких спогадів.

Розвиток гострих стресових реакцій серед особового складу негативно позначається на рівні боєздатності військ та нерідко створює додаткову загрозу життя для самого командира або його товаришів. Оскільки жоден із симптомів дистресу не переважає тривало і всі вони припиняються швидко, оцінка стану уражених по суті неможлива. Проте наявність таких симптомів вже вимагає проведення невідкладних профілактичних заходів, зважаючи на небезпеку розвитку більш тривалих і менш оборотних неспецифічних, а далі - і стресових розладів. У бойовій обстановці головні причини психологічного стресу - загроза життю та відповідальність за виконання завдання, недостатність і невизначеність, що надходить, дефіцит часу при прийнятті рішень та здійсненні бойових дій, невідповідність рівня професійних навичок вимогам, що пред'являються умовами бою до особистості, психологічна невідповідність до виконання конкретного завдання, невпевненість у надійності зброї, відсутність довіри до командування, фактори ізоляції (при діях у відриві від основних сил, знаходження в ізольованих укриттях) і т.д. [3].

Під асертивністю розуміється особистісна риса, яку можна визначити як автономію, незалежність від зовнішніх впливів і оцінок, здатність самостійно регулювати власну поведінку. Асертивність – це здатність бути самим собою, виражена в потребах росту та розвитку. [4, с.168]

Асертивна поведінка – це конструктивний засіб міжособистісної взаємодії, яка являє собою альтернативою деструктивним засобам – маніпуляції та агресії. Поняття асертивність вперше з'явилося більше півстоліття тому в роботах з психології особистості Е. Солітера [5], Дж. Вольпе [6], а також Дж. Вольпе і А. Лазаруса [7] у сфері поведінкової терапії. Асертивна поведінка – це золота середина між агресивністю та пасивністю, хоча несе в собі дещо з цих визначень. [8]

Психологічні особливості асертивної поведінки вивчали, такі вчені, як Г. Аммон, А. Бандура, Дж. Вольпе, Дж. Вільсон, Є.П. Ільїн, В. Капоні, О.

Лазарус, В.Н. Ляшенко, Д.Дж. Ліберман, О. Маслоу, Г.А. Мюррей, Т. Новак, В.О. Петровський, В. Ромек, С.Л. Рубінштейн, М.Дж. Сміт, Н.Є. Харламенкова, Є.В. Хохлова, В.О. Шамієва та ін.

Згідно досліджень Р. Теніска та П. Роббінса, людина з високими показниками по шкалі асертивності – більш комунікабельна, аналізує свої проблеми, говорить про них, активно діє, порівняно з людиною з низьким рівнем асертивності. Асертивна людина менше схильна до роздратування, самотності чи пасивному терпінню до не комфортності. Асертивна поведінка особистості знаходиться в статистичному значенні позитивного взаємозв'язку з таким механізмом психологічної адаптації до стресу, як вирішення проблеми. [9]

У когнітивному плані асертивність частіше всього визначається як відсутність тривожних думків. У. Крафт, У. Литвин и С. Барбер визначили, що підвищений страх смерті значно залежить від низького рівня асертивності. [10]

У дослідженні П. Сайха рівень асертивності учасників бойових дій порівнювався до схильності проявів стресового розладу в результаті подолання пов'язаних з війною травмуючи подій. Метою цього дослідження було дізнатися чи впливає стан тривожності на існуючий рівень асертивності учасників бойових дій. Було виявлено, що з високим рівнем асертивністю учасники, знизили цей рівень одразу після пов'язаних зі стресом подій, а потім відновили. Інші – навіть покращили свій рівень асертивності на протязі двох місяців, а за тим ще більш покращували його на протязі року, в умовах бойових дій, що відбувалися. [11]. З цього слідує, що з високим рівнем асертивності військовослужбовці краще долають такі трагедії, як смертельні втрати товаришів по службі.

Саме, важливе, що слід знати про стрес: навіть після довгих років сум'яття, страху та депресії, можна знову знайти життєве рівновагу, якщо поставити перед собою таку мету та наполегливо йти до неї. Це доведено на прикладі багатьох військовослужбовців, які пережили наслідки екстремальних обставин. Асертивна поведінка військовослужбовців, дає змогу зрозуміти, що вони цілком нормальні, що стреси в умовах бойових дій – це природний результат важких подій у минулому. Таке розуміння приводить до внутрішнього прийняття того, що сталося в житті, і до примирення із самим собою. Зцілення саме полягає в тому, щоб примиритися з самим собою, побачити себе таким, як є насправді і, вносячи зміни у своє життя, діяти не всупереч своїй індивідуальності, а в союзі з нею. Це і є істинна завдання профілактики стресу. Змінити минуле людина не в силах: його не зробиш більш прекрасним або хоча б менш потворним,

але його справжні почуття, уявлення про себе, про минуле, про те, який сенс закладений в ньому, - можуть стати іншими.

Отже, говорячи про асертивність як важливу умову подання стресу військовослужбовців-учасників бойових дій, мається на увазі подолання страху та стресу при пережитих травмуючих подій, які глибоко зачепили саме психіку. Ці події так різко відрізняються від усього попереднього досвіду чи чинили настільки сильні страждання, що людина відповіла на них бурхливою негативною реакцією. Нормальна психіка у такій ситуації природно прагне пом'якшити дискомфорт: людина, що пережила подібну реакцію, докорінно змінює своє ставлення до навколишнього світу, щоб жити стало хоч трохи легше. Якщо ж травма мало місце постійних стресів чи травмуючі події повторювалися багато разів, хвороблива реакція може зберегтися на багато років. Стреси військовослужбовців не здавалися чимось незвичайним, поки учасники знаходилися в районі військових дій. Але повертаючись додому, військовослужбовців переживають минулі події та відчувають тривоги та стреси. Не багатьом військовим пощастило, повернувшись додому, відчувати, що їх чекала любов, де вони відчували себе у безпеці та Али змогу спокійно осмислити пережите, обговорити його з близькими. Тому асертивна поведінка військовослужбовця дозволяє проаналізувати свої відчуття, а потім внутрішньо прийняти свій досвід та примиритися з минулим, щоб рухатися по життю далі. Асертивність - це адекватна оцінка обставини та своєї поведінки, це шлях до самореалізації, шлях саморозвитку. Для асертивної особистості характерні: орієнтація на події реального життя, у якому відзеркалюється минуле і майбутнє; незалежність цінностей і поведінки від впливу ззовні; здатність самостійно формувати свою думку про життя; свобода вираження своїх потенціалів; відкритість, віра в себе і довіру іншим [12, с.41]. Бути асертивним означає бути самоініціюючим та саморегульованим. Прояв асертивності знаходить своє відображення в переконанні у власній ефективності, заснованому на самоповагу та власну значимість [13, с. 47].

Також можна зробити висновок про те, що стрес військовослужбовців-учасників бойових дій є особистісною кризою з усіма властивими їй ознаками, а це означає, що як і будь-яка психологічно-особистісна криза, вона потребує профілактики.

Отже, зазначимо, що рівень асертивної поведінки учасників бойових дій прирівнюється до схильності проявів стресового розладу в результаті подолання пов'язаних з війною травмуючих подій. Отже з

високим рівнем асертивністю учасники, знижують рівень тривоги пов'язаний зі стресовою подією.

Список використаних джерел:

1. Военный энциклопедический словарь / Ред. А.Э. Сердюков. - М.: Военное изд-во, 2007. - 831 с.
2. Луцишин Г. Особливості сучасних збройних конфліктів в умовах глобалізації / Г. Луцишин // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку. - 2014. - Випуск 26. - С. 128-133.
3. Діагностика та лікування тривожних розладів (Керівництво для лікарів). Під ред. Ю.А. Олександрівського та ін Copyright 1989 by American Psychiatric Press, Inc.
4. Хохлова Е.В., Конструктивная агрессивность в структуре асертивного поведения личности студентов / Е.В. Хохлова // Вестник гос. ун-та упр. – 2008. - № 2. – С. 167-171.
5. Salter A. Conditioned reflex therapy N.Y.: Capricorn, 1949. 245 p.
6. Wolpe J. Psychotherapy by Reproach Inhibition Stanford University Press, Stanford, California, 1958.
7. Wolpe J., Lazarus A.A. Behavior therapy techniques: A guide to the treatment of neuroses. New York: Pergamon Press, 1966.
8. Swimmer G.I., Ramanaiah N.V. Convergent and discriminant validity of selected assertiveness measures // Journal of Personality and Social Psychology. 1985. Vol. 49. P. 243—249.
9. Tanck R.H., Robbins P.R. Assertiveness, locus of control and coping behaviors to diminish is tension // Educational Gerontology. 2008. Vol. 34. P. 503—519.
10. Kraft W.A., Litwin W.J., Barber S.E. Religious orientation and assertiveness: Relationship to death anxiety // The Journal of Social Psychology. 1986. № 127. P. 93—95.
11. Saigh P.A. Anxiety, depression, and assertion across alternating intervals of stress // Journal of Abnormal Psychology. 1988. Vol. 97, Issue 3. P. 338—341.
12. Каппони В., Как делать все по-своему, или Ассертивность – в жизнь / В. Каппони, Т. Новак. – СПб. : Питер, 1995. – 186 с.
13. Бандура А., Общественный фонд мысли и действия: Социальная теория познания. Энглвуд Клифс, Нью-Джерси: Прентис-Холл, 1986.

Шевченко Ю.В.

старший методист відділу науково-методичної та наукової роботи ІПЮК для СБУ НЮУ
ім. Я. Мудрого

**ДО ПИТАННЯ ДІАГНОСТУВАННЯ ПОСТТРАВМАТИЧНОГО
СТРЕСОВОГО РОЗЛАДУ У ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ-
УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ**

Не потребує доведення теза про те, що локальні збройні конфлікти та військові дії пов'язані з інтенсивним впливом стрес-факторів на психіку кожного військовослужбовця. Стрес – (англ. «напруга», «тиск») є поняттям,

яке використовується для визначення широкого кола станів і дій людини, що виникли внаслідок відповіді на різноманітні екстремальні впливи (стресори).

Дійсно, знаходження людини в бойовій обстановці супроводжується комплексним впливом наступних чинників: 1) ясно усвідомлюване почуття загрози для життя, так званий «біологічний страх смерті», а також страхи поранення, болі, інвалідизації; 2) ні з чим не порівнянний стрес, що виникає у безпосереднього учасника бою; 3) психоемоційний стрес, пов'язаний із загибеллю товаришів по зброї; 4) психоемоційний стрес, пов'язаний з необхідністю вбивати інших людей; 5) вплив специфічних чинників бойової обстановки (дефіцит часу, прискорення темпу дій, раптовість, невизначеність, новизна); 6) негаразди і обмеження в умовах бойових дій (нерідко відсутність повноцінного сну, дефіцит води та харчування); 7) іноді незвичайний для учасника війни клімат і рельєф місцевості (гіпоксія, спека, підвищена інсоляція та ін.) [1].

Наслідком дії подібних факторів є посттравматичний стресовий розлад (далі – ПТСР), який можна назвати одним із основних перешкод до успішній адаптації військовослужбовця до мирного життя. ПТСР відрізняється пролонгованим впливом, має латентну фазу, і проявляється в період від шести місяців до десяти років після перенесення одноразової або повторюваної психологічної травми.

При ПТСР проявляється група характерних симптомів, таких як психопатологічні переживання, високий рівень тривожності, випадання пам'яті про травмуючі події, небажання їх згадувати, або навпаки часте, повторне нагадування, уявлення і переживання травматичних, стресових ситуацій, фізична гіперактивація (безсоння, труднощі концентрації уваги, гнівливість, запали гніву). Перебіг ПТСР проявляється повторюваним і нав'язливим відтворенням у свідомості психотравмуючої події. При цьому, випробовуваний військовослужбовцем стрес перевищує той, який він відчував у момент власне травмуючої події, і часто є надзвичайно інтенсивним переживанням, що викликає думки про суїцид для припинення такого стану. Також, характерні повторювані кошмарні сни і флешбеки.

Саме тому виникає гостра необхідність систематичного моніторингу психологічного стану окремих військовослужбовців та військового колективу в цілому з метою своєчасного надання психологічної допомоги. Але, звичайно, в бойовій обстановці це завдання здається майже неможливим через несприятливі умови та відсутність достатньої кількості часу для тестування. Тобто, необхідні експрес-методики, які дозволять швидко визначити психофізіологічний стан військовослужбовців, їх

стійкість до стресів, активність і визначити причини психологічного стресу за короткий проміжок часу. Існує низка методик для діагностики стресових станів, серед яких, наприклад, Шкала реактивної та особистісної тривожності (Спілбергер – Ханін), восьмиколірний тест М. Люшера в різних модифікаціях та інші.

Досить простим та ефективним у цьому сенсі видається саме тест Люшера – це проєктивна методика, тобто заснована на аналізі продуктів уяви і фантазії та спрямована на розкриття внутрішнього світу особистості, світу її суб'єктивних переживань, думок, установок, очікувань.

Восьмиколірний тест Люшера дозволяє визначити широкий спектр емоційних станів учасників бойових дій: тривожність, стрес, напруженість, фрустрація тощо. І незважаючи на недоліки, які, безумовно, має будь-яка методика, тест Люшера має й очевидні переваги, оскільки мета проєктивних методик зазвичай замаскована, і опитуваний не може визначити способи інтерпретації діагностичних показників та їх зв'язок з тими чи іншими проявами особистості, тому він не вдається до маскування, спотворенню, захисних реакцій при обстеженні, на відміну від тестування на опитувальниках [2].

Таким чином, проєктивні методики, можуть виявитися дієвими для швидкого тестування військовослужбовців та негайного визначення їх психоемоційного стану, та виявлення осіб, які потребують невідкладної допомоги. Водночас, існує гостра потреба розробки на їх основі системи експрес-методик для раннього ефективного діагностування у військовослужбовців-учасників бойових дій ознак стресового стану, що може в подальшому перерости у ПТСР.

Список використаних джерел:

1. Александровский Ю. А. Посттравматическое расстройство и общие вопросы развития психогенных заболеваний. *Российский психиатрический журнал*. 2005. № 1. С. 4–12.
2. Пустовий О. М. Дослідження емоційного стану учасників бойових дій на сході України. *Організаційна психологія. Економічна психологія*. 2017. № 4 (11). С. 86-92.

Широбоков Ю.М.

начальник науково-дослідної
лабораторії морально-
психологічного забезпечення
наукового центру Повітряних Сил
ХНУПС ім. І. Кожедуба, кандидат
психологічних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ДО ВИЖИВАННЯ В УМОВАХ ПРИМУСОВОЇ ІЗОЛЯЦІЇ

Останні події, які відбуваються в Керченській протоці, окупованому Криму та на Донбасі актуалізують проблему виживання фахівців сил сектору безпеки і оборони, які беруть участь у проведенні Операції Об'єднаних сил (ООС) в умовах примусової ізоляції. Необхідність застосування підрозділів, для проведення розвідувальних місій, евакуації визначених осіб, виконання певних пошукових завдань на окупованих територіях та ін., висуває нові вимоги до підготовки особового складу. В цих умовах, великого значення набувають аспекти психологічної підготовки військовослужбовців до виживання в умовах примусової ізоляції.

Психологічна підготовка особового складу до виживання в умовах примусової ізоляції повинна містити в собі:

1. Заходи загальної психологічної підготовки льотного складу, які спрямовуються на роз'яснення правил маскування на ворожій території (як у лісі так і у населеному пункті), встановлення зв'язку зі своїм керівництвом та повідомлення їм про стан власного здоров'я, визначення та повідомлення керівництву свого місця знаходження, самостійне пересування до розташування своїх військ або очікування евакуації (у випадку поранення чи з інших причин), крім того, ознайомлення зі способами подолання стресових станів, угамування власних страхів під час прийняття рішення та методиками швидкого засинання у незручних умовах.

2. Спеціальну психологічну підготовку, спрямовану на вивчення реакцій особового складу на стресори виживання та формування навичок: спілкування з місцевими мешканцями на ворожій території, оцінки їх поведінки, аналізу їх ставлення до себе та оцінки власної поведінки військовослужбовця. Головна мета формування умінь керування стресом (обережність, стресова активізація мислення та пам'яті, тощо) на

користь собі, як власних союзників.

3. Заходи цільової психологічної підготовки особового складу, які важливо проводити за наступною структурою: маскування (у лісі, у полі, у населеному пункті), пересування по ворожій території (орієнтування на місцевості, укриття та зв'язок), захоплення у полон в районах проведення ООС та спроби повернення або втечі (в ході тренінгових занять відпрацьовується ухилення від експлуатації), необхідними також є проведення комунікативних тренінгів та рольових ігор щодо поведінки в ході допиту).

Таким чином, психологічна підготовка військовослужбовців до виживання в умовах примусової ізоляції сприяє формуванню у них навичок перебування в умовах автономного існування в районах Операції Об'єднаних сил.

6. ВПРОВАДЖЕННЯ СКЛАДОВИХ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В ДІЯЛЬНІСТЬ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ (ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО, ІНФОРМАЦІЙНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОПЕРАЦІЇ ТОЩО)

Бараболя В.В.

курсант 1-го курсу ІПЮК для СБУ
НЮУ ім. Я. Мудрого

ВПРОВАДЖЕННЯ СКЛАДОВИХ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В ДІЯЛЬНІСТЬ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ (ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО, ІНФОРМАЦІЙНІ І ПСИХОЛОГІЧНІ ОПЕРАЦІЇ ТОЩО)

Сьогодні Україна, як і весь цивілізований світ, стоїть перед викликами деконструкції світового порядку. Російська Федерація розпочала масштабну агресію не лише проти України, але й проти інших демократичних держав світу. Прикладом цього може слугувати анексія Криму, окупація територій на Сході, ведення проти України гібридної війни, що формує довгострокові виклики для нашої держави. [1]

З розвитком сучасних інформаційних технологій, зростанням ролі інтернет-видань та соціальних мереж, саме інформація стає повноцінною зброєю. Ведення ворогом пропаганди та поширення неправдивих відомостей через ЗМІ і соціальні мережі набувають все більшого впливу на думку громадськості. Противник все частіше робить ставку саме на порушення комунікації як внутрішньої, так і зовнішньої, що може мати не менш руйнівні наслідки, ніж військова агресія. [1]

На мою думку, для того щоб перемогти Росію у новому, нетиповому для людства типі війни — гібридній війні, потрібно зрозуміти мотивацію країни — агресора та принцип, за яким функціонує її державний апарат. Для досягнення поставлених цілей необхідно неперервно підвищувати рівень обороноздатності нашої держави в політичній і економічній сферах, виділяти більше коштів на удосконалення інформаційних систем, здійснювати заходи для запобігання вербування українського населення на окупованих противником територіях, а також робити усе можливе для підтримки патріотичного настрою в населення на територіях, підконтрольних Україні (поширення проукраїнських публікацій та статей у газетах, соціальних мережах, транслявання різного роду

соціальних реклам патріотичного спрямування, висвітлення патріотичних гасел на білбордах тощо).

Нові виклики національній безпеці обумовлюють нагальну необхідність пошуку інструментарію, за допомогою якого стане можливою організація узгодженої взаємодії Міністерства оборони України з іншими військовими формуваннями та державними структурами. [1]

Дієвим, адекватним та комплексним інструментарієм такої взаємодії виступає система стратегічних комунікацій, яка дає можливість, залишаючись у межах демократичних принципів, організувати ефективну відсіч деструктивним інформаційним кампаніям, які веде агресор. Вона дозволяє здійснювати моніторинг та аналіз інформаційного простору, своєчасно виявити, розпізнати, охарактеризувати можливі загрози та попередити їх негативний вплив. [1]

Стратегічні комунікації є скоординованим і належним використанням комунікативних можливостей держави: публічної дипломатії, зв'язків із громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на досягнення цілей держави; [2]

Найбільшого значення стратегічні комунікації набувають саме у контексті забезпечення національної безпеки, формування національної ідеї та об'єднання навколо неї громадян України, а також вироблення єдиного підходу до формування національних інтересів, які водночас необхідно розглядати як найбільш сучасну та перспективну форму дій в інформаційному просторі. [2]

Основні шляхи реалізації системи стратегічних комунікацій:

1) підтримка розвитку та налагодження зв'язків з громадськістю, зокрема у військовій сфері, через проведення інформаційних заходів цивільно-військового співробітництва, ведення активної комунікації із залученням ключових лідерів;

2) систематизація процесу виявлення та реагування на виклики і загрози в інформаційному просторі через уповноважені на це підрозділи;

3) протидія інформаційним операціям проти України, маніпуляціям суспільною свідомістю і поширенню спотвореної інформації, захист національних цінностей та зміцнення єдності українського суспільства;

4) розвиток публічної дипломатії та її військова підтримка, проведення інформаційних заходів у рамках міжнародного військового співробітництва;

5) посилення розвідувальної діяльності, що забезпечить повну взаємодію всіх ключових суб'єктів в операційному середовищі, забезпечить командира необхідною інформацією в плані стратегічних комунікацій, що допоможе йому зрозуміти дану інформацію на належному рівні;

6) розвиток двосторонніх відносин України з державами - членами НАТО, впровадження принципів Альянсу в усіх сферах військової діяльності для набуття членства в ньому, в тому числі шляхом отримання безпосередньої допомоги від іноземних експертів з питань оборони. [1]

Заслужують на окрему увагу і творче переосмислення в умовах конкретних українських реалій такі важливі положення з теорії натівських «стратегічних комунікацій» як *вибір правильного каналу і часових параметрів* доставки інформації до адресата, *поєднання вербальних і невербальних засобів* інформування, *використання усього арсеналу сучасних засобів* обміну інформацією, *коректна оцінка інформаційного середовища* адресата, *варіативність емоційно-інформаційної концентрації* підготовлених матеріалів, *необхідність контролю за фактом доставки* інформації до адресата і *оцінки ефекту* інформаційного впливу та ін. [3]

Заходи з арсеналу «стратегічних комунікацій» вже досить активно застосовуються українською стороною на прифронтових українських територіях Донецької і Луганської областей, цивільне населення яких тривалий час піддавалося російській пропаганді. Тому виступи військових та громадських агітаторів перед місцевим населенням відіграють значущу роль, а конкретні позитивні вчинки військових та представників місцевих державних адміністрацій демонструють добру волю центральної української влади та світової спільноти до припинення війни, стримування агресії Росії. [3]

Отже, проаналізувавши шляхи впровадження складових стратегічних комунікацій в діяльність сил сектору безпеки і оборони, можна зробити висновок, що вони є ефективними у сфері інформаційної безпеки, оскільки дають можливість здійснювати моніторинг та аналіз інформаційного простору, своєчасно виявляти, розпізнавати, охарактеризовувати можливі загрози та попереджувати їх негативний вплив. Як показує практика, застосування стратегічних комунікацій є досить дієвим і у політичній сфері, тому що вони підвищують авторитет центральної влади держави та світової спільноти, висвітлюючи її прагнення до змін та покращення життєвих умов суспільства.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України» від 22 листопада 2017 року №612.

2. Рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України»
3. Стратегічні комунікації: данина моді чи вимога сучасності? [Електронний ресурс] режим доступу: <https://defence-ua.com/index.php/statti/3036-stratehichni-komunikatsiyi-danyina-modi-chy-vymoha-suchasnosti>.

Голубничий Д.Ю.

доцент кафедри, кандидат
технічних наук, доцент

Гльїна І.В.

Завідувач кафедри інституту
цивільної авіації, кандидат
технічних наук, доцент

Семеренко Ю.О.

Старший викладач кафедри

Радівілова А.С.

Студентка ХНУПС ім. І. Кожедуба

АКТИВНИЙ ЗАХИСТ ІНФОРМАЦІЇ ПРИ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗАГРОЗАМ В ІНФОРМАЦІЙНО-ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНІЙ МЕРЕЖІ

Реалізація атак на інформаційно-телекомунікаційні мережі (ІТМ) ґрунтується на її вразливостях та здійснюється за рахунок застосування загроз. Сама атака має циклічний характер та виконується послідовно, проходячи певні етапи вона показує типову модель проведення атак. Реалізації множини загроз виконується аналіз загроз інформації:

- визначається множина джерел загроз;
- визначається множина вразливості;
- оцінюється множина взаємозв'язків загроз, джерел загроз і вразливості;
- оцінюється множина можливих наслідків реалізації загроз;
- формується список актуальних і значимих загроз цілісності інформації.

Класифікація розподілу атак за типами:

- IP-спуфінг;
- Мережева розвідка;
- Використання спеціалізованих програм
- Атака типу man in the middle
- Переповнення буферу (bufferoverflows)

- Відмова в обслуговуванні (DoS і DDoS атаки)
- Phishing атаки

Основну увагу слід наділити атакам типу відмова в обслуговуванні (або DoS-атакам). Сутність такої атаки полягає в забороні легітимним користувачам мережі в межах свої повноважень отримувати доступ до файлів, папок, документів тощо. Атака може бути реалізована як з одного комп'ютера, так і з декількох.

До недоліків існуючих методів протидії DoS-атакам відносяться значні часові витрати при порушеннях доступності та цілісності інформації, висока вартість реалізації, збільшена вартість устаткування й передплати на сигнатури, не забезпечується захист від замаскованих вірусних атак. Узагальнюючи, представляється можливим сформувати протиріччя, що обумовлене з одного боку невідповідністю методів протидії кібератакам і існуючих загроз цілісності інформації, а з іншого боку – вимогами об'єктів по мінімізації часу доступу до інформаційного ресурсу й забезпечення його необхідної цілісності. Аналіз характеристик обробки пакетів показав, що наявна проблема значного погіршення цілісності інформації інформаційного ресурсу при діях короткострокових DDoS-атак. Значить, існує завдання, яке полягає в підвищенні цілісності та доступності інформаційного ресурсу для заданого часу його доставки в інформаційно-телекомунікаційній мережі в умовах дії кібератак. Підвищення цілісності інформації за існуючої стратегії протидії кібератакам досягається виявленням аномалій трафіку, що призводить до збільшення часу доставки.

Тому потрібно удосконалити метод підвищення цілісності інформаційного ресурсу для заданого часу його доставки на основі ефективного кодування для інформаційних технологій протидії кібератакам.

Існує значна кількість кібернетичних атак, що становлять суттєву загрозу інформаційній безпеці будь-якої інформаційно-телекомунікаційної мережі. В більшості випадків зловмисник ставить за мету вивести інформаційно-телекомунікаційну мережу з працездатного стану, що призведе до відмови в обслуговуванні її легітимних користувачі. Це підтверджується постійним зростанням кількості DDoS-атак.

Будь-яка DoS-атака направлена на виведення мережі з працездатного стану шляхом використання тими, хто атакує, усіх її наявних ресурсів. Внаслідок цього легітимні користувачі мережі отримують відмову в обслуговуванні. Атака може бути реалізована як з одного комп'ютера, так і з декількох. В залежності від вразливостей мережі, які використовуються, можна виділити наступні види DoS-атак:

- атаки, що націлені на переповнення смуги пропускання;

- атаки, що використовують недостатню кількість ресурсів системи;

- атаки, що використовують помилки програмування;
- атаки DNS та маніпуляція таблицями маршрутизації;
- низькошвидкісні атаки протоколу TCP.

Для боротьби з DoS-атаками, що націлені на переповнення каналу зв'язку на всьому часовому інтервалі, існує метод, який полягає в збиранні під впливом атаки статистичних даних про вхідний трафік. Це дозволяє зробити висновок про її наявність з достатньою ймовірністю тільки після 37 секунд від початку атаки.

Для блокування атаки використовується розподілена мережа центрів фільтрації. Ці центри фільтрації повинні бути розміщені на базі серверів регіональних інформаційно-телекомунікаційних вузлів.

Для протидії повільним DoS-атакам існує метод, оснований на виявленні атаки після 45 секунд від її початку. Після виявлення розпочинається процес блокування атаки за рахунок відкидання найбільш інтенсивного трафіку в разі завантаженості каналу зв'язку не менше ніж 65%.. Тому необхідно покращити даний метод. Інші методи протидії DDoS-атакам засновані на організаційних заходах, на нарощуванні ресурсів або розділенні компонентів системи на зовнішні та внутрішні, що не дає гарантованого захисту, особливо при наявності атаки високої інтенсивності.

Набула подальшого розвитку методика аналізу ризиків інформаційно-телекомунікаційної мережі при реалізації погроз безпосереднього і видаленого доступу до її елементів. Для коректного вибору параметрів при здійсненні кількісного аналізу ризику системи, що атакується, застосуємо схему атаки на мережу. В ній проводиться адекватна оцінка ризиків мережі при реалізації атак передбачає аналіз функціонування системи на деякій ділянці часу. В методиці правомірність розподілу імовірності атаки проводиться на основі закону Пуассона та з позиції теорії масового обслуговування.

В результаті визначені межі довіри між користувачем системи, самими пристроями (операційною системою), додатками на пристроях і мережею, а також проведена якісна оцінка ризику при автентифікації в ІТМ.

Надані рекомендації щодо створення архітектури утиліти для протидії атакам на ІТМ, яка дозволить проводити її тестування, визначати можливі джерела загроз.

Результати роботи досягли трьох цілей: виявлення уразливості таких мереж, вивчення наслідків серйозних атак на саму мережу і

мотивування на створення кращих протоколів безпеки, які можуть зробити їх стійкішими до зловмисників.

Корпоративні мережі критичної інфраструктури більш схильні до вторгнень, ніж локальні мережі меншого масштабу або централізовані інформаційні системи підприємства. Всі головні особливості корпоративної мережі обумовлюють підвищену небезпеку цього типу мереж.

Залкін С.В.

провідний науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
наукового центру Повітряних Сил,
кандидат військових наук, старший
науковий співробітник

Сідченко С.О.

начальник науково-дослідної
лабораторії наукового центру
Повітряних Сил, кандидат
технічних наук, старший науковий
співробітник

Хударковський К.І.

старший науковий співробітник
науково-дослідної лабораторії
наукового центру Повітряних Сил,
кандидат технічних наук, доцент,
старший науковий співробітник
ХНУПС ім. І. Кожедуба

ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- ПСИХОЛОГІЧНИХ ВПЛИВІВ В ПРОЦЕСІ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ

Аналіз воєнних конфліктів початку ХХІ століття свідчить про появу нових форм і методів збройної боротьби між державами для досягнення відповідних політичних цілей і вирішення міждержавних протиріч. На зміну класичним формам збройної боротьби прийшли так звані “гібридні війни”. Гібридна війна в Україні відбувається на тлі неприхованої інформаційної агресії з боку Російської Федерації. Інформаційна агресія глибоко проникає у всі сфери життєдіяльності країни – безпекову, політичну, економічну, дипломатичну тощо.

Нові виклики національній безпеці обумовлюють нагальну необхідність пошуку інструментарію, за допомогою якого стане можливою організація узгодженої взаємодії Міністерства оборони України з іншими військовими формуваннями та державними структурами, здійснення ефективної протидії негативному інформаційно-психологічному впливу (ІПВ) противника. Дієвим, адекватним та комплексним інструментарієм такої взаємодії виступає система стратегічних комунікацій, яка дає можливість, залишаючись у межах демократичних практик і принципів, організувати ефективну відсіч деструктивним інформаційним кампаніям, які веде агресор.

Воєнна доктрина України визначає “стратегічні комунікації” як скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв’язків із громадськістю, військових зв’язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави.

Поняття “стратегічні комунікації” було вперше застосовано В. Вітто (головою цільової групи з поширення інформації Ради з оборонної науки, Пентагон, США) у 2001 р. Відтоді “стратегічні комунікації” як поняття і відповідна діяльність стали складовою доктрини, організаційних структур і операцій НАТО.

Ключовими компонентами процесу реалізації стратегічних комунікацій в НАТО є:

- розуміння владними структурами суспільства, його інформування та залучення для просування інтересів і цілей країни через вплив на сприйняття, установки, переконання та поведінку;

- узгодження дій, висловлювань на підтримку політики і планування з метою досягнення стратегічних цілей держави;

- визнання того, що всі операції і види діяльності Альянсу є важливими компонентами процесу комунікації та має передбачувані та непередбачувані наслідки для цільових і нецільових аудиторій;

- визнання того, що стратегічні комунікації є не додатковими діями, а частиною планування та реалізації усіх воєнних операцій і видів діяльності.

Стратегічні комунікації передбачають підхід до побудови відносин на основі врахування національних, культурних і історичних особливостей. У воєнній сфері це означає узгодження заходів у сфері публічної дипломатії, зв’язків із громадськістю та інформаційно-психологічних операцій.

Тож, при плануванні ІПВ повинна враховуватись сутність стратегічних комунікацій, яка полягає у тому, що сформульовані для різних цільових аудиторій меседжі не повинні суперечити один одному. З цієї точки зору, планування інформаційно-психологічного впливу набуває нового змісту, оскільки в сценарії його проведення повинна враховуватись значно більша кількість факторів і чинників. Така багатооб'єктність і багатоаспектність, масштабність покриття (ураження) повинна поєднуватись із чітко визначеною спрямованістю і вибірковістю, що вимагає суттєвих змін у формуванні сценарію інформаційно-психологічного впливу.

При цьому слід враховувати, що конкретні форми, способи і методи ІПВ плануються з урахуванням п'яти основних властивостей людської свідомості, які роблять людину уразливою для маніпуляцій:

- по-перше, швидко і ефективно людині можна довести лише ту ідею, яка їй вже добре відома;
- по-друге, людина, як правило, підсвідомо прагне бути такою як всі, не виділятися і слідувати за більшістю;
- по-третє, при сприйнятті та оцінці інформації, що поступає, більшість людей більше схильна зважати на емоції, чим на розум і логіку;
- по-четверте, пам'ять людини набагато краще засвоює інформацію, яка багато разів повторюється;
- по-п'яте, людину завжди привертають сенсації.

Основні відмінності при формуванні сценарію інформаційно-психологічного впливу в ході реалізації стратегічних комунікацій стосуються, перш за все, необхідності врахування для всіх складових сценарію ІПВ потенційного впливу на неосновні цільові групи та його наслідків для того впливу, що планується. При цьому, слід зважати, що основна цільова група може знаходитись у тісній взаємодії або у навколишньому оточенні інших потенційних цільових груп. Тож, вихід із звичного стану та/або зміна поведінки (відношення) потенційних цільових груп безпосередньо або опосередковано впливає на цільову групу, що є об'єктом впливу.

Механізм інформаційно-психологічного впливу на цільову групу противника передбачає послідовне переведення об'єктів впливу (цільової групи) із одного стану до іншого. Реалізація такого навіювання має на меті формування пасивного стану індивідуальної і групової свідомості і реалізується в ході наступних етапів:

– заспокоєння цільової групи – переконання через комунікаційні канали (наприклад, засоби масової інформації, соціальні мережі), що стосовно неї не здійснюється жодних агресивних дій;

– примушення цільової групи противника сприймати лише визначені меседжі, що сформовані стороною яка здійснює вплив, виключивши досвід інших країн і народів;

– примушення цільової групи не розмірковувати над меседжами та виключення (значне зменшення кількості) для цього із засобів масової інформації аналітичних програм, створюючи акцент на яскравих розважальних шоу (кількість яких значно збільшується), що проводяться в прайм-тайм;

– зосередження уваги на другорядному предметі, крім спрямованого маніпуляційного потоку, для того щоб підсистема захисту, яка відповідає за критичний аналіз інформації, не виконувала свою функцію.

В результаті маніпуляцій досягається зміна поведінки об'єктів впливу (цільової групи).

Таким чином, на сьогоднішній день планування інформаційно-психологічних впливів та організація протидії інформаційно-психологічним впливам противника для захисту населення, у тому числі особового складу Збройних Сил та інших структур сектору безпеки і оборони, найбільш ефективними є в рамках системи стратегічних комунікацій.

Капленко І. О.
аспірант НА СБУ

ВПРОВАДЖЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В НАЦІОНАЛЬНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПРОСТІР УКРАЇНИ

Інформаційна війна, яку Росія активізувала з початком збройної агресії проти України, поставила перед нашою державою нові загрози у сфері інформаційної безпеки. Антиукраїнська пропаганда, відверті фейки, постановочні новинні сюжети, поширювані російськими медіа-та соцмережами, справили істотний вплив не лише на вітчизняних прихильників східного сусіда, а й на багатьох представників світового співтовариства. Негативним наслідком російської інформаційної війни стала поява вороже налаштованих до України громадян, яких можна вважати жертвами інформаційної агресії.

В Україні концептуальним документом щодо протидії російським інформаційним загрозам стала Доктрина інформаційної безпеки, введена в дію Указом Президента України 25 лютого 2017 року. Поміж визначення пріоритетів державної політики в інформаційній сфері, окреслення актуальних загроз національним інтересам та деталізації механізмів упровадження, Доктриною наголошується, що її метою є “реалізація державної політики з протидії руйнівному інформаційному впливу Російської Федерації в умовах гібридної війни”. Доктриною також покладається ряд завдань на сектор безпеки і оборони, зокрема – на Службу безпеки України.

У тексті Доктрини також наголошується, що її метою є “захист українського суспільства від агресивного інформаційного впливу Російської Федерації, спрямованого на пропаганду війни, розпалювання національної і релігійної ворожнечі, зміну конституційного ладу насильницьким шляхом або порушення суверенітету і територіальної цілісності України” [1, с. 150].

Очевидно, що через застосування можливостей підконтрольних інформаційних ресурсів представники спецслужб іноземних держав здійснюють деструктивний інформаційний вплив на шкоду Україні. Отже, запобігання протиправній діяльності іноземних розвідок, викриття та припинення незаконної діяльності причетних осіб – один із основних векторів діяльності фахівців сектору безпеки і оборони.

Комунікативним інструментом протидії деструктивним діям РФ в інформаційному полі є стратегічні комунікації. Власне, поняття “стратегічні комунікації” пройшло довгий період осмислення і по-різному визначалося на різних етапах. Поняття стратегічні комунікації (стратком) зафіксовано в державних законодавчих документах – Воєнній доктрині України та Доктрині інформаційної безпеки України (далі – Доктрині) і наразі набуло статусу законодавчо визначеного терміна.

Отже, стратегічні комунікації – скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв’язків із громадськістю, військових зв’язків із громадськістю, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави [1, с. 149].

Саме тому держава має ставитись до налагодження систем внутрішньо суспільної комунікації вимогливо та принципово, звертаючи особливу увагу на загальнонаціональні цінності. Отже, найскладнішими елементом реалізації страткому, на нашу думку, залишається питання компетенції комунікатора та обраної форми переконання. Сьогодні є вкрай важливим чітко означення принципів для держави ідеологічних

аспектів – стратегічних наративів та їх послідовне впровадження у національне інформаційне поле, тобто реалізація стратегічних комунікацій.

Стратегічний наратив – це спеціально підготовлений текст, призначений для вербального викладення у процесі стратегічних комунікацій з метою інформаційного впливу на цільову аудиторію [1, с. 149].

Прикладом реалізації елементів страткому Службою безпеки України є запроваджена у серпні 2015 року програма “На тебе чекають вдома” [2].

Стратегічними наративами зазначеного заходу є публічні агітаційно-інформаційні посилення, наприклад, поширення через ЗМІ інформації щодо правових підстав звільнення від кримінальної відповідальності згідно з ч. 2 ст. 358-3 “Створення терористичної групи чи організації” КК України. Тобто роз’яснення суті, умов і порядку звільнення від кримінальної відповідальності.

У межах вищезазначеної програми здійснюються заходи щодо повернення на підконтрольну Україні територію громадян, які добровільно відмовились від участі у незаконних збройних формуваннях.

Зазначимо, що до сьогодні програма залишається перспективним прикладом страткому між правоохоронним органом та громадянським суспільством в питаннях інформування населення та надання дієвого механізму повернення на підконтрольну територію українських громадян. Наразі, станом на початок поточного року, умовами програми скористались понад 360 осіб, більшість з яких у судовому порядку було звільнено від кримінальної відповідальності.

Завдяки системним зусиллям українських державних та правоохоронних структур вдалося істотно зменшити спроможності РФ щодо поширення на території України власних деструктивних наративів. Цьому сприяло обмеження мовлення російських телеканалів та російського телепродукту, посилення контролю за друкованою літературою, яка містить висловлювання та наративи, що становлять загрозу національній безпеці.

Отже, ефективна протидія підривній діяльності спецслужб іноземних держав та забезпечення державної безпеки в повній мірі залежить від оптимального використання сил й засобів органів державної безпеки та інформаційного забезпечення цієї діяльності.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України від 25 березня 2017 р. № 47/2017 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29.12.2016 р. «Про Доктрину інформаційної

безпеки України» // ІТ Сфера в Україні. Законодавство. Судова практика. Коментар. / Бюлетень законодавства і юридичної практики України. – К., 2018, № 7. – Юрінком Інтер. – 357 стор. С. 148–157.

2. Програма Служби безпеки України «На тебе чекають вдома» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ssu.gov.ua/pages/206>.

Кротюк В.А.

начальник кафедри психології та педагогіки ХНУПС ім. І. Кожедуба,
кандидат філософських наук,
доцент

СТРАТЕГІЧНІ КОМУНІКАЦІЇ В СИСТЕМІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Виклики національній безпеці України, зумовлені анексією Криму та збройним конфліктом, розв'язаним на території Донбасу, застосуванням технологій гібридної війни Російською Федерацією, диктують нагальну необхідність відпрацювання ефективних (дієвих) механізмів їх протидії.

Ключовою складовою агресії Російської Федерації проти України стала інформаційна війна, яку РФ активно проводить як на українській території, так і за її межами. Її метою є послаблення моральних і матеріальних сил українського суспільства шляхом застосування заходів деструктивного впливу на свідомість людей в ідеологічній та емоційній сферах, дестабілізації політичної та економічної ситуації в країні, підриву іміджу Української держави на міжнародній арені тощо. Така війна не призводить безпосередньо до кровопролиття, руйнувань та людських жертв. Разом із тим втрати суспільства від інформаційної війни за своїми масштабами і значенням цілком можна співставити зі збройною боротьбою, а часом вони і перевищують її за наслідками. Побудова ефективної системи координації дій влади з ключовими суб'єктами комунікації, розробка і впровадження єдиної системи взаємодії усіх органів влади в інформаційній сфері, узгоджене донесення до всіх категорій населення інформації про ситуацію в Україні є актуальним завданням для нашої держави в умовах інформаційної агресії РФ. Головним комплексом заходів для реалізації зазначених завдань є стратегічні комунікації.

Питання комунікацій, протидії інформаційним операціям та контрпропаганди вивчалось вітчизняними дослідниками, такими як А. Баровська, В. Горбулін, О. Додонов, Д. Дубов, В. Конах, О. Литвиненко, А. Москаленко, М. Ожеван, Г. Почепцов, водночас поза їх увагою залишився

розгляд системи стратегічних комунікацій держави саме у практичному контексті протидії агресивним діям іншої держави, які по суті являють собою війну нового типу.

Найбільшого значення стратегічні комунікації набувають саме у контексті забезпечення національної безпеки, формування національної ідеї та об'єднання навколо неї громадян України, а також вироблення єдиного підходу до формування національних інтересів, які водночас необхідно розглядати як найбільш сучасну та перспективну форму дій в інформаційному просторі.

Питання розвитку стратегічних комунікацій в Україні було піднято у рамках ухвалених на саміті НАТО в Уельсі (4 – 5 вересня 2014 р.) рішень щодо підтримки України в умовах агресії Російської Федерації. Тоді Альянс висловив готовність надати консультативну, практичну та матеріально-технічну допомогу Україні, у тому числі розглянути питання щодо започаткування проекту створення загальнодержавного центру стратегічних комунікацій і ситуаційних центрів у складі ключових органів влади [1]. Співпрацю Апарату РНБО України та НАТО у сфері стратегічних комунікацій розпочато у межах підготовки та проведення конференції «Стратегічні комунікаційні виклики: можливості та реагування на дезінформацію у контексті гібридної війни» (м. Київ, 25–26 листопада 2014 р.) [2]. Наприкінці лютого 2015 року Місія України при НАТО висловила готовність за сприяння та підтримки Апарату РНБО України розпочати переговори щодо започаткування програми Партнерства у сфері стратегічних комунікацій, а також запропонувала Апарату Ради взяти на себе обов'язки координаційного центру та головного партнера з української сторони у згаданому проекті. Обговорення співпраці у цьому напрямі було продовжено в рамках Комісії Україна-НАТО (13–14 травня 2015 р., м. Анталія). За результатами переговорів міністр закордонних справ України П. Клімкін зауважив, що нині співробітництво України з Альянсом нарощується, а також зазначив про бажання обох сторін продовжити цю практику та заснувати нові фонди, які забезпечуватимуть підвищення безпеки країни та наблизатимуть загалом сектор безпеки України до стандартів НАТО, зокрема у питанні протидії російській пропаганді [3]. Було розпочато роботу над концепцією програми Партнерства, у тому числі щодо визначення функцій та обов'язків, які головний державний координатор повинен виконувати у цьому процесі. З цією метою Місією України при НАТО спільно з Міжнародним секретаріатом Альянсу було розроблено алгоритм дій щодо започаткування програми Партнерства із стратегічних комунікацій для України. У рамках виконання першочергових

заходів реалізації зазначеного алгоритму дій стало офіційне звернення української сторони до очільника НАТО Є. Столтенберга з проханням розглянути можливість надання нашій державі допомоги у розбудові системи стратегічних комунікацій. 22 вересня 2015 року Україна та НАТО підписали Дорожню карту Партнерства у сфері стратегічних комунікацій, яка мала б стати основою для надання країнами – членами Альянсу технічної допомоги для органів влади України у розбудові спроможностей у сфері стратегічних комунікацій. Насамперед ішлося про підготовку персоналу, сприяння розбудові профільних структур, розвитку законодавства, проведення наукових досліджень, сприяння у реалізації конкретних проектів тощо [4]. Учасниками партнерства з української сторони визначені суб'єкти сектору безпеки і оборони, Міністерство інформаційної політики (МІП) України, Міністерство закордонних справ (МЗС) України. Підписання Дорожньої карти Партнерства стало початком формування сучасної та ефективної системи стратегічних комунікацій. Передусім розпочався процес внесення змін до нормативно-правових документів загальнодержавного значення. Термін «стратегічні комунікації», узгоджений з усталеною термінологією НАТО, став офіційно вживатися в нормах українського законодавства після його впровадження у новій редакції Воєнної доктрини, затвердженій Указом Президента України від 24 вересня 2015 року № 555. У зазначеному документі «стратегічні комунікації» визначаються як «скоординоване і належне використання комунікативних можливостей держави – публічної дипломатії, зв'язків з громадськістю, військових зв'язків, інформаційних та психологічних операцій, заходів, спрямованих на просування цілей держави» [5]. Питання розвитку системи стратегічних комунікацій також порушується у низці нещодавно ухвалених документів стратегічного планування у сфері національної безпеки і оборони – у Концепції розвитку сектору безпеки і оборони, Стратегічному оборонному бюлетені тощо. Зокрема, у Концепції розвитку сектору безпеки і оборони, затвердженій Указом Президента від 14 березня 2016 р. № 92, одним із ключових напрямів розвитку зазначеного сектору в сучасних умовах визначено створення та впровадження системи стратегічних комунікацій у секторі безпеки і оборони [6]. Налагодження співробітництва та ефективні стратегічні комунікації між суб'єктами сектору безпеки і оборони повинні стати основними принципами розвитку цілісної системи управління цим сектором. У Стратегічному оборонному бюлетені, схваленому Указом Президента України від 6 червня 2016 р. № 240, зазначено, що на підставі положень Стратегії національної безпеки України [7], Воєнної доктрини України та Концепції розвитку сектору

безпеки і оборони України стратегічні цілі держави в оборонному секторі будуть реалізовані шляхом досягнення низки оперативних цілей. Зокрема, однією із них визначено розбудову спроможностей сил оборони у сфері стратегічних комунікацій як частини загальнодержавної та міжвідомчої системи стратегічних комунікацій, спрямованих на підтримку формування та реалізації політики у сфері безпеки і оборони України, а також досягнення цілей оборони держави [8].

Таким чином, стратегічні комунікації розглядаються насамперед у контексті завдань сектору безпеки і оборони та споріднених сфер – урядових комунікацій (Секретаріат КМУ, МІП) та публічної дипломатії (МЗС). З метою представлення міжнародним партнерам бачення українською стороною розвитку системи стратегічних комунікацій Апарат РНБО України підготував і затвердив План заходів із реалізації Дорожньої карти Партнерства у сфері стратегічних комунікацій між РНБО України та Міжнародним секретаріатом НАТО. Зазначений План передбачає здійснення органами державної влади України ряду організаційних та практичних заходів зі зміцнення власної інституційної спроможності у сфері стратегічних комунікацій. План був запропонований стороні НАТО для того, щоб партнери могли самостійно визначити проблемні питання, до вирішення яких вони могли б долучитись. У межах реалізації Плану було організовано проведення аналізу наявних ресурсів підрозділів державних органів, відповідальних за різні аспекти стратегічного комунікацій. На основі отриманих результатів аудиту сформовані пропозиції щодо організаційного, методичного та практичного вдосконалення роботи відповідних державних органів у інформаційній сфері за згаданими вище напрямками. Практично всі державні органи, залучені до реалізації заходів Партнерства, провели відповідні організаційно-штатні зміни, затвердили внутрішні плани, переглянули внутрішню нормативну базу щодо стратегічних комунікацій. Секретаріатом КМУ України разом із МІП України було забезпечено підготовку навчальних програм з різних аспектів публічної комунікації для керівників відомств, співробітників профільних підрозділів у сфері публічних комунікацій, співробітників непрофільних підрозділів тощо; створено єдиний веб-портал для оперативного обміну інформацією між відомствами, контактами журналістів, а також методичними матеріалами. Міністерство оборони (МО) України на виконання Плану, в рамках реалізації пакету Цілей партнерства між Україною та НАТО, започаткувало нову програму Ціль партнерства C0021 «Стратегічні комунікації», що передбачає комплекс системних заходів у цій сфері. У Національному університеті оборони створюється відповідна навчальна

база, запроваджена комплексна модель стратегічних комунікацій в МО та ЗСУ із залученням відповідних підрозділів на всіх рівнях (як для зовнішніх, так і для внутрішніх комунікацій). Рішенням міністра оборони України визначено складові елементи сфери стратегічних комунікацій відповідно до компетенції МО України та ЗС України та розроблено завдання (повноваження) органів військового управління, відповідальних за їх реалізацію. Модель функціонування системи стратегічних комунікацій на оперативному рівні пройшла апробацію в районі проведення Операції об'єднаних сил на території Донецької та Луганської областей. Запроваджено діяльність Робочої групи Міністерства оборони України з питань ефективних комунікацій як дорадчого органу, до завдань якого віднесено відпрацювання рекомендацій щодо підготовки та проведення інформаційних заходів стосовно інформування громадськості про діяльність ЗС України, формування наративів, меседжів, організації їх відповідного поширення. У МЗС України було створено Управління публічної дипломатії (грудень 2015 р.), що стало важливим кроком для зміцнення можливостей України у сфері стратегічних комунікацій. У взаємодії з українськими експертами та міжнародними партнерами України розгорнута робота з розробки організаційних та методичних кроків для подальшого вдосконалення публічної дипломатії. Зокрема, розробляються пропозиції щодо: - розробки механізмів планування та оцінки ефективності заходів публічної дипломатії; - зміни підходів до підготовки осіб, які направляються на роботу до закордонних дипломатичних установ України за напрямками «гуманітарні питання», «культура», «ЗМІ»; - механізмів взаємодії з професійним мистецьким середовищем у сфері культурної дипломатії. МЗС традиційно приділяє значну увагу проведенню тренінгів для дипломатів з питань комунікацій та публічної дипломатії. Зокрема, у першому кварталі 2016 року проведено тренінги: - з комунікацій для групи керівників закордонних дипломатичних установ України (у взаємодії з Посольством США в Україні); - щодо публічних інструментів протидії гібридним загрозам (у взаємодії з Бюро протидії гібридній війні); - щодо нових викликів та можливостей для дипломатії у сфері лобіювання інтересів України на міжнародній арені (у взаємодії з Посольством США в Україні). МЗС продовжує активно взаємодіяти з міжнародними партнерами з метою обміну досвідом у сфері стратегічних комунікацій. Зокрема, у цій сфері Міністерство співпрацює з НАТО, ЄС, США, Великою Британією, представники міністерства беруть участь у роботі групи «Друзі України з питань стратегічних комунікацій», що об'єднує представників держав –

членів ЄС, США та Канади. Впровадження реформи стратегічних комунікацій МП дало такі результати:

створено координаційну групу з представників міністерств та відомств з питань впровадження стратегічних комунікацій;

розроблено концепцію системи навчання державних спеціалістів у сфері комунікацій та базові навчальні програми, проведено практичну підготовку тренерів у цій сфері;

надається постійна підтримка МЗС у впровадженні функції публічної дипломатії як складової частини системи стратегічних комунікацій;

у рамках робочої групи проводиться робота щодо формування спроможностей у сфері стратегічних комунікацій у ЗС України (як одного з ключових учасників системи), що передбачено Стратегічним оборонним бюлетенем;

надається постійна підтримка щодо навчання спеціалістів з комунікацій у державному секторі та організації взаємодії з партнерами з питань такого навчання.

Національним інститутом стратегічних досліджень підготовлено аналітичні та науково-практичні матеріали, присвячені окремим проблемам розбудови стратегічних комунікацій.

Наказом Міністерства оборони України №612 від 27.11.2017 року введено в дію Концепцію стратегічних комунікацій Міністерства оборони та Збройних Сил України. Концепція є сукупністю сучасних поглядів, цільових установок, принципів та напрямів у діяльності МО щодо створення та впровадження системи стратегічних комунікацій у Збройних Силах [9].

Метою реалізації стратегічних комунікацій у воєнній сфері, як складової національної системи стратегічних комунікацій, є просування загальнодержавного наративу та формулювання й впровадження ключових повідомлень задля підвищення розуміння політики МО суспільством, ефективна протидія інформаційним викликам та загрозам у воєнній сфері

Основними цілями розвитку стратегічних комунікацій МО та ЗС є: формування довіри українського суспільства до воєнної політики держави, підтримка ним реформ у воєнній сфері та курсу з набуття Україною членства в НАТО; скоординованість дій державних органів та інших учасників стратегічних комунікацій під час об'єктивного інформування суспільства з питань, що стосуються оборони держави, підготовки і застосування ЗС України.

Основними складовими стратегічних комунікацій МО та ЗС є: зв'язки з громадськістю, зв'язки з громадськістю у воєнній сфері, публічна дипломатія, інформаційні та психологічні операції.

Концепцією затверджено розподіл функцій у сфері реалізації стратегічних комунікацій у МО та ЗС. Так Міністр оборони України надає конкретні прямі вказівки для всіх суб'єктів системи стратегічних комунікацій через помічника МО України (прес-секретаря). Загальну координацію стратегічних комунікацій у МО здійснює помічник МО України (прес-секретар) через Відділ координації стратегічних комунікацій та моніторингу.

Відділ стратегічних комунікацій спрямовує, координує та синхронізує загальні зусилля з комунікації та забезпечує узгодженість комунікаційних можливостей та інформаційної роботи всіх суб'єктів системи стратегічних комунікацій, які підтримують свої функціональні обов'язки.

Розвідувальне забезпечення проведення інформаційних заходів здійснюється Головним управлінням розвідки МО України. Зв'язки з громадськістю реалізують Управління зв'язків з громадськістю ЗС України, Департамент військової освіти та науки, соціальної та гуманітарної політики МО України, а також Головне управління МПЗ Генерального штабу (ГШ) ЗС України. Головною функцією військових зв'язків з громадськістю залишатиметься зовнішня комунікація, яка спрямовує, координує та синхронізує загальні зусилля з комунікації та забезпечує їх узгодженість між функціями комунікації та інформування. Військові зв'язки з громадськістю не мають ніякої ролі у плануванні та виконанні психологічних та інформаційних операцій.

Зв'язки із засобами масової інформації здійснює Управління зв'язків з громадськістю ЗС України та Управління комунікацій і преси МО України, яке забезпечує повсякденне керівництво всіма засобами масової інформації МО, включаючи поширення повідомлень, що мають відповідати інформаційній політиці держави.

Залучення ключових лідерів до проведення інформаційних заходів здійснюється різними структурними підрозділами МО та ГШ (у районах виконання бойових завдань дана функція покладена на органи управління стратегічних комунікацій та підрозділи цивільно-військового співробітництва). Зокрема, інформаційні заходи міжнародного співробітництва проводяться Департаментом воєнної політики, стратегічного планування та міжнародного співробітництва МО України. Головним управлінням військового співробітництва та миротворчих

операцій ГШ ЗС України здійснюються заходи в частині міжнародного військового співробітництва. Демонстрація дій військ здійснюється командуваннями видів та окремих родів військ (сил) ЗС України під керівництвом ГШ. Внутрішня комунікація реалізується Головним управлінням МПЗ ГШ ЗС України. Оперативне планування та управління веденням інформаційних операцій здійснюють Головне оперативне управління ГШ ЗС України та Об'єднаний оперативний штаб ЗС України. Психологічні операції відносяться до компетенції Командування Сил спеціальних операцій ЗС України. Проведення операцій (дій) в кіберпросторі відноситься до функцій військ зв'язку ЗС України. Заходи цивільно-військового співробітництва проводяться під керівництвом Управління цивільно-військового співробітництва ГШ ЗС України та є важливим елементом розвитку комунікацій. Для реалізації та розвитку сфери стратегічних комунікацій МО та ЗС створюється Координаційна група зі стратегічних комунікацій, склад якої затверджує Міністр оборони України.

Висновки. На початковому етапі проведення РФ широкомасштабної антиукраїнської інформаційної агресії вітчизняні державні органи продемонстрували недостатню спроможність протидіяти агресору в інформаційній сфері, що передусім було пов'язано із неготовністю до належного реагування на такого роду загрози. Досвід протидії інформаційній війні в Україні був отриманий вже під час війни, тоді ж почали формуватися форми і методи реагування на відповідні загрози. Вагоме значення для України у цьому процесі мало надання матеріальної і технічної підтримки нашими міжнародними партнерами. У межах співпраці України та НАТО з питань стратегічних комунікацій було започатковано процес розбудови національної системи стратегічних комунікацій. Підписання між Україною та НАТО Дорожньої карти Партнерства у сфері стратегічних комунікацій, а згодом – імплементація її положень у Плані заходів з реалізації Дорожньої карти, стали своєрідним поштовхом до очевидних зрушень щодо посилення інформаційного потенціалу нашої держави у протидії російській інформаційній агресії, становлення системи стратегічних комунікацій у ЗС України.

Список використаних джерел:

1. Wales Summit Declaration / NATO. – 2014. – Режим доступу : http://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm/
2. У Києві відбувся семінар «Стратегічні комунікаційні виклики: можливості та реагування на дезінформацію у контексті гібридної війни» / NATO. – 2014. – Режим доступу : http://www.nato.int/cps/uk/natohq/news_116755.htm/

3. Совместное заявление комиссии Украина–НАТО // Європейська правда. – 2015. – Режим доступу : [http:// www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2015/05/13/7033734/view_print/](http://www.eurointegration.com.ua/rus/articles/2015/05/13/7033734/view_print/)
4. Дорожня карта Партнерства у сфері стратегічних комунікацій між Радою національної безпеки і оборони України та Міжнародним секретаріатом НАТО / МЗС України. – 2015. – Режим доступу : http://mfa.gov.ua/mediafiles/sites/nato/files/Roadmap_Ukr.pdf/
5. Указ Президента України №555/2015 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 2 вересня 2015 року «Про нову редакцію Воєнної доктрини України». – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/5552015-19443/>
6. Указ Президента України № 92/2016 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України». – Режим доступу : <http://www.president.gov.ua/documents/922016-19832>
7. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України». – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015/paran14#n14/>
8. Указ Президента України №240/2016 Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 20 травня 2016 року «Про Стратегічний оборонний бюлетень України». – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/2402016-20137/>
9. Наказ МО України №612 від 27.11.2017 «Про затвердження Концепції стратегічних комунікацій Міністерства оборони та Збройних Сил України». – – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0612322-17>.

7. ІНШІ ПИТАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ТЕМОЮ РЕГІОНАЛЬНОГО КРУГЛОГО СТОЛУ

Альошин Г.В.

професор кафедри Української
державної академії залізничного
транспорту, доктор технічних наук,
професор

Коломійцев О.В.

начальник кафедри Військового
інституту танкових військ НТУ
“Харківський політехнічний
інститут”, доктор технічних наук,
старший науковий співробітник,
заслужений винахідник України

Рондін Ю.П.

старший науковий співробітник
науково-дослідного відділу
Метрологічного центру військових
еталонів ЗС України кандидат
технічних наук, старший науковий
співробітник, заслужений
винахідник України

Мегельбей В.В.

начальник науково-дослідної
лабораторії ХНУПС ім. І. Кожедуба
кандидат технічних наук

Посохов В.В.

старший викладач НА НГУ

Топчий В.Л.

викладач НА НГУ

МЕТОД СЕПАРАБЕЛЬНОГО ПРОГРАМУВАННЯ ДЛЯ РІШЕННЯ БАГАТОМІРНИХ ЗАДАЧ

На даний час, однією з вагомих проблем є підвищення ефективності (оптимізації) інформаційно-вимірювальних систем (ІВС) та їх функціональних елементів на множенні структур, сигналів і параметрів за вектором показників якості. Рішення даної проблеми можливо завдяки

вирішення комплексу задач, що пов'язані з системним аналізом, знаходженням зв'язків вектору показників якості ІВС з вектором технічних параметрів, визначенням проблем нечіткості, зміною витратних показників, врахуванням багатомірності тощо.

Питанням вибору ефективного методу розв'язання задач математичного програмування у математиці присвячені численні публікації. Існуючі методи оптимізації класифікуються за формами виразів цільової функції та функцій зв'язку:

- методи прямого пошуку – дихотомія, за числами Фібоначчі та ін.;
- методи лінійного програмування – сімплекс-метод, метод обернення матриці коефіцієнтів та ін.;
- нелінійні методи – опукле програмування – градієнтні методи першого та другого порядку тощо.

Під час обробки результатів статистики, при отриманні ліній середньоквадратичної регресії нечіткої вартості на параметр, змінюються форми функцій зв'язку, а, значить, і методи математичного програмування при розв'язанні задач, що перераховані.

Таким чином, необхідний єдиний, універсальний, ефективний метод, який допоможе вирішити загальну проблему, що складається з комплексу задач:

- вирішення багатомірності (оптимізації);
- врахування форми функцій зв'язку;
- вирішення сходимості отриманих результатів;
- простоти побудови;
- побудови кривих обміну тощо.

У науці відомий метод Вульфа, який є універсальним, але має і недоліки, а саме у лінеаризації всіх функцій, що призводить до суттєвого зменшення кроку ітерації за кожним параметром і збільшення числа ітерацій. Зрозуміло, що якщо не лінеаризувати функції, то можливе нелінійне програмування, яке буде мати якості градієнтних методів і зможе адаптувати крок. Вони складніше.

Більшість постановок задач підвищення ефективності і оптимізації ІВС вміщують цільову функцію за головним показником системи і функцію зв'язку, яка звичайно буває вартістю, або витратним показником. В цих умовах, коли є нечіткий показник вартості, доцільно лінеаризувати лише функцію зв'язку. Тоді для спрощеного розв'язання задач (у аналітичному вигляді) достатньо мати сепарабельну цільову функцію, яку можна

перетворити у сепарабельну однотипну функцію.

В доповіді розглянуті прості та складні приклади підвищення ефективності і оптимізації ІВС тим же методом, що показує можливість алгоритму розв'язання задач оптимізації для зшивання часткових результатів.

Метод сепарабельного програмування, що запропонований, вирішує загальну проблему, яка пов'язана з рішенням задач багатомірності, сходи мості результатів, простоти, побудови кривих обміну тощо.

Отже, якщо різні частки задач, то можливе нескладне зшивання результатів оптимізації. Причому, спрощення цільової функції призводить до монотонного ускладнення обмежень за вартістю, які враховуються при розрахунку похідних від складних функцій.

Особливості методу сепарабельного програмування полягають у його пристосуванні до будь-якої задачі оптимізації однофункціональних та багатофункціональних сучасних ІВС або їх інформаційних та вимірвальних каналів.

Відмічено, що переваги даного методу, що підвищує ефективність та забезпечує оптимізацію ІВС, полягають у наступному:

1. Вплив багатомірності здійснюється тільки у першому порядку. При цьому немає потреби вирішувати систему однотипних рівнянь, тому що аналітичне ітеративне рішення отримується підстановкою в обмеження.

2. Відносна універсальність алгоритму розв'язання задач оптимізації для довільних сепарабельних функцій.

3. Швидке знаходження ітеративного процесу, як і у градієнтному методі другого порядку з регулюванням шагу ітерації.

4. Рішення отримується у загальному (аналітичному) вигляді, що дозволяє одразу отримати криві обміну та спростити процедуру системного аналізу результатів оптимізації.

5. Аналітичний вигляд рішення та оптимуму дозволяє одразу бачити та прогнозувати, які виробництва і якості ІВС та їх функціональних елементів потрібно розвивати у подальшому.

6. Зручність методу для розв'язання багатопараметричних задач з сепарабельними функціями цілі, там, де функціями зв'язку є асигнування на систему, оскільки ці асигнування завжди є глобальними обмеженнями.

7. Отримання рішення складних зіставних задач блочного програмування простіше, тому що вони зшиваються з рішень та оптимумів більш простих стандартних задач.

8. Навіть коли отримані оптимуми, складні для аналітичного системного аналізу, їх численний аналіз ефективності простіше, і усі інші

переваги методу зберігаються.

9. Отримані алгоритми рішень нескладно програмувати на персональних електронно-обчислювальних машинах.

10. Використання методу можливо також і для несепабельних цільових функцій, якщо їх розкласти у поліноміальні ряди низьких порядків, але, при цьому, ефективність методу знижується до ефективності методу Вульфа.

11. На відміну від звичайних методів проектування (побудови) ІВС або інших систем, де інтуїтивно назначають параметри функціональних елементів, пропонується використовувати усю можливу маркетингову статистику, що суттєво, майже на порядок(і більше), підвищує ефективність систем.

12. Обмеження можуть бути несепабельними, тому що вони все одно будуть лінеаризовані.

Балан М. І.,
заступник командувача
Національної гвардії України,
ГУ НГУ

ДО ПИТАННЯ СВОЄЧАСНОГО РЕАГУВАННЯ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ НА ЗАГРОЗИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Загрози суспільно-політичного стану історично є притаманними сучасному суспільству. Отже, як в Українському суспільстві, так і в інших країнах світу постійно існує вірогідність появи кризових ситуацій. За таких умов дослідження питання реагування на загрози суспільно-політичної стабільності є вкрай актуальним.

Основоположні поняття реагування на загрози суспільно-політичного стану викладені у нормативно-правовій базі України з функціонування державних інституцій сфери забезпечення національної безпеки.

Визначальним нормативно-правовим актом, що зазначає питання реагування на загрози суспільно-політичного стану, є Закон України «Про національну безпеку України» [1].

Національна безпека – це захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [1].

Національними інтересами України встановлено життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян. Загрозами національній безпеці України є явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України [1].

Загрози національній безпеці України та відповідні пріоритети державної політики у сферах національної безпеки визначаються у Стратегії національної безпеки України [2].

Основними загрозами зазначені: агресивні дії Росії, що здійснюються для виснаження української економіки і підриву суспільно-політичної стабільності з метою знищення держави Україна і захоплення її території; неефективність системи забезпечення національної безпеки і оборони України; корупція та неефективна система державного управління; економічна криза, виснаження фінансових ресурсів держави, зниження рівня життя населення; загрози енергетичній безпеці; загрози інформаційній безпеці; загрози кібербезпеці і безпеці інформаційних ресурсів; загрози безпеці критичної інфраструктури; загрози екологічній безпеці та ін. [2].

Серед основних напрямів державної політики національної безпеки України визначено проведення відповідних реформ для створення ефективного сектору безпеки і оборони, який має забезпечити адекватне і гнучке реагування на загрози, раціонально використовуючи можливості і ресурси, є пріоритетом політики національної безпеки.

Концептуальні засади реагування на загрози суспільно-політичного стану в Україні визначені Концепцією розвитку сектору безпеки і оборони України [3].

Концепцією визначено, що сучасний стан складових сектору безпеки і оборони не дає змоги забезпечити гарантоване реагування на актуальні загрози національній безпеці України. Тому, основною метою реформування та розвитку сектору безпеки і оборони є формування та підтримання спроможностей, що дасть змогу гарантовано забезпечити адекватне і гнучке реагування на весь спектр загроз національній безпеці України, раціонально використовуючи наявні у держави можливості і ресурси [3].

Таким чином, можливо зазначити, що основоположні поняття реагування на загрози суспільно-політичній стабільності визначені у

нормативно-правовій базі України з функціонування державних інституцій сфери забезпечення національної безпеки. Визначальними нормативно-правовими актами, що декларують питання реагування на загрози суспільно-політичній стабільності, є Закон України «Про національну безпеку України», Стратегія національної безпеки України та Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України.

Як висновок зазначимо, що у перелічених нормативно-правових актах гостро актуалізовано питання створення та розвитку ефективних механізмів реагування сил сектору безпеки і оборони на загрози суспільно-політичного стану в Україні.

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку України [Електронний ресурс] : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=63531.
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 06.05.2015 р. «Про Стратегію національної безпеки України» [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/287/2015>.
3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 04.03.2016 р. «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України» [Електронний ресурс] : Указ Президента України від 14.03.2016 року № 92/2016. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/92/2016>.

Беляєв Д.М.

науковий співробітник науково-дослідного відділу
ЦНДІ ОВТ ЗС України

Герасимов С.В.

заступник начальника кафедри
ХНУПС ім. І. Кожедуба, доктор
технічних наук, старший науковий
співробітник

Кукобко С.В.

начальник науково-дослідного
відділу ДНДІ ВіС ОВТ техніки,
кандидат технічних наук, старший
науковий співробітник

Рощупкін Є.С.

старший науковий співробітник
науково-дослідного відділу НЦ ПС
ХНУПС ім. І. Кожедуба, кандидат
технічних наук, старший науковий
співробітник

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО АВТОМАТИЗОВАНОГО ТЕХНІЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ РОЗНЕСЕНИХ ЕЛЕКТРОННИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Під рознесеною електронною інформаційною системою (РЕІС) будемо розуміти сукупність розподілених в просторі взаємно пов'язаних програмно-технічних засобів електронного обладнання (в тому числі телекомунікаційні, інформаційно-обчислювальні, контролю, управління та інші) та обслуговуючого персоналу, що призначена для збору, обробки, пошуку та видачі споживачеві інформації.

Технічне обслуговування (ТО) – комплекс операцій чи операція підтримання справності чи працездатності під час її технічної експлуатації. Технічне обслуговування містить регламентовані в експлуатаційній документації операції для підтримання працездатності чи справності протягом її терміну служби. Під час технічного обслуговування можуть виникати такі роботи: контроль технічного стану, заміна деяких складових, регулювання тощо. Під автоматизованим ТО РЕІС будемо розуміти обслуговування, при якому персоналом виконується вмикання-вимикання апаратури, прийняття остаточного

рішення, налаштування та заміна складових, інші операції технічного обслуговування виконуються автоматично.

Інші основні терміни та визначення, що наведені в роботі, розуміються в сенсі, наведеному в “ДСТУ 2860-94. Надійність техніки. Терміни та визначення” та “ГОСТ 20911-89. Техническая диагностика. Термины и определения”.

Постановка проблеми.

Аналіз досвіду провідних країн світу (США, Японії, країни ЄС) показує, що сучасний розвиток інформаційних технологій, засобів зв'язку, навігації, спостереження та інших дозволяє проводити їх інтеграцію у межах єдиних високотехнологічних інформаційних систем. Використання РЕІС дозволяє більш повно використовувати інформацію, що отримується окремими пунктами системи. Але разом з тим гостро постають окремі питання, пов'язані з її технічним обслуговуванням. При звичайному (не автоматизованому) ТО проведення контролю технічного стану та технічного діагностування (ТД) засобів РЕІС, отримання результатів та прийняття рішення відповідними особами потребує значних витрат часу через велику кількість об'єктів діагностики та об'єму операцій, що виконуються вручну. Постають питання щодо способів відображення інформації, степені її деталізації та узагальнення. На результати суттєво впливає кваліфікація персоналу, що обслуговує – можливе отримання хибних даних через недостатню кваліфікацію персоналу або завдяки “людському фактору”. Розв'язання цих проблемних питань можливо з використанням нових підходів до отримання, обробки та представлення інформації, максимальній автоматизації процесів технічного обслуговування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В роботах авторів [1-18] розглянуті окремі питання: автоматизації процесів технічного обслуговування, удосконалення вимірювання параметрів та проведення відновлювальних ремонтних робіт складних інформаційних систем, оптимального складу та розміщення засобів вимірювання, ТД та відновлення працездатності в особливих випадках. Але, не зважаючи на розкриття багатьох питань, не наведений цілісний підхід щодо створення автоматизованого технічного обслуговування РЕІС.

Метою даної роботи є наведення основних принципів автоматизованого технічного обслуговування рознесених електронних інформаційних систем.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Особливістю РЕІС є входження до її складу засобів, що уявляють собою складні об'єкти, кожен з яких потребує контролю (оцінки) з регламентованою нормативною документацією періодичністю відповідних параметрів. Контроль параметрів (чітке виконання послідовності встановлених технічною документацією операцій) здійснюється за допомогою засобів вимірювання, до яких висуваються різні вимоги – періодичність перевірки, точність вимірювання та інші. За результатами контролю параметрів (контролю технічного стану)

приймається рішення про знаходження в даний момент РЕІС та (або) її окремих засобів (складових) в одному з видів технічного стану, прогнозування зміни стану в майбутньому, визначення комплексу необхідних відновлювальних ремонтних робіт.

Для автоматизації ТО РЕІС потрібно, насамперед, мати повний опис (модель) експлуатації РЕІС. Висока степінь деталізації пов'язана з необхідністю визначення усього комплексу видів та методів технічного обслуговування, діагностичних параметрів та нормативів засобів РЕІС, а також операцій, що виконуються вручну, з метою максимального виключення в ТО участі людини. Порядок створення опису (моделі) та їх приклади наведені в [1-2]. Різноманітність видів та методів технічного обслуговування, діагностичних параметрів та нормативів засобів РЕІС викликає необхідність отримання, обробки та зберігання великого обсягу інформації за бажано мінімальний інтервал часу, тобто необхідність створення розподілених баз даних та знань (правил оцінки технічного стану, що використовують дані про операції технічного обслуговування, параметри, що контролюються, та їх попередні, поточні та прогнозовані значення) з клієнт-серверною архітектурою, для зменшення розмірів яких необхідно проводити оптимізацію параметрів, що контролюються [3]. Знання конкретної моделі експлуатації РЕІС дозволяє синтезувати оптимальні вимірювальні сигнали для визначення кожного з технічних станів як її окремих засобів, так і системи в цілому. Критерії синтезу та параметри оптимальних сигналів наведено в [4-5]. Інформація о технічному стані об'єктів та (або) всієї системи міститься у вихідному сигналі (відклику) об'єкту (системи), методи обробки якого розглянуті в [6]. Набір вимірювальних сигналів та відкликів на них об'єктів (системи) дозволяють обґрунтувати оптимальний перелік засобів вимірювальної техніки (ЗВТ), в тому числі і перспективних, що дозволяють автоматично проводити вимірювання параметрів в складі контрольно-перевірочної апаратури РЕІС. Методика та приклади формування переліків наведено в [7-8]. Вимірювання параметрів сигналів з застосуванням перспективних (векторних) аналізаторів наведено в роботі [9]. Визначення переліку ЗВТ дозволяє урахувати їх в моделі експлуатації РЕІС [10]. Інформація про модель експлуатації РЕІС, вхідних та вихідних вимірювальних сигналах системи та оптимальний перелік ЗВТ є необхідною для методик контролю параметрів системи як за різними критеріями оптимальності, так і при експлуатації РЕІС за технічним станом [11-13]. Вирішення вище наведених питань є підставою для створення автоматизованої системи ТД РЕІС, яка включає в свій склад автоматизовану вимірювальну систему, інтегровану з розподіленими базами даних та знань з клієнт-серверною архітектурою [14]. За результатами ТД приймається рішення про технічні стани об'єктів діагностування та прогнозування їх змін, яке є підставою для визначення комплексу необхідних та прогнозованих відновлювальних ремонтних робіт.

Визначення комплексу відновлювальних ремонтних робіт в випадку ресурсних обмежень в загальному випадку може бути представлено як результат вирішення задачі багатокритеріальної оптимізації – максимізації відносної економічної ефективності [15]. Для контролю якості ТО повинна бути передбачена автоматизована система управління ТО, основними задачами якої є контроль правильності функціонування баз даних та баз знань, оцінка ефективності прийнятих рішень, діагностика якості роботи системи ТД РЕІС та її навчання, самодіагностика та самонавчання. Метод синтезу оптимальної системи управління наведено в [16]. Таким чином, автоматизація ТО РЕІС потребує обґрунтовані: набір даних, структури та процедури наповнення баз даних технічного стану засобів системи та баз знань, перелік ЗВТ. У разі проведення відновлювальних ремонтних робіт знання окремих попередніх діагностичних нормативів втрачає актуальність, тому за початок відліку цих параметрів доцільно брати їх значення після проведення відповідних робіт. Крім перевірки відповідності ЗВТ встановленим вимогам повинна передбачатися перевірка методами математичної статистики результатів вимірювання, а саме гіпотези щодо функції щільності розподілу результатів вимірювань та її статистичних характеристик, виявлення грубих похибок вимірювань [17]. Оцінка кожного з параметрів об'єктів є рішення, що приймається після порівняння результатів вимірювання відповідного параметру з встановленими технічною документацією значеннями. Безпосередньо саме ТД РЕІС після узагальнення та об'єднання подібних видів контролю технічного стану можна поділити на:

- автономне (якому контроль параметрів в кожному засобі здійснюється самостійно);

- централізоване (контроль параметрів під управлінням визначеного пункту управління);

- гібридне (різновид комбінацій двох попередніх).

При ТД умовно можна виділити такі основні режими контролю:

- поелементний аварійно-профілактичний контроль (контроль кожного елемента здійснюється після його ремонту або усунення відмови);

- періодичний профілактичний контроль (всієї системи або її окремих засобів);

- поелементний періодичний профілактичний контроль (для кожного елемента у відповідності до його параметрів надійності визначаються оптимальні значення тривалості та періоду профілактичного контролю).

Для ТД та проведення відновлювальних ремонтних робіт в особливих випадках в складі РЕІС повинні бути передбачені мобільної інформаційно-вимірювальні системи, склад та розміщення ЗВТ яких розглянуто в [8].

Спрощена схема організації автоматизованого ТО наведена на рис. 1.

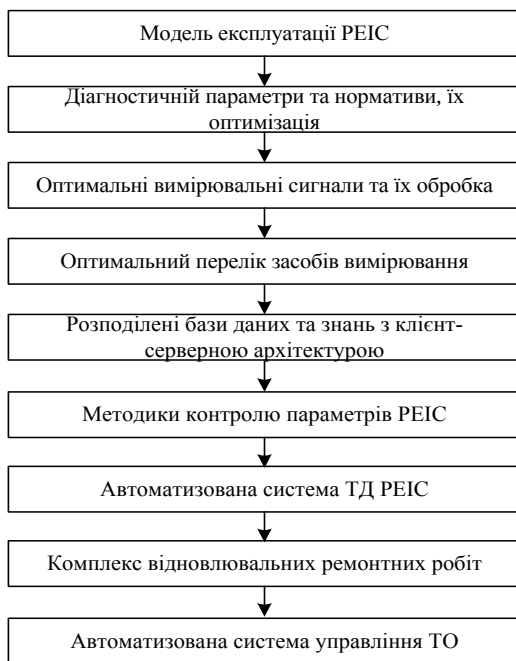

Рисунок 1 – Спрощена схема організації автоматизованого ТО РЕІС

Найбільш перспективним підходом до реалізації наведеної схеми організації автоматизованого ТО РЕІС є розробка та створення експертної системи (ЕС) ТО РЕІС, які з розвитком теорії штучного інтелекту все частіше використовуються для вирішення подібних складних завдань.

ЕС – комплекс програмно-апаратних засобів, що імітують процеси розумової діяльності людини при вирішенні визначених завдань, і є фактично технологічним забезпеченням ЕОМ. Метою ЕС є прийняття сукупності формальних і евристичних знань від людини з наступним їх використання при вирішенні тих же проблем, з якими зазвичай стикаються фахівці в цій області. Основними особливостями ЕС є здійснення діалогу на мові, зрозумілій користувачеві, здатність системи пояснювати і виправдовувати свої дії.

Приклад ієрархічної структура експертної системи ТО РЕІС наведено на рис. 2.

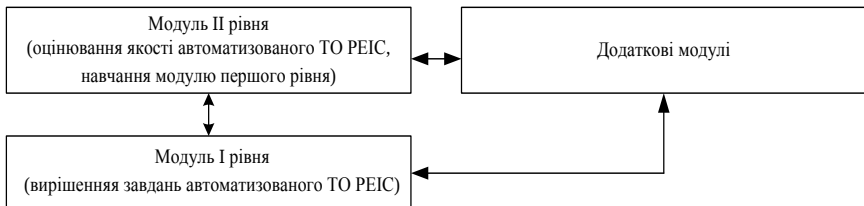

Рисунок 2 – Ієрархічна структура експертної системи ТО РЕІС

Алгоритм функціонування ЕС ТО РЕІС наступний. Інформація, що поступає від РЕІС і її засобів у встановлені проміжки часу зберігається в модулях баз даних. За поточними даними з баз даних і на підставі інформації з баз знань модуль отримання результату визначає поточне і прогнозує майбутній стани РЕІС і її засобів. Використання рішень процесуальних міркувань дозволяє ЕС вирішувати завдання ТО в умовах неповноти і суперечності баз знань, також видавати обслуговуючому персоналу наближені відповіді, якщо на підставі отриманої інформації неможливо отримати точну відповідь. Якщо отриманої інформації недостатньо для вирішення завдань ТО, то ЕС має можливість звернутися до інших видів знань (функціональним, структурним, евристичним, історичним). Використання знань про особливості побудови і функціонування РЕІС, історичних знань дозволяє ЕС як би "моделювати" процеси, що протікають на РЕІС. Потім отримане рішення задачі ТО РЕІС поступає в модуль візуалізації і пояснення, де отримане рішення обґрунтовується за допомогою аргументів, які використовувалися при рішенні задачі ТО РЕІС, і далі з поясненнями за допомогою модуля діалогу видається користувачеві.

Висновки.

1. В роботі обґрунтовані основні принципи створення автоматизованого технічного обслуговування рознесених електронних інформаційних систем.
2. Наведено, що в РЕІС автоматизація технічного обслуговування доцільно здійснювати у вигляді створення ієрархічної експертної системи технічного обслуговування.
3. Отримані результати можуть бути використані при проектуванні автоматизованих систем технічного обслуговування складних електронних систем.

Список використаних джерел:

1. Модель технічного обслуговування та ремонту засобів контролю автономних джерел електропостачання // СВ Герасимов, СВ Ольховіков Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних сил, 135-138
2. Полумарковская математическая модель эксплуатации сложного технического комплекса // ВН Чинков, СВ Герасимов Вісник Національного технічного університету "ХПІ". Тематичний

випуск ...

3. Комплексная методика оптимизации контролируемых параметров сложных технических объектов // ВН Чинков, СВ Герасимов Український метрологічний журнал, 11-15
4. Варіаційний метод і методики синтезу оптимального вимірювального сигналу для контролю технічного стану системи автоматичного управління // ВМ Чинков, СВ Герасимов Український метрологічний журнал, 59-64
5. Герасимов С.В., Кукобко С.В., Рошупкін Є.С., Расстригін О.О. Синтез вимірювальних сигналів для визначення технічного стану систем автоматичного управління // Озброєння та військова техніка. – №4 (12), 2016. – С. 32-36.
6. Методи обробки вихідних сигналів динамічних систем при визначенні їх технічного стану // СВ Герасимов, ОІ Тимочко Системи обробки інформації, 31-35
7. Борисенко М.В., Волобуєв А.П., Рошупкін Є.С. Визначення оптимального переліку засобів вимірювальної техніки в складі контрольно-перевірочної апаратури зенітного ракетного озброєння // Системи озброєння і військова техніка. – X., 2011. – № 2 (26). – С. 114-117.
8. Математична модель вибору та розміщення засобів вимірювання в складі мобільної інформаційно-вимірювальної системи // МВ Борисенко, СВ Герасимов Озброєння та військова техніка, 59-63
9. Беляєв Д.М., Герасимов С.В., Кукобко С.В., Рошупкін Є.С. Застосування векторних аналізаторів сигналів для забезпечення електромагнітної сумісності радіоапаратури // Збірник наукових праць ЦНДІ ОБТ ЗС України. – №3 (62), 2016. – С. 77-84. Інв. №11633.
10. Модель експлуатації перспективних засобів вимірювальної техніки // СВ Герасимов, ДМ Калашник Системи озброєння і військова техніка, 66-69
11. Розробка оптимальної методики контролю параметрів технічних систем за критерієм точності // СВ Герасимов Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних сил, 213-216
12. Розробка оптимальної методики контролю параметрів динамічної системи за критеріями інформативності та чутливості // СВ Герасимов Системи обробки інформації, 24-27
13. Постановка проблеми розробки оптимальної методики контролю параметрів технічних систем при експлуатації за станом // СВ Герасимов Системи обробки інформації, 7-11
14. Комплексная методика синтеза автоматизированной измерительной системы для метрологического обслуживания контрольно-поверочных комплексов // МЮ Яковлев, СВ Герасимов Системи обробки інформації.–Х.: НАНУ, ПАНМ, ХВУ, 2001.–Вип. 1, 10-13
15. Герасимов С.В., Ізосімов Д.М., Рошупкін Є.С., Старцев В.В. Підвищення боєготовності зенітних ракетних військ шляхом оптимальної закупівлі комплектуючих виробів зенітних ракетних комплексів // Системи озброєння і військова техніка. – X., 2010. – № 1 (21). – С. 55-59.
16. Герасимов С.В. Розробка методу синтезу оптимальної системи управління / С.В. Герасимов // Український метрологічний журнал. – 2014. – № 3. – С. 42-50.
17. Розрахунок функції розподілу вихідного сигналу об'єкта контролю при визначенні його технічного стану // СВ Герасимов Системи обробки інформації, 13-18
18. Войтенко С.С., Герасимов С.В., Куценко В.В. Напрями удосконалення системи контролю технічного стану зразків озброєння та військової техніки // Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. – X.: ХНУПС. – 2016. – Вип. 3 (24)–С. 127-131.

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА В МЕРЕЖАХ ІНТЕРНЕТ, ЯК МЕТОД СУЧАСНОГО ПРОТИБОРСТВА

Дана тема є досить актуальною, оскільки використання інформації заради інтересів держави завжди мало місце. Наразі стрімкий розвиток засобів масової комунікації не міг не спричинити хвилю інтересу до можливостей масштабного психологічного впливу на суспільство, та використання цього впливу для розсіювання панічного настрою серед громадян, що приведе до безладу і нестабільних ситуацій в суспільстві. Сучасна людина, її повсякденне життя стали все більш залежними від масової комунікації. Інформаційні технології, як невід’ємна складова життя сучасної людини, стали активно використовуватись для маніпулювання свідомістю громадян. Набули поширення методи інформаційного управління людьми.

Інформаційна зброя здатна ефективно впливати і на психіку, свідомість мирного населення. На даний час створено багато нових засобів впливу на психіку людей, управління їх поведінкою. Правда, за даними зарубіжних джерел, стійких і прогнозованих способів управління колективною поведінкою людей поки не знайдено, але такі дослідження ведуться. Досягнення в цій галузі такі, що вже зараз можна говорити про ефективність зомбування (програмування поведінки, діяльності) окремих людей, як наслідок формування хибної громадської думки, через ЗМІ та соціальні мережі. [1]

Поряд з традиційними способами інформаційно-психологічного впливу все активніше і масштабніше в інтересах інформаційного протиборства використовується мережа Інтернет. Її активне використання для ведення інформаційного протиборства обумовлено наявністю низки суттєвих переваг мережі перед менш технологічними засобами: оперативність, економічність, прихованість джерела впливу, дистанційний характер впливу, масштабність можливих наслідків, комплексність подачі і сприйняття інформації, а також доступність. Інтернет-технології дає змогу користувачам не лише отримувати різну інформацію фактично з усього світу, а й самим виступати в ролі її творців і розповсюджувачів. Крім того, використання мережі Інтернет при проведенні інформаційних операцій дає

можливість встановити контакт з противником без залучення урядових структур.[2]

Вплив інформаційного простору на життя суспільства простежується в тому, що кожне підприємство, організація, установа має інформаційно-технологічний супровід. Наявність віддаленого, незахищеного об'єкту критичної інфраструктури, надаватиме можливість вчинити будь-який терористичний акт, наслідки якого будуть катастрофічними для жителів даного регіону.

За останні 10-15 років сформувалось поняття «кіберзлочинність» – під якою розуміють злочинність в традиційному сенсі цього слова, але яка має місце в інформаційно-телекомунікаційних системах та мережі Інтернет. Кіберзлочинність – це поняття, яке охоплює комп'ютерну злочинність та інші зазіхання, де комп'ютер є знаряддям або способом злочину проти власності, авторських прав, громадської безпеки, моралі тощо.

Кіберзлочинність здатна нанести збитки які можна порівняти з обсягом крадіжки виробів мистецтва у всьому світі. За даними ООН збитки, які наносить кіберзлочинність, можна порівняти з доходами від протизаконного обороту наркотиків та зброї. [3]

Тому постає актуальне завдання з пошуку засобів захисту від кіберзлочинності. Способами захисту від кіберзлочинності можуть бути: отримання чіткої інформації про особу або підприємства (для перевірки репутації американських сайтів можна відвідати Інтернет-сторінку організації із захисту прав споживачів Better Business Bureau); використання електронних сертифікатів, електронний цифровий підпис, безпечних протоколів передачі даних; не надання продавцям реквізитів пластикових карт та паспортних даних; використання кредитних карток (в цьому випадку можливо здійснити чарджбек – процедуру опротестування трансакції); удосконалення відповідних законодавчих актів тощо.[3]

Основа інформаційної війни - маніпулятивний вплив на аудиторію. Технології подібного впливу різноманітні, але головний засіб універсальний - це інформаційне повідомлення, передане по каналах комунікації. І від того, наскільки ефективно сконструйоване повідомлення залежить його маніпулятивний потенціал, ступінь впливу на аудиторію. Тому, одним з найважливіших завдань для кібердиверсанта є вміння кодувати повідомлення, розповсюджені в період інформаційної війни.

У політичній сфері це явище пов'язане з прагненням дискредитації представників влади в якій-небудь країні, для того, щоб показати світовій

громадськості неспроможність перебороти існуючу небезпеку для політичної структури країни.

В економічній галузі робиться все, щоб послабити економіку в маніпульованій країні, викликати різного роду труднощі - за допомогою дискримінаційних заходів у сфері торгівлі, економічних зв'язків, блокування доступної інформації, роботи фінансових установ.

У соціальній сфері використовується неправда, наклеп, агітація людей, спрямована на зміну політичного ладу, вплив на сферу теоретичної свідомості (ідеологію, політичні концепції, певні соціальні принципи) і на сферу повсякденної свідомості. [4]

В умовах інформаційних війн об'єктами руйнування стають ціннісні орієнтири суспільства, національний менталітет, суспільний ідеал. Одним з основних інструментів деструктивного інформаційного впливу стають засоби масової інформації.

Отже, науково-технічна революція, нові інформаційні технології, глобальні інтеграційні процеси призвели до формування глобального інформаційного простору, у якому інформація стала визначальним чинником управління й основним інструментом влади. Поняття інформаційна влада, інформаційний простір, електронний уряд, інформаційна зброя та інформаційні війни стали звичними і повноправними складовими нового світу. Критерії національної безпеки змінюються, з огляду на те, що навіть конфіденційна інформація у сучасних надшвидких інформаційних процесах ризикує стати доступною. Останні гучні скандали у різних куточках світу, пов'язані із шпionaжем тільки підтверджують це. В рамках розбудови національного сектору безпеки і оборони важливою задачею є пошук ефективних шляхів протидії агресору в інформаційній сфері.

Список використаних джерел:

1. Дубас О.П. Інформаційна війна: нові можливості політичного протидіювання. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/180>
2. Зеленін В.В. По той бік правди: нейролінгвістичне програмування як зброя інформаційно-пропагандистської війни [Текст] / В. В. Зеленін. – Вінниця: Віндрук, 2014. – 384 с.
3. Савчук Н.В. Кіберзлочинність: зміст та методи боротьби. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://tpre.econom.univ.kiev.ua/data/2009_19/zb19_48.pdf
4. Курбан О. В. Діагностика та моделювання PR процесів [Текст]: навч. посіб. / О.В.Курбан. – Київ: Українська конфедерація журналістів, 2012. – 160 с.

Голубничий Д.Ю.

доцент кафедри ХНУПС
ім. І. Кожедуба, кандидат
технічних наук, доцент

Соловйова О.І.

Доцент кафедри інституту
цивільної авіації ХНУПС
ім. І. Кожедуба кандидат
технічних наук, доцент

Мартовицький В.О.

Старший викладач кафедри
інституту цивільної авіації
ХНУПС ім. І. Кожедуба

Борщевский О.О.

студентка Харківського
національного університету
радіоелектроніки

ЗАХИСТ ЕЛЕКТРОННОЇ ПОШТИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФРАСТРУКТУРИ ВІДКРИТОГО КЛЮЧА

Більшість проблем, з якими зіштовхуються користувачі електронної пошти (спам, віруси, різноманітні атаки на конфіденційність листів і т.ін.), пов'язані з недостатнім захистом сучасних поштових систем.

Із цими проблемами доводиться мати справа й користувачам загальнодоступних публічних систем, і організаціям. Практика показує, що єдине і миттєве розв'язання проблеми захисту електронної пошти неможливе. Спамери, розробники й розповсюджувачі вірусів, хакери винахідливі, і рівень захисту електронної пошти, цілком задовільний учора, сьогодні може виявитися недостатнім. Для того щоб захист електронної пошти був на максимально можливому рівні, а досягнення цього рівня не вимагало надмірних зусиль і витрат, необхідний систематичний і комплексний, з урахуванням всіх погроз, підхід до розв'язання даної проблеми.

Як показав аналіз, передумови деяких проблем, пов'язаних безпосередньо з конфіденційністю поштових повідомлень, формувалися при виникненні електронної пошти ще три десятиліття назад. Багато в чому вони не вирішені дотепер. Жоден зі стандартних поштових протоколів

(SMTP, POP3, IMAP4) не включає механізми захисту, які гарантували б конфіденційність переписки. Звичайно в роботі електронної пошти немає гарантій доставки листа. Незважаючи на наявність можливості одержати повідомлення про доставку, це означає лише, що повідомлення дійшло до поштового сервера одержувача (але не обов'язково до самого адресата).

Універсальність протоколів передачі поштових повідомлень робить їх занадто громіздкими для рядового користувача. Отже, виникає завдання побудови протоколу захисту електронної пошти, що має високу продуктивність і стійкість, і при цьому прозорий для користувача. Як показав огляд протоколів і погроз пов'язаних з ними, створення системи захисту для електронної пошти є актуальним завданням.

В основі організації електронної пошти лежить елементарна схема взаємодії клієнтської поштової програми з сервером за допомогою протоколів SMTP та POP3/IMAP. На основі цієї схеми побудовані поштові системи будь-якої складності. Для передачі повідомлень по TCP-з'єднанню більшість агентів передачі повідомлень (MTA) користуються протоколом SMTP. Повідомлення форматовані за правилами віртуального мережного терміналу (NVT), тобто в NVT ASCII. NVT подібний віртуальному мережному протоколу й потрібний потім, щоб сховати розходження в сприйнятті різними комп'ютерами різних символів, наприклад перекладів каретки, перекладів рядка, маркерів кінця рядка, очищення екрана й т.д.

Основним протоколом доставки поштових повідомлень є Post Office Protocol (POP) – протокол доставки пошти користувачеві з поштової скриньки поштового сервера POP. Сервер POP перебуває між агентом користувача й поштових скриньок. Сьогодні загальноприйнята доставка повідомлення не на комп'ютери користувача, а в спеціальні поштові скриньки поштового сервера організації, що цілодобово працює (включений).

Щоб спростити процес конфігурації поштової системи, у локальній мережі встановлюється один комп'ютер, який є службовим проміжним агентом (relay host). Вся пошта користувачів попадає спочатку на нього. Потім цей комп'ютер розсилає повідомлення по Internet. Крім усього іншого, такий комп'ютер може служити захистом від хакерів з Internet. Обмежуючи спілкування локальної мережі із зовнішнім світом до рівня пошти, організація зводить до мінімуму ризик небажаного вторгнення у свої власні системи.

Крім того, адмініструвати й захищати в цьому випадку доводиться єдиний комп'ютер. SMTP у стані послати повідомлення безпосередньо з комп'ютера користувача на комп'ютер адресата в тому випадку, якщо між

ними існує пряме поштове з'єднання. На жаль, це далеко не завжди так. Як правило, між двома комп'ютерами перебуває один або кілька проміжних агентів. Щоб забезпечити доставку, у поштовому повідомленні потрібно вказати ім'я комп'ютера-одержувача й точне найменування поштової скриньки.

Зворотні маршрути й маршрути доставки будуються агентами передачі пошти в міру проходження повідомлення від одного агента до наступного. Якщо наступний на шляху сполучення SMTP - агент не вміє обслуговувати проміжну доставку, він повинен відповісти таким же кодом, який передбачений на випадок відсутності місцевої поштової скриньки.

Один з методів захисту даних в Web полягає у використанні протоколу захисту IPSec. Перевага використання IPSec є в тім, що цей протокол прозорий для кінцевого користувача й додатків і забезпечує універсальне розв'язання. Крім того, протокол IPSec включає засоби фільтрації, що дозволяють використовувати його тільки для тієї частини потоку даних, для якої це дійсно необхідно.

Захист на рівні додатків може бути здійснений за допомогою системи шифрування PGP. У зв'язку з тим, що одержувач повідомлення має можливість одержувати зашифровані й підписані повідомлення від багатьох учасників переписки, він повинен мати декілька пар особистого/відкритого ключів, отримати які він може з використанням інтерфейсу відкритого ключа – PKI. Одним способів забезпечення конфіденційності передачі повідомлень є інфраструктура відкритого ключа. Основна ідея цієї інфраструктури щодо поштових повідомлень полягає в прикріпленні до поштових листів сертифікатів. Сертифікати – це електронні посвідчення представляють об'єкти в мережі, тобто користувача, комп'ютер або мережний пристрій. Володіння сертифікатом і відповідним йому відкритим і часткою ключами дозволяє користуватися службами автентифікації й шифрування. Видаються сертифікати центрами управління сертифікатами, приклад якої і показаний на рисунку плакату.

Розглядаються протоколи захисту мережного трафіка й електронної пошти такі, як S/MIME, PGP, SSL/TLS, IPsec, ESP. Для забезпечення конфіденційності й спрямованості при шифруванні необхідно використати асиметричні схеми шифрування. Пропонується використовувати метод конверта, тобто шифрування/дешифрування даних виконується на випадковому симетричному ключі, а захист ключа виконується за схемою спрямованого шифрування Диффи-Хеллмана зі статичними ключами на еліптичних кривих.

В якості результату роботи наведена програма "Поштовий клієнт". Даний програмний продукт складається з одного основного модуля, що представляє собою клієнтський додаток. Загальний алгоритм роботи модуля може бути описаний таким чином:

- 1) Запуск програми.
 - 2) Настроювання адреси серверів вхідної й вихідної пошти
 - 3) Настроювання параметрів поштової скриньки (електронна поштова адреса, обліковий запис, пароль до облікового запису).
 - 4) Визначення типу функціонування модуля (із шифруванням або без) шляхом вибору відповідного пункту в меню настроювань.
 - 5) Робота із програмою: пересилання й одержання пошти.
- В програмі для виконання цих дій використовуються основні 3 форми.

Таким чином, розглянуті питання, пов'язані з безпекою, які потрібно врахувати як організаціям, що збираються використати електронну пошту, так і організаціям, що вже використовують її.

Місайлов В.Л.

докторант науково-організаційного
відділу ХНУПС ім. І. Кожедуба,
кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник

ВИСОКОСПРЯМОВАНІ СИСТЕМИ ПЕРЕДАВАННЯ АКУСТИЧНИХ СИГНАЛІВ

Одним з типових завдань акустики є озвучування великих просторів або приміщень. При цьому необхідно зробити так, щоб інтенсивність звуку була доволі рівномірною по всій площі, достатньою для сприйняття мови чи музики без додаткових зусиль, та одночасно не дуже великою, щоб не викликала дискомфорту [1]. Але іноді необхідно передати акустичний сигнал на велику відстань так, щоб його почула конкретна людина, але не чули сусіди. Прикладом такого завдання є автоматичні екскурсії в музеях, коли відвідувач підходить до експонату і чує його опис, але при цьому, в парі кроків поруч, інший відвідувач слухає опис іншого експонату, і екскурсії не заважають одна одній.

Для таких систем ширина діаграми спрямованості акустичної антени за рівнем половинної потужності не повинна перевищувати величину

$\Theta_{0,5} \leq 1^\circ..2^\circ$. З теорії [2] для апертурних антен відомо, що орієнтовну ширину діаграми спрямованості антени (ДНА) можна знайти з виразу:

$$\Theta_{0,5} = \frac{100\lambda}{L}, \quad (1)$$

де λ - довжина хвилі;

L - лінійний розмір антени.

Максимальну довжину хвилі можна визначити з вимог до смуги частот, які необхідно передавати. В теорії телефонії [3, 4] показано, що для задовільного сприйняття мовної інформації, з усього акустичного спектру, який зазвичай сприймається вухом людини, достатньо передати сигнал, який належить до смуги від 300 Гц до 3400 Гц (так званий канал тональної частоти). Нижня частина цього діапазону несе основну енергію звукових коливань і відповідає за гучність, а верхня – відповідає за розбірливість та впізнавання. Враховуючи, що за нормальних умов швидкість звуку у повітрі складає 340 м/с, отримуємо $\lambda_{\max} \approx 1$ м, і із (1) вираховуємо, що мінімальний розмір антени $L_{\min} = 50$ м.

Природно, що антену із такими лінійними розмірами і створити складно, і використовувати незручно. Виходом з такої ситуації є використання не апертурних антен, а антен біжних хвиль. Роботи щодо створення акустичних антен такого типу активно розпочалися із середини минулого сторіччя [5]. Це було пов'язано із дослідженням поширення ударних хвиль від ядерних вибухів у різних середовищах і відповідним бурхливим розвитком нелінійної акустики. У спрощеному вигляді процес ґрунтується на тому, що акустична хвиля є чергуванням областей стиснення і розрядження. Швидкість звуку в зоні стиснення дещо більше, ніж в зоні розрядження, тому через деякий час зони стиснення починають наздоганяти зони розрядження, і профіль хвилі із синусоїди перетворюється на пилку. Тобто із відстанню у повітрі відбувається нелінійне перетворення акустичної хвилі, і у її спектрі з'являються додаткові частоти, кратні основній. Зазвичай ми цього не помічаємо, бо додаткові складові хвилі, які утворилися таким нелінійним чином, мають більшу частоту і сильніше поглинаються повітрям. Але при поширенні двочастотного акустичного випромінювання достатньої потужності на частотах f_1 і f_2 (частоти накачки) за рахунок нелінійного перетворення у

повітрі в спектрі сигналу додатково з'являються сумарні $F_{\Sigma} = f_2 + f_1$ і різниці частоти $F_{\Delta} = f_2 - f_1$. Коефіцієнт поглинання повітрям для F_{Δ} є меншим, ніж для f_1 , f_2 та F_{Σ} , і на деякій відстані від випромінювача переважно залишається хвиля із різницевою частотою F_{Δ} .

Ширина ДНА таких віртуальних антен визначається розмірами області взаємодії випромінювання накачки і приблизно дорівнює $\Theta_{0,5}$ випромінювачів на f_1 та f_2 . Обираючи достатньо високі частоти накачки можна отримати вузьку діаграму спрямованості на частоті F_{Δ} із рівнем бокових пелюсток до -40 дБ і краще.

В першу чергу нелінійні акустичні антени (НАА) знайшли застосування у гідролокації і зараз використовуються дуже широко. Інтерес до НАА у повітрі також не згасає і періодично підвищується відповідно до прогресу у створенні елементної бази. Зараз, із появою потужних ультразвукових акустичних випромінювачів, призначених для роботи у повітрі, вже є можливість створення як високоспрямованих сповіщувачів [6], так і елементів акустичної нелетальної зброї [7, 8].

В Харківському національному університеті Повітряних Сил, сумісно із Національним технічним університетом "Харківський політехнічний інститут" виконуються дослідження по створенню НАА для систем дистанційного зондування нижнього шару атмосфери [9], які додатково можуть працювати в умовах міської забудови.

Список використаних джерел:

1. Акустика: Справочник / А. П. Ефимов и др. ; под ред. М. А. Сапожкова. М. : Радио и связь, 1989. 336 с.
2. Розенберг Л. Д. Звуковые фокусирующие системы. М. : АН СССР, 1949. 112 с.
3. Микитишин А. Г., Митник М. М., Стухляк П. Д. Телекомунікаційні системи та мережі : навчальний посібник для студентів спеціальності 151 «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології». Тернопіль : Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя, 2017. 384 с.
4. Покровский Н. Б. Расчёт и измерение разборчивости речи. М. : Гос. изд-во литерат. по вопр. связи и радио, 1962. 391 с.
5. Новиков Б. К., Руденко О. В., Тимошенко В. И. Нелинейная гидроакустика. Л. : Судостроение, 1981. 264 с.
6. Croft J. James, Norris. O. Joseph Theory, History, and the Advancement of Parametric Loudspeakers. A technology overview. San Diego : American Technology Corporation, 2003. 28 p.

7. Ковтуненко О. П., Богучарський В. В., Слюсар В. І., Федоров П. М. Зброя на нетрадиційних принципах дії (стан, тенденції, принципи дії та захист від неї). Полтава : Видавництво ПВІЗ, 2006. 247 с.
8. Altmann Jürgen Acoustic Weapons - A Prospective Assessment. *Science & Global Security*. 2001. Vol. 9. P. 165-234. URL: <http://scienceandglobalsecurity.org/archive/sgs09altmann.pdf>.
9. Ulianov Y. N., Skvortsov V. S., Vetrov V. I., Misailov V. L., Maksimova N. G. Parametric acoustic antenna for noise-proof pulse sodar. *International Conference on Antenna Theory and Techniques* : Proc. IX International Conference. 16-20 September 2013. Odessa, 2013. P. 307-309. DOI: 10.1109/ICATT.2013.6650760.

Пічугін М.Ф.

провідний науковий співробітник
науково-дослідного відділу
наукового центру Повітряних
Сил,
кандидат військових наук,
професор

Таран І.А.

начальник науково-дослідного
відділу наукового центру
Повітряних Сил, старший
науковий співробітник

Кожушко Я.М.

старший науковий співробітник
науково-дослідного відділу
наукового центру Повітряних
Сил, кандидат технічних наук

Клімішен О.О.

старший викладач факультету,
кандидат технічних наук, старший
науковий співробітник

Бровко М.Б.

старший науковий співробітник
науково дослідного відділу
наукового центру Повітряних Сил
ХНУПС ім. І. Кожедуба

ВИКОРИСТАННЯ КОСМІЧНИХ ЗАСОБІВ ДИСТАНЦІЙНОГО ЗОНДУВАННЯ ЗЕМЛІ В ІНТЕРЕСАХ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРУП КОСМІЧНОЇ ПІДТРИМКИ ЗБРОЙНИХ СИЛ

Досвід збройних конфліктів свідчить, що важливою складовою інформаційного забезпечення, яка реалізовується у провідних країнах світу, є космічна підтримка діяльності збройних сил (ЗС), а ефективність космічної підтримки визначається рівнем розвитку сил та засобів космічного призначення у складі систем: космічної розвідки; контролю космічного простору; зв'язку; навігації, топогеодезичного та метеорологічного забезпечення тощо.

Потреба покращення інформаційного забезпечення ЗС при обмеженнях на застосування пілотованих засобів авіації, в тому числі розвідувальної, обумовлює використання досвіду організації космічної підтримки у збройних силах країн НАТО. Але відсутність відповідного ресурсного забезпечення вироджується у проблему забезпечення космічної підтримки.

Значно нижчий, у порівнянні з передовими країнами (США, Велика Британія, Франція, Канада, Німеччина тощо), кількісний та якісний склад, рівень технологічного розвитку та специфіка функціонування сил та засобів космічного призначення в інтересах угруповань військ (сил) ЗС України, а також відсутність членства в НАТО, не забезпечують без додаткових процедур адаптації організацію в межах положень нормативних документів НАТО (NATO Standard AJP-3.3 Allied joint doctrine for air and space operations; Standardization agreement STANAG 3700 Allied joint doctrine for air and space operations; NATO space operations assessment тощо) та ефективність космічної підтримки.

Космічне спостереження за об'єктами військ (сил) противника та заданими районами є найбільш важливим завданням космічної підтримки. За відсутністю власного орбітального угруповання космічних апаратів (КА) спостереження виникає необхідність у обґрунтуванні необхідної кількості та видів космічних засобів, які було б доцільно залучити для здійснення космічної підтримки всіх видів діяльності ЗС, що включає оцінку просторових показників району спостереження, часових, щодо оперативності оновлення інформації та своєчасності виявлення змін обстановки у заданому районі, а також імовірнісних, щодо можливості виявлення таких змін з використанням визначених засобів космічного призначення.

Тому можливо зазначити, що передусім виникає необхідність визначити необхідний склад та кількість космічних засобів, разом з оцінкою їх можливостей. В першу чергу оцінювання потребують засоби ДЗЗ та зв'язку.

Так, багатовимірність протистояння в інформаційній сфері призводить до того, що виникає широкий спектр завдань, як постійних, так і непередбачених. Наприклад, в статуті сухопутних військ США FM100 - 5 (1993) прямо вказується, що інформація про погодні умови, рельєф місцевості іноді сильніше впливають на хід бойових дій, ніж озброєння, чисельний склад військ і їх матеріальне та технічне забезпечення.

Забезпечення командування надійною та максимально точною інформацією призводить до необхідності створення додаткових структур

для її добування. Як наслідок, в провідних країнах світу розвивалося геоінформаційне забезпечення військ, створювалися інтегровані міжвидові системи розвідки і зброї. Слід відзначити, що концепція спільного та пов'язаного за часом простору вживання космічних та авіаційних засобів різного призначення, інтегрованих в єдину систему розвідки із подальшою вогневою поразкою, є, де-факто, новим стандартом в розвитку високоточних систем розвідки і ураження, що цілком укладається у концепцію мережецентричності бойових дій.

Космічні засоби розвідки – оптико електронної, радіотехнічної, радіолокаційної - які мають високу періодичність перегляду заданих районів і оперативність доставки розвіданих, практично в реальному масштабі часу виявляють місцерозташування цілей. Отримані дані про цілі після обробки передаються на пункти управління або безпосередньо на засоби поразки, що здійснюють одночасно дорозвідку та завдання вогневого удару.

Таким чином, для одержання якісних матеріалів мають застосовуватися супутники з апаратурою високої та надвисокої просторової розрізненості. Досвід розвинених країн світу показує, що для своєчасного вирішення розвідувальних завдань державі необхідно мати космічне угруповання з кількох національних розвідувальних супутників або підключати до цього КА дистанційного застосування землі (ДЗЗ).

Аналіз досвіду використання космічних засобів у збройних конфліктах дозволив виділити новий елемент в структурі доведення інформації від космічних засобів до користувачів – групи космічної підтримки (ГКП). Аналіз діяльності таких груп дозволяє сформувати пропозиції щодо їх раціонального складу, задач, принципів застосування і т.п. Їх основу, принаймні на першому етапі, повинні складати фахівці військово-космічних засобів. Залежно від рівня задач, що вирішуються, ГКП визначеного складу і оснащення можуть надаватися органам управління різного рівня. У мирний час групи надаються ПВК, ОК і органам управління Міністерства оборони і видів ЗС, а в особливий період – штабам і командуванням угруповань військ у залежності від масштабу і характеру бойових дій. Знаходячись безпосередньо у військах і знаючи можливості орбітальних засобів, офіцери групи підтримки допоможуть командуванню на місцях сформувати заявки на поставку космічної апаратури, організувати навчання особового складу роботі на ній шляхом проведення занять з демонстрацією можливостей практичного використання орбітальних засобів у різних умовах обстановки.

Головними задачами груп космічної підтримки повинні бути – обробка і попередній аналіз інформації, що надходить від космічних засобів, а також організація доведення її до споживачів. Особливості покладених на ГКП задач потребують включення до їх складу функціональних груп (обслуг) мобільних станцій прийому спеціальної інформації, мобільних комплексів тематичної обробки даних космічного спостереження, планування та оцінки матеріалів космічного спостереження, зв'язку та АСУ, управління та забезпечення.

ГКП зможуть приймати участь у плануванні цільового застосування космічних апаратів (КА), вирішенні задач космічної ситуаційної обізнаності, оперативній обробці інформації і координації її розподілення за пріоритетами.

Розглянутий варіант ГКП лише один з можливих. Безсумнівно інше – існує розрив між потенційними можливостями космічних засобів і їх практичним використанням у військах. А створення ГКП – один з найбільш перспективних напрямків його усунення.

Стосовно надання матеріалів космічної зйомки ЗС необхідно виділити низку специфічних вимог щодо оперативності надання даних та обмеженості доступу. Найбільш складним і не до кінця вирішеним завданням є технологія подвійного використання єдиного ресурсу. Причому діапазон подвійного доступу охоплює всі технологічні ланки - планування, добування і тематичний аналіз інформації.

У зв'язку з тим, що Україна найближчим часом планує використовувати в основному іноземні космічні системи подвійного призначення, стає очевидним необхідність створення й експериментального відпрацювання технології використання космічної системи в інтересах ЗС. Застосування матеріалів космічного спостереження є актуальним на етапах планування дій в зонах збройного конфлікту та при визначенні ефективності дій ЗС.

Для цього необхідно визначити:

1. Склад, характер дій, оперативну побудову та завдання військових формувань противника.

2. Основні характеристики ГКП, що визначають можливості виконувати завдання за призначенням (приведено вище у завданнях та складі мобільної ГКП).

3. Тактико-технічні характеристики КА: висота кругової орбіти, нахил орбіти, кут огляду, смуга огляду, ширина та довжина ділянки місцевості при зйомці в надір, характеристики (розрізнявальна здатність,

спектр випромінювань, що приймається, сектор сканування тощо) бортової апаратури (відповідно до довідкових даних);

4. Склад космічного орбітального угруповання, системи, що оцінюється.

У якості прикладу може бути розглянута французька система, що побудована на базі орбітального угруповання у складі двох КА: “Pleiades-1” і “Pleiades-2”.

Технічні можливості КА “Pleiades” нейтралізують деяку частину маскувальних робіт внаслідок наявності ближнього інфрачервоного каналу і завдяки цьому можуть фіксувати наприклад броньовану техніку у лісі. Інфрачервоний канал дає чітку інформацію, де природна вегетація, а де замаскована металева конструкція (танк, БМП, САУ).

Здійснення космічної підтримки може бути реалізоване в існуючих умовах шляхом використання можливості закупівлі матеріалів космічного знімання за відповідним замовленням у операторів іноземних систем ДЗЗ.

Необхідно зазначити, що частина інформації від ГКП може надаватися цивільним установам та іншим відомствам, які також відповідають за певні напрями національної безпеки або під час ліквідації наслідків стихійного лиха. При цьому може повстати питання організації зв'язку.

Протягом останніх двох років національні оператори супутникового зв'язку (Тооway, Датагруп) розробили для силових структур низку виробів, які дозволяють забезпечити зв'язок у районах з нерозвиненою телекомунікаційною інфраструктурою. Зазначені вироби уявляють з себе комплекти супутникового зв'язку, які вироблені із застосуванням технології VSAT. Системи супутникового зв'язку VSAT використовують як пункти управління так й мобільні підрозділи, які виконують завдання у безпосередній близькості від супротивника.

Рибалка Г.В.

провідний науковий співробітник
науково дослідного відділу
наукового центру Повітряних
Сил, кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник

Бзот В.Б.

начальник науково-дослідної
лабораторії дослідного відділу
наукового центру Повітряних
Сил, кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник

Луковський О.Я.

науковий співробітник науково
дослідного відділу наукового
центру Повітряних Сил

Сметана Є.А.

науковий співробітник науково
дослідного відділу наукового
центру Повітряних Сил

Пилипенко В.Г.

науковий співробітник науково
дослідного відділу наукового
центру Повітряних Сил

Булай А.М.

науковий співробітник науково
дослідного відділу наукового
центру Повітряних Сил
ХНУПС ім. І. Кожедуба

АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ДЛЯ ОРГАНІЗАЦІЇ БЕЗПЕЧНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ БЕЗДРОТОВИХ КОРПОРАТИВНИХ МЕРЕЖ

Для організації безпечного функціонування бездротової корпоративної мережі необхідно побудувати систему багаторівневого захисту. Дана система включає в себе наступні рубежі (заходи):

- захист периметра бездротової мережі: точок доступу і пристроїв користувачів;

- забезпечення безпеки сеансів зв'язку: застосування надійних методів аутентифікації, стійких алгоритмів шифрування і т.д.;

- постійний моніторинг радіоефіру, включаючи фізичний рівень, виявлення і аналіз підозрілої активності.

Для вирішення зазначених вище проблем забезпечення безпеки інформації в бездротових мережах використовуються як технічні засоби захисту, так і організаційні заходи. Технічні засоби захисту по об'єкту застосування можна розділити на три основні групи:

- засоби захисту бездротової мережі в цілому;

- засоби захисту на точці бездротового доступу;

- засоби захисту на стороні користувача (клієнта).

В наш час багато дослідників ведуть пошук можливих удосконалень поточних протоколів сімейства 802.11.

Так, базова мережева безпека PCI DSS 3.0 вимагає установки брандмауера між дротовою і бездротовою мережами і наявності на ньому правил для обмеження доступу між бездротовими мережами і заданими серверами (службами), а також регулярне сканування корпоративної мережі з метою ідентифікації бездротових пристроїв, пошуку неавторизованих або небажаних точок доступу. Додатковими вимогами є:

1. Забезпечення фізичного захисту бездротових пристроїв.

2. Розгортання бездротової системи запобігання вторгнень.

3. Зміна паролів і налаштувань за замовчуванням на всіх пристроях бездротової мережі і захищена настройка бездротових пристроїв.

4. Протоколювання надання бездротового доступу.

5. Застосування методів суворої аутентифікації, стійких до злому алгоритмів шифрування і захищених протоколів безпеки: для переданих через мережу компанії даних повинен застосовуватися протокол WPA 2 з використанням AES-алгоритму з 128-бітовим ключем.

6. Розробка і застосування політики безпеки бездротових мереж, що визначає правила використання мережі співробітниками, гостями та контрагентами.

Міжнародний стандарт з інформаційної безпеки ISO / IEC 27001, розроблений спільно Міжнародною організацією зі стандартизації (ISO) і Міжнародної електротехнічної комісією (IEC), містить вимоги в області інформаційної безпеки для створення, розвитку та підтримки систем менеджменту інформаційної безпеки, в тому числі для забезпечення безпеки бездротових мереж.

Якщо бездротові мережі використовуються або плануються до впровадження в організації, то політика безпеки повинна містити опис механізмів захисту, призначених для зниження ризиків, пов'язаних з несанкціонованим доступом до таких мереж. Стосовно до бездротових мереж в зазначеному стандарті можна виділити наступні заходи:

- розробка та затвердження політики інформаційної безпеки;
- розробка політики використання мобільних пристроїв і віддаленого доступу до мережі;
- навчання користувачів і адміністраторів відповідно до положень політик;
- періодична інвентаризація мережевих ресурсів, що полегшує виявлення нових мережевих пристроїв;
- реалізація контролю підключень до мережі за допомогою фільтрації по MAC-адресами, відключення незадіяних портів мережевих комутаторів;
- мінімізація привілеїв користувача, що знижує ймовірність несанкціонованого зміни налаштувань бездротових інтерфейсів;
- визначення використовуваних методів аутентифікації, вимог до зберігання аутентифікаційних даних, періодичності їх зміни, складності, безпеки при передачі по мережі;
- визначення і використання криптографічних засобів захисту, протоколів і алгоритмів шифрування трафіку в бездротовій мережі;
- застосування засобів фізичної безпеки, обмеження доступу користувачів до мережевих портів і слотів розширення комп'ютера, що дозволяє знизити ймовірність підключення до мережі несанкціонованих бездротових пристроїв;
- протоколювання і аналіз подій безпеки;
- застосування систем виявлення атак і сканерів безпеки, які здійснюють контроль появи нових мережевих об'єктів, а також відстежують відхилення параметрів від заданих адміністратором, що дозволяє своєчасно виявляти спроби несанкціонованого доступу;
- сегментація мереж за допомогою брандмауера з виділенням пристроїв бездротового доступу в окремий мережевий сегмент;
- визначення процедур розслідування інцидентів в політиці безпеки;
- нормативно-правове забезпечення використання бездротових мереж в організації відповідно до нормативних актів;
- внутрішній і зовнішній аудит інформаційної безпеки.

Серед технічних засобів захисту мережі, крім міжмережевих екранів, списків контролю доступу та інші традиційні засоби, слід виділити активно розвиваються в даний час бездротові системи виявлення вторгнень (Wireless Intrusion Detection System, WIDS).

Система виявлення атак здійснює пошук, ідентифікацію, реєстрацію та оповіщення про атаки на інформаційну систему.

Системи виявлення атак на бездротові мережі поєднують в собі функції сигнатурних і поведінкових систем. Сигнатурний метод виявлення атак найбільш поширений і просто реалізуємий. Деякі утиліти, що використовуються для проведення атак на бездротову мережу, мають чітко виражені сигнатури, і для їх виявлення потрібно вживання заходів протидії. З іншого боку, багато атак не можуть бути чітко формалізовані, але викликають відхилення від нормального функціонування мережі, особливо на нижніх рівнях моделі OSI: поява невластивих клієнтами мережі. Може бути як стаціонарним, так і мобільним (наприклад, у вигляді програми-агента, встановленої на ноутбучі).

Сенсори можуть бути реалізовані кількома способами:

1. Виділений сенсор: перехоплює бездротовий трафік і передає його на сервер управління, при цьому не виконує трансляцію трафіку між клієнтами мережі. Може бути як стаціонарним, так і мобільним (наприклад, у вигляді програми-агента, встановленої на ноутбучі).

2. Сенсор, вбудований в точку доступу: забезпечує менш ретельне сканування, так як необхідно розділяти час між наданням доступу до бездротової мережі та моніторингом декількох каналів в пошуках шкідливої активності.

3. Програма-агент на клієнті: сканує трафік в межах зони охоплення бездротової мережевої карти, виявляє атаки і помилки в налаштуванні і передає їх на сервер управління.

Варто відзначити, що розстановка сенсорів WIDS грає дуже важливу роль у виявленні атак. Для ефективного моніторингу мережі сенсори повинні покривати всю зону, з якої можливий бездротовий доступ. При цьому сенсор повинен володіти не меншою чутливістю, ніж приймач точки доступу, тому що чим вище чутливість приймача сенсора, тим більше віддалене бездротовий пристрій він виявить. Додатково збільшити дальність виявлення можна за допомогою зовнішніх антен, що підключаються до сенсорам.

WIDS дозволяють виявляти несанкціоновані бездротові мережі і пристрої, слабо захищені пристрої, використання бездротових програм-сканерів (Kismet, Wireshark, Netstumbler, Aircrack-ng і ін.), DoS-атаки і

атаки «людина посередині», а також незвичайні моделі поведінки клієнтів в мережі (аномалії). Перед початком функціонування системи необхідно виконати її настройку: вказати, які мережі, клієнти і точки доступу є довіреними, і задати політику безпеки для захищається бездротової мережі.

Однак в області WIDS на даний момент відсутні загальноприйняті стандарти, виробники систем застосовують закриті алгоритми виявлення і класифікації атак. Тому завдання виявлення і розпізнавання типів атак в бездротових корпоративних мережах залишається актуальною. При цьому завдання віднесення фрагмента мережевого трафіку до якого-небудь типу атаки або до нормальної мережевої активності можна вирішувати шляхом застосування сучасних методів інтелектуального аналізу даних (ІАД).

Рябуха Ю.М.

старший науковий співробітник
науково дослідного відділу
наукового центру Повітряних Сил
доктор технічних наук

Третяк В.Ф.

провідний науковий співробітник
науково дослідного відділу
наукового центру Повітряних Сил,
кандидат технічних наук, доцент

Сєвєрінова А.О.

Працівник ЗСУ
ХНУПС ім. І. Кожедуба

БЕЗПЕКА БАЗ ДАНИХ: АНАЛІЗ ПЕРЕВАГ ТА НЕДОЛІКІВ РЕЛЯЦІЙНИХ ТА БАЗ ДАНИХ NOSQL

Системи управління базами даних стали основним інструментом, що забезпечує зберігання великих масивів інформації. Сучасні інформаційні додатки спираються в першу чергу на багато користувачів СУБД. У зв'язку з цим пильна увага в даний час приділяється проблемам забезпечення інформаційної безпеки, яка визначає ступінь безпеки організації, установи в цілому.

Історично розвиток систем безпеки БД відбувалося як реакція на дії злоумисників відповідно до етапів еволюції самих сховищ (БД) і змінами типу і виду зростаючих загроз. Ці зміни були обумовлені загальним розвитком БД від рішень на основному комплекті до хмарних сховищ.

В архітектурному плані можна виділити такі підходи:

- повний доступ всіх користувачів до сервера БД;
- поділ користувачів на довірених і частково довірених засобами СУБД (системи управління БД);
- введення системи аудиту (логів дій користувачів) засобами СУБД;
- введення шифрування даних; перенесення засобів аутентифікації за межі СУБД в операційні системи і проміжне програмне забезпечення та ін.

Проте, введення засобів захисту як реакції на загрози не забезпечує захист від нових способів атак і формує розрізнене уявлення про саму проблему забезпечення безпеки. З одного боку, великі організації можуть виділити достатню кількість коштів для забезпечення безпеки для своїх продуктів, а з іншого боку, саме з цієї причини є велика кількість різнорідних рішень, відсутнє розуміння комплексної безпеки даних (і її компоненти відрізняються від виробника до виробника), немає загального, єдиного підходу до безпеки сховищ даних, і як наслідок ускладнюється прогнозування майбутніх атак і перспективна розробка захисних механізмів, для багатьох систем зберігається актуальність вже давно відомих атак, ускладнюється підготовка фахівців з безпеки.

Список основних вразливостей сховищ даних, актуальний на сьогоднішній день, не зазнав істотних змін за останні більш ніж п'ять років. Проаналізувавши засоби забезпечення безпеки СУБД, архітектуру БД, інтерфейси, відомі уразливості і інциденти безпеки, можна виділити наступні причини виникнення такої ситуації:

- проблемами безпеки серйозно займаються тільки великі виробники перш за все в провідних продуктах лінійок для зберігання даних;
- програмісти БД, прикладні програмісти і адміністратори БД не приділяють належної уваги питанням безпеки;
- різні масштаби і види збережених даних вимагають різних підходів до безпеки;
- різні СУБД використовують різні мовні діалекти для доступу до даних, організованих на основі однієї і тієї ж моделі;
- з'являються нові види і моделі зберігання даних.

Виконаємо порівняння основних підходів до реляційних і баз даних NoSQL.

Ідея реляційної моделі була запропонована Коддом в 1970 році. Ця модель добре підходить для програмування клієнт-серверних додатків і виявилася переважною технологією для зберігання структурованих даних, включаючи бази даних в мережі Інтернет.

Можна виділити наступні переваги реляційних БД:

- теоретична основа реляційних баз даних (РБД);
- потужна і порівняно проста для вивчення мова опису і маніпулювання даними (мова SQL), яка стала стандартом;
- використання оптимізатора запитів, який виконує декомпозицію запиту на більш дрібні задачі, що забезпечує паралельне виконання цих робіт на багатопроцесорних або багатомашинних комплексах;
- розвинений механізм забезпечення належного функціонування системи: ведення ACID-транзакцій (атомарність, узгодженість, ізолюваність, довговічність) і блокування записів;
- великої кількості загальносистемних ресурсів (СУБД, машин баз даних, CASE-засобів і ін.).

Але з ростом складності вирішуваних завдань і обсягом оброблюваних даних все більш відчутно стали проявлятися недоліки реляційних БД:

1. Для реляційних баз даних характерна проблема втрати відповідності. Проявляється вона в тому, що реляційні БД не дозволяють зберігати агрегати в явному вигляді.

2. Для зберігання великих обсягів інформації необхідно купувати дорогі спеціалізовані апаратно-програмні комплекси паралельних систем баз даних (Teradata, Sun Oracle Database Machine і ін.). Паралельні системи демонструють невисоку масштабованість, зокрема для підтримки необхідної відмовостійкості. При виконанні складних запитів продуктивність системи істотно зменшується в результаті міжмашинного обміну даними між серверами кластера.

3. Схема бази даних складається з підсхем, кожна з яких відображає предметну область будь-якого підрозділу організації (підприємства). Модифікація підсхеми одного підрозділу і реорганізація відповідних таблиць призводить до вимушеної припинення роботи інших підрозділів. Зараз в якості альтернативи централізованої бази даних широко використовуються так звані «бази даних додатків», тобто підрозділів. Забезпечення взаємодії цих баз даних покладається на web-сервіси. Але підтримка цілісності даних і оперативності такої взаємодії є непростим завданням для програміста.

4. Виникло протиріччя між необхідністю зберігання великих обсягів неструктурованих даних і необхідністю їх якось структурувати за допомогою розробки схеми бази даних.

5. Реплікація в розподілених реляційних базах даних спочатку виконувалася з використанням протоколу «read-one-write-all»: операції читання вимагають локальних блокувань і виконуються на одному вузлі, в той час як для операцій запису потрібні розподілені блокування для всіх

копій запису. Атомарність з набору ACID гарантується використанням двофазної фіксації (2-Phase-Commit (2PC)) в кінці кожної транзакції. Подібний підхід заснований на тому, що кожна операція координується окремо. В результаті при збільшенні числа реплік час реакції системи, ймовірність виникнення конфліктів і тупикових ситуацій збільшуються по експоненті.

Розглядаючи сучасні тенденції в області обробки даних, Стоунбрейкер підкреслив ці особливості в своїй статті "Кінець архітектурної епохи":

1. Реляційні СУБД були розроблені більше 25 років тому, коли характеристики обладнання, вимоги користувачів і ринки баз даних відрізнялися від сьогоденних. Хоча і були розширення, але жодна система не була перепроєктована з самого початку.

2. Нові ринки і варіанти використання розвивалися з 1970-х років, коли була тільки обробка бізнес-даних. Призначені для користувача інтерфейси і модель використання також змінилися за останні кілька десятиліть від терміналів, коли "оператори вводили запити", до «товстих клієнтів» і вебдодатків, коли інтерактивні транзакції і прямі SQL-інтерфейси були рідкісні.

Як спроба вирішити накопичені проблеми реляційних баз даних з'явилися альтернативні засоби збереження та обробки даних, що отримали назву «бази даних NoSQL» (як синонім також використовується термін «сховище NoSQL»).

Останнім часом термін NoSQL (що означає «не тільки SQL») застосовується, щоб описати великий клас баз даних, які не мають властивостей традиційних реляційних бази даних і які, як правило, мають мову запитів, відмінною від SQL (мова структурованих запитів). Цей термін відроджений великими компаніями Google і Amazon, які використовують технологію NoSQL для реалізації власних сховищ даних з метою зберігання і обробки великих обсягів даних. За ними пішли й інші компанії: Facebook, Twitter, eBay, веб-сайт Digg і ін.

Можна виділити наступні переваги баз даних NoSQL:

1. В даний час обсяг даних зростає з величезною швидкістю, і бази даних NoSQL дуже добре підтримують горизонтальну масштабованість (тисячі вузлів) - поділ даних і їх дублювання (реплікацію) по багатьом серверам. Це дозволяє підтримувати велику кількість простих операцій читання/запису в одиницю часу і забезпечує високу відмовостійкість системи.

2. Немає необхідності розробляти схему бази даних, як це прийнято в реляційних БД. Тут схема більш гнучка. Дані зберігаються у вигляді

записів <ключ, значення>. Різні записи можуть мати різні схеми, тобто набори полів в поле «значення» можуть відрізнятися.

3. В поле «значення» можна зберегти агрегат. Тобто немає необхідності читати дані з різних таблиць. Агрегат може мати складну структуру (наприклад, Json-документ).

4. Майже всі бази даних NoSQL є безкоштовними і функціонують під управлінням різних операційних систем. Процедура їх інсталяції в кластері досить проста (в порівнянні з розгортанням реляційної паралельної системи баз даних). Кластер може бути реалізований на великому числі малопотужних вузлів, і його можна помістити в хмару.

5. Багато бази даних NoSQL мають в своєму складі засоби, що підтримують паралельні обчислення (технологія MapReduce).

Багато системи NoSQL (CouchDB, HBase, Riak і ін.) Підтримують стандарт REST-передачі репрезентативного стану, тобто стиль побудови архітектури розподіленого додатка. Отримання або поновлення запису виконується через запит, що зовні нагадує HTTP

Для досягнення високої горизонтальної масштабованості і підвищення продуктивності в NoSQL довелося відмовитися від обмежень ACID. Це призвело до появи низки суттєвих недоліків:

1. NoSQL неможливо використовувати в додатках, де ACID-транзакції необхідні: в банківських та інших фінансових системах.

2. Бази даних NoSQL забезпечують узгодженість копій записів (реплік) на різних серверах, але з деякою затримкою, пов'язаною з поширенням оновлень за кількома репліками (узгодженість в кінцевому рахунку, Asynchronous Replication). Тому можливо читання застарілих даних. Сувору узгодженість запису/читання забезпечується тільки при наявності кворуму реплік. Але це призводить до збільшення часу виконання операцій запису/читання.

3. У NoSQL для доступу до даних необхідно використовувати процедурну мову (на відміну від SQL, який є непроцедурною мовою програмування). При цьому складність програмування зростає.

Відмова від підтримки ACID-транзакцій робить сильний вплив на продуктивність баз даних NoSQL. Але відмова від властивостей ACID не є повним. Наприклад, в СУБД Riak можна вказувати процедури, що виконуються до і після фіксації даних - це деяка аналогія тригерів. Властивість атомарності реалізується за рахунок агрегації всіх змінюваних даних в одному записі БД. Звичайно, якщо клієнту необхідно оновити кілька взаємопов'язаних агрегатів, атомарність не гарантуватиме. Відмова в

NoSQL від блокування оновлюваних записів БД призвело до відмови від вимоги ізольованості, підтримуваного ACID-транзакціями.

Отже, і реляційні бази даних (РБД), і бази даних NoSQL мають переваги і недоліки. Слід зазначити, що для подолання проблем забезпечення інформаційної безпеки СУБД необхідно перейти від методу закриття вразливостей до комплексного підходу забезпечення безпеки сховищ інформації. Основними етапами цього переходу повинні стати наступні положення:

1. Розробка комплексних методик забезпечення безпеки сховищ даних на поточному етапі.

2. Оцінка і класифікація загроз і вразливостей СУБД.

3. Розробка стандартних (застосовуються до різних СУБД без внесення змін або з мінімальними змінами) механізмів забезпечення безпеки.

4. Розробка теоретичної бази інформаційного захисту систем зберігання і маніпулювання даними.

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ**

Матеріали регіонального круглого столу
(м. Харків, 19 квітня 2019 року)

Випуск 3

Видається в авторській редакції

Формат 60х84/16. Ум. друк. арк. 17,90. Тир. 100 прим. Зам. 647-19.

Видавець та виготовлювач ФОП Бровін О.В.

61022, м. Харків, вул. Трінклера, 2, корп.1, к.19. Т. (057) 758-01-08, (066) 822-71-30

Свідоцтво про внесення суб'єкта до Державного реєстру
видавців та виготовників видавничої продукції серія ДК 3587 від 23.09.09 р.

СТИЛЬ [®]
Е **ИЗДАТ**
ТИПОГРАФІЯ
www.stil-izdat.com

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПІДГОТОВКИ ЮРИДИЧНИХ КАДРІВ
ДЛЯ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНОГО ЮРИДИЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ**

Матеріали регіонального круглого столу
(м. Харків, 24 квітня 2020 року)

Випуск 4

Харків
2020

УДК 351.74-057.36
ББК 67.9(4УКР)301.1
А43

*Рекомендовано до видання Вченою радою
Інституту підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
протокол засідання від 28.04.2020 № 1*

Р е д а к ц і й н а к о л е г і я:
Є.О. Меленті, І.В. Євтушенко,
О.А. Гарбузов, В.О. Пономарьов
За загальною редакцією Рябухи Ю.М.

*Редколегія може не поділяти погляди, викладені у збірнику. Автори
опублікованих матеріалів несуть відповідальність за їх зміст.*

А43 Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності сил
сектору безпеки і оборони : матеріали регіон. круг. столу (м. Харків,
24 квіт. 2020 р.) Вип. 4. / редкол.: Є.О. Меленті, І.В. Євтушенко,
О.А. Гарбузов, В.О. Пономарьов – Х.: ФОП Бровін О.В., 2020. –
312 с.
ISBN 978-617-7912-02-5

До збірника увійшли тези доповідей науковців, практичних працівників
та курсантів, присвячені проблемам забезпечення службово-бойової
діяльності правоохоронних органів та військових формувань в умовах
сьогодення.

Для співробітників правоохоронних органів, військових формувань,
науковців, викладачів, курсантів та студентів закладів вищої освіти.

УДК 351.74-057.36
ББК 67.9(4УКР)301.1

Адреса Інституту: м. Харків, вул. Мироносицька, 71,
телефон/факс (057) 700-34-55
E-mail: ipuk@ssu.gov.ua

© Національний юридичний університет
ім. Я. Мудрого, 2020
© Інститут підготовки юридичних кадрів для
Служби безпеки України, 2020

ISBN 978-617-7912-02-5

ЗМІСТ

Вступне слово	13
---------------------	----

ВИСТУПИ УЧАСНИКІВ РЕГІОНАЛЬНОГО КРУГЛОГО СТОЛУ

1. ПІДГОТОВКА КАДРІВ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Бойко О.І.

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НОВІТНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ СУЧАСНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИЙ.....	17
--	----

Бродовський Р.В.

СТИЛІ СПІЛКУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО КЕРІВНИКА	19
---	----

Волков Ю.М., Хованова Д.О.

ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНИХ СТРІЛЬБ: ДОСВІД США	25
--	----

Гишко Г. Б.

ВРАХУВАННЯ НОВИХ ФОРМ АГРЕСІЇ У ЛОКАЛЬНИХ КОНФЛІКТАХ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ	29
--	----

Гончаренко Г.А.

ЩОДО ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ.....	34
--	----

Демченко О.М.

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ.....	37
--	----

Дуденко С.В., Ткачук С.С., Пилипенко В.М.,

КОМПЛЕКС ПРОГРАМ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ КОНСТРУЮВАННЯ РОЗКЛАДУ ЗАНЯТЬ "КАСКАД"	41
--	----

Клюєва О.С.

ВПЛИВ ПРИКЛАДНИХ ВИДІВ СПОРТУ НА ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ТА ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ СПІВРОБІТНИКІВ СИЛОВИХ СТРУКТУР ..	46
--	----

Коцар М.В.

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПІВРОБІТНИКІВ СПЕЦСЛУЖБ	49
--	----

<i>Москалець А.П., Загоровська І.О., Поливаний В.Д.</i>	
УДОСКОНАЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТІВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ВПРАВ ЗІ СТРІЛЬБИ.....	52
<i>Москалець А.П., Зубик Ю.М., Поливаний В.Д.</i>	
НОВІТНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ, ЯК ІНТЕРПРЕТАЦІЯ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ, МЕДИЧНОЇ ТА ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ	54
<i>Панченко К.Д.</i>	
СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ МОТИВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ	58
<i>Пономарьов В.О., Коновалов В.В.</i>	
МОТИВАЦІЙНІ СКЛАДОВІ ДЛЯ СПОНУКАННЯ СПІВРОБІТНИКІВ ДО ЗАНЯТЬ СПОРТОМ У СЛУЖБОВИЙ ТА ОСОБИСТИЙ ЧАСИ	61
<i>Пунач В.В., Петрук О.В., Зміївський Г.В.</i>	
ЗАСТОСУВАННЯ ПРИЙОМІВ ПРОВОКАТИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ ПРИ ВІДПРАЦЮВАННІ ПИТАНЬ МІННОЇ БЕЗПЕКИ В ХОДІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ “ІНЖЕНЕРНА ПІДГОТОВКА”.....	66
<i>Стародубцев С.О., Романюк В.А.</i>	
ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ, ЯК ОСНОВА САМООСВІТИ.....	69
<i>Фурса В.В., Марищенко Я.С., Поливаний В.Д.</i>	
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ	74
<i>Чорноус В.Д., Шовкун В.М.</i>	
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЛАЗЕРНОГО ЕМУЛЯТОРА ПІСТОЛЕТА У ПРОЦЕСІ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ	77
<i>Шевченко Ю.В.</i>	
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СПІВРОБІТНИКІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: НАВЧАННЯ МЕТОДАМ ПРОФІЛАКТИКИ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ	80

2. МІЖВІДОМЧА ВЗАЄМОДІЯ В РАМКАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Белай С.В., Минько О.В.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ОКРЕМИХ РАЙОНАХ ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ.....83

Білоус І.А.

ВЗАЄМОДІЯ СКЛАДОВИХ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ.....85

Дзись Д.В.

ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННИМ ЗБРОЙНИМ ФОРМУВАННЯМ СИЛАМИ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ88

Іванов Б.С.

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ СИЛАМИ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ.....95

Казначеев Д.Г.

ПРАВОВА ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ.....99

Кушнір В.О., Чернобай О.Ю.

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ПІДРОЗДІЛІВ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ У 2014-2017 РОКАХ.....103

Скрипкін М.С.

ВЗАЄМОДІЯ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ. ЗНАЧЕННЯ СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ У ВИРІШЕННІ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ108

Ульянов О.І.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ.....112

3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОТИДИВЕРСІЙНОГО ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Бубнюк В.О.

ЗНАЧЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПОВІТРЯНИХ
ДРОНІВ ДЛЯ РОЗВІДУВАЛЬНО-УДАРНИХ ЗАВДАНЬ ТА ЗАХИСТУ
ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....118

Гой А.В.

БОРІТЬБА З ТЕРОРИЗМОМ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА
ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦСЛУЖБ.....120

Євтушенко І.В., Мезінов І.В., Кулаков А.М.

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, СКОЄНИХ НА
ОБ'ЄКТАХ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....122

Зеленська І.М.

ЩОДО СУДОВОЇ ПРАКТИКИ В РАМКАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ІЗ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ125

Зоренко Д. С.

ДО ПИТАННЯ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ
ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ
СБ УКРАЇНИ.....129

Коростиленко А.В., Кудрявцев Г.В.

ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОГО
(ПРОТИДИВЕРСІЙНОГО) ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ
ІНФРАСТРУКТУРИ133

Родзінський Н.І., Савченко Д.С.

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ
ІНФРАСТРУКТУРИ.....136

Рябуха Ю.М., Меленті Є.О., Кучерина С.Є.

МЕТОДИКА ПОБУДОВИ МОДЕЛІ ЗАГРОЗ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ
УРАЗЛИВОСТІ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ.....140

Чередниченко О.Ю.

ВПЛИВ КОРУПЦІЙНИХ ПРОЯВІВ НА СТАН ЗАХИЩЕНОСТІ
ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ДЕРЖАВИ
(НА ПРИКЛАДІ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ).....143

4. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ, ВОГНЕВОЇ, МЕДИКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВИХ ТА БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Адаменко А.А.

КОНЦЕПЦІЇ ПІДГОТОВКИ ОРГАНІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ
З ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ ІМІТАЦІЙНОГО МОДЕЛЮВАННЯ...148

Бугай Ю.Р.

ВДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ МЕДИКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ДОСВІДУ НАТО ...150

Вайда Т.С., Кузнєцов О.І.

УДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАСТОСУВАННЮ
ЗАХОДІВ ПРИМУСУ: ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМИХ СПОСОБІВ
НАДЯГАННЯ КАЙДАНОК НА ЗАТРИМАНОГО
ПРАВОПОРУШНИКА.....153

Варакута В.П., Дяченко Д.В., Чернявський О.Ю.

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОБОРОНА УКРАЇНИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ
ЩОДО ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЇ.....161

Гарбузов О.А., Пономарьов В.О., Євтушенко І.В.

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ
БЕЗПЕКИ СПІВРОБІТНИКАМИ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В
СИТУАЦІЯХ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ.....168

Герасимов А.Є., Токар А.А.

УДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ВОГНЕВОЇ
ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ. ВІДМІННОСТІ ПОВНОВАЖЕНЬ ТА
ПРАВ УКРАЇНСЬКИХ ТА АМЕРИКАНСЬКИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІД
ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ СИЛИ, ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ТА
СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ.....171

Гончаренко М.М., Пугач В.В.

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ ПРОТИМІННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
НА ТЕРИТОРІЇ ПРОВЕДЕННЯ ООС.....175

Гриненко С.О.

ЩОДО ВІДПОВІДНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА
ЄВРОПЕЙСЬКИМ СТАНДАРТАМ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ
ЗБРОЇ ПОСАДОВИМИ ОСОБАМИ ОРГАНІВ ПРАВОПОРЯДКУ178

Гурін О.М., Леках А.А., Старцев В.В.

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЛОГІСТИЧНОГО
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УГРУПОВАНЬ ПОВІТРЯНИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ
УКРАЇНИ ЗА ДОСВІДОМ СУЧАСНОГО ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ...182

<i>Єременко В.Г., Войтенко С.П.</i>	
ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНА ТА ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА БОЙОВОЇ ВИУЧКИ СПІВРОБІТНИКІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	184
<i>Мислива О.О.</i>	
РОЛЬ ОРГАНІВ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ ПІД ЧАС ВВЕДЕННЯ КАРАНТИНУ	187
<i>Наточій А.Д., Латиш А.В.</i>	
ВИВЧЕННЯ ЯВИЩА «ТУНЕЛЬНОГО ЗОРУ» В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ.....	190
<i>Пономарьов В.О., Меленті Є.О., Рябуха Ю.М.</i>	
НЕОБХІДНІСТЬ ОПАНУВАННЯ НАВИЧКАМИ РУКОПАШНОГО БОЮ СПІВРОБІТНИКАМИ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ДЛЯ УСПІШНОГО ВИКОНАННЯ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ.....	194
<i>Попов Д.С., Ревенко О.І.</i>	
НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ	198
<i>Риженко В.А.</i>	
СТАНДАРТИ НАТО ЯК ШЛЯХ РЕФОРМУВАННЯ СКЛАДОВИХ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ	202
<i>Тимофєєв В.П., Степан М.Д.</i>	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН	205
<i>Чумак Б.О., Кулагін К.К., Нос І.А.</i>	
МЕТРОЛОГІЧНЕ ТА МЕТЕОРОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК СКЛADOVІ ВСЕБІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІГОННОГО ВИПРОБУВАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ.....	207

5. ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ ОПЕРАТИВНО- СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ (ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА, ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД, ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА)

Бабков Ю.П., Чепель М.О.

ПІДХІД ДО ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПІДТРИМАННЯ ПОТРІБНОГО
РІВНЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБОВОГО
СКЛАДУ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ ПРИ ВИКОНАННІ
ЗАВДАНЬ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ.....212

Бондарев Г.В., Дичко О.О., Криленко І.М.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВОЄННИХ КОФЛІКТІВ ТА СОЦІАЛЬНО-
ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ.....214

Бородавка В.А., Підлісний О.Д.

ЩОДО ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ З
ВИЖИВАННЯ В БОЙОВИХ УМОВАХ.....219

Залкін С.В., Хударковський К.І., Черевко В.А.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОТИДІЇ НЕГАТИВНОМУ ІНФОРМАЦІЙНО-
ПСИХОЛОГІЧНОМУ ВПЛИВУ НА ОСОБОВИЙ СКЛАД СЕКТОРУ
БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ КРАЇНИ.....221

Звєгінцева А.М.

ПСИХОЛОГІЧНА ВІЙНА ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ
НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ.....225

Йовса Я.В.

ВИМОГИ ДО ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПІВРОБІТНИКІВ СИЛ
СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ227

Коростиленко А.В., Кіневич К.О.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ОСІБ, ЯКІ ДІЮТЬ У СКЛАДІ
МІЖНАРОДНИХ ТЕРОРИСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ, ЩО СПОВІДУЮТЬ
ІДЕОЛОГІЮ ІСЛАМСЬКОГО ФУНДАМЕНТАЛІЗМУ.....232

Пономарьова В.Р., Льовкіна Д.М., Поливанюк В.Д.

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ.....236

Розов В.І.

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В НАДЗВИЧАЙНИХ
СИТУАЦІЯХ.....239

Широбоков Ю.М.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМАНДИРІВ НЗФ, ЯКІ
УТРИМУЮТЬ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ241

6. ВПРОВАДЖЕННЯ СКЛАДОВИХ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В ДІЯЛЬНІСТЬ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ (ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО, ІНФОРМАЦІЙНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОПЕРАЦІЇ ТОЩО)

<i>S. Yevseiev, O. Korol, O. Tsyhanenko</i> 2FA ON HYBRID CRYPTO CODE CONSTRUCTIONS ON DAMAGED CODES	246
<i>Дьомін Є.С.</i> ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА В МЕРЕЖАХ ІНТЕРНЕТ, ЯК СКЛАДОВА ДИВЕРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	252
<i>Заруба О.Г.</i> ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В СЛУЖБІ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ.....	256
<i>Калачова В.В., Гриценко Л.А., Грідіна В.В.</i> ШЛЯХИ СИНТЕЗУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ЛОГІСТИЧНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ЦИВІЛЬНОГО ТА ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ	260
<i>Коломійцев О.В., Власов А.В., Третьак Д.В.</i> АНАЛІЗ ЗАГРОЗ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ХМАРНОГО СЕРЕДОВИЩА.....	263
<i>Корольов Р.В., Лапушинська А.А.</i> РОЗРОБКА МЕТОДІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИПТОПЕРЕТВОРЕНЬ В БЛОЧНО-СИМЕТРИЧНОМУ ШИФРІ ГОСТ 28147:2009.....	266
<i>Кротюк В.А., Панфілов О.Ю.</i> СУЧАСНІ ВИКЛИКИ І ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ.....	271
<i>Лукашенко М.І.</i> КІБЕРБЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ.....	275
<i>Меленті Є.О., Карлов В.Д.</i> ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ВІСЬКОВОСЛУЖБОВЦІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	277
<i>Милов А.В., Юрченко А.А.</i> ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДЕРЕВЬЕВ РЕШЕНИЙ ДЛЯ ОБНАРУЖЕНИЯ ВТОРЖЕНИЙ	279
<i>Павлов Т.О.</i> ПРОТИДІЯ ІНФОРМАЦІЙНИМ ВПЛИВАМ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ	286
<i>Пічугін М.Ф., Деменко М.П., Кожушко Я.М.</i> ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ДАТЧИКІВ ОТРИМАННЯ ЗВУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО ВСТАНОВЛЕНІ НА БПЛА, В ІНТЕРЕСАХ ВИЯВЛЕННЯ ПОЗИЦІЙ ВЕДЕННЯ ВОГНЮ.....	288

Погасій С.С., Гаврилова А.А.

ВИКОРИСТАННЯ ГЕШ-КОДІВ, СТВОРЕНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ
АЛГОРИТМА UMAS НА КРИПТО-КODOВИХ КОНСТРУКЦІЯХ, ДЛЯ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕОБХІДНОГО РІВНЯ СТІЙКОСТІ ДО ЗЛОМІВ.....290

Третьак В.Ф., Бзот В.Б., Мурзін М.М.

АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ МЕТОДІВ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ
СХОВИЩ ДАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ.....295

7. ІНШІ ПИТАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ТЕМОЮ РЕГІОНАЛЬНОГО КРУГЛОГО СТОЛУ

Євсєєв В.О., Голубок М.Г.

РОЛЬ І МІСЦЕ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
В ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННІ САНІТАРНИХ І
ПРОТИЕПІДЕМІЧНИХ ЗАХОДІВ.....298

Лопасєва О.М.

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В
УКРАЇНІ299

Сафаров Д.М.

ПРОФЕСІЙНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У
ПРОВЕДЕННІ ВИБОРІВ.....301

Членов М.В.

СТРОКИ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ
ЯК ГАРАНТІЯ ДОТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ОСОБИ
ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ.....303

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановні колеги, учасники регіонального круглого столу!

В першу чергу висловлюю слова вдячності всім, хто знайшов можливість взяти участь у регіональному круглому столі “Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони”. Дуже приємно, що з кожним роком до участі в цьому науковому заході долучається все більше представників сектору безпеки та оборони України, бажаючих висловити свої думки з передових напрацювань й здійснити апробацію наукових досліджень.

На жаль, стрімке й небезпечне розповсюдження коронавірусної інфекції всіма континентами занурило людство у запеклу боротьбу з пандемією коронавірусу, удар якого напрочуд сильний. В умовах суворих карантинних обмежень держави складають тест на готовність протидії наявній загрозі людському життю та здоров'ю – найвищим цінностям сучасного суспільства. За таких обставин Україна також є в зоні ризику й запроваджує вимушені суворі заходи ізоляції для зменшення кількості хворих. З метою унеможливлення поширення гострої респіраторної хвороби серед учасників регіонального круглого столу та на виконання положень Постанови Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 року № 211 “Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2”, цього року вищезазначений науковий захід проводитиметься в дистанційно-заочному форматі.

Досвід нам диктує, що саме революційні прогресивні наукові підходи завжди виводили людство на істотно вищий рівень суспільного розвитку. А це біологічне випробування

дозволить країнам та націям переосмислити свої ціннісні орієнтири задля процвітання майбутніх поколінь. За таких умов неабиякого значення набуває рівень розвитку медицини, швидке перепрофілювання закладів охорони здоров'я для прийому тяжких хворих, здійснення комплексних наукових досліджень з метою пошуку вакцин для стримування нової коронавірусної інфекції, стійкість сил безпеки та оборони держави до сучасних загроз.

Буремні суспільно-політичні події останніх шести років, які відбувались в Україні, особливо загострили питання щодо необхідності системного реформування сектору безпеки та оборони для ефективної протидії актуальним загрозам і ризикам як військового, так і невійськового характеру з урахуванням імовірних сценаріїв розвитку кризових ситуацій на довгострокову перспективу. У нинішніх умовах, коли наша держава протистоїть багатьом викликам, як внутрішнім, так і зовнішнім, виникає потреба у виробленні та розробці науково обґрунтованих пропозицій з формування й розвитку існуючих спроможностей сил безпеки та оборони для протидії актуальним загрозам національної безпеки України. Саме з цією метою вже вчетверте на Слобожанщині Інститутом підготовки юридичних кадрів для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого проводиться регіональний круглий стіл “Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони”.

Відповідно до закону України “Про національну безпеку України” державна політика у сферах національної безпеки і оборони спрямовується на забезпечення воєнної, зовнішньополітичної, державної, економічної, інформаційної, екологічної безпеки, кібербезпеки України. Проте ми розуміємо, що послідовне й дієве здійснення державної

політики не можливе без мобільної, високотехнологічної і проактивної спецслужби.

Окремо слід відзначити, що наразі триває розгляд Верховною Радою України законопроекту “Про Службу безпеки України”. До основних новел реформування Служби безпеки України з урахуванням вітчизняного досвіду протидії гібридній агресії та кращих світових тенденцій розбудови ефективних спецслужб можна віднести:

- оптимізацію завдань та повноважень із зосередженням на: протидії розвідувально-підбивній діяльності проти України; боротьбі з тероризмом та кібертероризмом; наполегливістю у захисті державного суверенітету, конституційного ладу та територіальної цілісності; попередженні, виявленні та припиненні злочинів проти основ національної безпеки; охороні державної таємниці;

- запровадження проактивного та ризик-орієнтовного підходу при виконанні завдань оперативно-службової діяльності;

- наділення функцією з управління ризиками державної безпеки та зосередження уваги на захисті об’єктів критичної інфраструктури;

- демілітаризацію з впровадженням гнучкої структури та чисельності співробітників, посилення парламентського та громадського контролю над діяльністю.

Цілком зрозуміло, що для збереження України як незалежної, єдиної та неподільної держави, для зміцнення її суверенітету й територіальної цілісності конче необхідне системне реформування сектору безпеки та оборони для інтеграції в європейський безпековий простір. Тому саме зараз вкрай актуальні консолідація, порозуміння та ефективна взаємодія всіх складових силового блоку.

Хочеться побажати усім учасникам регіонального круглого столу міцного здоров'я, родинного затишку, миру, злагоди, подальших успіхів в науковій діяльності та виконанні оперативно-службових й службово-бойових завдань. Впевнений, що своєю працею та наполегливістю Ви і надалі продовжуватимете ефективну діяльність в інтересах подальшої розбудови сучасного сектору безпеки і оборони, підвищення обороноздатності нашої Батьківщини.

З повагою,

***т.в.о. начальника Інституту підготовки
юридичних кадрів для Служби безпеки
України Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого,
доктор технічних наук,
полковник Рябуха Юрій Миколайович!***

1. ПІДГОТОВКА КАДРІВ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Бойко О.І., викладач кафедри ТСП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ДІЯЛЬНОСТІ ТА НОВІТНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ СУЧАСНИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ

Тематикою даної тези є підготовка поліцейських до сучасних умов несення служби. Оскільки, на сьогоднішньому етапі, суспільство зазнає занепад правової культури та правової свідомості. Це чітко спостерігається в тому, що громадяни нашої держави обізнані в своїх правах, але не завжди знають свої обов'язки.

На мою думку навчання поліцейських, особливо тих поліцейських які проходять первинну професійну підготовку, на них покладається велике навантаження в плані навчання та неотримання практичного застосування своїх знань через обмежену кількість часу. На навчальні заклади зі специфічними умовами навчання, адже вони здійснюють основну підготовку поліцейських, курси підвищення кваліфікації.

Одним з найголовніших аспектів у сучасних поліцейських безпосередньо є тісна співпраця та взаємодія з населенням, але у наш час, населення нашої держави відноситься до «нових» поліцейських скептично та не мають особливу довіру до них, хоча рівень довіри населення до поліції є основним критерієм, який встановлює ефективність діяльності підрозділів поліції. Одночасно, від поліції потребують високого рівня толерантності та уваги до громадян, які зазнали проблем. Також визначальними недоліками є застаріла структура МВС та система відомчого управління, зміни відбуваються, але маленькими кроками.

МВС регулярно проводить оновлення нормативної бази з урахуванням нових міжнародних документів, з однієї сторони зміни які відбуваються добре впливають на нашу країну, але з іншої сторони на поліцейських вони інколи впливають негативно, на їх навчання та отримання практичних знань, які в подальшому відображаються на їх несенні служби.

Існують якісні критерії та процедури відбору кандидатів на службу, в яких оцінюють фізичні якості поліцейського, шляхом спілкування с особою його розумові здібності та особливості мотивації, рівень самоконтролю, здатність правильно оцінювати ситуацію, свої переваги в неї, спілкуватися з потерпілими, вміння брати ініціативу у свої руки.

Після реформування поліції, деякі громадяни України вважають, що всі ці зміни, які проходять ні до чого не приведуть, поліція корумпована. Я вважаю, поліція повинна відповідати перед законом, а не перед урядом, усі рішення поліцейського мають бути вмотивовані законом та підтримуватися судом.

Звісно, щоб поліцейський при своєму бажанні віддався своїй професії, він повинен бути впевнений в собі, як фізично так і психологічно. У закладах вищої освіти зі специфічним навчанням мають проводити заходи психологічного супроводження з метою щоб курсанти та слухачі, що проходять первинну професійну підготовку набули необхідних професійно-психологічних якостей. У разі виникнення екстремальних ситуацій, працівник правоохоронних органів був готовий психологічно, мав холодний розум і зваживши всі свої переваги поступив розсудливо та згідно чинному законодавству.

Повернемось до фізичної підготовки, цей чинник є обов'язковим для поліцейських, також тактична та вогнева підготовка, що вивчаються у закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання МВС України та в них же набуваються практичні знання. Тактична підготовка спрямована на набуття та вдосконалення практичного застосування на основі теоретичних знань. Вогнева підготовка є комплекс заходів, які тримають в собі вивчення матеріальних частин зброї, правомірне застосування, використання вогнепальної зброї та вдосконалення безпечного поводження з нею, звісно, усі ці аспекти не даються легко, але при всьому бажанні особи, зробить усе для досягнення своєї цілі.

Висновки: Отже, бути поліцейським у сучасний час не легка справа, для цього треба бути вольовою людиною, яка дійсно прагне допомагати людям та віддавати усього себе цій справі. Навчання проходить не у стандартних умовах, тому на мою думку, в навчальних закладах особу готують до екстрених умов в їх подальшій службі, створюють усі умови для цього. При великому бажанні особи, вона отримає всі навички, які необхідні для служби.

Бродовський Р.В., начальник фізичної підготовки і спорту відділу бойової підготовки в/ч А2533

СТИЛІ СПІЛКУВАННЯ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО КЕРІВНИКА

Досить часто комплексна характеристика культури професійного спілкування керівника здійснюється на підставі оцінювання його стилю спілкування чи керівництва. Тобто інтегральним показником культури професійного спілкування офіцера вважається властивий йому стиль взаємодії з підлеглими.

Так, наприклад, В. Латинов оцінює ефективність різних стилів спілкування на основі вираженості двох різноспрямованих мотиваційних тенденцій (приязнь – неприязнь, підкорення – домінування) і дає класифікацію п'яти стилів спілкування: “відчужений”, “покірний”, “збалансований”, “опікуючий” і “владний”. Найбільш ефективним, на його погляд, є збалансований стиль спілкування, який характеризується гнучкістю спілкування, здатністю керівника адекватно використовувати елементи інших стилів у різних ситуаціях професійної взаємодії.

Т. Лірі виділяє чотири типи міжособистісної взаємодії, розташовані в просторі двох біполярних вимірів. Перший вимір містить параметр ворожості на одному полюсі і параметр любові (симпатії) – на іншому. Домінування і покірливість утворюють полюси другого виміру – сили. Поєднання в різних комбінаціях і пропорціях двох біполярних факторів утворює систему з восьми стилів міжособистісного спілкування, які, як правило, представляються графічно у вигляді секторів (октантів) кругової діаграми. Так як стилі можуть проявлятися на різних рівнях інтенсивності, то в межах кожного октанту виділяється два (іноді три) стилі одного й того ж типу, але різної міри вираженості, що в підсумку дає шістнадцять стилів спілкування: 1) лідерський, 2) деспотичний; 3) незалежний; 4) домінуючий; 5) прямолінійний; 6) агресивний; 7) недовірливий; 8) скептичний; 9) поступливий; 10) пасивно-покірливий; 11) довірливий; 12) залежний; 13) співробітницький; 14) конформний; 15) доброзичливий; 16) жертковий. Кожен стиль описується і характеризується через відповідний набір міжособистісних рис і дій. Наприклад, лідерський: вміє подобатись, здатний викликати захоплення, користується повагою оточуючих, любить відповідальність, створює враження значущості, любить давати поради, володіє талантом керівника, прагне до успіху, вміє наполягати на своєму і т. д. Деспотичний – владний, переоцінює власні можливості, догматичний

тощо. Двофакторна модель стилів міжособистісного спілкування Т. Лірі поклала початок цілому ряду аналогічних досліджень і типологій.

Три стилі спілкування виділяють О. Бодальов (автократичний, демократичний, ліберальний), М. Обозов (директивний, колегіальний, ліберальний) та інші автори. По суті, мова йде про одні й ті ж стилі спілкування, хоча для їх позначення використовуються різні терміни. Всі подібні тричленні типології є похідними від виділених ще в 50-х роках К. Левіним таких стилів керівництва (лідерства): авторитарний, демократичний і ліберальний.

Авторитарний стиль керівництва вирізняється одноосібним прийняттям керівником рішень без вияснення і врахування пропозицій та думок підопічних. Керівник самостійно координує і контролює діяльність групи, не допускаючи обговорення стратегічних і тактичних планів, програм, доручень; повідомляє мінімум необхідної інформації, не прислуховується до думок групи, вважає, що підлеглі повинні без заперечень виконувати його накази і вказівки. Такий керівник не терпить зауважень, критики, ініціативи і самодіяльності, вимагає жорсткої дисципліни та безумовної слухняності. Надає перевагу прямим способам впливу: наказам, вимогам, покаранням, погрозам, які висловлює ясно, категорично і безапеляційно. Прийняття групою своїх рішень забезпечує, як правило, санкціями, нормативною владою, професійною компетентністю і авторитетом.

Демократичний стиль керівництва характеризується, насамперед, частковим делегуванням функції керівництва групі, коли керівник розподіляє прийняття рішень, а, отже, і відповідальність за них між собою та підлеглими. Група широко залучається до обговорення і визначення цілей власної діяльності. Керівник інформує підопічних та отримує від них зворотній зв'язок, консультується з ними, допускає критику, дискусії, зауваження на свою адресу, заохочує прояви самостійності та ініціативності. Використовує переважно непрямі способи впливу: порада, натяк, пропозиція, побажання та ін. Прийняття підлеглими рішень забезпечується їх участю в процесі обговорення. Взаємостосунки керівника з групою ґрунтуються, як правило, на повазі, симпатії та довірі.

Ліберальний стиль характеризується тим, що керівник повністю упускає функцію контролю і прийняття рішень із своїх рук, перекладаючи її на членів групи, яка фактично стає групою без керівника. Вона залишається повністю у власному розпорядженні. Керівник виявляється територіально присутнім, але психологічно не справляє ніякого впливу,

практично не втручається у прийняття рішень, займає пасивну, залежну, очікувальну позицію.

Це свого роду “ідеальні типи” спілкування, які далеко не завжди зустрічаються в чистому вигляді на практиці. Найбільш поширеними є проміжні або змішані в тій чи іншій пропорції стилі. На цій підставі А. Журавльов і В. Рубахін пропонують виокремлювати сім стилів: директивний, колегіальний, ліберальний, директивно-колегіальний, директивно-ліберальний, колективно-ліберальний і змішаний.

Досить часто психологи відмовляються від традиційної трьохкомпонентної класифікації стилів, виділяючи лише два протилежні стилі керівництва: дозволяючий – обмежуючий, котрі орієнтуються на міжособистісні стосунки. Так, Ф. Фідлер у контексті розробленої ним “імовірнісної моделі ефективності керівництва” розглядає два стилі: орієнтований на міжособистісні стосунки і орієнтований на діяльність. Керівник, якому властивий перший стиль, прагне, насамперед, до встановлення сприятливих, дружніх взаємостосунків із підлеглими, тоді як інший – орієнтується в першу чергу на ефективне виконання професійної діяльності.

Викликають інтерес спроби розширити традиційну схему стилів керівництва і підійти до їх виокремлення більш диференційовано. Є. Кузьмін, І. Волков, Ю. Ємельянов, наприклад, виділяють п'ять стилів керівництва: дистанційний (керівник дистанціюється з підлеглими, щоб зберегти статусно-рольову владу над ними); контактний (керівник емоційно зближується з підлеглими, тому що вважає згуртованість колективу найважливішою умовою успішності керівництва); цілепокладаючий (керівник ставить перед підопічними складні і відповідальні завдання, які відкривають перед ними перспективу досягнення особистих і колективних цілей); делегуючий (керівник надає співробітникам широкий простір для ініціативи і самостійності, залишаючи за собою право вирішувати стратегічні питання); проблемно-організовуючий (синтез контактного і цілепокладаючого стилів).

Незважаючи на велику кількість робіт, присвячених дослідженню стилів керівництва, слід зазначити, що серед авторів немає єдності в трактуванні самого поняття “стиль керівництва” та його співвідношення з поняттям “стиль спілкування”. Так, О. Журавльов визначає стиль керівництва як “індивідуально-типові особливості цілісної, відносно стійкої системи способів, методів, прийомів впливу керівника на колектив з метою ефективного і якісного виконання управлінських функцій”.

Дещо по-іншому трактує стиль керівництва Р. Шакуров: “У широкому значенні стиль керівництва являє собою цілісну специфічну систему стабільно повторюваних особливостей діяльності керівника (мотивів і цілей, змісту, способів), яка характеризується внутрішньою гармонією і вироблена для ефективного здійснення функцій управління в певних умовах. У вузькому ж значенні стиль – це специфічна система способів діяльності (в тому числі способів поведінки)”.

На думку А. Русалінової, стиль керівництва – це “особливості взаємодії керівника з колективом, які стабільно проявляються, формуються під впливом як об’єктивних і суб’єктивних умов управління, так і індивідуально-психологічних особливостей особистості керівника”.

Ми вважаємо, що стиль керівництва не може розглядатися як її інтегральна, всебічна характеристика. Адже він являє собою відносно стабільну, індивідуально своєрідну систему способів і прийомів взаємодії керівника з підлеглими, тобто відображає переважно інтерактивний аспект спілкування. Поза увагою залишаються такі важливі компоненти культури професійного спілкування, як особливості соціальної перцепції, комунікативна компетентність і ціннісні орієнтації офіцера у сфері професійного спілкування.

Інтерактивний компонент культури професійного спілкування офіцера ЗС виявляється у способах і прийомах впливу на підлеглих та інших суб’єктів спілкування, тактиках і стратегіях організації професійної взаємодії. Теоретичний аналіз представлених у літературі підходів до характеристики операційної структури професійного спілкування дозволив нам виділити три біполярні параметри, які комплексно характеризують інтерактивний аспект культури професійного спілкування офіцера: “симпатія – антипатія”, “домінантність – залежність”, “формальність – особистісність”.

Враховуючи полярність вказаних параметрів, можна виділити шість стилів спілкування, які характеризують інтерактивний компонент культури професійного спілкування офіцера ЗС: авторитарний, ліберальний, формально-рольовий, особистісно-відкритий, агресивний і партнерський. Назви стилів умовні і вказують на тенденцію, яка найбільшою мірою виявляється в спілкуванні офіцера-лідера.

Авторитарний стиль характеризується такими особливостями спілкування, як: висока вимогливість, жорсткість, принциповість, директивність. Офіцери, котрим властивий цей стиль, ставлять перед підлеглими чіткі вимоги і послідовно вимагають їх дотримуватися, активно впливають на поведінку підопічних, контролюють

їхні дії, перевіряють, виправляють, дають вказівки і рекомендації. У спілкуванні часто вдаються до різних способів впливу на підлеглих: наказ, розпорядження, заборона, вимога, переконування, доведення і т.д. Для них характерний впевнений, владний тон спілкування.

Формально-рольовому стилю властиві такі особливості спілкування, як: чітке дотримання статусної субординації, серйозність, офіційність, особистісна закритість, відчуженість від підлеглих. Офіцери, яким властивий даний стиль, у професійному спілкуванні неухильно дотримуються статусно-рольової субординації, тримаються на значній соціально-психологічній дистанції від підлеглих, уникають відвертих розмов. Їх взаємодія з підлеглими має переважно формально-рольовий, деперсоналізований характер, відбувається здебільшого навколо професійних проблем і не приводить до формування близьких, довірливих стосунків. Для таких офіцерів характерна скованість рухів, емоційна невиразність, слабка експресивність. Вони рідко відкрито проявляють свої почуття у присутності підлеглих, поведуть себе підкреслено коректно, суворо дотримуються рольових норм спілкування.

Агресивний стиль відрізняється надмірною критичністю, холодністю спілкування з підлеглими та проявами ворожості у ставленні до них. Офіцери з таким стилем часто ставлять надто високі вимоги до підлеглих, нерідко вступають у конфронтацію з ними, використовують холодний, наказовий тон спілкування, дають формальні вказівки та розпорядження. Їх спілкування характеризується негативним ставленням до підлеглих, яке виявляється в наказовому тоні, погрозах, іронічних зауваженнях, частому використанні покарань, надмірній суворості, різких, сердитих висловлюваннях. Поєднання у спілкуванні керівника таких особливостей, як правило, призводить до виникнення конфліктів і конфронтації з підлеглими.

Особистісно-відкритий стиль характеризується такими особливостями: безпосередністю, довірливим, персоналізованим ставленням до підлеглих. Офіцери з таким стилем спілкуються з підлеглими на рівних, відкрито виражають свої особисті якості та почуття, не приховуючи їх за маскою офіційності, часто і охоче контактують із підлеглими, не уникають розмов на особисті теми. Їх спілкування має неформальний, особистісний, індивідуалізований характер. Між ними та підлеглими, як правило, встановлюються близькі, довірливі стосунки. Їх вирізняє емоційна експресивність, прямотушність, довірливість і самокритичність. Вони уникають демонстрації перед підлеглими своєї статусної переваги, прагнуть встановити з ними близькі, дружні стосунки.

Такий стиль спілкування нерідко призводить до формування фамільярного, панібратського ставлення підлеглих до керівника.

Ліберальний стиль спілкування характеризується такими особливостями, як поступливість, надмірна м'якість, терпимість, делікатність, тактовність, скромність. Офіцери з таким стилем рідко вдаються до організаційних, спонукальних та обмежуючих дій, активних способів впливу на поведінку підлеглих, спроб її вдосконалення і корекції. Вони, зазвичай, займають пасивну, споглядальну позицію сторонніх спостерігачів, поводять себе підкреслено делікатно, уникають суворих способів впливу, рідко вдаються до вимог, зауважень і покарань, навіть, якщо для цього існують підстави. Натомість вони часто використовують такі способи впливу, як: переконання, прохання і вмовляння. Характерною для них є певна непослідовність у діях, нерідко вони змінюють свої вимоги, поступаючись під тиском з боку підлеглих, уникають дій, які можуть викликати невдоволення підопічних, привести до втрати їх симпатії. Часто ніякують і розгублюються в конфліктних ситуаціях.

Партнерський стиль характеризується наступними особливостями: чуйність, доброта, ввічливість, розуміння підлеглих. Офіцери, котрим властивий цей стиль спілкування, проявляють тактовність і готовність до співробітництва з підлеглими, доброзичливе, зацікавлене ставлення до них. Їх вирізняє високий рівень емпатії, увага до потреб підопічних, готовність при необхідності надати допомогу, підбадьорити, порадити. У спілкуванні віддають перевагу позитивним формам соціального контролю (похвала, заохочення, схвалення) перед негативними (покарання і осуд). Завдяки такому стилю спілкування між керівником і підлеглими, як правило, встановлюються відносини взаємної поваги, в колективі формується сприятливий психологічний мікроклімат.

Висновки. Слід зазначити, що кожний стиль репрезентує один із полюсів виділених нами трьох біполярних параметрів міжособистісного спілкування, і тому в своєму крайньому вигляді є одностороннім. Надмірна орієнтація офіцера лише на один із них при недостатній вираженості інших призводить до формування ригідного, неадекватного реальним ситуаціям стилю професійного спілкування.

Жорстка фіксація на одному із стилів веде до шаблонної поведінки, неадекватної ситуаційним умовам. Різноманітні ситуації професійної взаємодії об'єктивно вимагають від керівника здатності оперативно переходити від одних способів спілкування до інших, більш адекватних ситуації. Стиль, який полягає у використанні залежно від ситуаційних умов різних стратегій і тактик міжособистісної взаємодії, можна назвати

гармонійним або збалансованим. Коли порушується гармонія в структурі стилю, якась важлива його риса проявляється слабо, формування творчої атмосфери в очолюваному колективі ускладнюється або навіть стає неможливою. Гармонія і збалансованість структури стилю – важлива ознака високого рівня культури професійного спілкування офіцера ЗС України. Ефективне професійне спілкування передбачає адекватне усвідомлення офіцером власних індивідуальних якостей і комунікативних можливостей, розуміння психологічних особливостей підлеглих, здатність правильно сприймати і адекватно розв’язувати комунікативні ситуації, що виникають у професійній діяльності.

Волков Ю.М., викладач кафедри ТСП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Хованова Д.О., курсант 3 курсу факультету економіко-правової безпеки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОВЕДЕННЯ НАВЧАЛЬНО-ТРЕНУВАЛЬНИХ СТРІЛЬБ: ДОСВІД США

Дослідження міжнародного досвіду та порівняння методів проведення навчально-тренувальних стрільб з вогнепальної зброї поліцейськими в США та України є актуальною темою з огляду на затвердження Наказу МВС України від 26.04.2019 №334 «Про затвердження Курсу стрільб для поліцейських та Норм витрат боєприпасів, пострілів, вибухових пакетів і гранат поліцейськими під час проведення практичних стрільб». У даній роботі розглядається питання міжнародного досвіду федеративної країни США, з метою подальшого запозичення цього та провадження на законодавчому рівні України за наявності необхідності і доцільності такого впровадження [1].

Застосування вогнепальної зброї працівниками поліції завжди є актуальним питанням, адже це найсуворіший захід примусу, який посягає на зазначені права і свободи людини. Порядок і підстави зберігання, носіння, застосування і використання вогнепальної зброї закріплені у Законі України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 року [2]. Система заходів, спрямованих на забезпечення особистої безпеки поліцейських, запобігання загибелі, пораненням і травмуванню їх та інших осіб під час поводження з вогнепальною зброєю передбачена в Наказі №70 від 01.02.2016 «Про затвердження інструкції із заходів безпеки при

поводженні зі зброєю» [3]. Також, 29 листопада 2019 року втратив чинність Наказ МВС України від 07.10.2011 року №658 «Про затвердження Курсу стрільб зі стрілецької зброї для рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України та норм витрат боєприпасів МВС, ГУМВС, УМВС, відомчими навчальними закладами» [4], який був призначений для послідовного навчання осіб рядового і начальницького складу органів і підрозділів внутрішніх справ, курсантів і слухачів навчальних закладів МВС влучного ведення вогню із пістолета та іншої вогнепальної зброї. На заміну йому зараз діє Наказ МВС України від 26.04.2019 року №334 «Про затвердження Курсу стрільб для поліцейських та Норм витрат боєприпасів, пострілів, вибухових пакетів і гранат поліцейськими під час проведення практичних стрільб».

Тобто, можна зробити висновок, що законодавство України в секторі підготовки, навчання поліцейських до стрільби з вогнепальної зброї постійно оновлюється підлаштовуючись під реалії сьогодення, що дуже важливо, адже нові технології, які впроваджуються, впливають на ефективність підготовленості особового складу Національної поліції України. Для впровадження нових ефективних елементів навчання українських поліцейських влучній стрільбі потрібно узагальнити міжнародний досвід, виокремити з нього світові практики, які доцільно і виправдано будуть використані на законодавчому рівні.

Яскравим прикладом навчання стрільбі з вогнепальної зброї є практика федеративної держави США. Ця країна, відрізняється від нашої за багатьма показниками. Зокрема, відомо, що поліцейські можуть проходити навчання не лише у державних вищих навчальних закладах та поліцейських академіях, а й у приватних інституціях. Нагадаю, що в Україні взагалі не використовуються приватні заклади для отримання права на зайняття посади поліцейського.

Криміногенна ситуація у окремих штатах, нестабільна. Це підтверджується статистичними даними кількості нападів з застосуванням вогнепальної зброї на працівників поліції. Тому керівництво закладів для підготовки майбутніх поліцейських, приділяє особливу увагу засвоєнню курсу з вогневої підготовки.

У США, кожний штат має свої закони, якими регламентує діяльність поліції, зберігання, носіння, застосування і використання вогнепальної зброї, а також підготовку кадрів для майбутньої роботи у складі правоохоронного органу. Так, наприклад відбір кандидатів на роботу чи навчання в поліції в залежності від відомства має свою систему відбору, яка обумовлена специфікою діяльності та закріплена відомчими вимогами.

Завдання відбору – вибрати найбільш гідних кандидатів, які за своїми особистісними та моральними якостями, освітнім рівнем, фізичними та медичними показниками, зможуть ефективно виконувати складні функціональні обов’язки щодо забезпечення правопорядку в країні, в конкретному штаті або окрузі [5].

Ми виділили декілька вимог за якими у США, заклади поліції, здійснюють добір кадрів на роботу в поліції. Наприклад, поліцейські Академії практикують приймання на навчання 18- річних юнаків, які щойно закінчили старшу школу. На протязі 4-х років, вони проходять навчання за встановленим регламентом того закладу, в якому воно проходять службу. Зазначимо, що у закладі практикується патрулювання, регулювання руху, навчання володінню вогнепальною зброєю, прийомам особистої безпеки, правилам поведінки в екстремальних ситуаціях. Велику увагу у поліцейських академіях приділяють заняттям з вогнепальної підготовки. З другого року навчання, молоді правоохоронці, починають опановувати практичну складову вогнепальної підготовки. Більшість занять проходить на вулиці. Як зазначають викладачі, це необхідно для підвищення рівня психологічної підготовленості під час застосування вогнепальної зброї в майбутньому. Ці заняття проводять лише, досвідчені інспектори.

Також, за Законами штатів, під час стажування за напрямком роботи, майбутні поліцейські отримують вогнепальну зброю, з метою забезпечення особистої безпеки та безпеки інших осіб у разі необхідності.

Так наприклад, у Академії поліції м. Куантіко, штат Вірджинія майбутні поліцейські навчаються влучній стрільбі під час вивчення вправ трьох категорій - це оборонна бойова стрільба, стрільба на місткість, та виправдана стрільба. Ці вправи розвивають у поліцейського вміння користуватися різноманітними видами вогнепальної зброї та мати міцні навички її законного використання. Курс вогневої підготовки розрахований на 6 місяців, при чому майбутні правоохоронці здають іспити за результатами яких, той поліцейський, який не засвоїв навчальну програму з курсу стрільб, тобто, набрав менше 80% в середньому результаті, звільняється з закладу.

Майбутні поліцейські, на практиці відпрацьовують влучну стрільбу з карабіна та автомата. Для цього створені усі умови, а саме: тири оснащені електронними пристроями та приладами віртуальної реальності, що забезпечують максимальну присутність загрози, у рамках якої поліцейський зобов’язаний застосовувати зброю у відповідності до Закону. Також, особливу увагу у підготовці майбутніх правоохоронців приділяють

правилам безпеки у поводженні з вогнепальною зброєю. Слухач повинен впевнено користуватися зброєю, знати правові норми, що регламентують її застосування, та бути відповідальним за своє особисте бойове спорядження. Вони навчаються стріляти в приміщенні, на повітрі, в темряві, в тумані, на морозі, зі стегна і в інших мислимих і немислимих умовах і позах [6].

У навчанні майбутніх поліцейських США, акцент у навчанні робиться на психологічну підготовку, яка має важливе значення під час застосування вогнепальної зброї. Для цього, на постійній основі, керівники навчальних закладів забезпечують проведення занять з використанням імітаційної зброї.

Дослідження питання міжнародного досвіду проведення навчально-тренувальних стрільб, здійснюється з метою якісної підготовки майбутніх правоохоронців до виконання службових завдань з застосуванням вогнепальної зброї, а головне в забезпеченні безпеки поліцейського та інших осіб від протиправних посягань на їх життя та здоров'я. Було розглянуто питання підготовки кадрів, майбутніх правоохоронних органів, у секторі навчання влучної стрільби з вогнепальної зброї. Досвід США, у вигляді узагальненої практики проведення навчально-тренувальних стрільб може бути використаний для удосконалення українського законодавства.

Список використаних джерел:

1. Наказ МВС України від 26.04.2019 №334 «Про затвердження Курсу стрільб для поліцейських та Норм витрат боєприпасів, пострілів, вибухових пакетів і гранат поліцейськими під час проведення практичних стрільб».
2. Закон України «Про Національну поліцію» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 40-41, ст.379) поточна редакція - Редакція від 01.01.2017, підстава 1774-19, 1801-19. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580> (дата звернення 23.03.2020).
3. Наказ №70 від 01.02.2016 « Про затвердження інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю».
4. Наказ від 07.10.2011 року №658 «Про затвердження Курсу стрільб зі стрілецької зброї для рядового та начальницького складу органів внутрішніх справ України та норм витрат боєприпасів МВС, ГУМВС, УМВС, відомчими навчальними закладами».
5. Система підготовки поліцейських у США. URL:http://police-reform.khpg.org/articles/sistema_pidgotovki_policejskih_u_sshi. (дата звернення 20.03.2020).
6. Іноземний досвід: підготовка гвардійців посольської бригади у лавах армії США. URL: <http://ngu.gov.ua/ua/news/inozemnyy-dosvid-pidgotovka-gvardiyev-posolskoyi-brygady-u-lavah-armiyi-ssha>. (дата звернення 21.03.2020).

Гишко Г. Б., доцент кафедри тактики та загальновійськових дисциплін Харківського Національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, кандидат військових наук, доцент

ВРАХУВАННЯ НОВИХ ФОРМ АГРЕСІЇ У ЛОКАЛЬНИХ КОНФЛІКТАХ НА БЛИЗЬКОМУ СХОДІ ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ ПІД ЧАС ПІДГОТОВКИ КАДРІВ ДЛЯ ПОТРЕБ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Про те, що методи ведення війни є мінливим та еволюціонуючим процесом, зазначав відомий німецький теоретик та практик військової справи Карл фон Клаузевіцем на початку ХІХ століття. У своїй книзі “Про війну” він розвинув теорію ведення війни, акцентуючи увагу не лише на технічних аспектах, а і соціальних чинниках.

У сучасному світі твердження проте, що колишні форми і стратегії війн між державами застаріли, є досить популярним. Багато пишеться і говориться про “дифузно-гібридні війни”, “конфлікти низької інтенсивності”, та інші форми агресії, які тим чи іншим чином визначають тенденції зміни вигляду світової системи. Ризики виникнення протистояння у світі зберігаються і навіть посилюються, тому ігнорування рівня їх небезпеки або їх недооцінка є помилковою стратегією. З цієї причини аналіз еволюції форм агресії держав зберігає свою актуальність і на сьогодні, і на подальшу перспективу [1].

Сучасна стратегія зовнішньої політики розвиває доктрину преємптивних війн, яка була офіційно оголошена в 2002 році з прийняттям Національної стратегії забезпечення безпеки США (National Security Strategy of the United States) [2].

У сучасній літературі слово preemptive досить часто перекладається як превентивний, але преємпція означає перевагу, випередження. У контексті військових дій превентивний удар завдається як застережливий засіб при очевидній загрозі з боку супротивника, а в преємптивній війні удар завдається при неочевидній загрозі.

Термін преємптивні військові дії був вперше застосований у 2001 році перед вторгненням США в Афганістан, під час заявлення про право Сполучених Штатів забезпечувати свою безпеку від терористів, що знаходять свій прихисток в інших країнах.

Преємптивним за своїм характером стало вторгнення військ союзників на чолі із США в Ірак у березні 2003 року. Незважаючи на подальше визнання відомостей про ядерну програму Саддама Хусейна

“помилковими”, визначення Генеральним Секретарем ООН К. Аннаном війни в Іраку в 2003 році з точки зору Хартії війни незаконною, Ірак як суверенна держава припинила існування.

Найбільш катастрофічним наслідком іракської преємптивної війни стало виникнення терористичної квазідержави – Ісламської держави Іраку і Леванта (ІГІЛ). Основою ІГІЛ стала військова еліта, яка після скидання С. Хусейна була оголошена поза законом. Саме кадрові військові, що стали польовими командирами, забезпечили успіх поширення ІГІЛ, захоплення значних територій Сирії та Лівану.

Аналіз військових дій у сучасному світі дозволили експертам сформулювати їх особливості в термінах дифузно-гібридних війн.

Дифузна війна ведеться шляхом взаємопроникнення (дифузії) традиційних методів ведення війн – організаційних, технологічних, інформаційних та прийомів “війн-заколотів”, здійснення масового геноциду і терору. Це шлях від війни “цивілізованої” до війни інстинктивної, від державно-організованих форм озброєної боротьби, військового права та військової етики, до тотального геноциду людей на території супротивника і культу смерті як такого” [3]. Інстинктивна вона тому, що ступінь насильства в таких війнах доходить до тваринного рівня агресії. У дифузних війнах використовуються найсучасніші знання та технології, але водночас для вбивства людей застосовуються дикі, архаїчні методи, не обтяжені ніякими моральними обмеженнями.

Гібридна війна вважається різновидом дифузної війни. Це війна недержавних озброєних формувань проти правлячого режиму. У складі формувань можуть бути як місцеві “борці з режимом”, “озброєна опозиція”, так і ті, що прибули зовні. Війна, як правило, ведеться під гаслами громадянської війни, при цьому відбувається масова загибель та грабунок місцевого мирного населення.

Війна може розпочатися і тривати з будь-якого приводу, наприклад, недемократичність існуючого ладу в країні, корупція влади, неефективність управління державою тощо. У сучасному світі широко використовуються соціальні мережі, засоби масової інформації, – така війна не має чітко визначеного фронту та тилу, центру управління.

Також з перерахованими формами ведення війни добре поєднуються – таємність. “Таємні війни” недостатньо вивчені, але їх можна визначити як дії, спрямовані на нанесення втрат стороні, необов’язково завдяки відкритому зіткненню. Характерним є те, що невідомо, ким саме завдане удар, анонімність джерела атаки [4]. Прикладом прояву таємної війни можна назвати події на території Сирії, на якій нині воюють декілька сил і

вже накопичилося досить фактів, коли удари завдавалися по об'єктах цивільного призначення, і сторони звинувачували в цьому один одного, але доказів приналежності ударів так і не було знайдено. Перевага “таємної війни” полягає в тому, що, коли не визначений “ворог”, то потерпіла сторона не може відповісти легітимним ударом. Часто такі атаки і не афішуються потерпілою стороною, щоб не створилося враження її безпорадності. Значного поширення “таємна війна” набула в кіберпросторі, де дуже важко визначити джерело атаки, тому розробкам в цій галузі приділяють підвищену увагу усі розвинені країни.

Нетрадиційна війна – термін, який у контексті воєнних операцій означає проведення таких дій, котрі координально відрізняються від звичайних бойових дій.

На відміну від звичайної війни або воєнного конфлікту, метою яких – зниження воєнного потенціалу противника, тактика нетрадиційних методів ведення бойових дій є спробою досягнути воєнної перемоги шляхом згоди, капітуляції, або таємної підтримки одною з сторін існуючого конфлікту.

Нетрадиційні бойові дії відмінні від методів звичайної війни тим, що їх сили або цілі приховані або не дуже добре визначені, а загальні та довгострокові цілі спрямовані на примушення противника відмовитися від подальшого опору та складення зброї.

Загальна мета нетрадиційної війни – вселити у супротивника переконання, що досягнення миру та безпеки у конфлікті неможливе без компромісів та поступок. Конкретні цілі включають: спонукання стомленості від війни; обмеження противником рівня громадських свобод мирного населення, пов'язаного з підвищеними вимогами безпеки; економічні труднощі пов'язані з витратами на війну; провокування безнадійності, страху, депресії, що захиститися від нападу неможливо, і у кінцевому рахунку руйнування морального духу противника.

Опосередкована війна (війна по дорученню, війна чужими руками) – міжнародний конфлікт між двома країнами, які намагаються досягнути своїх власних цілей за допомогою військових дій, які відбуваються на території та з використанням ресурсів третьої країни під прикриттям вирішення внутрішнього конфлікту у цій третій країні.

Поряд з явною перевагою для країни-спонсору (менший ризик, пов'язаний з відсутністю власних жертв, а також можливість правдоподібного заперечення), учасники опосередкованої війни відчують негативні наслідки своїх рішень. До них можна віднести:

- залежність (політична, економічна, військова) слабких країн від держав спонсорів;

- більша тривалість та жорстокість конфлікту (слабку сторону у будь-який момент можна підсилити до створення патової ситуації);
- розширення конфлікту у випадку коли плани країни спонсору та безпосередніх учасників бойових дій співпадають лише тимчасово.

В якості прикладів опосередкованих війн можна навести:

- війну у Іраку, де Іран через підтримку Вищої ісламської ради Іраку та бригад Бадра успішно скористався нападом США на Ірак для розширення свого впливу, того самого він досягнув, підтримуючи організацію Хезболла;
- громадянська війна у Лівії характеризувалася не лише безпосередньою участю НАТО з кінця серпня 2011 року, але вже з березня, цього року США вимогало від Саудівської Аравії поставок зброї антиурядовим силам, а у червні Контактна група по Лівії виділила повстанцям мільярд доларів, для того щоб вони могли придбати собі зброю;
- Другу ліванську війну (2006 року), коли США та Іран воювали руками Ізраїлю та Хезболли.

За поглядами провідних фахівців у сфері геополітики, значення війн чужими руками у ХХІ столітті буде зростати. Це пов'язано з комбінацією декількох факторів: зменшенням розмірів армій, зростанням вартості сучасної військової техніки, а після втручання в Афганістан, небажанням вести протипартизанські операції.

Ще однією характерною рисою сучасної війни стала приватизація і комерціалізація насильства. Приватизація монополії держави на легітимне насильство. До недавнього часу тільки держава могла ввести війська на певну свою територію для наведення конституційного ладу. І тільки держава могла оголосити війну іншій державі.

Нині військові дії ведуться не лише регулярними арміями, але і озброєними племенами, кланами, польовими командирами, партизанами, найманцями, приватними арміями тощо. Результат війни не вирішується у битві між двома арміями, такі війни затягуються в часі, і характеризується насильством над цивільним населенням, що довго триває. Продаж зброї терористичним угрупованням та бандформуваннями став вигідним бізнесом. Збиток від цього для держави, на території якої ведуться бойові дії, величезний. Оскільки така війна носить затяжний характер, то в атмосфері насильства зростають покоління дітей, які не знають миру.

Приватизація насильства зовсім не винахід сьогодення, а швидше, варварство методів ведення війни та повернення до середньовічних способів заробляти на життя. Залучення до військових дій недержавних

учасників зумовлює стирання відмінності між традиційною війною як політичним насильством, і злочином – насильством заради приватних інтересів.

У ході громадянської війни польові командири легко отримують доступ до природних надр – нафти, золота, алмазів, зростає торгівля наркотиками, як це відбулося у Афганістані, попит на які є високим у заможних країнах світу.

Вирішальну роль у виникненні “нових війн” відіграє процес глобалізації – можливість фінансування таких війн і їх дешевизна. Саме за таких умов складається ситуація розмивання грані між війною та миром, що є ґрунтом для здійснення попереджуючих військових ударів з мотивуванням усунення можливих загроз у майбутньому.

Клаузевиц у своїй роботі “Про війну” називав війну хамелеоном, що змінює свій вигляд залежно від соціополітичних умов та обставин [5]. Динаміка політичних та міжнародних стосунків, соціального життя, технічні досягнення надають суттєвого впливу на виникнення нових форм агресії, що потребує їх аналізу та врахування під час підготовки кадрів для потреб сил сектору безпеки і оборони.

Список використаних джерел:

1. Кузина С.И. Новые виды войн в процессах глобальной конкуренции государств / С.И. Кузина, С.Л. Хагуш // Государственное и муниципальное управление. Ученые записки. –Р: РАНХиГС, 2017. Вып. – 3. – С. 160 – 164.
2. Сенченко Н.И. Теория и практика невидимых войн / Н. И. Сенченко. – К.: КИТ, 2009 – 504 с.
3. Иншаков С.М. Гибридная война в системе военных угроз национальной безопасности : монография / С.М. Иншаков. – М. : РУСАЙНС, 2018. – 306 с.
4. Ципис С. Тайная война: новые формы противостояния 21-го века URL: <http://www.forumdaily.com/tajnaya-vojna-novye-formy-protivostoyaniya-21-go-veka/> (дата обращения 04.08.2017).
5. Клаузевиц К. О войне : трактат / К. Клаузевиц. – Н.: Эталон, 2014. – 532 с.

Гончаренко Г.А., доцент СК № 1 ІПЮК для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат
юридичних наук, доцент

ЩОДО ПРІОРИТЕТНИХ НАПРЯМКІВ РОЗВИТКУ КАДРОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Для створення цілісного сектору безпеки і оборони в Україні, посилення відповідних спроможностей, що є важливим не лише для ефективного функціонування кожного з суб'єктів сектору безпеки і оборони нашої країни, а й для існування самої держави, потрібно забезпечити високу якість їх кадрового потенціалу, відповідну систему роботи з кадрами, яка повною мірою відповідає сучасним вимогам та практикам застосування як чинного, так і міжнародного законодавства, ратифікованого Україною.

Питання, пов'язані з кадровим забезпеченням, ефективним використанням, управлінням та мотивацією персоналу, в сучасних умовах розвитку та реформування сектору безпеки і оборони України, знаходять відображення практично в усіх перспективного спрямування документах. Зокрема, Концепцією розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженою Указом Президента України від 14 березня 2016 року № 92/2016 [1], для ефективного розвитку сектору безпеки і оборони в сучасних умовах передбачається, окрім іншого:

- запровадження інтегрованої системи освіти, спеціальної підготовки персоналу у секторі безпеки і оборони із залученням викладачів, інструкторів із держав - членів НАТО і ЄС;
- формування нової культури безпеки зі збереженням за необхідності спеціалізації та індивідуалізації системи підготовки кадрів;
- підвищення фахового рівня персоналу сектору безпеки і оборони, забезпечення його високої мотивації до належного виконання завдань за призначенням тощо.

Слід звернути увагу на розділ «Основні завдання розвитку сектору безпеки і оборони» зазначеної Концепції, що деталізує для кожного з суб'єктів сектору безпеки і оборони запланований під реалізацію комплекс основних завдань, що включає завдання, спрямовані на підвищення і кадрового потенціалу, зокрема це: (1) укомплектованість складових сектору безпеки і оборони фаховими кадрами, підготовленими за стандартами ЄС та НАТО; (2) збереження змішаного принципу комплектування Збройних

Сил України та інших утворених відповідно до законів України військових формувань; (3) удосконалення системи підбору, розстановки, професійної підготовки і виховання особового складу; (4) забезпечення соціальних гарантій військовослужбовців та працівників сектору безпеки і оборони, а також дотримання їх прав і свобод [1] тощо.

За умов реформування сектору безпеки і оборони нашої країни, доленосного значення набувають пріоритети державної політики щодо національної безпеки, розкриває які Стратегія національної безпеки України, затверджена Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 [2].

Так, Стратегією передбачається, що для створення ефективного сектору безпеки і оборони (4.2.) необхідно забезпечити:

- запровадження інтегрованої системи освіти, бойової і спеціальної підготовки персоналу для органів сектору безпеки і оборони із залученням викладачів, інструкторів із держав - членів НАТО, ЄС, формування нової культури безпеки;
- професіоналізацію сектору безпеки і оборони, підвищення фахового рівня персоналу, ефективну його мотивацію до належного виконання завдань за призначенням, максимально доцільне скорочення обслуговуючих підрозділів органів цього сектору [2] тощо.

Україна, прагнучи приєднатися до загальноєвропейської системи безпеки, що зазначено і в Конституції України – робить кроки в напрямку розбудови партнерства з НАТО, основою якого є Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору (9 липня 1997 року) та щорічні програми співробітництва «Україна-НАТО».

Тому закономірно, що у Стратегії національної безпеки України, затвердженій Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015 окремо виділено розділ про «Особливе партнерство з НАТО» (4.7.), де серед напрямів досягнення критеріїв, необхідних для набуття членства у цій організації є питання, що безпосередньо стосуються кадрового забезпечення, а саме:

а. «упровадження реформ у секторі безпеки і оборони відповідно до стандартів НАТО»;

б. «імплементатії принципів Ініціативи НАТО з побудови цілісності, прозорості, доброчесності та зниження корупційних ризиків у секторі безпеки і оборони»;

с. «розвитку спільних програм підготовки персоналу органів сектору безпеки і оборони, зокрема Програми професійного розвитку» [2] та інші.

Законодавче ж закріплення необхідності ефективного використання кадрового потенціалу, кадрових ресурсів всіх суб'єктів сектору безпеки і оборони України міститься насамперед, у Законі України «Про національну безпеку України» від 21 червня 2018 року. Так, у загальному вигляді сформульованій меті планування у сферах національної безпеки і оборони України, під якою розуміється «забезпечення реалізації державної політики у цих сферах шляхом розроблення стратегій, концепцій, програм, планів розвитку органів сектору безпеки і оборони, управління ресурсами та ефективного їх розподілу [3]», серед складових, що змістовно входять до управління ресурсами, безсумнівно є і кадрове забезпечення.

Підсумовуючи викладене, зазначимо що, за результатами проведеного аналізу чинного законодавства та положень нормативно-правових актів стратегічного спрямування, можна стверджувати про належну увагу до питань кадрового забезпечення суб'єктів сектору безпеки і оборони України, а реформаційні зміни, що поступово впроваджуються в кожному з цих суб'єктів, безсумнівно, повинні включати виокремлені пріоритетні напрямки розвитку кадрового забезпечення суб'єктів сектору безпеки і оборони України.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України», Указ Президента України від 14 березня 2016 року № 92/2016 // Офіційний вісник України, офіційне видання від 29.03.2016 — 2016 р., № 23, стор. 12, стаття 898, код акта 81163/2016.
2. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України», Указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015// Офіційний вісник України, офіційне видання від 09.06.2015 — 2015 р., № 43, стор. 14, стаття 1353, код акта 77086/2015.
3. Про національну безпеку України, Закон України від 21 червня 2018 року // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст.241.

Демченко О.М., викладач СК Національної академії Служби безпеки України

ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ З ВИКОРИСТАННЯМ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Нині у світі спостерігається низка процесів, які мають суттєвий вплив на освітню діяльність. Значно зростає обсяг знань і технологій, що трансформуються в усі ланки життя суспільства, простежується певна нестача висококваліфікованих фахівців, які відповідають вимогам сьогодення.

Проблемні питання освіти XXI століття пов'язані з формуванням умінь самостійно оволодівати знаннями, оперативно реагувати на постійні зміни, які відбуваються в умовах глобалізації, володіти на високому рівні професійною компетентністю. Це потребує відповідних змін у системі вищої освіти, навичок неперервної освіти, формування компетентного фахівця у процесі його навчання в закладах вищої освіти (далі – ЗВО).

Дослідженням різних аспектів проблеми формування інформаційно-аналітичної компетентності в процесі професійної підготовки майбутніх фахівців займалися такі науковці, як А. Каленський, Л. Данильчук, Н. Сафронова, В. Ягупов та інші. Утім, питання визначення та обґрунтування педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх фахівців сектору безпеки під час фахової підготовки у вищому військовому навчальному закладі зі специфічними умовами навчання не отримали належного висвітлення.

Проблема формування професіонала входила до кола наукових інтересів В. Гладкової, С. Дружилова, О. Журавльова, О. Коваленка та інших вчених. Але й досі не розглянутий процес професійної підготовки фахівців сектору безпеки з використанням інформаційно-комунікаційних технологій (далі – ІКТ).

Одним із найважливіших напрямів розвитку сучасного суспільства є забезпечення сфери освіти теорією й практикою використання інформаційних технологій (далі – ІТ), орієнтованих на реалізацію процесів навчання та виховання. Упровадження новітніх ІКТ у навчання створює значні можливості для вдосконалення освітніх педагогічних методик.

Результати наукового пошуку показали, що інформаційно-аналітична компетентність становить готовність до розв'язання професійно-

педагогічних завдань за допомогою інформаційно-комунікативних технологій на основі семантичного оброблення інформації в умовах швидких змін інформаційного середовища. Вивчення будь-якої дисципліни з використанням ІКТ дає майбутнім фахівцям можливість для роздумів та участі у створенні елементів заняття, забезпечує сприятливі умови для формування особистості здобувачів вищої освіти й відповідає запитам сучасного суспільства. Новітні ІКТ підвищують інтерес до занять, активізують пізнавальну діяльність, розвивають творчий потенціал здобувачів вищої освіти, дозволяють ефективно організувати групові справи й самостійну роботу, реалізувати ідеї розвивального навчання, сприяють удосконаленню практичних умінь і навичок майбутніх фахівців.

Стало звичним проведення навчальних занять із використанням мультимедійних презентацій, зроблених у таких програмних пакетах, як Microsoft Office PowerPoint, Microsoft Office Visio. Водночас, поряд із цими презентаційними технологіями, у сферу освіти проникають нові, так звані інтерактивні, які дозволяють відійти від презентації у вигляді слайд-шоу. Нова форма подачі матеріалу за допомогою інтерактивного обладнання (інтерактивної дошки SMART Board, інтерактивного дисплея Sympodium) становить презентацію, яку створюють викладачі безпосередньо під час проведення занять – тут і зараз [3].

В ІКТ-середовищі навчальні події організовані як лінійні, структуровані фази: актуалізація уваги, постановка мети, оновлення попередньо отриманих знань, стимулювання й управління пізнавальним процесом, урахування продуктивності навчальної роботи, забезпечення зворотного зв'язку та оцінювання результату навчальної діяльності. Крім того, центром особистісно орієнтованої технології є саме особистість. Навчальний процес будується «від студента», і, якщо той не бажає вчитися, процес скорочується або ж припиняється сам собою. Показник навчання – не кількість і якість засвоєного, а прогрес особистості. Основним критерієм тут постає задоволення, особистості, створення умов для її самореалізації [1].

Наявність у ЗВО сучасних засобів ІКТ не гарантує автоматичне зростання професійної майстерності науково-педагогічного складу та підвищення якості освіти. Залучення викладачів до процесу інформатизації закладів вищої освіти відбувається не так швидко, як зростає рівень вимог до професійної компетентності та кваліфікації науково-педагогічного колективу. Це зумовлено низкою як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників, до яких передусім належать стрімкий науковий прогрес у галузі інформатики та недостатній темп розроблення відповідного навчально-методичного забезпечення для вивчення новітніх інформаційно-

комунікаційних технологій. У зв'язку з цим потреба в навчально-методичних посібниках із сучасних освітніх інформаційних технологій є надзвичайно актуальною, особливо в контексті підготовки фахівців сектору безпеки. Володіти знаннями й уміннями з використання сучасних ІКТ та мультимедійних авторських засобів в освітньому процесі мають викладачі будь-якої спеціалізації. Це один із критеріїв якості їх підготовки. В умовах непинного науково-технічного прогресу, інформатизації всіх сфер життєдіяльності людини гостро постає проблема реформування системи освіти відповідно до вимог світових стандартів, на основі використання інформаційно-комунікаційних технологій.

Компетентнісний підхід орієнтує педагогіку не стільки на накопичення знань, скільки на вміння використовувати знання, впроваджувати їх під час своєї професійної діяльності. Компетентнісний підхід – особлива форма пізнання та здійснення освітньої діяльності, управління нею в умовах конкретних галузевих меж і з позицій компетенцій, що визначаються суспільством.

Серед ключових професійних компетентностей майбутнього фахівця важливою є компетентність з ІКТ, яка за змістом ідентична інформативній компетентності.

Виникнення нових цифрових технологій стало можливим завдяки здешевленню вартості персональних комп'ютерів і їх широкому охопленню глобальними комп'ютерними мережами. Інформаційний обмін почав відбуватися на основі розподілених баз даних. Програмне забезпечення передбачало вже не лише індивідуальні засоби, а й системи колективного користування, підтримку мультимедіа, тривимірну графіку [4].

У сучасних умовах засоби інформаційно-комунікаційних технологій є елементом інформаційної культури людини. ІКТ-компетентність, готовність використовувати в практичній діяльності засвоєні знання, уміння та навички в галузі інформаційних і комунікаційних технологій становлять критерій професійної придатності, як майбутнього фахівця сектору безпеки, для якого освоєння інформаційно-комп'ютерних технологій є запорукою його успішного майбутнього, так і викладача, який є носієм інтелектуальних цінностей суспільства.

Освіта, перебуваючи в тісному взаємозв'язку із суспільством, не може залишатися незмінною. Сучасна освіта забезпечує інтенсифікацію процесу навчання, вдосконалення форм і методів його організації та управління, реалізацію розвивального навчання, відхід від механічного засвоєння знань, тим самим визначаючи рівень підготовки нинішніх здобувачів вищої освіти – майбутніх фахівців сектору безпеки та їх готовність до

гармонійного існування в суспільстві. Саме з розвитком інформаційних технологій навчання пов'язують зміни в освіті. Потреба ефективного використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі ставить нові завдання перед педагогічною спільнотою.

Бурхливий розвиток і впровадження в освітній процес нових інформаційних технологій позначилися на розвитку особистості сучасних здобувачів вищої освіти. Для закладів вищої освіти це означає зміну пріоритетів у розстановці цілей: одним із результатів навчання й виховання має стати готовність здобувачів вищої освіти до оволодіння сучасними комп'ютерними технологіями та здатність актуалізувати отриману з їх допомогою інформацію під час подальшої самоосвіти. Для належної реалізації цих цілей виникає необхідність застосування в практиці роботи викладачів різних стратегій навчання, передусім інформаційно-комунікативних технологій.

Використання інформаційних технологій у військових закладах вищої освіти зі специфічними умовами навчання дозволяє перейти від пояснювально-ілюстрованого способу навчання до діяльнісного, коли здобувач вищої освіти стає активним суб'єктом освітньої діяльності, більш усвідомлено засвоює знання.

Зазначимо, що сьогодні на фахівців сектору безпеки покладаються багатофункціональні обов'язки, які передбачають наявність широкого спектра знань, здібностей та навичок, передусім комунікаційних здібностей і глибокого знання психології людини. Крім того, розвиток технологій вимагає від майбутніх фахівців сектору безпеки знань у сфері комп'ютерної техніки, програмного забезпечення, навичок роботи з великими масивами даних, іншими джерелами інформації, зокрема зі ЗМІ, мережі Інтернет тощо. Все це потрібно зокрема для ефективної оперативно-розшукової та інформаційно-аналітичної роботи [2].

Отже, інформаційно-комунікаційні технології впливають практично на всі аспекти нашого життя, покладаючи в контексті цього особливу відповідальність на сферу освіти, вимагаючи від викладачів не тільки інформованості та грамотності, але й володіння інформаційними технологіями навчання для формування ключових компетенцій – практичних знань, умінь і навичок майбутніх фахівців сектору безпеки, адекватних потребам особистості в умовах сучасного інформаційного суспільства.

Список використаних джерел:

1. Воронкін О.С. Класифікація інформаційно-комунікаційних технологій навчання / О.С. Воронкін // Вища освіта України. – 2015. – №2 – С. 95-102.
2. Дралюк І.М. Реформування Служби безпеки України: вдосконалення аналітичної складової в діяльності оперативних підрозділів / І.М. Дралюк // Матеріали міжнародної науково-практичної конференції – у 2 т. – К.: Національна академія прокуратури України, 2017. – Т. 1. – С. 153-155.
3. Носенко Т.І. Інформатичні технології навчання: навчальний посібник // – К.:Київ ун-т. ім. Б.Д.Грінченка, 2011. – 148 с
4. Томашевський О.М. Інформаційні технології та моделювання бізнес процесів: навч. посіб./ О.М.Томашевський, Г.Г. Цегелик, М.В. Вітер, В.І. Дубук. - К. : ЦУЛ, 2012. - 296 с.

Дуденко С.В., старший науковий співробітник наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник

Ткачук С.С., доцент кафедри Вінницького національного технічного університету, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник

Пилипенко В.М., старший науковий співробітник наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

КОМПЛЕКС ПРОГРАМ АВТОМАТИЗОВАНОЇ СИСТЕМИ КОНСТРУЮВАННЯ РОЗКЛАДУ ЗАНЯТЬ "КАСКАД"

Вихідними даними для планування навчального процесу є апіорно визначені відповідними наказами відомості про перелік дисциплін за спеціальностями підготовки, кількісний склад науково-педагогічних працівників кафедр, наявний аудиторний фонд і його функціональне призначення, а також кількісний склад навчальних груп.

Кафедри готують та подають пропозиції щодо структури проходження дисциплін навчальними групами з урахуванням «локальних» обмежень до навчального відділу для узагальнення й формування зведеного розкладу занять.

Задача навчального відділу університету значно ускладнюється, оскільки при конструюванні зведеного розкладу занять необхідно не тільки врахувати загальні «глобальні» обмеження, але й вирішити протиріччя, що неодмінно виникають при узагальненні пропозицій від різних кафедр.

При цьому всю сукупність вимог можна умовно розбити на наступні категорії, що мають різний рівень пріоритетності:

А. Мають абсолютний пріоритет, тобто враховуються завжди і не можуть бути порушені ні за яких обставин: в університеті можуть проводитись лише види навчальних занять, що визначені керівними документами з організації навчального процесу; в розкладі навчальних занять мають бути сплановані всі заняття за кожною дисципліною відповідно до навчальних планів; всі заняття повинні бути забезпечені аудиторіями; у науково-педагогічного працівника не має бути більше одного заняття одночасно; у навчальній групі не має бути більше одного заняття одночасно; в аудиторії не повинно знаходитись більш однієї навчальної групи, лекційного потоку (крім визначених випадків); навчальні заняття не повинні проводитись в день несення вартової (внутрішньої) служби всім особовим складом навчальної групи.

В. Мають високий пріоритет і можуть бути порушені в поодиноких випадках при крайній необхідності: послідовність планування занять навчальної дисципліни повинна здійснюватись у суворій відповідності до робочої програми навчальної дисципліни; рівномірність навантаження навчальних груп по тижнях семестру; не повинно бути більше однієї лекції з однієї дисципліни на день; наявність інтервалу (часу для самостійної підготовки) між лекціями, практичними та лабораторними заняттями однієї дисципліни

Планування визначених занять лише у відповідних аудиторіях та об'єктах навчально-матеріальної бази (спортивний комплекс, тир, майстерні, лабораторії, класи ПЕОМ); кількість навчальних місць в аудиторії має бути достатньою для проведення занять; у однієї навчальної групи не повинно бути занять в різних військових містечках впродовж одного дня; захист курсових робіт (проектів), проведення контрольних робіт закінчувати не пізніше одного місяця до кінця семестру

С. Мають середній пріоритет, можуть бути порушені, хоча їх порушення вкрай небажано: врахування пропозицій науково-педагогічних працівників щодо вільних днів та тижнів; для проведення практичних занять у навчальних групах чисельністю більш ніж 15 чоловік виділяти двох викладачів; кількість дисциплін на день не більше трьох; кількість пар на день не менше трьох; не повинно бути двох та більше занять по однієї дисципліни на день; не проводити більше двох заліків на день; з урахуванням навантаження осіб, що навчаються, планування лекцій здійснювати на 1-2 парі занять; з урахуванням навантаження осіб, що навчаються, планування практичних занять з фізичної підготовки здійснювати на 2-3 парі занять; для проведення диспансеризації залучати не більше однієї навчальної групи за пару

D. Мають низький пріоритет, їх порушення не має ніяких серйозних наслідків, проте бажано, по можливості, дотримуватися цих критеріїв: мінімальна кількість переходів курсантів (студентів) між навчальними корпусами; вивчення дисципліни розпочинати з першого тижня семестру; вивчення дисциплін, що закінчуються екзаменом, завершувати на останньому тижні семестру; проведення лабораторних робіт закінчувати за один тиждень до кінця семестру; першочергове планування занять у закріплених за кафедрами та факультетами аудиторіях; рівномірність навантаження навчальних груп по днях тижня.

Таким чином, процес конструювання розкладу навчальних занять можна умовно поділити на три основні складові: формування пропозицій від кафедр, управління інформаційними ресурсами (переліки кафедр, аудиторій, навчальних груп тощо), формування розкладів навчальних занять як кінцевого документа процесу планування.

Відповідно до модульного принципу, програмний комплекс, що розробляється, повинен реалізувати ці функціональні складові як взаємопов'язані програмні модулі, що взаємодіють у єдиному контексті. При цьому необхідно забезпечити розмежування доступу до даних відповідно до функціональних ролей користувачів. Так, внесення пропозицій від кафедр є функцією науково-педагогічного складу. Управління інформаційними ресурсами повинно бути обмежено особовим складом навчального відділу університету, що має відповідну компетенцію. Функції безпосередньо формування розкладів навчальних занять реалізуються особовим складом навчальних частин факультетів університету.

Наведені вище обмеження, що накладаються на формуємий розклад навчальних занять повинні бути реалізовані у програмному модулі конструювання розкладу занять в автоматичному (для критичних обмежень) та напіваавтоматичному режимі (для некритичних обмежень) із наданням оператору візуальних повідомлень щодо критичних помилок у розкладі та рекомендацій щодо можливих варіантів розстановки навчальних занять з урахуванням обмежень високих рівнів пріоритету.

Крім базових функцій, програмний комплекс повинен реалізувати такі основні додаткові функції, як формування звітних електронних документів (згідно переліку, що наведений Замовником у ТТЗ), та адміністрування (тобто управління обліковими записами користувачів, надання їм прав відповідних функціональних ролей, збір статистичної інформації щодо можливих помилок під час роботи з програмним комплексом, аудит дій користувачів щодо створення та корегування інформаційних ресурсів,

резервне копіювання БД).

На основі проведеного аналізу програмний комплекс буде складатися з трьох основних функціональних модулів:

- обробки пропозицій від кафедр;
- конструювання розкладу занять та формування звітності;
- управління інформаційними ресурсами.

Особливістю є те, що програмні модулі безпосередньо не взаємодіють. Вони фактично є лише «надбудовою» над інформаційними ресурсами, що зберігаються в БД, які і формуються відповідним програмним модулем у ту чи іншу форму відображення («колесо», розклад тощо).

Кожен з програмних модулів взаємодіє з користувачами комплексу через спеціалізований графічний інтерфейс. Взаємодія модулів з БД здійснюється за допомогою спеціалізованого програмного інтерфейсу доступу к даним.

Модуль обробки пропозицій від кафедр забезпечує введення, редагування та збереження даних щодо порядку проходження навчальних дисциплін та професорсько-викладацький склад, що залучається до навчання визначених навчальних груп курсантів (студентів, слухачів).

Модуль конструювання розкладу занять та формування звітності реалізує формування розподілу годин навчальних занять за тижнями для визначеної кількості навчальних груп з послідовним формуванням на його основі безпосередньо розкладу навчальних занять (з їх розподілом по парам у межах кожного із навчальних днів), а також формування звітних документів (у тому числі статистичної інформації по об'єктах, що представлені в БД комплексу як інформаційні ресурси):

- розклад навчальних занять для окремої навчальної групи на семестр;
- розклад навчальних занять для двох навчальних груп на семестр;
- розклад навчальних занять для трьох навчальних груп на семестр;
- витяг з розкладу занять курсантів окремого факультету на день;
- розподіл аудиторного навчального навантаження науково-педагогічних працівників (НПП) університету на семестр;
- розподіл аудиторного навчального навантаження НПП університету на тиждень;
- розподіл аудиторного фонду та об'єктів НМБ на семестр;
- розподіл аудиторного фонду та об'єктів навчальної

матеріальної бази (НМБ) на визначений тиждень;

- перелік дисциплін, що викладає в семестрі окремий НПП;
- перелік дисциплін, що викладає в семестрі кафедра в цілому;
- розподіл годин за тижнями семестру для визначених навчальних груп;
- статистична інформація за даними, що зберігаються у комплексі: кількість та список кандидатів наук, склад науково-педагогічних працівників кафедри, тощо.

Модуль управління інформаційними ресурсами реалізує внесення, редагування та управління даними щодо науково-педагогічного складу, підрозділів, аудиторного фонду університету, навчальних планів підготовки.

Список використаних джерел:

1. Місюра О.М., Третяк В.Ф., Кужель І.Є., Калачова В.В., Трублін О.А., Шигімага Н.В., Шкурупій С.С. Оволодіння навичками роботи з програмним комплексом «Каскад» – як шлях до оптимізації роботи ВВНЗ та євроінтеграції вищої освіти України // Навчально-методичний збірник ХНУПС. – Х. ХНУПС, 2018. – Вип. 1(147). – С. 21-26.
2. Тищенко М.Г., Калачова В.В., Третяк В.Ф., Місюра О.М., Трублін О.А. Особливості розробки дизайну інтерфейсу комплексу програм автоматизованої системи конструювання розкладу занять в Харківському національному університеті Повітряних Сил "КАСКАД" // Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил. - 2018. - № 3. - С. 144-151
3. Калачова В.В., Алексєєв С.В., Пічугін М.Ф., Третяк В.Ф. Використання інформаційних технологій для створення ефективної системи дистанційного навчання // Тези доповідей 10 міжнародної науково-технічної конференції «Проблеми інформатизації», (м. Київ: Державний університет телекомунікацій), 12-13 квітня 2018 р., 2018. – с. 67-68.
4. Третяк В.Ф., Ткачов В.В., Рябуха Ю.М., Пічугін М.Ф., Осієвський С.В. Аналіз загроз та захисту системи дистанційного навчання Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба // Тези доповідей першої міжнародної науково-практичної конференції: «Проблеми впровадження дистанційного навчання в освітній процес вищих військових навчальних закладів (військових підрозділів закладів вищої освіти» (м. Київ:), 16 листопада 2018 р., 2018. – с. 169-178.

Клюєва О.С., курсант 1 курсу ІПЮК для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ВПЛИВ ПРИКЛАДНИХ ВИДІВ СПОРТУ НА ФОРМУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ТА ВОЛЬОВИХ ЯКОСТЕЙ СПІВРОБІТНИКІВ СИЛОВИХ СТРУКТУР

Умови виконання співробітниками силових структур професійної діяльності, тривале перебування в екстремальних ситуаціях потребують від них підвищеної фізичної та психологічної витривалості [1-5].

Основою формування і розвитку психологічних та фізичних якостей співробітників силових структур є прикладні види спорту.

Прикладні види спорту – це комплекс вправ, взятих з окремих видів спорту, таких як бокс, боротьба, рукопашний бій, легка атлетика, плавання, вогнева підготовка та інші. Поєднання цих спортивних різновидів для співробітників силових структур, сприяє всебічному розвитку поглиблених знань та навичок, необхідних вмінь з таких дисциплін, як фізичне та психологічне виховання.

Єдність загальної та спеціальної підготовки, розроблення динаміки навантажень, циклічність тренувального процесу, впровадження тенденції до максимальних навантажень, поглиблена спеціалізація та індивідуалізація, підвищення ефективності результатів занять з прикладних видів спорту мають неабиякий корисний вплив на підвищення рівня фізичної та психологічної підготовки, стан здоров'я, спроможність відповідати стандартам та нормам фізичної і психологічної підготовки.

Цілком зрозуміло, що співробітники силових структур мають бути більш фізично розвиненими та морально підготовленими, ніж звичайні пересічні громадяни. Адже від рівня моральної та фізичної підготовки співробітника силових структур залежить безпека та життя громадян.

Моральна та фізична підготовка співробітників силових структур є дуже вагомим та суттєвим засобом для підвищення бойової готовності та ефективних дій в екстремальних ситуаціях. Прикладні види спорту мають багато специфічних вимог до психіки спортсмена (співробітника силових структур), наявності у нього розвинених вольових якостей.

Також невід'ємним є той факт, що система занять прикладними видами спорту, зокрема бойовими, як і будь-яка зброя, не повинна бути залежною взагалі від моральних аспектів з-за того, що зброєю в даному випадку є людина. Тільки її вольові якості мають бути визначним фактором при формуванні “профілю” спортсмена.

Розвиток вольових якостей повинен ґрунтуватися на впевненості у власних силах, розумінні реальності виконання поставлених техніко-тактичних та морально-вольових завдань, усвідомленні цілей та сил для їх досягнення. Спортсмени повинні знати характерні особливості своєї підготовки та отриманих навичок, свої сильні та слабкі сторони, вміти застосовувати на свою користь співвідношення сил з противниками, використовувати позитивні та негативні впливи можливих ситуацій на психіку супротивників.

Авжеж, для впевненого та успішного застосування індивідуальної підготовки у службово-бойовій діяльності рівень фізично-вольової підготовки співробітників силових структур повинен відповідати рівню підготовки спортсменів-розрядників. Зрозуміло, що підготовка спортсмена високої кваліфікації є тривалим неоднорічним та безперервним процесом спортивних тренувань, які вимагають правильного планування та своєчасності оволодіння важливими складовими спортивної підготовки.

Спортивна (фізична) підготовка є комплексною та складається з теоретичної, фізичної, технічної, тактичної та психологічної складових, котрі спрямовані на удосконалення специфічних принципів фізичного та психологічного тренування:

- поглиблена спеціалізація та індивідуалізація;
- безперервність тренувального процесу;
- єдність в поступовості збільшення навантаження і тенденція до максимальних навантажень;
- спрямованість до максимально можливих досягнень;
- єдність загальної та спеціальної підготовки.

Поступово спортсмени досягають певного індивідуального рівня підготовленості та формують так званий “енергетичний рівень”, складовою частиною якого і є морально-вольові якості особистості.

Методика розвитку морально-вольових якостей складається з:

- організації спеціальних тренувальних занять;
- проведення сумісних занять спортсменів різного рівня підготовленості за принципом: «Тренуйся із сильними і ти станеш сильніше»;
- виконання індивідуальних тренувальних завдань, що потребують подолання певних фізичних та психологічних труднощів;
- виконання завдань з використанням максимального фізичного та морально-вольового навантаження.

Спортсмен із значним тренувальним та змагальним досвідом є психологічно стійкою людиною, здатною зважено та розсудливо

виконувати поставлені службово-бойові завдання. Тому розвиток морально-вольових якостей має бути невід'ємною складовою підготовки співробітників силових структур.

Таким чином, для удосконалення фізичного та психологічного рівня співробітників силових структур слід використовувати на практиці загальний метод, який мотивуватиме співробітників силових структур на максимально детальне вивчення прикладних спортивних напрямків взагалі.

У системі професійно-прикладної підготовки співробітників силових структур визначальним є саме початковий етап навчання, під час якого закладається фундамент для подальшого розвитку фізичної та психологічної підготовки.

З перших занять співробітників потрібно готувати до ефективного фізичного та морально-психологічного протистояння негативним впливам. Також потрібно використовувати більше додаткових занять, під час яких основна увага буде приділятися вдосконаленню специфічних якостей фізичної та морально-вольової підготовки.

Чітка модель учбово-тренувального процесу співробітників силових структур протягом всього періоду служби, повинна включати в себе всі форми та види занять з фізичної та психологічної підготовки. Застосування системи змагань, в тому числі як об'єктивної форми контролю практичних навичок, дозволить позитивно впливати на загальний рівень професійно-прикладної підготовленості співробітників силових структур.

Крім того, як свідчить багаторічний досвід вивчення питання підготовки, одним з основних напрямків, що визначає ефективність фізичного та психологічного розвитку співробітників у силових структурах різного профілю, є відповідність змісту програм підготовки з врахуванням професійної спрямованості співробітників даних структур. Це вже на етапах планування закладає фундамент формування необхідних навичок та конкретних алгоритмів поведінки у різних ситуаціях, пов'язаних з виконанням професійних завдань.

Список використаних джерел:

1. Яковлев, И. А. (2012) История возникновения искусства единоборства // Молодой ученый. – 2012. – № 5 (40). – сс. 583- 584.
2. Маракушин А. И., Попов Ф. И., Куцевол Р. В. (2011) Анализ опыта подготовки военнослужащих по рукопашному бою в зарубежных армиях // Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта. – 2011. – № 5. – сс. 55-58.
3. Пономарьов В.О., Ключєва О.С., Фисун А.В. (2020) Wielokierunkowosc Jako Gwarancja Postępu Naukowego: kolekcja prac naukowych «ΛΟΓΟΣ» z materiałami Międzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji (T. 2), 21 lutego 2020 r. Warszawa, Polska: Europejska platformanaukowa. Необхідність проведення занять з рукопашного бою для формування вольових якостей у співробітників силових структур, 160-161.

4. Панченко К.Д. (2020) Вплив прикладних видів спорту на формування фізичного розвитку співробітників силових структур / XVI міжнародна наукова конференція “Проблемы и перспективы развития спортивных игр и единоборств в высших учебных заведениях” // Збірник статей XVI міжнародної наукової конференції 12 лютого 2020 р., Харьков: ХДАФК, 2020. – 128 с. (сс. 26-28).
5. Евтушов Ф. М. (2013) Особенности организации и проведения внеурочных занятий по дисциплине «Специальная физическая подготовка» с курсантами высших учебных заведений МВД Украины // Физическое воспитание студентов. – 2013. - № 1. – сс. 27-29.

Коцар М.В., курсант 1 курсу, ІПЮК для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПІВРОБІТНИКІВ СПЕЦСЛУЖБ

В сучасних умовах незмірно зростає потреба в високопрофесійних фахівцях спецслужби України, які мають стояти на захисті національної безпеки нашої держави. Тому формування готовності до професійної діяльності у курсантів в процесі навчання та підготовки кадрів для потреб Служби безпеки України набуває особливого значення. Сформована до теперішнього часу система професійної підготовки курсантів не в повній мірі відповідає вимогам сучасного етапу розвитку країни, не забезпечує ефективного вирішення професійних завдань.

Головною метою підготовки майбутніх фахівців в даний час має стати формування всебічно розвиненої, професійно підготовленої, психологічно і морально стійкої особистості співробітника. Вченими доведено, що існує прямий кореляційний зв'язок між психологічною стійкістю та професійними досягненнями. Постійна загроза життю, здоров'ю, зміна бойової обстановки, тривалі навантаження, нерідко перевищують межі людських можливостей, втрата бойових товаришів, необхідність жорстких насильницьких акцій по відношенню до ворога мають величезний вплив на психіку співробітників спецслужби. Спостереження показали, що на повсякденній службі психічні порушення спостерігаються у 15 - 20% особового складу, на навчаннях, наближених до бойових умов - від 30 до 45% [1].

Таким чином, психіка нормальної психічно здорової людини без належної спеціальної підготовки до оперативного функціонування в бойових умовах не здатна витримати подразнюючу дію в екстремальних умовах. Тому, на сьогоднішній день велика увага приділяється

психологічній підготовці майбутніх фахівців для потреб Служби безпеки України для забезпечення національної безпеки.

Для вирішення цього завдання було проведено опитування співробітників спецслужб з великим стажем. Вони перерахували основні психологічні риси, якими повинен володіти майбутній фахівець спецслужби:

- домінантність,
- холоднокровність,
- стресостійкість,
- відповідальність,
- правильний розрахунок,
- гнучкість розуму при різних обставинах,
- вміти взаємодіяти з людьми,
- вміти працювати в команді,
- вміти прийняти самостійно правильне рішення за короткий проміжок часу,
- не піддаватися на провокації.

Значення психологічної підготовки полягає в одному з фундаментальних принципів психологічної науки - принципі "єдності свідомості та діяльності" Психологічна підготовка співробітника спецслужби повинна бути спрямована:

- на підвищення ефективності виконання професійних завдань;
- на забезпечення групової згуртованості, особистої функціональної ясності, чіткості, комфортності;
- на максимально можливе в даних умовах збереження фізичного та психічного здоров'я співробітників.

На даному етапі ефективним засобом психологічної підготовки бійця є підвищення стійкості до психо-травмуючого впливу стресу: «бойова адаптація», або «щеплення боєм»; ідеомоторне тренування, метод словесно-образного психорегулюючого тренування; розвиток «Самогіпнозу» (розроблений зарубіжними психологами). Відомий західний фахівець з бойової підготовки Р. Рігг, зазначив, що треба привчити солдата до диявольської атмосфери вогню і смерті, щоб він відчував себе серед вогню, диму і сум'яття, як у звичайній обстановці, і діяв - стріляв, рухався, бився» [2].

В ідеалі завдання психологічної підготовки мають бути успішно вирішені лише за наявності необхідних для цього тренажерів, кімнат психологічного розвантаження, площ для організації індивідуальної та групової роботи з майбутніми фахівцями. Іншими словами, в ході

підготовки співробітники повинні отримати «бойові рефлекс», типові для підрозділів спецслужби. При підготовці співробітників поряд з рефlekсами (реакція на зброю, пошук укриттів, зближення з противником в ході вогневого контакту і ін.) упор робиться на бойовий інтелект. Увага зміщується на розвиток швидкості мислення, пошуку єдино-правильного рішення у ситуації, що склалася в найкоротші терміни. Саме тому психологічна підготовка співробітників спирається на потужну ситуаційну складову, яка, в свою чергу, спирається як на вже наявний бойовий досвід, так і на штучне ускладнююче моделювання за принципом «а що якщо ...». При виконанні завдання професіонал спирається на навички, отримані під час навчання. Емоції тільки заважають цьому, змінюючи фізіологічний стан і спотворюючи увагу, пам'ять, мислення, роблячи людину уразливою. Щоб виконати завдання, використовуючи професійні навички, необхідно перш за все впоратися з самим собою. Тому, крім спеціальних навичок, потрібні навички саморегуляції, що дозволяють відокремити емоції від виконання завдання і пов'язаного з цим діючо-поведінкового механізму. Слід пам'ятати, що наслідки екстремальних ситуацій можуть бути не тільки негативними, але і позитивними. До комплексу позитивних придбань відноситься: підвищення майстерності, професіоналізму, досвіду автономної і групової роботи; особистісна самореалізація, зростання індексів виживання і бойової функціональності; соціальне визнання, підвищення соціального статусу, кар'єрний ріст; можливе поліпшення або стабілізація побутових і матеріальних умов; зміцнення сил і здоров'я; впевненості в своїх здібностях і віри в своїх товаришів [3].

Таким чином, на сьогоднішній день в при підготовці співробітників для потреб Служби безпеки повинні застосовуватися передові вітчизняні та зарубіжні методики, технічні засоби навчання, а також психологічна підготовка, які дозволять всебічно, а значить і гарантовано підготувати бійця до специфічних умов службово-бойової діяльності.

Список використаних джерел:

1. Zaytsev G.S. Methodological issues issues of psychological training of law enforcement officers and intelligence agencies of the post-soviet space / G.S. Zaytsev // Вестник КРСУ. - 2015. - № 15(10) – С. 88-92.
2. Столяренко А.М. Психологическая подготовка личного состава органов внутренних дел / А.М. Столяренко. М.: Академия МВД СССР, 1983.
3. Психология экстремальных ситуаций: хрестоматия / сост. А.Е. Тарас, К.В. Сельченко. Минск: Харвест, 2000.

Москалець А.П., викладач кафедри ТСП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Загоровська І.О., курсант 3 курсу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Поливанюк В.Д., доцент кафедри ТСП факультету ПФППД Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

УДОСКОНАЛЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ КУРСАНТВ ЗАКЛАДІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ЗІ СПЕЦИФІЧНИМИ УМОВАМИ НАВЧАННЯ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ ПРАКТИЧНИХ ВПРАВ ЗІ СТРІЛЬБИ

У процесі навчально - тренувальних занять курсанти більш впевнено та сміливо беруть навчальну зброю і відпрацьовують завдання поставлені викладачем. Хоча чомусь на вогневому рубежі зовсім інша ситуація. Деякі курсанти виглядають розгубленими й скутими, адже стрільба з пістолета асоціюється в них з почуттям страху, який часом домінує в роботі центральної нервової системи. Ці почуття загальмовують всю її функціональну діяльність і викликають стан зайвої напруженості психіки й усіх систем організму стрільця, адже все це негативно впливає на техніку стрільця [1].

Актуальність цієї теми полягає в удосконаленні на сьогоднішній день психологічної підготовки курсантів закладів вищої освіти зі специфічними умовами навчання під час стрільби.

Психологічна підготовка стрільця - це процес, спрямований на створення його оптимального психологічного стану та формування постійної внутрішньої готовності, яка сприяє реалізації найбільш досконалої техніки стрільби в умовах стресових ситуацій [2].

Постріл курсанта під час стрільби полягає не тільки у фізичному а й у психологічній підготовці.

Важливими складовими частинами психологічної підготовки є ідеомоторне та аутогенне тренування.

Ідеомоторне тренування являє собою уявне відтворення раніше вивчених і освоєних прийомів (дій, елементів). Таким чином вона закріплює рухові навички і стану постійної готовності до виконання певного набору дій. Курсант, що володіє прийомами ідеомоторного тренування й щодня присвячує йому кілька хвилин, має можливість у будь-

якій обстановці підтримувати на належному рівні й постійно вдосконалювати свої навички стрільби.

Аутогенне тренування закріплюється у багаторазовому повторенню спеціальних словесних вправ, спрямованих на оволодіння методикою самонавіяння з метою запобігання зайвої нервово-психологічної напруги й підтримки відмінної форми [3].

На сьогоднішній день курсанти стріляючи з вогнепальної зброї хвилюються через невдалий постріл, нестачу часу, очікують постріл сусідів, можливість зриву курка тощо. І як висновок отримує поганий результат від стрільби.

Курсант повинен виправляти свої недоліки, працювати над собою, відпрацьовувати всі необхідні завдання та слухати порад свого викладача, адже він бачить наші помилки під час стрільби і вказує на них.

Слід зазначити що, для високого результату стрільби, курсантові необхідно управляти своїм психологічним і психофізичним станом. Це все напручується в процесі навчально-тренувальних занять, на яких необхідно приділяти більшу увагу на:

1. те як краще утримувати зброю під час стрільби та в якій позі стояти;
2. прицілювання;
3. правильне дихання під час стрільби;
4. відпрацювання пальцем спускового гачка;
5. психологічну готовність до стрільби.

Для удосконалення психологічної підготовки курсантів під час стрільби, повинні закріплюватися такі якості як:

1. уміння контролювати себе;
2. відволікатися від різних сторонніх чинників;
3. уміння зосереджуватися на головному у стрільбі (цілі). Тобто ваша головна задача це сконцентруватися на правильному порядку дії при підготовці до пострілу та не відволікатися на різні обставини, що відбуваються біля вас. Адже повна концентрація на постріл на контроль вашого тіла вдасть результат в попаданні.
4. бути впевненим у своїх силах, діях;
5. здатність використовувати ті прийоми тренування якому його вчили.

На нашу думку найкраща психологічна підготовленість під час стрільби це вміння психологічно підготувати себе до виконання практичної вправи. Це дає змогу краще продумати свої дії.

Отже, психологічна підготовленість і техніка виконання пострілу вимагають від початківців-стрільців індивідуально-психологічної та

психофізичної готовності. Проблематика, розглянута в даній тезі, є актуальною й вимагає більшого вивчення та вдосконалення, оскільки від техніки виконання пострілу та психологічної підготовки стрільців залежить вміння контролювати внутрішній стан під час стрільби, потрібно постійно підвищувати свою майстерність і психологічну підготовленість при поводженні зі зброєю.

Процес психологічної підготовки до стрільби являє собою цілісну систему, елементи якої, доповнюючи один одного, дозволяють сформувати в курсантів необхідні психологічні якості.

Таким чином психологічна підготовка стрільців сприяє закріпленню в останніх таких якостей: уміння керувати собою, відключатися від різних сторонніх факторів; здатність концентрувати свою увагу; бути впевненим у своїх силах, сміливість і рішучість здатність використання аутогенного та ідеомоторного тренування тощо.

Список використаних джерел:

1. Барко В.І. Професійний відбір кадрів до органів внутрішніх справ (психологічний аспект): Монографія. К.: Ніка-Центр, 2002. 296 с.
2. Бодров В.А. Информационный стресс: Учебное пособие для вузов. М.: ПЕРСЗ, 2000. 352 с.
3. Проблеми та перспективи спеціальної підготовки правоохоронних органів України: зб. матеріалів круглого столу (Київ, 25 травня 2017 р.). К.: Інститут кримінально-виконавчої служби, 2017. 162 с.

Москалець А.П., викладач кафедри ТСП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Зубик Ю.М., курсант 2 курсу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Поливанюк В.Д., доцент кафедри ТСП факультету ПФППД Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

НОВІТНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ, ЯК ІНТЕРПРЕТАЦІЯ В НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ, МЕДИЧНОЇ ТА ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ

Військовослужбовець – це людина, яка жертвує своїм життям і реально розуміє всі небезпеки і складності військової служби та попри це готова боронити свою країну до кінця. Ці слова звучать патріотично, однак щоб бійці реально, і що головне ефективно боронили свою державу від

ворогів, а в разі необхідності допомагати населенню в середині країни в надзвичайних ситуаціях, де не підготовлена людина навіть психологічно не витримає, потрібно підходити до цього питання більш глибоко і розуміти, що вони такі ж люди, як і інші, хоч із навичками, які і відрізняють їх від інших. І питання в компетенції і кваліфікованості військового завжди буде гострим, адже як показує історія, небезпека державі і її населенню завжди може виникнути там, де навіть найкращий військовий експерт не здатен передбачити.

Загальна картина підготовки військовослужбовця, складається з теоретичних і звісно з практичних занять, це стосується як курсантів, які навчаються в спеціалізованих навчальних закладах так і військовослужбовців строкової та служби за контрактом. Специфічного на перший погляд нічого немає, оскільки навіть студенти навчаються за допомогою такого методу, однак на відмінну від них воєнна людина потребує цілого комплексу забезпечення, яке необхідне для мобільності та збільшення ефективності діяльності самого військовослужбовця. Немає сенсу розглядати весь комплекс забезпечення, а варто лише звернути увагу на ті методи і методики, які вже давно відомі, однак рідко застосовуються у війську.

За стандартами військовослужбовець, повинен володіти базовими навичками з тактико-медичної допомоги та відмінними тактико-спеціальними і вогневими навичками. Дані навички, дійсно повинні допомагати в бою, але військовий не робот і якщо його “дресировати”, виключно даними дисциплінами, то він буде бачити світ дуже вузько. З цього приводу, відома в США професорка Барбара Оклі, створила книгу “Думай як математик”, інформація з цієї книги не стосується виключно напряду математики, бо ґрунтуючись на цій книзі, за допомогою інших осіб створила курс “Навчання вчитися”. Суть цього курсу полягає в важливості і усвідомленості всієї картини того, що вчиш та чим займаєшся. Даний курс варто ввести в навчання військових, хоча б з однієї причини, яка ґрунтується на тому, що людина повинна усвідомлювати, що вона робить і для чого. Самих тільки слів розуміння те чим займається військовий замало, оскільки картинки із красивою формою, технікою та зброєю не є тим, що відображає реальний стан речей в армії. Це вступна фаза, яку повинен проходити кожен хто вступає на службу в армію, яка складається в побудові стійких зав’язків між нейронами мозку, які створюють необхідні синоптичні структури, що діятимуть як мотиваційні та підсилюючі важелі військовослужбовця. Ці всі терміни мають єдине значення, а це створення чинників, які мотивують і дають поштовх для

розвитку самого військовослужбовця. На даному етапі варто більш детально згадати стару добру біологію, однак більш детально і тільки в плані діяльності мозку. Це потрібно за словами Барбари Оклі, щоб бачити всю картину навчання, та процеси, які характеризують саме навчання, бо вони дають зрозуміти, чому коли людина бачить великий об'єм інформації далі просто відкладає на потім всю роботу і прокрастинує. Це відбувається тому, що в мозку включаються відділи, які відповідають за біль і тому бачивши величезну кількість інформації всі так часто кидають навчання. За словами Барбари ефективність навчання і виконання завдань в рази покращується після того, як той хто навчається, усвідомлює, що справа просто в процесах і головне нейромедіаторах (гормонах), які впливають на мозок [1].

Це важливо як для студента так і для військовослужбовця, адже даний курс створювався для цивільних осіб, хоча сама професорка тривалий час служила в армії США. Суть курсу одна, вона пов'язує теорію і практику в єдине і забезпечує збільшення ефективності навчання в рази. Важливо зрозуміти, що ілюзія, яку ми так часто створюємо, мовляв: “теорія, теорією, а практика перш за все”, це неправильно, адже за старою приказкою “не знаєш броду не лізь у воду” можна зрозуміти, що якщо ти не вмієш плавати, то стрибнувши у воду потонеш. Це так само інтерпретується для військовослужбовців, адже дуже часто вони недооцінюють теорію і просто сподіваються всього навчитися на практиці. Це в свою чергу призводить до витрати великої кількості патронів при вогневій підготовці, адже нерозуміння основ військової підготовки, тобто теорії призводить до необдуманого стрільби, адже простим натискання на спусковий гачок, нічого не доб'єшся. Така ж картина і при відпрацюванні тактико-спеціальних дій, де кожен рух в реальних бойових діях здатен врятувати життя і здобути військову перевагу, а це без теорії ніяк не можливо. Що стосується медичної підготовки, то розуміння загальної картини, а не тільки вміння виконувати загальні маніпуляції, збільшувало б відсоток вцілілих при пораненні, адже в бойових діях не завжди достатньо базових навичок надання першої медичної допомоги так як ситуація з пораненим може бути складною.

За методикою “Навчайся вчитися”, військові, як і будь-які інші люди, часто стають жертвами “ілюзії компетентності”, а це виникає, у зв'язку з тим, що вони не розуміючи повної картини матеріалу, який вивчають, не розуміючи як одні процеси пов'язані з іншими і для чого взагалі потрібні дані дисципліни. Це призводить до погіршення запам'ятовування інформації, бо вони не створюють стійких фрагментів пам'яті і в результаті

інформація або забувається, або плутається. Ще однією методикою для покращення виконання завдань в майбутньому є усвідомлення процесу “перенавчання”, що являє собою процес, коли особа повторює раз за разом вивчений матеріал, однак тим самим забирає час для вивчення нового матеріалу, звісно в повторенні немає нічого поганого, однак, коли особа вже зрозуміла, що вивчає, тоді немає необхідності в подальшому і такому частому повторі вже вивченого матеріалу [2].

Вищезазначені методику можна інтерпретувати з одним із етапів підготовки морських котиків в США, де при невиконанні нормативів, ти попадаєш на “Арену”, яку Вільям Гаррі Макрейвен - американський воєначальник, адмірал Військово-морських США описує, як пекельні випробування, що здатні зламати навіть найкращого курсанта. На цій “Арені” навантаження збільшуються в рази і кандидат в морські котики просто вимушений вчити нові техніки, адаптуватися під новий ритм, щоб її пройти. Це пояснюється тим, що курсанти морських котиків попадають туди зазвичай через те, що вони повторюють раз за разом одні і ті самі фізичні навантаження, без прогресу і відповідно його фізичні показники стоять на місці або взагалі падають, адже існує відомий вислів: “що не розвиваєш те деградує”. Так само відбувається з нашими військовими, коли вони проводять одні і ті ж стрільби, одні і ті ж тактико-медичні навчання, процесу адаптації і прогресивного розвитку не буде. Звісно, що вони виконують нормативи, однак дані нормативи та вправи виконуються на автоматі, що з одного боку добре, однак з іншого не включає аналітичну роботу мозку, що в реальних бойових діях може стати фатальним, адже вміння зосередити думки і діяти нестандартно виховується, аналогічно в нестандартних (незвичних) навчальних умовах [3].

Дані методики є доволі простими, однак дуже необхідними в нашій системі підготовки військовослужбовців, оскільки в нашій державі ресурси, які потрібні як для вогневої, так і для тактико-медичної підготовки обмежені, і використання цих простих прийомів, забезпечить по-перше збільшення економії часу, що створить додаткові години для вивчення дисциплін більш глибоко; по-друге урізноманітнить сам процес навчання, що включатиме зосереджене мислення в військових і таким чином зможе активізувати їх мозкову діяльність, а це в свою чергу покращить саму якість навчання; по-третє під час безпосереднього несення служби, дозволить мисленню бійців переходити в розсіяний режим, який за твердженням багатьох експертів з вивчення діяльності людського мозку забезпечує більшу генерацію нових та більш ефективних ідей та розв’язків

завдань, що можна застосувати військовими при необхідності в плануванні складних тактико-стратегічних планів.

Список використаних джерел:

1. Барбара Оакли. Думай как математик. Как решать любые задачи быстрее и эффективнее / ООО «Альпина Паблишер», 2015. – 288 с.
2. Навчаймось вчитись: Потужні розумові інструменти для опанування складних предметів. URL: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+LHTL101+2018_T3/about (дата звернення: 31.03.2020).
3. Адмірал Вільям Г. М. Застеляйте ліжко / КМ-БУКС, 2018. – 128 с.

Панченко К.Д., курсант 1 курсу ІПЮК для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СПОСОБИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ МОТИВАЦІЙНОЇ СКЛАДОВОЇ ФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ТА МОЛОДІ

Фізична культура сьогодні є одним із найважливіших чинників підтримання достатнього рівня здоров'я людей різних вікових категорій. Крім того, вона є невід'ємною частиною суспільного, економічного життя людей, складовою галузі охорони здоров'я та освітньої галузі, ключовим моментом військової справи, фундаментом професійно-прикладної підготовки та часто використовується у сфері мистецтва [1].

Фізична культура є наслідком суспільної еволюції та розвитком індивідуальних здібностей предків, що культивувались протягом століть.

Головними завданнями фізичної культури є [2]:

- забезпечення рухової активності людей (спрямоване на зменшення кількості нехронічних та хронічних хвороб, підвищення рівня імунної системи);
- сприяння гармонійному розвитку особи (допомагає розвиватися різнобічно, використовуючи досвід або новації у сфері культури та спорту);
- формування позитивних рис характеру (розвиває витримку та формує вольовий характер, пробуджує в людині під час активних рухів справжній характер, який міг бути заблокований під час пасивного способу життя);
- підтримання рівня здоров'я та працездатності (займаючись спортом, можна покращити рівень своїх професійних навичок);
- накопичення та використання знань про здоров'я та здоровий спосіб життя (стимулює до саморозвитку та самовдосконалення,

аналізуючи успіхи та невдачі спортсменів або людей, що займаються фізичними вправами).

Фізична культура є специфічним багатофункціональним явищем, у сфері якого вирішується широке коло завдань, від особистих до державних і загальнолюдських. До поняття “галузь фізичної культури” належить також матеріальна основа фізичної культури, структура спортивних організацій та науково-методичне підґрунтя [3].

На жаль, в наш час діти в дитячих садках, учні загальноосвітніх навчальних закладів, студенти вищих навчальних закладів та інші для здобуття освіти перестають користуватися шансом підвищити свій рівень фізичної обізнаності та розвитку. В них немає спраги до оздоровлення шляхом виконання елементарних фізичних вправ. Таким чином, громадяни стають менш витривалими, слабкими на хронічні хвороби, їх імунітет послаблюється та поступово відмирає бажання до фізичного самовдосконалення.

Не дивлячись на забезпечення відповідних установ кваліфікованими кадрами, на наявність організаційних структур, кількість фізкультурників та спортсменів, розроблену науково-матеріальну базу, високий рівень інформаційного забезпечення, мотиваційний характер досягнень спортсменів та збірних команд, молодь є недостатньо вмотивованою до занять з фізичної підготовки.

Дана проблема бере початок з дитячих років суб'єкта, коли батьки, вважаючи необов'язковими заняття спортом, не прививають дитині дану необхідність, обґрунтовуючи це важливістю інших способів індивідуального розвитку [4]. Вже з початкових класів школи у зв'язку з небажанням дітей займатися фізичною підготовкою з роками вимога обов'язкового фізичного виховання нехтувалася. І на сьогоднішній день урок фізичного виховання вважається учнями не тільки необов'язковим, а й навіть зайвим. Тобто, урок фізичної культури можуть обирати на вибір між іншими предметами, а можуть взагалі не вивчати цю дисципліну, що є дивним фактом сьогодення, враховуючи повсталу проблему низького рівня здоров'я нації.

Отже, головним завданням у процесі реформування шкільного фізичного виховання на сучасному етапі є створення в навчальних закладах адекватних умов, які сприяли б активізації потреб фізичного розвитку школярів. Річ у тому, що потреба у постійному самовдосконаленні є природною, і зовнішні установки можуть віддзеркалювати цю потребу у глибину душі. Новий підхід до процесу фізичного виховання повинен

відрізнитися своєю сприятливістю на кожного учня зокрема, врахувати його природні спрямування та особливості.

Ставлення студентів до фізичного виховання – одна з актуальних соціально-педагогічних проблем. Крім безлічі завдань, які стоять у педагогів з фізичного виховання, однією з основних є формування мотиваційного ставлення до фізичної культури, установки на здоровий спосіб життя, потреби в систематичних заняттях спортом.

Сучасне студентство, на жаль, веде малорухливий спосіб життя, стикається з низкою труднощів, пов'язаних з навчальними навантаженнями, перевантаженістю робочого дня, проблемами в міжособистісному спілкуванні.

Все це веде до зниження мотивації або навіть її відсутності до занять фізичною культурою і спортом, що, як результат, призводить до зниження рівня здоров'я, розумової та фізичної працездатності всього населення.

Шлях до ефективної, результативної діяльності людини лежить через розуміння його мотивації. Тільки знаючи, що спонукає людину до діяльності, можна розробити ефективну систему форм і методів формування мотивації до фізичної культури та спорту у студентів.

На сучасному етапі актуальним питанням фізичного виховання є збереження і розвиток інтелектуального та фізичного потенціалу нації. На сьогодні, фізичному самовихованню, як процесу цілеспрямованої, усвідомленої, планомірної роботи над собою, зорієнтованої на формування високої фізичної культури особистості, приділяється недостатньо уваги. Важливу роль у підвищенні ефективності фізичного самовдосконалення молоді відіграють інноваційні підходи, застосування яких покликане підвищити мотивацію до фізичного самовдосконалення, забезпечити використання варіативності навчально-тренувального процесу, відкрити нові шляхи виховання творчості та ініціативи учнів, студентів і викладачів фізичної культури [3].

Аналізуючи ситуацію з фізичним вихованням по відношенню до молоді, можна зазначити, що небажання до реалізації індивіда в спорті є його згодою до набуття проблем зі здоров'ям у майбутньому, відсутності витривалості організму. Наслідком даної тенденції може бути скорочення працездатного віку населення.

Як висновок, зазначимо, що особлива роль у формуванні цінностей молоді в галузі фізичної культури належить викладачам фізичної культури, головне завдання яких – зацікавити заняттями із самовдосконалення, навчити правильно виконувати фізичні вправи, які забезпечують

досягнення поставленої мети, тобто озброїти необхідними засобами самостійного фізичного розвитку.

Список використаних джерел

1. Беляничева В.В. Формирование мотивации занятий физической культурой у студентов / В.В. Беляничева, Н.В. Грачова // Физическая культура и спорт: интеграция науки и практики. Вып. 2. – Саратов: Наука, 2009. – 6 с.
2. Ведмеденко Б.Ф. Виховне значення фізкультури і спорту. Київ «Знання», 1986. – 50 с.
3. Лотоненко А.В. Фізична культура студентської молоді: досвід, проблеми, перспективи / Лотоненко А.В., Стеблецов Б.А. // Фізична культура: виховання, утворення, тренування. – К., 1996. – № 23. – С. 5.
4. Шиян Б.М.. Теорія і методика фізичного виховання школярів. Частина 2, Б.М. Шиян. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – 248 с.

Пономарьов В.О., старший викладач СК № 2 ІПЮК для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Коновалов В.В., доцент кафедри Фізичної реабілітації та спортивної медицини з курсом фізичного виховання та здоров'я Харківського Національного медичного університету / спеціаліст відділу кадрового забезпечення Управління СБУ в Харківській області, кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, заслужений тренер України, заслужений працівник фізичної культури і спорту

МОТИВАЦІЙНІ СКЛАДОВІ ДЛЯ СПОНУКАННЯ СПІВРОБІТНИКІВ ДО ЗАНЯТЬ СПОРТОМ У СЛУЖБОВИЙ ТА ОСОБИСТИЙ ЧАСИ

Рівень фізичної підготовки співробітників Служби безпеки України повинен бути вище середнього рівня пересічного громадянина перш за все з-за того, що співробітники нерідко під час виконання оперативно-службових завдань можуть стикатися із ситуаціями, які потребують застосування фізичної протидії.

Але ж навіть співробітники третьої категорії фізичної підготовленості (військовослужбовці, професійна діяльність яких не вимагає високого рівня розвитку фізичних якостей, а фізична підготовка призначена для зміцнення здоров'я, підтримання високої працездатності) повинні підтримувати фізичний стан на належному рівні не тільки для складання нормативів з фізичної підготовки, а й для виконання інших службових обов'язків (несення служби у добовому наряді, виконання службових обов'язків у зоні проведення спеціальної операції тощо).

В системі Служби безпеки України питання організації професійно-прикладної фізичної підготовки обумовлено Інструкцією з організації фізичної та вогневої підготовки в Службі безпеки України [1] (далі – Інструкція), в якій говориться, що:

- фізичне тренування в процесі оперативно-службової діяльності проводиться для підвищення працездатності особового складу (п. 14.1);
- кожен військовослужбовець відповідає за свою фізичну підготовленість і зобов'язаний систематично займатися фізичними вправами та бути постійно фізично готовим до виконання поставлених завдань (п. 15.1);
- особовий склад, крім навчальних занять з фізичної підготовки, повинен брати участь у спортивно-масовій роботі та займатися самостійною фізичною підготовкою (п. 15.6).

Але, як свідчить практика, співробітників не мотивують заняття спортом, що нав'язуються “зверху”: час, призначений для занять спортом у службові години (“для військовослужбовців на проведення занять з фізичної підготовки відводиться 4 години (2 заняття) на тиждень за рахунок робочого часу, не враховуючи часу проїзду до місця проведення занять та у зворотному напрямку” [1]), не є пріоритетним серед запланованих на день справ, вишукується безліч причин та підстав для невідвідання спортивного заходу. Що ж говорити про фізичні тренування у вільний від служби час?

На вимогу Інструкції “Перевірка й оцінка фізичної підготовки особового складу підрозділів, органів та вищих навчальних закладів Служби безпеки України проводиться один раз на рік (п. 16.3)” [1]. І якщо співробітник, який систематично не підтримував свій фізичний рівень, починає складати доволі високі нормативи, то це обертається стресом для непідготовленого організму і однозначно не є заходом для зміцнення здоров'я.

Навіть вимоги Інструкції у напрямку кар'єрних складових (“Дані про фізичну підготовленість особового складу відображаються в службових характеристиках і атестаціях, враховуються при призначенні на посаду, при присвоєнні чергових військових звань, виплаті різних грошових винагород (п. 15.1)” [1]) не є мотивуючим фактором.

Мотивація – це психофізіологічний процес, що виявляється у вигляді бажання та потреби, які спонукають людину діяти, а іноді приймати рішення про бездіяльність. Мотивація до спорту – частина спортивної психології, яка допомагає професійним спортсменам досягти найвищих

результатів, а для новачків вона допомагає спочатку стартувати, а потім не дає відмовитися від занять обраним видом спорту.

Список спортивних мотивацій достатньо великий, до нього можуть відноситись наступні спонукання:

- стати чемпіоном,
- набути необхідних навичок,
- позбутися зайвої ваги,
- стати власником красивого тіла,
- розвинути та підвищити фізичні показники,
- перебороти психологічні комплекси,
- запобігти захворюванню або відновитись після хвороби чи травми,
- вести здоровий образ життя, прожити довше та якісніше,
- відповідати сучасним тенденціям,
- збільшити коло спілкування.

Перелічені мотиви працюють, як правило, не одноосібно, а комбіновано. Більш того, основний підсвідомий мотив, що додається до вищезазначених, є підвищення самооцінки. І заняття спортом її дійсно підвищують.

Щоб мати сильну мотивацію, потрібна причина, яка буде потужною, надійною та переконливою. Співробітник повинен дійсно цього забажати, його мотивація повинна бути справжньою – це не збіг, що великі відомі люди були надихнені своїми мріями. Тим не менш, колись відчуття рутини буде превалювати, тоді дуже важко дотримуватися режиму тренувань та взагалі мотивувати себе на заняття спортом. Для збереження мотивації потрібно:

1. Чітко та правильно ставити перед собою мету з нагадуванням про прагнення досягнення якогось зазначеного результату (розміщення на видимих місцях мотиваційних цитат, зображень людей з гарним спортивним тілом тощо).

2. Правильне харчування, яке може впливати на мотивацію в тренувальному залі, піднімати настрій на день та стабілізувати енергетичний баланс.

3. Встановити будильник з відношенням до його спрацьовування як “час діяти” (або при неможливості планування з-за ненормованого робочого часу – встановити себе визначений час з моменту прибуття з роботи).

4. Придбати комплект нового спортивного одягу, адже купівля якісної красивої спортивної форми викликає бажання неодмінно її надягти.

5. Долучати до тренувань товаришів та колег, так як змагальний дух має значний мотивувальний ефект.

6. Урізноманітнювати тренування, щоб їх одноманітність не навіювала рутинні настрої.

7. Підбирати музикальний “плейлисту” для активування вироблення адреналіну, що помітно підвищує результати тренувань.

8. Відслідковувати прогрес занять спортом (кількість разів, час виконання, візуальний ефект тілобудови і т.і.).

Крім того, під час занять спортом на початкових етапах не потрібно порівнювати себе з іншими, завжди знайдуться ті, хто краще. Тому змагайтеся із собою, ставте перед собою мету та досягайте її. Також новачки стикаються з такою проблемою, коли після перших занять, як правило, охоплює ейфорія – починаєш по іншому відчувати своє тіло, стає помітним прогрес, виникає бажання покращувати результат, а потім виникає період застою – результати не покращуються порівняно тривалий час. Це доволі складний момент для кожного спортсмена, але потрібно перетерпіти, спрямувати увагу на відточування техніки, не знижуючи інтенсивності тренувань.

Навіть якщо людина не займається спортом професійно, то потрібно приймати участь у аматорських змаганнях, що дасть можливість крім отримання нових позитивних емоцій ще й знайти однодумців.

При можливості обрання часу на роботу в тренажерній залі та плануванні індивідуального тренування на вулиці чи дома, слід враховувати наступні рекомендації (для людей зі звичайним добовим режимом життєдіяльності):

- бігати для схуднення потрібно до сніданку, а фітнес-навантаження отримувати краще вдень чи ввечері,
- розтягування та розвиток гнучкості краще виконувати вдень,
- з правильним харчуванням працювати “на масу” в тренажерній залі можна і зранку, і вдень, і ввечері, але краще ввечері,
- займатися оздоровчими циклічними навантаженнями слід відразу після робочих часів,
- йога та східні гімнастики дадуть користь під час сходу або заходу сонця.

Якщо мотивацією до занять спортом колективу турбується керівник організації, то, як правило, слід по-перше, крім відведення під заняття спортом часу, звернути увагу на місце проведення тренувань. Багато керівників зупиняються на бігових тренуваннях, так як цей вид спорту є доступним завжди й усюди. Доречи, в результаті постійних бігових

тренувань зростає стійкість до втоми, що позитивно відображається на ефективності не тільки тренувань а й працездатності за основним профілем діяльності (співробітники стають більш зосередженими та результативними). З часом співробітників перестає цікавити процес заради процесу, всі бажають бачити результат – стає важливим “перетнути фінішну смугу” (не тільки на біговій дистанції, а й в робочих завданнях). А участь у змаганнях допомагає підтримувати ентузіазм у співробітників. Трохи з часом співробітники починають розуміти, що їх функціональні можливості набагато ширші ніж у більшості людей, вони стають більш організованими, дисциплінованими, цінуючими власний час та при цьому вмотивованими на результат та досягнення. І ті з колективу, хто пробіжить не один забіг пліч-о-пліч, починають себе сприймати як КОМАНДА.

Отже, мотивація співробітника до занять спортом повинна надходити від нього самого з усвідомленням необхідності та обов’язковості цих занять. Але ж набуті навички в майбутньому можуть зберегти здоров’я та навіть життя, а тренування в цілому ефективно вирішити завдання по укріпленню здоров’я та розвитку фізичних здібностей людини, збереженню здоров’я та рухливих навичок в середньому та зрілому віці [2]. А що стосується мотивації “зверху”, то від змагань з бігу чи футболу значно більше користі для згуртовування колективу ніж від корпоративів – співробітники стають міцнішими фізично та перетворюються у дієву дружню команду.

Список використаних джерел

1. Інструкція з організації фізичної та вогневої підготовки в Службі безпеки України, затверджена наказом Служби безпеки України від 06.07.2010 № 369, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 10.09.2010 за № 792/18087.
2. Пономарьов В.О., Коновалов В.В. (2019) Необхідність активного та здорового образу життя для високого рівня працездатності працівників / “Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони” (19 квітня 2019 року, м. Харків, ІПЮК для СБУ) // Матеріали регіонального круглого столу. Випуск 3. – Харків: ФОП Бровін О.В., 2019. – 308 с. (сс. 169-175).

Пугач В.В., викладач кафедри загальновійськових дисциплін
Петрук О.В., старший викладач кафедри загальновійськових дисциплін
Зміївський Г.В., старший викладач кафедри загальновійськових дисциплін
Військово-юридичний інститут Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого

ЗАСТОСУВАННЯ ПРИЙОМІВ ПРОВОКАТИВНОЇ ПЕДАГОГІКИ ПРИ ВІДПРАЦЮВАННІ ПИТАНЬ МІННОЇ БЕЗПЕКИ В ХОДІ ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ “ІНЖЕНЕРНА ПІДГОТОВКА”

Реалізація Закону України про протимінну діяльність [1], досвід проведення операції Об'єднаних сил (Антитерористичної операції), тактичних і тактико-спеціальних навчань усіх рівнів підкреслює необхідність формування мінної безпеки у військовослужбовців ЗС України та інших військових формувань.

Організаційні та педагогічні аспекти формування питань мінної безпеки регламентовані в [2]. Вивченню питань підготовки фахівців інженерно-саперних підрозділів з урахуванням викликів сучасності приділялася увага в роботах [3, 4, 5]. На використання активних методів навчання при викладанні питань мінної безпеки було акцентовано в роботах [6, 7, 8, 9].

Для формування у тих, хто навчається стійких умінь та навичок щодо дій на замінованих ділянках місцевості, як правило, застосовуються комбіновані методи навчання, основу яких складає метод вправ [2, с.35 – 36].

З досвіду викладання питань мінної безпеки видно, що багаторазове, автоматичне відпрацювання одних і тих же елементів не завжди стає запорукою поставлених навчальних та виховних цілей через відсутність формування критичного мислення та розумної ініціативи у курсантів.

Нав'язані керівниками занять шаблони при діях на замінованих ділянках місцевості або забуваються або відторгаються тими, хто навчається з їх особистісних психофізіологічних причин. Навчаємі не можуть адекватно діяти при швидкоплинних змінах тактичної обстановки та великому емоційному навантаженню.

Одним з шляхів подолання цього негативного фактору є використання в ході проведення занять з дисципліни “Інженерна підготовка” прийомів провокативної педагогіки.

Провокативна педагогіка – це розділ прикладної педагогіки, який вивчає методи вирішення поставлених завдань з використанням педагогічної провокації [10, с.1920]. В її основу покладений виклик тим,

хто навчається, що провокує зворотну реакцію особистості на подоланні негативного педагогічного впливу, який у підсумку формує через особистісний спротив позитивні ресурси психіки: самореалізацію, самовизначення, саморозвитку. Але, слід відзначити, що при відпрацюванні питань мінної безпеки можливо використовувати тільки прийоми провокативної педагогіки, не виділяючи їх у якості основного методу проведення занять.

Провокація науково-педагогічного працівника в ході викладання питань мінної безпеки формується трьома шляхами.

По-перше, це обладнання місця проведення занять з хибними елементами тактичної обстановки. Так, при підготовці робочих місць повинні бути обладнані хибні (несправжні) елементи навчально-матеріального забезпечення, а саме: демаскуючі ознаки мінно-вибухових пристроїв, які не встановлені (скопаний ґрунт, бугорки дерену, що розташовані в геометрично правильному порядку, натяжні датчики цілей або саперні дроти без мін); покажчики мінних полів, які не співпадають з межами реальних; навчальні мінно-вибухові засоби, що встановлені нетипово; маркування “виявлених” хибних мінно-вибухових пристроїв табельними або альтернативними засобами тощо).

По-друге, це зовнішній негативний вплив на емоційний стан тих, хто навчається. На нього можна вплинути імітаційною групою, яка виконує функції ДРГ противника з застосуванням засобів імітації (пострілами зброї, спорядженої холостими патронами, підривами вибухових пакетів, застосування аерозольних засобів тощо). Крім того негативний емоційний стан навчаємих можна сформувати шляхом візуалізації наслідків підривів на мінно-вибухових пристроях (“скривавлені” бинти або елементи форми одягу; підпалені шини тощо) або трансляванням записів криків поранених тощо.

По-третє, що і є основним, особистий провокативний вплив науково-педагогічного працівника, який здійснюється вербальними і невербальними методами на всіх етапах проведення заняття за виключенням вступної частини і підведення підсумків. Провокативними можуть бути відмінності між вербальною і невербальною формами надання навчальної інформації з боку керівника заняття. Як варіант, провокативними можуть бути і коментарі щодо відпрацювання тими, хто навчається навчальних питань. В коментарях керівником заняття може надаватися хибна інформація, яка не відповідає теоретичним основам, отриманим раніше на лекційних або групових заняттях.

При правильній організації складових елементів заняття з використанням прийомів провокаційної педагогіки перші результати відпрацювання курсантами навчальних питань повинні бути негативними.

При аналізі відпрацювання елементу заняття у тих, хто навчається формується усвідомлення причин невдач, що спонукає їх при наступному відпрацюванні навчальних питань працювати більш свідомо, активно і раціонально.

При підведенні підсумків виконання елементу заняття науково-педагогічний працівник повинен ясно і чітко довести до курсантів основні фактори, що вплинули на негативні результати їх роботи, вказати на шляхи їх подолання і досягнення позитивних результатів.

Послідовність і забезпечення проведення заняття з питань мінної безпеки повинно бути ретельно підготовлене і чітко хронометровано. Педагогічних провокацій не повинно бути занадто багато і всі вони повинні жорстко контролюватися керівником заняття.

Використання прийомів провокативної педагогіки при відпрацюванні питань мінної безпеки в ході викладання дисципліни “Інженерна підготовка” було успішно апробовано з курсантами Військово-юридичного інституту НЮУ імені Ярослава Мудрого у 2018 – 2019 навчальному році.

Таким чином, використання прийомів провокативної педагогіки при відпрацюванні питань мінної безпеки дозволяє поглибити знання, сформувати необхідні уміння та навички діяти творчо та нестандартно у різних умовах тактичної обстановки при потраплянні на заміновану ділянку місцевості.

Список використаних джерел:

1. Закон України про протимінну діяльність. 6 грудня 2018 р. № 2642-VIII / База даних «Законодавство України / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua>
2. Інструкція з правил поведіння військовослужбовців на місцевості на яких є вибухонебезпечні предмети та дотримання заходів мінної безпеки / Затверджена Наказом Начальника Генерального штабу ЗС України від 19.01.2018 № 161. – 138 с.
3. Дяков, С.І. Методичні засади ТСП майбутніх офіцерів інженерних військ: дис. ... кандидата пед. наук : 13.00.02 / Дяков Святослав Іванович. – Кам'янець-Подільський, 2011. – 337 с.
4. Окіпняк Д.А., Малюк В.М., Окіпняк А.С. Інтерпретація та обґрунтування моделі фахівця з розмінування з урахування вимог сьогодення // Молодий вчений. № 12.1 (40) грудень, 2016 р. – С.491 – 496.
5. Окіпняк Д. А. Професійна підготовка саперів: навчально-методичний посібник з відбору кандидатів на навчання фахівців гуманітарного розмінування / Д. А. Окіпняк Ю. О. Фтемов, С. І. Дяков, та ін. – Львів: АСВ, 2014. – 43 с.
6. Пугач В.В., Гишко Г.Б., Веденікін Г.П. Досвід застосування активних методів навчання при викладанні питань мінної безпеки // Освітній процес: методика, досвід, проблеми. № 3 – 4 (141 – 142). – Х: ХНУПС, 2017. – С.24 – 27.

7. Пугач В.В., Гишко Г.Б., Веденікін Г.П. Досвід застосування активних методів навчання при викладанні питань мінної безпеки // Актуальні питання забезпечення службово- бойової діяльності правоохоронних органів та військових формувань. Матеріали регіонального круглого столу. 19 травня 2017 р. – Х: ІПЮК для СБУ НЮА. – С.41 – 44.
8. Радченко К.Ю., Пугач В.В., Петрук О.В. Педагогічні аспекти підготовки груп розмінування підрозділів та частин Збройних сил України // Актуальні питання забезпечення службово- бойової діяльності правоохоронних органів та військових формувань. Матеріали регіонального круглого столу. 19 квітня 2019 р. – Х: ІПЮК для СБУ НЮА. – С.181 – 184.
9. Пугач В.В., Петрук О.В., Зміївський Г.А. Шляхи підвищення рівня інженерної підготовки курсантів вищих військових навчальних закладів при застосування метода військово- професійної гри // Актуальні проблеми розвитку традиційних і східних єдиноборств. Збірник наукових праць «Логос» з матеріалами XIII міжнародної наук.-метод. конференції . 1 листопада 2019 р. – Х: Європейська наукова платформа. – С.20 – 23.
10. Енин А.В. Провокативная педагогика как прививка от нравственной патологии // Фундаментальные исследования. – 2013. – № 11 – 19. – С.1919 – 1923.

Стародубцев С.О., доцент кафедри ТСП, Національної академії Національної гвардії України, кандидат військових наук, доцент.

Романюк В.А., доцент кафедри ТСП, Національної академії Національної гвардії України, кандидат технічних наук, доцент.

ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ, ЯК ОСНОВА САМООСВІТИ

В умовах розвитку інформаційного типу суспільства, посилення глобалізаційних тенденцій та впливів, розширення відкритості суспільства та підвищення мобільності соціальних суб'єктів формуються нові вимоги до освіти, її форм та можливостей з урахуванням досягнень, спеціалізації та традицій.

Тенденція розвитку вищої освіти – це орієнтація освіти на особу яка навчається, досягнення розумного співвідношення між традиціями й новаціями, поява нового навчального середовища, яке ґрунтується на сучасних технологіях.

Однією з найважливіших проблем, що стоять як перед вищою школою так і перед військовою освітою є підготовка висококваліфікованого спеціаліста. Особи, які навчається, повинні не тільки отримувати знання з дисциплін, оволодівати уміннями і навичками використання цих знань, методами дослідницької роботи але і вміти самостійно накопичувати та використовувати в своїй професійній діяльності інноваційні досягнення.

«...Людина повністю оволодіває лише тим, що добувається своєю працею» С.Л.Рубінштейн [1].

Тому саме самостійна робота розглядається з одного боку як вид діяльності що стимулює активність, самостійність, пізнавальну цікавість, і як основа самоосвіти, напряду до подальшого підвищення кваліфікації, а з іншого – як система заходів або педагогічних умов, що забезпечують керівництво самостійною діяльністю осіб які навчаються.

Основне завдання вищої освіти – в формуванні творчої (службової, для військових) особистості спеціаліста, здатного до самовдосконалення, самоосвіти, інноваційної діяльності. Вирішення даного завдання навряд чи можливо лише шляхом передачі знань в готовому виді від викладача до осіб які навчаються. Необхідно перевести особу яка навчається із пасивного стану користувача знань до активного їх творця, який вміє формулювати проблему, аналізувати шляхи її рішення, знайти оптимальний результат та довести його вірність.

Реформа вищої освіти пов'язана по своїй суті з переходом від парадигми навчання до парадигми освіти. При цьому самостійна робота (СР) є не тільки важливою формою навчального процесу але повинна стати його основою.

При організації навчального процесу за принципами кредитно-модульної системи (КМС) зростає частка самостійної роботи, що передбачається європейською освітньою практикою. Основна акцентована перевага КМС – це необхідність систематичної роботи осіб, які навчаються, протягом всього терміну навчання.

Необхідно відзначити, що самостійна робота є однією з важливих проблем, значущою складовою навчального процесу і тому формування спроможності слухачів (курсантів, студентів) до самостійної роботи є проблемою всього ВВНЗ.

Основними причинами труднощів, з якими стикаються слухачі (курсанти, студенти) при організації самостійної роботи, є часові обмеження, великий обсяг навчального навантаження, велика кількість завдань для самостійної роботи, а для курсантів ще і вимушені пропуски – наряди, роботи тощо. В процесі самостійної роботи у курсантів виникають психологічні, пізнавальні бар'єри, передусім обумовлені низьким вихідним рівнем знань і невмінням здійснювати логічні операції. Ці бар'єри необхідно передбачити, своєчасно діагностувати, здійснювати корекцію навчальної діяльності. Тому невідкладними завданнями є допомога курсантові в організації роботи в аудиторії та в поза аудиторний час, дієвий та своєчасний контроль організаторів навчально-виховного процесу Академії.

Одним з аргументів для підвищення ефективності такої роботи можуть бути позитивні наслідки систематичної самостійної роботи, що сприяє набуттю навичок самостійного отримання знань (що важливо в умовах реалізації принципу безперервної освіти), розвитку волевих зусиль та навичок самоконтролю (що розвиває особистість), дозволяє глибше вивчити навчальний матеріал [5].

Одним із найбільш ефективних напрямів в навчальному процесі, який розвиває самостійну творчу діяльність досить сильно стимулюючий отримання та закріплення знань є організація СР під керівництвом викладача. При цьому особлива актуальність СР під керівництвом викладача досягається при вивченні спеціальних дисциплін, оскільки стимулює осіб які навчаються слухачів (курсантів, студентів) до роботи з необхідною літературою, відпрацьовує навички прийняття рішень [2].

З іншого боку, сучасна соціокультурна ситуація, по суті задає вимоги розвитку системи вищої освіти, в якій уміння самостійно працювати в навчальному процесі стає доволі наявною необхідністю. З іншого боку, ефективна реалізація самостійної роботи залежить від зацікавленості в досягненні результату в тому числі від стійкої мотивації [3].

Основними видами мотивації самостійної роботи (як психологічного аспекту) осіб які навчаються є:

1. Зовнішня мотивація – залежність професійної (службової) кар'єри від результатів навчання в ВВНЗ.
2. Внутрішня мотивація – схильність осіб, які навчаються слухачів (курсантів, студентів) їх здібностей до навчання у ВВНЗ. Нею можливо керувати в період до вузівської підготовки шляхом використання тестів при виборі спеціальності, обґрунтованої рекомендації при визначенні напрямку освіти.
3. Процесуальна (навчальна) мотивація. Її прояв в розумінні осіб які навчаються, корисності роботи що виконується, психологічної направленості, важливості роботи що виконується як в плані розширення кругозору та ерудиції спеціаліста.

Необхідно явно показати, що результати самостійної роботи допоможуть йому краще зрозуміти лекційний матеріал, лабораторні роботи відпрацювати інші завдання (реферат, доповідь, виступ). Велике значення дає включення завдань на СР складовою частиною в курсову роботу, тим паче в дипломний проект. Контроль в СР повинен стати мотивуючим фактором навчальної діяльності слухачів, курсантів, студентів. Необхідно включати результати виконання завдань СР в показники поточної успішності, білети, тести і в питання що виносяться на залік (екзамен), від

оцінок яких залежить рейтинг слухачів, курсантів, студентів та підсумкова оцінка. При цьому необхідно враховувати моральну зацікавленість у формі загального визнання (кращих в Академії, на факультеті, зі спеціальності, в групі). Дуже важливо наближатись до того, щоб уже на молодших курсах СР стала метою розширення і закріплення знань та навичок, які набуваються слухачами, курсантами, студентами на традиційних формах занять. На старших курсах СР повинна допомогти в розвитку творчого потенціалу осіб, які навчаються. Завдання може мати індивідуальний, груповий чи комплексний характер. Але контроль виконання СР, підсумки по СР повинні бути обов'язково індивідуальними.

Найголовніші навички самостійної навчальної роботи – це пошук інформації, читання та засвоєння нових знань. Більшість осіб, які навчаються не отримують навичок пошуку інформації і тому користуються готовим «пакетом знань» – пошуком підготовлених рефератів, доповідей із мережі «Інтернет» навіть не вдаючись до суті самого питання та ознайомлення з інформацією до її роздрукування. Споживча настанова на отримання готових знань показує про відсутність системності знань у осіб, які навчаються. Перепрацьовувати отриману інформацію та трансформувати її в знання – дуже нелегке завдання і завдання педагога навчити цьому.

Основні фактори успішної навчальної діяльності все більше зміщуються із сфери репродуктивного навчання в сферу психічного стану і активної свідомості, які не доступні ні прямому ні опосередкованому зовнішньому контролю. У відповідності до цього, головне значення в процесі навчання повинно належати контролю з боку особи, яка навчається, за особистими діями, повному усвідомленню цілей і наслідків своєї діяльності.

Таким чином, при організації СР необхідно враховувати фактори, які б допомагали ефективному формуванню навичок активної пізнавальної діяльності слухачів, (курсантів, студентів) і самостійності в набутті знань.

До числа обов'язкових факторів можна віднести:

- наявність зацікавленості в досягненні мети (стійкої мотиваційної діяльності);
- контроль СР викладачем повинен бути мотивуючим фактором навчальної діяльності слухачів, (курсантів, студентів) в основі якого повинен бути індивідуально-особистісний підхід;
- навчання і стимулювання роботи слухачів (курсантів, студентів) з науковою літературою, монографіями і науковими періодичними виданнями;

- формування ситуацій успіху на занятті, яку дозволяє формувати високу самооцінку, впевненість в своїх силах і високий рівень тяги до знань тих хто навчається;
- використання і стимулювання вольових процесів, які сприяють посиленню мотиву навчальної дії.

Заявником (в нашому випадку командуванню внутрішніх військ) поряд з досягненнями академічних успіхів потрібно щоб фахівці відповідали та мали і інші якості, а саме:

- мали добре сформовані навички службової усної і писемної комунікації;
- розуміли основи математики і загальних наук;
- володіли навичками роботи з інформаційними технологіями;
- критично думали;
- відчували необхідність в безперервному навчанні;
- уміли працювати та керувати колективом (підрозділом);
- були творчими та ініціативними;
- були самодисциплінованими, здібними до постійної роботи (служби), що потребує значних зусиль;
- демонстрували свою культурну сприйнятливість;
- були зорієнтовані на результат та не боялись приймати самостійні рішення.

Відповідність даним критеріям можливе в першу чергу якщо у слухачів (курсантів, студентів) сформовані навички самостійності в отриманні знань та високий рівень пошукової активності.

Якісна організація самостійної роботи курсантів, слухачів, студентів дає значні переваги а саме:

1. Отриманий окремим суб'єктом (особою, яка навчається) результат у виді його «експортної моделі» стає суспільним набутком. Проходить перехід інформації до знань. Цим обумовлена значимість заключного етапу в вирішенні творчого завдання та необхідності його присутності в самостійній роботі при виконанні любого завдання.
2. Здійснюється набуття додаткових вмінь виражати матеріал в письмовій формі; розвиток через мову (як спосіб формування думок за допомогою мови); формування здібностей до комунікації.
3. Змінюється роль викладача в СР. З традиційно-контролюючої функції акцент його діяльності переноситься на функцію управління зовнішніми факторами: формування установок, визначення характеру інформаційного оточення, включення самостійного

завдання в структуру заняття (лекційного, семінарського, практичного і т.д.), вибір методів роботи у відповідності з наміченими цілями і т.д. Керуючись зовнішніми факторами викладач створює умови для розвитку внутрішньої самостійності – цільових і вольових установок, рефлексії, усвідомлення цінностей. [4].

Таким чином СР, у вищій освіті, розглядається в якості діяльності, як напрямок пов'язаний з розвитком та самореалізацією особистості майбутнього спеціаліста і практичним застосуванням отриманих знань в професійній діяльності (службі). Але для формування у слухачів (курсантів, студентів) готовності до СР необхідно, щоб в процесі навчання здійснювалось постійне збільшення їх управляючих функцій в усіх ланках навчальної діяльності з розрахунком, щоб питома вага елементів самоосвіти постійно збільшувалась, забезпечуючи їм більш активну позицію в навчанні.

Список використаних джерел:

1. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии в 2т. / С.Л. Рубинштейн – М. Педагогика, 1989. – т.1. – 468 с.
2. Ковалевский И. Организация самостоятельной работы студента. / И. Ковалевский // Высшее образование в России, 2000. – №1. С.114-115.
3. Сарсембаева Э.Ю. Психологическое сопровождение организации самостоятельной работы студента / Э.Ю. Сарсембаева // Вестник педагогических инноваций, 2009. – №2(18). – С.78-86.
4. Омарова Г.А. Самообразование как средство формирования профессионально-личностной компетентности студентов // Г.А.Омарова Инновации в образовании, №2 февраль. 2010. – С.88 - 94.
5. Михайлова К., Зверко Т., Європейські освітні норми у практиці вітчизняних ВНЗ: студентські оцінки перших років упровадження // К Михайлова, Т. Зверко // Вища школа. 2010. – №2. – С.34-40. – Х.: ХНУР, 2018. – випуск № 194. – С. 23-28.

Фурса В.В., викладач кафедри ТСП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Марищенко Я.С., курсант 2 курсу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Поливанюк В.Д., доцент кафедри ТСП факультету ПФППД Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПІДГОТОВКИ КАДРІВ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ

Формування кадрового фонду сектору безпеки та оборони, зокрема поліцейських служб, повинно забезпечувати реалізацію політики безпеки та

оборони, а також сприяти ефективному виконанню покладених на нього завдань. Зокрема, ведучи мову про Міністерство внутрішніх справ, якісна підготовка фахівців буде слугувати високому професійному рівню та спроможності забезпечувати публічну безпеку і порядок у державі. За даними Рахункової палати, 7 ЗВО МВС за останні два роки (2017-2019 рр.) здійснили випуск 24,1 тис. фахівців, з яких лише третина (7,3 тис. осіб) розподілена в НПУ та Експертну службу МВС. Решта дипломованих фахівців (16,8 тис. осіб) обирали вільне працевлаштування. У цьому вбачаємо недоліки у реалізації Концепції реформування освіти в Міністерстві внутрішніх справ України від 25.11.2016 № 1252, тому пошук засобів вирішення вбачаємо у ознайомленні із зарубіжним досвідом[1].

Метою нашого дослідження є встановлення особливостей системи підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони, зокрема, поліцейських служб зарубіжних країн, та застосування такого для України. З аналізу досліджень та публікацій можна виділити наступні прізвища вчених, що займалися даною проблематикою: В.Л. Костюк, П.М. Бирюкова, О.М. Бандурко, В.В. Сокурєнко, М. В. Лошицький, М.І. Іншин та ін.

Кожна країна має різноаспектний досвід з підготовки відповідних кадрів, що проявляється у ланці специфічних особливостей, оскільки мають довготривалу історію, великий досвід боротьби зі злочинністю й охорони громадського порядку, тісні взаємозв'язки між собою. Науковцями Харківського національного університету внутрішніх справ були представлені основні принципи з підготовки кадрів у розвинених країнах зарубіжжя, вбачаємо необхідність у їх перерахуванні:

- розгалуженість і різноманітність поліцейських систем, наявність поліцейських органів у різних міністерствах і відомствах, незалежність їх між собою;
- соціальна спрямованість роботи;
- відкритість, гласність, постійна апеляція до громадської думки при вирішенні складних ситуацій, що виникають у практичній діяльності;
- активна діяльність громадських добровільних об'єднань, що спрямована на підтримку й допомогу поліції;
- високий професіоналізм поліцейських служб та соціальна спрямованість роботи[2, с. 6].

Існують окремі особливості щодо відбору кандидатів до роботи у спеціальних службах оборони: по перше, здійснюється ретельний аналіз та первинна підготовка кандидатів, з метою випробування фізичних, інтелектуальних та психологічних здібностей. Наприклад, у Франції

проводяться «мокрі» та «сухі» тести в ході яких перевіряється психологічна стійкість, оскільки використовуються службові собаки. Свої сили вони також випробують у спарингу на рингу, після чого виконують перевірку знань з історії, географії, політики та ін.

У США професійну підготовку здійснюють у міжвідомчій правоохоронній навчальній центрі – FLETC[2, с. 3], Німеччина здійснює таку підготовку в Академії Федеральної поліції, де кандидати проводять низку випробувань, що складаються зі здачі нормативів фізичної підготовки, медичного огляду, кваліфікаційної бесіди [3, с. 7]. Цією організацією також здійснюється підготовка працівників інших державних служб, зокрема, морської поліції, митниці.

Щодо підготовки кадрів в Україні на сьогодні маємо шляхи вдосконалення, через здійснення таких заходів:

- 1) надання нормативного визначення статусу ЗВО, що здійснюють підготовку поліцейських;
- 2) поняття «специфічні умови навчання» потребує законодавчого закріплення та тлумачення;
- 3) розроблення новітніх положень щодо спеціальної системи навчання та підготовки фахових кадрів для роботи у секторі забезпечення публічного порядку[4, с. 18].

Отже, з проведено аналізу постає необхідність у регулюванні основних завдань системи освіти, що потребує докорінних змін: здатність здійснювати ефективну підготовку правоохоронців та працівників системи оборони гарантує зменшення неефективного використання державних видатків на потребу таких кадрів, а найголовніше забезпечить національну безпеку країни, оскільки тільки такі фактори як професіоналізм та освіченість здатні забезпечити повну реалізацію повноважень покладених на фахівців оборонної сфери.

Список використаних джерел:

1. Про результати аудиту ефективності використання бюджетних коштів, виділених міністерству внутрішніх справ України на підготовку кадрів вищими навчальними закладами із специфічними умовами навчання: рішення Рахункової палати від 25.06.2019 № 14-2. URL: https://rp.gov.ua/upload-files/Activity/Collegium/2019/14-2_2019/Zvit_14_2_2019.pdf (Дата звернення: 30.03.2020)
2. Бугайчук К.Л., Гончаренко І.Б. та ін. Закордонний досвід підготовки кадрів для сил сектору безпеки та можливості його використання в Україні: наук.-метод. ХНУВС, Харків, 2016. 120 с.
3. Михайлова Ю. О. Особливості системи підготовки кадрів для сектору безпеки та оборони у провідних країнах світу. Innovative solutions in modern science № 4 (4). Дубаї, 2016.

4. Андреев А. Перспективні напрямки вдосконалення підготовки кадрів для Національної поліції України у вищих навчальних закладах із специфічними умовами навчання. Visegrad Journal on Human Rights: міжнар. прав.видан. 2/2. Словацька республіка, 2017. с. 198

Чорноус В.Д., старший викладач кафедри ОТП Національної академії Служби безпеки України

Шовкун В.М., заступник завідувача кафедри ОТП Національної академії Служби безпеки України

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЛАЗЕРНОГО ЕМУЛЯТОРА ПІСТОЛЕТА У ПРОЦЕСІ ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ

Сьогодення ставить нові високі вимоги до професійної підготовки фахівців у ВНЗ СБ України. Події, що відбуваються на Сході держави, участь фахівцями сектору безпеки у операції Об'єднаних сил збільшує ймовірність використання, а іноді – й застосовування вогнепальної зброї у процесі повсякденної професійної діяльності. Поряд із наявністю відповідних професійних знань та вмінь у них мають бути розвинені психологічні характеристики, що сприятимуть виконанню влучного пострілу.

Науковці та практики зазначають, що стрільба з особистої зброї є специфічним видом стрілецької підготовки, в основі якої – уміння технічно виконувати всі складові елементи влучного пострілу, поєднані із здатністю керувати своїм емоційним станом під час стрільби. Разом із тим, недостатньо уваги приділяється висвітленню процесу формування стрілецьких навичок з урахуванням техніки стрільби та індивідуально-психологічних особливостей стрілка. У спеціальній літературі досить поверхнево досліджено питання про те, що успішність навчання стрільбі з бойового пістолета залежить не тільки від утримання зброї однією або двома руками, тобто вибраної методики, а й від приділення достатньої уваги початковому етапу навчання, тобто зосередження на відпрацюванні окремих елементів стрільби за допомогою лазерного емулятора пістолета. Використання останнього дасть змогу стрільцю успішно опанувати кожен із технічних елементів стрільби, контролювати свої дії для виконання влучного пострілу, що позитивно впливатиме на формування стрілецьких навичок, розвиток впевненості у поведженні зі зброєю та підвищення якості вогневої підготовки загалом.

Тому, *метою публікації* є висвітлення особливостей застосування лазерних емуляторів пістолета для ліквідації найтипівіших помилок, що

виникають на початковому етапі навчання стрільбі з вогнепальної зброї.

Аналіз спеціальної літератури свідчить, що початковий етап вогневої підготовки характеризується виникненням у стрільця таких найтипівіших помилок, як:

- порушення балансу системи «стрілець-зброя»,
- неправильне утримання пістолета,
- очікування пострілу,
- неправильний натиск на спусковий гачок,
- «підловлювання» точки прицілювання,
- передчасне припинення прицілювання,
- прицілювання одним відкритим оком тощо.

Більшість із зазначених помилок (окрім помилки очікування пострілу, яку усувають лише під час стрільби з бойової зброї) можна ліквідувати за допомогою лазерного емулятора пістолета, який на сьогодні досить активно використовується у процесі навчання стрільбі.

Так, у навчально-виховному процесі НА СБ України з 2013 року на стрілецьких тренуваннях використовується мультимедійний інтерактивний тир. Його основними перевагами є:

- великий розмір екрану;
- можливість працювати з бойовою, пневматичною зброєю і лазерним емулятором;
- наявність більш ніж 90 фільмів-сценаріїв і 300 вправ початкових та спеціальних стрільб;
- можливість самостійно знімати фільми та розробляти вправи із власними сценаріями та варіантами розвитку подій;
- наявність спеціальної бази даних для зберігання результатів стрільби
- наявність системи зворотного вогню, що дає змогу проводити вправи-дуелі з бойовою зброєю.

Зазначений тир дає змогу відпрацьовувати початкові та спеціальні вправи на лазерних емуляторах пістолета (ПМ) та автомата (АК). Адже, загальновідомо, що знання, вміння та навички з вогневої підготовки стрільці-початківці набувають на теоретичних заняттях та розвивають на стрілецьких тренуваннях і навчальних стрільбах. На початковому етапі навчання стрілець отримує значну кількість інформації, яку потрібно добре засвоїти, зокрема: загальну будову пістолета, прийоми та правила стрільби, принципи роботи зброї, алгоритми стрільби. Опанування цього матеріалу ускладнюється тим, що відпрацьовувати його можна тільки під час практичних занять. Тому, з метою отримання максимально ефективного

результату стрільби на подальших заняттях, усі її технічні елементи на початковому етапі навчання відпрацьовуються з лазерним емулятором пістолета, в якому після натиску на спусковий гачок не має «віддачі» зброї та звуку пострілу. Зазначене знижує вірогідність виникнення деструктивних психічних станів та сприяє правильному виконанню стрільцем-початківцем прийомів стрільби, не відволікає його від натиску на спусковий гачок, прицільного приладу, правильного утримання пістолета. Відповідно, перший постріл з бойового пістолета відбувається уже за наявності здатності до комплексного застосування окремих елементів пострілу, доведених до автоматизму за допомогою лазерного емулятора пістолета. До того ж, застосування останнього дає змогу значно зменшити кількість занять для опанування навичок застосовування прийомів та правил стрільби із влученням у ціль, що підтверджує значний досвід викладацької діяльності авторів публікації (загалом 60% стрільцям-початківцям потрібно в середньому 6 практичних занять, щоб опанувати прийоми та правила стрільби для влучення у ціль; застосування лазерного емулятора дає змогу зменшити їх кількість до 4 занять).

Застосування лазерного емулятора пістолета є також однією із передумов успішного відпрацювання спеціальних вправ, які характеризуються: швидким натисканням на спусковий гачок, урахуванням часових обмежень, переміщенням з лінії вогню (розвороти, падіння та інші зміни положення стрільця), стрільбою на випередження та з різних положень (стоячи, з коліна, лежачи). Зазначені вправи відрізняються від звичного положення для стрільби, оскільки для здійснення влучного пострілу слід дотримуватись чітких прийомів виконання складних дій. При цьому, координація рухів за умови обмеження часу вимагає також урахування ефекту новизни, незвичного і дискомфортного положення тіла тощо. За таких умов дії стрільця та результати його стрільби значною мірою залежать від рівня розвитку в нього емоційно-вольових якостей, здатності мобілізуватися та концентруватися на завданні, уміння керувати своїм психоемоційним станом під час стрільби.

Тому, на першому занятті по виконанню такої стрільби за допомогою мультимедійного тиру та лазерного емулятора здійснюється відпрацювання вправи у повному обсязі із можливістю оцінити результати влучення на мішенях і розібрати помилки стрільця. Зазначене дає можливість стрільцю усвідомити і спробувати виправити свої помилки, що сприяє розвитку впевненості при виконанні такої ж вправи з бойовою зброєю. Так і усі подальші заняття рекомендовано розпочинати із виконання вправи з лазерним емулятором, після чого переходити до стрільби з бойовою зброєю.

Отже, враховуючи усі вищезазначені положення, можемо зробити

висновок, що для покращання влучень стрільцем у процесі виконання початкових та спеціальних стрілецьких вправ із особистої зброї доцільно застосовувати лазерний емулятор пістолета з метою ліквідації найтипівіших помилок, що можуть виникати під час стрільби. Зазначене дає змогу зменшити кількість занять, необхідних для опанування навичок комплексного застосовування прийомів та правил стрільби із влученням у ціль. Також тренування із лазерним емулятором пістолета сприятимуть удосконаленню у стрільця здатності контролювати свої дії для виконання влучного пострілу та подальшому розвитку впевненості у поведженні зі зброєю.

Шевченко Ю.В., старший методист ВНМ та НР ІПЮК для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ СПІВРОБІТНИКІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: НАВЧАННЯ МЕТОДАМ ПРОФІЛАКТИКИ ЕМОЦІЙНОГО ВИГОРАННЯ

У даний час триває масштабна трансформація вітчизняних органів безпеки – реформа СБУ передбачає побудову сучасної спецслужби, здатної ефективно нейтралізувати новітні загрози безпеці нашої держави, з неухильним дотриманням прав і свобод громадян. У цих умовах одне з центральних місць за своєю значимістю, за впливом на функціонування Служби безпеки України займає її комплектування висококваліфікованими кадрами, які володіють необхідними особистими та професійними якостями. Тому, набувають актуальності психологічні аспекти підготовки майбутніх співробітників спецслужби, процес формування у них необхідних вмінь та навичок.

Як на етапі навчання, так і в подальшій службовій діяльності ефективно виконання функціональних завдань визначатиметься не тільки інтелектуальними та фізичними можливостями курсанта, а і його здатністю проявляти відповідальність, емоційно-вольову стійкість, уміння приймати рішення та бажання продуктивно взаємодіяти з іншими членами колективу в умовах постійно зростаючого психічного напруження і втоми.

Майже одразу після зарахування на навчання до військових навчальних закладів (підрозділів) системи СБУ майбутні офіцери опиняються в нетипових для них соціальних умовах військового середовища: проживання в казармених приміщеннях, необхідності неухильного виконання розпорядку дня, несення

служби в добовому наряді, статутної регламентованості взаємовідносин, перенасиченості контактів з начальниками та однокурсниками в поєднанні з обмеженістю спілкування з рідними й близькими тощо. Все це відбувається на тлі динамічного навчально-виховного процесу, обмеженості часу на самостійну підготовку, необхідності здійснення постійного самоконтролю, подекуди несвоєчасної оцінки позитивних зусиль курсантів з боку командирів. Вказані фактори можуть стати детермінантами виникнення психічного напруження (стриманості, недовіри, підозрілості) як початкового етапу емоційного вигорання. Додатковим чинником, що сприяє цьому негативному процесу, є наявність у молодой людини внутрішньоособистісних конфліктів – зіткнення протилежно спрямованих мотивів, потреб, інтересів, цінностей, цілей.

За нашим переконанням, профілактика емоційного вигорання у майбутніх співробітників спецслужби починається з розпізнавання та розуміння суті проблеми.

У 1974 р. американський психіатр Г. Дж. Фрейденбергер (H.J. Freudenberger) вперше звернув увагу на цей феномен і описав його як «поразку, виснаження або зношення, що відбувається з людиною внаслідок різко завищених вимог до власних ресурсів і сил» [1]. На думку науковця, прояв синдрому «емоційного вигорання» призводить до виникнення дегуманізації, агресивності, песимізму, тривожності та інших руйнівних для особистості станів і якостей. Емоційне вигорання проявляється в умовах сильних емоційних навантажень й виражається в почутті байдужості, емоційного виснаження, знемоги, розвитку негативного ставлення до оточуючих та зниженні самооцінки. Емоційне вигорання виникає в результаті внутрішнього накопичення негативних емоцій без відповідної «розрядки» або «звільнення» від них, веде до виснаження емоційних, енергетичних і особистісних ресурсів людини.

За визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я (2011), синдром вигорання – це фізичне, емоційне або мотиваційне виснаження, що характеризується порушенням продуктивності в роботі й утомою, безсонням, підвищеною схильністю до соматичних захворювань, а також уживанням алкоголю та інших психоактивних речовин із метою отримання тимчасового полегшення, що має тенденцію до розвитку фізіологічної залежності й (у багатьох випадках) суїцидальної поведінки. Професійне вигорання у редакції «burnout» – «вигорання» як синдром має офіційний статус у Міжнародній класифікації хвороб 10-го перегляду (ICD-10): розділ 21, кластер «Z 73 – проблеми, пов'язані з ускладненнями управління власним життям», пункт «Z 73.0 – стан виснаження», що вказує на факт професійного вигорання як на стан початку хвороби.

За А. Морроу синдром емоційного вигорання має три стадії: І стадія характеризується зниженням позитивних емоцій, пов'язаних з роботою, виникненням почуття незадоволеності, тривожності, порожнечі; ІІ стадія проявляється в неприязні, зневажливому ставленні до людей; на ІІІ стадії емоційного вигорання особа стає байдужою, втрачає інтерес не тільки до своєї роботи, але і до себе і близьких людей [2, с. 38]. В. В. Бойко у структурі емоційного вигорання виокремив три фази: 1) напруга, для якої характерно переживання психотравмуючих обставин, тривога і депресія, невдоволення собою; 2) резистенція, що характеризується неадекватним вибірковим емоційним реагуванням, емоційно-моральною дезорієнтацією, розширенням меж економії емоцій, редукцією професійних обов'язків; 3) виснаження, що характеризується емоційним дефіцитом, емоційною відчуженістю, особистісною відчуженістю (деперсоналізацією), психосоматичними та психовегетативними порушеннями [3, с. 19].

Отже, перший крок у профілактиці емоційного вигорання – навчитися виявляти та нейтралізовувати негативний вплив детермінант психологічного напруження. До яких заходів слід вдаватися? Не існує простих або універсальних рішень. Важливо прийняти проблему і поступово розглядати, що саме вам потрібно і як пристосувати методи «приборкання стресу» до конкретної ситуації. Вбачається доречним комплексний підхід до покращення свого фізичного стану (якісний сон, правильне харчування, фізичні вправи), а також емоційно-вольової сфери (активний відпочинок, заняття улюбленою справою, спілкування з близькими та друзями, відвідування культурно-розважальних заходів, вправи для контролю своїх думок та емоцій). Також, не буде зайвою відповідна просвітницька та психокорекційна робота щодо моделей реагування на стресову ситуацію, використання технік зняття напруги, відпрацювання навичок конструктивної взаємодії тощо.

Таким чином, здатність своєчасно виявити та ефективно подолати стан емоційного вигорання – одна з складових професійної компетентності майбутнього співробітника органів безпеки, опанування якої має стати обов'язковим елементом навчально-виховного процесу курсантів військових навчальних закладів (підрозділів) системи СБУ.

Список використаних джерел:

1. Емоційне вигорання. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Емоційне_вигорання (дата звернення: 13.04.2020).
2. Хайрулін О. М. Психологія професійного вигорання військовослужбовців : монографія / за наук. ред. А. В. Фурмана. Тернопіль : ТНЕУ, 2015. 219 с.
3. Бойко В. В. Синдром емоціонального вигорання в професіональному общении. СПб., 1999. 105 с.

2. МІЖВІДОМЧА ВЗАЄМОДІЯ В РАМКАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Белай С.В., начальник кафедри військово-соціального та психологічного забезпечення оперативно-тактичного факультету Національної академії Національної гвардії України, доктор наук з державного управління, професор

Минько О.В., ад'юнкт докторантури та ад'юнктури Національної академії Національної гвардії України.

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ОКРЕМИХ РАЙОНАХ ДОНЕЦЬКОЇ ТА ЛУГАНСЬКОЇ ОБЛАСТЕЙ УКРАЇНИ

З розвитком міжнародного законодавства військові структури все більше діють з огляду на юридичні та етичні аспекти ведення бойових дій. Зменшення заподіяння супутньої шкоди місцевому населенню та формуванню в нього прихильного ставлення до дій військ лишаються одним з головних завдань військових формувань, що дотримуються цивілізованих правил ведення воєнних конфліктів. Значною мірою в цьому допомагає такий вид оперативного забезпечення як цивільно-військове співробітництво (ЦВС).

Поняття терміну цивільно-військового співробітництва (Civil-Military Cooperation, CIMIC) започатковано в країнах, що входять до НАТО. У арміях НАТО CIMIC є невід'ємною частиною сучасних багатовимірних операцій (*англ. multidimensional operations*), охоплює усі співпрацюючі сторони, задіяні у вирішенні конфлікту, та сприяє взаємній підтримці цивільного та військового компонентів [1].

ЦВС в Україні є систематичною, планомірною діяльністю військових формувань щодо взаємодії з органами місцевої виконавчої влади, громадськими організаціями та громадянами з метою формування позитивної громадської думки про діяльність військових формувань і забезпечення сприятливих умов для виконання покладених на них завдань та функцій, в тому числі щодо протидії терористичним загрозам [2].

З огляду на те, що у військових формуваннях України був відсутній значний багатолітній досвід організації ЦВС і лише з початком проведення антитерористичної операції в окремих районах Донецької та Луганської областей з 2014 року та в ході подальшого проведення операції об'єднаних

сил з 2018 року, була створена та почала працювати система ЦВС у Збройних сил України [3], зважаючи на відсутність наукових розробок з даної проблематики що у значній мірі обумовило закладати у якості фундаменту для створення української нормативно-правової бази для ЦВС у ході підготовки та проведення операцій (бойових дій) саме закордонний досвід, насамперед, військових формувань країн-членів НАТО.

Тому актуальною метою для здійснення подальших досліджень залишається проведення аналізу державного управління сучасним станом організації ЦВС в окремих районах Донецької та Луганської областей України починаючи з 2014 року та виокремлення відповідних проблемних питань для їхнього подальшого вирішення.

Для вивчення стану справ щодо ЦВС в окремих районах Донецької та Луганської областей України було проведено експертне опитування у вигляді анкетування. В якості респондентів було вибрано військовослужбовців та службовців Збройних Сил України які мали особистий практичний досвід виконання службово-бойових завдань в окремих районах Донецької та Луганської областей. Вибірка склала 20 респондентів. Кількість питань становила 12.

Аналіз результатів проведеного опитування свідчить про невизначеність з деякими відповідями тих, хто відповідав на опитування, стосовно ролі і місця Збройних Сил України в системі антитерористичної безпеки України. Це може бути наслідком передачі управління до Збройних Сил України в ході переходу від антитерористичної операції до операції об'єднаних сил та повільною переорієнтацією військовослужбовців-спеціалістів з ЦВС до реалій сьогодення.

Отже, за результатами опитування можливо зазначити, що існуюче законодавство та керівні документи не в повній мірі відповідають сучасним вимогам, щодо організації виконання службово-бойових завдань підрозділами ЦВС в окремих районах Донецької та Луганської областей. Також відповіді респондентів свідчать про актуальність питань вдосконалення державного управління щодо організації міжвідомчої взаємодії органів управління, підвищення рівня завчасної підготовки особового складу, всебічного забезпечення діяльності підрозділів ЦВС.

Таким чином можливо зазначити, що нарощування сил і засобів ЦВС буде значно впливати на взаємодію складових сектору безпеки і оборони України з місцевими жителями, громадськими та міжнародними організаціями, мас-медіа і, відповідно, сприятиме підвищенню ефективності виконання завдань за призначенням.

Національна гвардія України, як одна з важливих складових сил безпеки і оборони України, продовжує виконувати ряд важливих завдань як в зоні проведення операції об'єднаних сил, так і на решті території держави. Розвиток системи ЦВС у Національній гвардії України вимагає пошуку шляхів оптимізації діяльності підрозділів (спеціалістів) з ЦВС з огляду на різницю у завданнях ЦВС у місцях постійної дислокації та у районах урегулювання збройного конфлікту. Тому підняті проблемні питання будуть досліджуватись в подальших наукових дослідженнях.

Список використаних джерел:

1. NATO Civil-Military Cooperation (CIMIC) Doctrine. AJP-9. Brussels (2003).
2. Методичний посібник для військ (сил) з питань цивільно-військового співробітництва. Управління CIMIC Збройних Сил України, 167 (2019).
3. Цивільно-військове співробітництво Збройних Сил України. URL: <https://cimic.com.ua>.

Білоус І.А., курсант 2 курсу ІПЮК для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ВЗАЄМОДІЯ СКЛАДОВИХ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

З початком нового століття отримали розвиток нові технологічні процеси, що створило як нові можливості для розвитку суспільства так і нові загрози та виклики. Одним із таких є те, що під злочинний вплив може потрапляти віртуальна частина будь-якої сфери суспільства. Тому важливим завданням кожної спецслужби є забезпечення інформаційної безпеки не тільки держави, а й кожної людини. Метою даної роботи є визначення шляхів удосконалення взаємодії органів та підрозділів Сектору безпеки і оборони України, заради забезпечення інформаційної безпеки України.

Інформаційна безпека є складовою загальної безпеки та стрімко розвивається як у всьому світі, так і в Україні, глобальна інформатизація охоплює всі сфери держави – економічну, військову, політичну, промислову та. ін. Інформаційна безпека, як і будь-який інший об'єкт, має загрози, які посягають як на цілісність фізичну, так і її похідні.

Важливо виділити основні загрози національній безпеці України в інформаційній сфері, якими є: загрози комунікативного характеру у сфері реалізації потреб людини і громадянина, суспільства та держави щодо продукування, споживання, розповсюдження та розвитку національного

стратегічного контенту та інформації; загрози технічного характеру в сфері функціонування та захищеності кібернетичних, телекомунікаційних та інших автоматизованих систем, що формують матеріальну (технічну, інструментальну) основу внутрішньодержавного інформаційного простору.

Досі, законодавчо не визначено поняття інформаційної безпеки, але відповідно до Указу Президента Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про Доктрину інформаційної безпеки України», який визначає інформаційну безпеку України як національні інтереси України в інформаційній сфері такі як, забезпечення конституційних прав і свобод людини на збирання, зберігання, використання та поширення інформації, захист українського суспільства від агресивного впливу деструктивної пропаганди, розвиток та захист національної інформаційної інфраструктури, збереження і примноження духовних, культурних і моральних цінностей Українського народу, забезпечення розвитку інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційних ресурсів України, захищеність державної таємниці та іншої інформації, вимоги щодо захисту якої встановлені законом [1].

В сучасному світі інформаційна сфера займає значне місце в житті кожної людини тому вплив на свідомість людини та спільноти через засоби масової інформації, а також мережу Інтернет, можуть здійснюватися на шкоду державі та деморалізувати суспільство в цілому.

Забезпечення інформаційної безпеки держави та суспільства є основним завданням всіх державних, правоохоронних органів та служб, які входять до сектору безпеки і оборони. Закон України «Про національну безпеку України» визначає, що сектор безпеки і оборони України складається з чотирьох взаємопов'язаних складових: сили безпеки; сили оборони; оборонно-промисловий комплекс; громадяни та громадські об'єднання, які добровільно беруть участь у забезпеченні національної безпеки. Функції та повноваження сектору безпеки і оборони визначаються законодавством України. До складу сектору безпеки і оборони входять: Міністерство оборони України, Збройні Сили України, Державна спеціальна служба транспорту, Міністерство внутрішніх справ України, Національна гвардія України, Національна поліція України, Державна прикордонна служба України, Державна міграційна служба України, Державна служба України з надзвичайних ситуацій, Служба безпеки України, Управління державної охорони України, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Апарат Ради національної безпеки і оборони України, розвідувальні органи України,

центрального орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну військово-промислову політику [2].

Також, цим Законом визначено перелік та повноваження тих органів, завдання яких полягає у забезпеченні інформаційної безпеки держави. Служба безпеки України є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, що забезпечує державну безпеку, здійснюючи з неухильним дотриманням прав і свобод людини і громадянина, а саме протидію розвідувально-підбивній діяльності проти України; боротьбу з тероризмом; контррозвідувальний захист державного суверенітету, конституційного ладу і територіальної цілісності, оборонного і науково-технічного потенціалу, кібербезпеки, економічної та інформаційної безпеки держави, об'єктів критичної інфраструктури; охорону державної таємниці [2].

Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України Основними завданнями у сфері забезпечення інформаційної безпеки є: забезпечення формування та реалізація: державної політики у сферах криптографічного і технічного захисту інформації, телекомунікацій, користування радіочастотним ресурсом України, поштового зв'язку спеціального призначення, урядового фельд'єгерського зв'язку, захисту державних інформаційних ресурсів та інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом [2].

Відносно новим підрозділом Національної поліції є кіберполіція Національної поліції України.

До основних завдань Департаменту кіберполіції Національної поліції України належить участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики щодо попередження та протидії кримінальним правопорушенням, механізм підготовки, вчинення або приховування яких передбачає використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. А також сприяння у порядку, передбаченому чинним законодавством, іншим підрозділам Національної поліції у попередженні, виявленні та припиненні кримінальних правопорушень [3].

Наразі створюється єдина державна система цивільного захисту інформації, яка складається з функціональних і територіальних підсистем та їх ланок. Діяльність даних органів та підрозділів полягає у здійсненні з метою недопущення перешкоджання реалізації життєво важливих інтересів і потреб громадянина, суспільства і держави зовнішніми і внутрішніми загрозами національній безпеці в інформаційній сфері, що є запорукою сталого розвитку національного інформаційного простору

Особливого значення в контексті захисту кіберпростіру необхідно надати Службі безпеки України. Оскільки в межах законодавства визначено, що до безпосередніх завдань віднесено саме захист інформаційного простору нашої держави. Зазначені складові утворюють критично-важливі для держави об'єкти, завдання шкоди яким може негативно вплинути на державні інституції та суспільство в цілому.

Список використаних джерел:

1. Про Доктрину інформаційної безпеки України: Указ Президента України від 25 лютого 2017 року № 47/2017// Верховна Рада України офіц. веб-портал. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/47/2017>.
2. Закон України «Про національну безпеку України»: від 21 червня 2018 року № 2469-VIII // Верховна Рада України офіц. веб-портал. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.
3. Про підрозділ Департаменту кіберполіції Національної поліції України [Електронний ресурс]// Кіберполіція Національної поліції України : офіц. веб-сайт. - Режим доступу: <https://cyberpolice.gov>

Дзісь Д.В., курсант 2 курсу ІПЮК для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ШЛЯХИ ПРОТИДІЇ НЕЗАКОННИМ ЗБРОЙНИМ ФОРМУВАННЯМ СИЛАМИ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

В Україні відповідно до постанови Верховної Ради України Про Заяву Верховної Ради України "Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків" від 21.04.2015, 20 лютого 2014 року розпочалась збройна агресія Російської Федерації проти України. В свою чергу дана агресія поділялась на декілька фаз, одна з яких розпочалася у квітні 2014 року, коли контрольовані, керовані і фінансовані спецслужбами Російської Федерації озброєні бандитські формування проголосили створення "Донецької народної республіки" (7 квітня 2014 року) та "Луганської народної республіки" (27 квітня 2014 року).[2] Це призвело до створення незаконних збройних формувань на території України. Відповідно до примітки 1 ст. 260 КК України під збройними формуваннями (далі - НЗФ) слід розуміти воєнізовані групи, які незаконно мають на озброєнні придатну для використання вогнепальну, вибухову чи іншу зброю [1].

Виходячи з аналізу ходу бойових дій та вивчення суспільно-політичної обстановки у Луганській та Донецькій областях, що складалася протягом 2014 року, деякі науковці надають визначення НЗФ як воєнізовані

угруповання, що переслідують певні політичні, національно-сепаратистські або кримінальні цілі, озброєні різнотипною зброєю, не мають чіткої структури та єдиного управління, керуються авторитетними, політичними, військовими або кримінальними лідерами, ведуть для досягнення певних цілей озброєну боротьбу з органами державної влади, між собою, а іноді й проти мирного населення.

У структурі незаконних збройних формувань можна умовно виділити такі складові: ватажок та один (декілька) його помічників, що виконують роль “штабу” (як правило, лідер з місцевих мешканців або кримінального середовища, а також серед них можуть бути підготовлені особи з числа колишніх військовослужбовців або співробітників правоохоронних органів); група охорони ватажка, що супроводжує його та охороняє під час пересування; група розвідки та мережа розвідників (останні можуть бути із місцевих мешканців та не входять безпосередньо у незаконне збройне формування); зв’язкові; група диверсій та терору; стрільці. Можлива наявність спеціально призначених бойовиків для вирішення питань забезпечення своїх загонів озброєнням та технікою, боеприпасами, засобами зв’язку, харчами тощо. Можлива присутність імпровізованої “служби безпеки”, що виконує функції контррозвідки. Таким чином, на територіях з сильним сепаратистським рухом створилися озброєні загони “Луганська гвардія”, “Народне ополчення Донбасу”, “Армія Південного Сходу”, “Російська православна армія”, батальйони “Витязь”, “Русь”, “Сомалі”, “Призрак”, “Восток” тощо, які належать до незаконних збройних формувань. У цьому випадку вони мають структуру за типом військових частин і підрозділів: бригади, батальйони, роти, взводи. Значну частину бойовиків можуть складати кримінальні елементи. Тому бойові дії різних загонів бойовиків супроводжуються пограбуваннями, мародерством, іншими насильницькими діями. Бойові загони незаконних збройних формувань часто складаються за територіальним принципом. До них можуть входити мешканці одного населеного пункту (загони самооборони) чи району, області. Сучасний досвід проведення антитерористичної операції (АТО) продемонстрував, що у лавах незаконних збройних формувань знаходяться найманці з числа так званих добровольців з різних регіонів сусідньої Росії. Як правило, найманці є найбільш боєздатними та підготовленими бойовиками. Вони використовуються для виконання найскладніших завдань, що потребує високої кваліфікації у військових спеціальностях, а також як військові радники та інструктори для навчання бойовиків. Інколи найманці можуть складати основу загонів бойовиків, особливо, де присутня більшість так званих добровольців з Росії. Також

вони можуть об'єднуватися в окремі загони для виконання спеціальних бойових завдань, що спрямовані на диверсійно-розвідувальні дії або вчинення терористичних актів.

До окремої групи складу незаконних збройних формувань можна віднести військовослужбовців Збройних сил Російської Федерації та співробітників так званих приватних воєнних компаній. Їхніми завданнями є: керування процесом організації бойових загонів НЗВ; фахова підготовка бойовиків; у деяких випадках керування діями цих підрозділів під час виконання особливо важливих та складних завдань; організація постачання бойовикам озброєння та техніки; забезпечення бойових дій загонів бойовиків зв'язком та радіотехнічної розвідки і радіоелектронної боротьби; здійснення розвідувально-диверсійних заходів.

На певній стадії централізації управління незаконних збройних формувань їхніми ватажками організується навчальна підготовка для особового складу. Це обумовлено тим, що в умовах малої війни для ведення партизанських дій бойовикам необхідні особливі навички та вміння. Бойовики готуються за такими основними напрямками: вогнева підготовка; диверсійна справа; виживання в особливих умовах; маскування; пропагандистська діяльність серед місцевого населення, інженерна підготовка.

Бойові дії незаконних збройних формувань характеризуються такими особливостями: фронтальними діями підрозділами на тактичному рівні батальйон – рота; широким застосуванням засідок, мінуванням місцевості, створенням штучних загороджень шляхом пошкодження доріг, зривання мостів; відповідно організованою розвідкою з отриманням інформації про пересування військ від різних джерел (місцевого населення, зрадницьких елементів у місцевих правоохоронних органах); диверсійними та терористичними акціями з виведення з ладу об'єктів критичної інфраструктури.

Психологічне забезпечення протиправної діяльності – також найважливіший принцип діяльності бойовиків. Основна мета психологічного забезпечення – це формування високого бойового духу серед бойовиків та підтримання їхнього авторитету серед місцевого населення і, водночас, деморалізація військових сил та органів правопорядку. З цією метою бойовиками на Донбасі застосовується тотальна антиукраїнська пропаганда, проводяться інформаційно-психологічні операції направлені на дезінформацію населення. Для цього залучаються радіо, телебачення, друкарські видання тощо.

У сучасному збройному конфлікті на територіях Донецької та Луганської областей бойовики широко використовують такі способи дій: засідки; напади (нальоти); вогневі дії; снайперський вогонь; установа мінно-вибухових загороджень; різні за масштабом терористичні акти та диверсії.

Організація засідок – досить ефективний спосіб дій бойовиків у малій війні. Найбільш поширеними місцями організації засідок можуть бути мости; повороти доріг; гребні та схили висот; лісові масиви або лісопосадки; яри. За своїм цільовим призначенням засідки поділяються на засідки для стримання та засідки для знищення (захоплення). Вибір виду засідки знаходиться у прямій залежності від бойової (оперативної) обстановки, співвідношення сил (засобів), умов місцевості та інших чинників.

Напади (нальоти) найчастіше здійснюються бойовиками на такі об'єкти: блок-пости; пости охорони; контрольно-пропускні пункти; військові містечка комендатур та відділів прикордонної служби; контрольно-пропускні пункти через державний кордон; пункти технічного спостереження; склади; господарчі об'єкти; об'єкти транспортної інфраструктури. Напади (нальоти) здійснюються з метою знищення об'єкта нападу або нанесення йому пошкоджень і збитків. Перед нападами (нальотами) бойовиками здійснюється ретельна розвідка та дезінформування військових та правоохоронних підрозділів, як правило, за допомогою місцевого населення, вивчення шляхів підступу до об'єкта нападу, системи охорони та зв'язку, розташування вогневих засобів, визначення можливостей (складу сил і засобів, часу та маршрутів висування) військ (сил) з посилення підрозділів, що обороняються. Напад (нальот) здійснюється загоном від кількох десятків до ста осіб. Згідно з поставленими завданнями, такі загоны можуть поділятися на групу розвідки; групу прикриття штурмової групи; штурмову групу.[3]

Отже, дослідивши причини та характер дій НЗФ можна зробити висновок як протидіяти таким формуванням. Найбільш ефективним для боротьби буде проведення АТО (Через пряму загрозу територіальній цілісності та суверенітету держави, задля зупинення розгулу тероризму, організованого російськими спецслужбами у східних регіонах України, виконувач обов'язків Президента України О. Турчинов 14 квітня 2014 року ухвалив рішення РНБО України від 13 квітня 2014 року «Про невідкладні заходи щодо подолання терористичної загрози і збереження територіальної цілісності України»), залучаючи при цьому об'єднане угруповання сил швидкого реагування (далі - ОУСШР) - тимчасове позаштатне військове

формування на правах об'єднання, призначене для боротьби з диверсійно-розвідувальними силами та антидержавними незаконно утвореними озброєними формуваннями та виконання інших оперативних завдань у збройному конфлікті за допомогою проведення спеціальних операцій (У проведенні АТО було залучено всі структури сектору безпеки і оборони: СБУ, МО України, ЗС України, НГ України, Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України, Державну спеціальну службу транспорту, інші, утворені відповідно до законів України, військові формування та правоохоронні органи спеціального призначення. Крім того, до АТО долучилися добровольчі формування). Воно створюється рішенням вищого військово-політичного керівництва країни. До його складу входять об'єднання, з'єднання і частини різних видів Збройних Сил, родів військ та спеціальних військ, а також сили і засоби інших міністерств та відомств, у тому числі органи та підрозділи Служби безпеки України, НГ України, Прикордонні війська України, інші військові формування, утворені відповідно до законів України, об'єднаних єдиною системою управління та спільною метою дій. (Військовослужбовці ЗС України виконували завдання із взяття під охорону важливих об'єктів, зокрема аеропортів, військових містечок, складів озброєння та військової технік). [5, 7]

На ОУСШР під час проведення АТО покладаються завдання яке буде виражене як автономне застосування різного роду маневрених і рейдових груп з охопленням противника з повітря, повітрянодесантними, аеромобільними та іншими формуваннями, [5] (22 травня 2014 року було заблоковано ротну тактичну групу 30-ї омбр на дамбі біля мосту через річку Сіверський Донець між Рубіжним і Лисичанськом. У результаті успішно проведеної операції із застосуванням повітряного десанту силам АТО вдалося деблокувати український підрозділ [7]) а також одночасне ведення блокуючих як оборонних, так і наступальних дій. Важливими складовими елементами такої операції є контрпартизанська, протидиверсійна, антитерористична, інформаційно-ідеологічна боротьба з незаконно утвореними антидержавними озброєними формуваннями. Також, ОУСШР може застосовуватись для таких спеціальних військових дій, як пошук і блокування бандформувань; їхнє оточення; боротьба із засідками; запобігання нальотам; штурмові дії в населених пунктах і горах: прочісування («зачищення»); охорона й оборона розташування військових підрозділів, важливих об'єктів та комунікацій; бойовий супровід автомобільних колон; підтримка режиму особливого стану тощо.

Боротьба з НУАОФ, які застосовують партизанські, диверсійно терористичні методи, наявність «розмитих меж» між фронтом і тилом у

зоні бойових дій, осередковий характер боїв викликають необхідність пошуку нетипових оперативних - тактичних способів підготовки та ведення боротьби. Тому антитерористична спеціальна операція, яка проводиться проти незаконних антидержавних збройних формувань, може складатися з наступних етапів.

Перший етап - локалізація можливих районів розташування баз антидержавних озброєних формувань та їх оточення. З цією метою необхідно застосовувати засоби РЕБ, які б придушували радіо електронні ЗМІ та центри управління громадського призначення на всій території, де передбачається застосування військ. Дезорганізація, а за можливістю й придушення теле та радіо засобів надають можливість локалізувати інформаційний компонент збройного конфлікту. Одночасно з цим треба створювати опорні пункти та блокпости, якими б перекривалися шляхопроводи, дороги та магістралі. Вони створюються по периметру зон, що локалізуються а також на сусідніх територіях. Усередині ізольованої зони можуть діяти групи військової розвідки та інших силових відомств з метою встановлення та орієнтування технічних засобів розвідки, коригування вогню артилерії та авіації, а також для отримання своєчасної та достовірної інформації про дії та наміри НУАОФ [5] (Під розвідкою важливих об'єктів противника розуміють одержання і передачу інформації про об'єкти, що мають стратегічне призначення. При цьому проводиться спостереження і фотографування місцевості: доріг, вулиць міст, будинків і інших орієнтирів, що повинні допомогти проходженню військ. Виходячи з інформації, отриманої з інших джерел (зовнішня розвідка, інформація, отримана з супутників і т.п.), проводиться пошук і спостереження за військовими об'єктами: пусковими шахтами ядерних ракет, оборонними спорудженнями, військовими гарнізонами тощо, а також важливими невоєнними, але такими, що мають стратегічну цінність, об'єктами: лікарнями, заводами, фабриками, теле й радіостанціями і т.п. [4]). Основними результатами першого етапу операції буде встановлення розвідувально - вогневого контролю над територією, займаною бойовиками, а також висунання та розгортання основних сил ОУСШР. [5] (На початку травня сили АТО навколо Слов'янська виставили блокпости на основних шляхах сполучень російських окупаційних сил для заборони ввезення в місто зброї, боєприпасів та інших матеріальних засобів. Підрозділи 95-ї оамбр захопили важливу висоту – гору Карачун, що дало змогу контролювати місто і підходи до нього із західної та південно-західної сторін. Рішучими були дії українських військовослужбовців у глибині окупованих територій. Так 27–30 липня 2014 року проведено

рейдові та штурмові дії підрозділу 25-ї опдбр на напрямку Дебальцеве, Шахтарськ, що забезпечили безперешкодне просування основного рейдового загону 95-ї оаембр на напрямку Лисичанськ, Дебальцеве, Шахтарськ, Петрівське, курган Савур-Могила, Степанівка, Дмитрівка, Міусінськ, Красний Луч, Слов'янськ. Рейд основного загону тривав з 18 липня до 10 серпня 2014 року (24 доби)[7])

Другий етап - вогневе враження виявлених баз та угруповань із залученням армійської, штурмової авіації та артилерійських підрозділів. При вирішенні бойових завдань цього етапу передбачається знищення виявлених складів, баз, центрів управління, а також груп бойовиків, які намагаються виходити з локалізованої зони та зосереджуватися в більш великі угруповання.

Третій етап - остаточне знищення баз, зачищення місцевості, окремих населених пунктів. Зрозуміло, що деякі елементи бандформувань можуть зберігати здатність до локального збройного опору і при відсутності можливості здійснювати руху у середині зони, а також централізованого управління та забезпечення бойових дій. Тому для ліквідації груп екстремістів, які залишилися, за рішенням керівника операції проводяться перевірки населених пунктів, місцевості, споруд із залученням підрозділів НГ, підрозділів спеціального призначення МВС, підрозділу СБ України "Альфа", тобто здійснюються активні дії військ ОУСШР усередині локалізованої зони.

Четвертий етап - ліквідація наслідків бойових дій та аварійно-рятувальні роботи із залученням у разі необхідності окремих аварійно-рятувальних загонів МЧС [5].

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: від 16.01.2020р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Постанова Верховної Ради України Про Заяву Верховної Ради України "Про відсіч збройній агресії Російської Федерації та подолання її наслідків" від 21.04.2015. 337-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/337-19>
3. Серватюк В.М., Поліщук М.М. Структура незаконних збройних формувань та особливості їхньої тактики дій на південному сході України. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України*. Серія: Військові та технічні науки № 1(63), 2015. С. 131-146.
4. С.Є. Кучерина, Ю.М. Рябуха, М.А. Погорецький Сили спеціального призначення: сутність і завдання. *Актуальні проблеми боротьби з тероризмом: Матеріали науково-практичного семінару*. Харків, 2004. С. 96-105.
5. Розробка способів і засобів протидії силам спеціальних операцій та незаконним збройним формуванням в особливий період та у надзвичайних ситуаціях мирного часу, ч.1 Аналітичні матеріали: Звіт про науково-дослідну роботу / Мусієнко І.І. та ін. Харків, 2005. С. 55-59.

6. Русаков В. М. Деякі висновки з аналізу подій першого півріччя 2014 року й у роки, які необхідно врахувати у розбудові національної безпеки держави, *Науковий вісник Державної прикордонної служби: науково-практичний альманах*. – Хмельницький, 2014. – № 3. – С. 21–30.
7. Біла книга антитерористичної операції на Сході України (2014– 2016)) / під заг. ред. І. Руснака – К.: Національний університет оборони України імені Івана Черняховського, 2017. – 162 с. URL: https://nuou.org.ua/assets/journals/bila_knyga/bila-knyha-ato.pdf

Іванов Б.С., курсант 1 курсу ІПЮК для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ СИЛАМИ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Ситуація, яка склалася в Україні, дає підстави розглядати збройний конфлікт на сході української держави як гібридну війну. Не дивлячись на низку доказів присутності російських військ на українській території, Росія вперто не визнає цей факт, проте зрозуміло, що йдеться хоча і про замасковану, але зовнішню агресію.

Тема дослідження є актуальною і дискусійною, вона привертає увагу багатьох науковців. Так, Френк Г. Хоффман, М. Айшервуд, Є. Магда, О.Лазоренко, Л. Савін, В. Власюк, В.Горбулін, І. Тодоров, О.Суходоля, Г.Динис, І. Рущенко та інші в своїх дослідженнях тією чи іншою мірою розкрили феномен «війни гібридного типу».

Мета статті – здійснити аналіз передумов і розгортання гібридної війни Росії проти України, що сприятиме визначенню можливих способів вирішення проблем щодо загроз, які постали перед українською державою.

У різного роду термінологічних словниках можна зустріти визначення гібридної війни, наприклад: «Гібридна війна – війна, основним інструментом якої є створення державою-агресором в державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч та конфліктів з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей агресії, які звичайно досягаються звичайною війною» [1].

Вітчизняні та іноземні політологи та дослідники військових конфліктів впевнені, що силове захоплення АР Крим та агресія на Донбасі здійснювались Росією шляхом використання традиційних та нетрадиційних форм і методів ведення війни, а саме: комплексне використання регулярних підрозділів ЗС РФ, економічний тиск (з використанням енергетичного фактору), безпрецедентна пропагандистська кампанія, дипломатичне

блокування правових механізмів міжнародних організацій по врегулювання конфлікту і т.п. [5]. Таким чином, перебіг українсько-російського конфлікту дає підстави вважати, що гібридна війна – це комбінація традиційних та нетрадиційних методів ведення війни, які включають використання сил спеціального призначення, нерегулярних збройних формувань, підтримку внутрішніх заворушень та сепаратистських рухів, інформаційну війну та пропаганду, дипломатичні заходи, кібератаки, економічний тиск.

Експерти називають гібридну війну таким типом воєнного конфлікту, який все частіше буде застосовуватися у XXI столітті. Відповідно, визначення природи феномену гібридної війни, з подальшим врахуванням зазначених результатів при розробці нормативної бази в галузі безпеки та оборони України та конкретних механізмів її реалізації, є першочерговим завданням для української науки

Доволі показовими, з точки зору застосування стратегії «гібридної війни», є сьогодні дії Російської Федерації на Сході України. Це, безумовно, і є гібридний тип воєнних дій в їхньому класичному вигляді. Перші удари «гібридної армії» прийшлися у найбільш слабкому, передусім з точки зору ідеологічної лояльності до агресора, Донбаському регіоні. «Розвідкою боєм», яку довгий час проводив Генеральний штаб РФ, повною мірою можна вважати поступове нагнітання напруження серед місцевої спільноти: нав'язування хибних цінностей, створення напруження на релігійному, етнічному, економічному підґрунті [2].

Агресія ведеться одразу в кількох сферах: воєнному, політичному, економічному, соціальному, гуманітарному, інформаційному. Елементами гібридної війни давно є пропаганда, що базується на брехні, маніпуляціях та підміні понять, заперечення самого факту війни та участі РФ у ній; звинувачення України у власних злочинах, спотворення української історії; торговельно-економічний тиск та енергетична блокада; терор і залякування громадян України; кібератаки та спроби дестабілізувати інфраструктуру.

Деякі дослідники висловлюють думку про те, що наполягання на визначенні подій в Україні як «гібридної війни» фактично означає підтримку концепції Російської Федерації, яку вона нав'язує Україні. Гасло, що його застосовує політичне керівництво Росії, – це «допомога місцевому населенню, громадянам України в боротьбі за своє виживання» [2]. В подібні способи офіційна Москва намагається переконати весь світ у тому, що в Україні відбувається саме громадянська війна. Росія називає цю війну громадянською, оскільки такий підхід розв'язує їй руки як агресорові. Тим самим відбувається підміна понять, спотворення дійсності, щоб перенести

відповідальність за події в Україні (передусім за воєнні дії на нашій території) на саму Україну, її керівництво. В цей час РФ виступає нібито як миротворець, що захищає українське населення, українських громадян від «геноциду», який розв'язало керівництво України проти своїх громадян на окупованих територіях Донбасу.

На думку доктора К. Вуйцицького з Центру студій Східної Європи Варшавського університету, те, що відбувається в Україні, можна назвати «гібридною війною». Вона полягає в тому, що сильна держава не може напасти на слабшу, тому намагається розділити її. Москва робить це, висилаючи диверсантів, мобілізуючи злочинців і проводячи інформаційну війну проти України. Тому Кремль і наполягає на тому, що він нібито не є стороною конфлікту, хоча ввів на нашу територію свою армію. Таким чином, власну агресію Росія намагається представити як миротворчу місію, в рамках якої вона рятує життя мирного населення іншої держави, що, мовляв, зазнає геноциду як від української влади, так і від частини найбільш радикально налаштованого суспільства нашої країни.

Розпочавши збройну агресію проти України, Росія порушила норми та принципи міжнародного права, двосторонні та багатосторонні угоди. Такі дії є важким злочином проти міжнародного миру, який тягне за собою міжнародно-правову відповідальність Російської Федерації як держави та міжнародну кримінальну відповідальність її вищого керівництва. Однак, Захід, враховуючи непередбачувану поведінку влади Російської Федерації, проявляє тактику обережності та стриманості. Політика західних партнерів, найперше, спрямовується на те, щоб не допустити масштабного військового конфлікту з Росією, а це змушує Україну прислухатись і брати до уваги міркування Заходу, щоб не залишитись наодинці з ворогом.

Сьогодні економісти, політики, історики досі не дійшли спільної думки відносно реальних причин розв'язування РФ агресії щодо країн-сусідів, зокрема України. Основні версії, які розглядаються, включають такі причини: геополітичні амбіції Москви на лідерство в сучасному світі, створення «осі безпеки» з огляду на розширення НАТО та розміщення елементів ПРО в Європі, зміщення акцентів населення Росії з внутрішніх проблем держави на зовнішні за рахунок формування образу «ворога», згуртування нації навколо міфічної ідеї «руського міра», наміри щодо зменшення (погіршення) економічного потенціалу інших країн, які внаслідок потенційної зовнішньої воєнної загрози змушені значну частину свого економічного, наукового потенціалів, матеріальних і грошових ресурсів спрямовувати на зміцнення військового потенціалу, тиск, який

змушує інші країни бути максимально лояльними до агресора, передусім у політичній та економічній сферах.

Таким чином, можна зробити висновок, що з розвитком технологій змінюються й умови ведення війни; звичні бойові дії замінюють інформаційні технології, і їхня складова стає все вагомішою. Протягом століть гібридні війни існували, хоча не було визначено конкретного терміну, який би їх охоплював. Конкретна перемога вже не є кінцевою метою, яку ставиться за мету досягти. Метою стає розхитування життя населення територій, де відбувається гібридна війна, як в економічному, соціальному, так і в психологічному вимірах.

У зв'язку з тим, що Україна стала об'єктом гібридної агресії з боку РФ, протидія гібридній війні з боку української влади полягає у створенні та імплементації багаторівневої і добре структурованої системи прикордонної безпеки; імплементації в рамках скоординованої діяльності українських безпекових структур «системи підтримки прийняття рішень» для супроводження діяльності всередині України; розробці превентивних стратегій, що спрямовані на залучення, на додаток до існуючих оборонних систем і методів, невійськових факторів і чинників.

Список використаних джерел:

1. Війна «гібридна» // Політологічний енциклопедичний словник / Уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін. – [За ред. М. П. Требіна]. – Харків: Право, 2015. – 816 с.
2. Горбулін В. Гібридна війна: все тільки починається. [Електронний ресурс] / В. Горбулін // Дзеркало тижня. 2016. – Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/internal/gibridna-viyna-vse-tilki-rochinayetsya-.html>.
3. Тодоров І. Внутрішні витоки та зовнішні чинники російської агресії на Донбасі / І. Тодоров // Російська окупація і деокупація України: історія, сучасні загрози та виклики сьогодення: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 2016 р.) / Упор. П. Гай-Нижник. – К.: «МП Леся», 2016. – С. 250- 256.
4. Магда Є. Гібридна війна: вижити і перемогти. [Електронний ресурс] / Є. Магда // Харків. – 2015. – Режим доступу: <http://docs.google.com/viewerng/viewer?url>.
5. Інтерв'ю Франка ван Каппена. Гибридная война Путина – никто не знает, как ответить // Аргумент, 28.04.2014. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://argumentua.com/stati/gibridnaya-voyna-putina-nikto-ne-znaet-kak-otvetit> (дата звернення 22.08.2016 г.).
6. Перспективи українсько-російських відносин (концептуальні підходи і практичні кроки) // Національна безпека і оборона. - 2015. - № 8-9 (157-158). - С. 2-20.
7. Рущенко І. П. Російсько-українська гібридна війна: погляд соціолога: [монографія] / І. П. Рущенко. – Харків: ФОП Павленко О. Г., 2015. – 268 с.

Казначеев Д.Г., доцент кафедри ТСП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВА ОСНОВА ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Правовою основою діяльності органів та підрозділів Національної поліції України в умовах виникнення надзвичайних ситуацій є Конституція України, міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, Закон України «Про Національну поліцію», Кодекс цивільного захисту України, Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану», Закон України «Про правовий режим воєнного стану», та укази Президента України про введення воєнного чи надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях, затверджені Верховною Радою України а також інші законодавчі та видані відповідно до них акти Міністерства внутрішніх справ України, інші нормативно-правові акти.

Дії Національної поліції України в особливих умовах ґрунтуються на законах та інших нормативно-правових актах, які приведені у відповідність до зобов'язань, узятих Україною у зв'язку з імплементацією міжнародних договорів. До них належать Міжнародна Хартія прав людини [1], Загальна декларація прав людини[2], Міжнародний пакт про громадські та політичні права[3]. Ці та деякі інші міжнародно-правові акти закріплюють правовий статус особи, а також її права і свободи, що не підлягають обмеженню, зокрема й в особливих умовах. Положення зазначених договорів знайшли своє відображення в розділі II Конституції України «Права, свободи та обов'язки людини і громадянина» [4].

Інша група міжнародних договорів визначає загальні принципи охорони правопорядку та здійснення поліцейської діяльності: Кодекс ООН поведінки посадових осіб у підтриманні правопорядку [5], Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами у підтриманні правопорядку [6] тощо. Норми цих договорів закріплено національним законодавством України та відображено у відомчих актах МВС України.

Крім того, Україна приєдналася до ряду міжнародних договорів, уклала нові, у тому числі двосторонні договори з деякими країнами з питань співробітництва в боротьбі з міжнародною злочинністю й

тероризмом в особливих умовах, викликаних аномальними явищами техногенного і природного характеру тощо.

Згідно Кодексу цивільного захисту України, *надзвичайна ситуація, що може виникнути на території України визначається як – обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності* [7].

На даний час при виникненні на території України надзвичайної ситуації, чинним законодавством України передбачається введення двох надзвичайних (екстраординарних) правових режимів – надзвичайного стану та воєнного стану.

Рішення про введення в Україні чи окремих її місцевостях надзвичайного стану приймає Президент України. Він також оголошує окремі місцевості України зонами надзвичайної екологічної ситуації з наступним затвердженням цих рішень Верховною Радою України.

Указ Президента України про введення надзвичайного стану в Україні або в окремих її місцевостях, про загальну чи часткову мобілізацію, про оголошення окремих місцевостей України зонами надзвичайної екологічної ситуації підлягають затвердженню Верховною Радою України протягом двох днів з моменту звернення Президента України.

Як зазначалося вище, настання особливих умов діяльності Національної поліції України зумовлене надзвичайними обставинами. Перелік таких обставин дає Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану».

Надзвичайний стан може бути введений у випадках:

- 1) виникнення особливо важких надзвичайних ситуацій техногенного і природного характеру (стихійні лиха, катастрофи, особливо великі пожежі, епізоотії тощо), що створюють загрозу для життя і здоров'я значних верств населення;
- 2) здійснення масових терористичних актів, які супроводжуються загибеллю людей або руйнуванням особливо важливих об'єктів життєзабезпечення;
- 3) виникнення міжнаціональних і міжконфесійних конфліктів, блокування або захоплення окремих особливо важливих об'єктів чи

місцевостей, що загрожує безпеці громадян і порушує нормальну діяльність органів державної влади й органів місцевого самоврядування;

- 4) виникнення масових заворушень, які супроводжують насильство над громадянами й обмежують їх права та свободи;
- 5) спроби захоплення державної влади або зміни конституційного ладу України насильницьким шляхом;
- 6) масового переходу державного кордону з території суміжних держав;
- 7) необхідності відновлення конституційного правопорядку та діяльності органів державної влади [8].

Закон містить також визначення надзвичайного стану. *Надзвичайний стан* – це особливий правовий режим, який може тимчасово вводитися в Україні або в окремих її місцевостях при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру не нижче загальнодержавного рівня, що спричинили чи здатні спричинити людські та матеріальні втрати, створюють загрозу життю і здоров'ю громадян, або при спробі захоплення державної влади чи зміни конституційного ладу України шляхом насильства та передбачає надання відповідним органам державної влади, військовому командуванню й органам місцевого самоврядування відповідно до Закону повноважень, необхідних для запобігання загрозі й забезпечення безпеки і здоров'я громадян, нормального функціонування національної економіки, органів державної влади й органів місцевого самоврядування, захисту конституційного ладу, а також допускає тимчасове, зумовлене загрозою, обмеження в здійсненні конституційних прав і свобод людини й громадянина, прав і законних інтересів юридичних осіб із указівкою терміну дії цих обмежень [8].

Зазначений вище закон надає великі права військовому командуванню при здійсненні правового режиму надзвичайного стану. При введенні надзвичайного стану Військовим командуванням, якому в межах, визначених Законом, надається право разом з органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим та органами місцевого самоврядування здійснювати заходи правового режиму надзвичайного стану, є: Головний орган військового управління Національної гвардії України; Служба безпеки України; Військова служба правопорядку у Збройних Силах України.

Відповідно до закону України «Про Національну поліцію» підрозділи Національної поліції України згідно п.24. ст.23 «Повноваження поліції» сприяють забезпеченню відповідно до закону правового режиму воєнного

або надзвичайного стану, зони надзвичайної екологічної ситуації у разі їх оголошення на всій території України або в окремій місцевості. [9]

Положенням про Міністерство внутрішніх справ України на органи та підрозділи Національної поліції України, крім вирішення повсякденних питань боротьби зі злочинністю, охорони публічного порядку та забезпечення громадської безпеки, покладаються завдання щодо:

- організації та здійснення заходів щодо рятування людей, охорони їх безпеки, забезпечення громадського порядку, збереження майна у випадку стихійних лих, аварій, пожеж, катастроф і ліквідації їх наслідків;
- забезпечення високої бойової готовності органів Національної поліції і Національної гвардії, участі відповідно до законодавства в забезпеченні режиму воєнного чи надзвичайного стану у випадку його оголошення на території України або в окремих місцевостях [10].

Законом України «Про Національну поліцію» також передбачені завдання, що зобов'язують органи та підрозділи поліції повідомляти відповідним державним органам і громадським об'єднанням про стихійні лиха й інші надзвичайні події, уживати невідкладних заходів для ліквідації їх наслідків, рятування людей і надання їм допомоги, охорони майна, що залишилося без догляду.

Також важливе значення для діяльності Національної поліції України у разі виникнення надзвичайної ситуації чи введення правового режиму надзвичайного стану мають такі Закони України, як, «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» [11] та «Про захист населення від інфекційних хвороб» [12].

Таким чином, аналізуючи нормативно-правове регулювання діяльності Національної поліції України в особливих умовах, можна дійти висновку, що на законодавчому рівні закріплено чіткий порядок уведення воєнного чи надзвичайного стану в Україні та повноваження і завдання підрозділів Національної поліції при виникненні надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру.

Список використаних джерел:

1. Міжнародна Хартія прав людини. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/TS001816.html (дата звернення 23.03.2020).
2. Загальна декларація прав людини (від 10.12.1948) URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU48001D.html (дата звернення 23.03.2020).
3. Міжнародний пакт про громадські та політичні права (Набув чинності, в тому числі для України, 23 березня 1976 р.) URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU66003U.html (дата звернення 23.03.2020).

4. Конституція України. Прийнята на V сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 року. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141. (дата звернення 23.03.2020).
5. Кодекс ООН поведінки посадових осіб у підтриманні правопорядку. Резолюція 34/169 Генеральної Асамблеї ООН від 17.12.1979. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_282 (дата звернення 23.03.2020).
6. Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами у підтриманні правопорядку (прийняття від 07.09.1990). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_334 (дата звернення 26.03.2020).
7. Кодекс Цивільного захисту України із змінами // Відомості Верховної Ради України, 2015, № 14, ст. 96.7. (дата звернення 26.03.2020).
8. Закон України «Про правовий режим надзвичайного стану» від 16.03.2000 № 1550-III (Відомості Верховної Ради України), 2000, № 23, ст.176). URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>. (дата звернення 26.03.2020).
9. Закон України «Про Національну поліцію» від 2 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>. (дата звернення 28.03.2020).
10. Про затвердження Положення про Міністерство внутрішніх справ України. Постанова Кабінету Міністрів України від від 28 жовтня 2015 р. № 878. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/878-2015-%D0%BF> (дата звернення 28.03.2020).
11. Закон України «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, № 27, ст.218) / Документ 4004-12, чинний, редакція від 28.12.2015, підстава 901-19. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>. (дата звернення 30.03.2020).
12. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2000, № 29, ст. 228) / Документ 1645-14, чинний, редакція від 05.12.2012, підстава 5460-17. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1645-14>. (дата звернення 30.03.2020).

Кушнір В.О., кандидат наук з державного управління, докторант кафедри стратегічних комунікацій навчально-наукового центру стратегічних комунікацій у сфері забезпечення національної безпеки та оборони Національного університету оборони України імені Івана Черняховського
Чернобай О.Ю., ад'юнкт кафедри стратегічних комунікацій навчально-наукового центру стратегічних комунікацій у сфері забезпечення національної безпеки та оборони Національного університету оборони України імені Івана Черняховського

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ РОБОТИ ПІДРОЗДІЛІВ ЗВ'ЯЗКІВ З ГРОМАДСЬКІСТЮ МІНІСТЕРСТВА ОБОРОНИ УКРАЇНИ У ПЕРІОД ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ У 2014-2017 РОКАХ

Постановка проблеми. Сучасні виклики та загрози національній безпеці України зумовлюють загальну необхідність пошуку дієвого,

адекватного та комплексного інструментарію, за допомогою якого стане можливою організація узгодженої взаємодії в секторі безпеки і оборони України. Якісний аналіз організації роботи підрозділів зв'язків з громадськістю Міністерства оборони України у період збройної агресії Російської Федерації проти України з метою вироблення нових дієвих механізмів протидії агресії є актуальним. Удосконалення зазначеної роботи на основі унікального досвіду надасть можливість організувати ефективну відсіч деструктивним інформаційним кампаніям, які веде зовнішній агресор.

Виклад основного матеріалу. Російська окупація Донбасу є складовою “гібридної” війни проти України, що розпочалася у лютому 2014 року з незаконної анексії Криму. Водночас експансію Кремля на “українському напрямі” слід розглядати в контексті загальної неоімперської агресивної політики РФ на світовій арені. Конфлікт на Сході України, за оцінками ООН, “є одним з самих смертоносних в Європі з часів Другої світової війни”. За п’ять років війни на Донбасі загинуло 13 тис. людей, 28 тис. поранені, близько 1,8 млн. жителів Донбасу і Криму стали внутрішніми переселенцями [1].

Постійні атаки країни агресора, потоки брехні, фейки, маніпулювання фактами на самому високому рівні у 2014 році примусили силові органи виконавчої влади переглянути специфіку та режим роботи підрозділів зв'язків з громадськістю та акумулювати зусилля усіх підрозділів силових структур та правоохоронних органів, які працювали по інформуванню населення у єдиному напрямі протидії. На той час обстановка в Україні характеризувалася певною розгубленістю громадськості. Відомча координація лише тільки починала налагоджуватися після Майдану: відбувалася певна ротація та перепризначення відповідальних осіб; адаптувалася до нових реалій і журналістська спільнота. Призначалися нові керівники міністерств, відомств, РНБО, Адміністрації Президента України, формувалися нові команди, які відповідали за інформаційну політику.

На самих перших етапах інформаційної війни ініціатива була на боці ворога, з нашого боку спостерігалось невміння та певна незрілість до такого протистояння. Російські засоби масової інформації – Russia Today, Sputnik International, які використовували усі потужності для дискредитації України. Офіційні заяви ЗМІ російських органів влади та телеканалів, які були доволі популярними у південних та східних областях України, відкрито поширювали пропаганду та фейки.

Саме у 2014 році громадськість України вперше відчувала негативні дії ботів та тролів у соціальних мережах VKontakte та Однокласники,

через них розповсюджувалися фейки, розганялася спотворена інформація про українські ЗСУ, про військово-політичне керівництво країни.

У 2014 році підрозділи по зв'язкам з громадськістю силових органів влади не були готові до повноцінного протистояння гібридним атакам. Давалося визнавати недосконалу технічну оснащеність, відсутність досвіду роботи з іноземними ЗМІ, російськими ЗМІ, які були заздалегідь заангажовані на спотворену інформацію про Україну; відсутність досвіду роботи у бойових умовах; відсутність досконалої системи акредитації із журналістами. На перших етапах існувала і складність у розумінні вищого військового керівництва щодо необхідності системної роботи із українськими та іноземними журналістами. Зазначені проблемні питання доводилося вирішувати у ручному режимі, системна робота була налагоджена лише через рік.

З початком інтенсивних бойових дій на Сході України, у результаті нарад на базі прес-центру Служби безпеки України прийнято рішення щодо формування першого об'єднаного прес-центру у зоні бойових дій з метою інформування населення України та міжнародної спільноти про події, які відбуваються в Україні. У роботі об'єднаного прес-центру брали участь представники прес-служб Міноборони, Національної гвардії України, Міністерства внутрішніх справ, Прикордонної служби. Саме у цей час було сформовано і пул українських журналістів, які висвітлювали події у зоні бойових дій та регулярно здійснювали виїзди до лінії зіткнення. Часом чисельність журналістів, які виявляли бажання знімати щоденно у зоні АТО сягала 50-70 чоловік, що ускладнювало роботу об'єднаного прес-центру. На плечі працівників прес-центру лягло величезне навантаження: цілодобове інформування журналістів, щогодинні включення до прямих телевізійних ефірів, цілодобове спростування фейків та організацію брифінгів для українських та іноземних ЗМІ.

Вартим уваги залишається факт налагодження міжвідомчої координації усіх відомств. Це відбувалося шляхом проведення щотижневих спільних нарад на базі агентства «Укрінформ» та обміну інформацією та планами щодо спільних заходів. Інформаційна безпека країни була під загрозою, щотижнево у таких нарадах брав участь особисто голова РНБО. До нарад запрошувалися усі, хто задіяний у інформаційній політиці: представники Адміністрації Президента України, РНБО, Міністерства оборони України, Генерального Штабу ЗСУ, Міністерства внутрішніх справ, Національної гвардії України, Служби безпеки України, Міністерства закордонних справ, Міністерства надзвичайних ситуацій, українські медіа-експерти та відомі журналісти. Під час нарад спільно

приймалися рішення, як відповідати на ті, чи інші виклики. Це, по суті, була перша ґрунтовна школа, як відповідати на гібридні виклики, робити це скоординовано, швидко, якісно, переконуюче. В ході таких дискусій формувалися і матеріали для щоденних брифінгів спікера Міноборони, підбивалися втрати із різних відомств – адже тоді, у зоні бойових дій гинули та отримували поранення, як військовослужбовці ЗСУ, МВС та інших силових відомств.

Якщо сфокусувати увагу на роботу підрозділів зв'язків з громадськістю силових відомств на той час, то варто згадати, що усі фахівці мали практику роботи лише в умовах мирного часу – це стосувалося і загальної організації роботи і творчого процесу. Під час роботи у зоні бойових дій на ротаційній основі усім підрозділам потрібні були додаткові кадри.

З початком другої хвилі мобілізації за ініціати́ви керівництва Міністерства оборони України проводиться перше опитування мобілізованих на предмет освіти та бажання працювати у медіа-структурах оборонного відомства, бути прес-офіцерами на оперативному та тактичному рівнях. Тоді було відібрано перших 25 чоловік, які, у подальшому, отримавши відповідну фахову підготовку, поси́лили роботу щодо зв'язків з громадськістю. У подальшому відбір таких кандидатів проводився на постійній основі.

На початку 2016 року, після жорстких обстрілів російсько-терористичними військами мирних районів м.Авдіївка, за вказівкою Президента України були створені додатково три прес-центри у зоні бойових дій, на базі прес-центрів запрацювали мобільні прес групи (combat camera teams). Основна мета створення таких груп – висвітлення подій, які відбувалися на Сході України, для вітчизняної та іноземної аудиторії. Контент, який був створений цими групами широко розповсюджувався цивільними ЗМІ.

У 2015 році силами керівництва підрозділів зв'язків з громадськістю Служби безпеки України та Міністерства оборони України удосконалено систему акредитації журналістів, розроблено прес-карти для акредитованих мас-медіа. В 2015 році за порадами американських експертів запроваджено проєкт Embedded Journalist, під час дії якого прикріплені до військової частини іноземні журналісти могли перебувати на лінії зіткнення тривалий час. Серед журналістів, які на той час були представники майже усіх світових ЗМІ. Розпочинаючи із 2014 року, від початку російської агресії проти України, більше 6 000 журналістів отримали акредитацію у зоні бойових дій, серед них – 2 200 – представники іноземних медіа.

Для інформування міжнародної спільноти у зоні конфлікту та на базі Головного управління військово-міжнародного співробітництва Міністерства оборони України у 2014 році започатковано проведення щотижневих зустрічей з військовими атташе із різних країн. Під час зустрічей представники іноземних країн були поінформовані про перебіг подій на лінії зіткнення, втрати, які несли українські підрозділи, втрати серед місцевого населення, отримували інформацію щодо затримання диверсійних груп противника та роботу підрозділів ЗС України з цивільним населенням.

У 2014 році одним із важливих об'єднуючих майданчиків для висвітлення подій в зоні бойових дій та в Україні в цілому став Громадська організація «Український кризовий медіацентр» (далі УКМЦ). На базі УКМЦ, на щоденній основі проводилися брифінги спікерів від Адміністрації Президента України, Міністерства оборони України, Міністерства внутрішніх справ, Служби безпеки України, Міністерства надзвичайних ситуацій, які інформували про стан справ у зоні бойових дій та відповідали на питання вітчизняних та іноземних мас-медіа, надавали громадськості фото і відео докази російських військових злочинів в Україні.

У 2016 році на рівні керівництва Міністерства оборони України прийнято рішення щодо необхідності координації діяльності всіх органів та підрозділів відомства, задіяних у інформаційній діяльності. З цією метою було створено новий підрозділ – Відділ координації стратегічних комунікацій та моніторингу, який зараз і виконує цю функцію.

У 2016 році у Міністерстві оборони України розроблено Концепцію стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Генерального Штабу Збройних Сил України. Під час створення документу вивчалися найкращі практики, які існують у країнах-членах НАТО. Важливу допомогу у становленні стратегічних комунікацій надавали американські радники (2).

У 2017 році розпочато діяльність Навчально-наукового центру стратегічних комунікацій у сфері забезпечення національної безпеки та оборони у Національному університеті оборони України.

Відділом стратегічних комунікацій Міністерства оборони України була налагоджена співпраця із підрозділом стратегічних комунікацій НАТО та організовано проведення тренінгів як для підрозділів зв'язків з громадськістю, так і керівного складу ЗСУ.

У березні 2016 року разом із неурядовою організацією «Spirit of America» та американськими інституціями започатковано новий успішний

проект - перше військове Радіо «Армія фм». Сьогодні «Армія фм» - це радіо, яке систематично інформує ЗС України та громадське суспільство про ситуацію в зоні бойових дій, про життєдіяльність ЗС України, про життя ветеранів.

Партнери з країн НАТО, американські партнери підтримують України від початку російської агресії проти України. Об'єднана багатонаціональна комісія була започаткована влітку 2014 року та ефективно розподіляє кошти, які надаються країнами-партнерами. Це стало платформою для кращої реалізації допомоги, яка надається для реформування Збройних Сил України. В рамках БОКК також створено підкомітет «Стратегічні комунікації та інформаційні операції». Зусилля цього підкомітету зосереджені на трьох основних напрямках: підготовка особового складу, дорадча та технічна підтримка. За напрямком «Зв'язки з громадськістю» підготовку пройшли 140 військовослужбовців, та 200 військовослужбовців ЗС України - за напрямком «Інформаційні операції».

Список використаних джерел:

1. Доповідь Війна на Донбасі: реалії і перспективи врегулювання КИЇВ-2019 http://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_Donbas.pdf.
2. Концепція стратегічних комунікацій Міністерства оборони України та Збройних Сил України: затв. Наказом Міністерства оборони України від 22.11.17 № 612 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mil.gov.ua/content/mou_orders/612_nm_2017.pdf.

Скрипкін М.С., курсант 1 курсу ІПЮК для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ВЗАЄМОДІЯ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ. ЗНАЧЕННЯ СИЛ СПЕЦІАЛЬНИХ ОПЕРАЦІЙ У ВИРІШЕННІ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ НА СХОДІ УКРАЇНИ

З початком збройної агресії з боку представників Російської Федерації та іррегулярних незаконних збройних формувань представники всіх правоохоронних органів та військових формувань нашої держави намагаються припинити ескалацію власних територій та відтворити мир на нашій території. З часу започаткування Антитерористичної операції (далі - АТО) на територіях Донецької та Луганської областей було першим кроком на шляху до подолання конфлікту. Однак, нажаль, збройний конфлікт як прояв «гібридної війни» та її складова частина дали зрозуміти, що лише за рахунок проведення АТО вкрай складно припинити внутрішній збройний конфлікт, оскільки проблема його розв'язання полягає не тільки у

силовому подоланні незаконних збройних формувань на окупованих територіях та вздовж лінії розмежування. Тому, вищим керівництвом держави було прийнято рішення про необхідність створення нових підрозділів у складі Збройних Сил України та наділити їх такими повноваженнями, які дозволять отримати певні переваги та надасть можливість діяти за межами території для ефективного протистояння агресивним діям противника. А у поєднанні можливостей підрозділів Сил Спеціальних Операцій (далі - ССО) у взаємодії зі Службою безпеки України та іншими силами сектору безпеки і оборони дасть можливість більш ефективно діяти на територіях окупованих територіях та протидіяти ініціаторам збройного конфлікту з тилу.

У загальному значенні ССО – це спеціально створені, навчені і оснащені з'єднання, частини та підрозділи ЗС держав, призначені для ведення диверсійно-розвідувальних дій, організації повстанської діяльності і збройних нападів, включаючи надання допомоги іноземним державам у забезпеченні їх внутрішньої безпеки. Вони підтримують постійну готовність для вирішення завдань в мирний час, у конфліктних ситуаціях і в ході війни, діючи як у складі різномірних сил, так і самостійно. Проведені ними операції носять таємний характер і перебувають під безпосереднім контролем вищого військового керівництва або головнокомандувача Збройних Сил України.

Необхідність створення ССО у сучасних умовах пов'язана з суттєвою зміною характеру сучасної війни і характеру загроз, які постають перед країною ззовні, ефективно протистояти яким традиційні роди військ часто не здатні виходячи з того, що особливістю сучасної «гібридної війни» є діяльність незаконних збройних формувань на територіях окупованої держави ініційована та керована з території поза межами держави-жертви. Зокрема широко використовуються невійськові засоби впливу на противника та більш широкої участі у бойових діях іррегулярних збройних формувань. В останні роки ССО або аналогічні за призначенням військові підрозділи мають більшість провідних країн та більшість сусідів України, що свідчить про реальну ефективність та актуальність існування такого різновиду військових підрозділів. Такі сили має і наш воєнний противник - Російська Федерація, уряд якої оголосив днем створення ССО 27 лютого – день, коли у 2014 році російським військовим спецназом, під виглядом, «кримської самооборони» було захоплено Верховну Раду АРК і ряд інших стратегічних об'єктів півострова.

1. Нормативні акти та інші документи стратегічного і оперативного планування, якими було започатковано процес формування ССО. Більшість них були введені в дію Указами Президента України:
 - Рішення РНБОУ від 28.08.2014 р. «Про невідкладні заходи щодо захисту України та зміцнення її обороноздатності»;
 - «Стратегія національної безпеки і оборони України» від 06.05.2015 р.;
 - «Воєнна доктрина України» 02.09.2015 року;
2. Закони і підзаконні акти, які є юридичною основою існування і функціонування ССО - це:
 - Закон України «Про збройні сили України»;
 - Закон України «Про оборону України».

Також норми, що стосуються ССО, містяться у інших законах, зокрема Законі «Про розвідувальні органи України», «Про боротьбу з тероризмом». У вказані закони законами від 16.06.2016 р. та 07.07.2016 р. були внесені відповідні зміни.

Згідно з ч.2 ст.10 Закону «Про Збройні Сили України», «Функції, завдання та особливості діяльності Сил спеціальних операцій Збройних Сил України визначаються законами України та положенням, що затверджується Президентом України». Саме «Положення про Сили спеціальних операцій Збройних Сил України» було затверджене Указом Президента України №52/2018 від 3 березня 2018 року і є таємним.

Враховуючи, що основним нормативний акт, що безпосередньо регулює всі аспекти існування і діяльності ССО (Положення) є таємним, відкритими джерелами, які дозволяють відповісти на це питання, є закони, або зміни до існуючих законів, а також повідомлення самих ССО, викладених пресі чи на власних інтернет-ресурсах. Оскільки основні зміни у ключові закони, що стосувалися ССО, були внесені законами від 16.06.2016 р. №1420-VIII та від 7 липня 2016 року №1437-VIII. Проаналізувавши старі та нові редакції статей законодавства, в які були внесені зміни, ми зможемо визначити місце ССО в ЗСУ та їх функції.

Так, завдання до виконання яких можуть залучатися ЗСУ, зазначені у ч.2 ст.1 Закону України «Про збройні сили України». Порівнявши стару і нову редакцію статті, ми можемо визначити, що крім загальних завдань, покладених на ЗСУ, головними завданнями для ССО є:

- організація та підтримання дій руху опору;
- проведення військових інформаційно-психологічних операцій;

- проведення заходів щодо здійснення захисту життя, здоров'я громадян та об'єктів (майна) державної власності за межами України, забезпечення їх безпеки та евакуації (повернення);
- забезпечення безпеки національного морського судноплавства України у відкритому морі чи в будь-якому місці поза межами юрисдикції будь-якої держави;
- заходів щодо запобігання розповсюдженню зброї масового ураження.

Частина третя зазначеної статті містить зміни, які надають ССО, поряд з розвідкою ЗСУ повноваження добування розвідувальної інформації з метою підготовки держави до оборони. Там же вказані специфічні для ССО методи:

- підготовки та проведення спеціальних операцій та/або спеціальних дій;
- здійснення спеціальної розвідки.

У ст.1 Закону України «Про оборону» надано визначення поняття «спеціальна операція». Це сукупність спеціальних дій підрозділів ССО ЗСУ, які:

- є узгодженими і взаємопов'язаними за метою, завданням та часом;
- проводяться за єдиним задумом;
- проводяться самостійно ССО або у взаємодії з іншими військовими формуваннями, у т.ч. тими, що не входять до ЗСУ, та правоохоронними органами;
- які спрямовані на створення умов для досягнення стратегічних (оперативних) цілей та виконання інших завдань ССО.

Статтею 1 Закону «Про розвідувальні органи України», в яку так само було внесено зміни, визначено поняття «спеціальної розвідки». Це «комплекс заходів і дій для добування, опрацювання і доведення розвідувальної інформації в інтересах підготовки та ведення (підтримки) операцій, бойових і спеціальних дій з використанням визначених способів добування відомостей, у тому числі встановлення конфіденційного співробітництва з особами за добровільною згодою».

Отже, розглянувши юридичну площину та повноваження якими наділений такий підрозділ як ССО можна дійти до висновку про те що налагодження ефективного взаємозв'язку та взаємодії між Службою безпеки України та Силами Спеціальних Операцій може стати ефективним та дієвим рушієм у подоланні збройного конфлікту на території Донецької

та Луганської областей шляхом поєднання спеціальних можливостей Служби безпеки України та повноважень ССО.

Ульянов О.І., професор кафедри тактико-спеціальної, вогневої та фізичної підготовки Одеського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ЯК СУБ'ЄКТІВ ПРОТИДІЇ КІБЕРЗЛОЧИННОСТІ

В Стратегії кібербезпеки України зазначено, що переваги сучасного цифрового світу та розвиток інформаційних технологій обумовили виникнення нових загроз національній та міжнародній безпеці. Поряд із інцидентами природного (ненавмисного) походження зростає кількість та потужність кібератак, вмотивованих інтересами окремих держав, груп та осіб [1].

Для успішної боротьби з кіберзлочинністю, як явищем динамічним, деструктивним, по своїй суті антисоціальним, актуальним є застосування комплексного підходу, який включає систему взаємопов'язаних об'єднаних єдиною метою заходів, що реалізуються як державою та окремими його суб'єктами, так і суспільством в цілому.

Важливе значення у боротьбі з кіберзлочинністю має взаємодія та координація діяльності всіх органів влади і управління, громадських і політичних структур, дієздатної системи правоохоронних органів і спецслужб.

Відповідно до Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», який визначає напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки, до основних суб'єктів національної системи кібербезпеки, віднесено Національну поліцію України та Службу безпеки України [2].

Національна поліція України відповідно до закону забезпечує захист прав і свобод людини та громадянина, інтересів суспільства і держави від злочинних посягань у кіберпросторі; запобігає, виявляє, припиняє та розкидає кіберзлочини, підвищує поінформованість громадян про безпеку в кіберпросторі.

На Службу безпеки України покладені завдання щодо попередження, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, які вчиняються у кіберпросторі; здійснення контррозвідувальних та оперативно-розшукових заходів, спрямованих на боротьбу з кібертероризмом та кібершпигунством, а також щодо готовності об'єктів критичної інфраструктури до можливих кібератак та кіберінцидентів; протидія кіберзлочинності, можливі наслідки якої безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України; розслідування кіберінцидентів та кібератак щодо державних електронних інформаційних ресурсів, інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, критичної інформаційної інфраструктури; забезпечення реагування на комп'ютерні інциденти у сфері державної безпеки.

Слід зазначити, що Закон України «Про Національну поліцію» [3], не визначає Національну поліцію суб'єктом боротьби з кіберзлочинністю, в ньому не міститься такого поняття як «кіберзлочинність», «кіберпростір», «кібертероризм». Разом з тим, зазначено, що поліція у процесі своєї діяльності взаємодіє з органами правопорядку та іншими органами державної влади, а також органами місцевого самоврядування відповідно до закону та інших нормативно-правових актів, здійснює інформаційну взаємодію з іншими органами державної влади України, органами правопорядку іноземних держав та міжнародними організаціями.

Цілком очевидно є необхідність внесення змін до Закону України «Про Національну поліцію» в частині розширення завдань поліції як одного із основних суб'єктів національної системи кібербезпеки держави.

Слід звернути увагу, що Закон України «Про Службу безпеки України»[4] від 25.03.1992 року, також не відносив СБУ до суб'єктів протидії кіберзлочинності, не мав визначень таких понять, як: «кіберзлочинність», «кібертероризм» «кіберпростір». Щодо взаємодії то в Законі зазначено взаємодію СБУ з Управлінням охорони вищих посадових осіб України, правоохоронними та митними органами у порядку і на засадах, визначених законами, указами Президента України та прийнятими на їх основі актами Служби безпеки України і відповідного відомства.

В проекті Закону України Про внесення змін до Закону України "Про Службу безпеки України" щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України» [5], серед основних завдань Служби безпеки України зазначено здійснення заходів, спрямованих на протидію кіберрозвідкам іноземних держав, боротьба з кібертероризмом і кібершпигунством, іншими проявами кіберзлочинності, наслідки якої можуть створити загрозу життєво важливим інтересам держави; негласна

перевірка готовності об'єктів критичної інфраструктури до можливих кібератак та кіберінцидентів; розслідування кіберінцидентів та кібератак щодо державних електронних інформаційних ресурсів, інформації, вимога щодо захисту якої встановлено законом, критичної інформаційної інфраструктури; забезпечення реагування на кіберінциденти у сфері державної безпеки; здійснення координації діяльності зі створення, застосування та розвитку загальнодержавної системи виявлення кібератак, протидії акціям кібертероризму і кібершпигунства щодо об'єктів критичної інформаційної інфраструктури.

Порівняльний аналіз Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України», та проекту Закону Про внесення змін до Закону України "Про Службу безпеки України" щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України», дає змогу дійти висновку, що в останньому завдання СБУ розширені в частині координації діяльності зі створення, застосування та розвитку загальнодержавної системи виявлення кібератак, протидії акціям кібертероризму і кібершпигунства щодо об'єктів критичної інформаційної інфраструктури.

Проект Закону розширює коло суб'єктів з якими взаємодіє Служба безпеки України включаючи в коло таких суб'єктів правоохоронні та інші державні органи, військові формування, органи місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації та об'єднання громадян.

Для реалізації завдань щодо боротьби з кіберзлочинністю, як у Національній поліції, так і у Службі безпеки України створені відповідні підрозділи.

Щодо участі у боротьбі з кіберзлочинністю Національної поліції України, то з 2015 року, у її складі діє Кіберполіція основними завданнями якої є:

- реалізація державної політики у сфері протидії кіберзлочинності;
- завчасне інформування населення про появу новітніх кіберзлочинів;
- впровадження програмних засобів для систематизації та аналізу інформації про кіберінциденти, кіберзагрози та кіберзлочини;
- реагування на запити закордонних партнерів, що надходять каналами національної цілодобової мережі контактних пунктів участь у підвищенні кваліфікації працівників поліції щодо застосування комп'ютерних технологій у протидії злочинності.

Діяльність Кіберполіції щодо протидії кіберзлочинності можна поділити на наступні сфери:

У сфері електронної комерції та господарської діяльності:

- фішинг - виманювання у користувачів Інтернету їх логінів та паролів до електронних гаманців, сервісів онлайн аукціонів, переказування або обміну валюти, тощо;
- онлайншахрайство – заволодіння коштами громадян через інтернет-аукціони, інтернет-магазини, сайти та телекомунікаційні засоби зв'язку;

У сфері інтелектуальної власності:

- піратство – незаконне розповсюдження інтелектуальної власності в Інтернеті;
- кардшарінг – надання незаконного доступу до перегляду супутникового та кабельного телебачення.

Наказом Національної поліції України від 10.11.2015 № 85 [6] затверджено Положення «Про Департамент кіберполіції Національної поліції України який є міжрегіональним територіальним органом Національної поліції України, входить до структури кримінальної поліції Національної поліції та відповідно до законодавства України забезпечує реалізацію державної політики у сфері боротьби з кіберзлочинністю, організовує та здійснює відповідно до законодавства оперативно-розшукову діяльність.

Основними завдання Департаменту є участь у формуванні та забезпеченні реалізації державної політики щодо попередження та протидії кримінальним правопорушенням, механізм підготовки, вчинення або приховування яких передбачає використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку. В межах компетенції налагоджує та підтримує взаємодію і партнерські відносини з органами державної влади, іншими правоохоронними органами, приватним сектором та правоохоронними органами іноземних держав, міжнародними установами та організаціями у сфері протидії кіберзлочинності.

У Службі безпеки України підрозділами які безпосередньо ведуть боротьбу з кіберзлочинністю є:

Департамент контррозвідального захисту інтересів держави у сфері інформаційної безпеки Служби безпеки України який відповідає за стан державної безпеки в кібернетичній та інформаційній сферах, координує і контролює діяльність регіональних органів і підрозділів Центрального Управління Служби безпеки України.

Ситуаційний цент забезпечення кібербезпеки, основним завданням якого є:

- запобігання, виявлення, припинення та розкриття злочинів проти миру і безпеки людства, які вчиняються у кіберпросторі;
- здійснюються контррозвідальні та оперативно-розшукові заходи, спрямовані на боротьбу з кібертероризмом та кібершпигунством;
- негласна перевірка готовності об'єктів критичної інфраструктури до можливих кібератак та кіберінцидентів;
- протидія кіберзлочинності, наслідки якої можуть створити загрозу життєво важливим інтересам держави;
- розслідування кіберінцидентів та кібератак щодо державних електронних інформаційних ресурсів, критичної інформаційної інфраструктури;
- забезпечення реагування на кіберінциденти у сфері державної безпеки.

Безумовно, що без комплексного підходу, який включає систему взаємопов'язаних об'єднаних єдиною метою заходів, що реалізуються як державою та окремими його суб'єктами, так і суспільством в цілому неможлива організація ефективної протидії кіберзлочинності. Боротьба з кіберзлочинністю являє собою стратегічне, довгострокове і важливе завдання, вирішення якого потребує багатосторонніх зусиль, концентрації всіх можливих ресурсів, фінансових, матеріальних та людських.

Для успішної боротьби з кіберзлочинністю, важливе значення має взаємодія та координація діяльності всіх органів влади і управління, громадських і політичних структур, дієздатної системи правоохоронних органів і спецслужб.

На жаль, доводиться констатувати, що питання взаємодії між Національною поліцією та Службою безпеки України у боротьбі з кіберзлочинністю знаходиться на незадовільному рівні. Відомчі нормативно- правові акти здебільшого регламентують взаємодію між структурними підрозділами даного відомства. Як приклад, можна навести Наказ МВС України від 07. 07.2017 року [7] про затвердження Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявлення та розслідування, в окремому розділі якої вказано на особливості організації взаємодії при досудовому розслідуванні кримінальних правопорушень у сфері використання комп'ютерів, систем та комп'ютерних мереж і мереж електрозв'язку (кіберзлочинів).

Служба безпеки України значну увагу в своїй діяльності по боротьбі з кіберзлочинністю приділяє взаємодії з міжнародними інституціями.

Так, у травні 2016 р. було налагоджено співробітництво з Комітетом Конвенції Ради Європи у сфері протидії кіберзлочинності. Крім того, СБУ виступила з ініціативою започаткування Радою Європи пілотного проекту “Cybercrime EAP II” – “Взаємодія інтернет-провайдерів і правоохоронних органів у протидії кіберзлочинності”, спрямованого на оптимізацію співробітництва державних, у тому

числі правоохоронних і спеціальних органів країн – членів Східного партнерства, з приватним IT-сектором у сфері протидії кіберзагрозам

Таким чином, питання взаємодії у боротьбі з кіберзлочинністю врегульовано на рівні відомчих нормативно- правових актів. Разом з тим питання взаємодії між Національною поліцією та Службою безпеки України в питанні протидії кіберзлочинності не врегульовано жодним нормативно-правовим актом, що не сприяє якісному протистоянню цьому негативному явищу.

З метою якісної боротьби з кіберзлочинністю необхідно розробити нормативно-правовий акт в якому визначити механізм взаємодії між суб'єктами забезпечення кібербезпеки та власників(розпорядників) об'єктів критичної інформаційної інфраструктури.

Попри те, що у наукових дослідженнях, присвячених питанням боротьби з кіберзлочинами, провідною є позиція фахівців щодо необхідності удосконалення законодавства у зазначеній сфері та приведення його у відповідність до міжнародних стандартів, що є беззаперечно слушним, все ж таки для протистояння кіберзлочинності цього не достатньо. Поряд з законодавчим забезпеченням має бути налагоджена плідна міжнародна співпраця у сфері розроблення механізмів протидії кіберзлочинності та мінімізації її негативних наслідків, оскільки кіберзлочинність не залежить від кордонів, а мережа Інтернет відкриває безмежні можливості для злочинців з усього світу. Що обумовлює важливість проведення подальших наукових розробок питань протидії кіберзлочинності як на національному, так і міжнародному рівні.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про Стратегію кібербезпеки України»: Указ Президента України 15. 03.2016 р. №96/2016. URL : <https://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/96/2016> (дата звернення: 25. 03. 2020).
2. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України [Текст] від 5 жовтня 2017 року URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (дата звернення: 25. 03. 2020).
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. №.580-VIII. Дата оновлення : 20.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення: 29. 03. 2020).
4. Про службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992р. № 2229-XII. Дата оновлення : 04.03.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12> (дата звернення: 29.03.2020).
5. Про внесення змін до Закону України "Про Службу безпеки України" щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України»: Проект Закону України від 10.03.2020р. № 3196 URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68347 (дата звернення: 30.03.2020).
6. Положення про Департамент кіберполіції Національної поліції України: затв. наказом Нац. поліції України від 10.11.2015 № 85.
7. Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявлення та розслідування: затв. наказом МВС України від 07. 07.2017 року №575.

3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПРОТИДИВЕРСІЙНОГО ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Бубнюк В.О., курсант 1 курсу ІПЮК для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЗНАЧЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПОВІТРЯНИХ ДРОНІВ ДЛЯ РОЗВІДУВАЛЬНО-УДАРНИХ ЗАВДАНЬ ТА ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Останнім часом йде активна трансформація способів ведення війни, обумовлена, перш за все, розвитком інформаційних технологій. Важливим елементом у цьому напрямку є використання безпілотних літальних апаратів. Що в принципі й не дивно: підготовка льотчика – досить дороге задоволення, та й апарати можуть витримувати набагато більші перевантаження, ніж людина. Основною функцією для апаратів подібного типу була розвідка, проте комбатанти захотіли мати можливість використовувати їх і як ударні. На початку століття визначилися дві тенденції – безпілотники-камікадзе (досить невеликі та високошвидкісні) і безпілотники – носії засобів ураження типу керованих ракет або бомб (досить великі, з величезною дальністю польоту і відчутним часом знаходження в повітрі). На сьогоднішній день жодна з країн не готова протистояти спланованим атакам БпЛА. Традиційне озброєння ППО розраховані на великі і віддалені цілі, в той час як сучасна лінійка безпілотників складається з нано-, мікро- і міні-апаратів, що літають на малих висотах. Розвиток технологій дронів ставить перед арміями завдання впровадження новітніх засобів ППО щодо протидій БпЛА. Без повноцінного захисного купола оборони, здатного протистояти будь-якого різновиду БпЛА, питання безпеки всіх об'єктів, як і їх секретності, буде провалено.

Безпілотник можна знешкодити, якщо під час польоту порушити роботу його бортових датчиків, забити канали зв'язку, передачі даних і контролю, заглушити сигнали системи GPS, від чого БпЛА стає сліпі й безпорадні.

Ліквідувати його по-справжньому можна тільки фізично, знищивши ракетою, снарядом зі звичайної гармати, або променем лазерної гармати. Інформаційне придушення за допомогою систем радіоелектронної боротьби стандартними, добре відпрацьованими способами, а також за

допомогою новітніх електронних технологій буде застосовуватися для будь-яких без винятку безпілотників.

На сьогодні існує практика використання БпЛА, наприклад у США він використовується в межах проведення мережецентричних операцій, серед яких: розвідувальні, ударні, розвідувально – ударні, дальнього радіолокаційного виявлення та наведення, радіоелектронна боротьба, та деякі інші. Також, США активно використовували їх у військових операціях при знищенні військових об'єктів в Афганістані та Іраку, при ліквідації високопосадовців «Аль – Каїди» та під час військових операцій з ліквідації інших терористичних організацій.

Однак, аналіз такої практики свідчить про необхідність їх комплексного застосування як повітряного компонента системи розвідки, навігації, зв'язку та ударних систем. Таке інтегроване застосування вирішить низку питань: забезпечить оперативність збору розвідувальної інформації щодо противника на широкомасштабній території зони ведення бойових дій, здійснення цілевказівок для застосування високоточної зброї та нанесення ударів по різних об'єктах противника, в тому числі і самостійно, у разі виявлення важливих цілей (об'єктів) противника та деякі інші.

Також, проблема використання БпЛА простежується в межах країн НАТО, і полягає в наступному: БпЛА мають національний статус, а тому не завжди відповідають або ж взагалі не відповідають вимогам оперативної сумісності інших країн. З огляду на це, вони не можуть використовуватися інтегровано в межах військових угруповань всіх країн разом, для здійснення розвідки, спостереження та виявлення, оскільки кожен з них був розроблений відповідно до вимог кожної з країн, а тому належне кожній країні специфічне програмне забезпечення БпЛА не дає можливості отримувати від них інформацію іншими пунктами управління різних автоматизованих систем управління військами та зброєю.

Сучасні тенденції ведуть того, що все ж таки розвиток, випробування та застосування дронів буде продовжуватися. Застосування їх у військовій сфері буде залежати від потреб країни, а саме від стану її безпеки. Враховуючи вже наявну практику їх використання, слід працювати у напрямку їх інтегрованого функціонування, це зв'язно ускладнить механізм управління та інформаційного забезпечення цього процесу, однак паралельно також має бути сформована алгоритмізація такого управління.

Доволі високовартісні безпілотники все ж таки не замінять класичну авіацію під час бойових операцій, однак відсутність ризику для пілота і

нижча вартість порівняно з бойовим літаком свідчать про перспективність їх застосування.

На сьогодні, в нашій державі наявні кадрові та технологічні ресурси для розробки БПЛА, однак цього є недостатньо, оскільки Україна не виробляє ані електроніку, ані радіообладнання для дронів, а тому займає залежну позицію від постачальника. Крім виробничих перешкод, нашій державі також необхідно сформувати належну систему управління, навігації та супутникового зв'язку та починати розробку, а також виробництво спеціальних систем озброєння для таких безпілотників.

На підставі проведеного аналізу тенденцій використання БПЛА та напрямів їх подальшого розвитку можемо стверджувати, що використання безпілотних літальних апаратів є дуже перспективним. А використання БПЛА може стати ефективним засобом для вирішення багатьох складнощів та проблем особливо у сфері захисту об'єктів критичної інфраструктури. Оскільки на сьогодні наша держава переживає часи прямої загрози з боку країни агресора, чия агресія направлена на пошкодження нашої інфраструктури та стратегічних об'єктів. Тому, впровадження та застосування БПЛА в сфері захисту об'єктів критичної інфраструктури потребує розвитку і має зайняти гідне місце у військовій сфері та у процесах, пов'язаних з моніторингом надзвичайних ситуацій.

Можна впевнено наголосити, що апарат також дає змогу забезпечити вирішення широкого кола завдань з моніторингу місцевості і важкодоступних для людини районів, однак його використання має здійснюватися з дотриманням цілої низки вимог, закріплених в Авіаційних правилах України «Правилах використання повітряного простору України».

Гой А.В., курсант 2 курсу ІПЮК для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

БОРОТЬБА З ТЕРОРИЗМОМ ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛАДОВА ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦСЛУЖБ

Стан безпеки сучасного світу продовжує потерпати від терористичних проявів, які направлені на країни, де відбуваються збройні конфлікти, а також на держави, які хоч і мають розвинену систему захисту від тероризму однак, внаслідок своєї могутності та впливовості залишаються об'єктами зацікавленості з боку терористичних організацій.

Якщо раніше терористичні акти відбувалися лише як крайність у здійсненні релігійних чи політичних протистоянь або для вирішення суперечок чи для спроби вплинути на економічну сферу діяльності то в наш час повідомлення про терористичні акти багатьма людьми сприймається як щось невідворотне. Будь-який прояв тероризму, незалежно від масштабу та спрямованості становить неабияку загрозу людству, тому для збереження безпеки людства та порядку створюються урядами держав створюються антитерористичні організації.

З метою запобігання, виявлення та припинення терористичної діяльності країнами Європи та країнами, що є членами Ради Європи у 2003 році в ЄС було засновано Комітет експертів з питань тероризму (CODEXTER). У 2018 році Комітет було перетворено в Контртерористичний комітет Ради Європи (CDCT). Метою діяльності Контртерористичного комітету стало виявлення нових терористичних загроз, співпраця з іншими країнами для обміну досвідом та взаємодії у антитерористичній діяльності.

Також, продовжуючи тему статті варто зазначити і про створення створено контр-терористичної мережі ATLAS. Ця міжнародна організація має на меті захист держав-членів, покращення співпраці в боротьбі з тероризмом між державами та забезпечення високого рівня безпеки. Серед 28 країн учасників мережі ATLAS стали наступні країни: GIGN, (Франція); GSG 9, SEK BWL (Німеччина); UEI, GEO (Іспанія); ARAS (Литва); BOA (Польща); BSIJ (Румунія); AKS (Politiets Aktionsstyrke) (Данія); DELTA (Норвегія); DSI (Нідерланди); DSU (Бельгія); K-COMMANDO (Естонія); ЕАО (Кіпр); ЕКАМ (Греція); SIAS (Румунія); ЕКО COBRA (Австрія); ERU (Ірландія); ОМЕГА (Латвія); NOCS, GIS (Італія); GOE (Португалія); KARHU (Фінляндія); LYNX (Словаччина); NI (Швеція); RED PANTHER (Словенія); SAG (Мальта); SUCT (Болгарія); TESZ (Угорщина); URNA (Чеська Республіка); USP (Люксембург).

Країни учасники мережі мають власні антитерористичні органи, які відрізняються між собою проте за своїми функціями та метою направлені на боротьбу з тероризмом та всіма його проявами, а спільною метою вони мають обмін інформацією, досвідом, спільні тренування та обмін досвідом у протидії тероризму.

Досить розгалужену систему має Німеччина(SEK, GSG 9, BFE+). GSG 9 – поліцейський підрозділ який спеціалізується на боротьбі з тероризмом і найбільш серйозними насильницькими злочинами. Він складається з трьох оперативних підрозділів: проведення антитерористичних операцій у стандартних умовах, на морських об'єктах, група десантників-

парашутистів. Якщо SEK або GSG 9, не можуть бути розгорнуті або не можуть бути розгорнуті вчасно, BFE+ може діяти незалежно від них і мати можливість отримати доступ у надзвичайних ситуаціях.

Досить цікавою є система відбору кадрів у Литві за програмою "Delta Force". Кандидати проходять ретельну перевірку своєї біографії, вікова вимога: не молодше 18 і не старше 30 років, пріоритет віддається тим кандидатам, які не мають шкідливих звичок, мають стаж роботи в будь-якому правоохоронному підрозділі. Ті, хто відповідають цим вимогам мають пройти психологічні та інтелектуальні тести і пройти перевірку фізичної підготовки, особливо витривалості та емоційної стійкості. У цю елітну групу потрапляють лише 2-3 людини в рік.

Отже, враховуючи те що наша держава в останні роки продовжує перебувати в складній ситуації пов'язаній із продовженням внутрішнього збройного конфлікту спровокованого країною-агресором, є вкрай необхідним продовжувати розвивати та вдосконалювати сферу антитерористичної діяльності та враховувати досвід інших країн шляхом обміну інформацією та використанням досвіду для вдосконалення своєї системи національної безпеки.

Євтушенко І.В., доцент СК № 2 ІПЮК для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат юридичних наук

Мезінов І.В. співробітник УСБУ в Харківській області

Кулаков А.М. співробітник УСБУ в Харківській області

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ, СКОЄНИХ НА ОБ'ЄКТАХ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

На сучасному етапі продовження «гібридної» війни на території нашої держави все більш актуальним залишається питання протидії збройній агресії та комплексного підходу до питання захисту об'єктів критичної інфраструктури від терактів та диверсій.

Сьогодні сучасні форми ведення війни значно змінилися, стає дедалі складніше боротися через комплексність їх підходів (інформаційний вплив, розповсюдження пропаганди, економічний тиск та політичне пригнічення). Відтак постає питання, яким чином можливо досягти результативного та ефективного механізму по протидії загрозам «гібридної» війни.

Доцільно поглянути на це питання проаналізувавши перелік потенційних загроз та ризиків, які можуть настати в ході «гібридної» агресії. Так, основною метою такого посягання на державу може знайти свій прояв у втручанні, пошкодженні та знищенні об'єктів критичної інфраструктури та об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення. Тобто, розуміючи це, можна дійти висновку що все досить просто, необхідно лише забезпечити належну охорону таких об'єктів. Однак, аналізуючи матеріали судової практики за останні 5 років було виявлено декілька суттєвих прогалин та складнощів у розв'язанні пролеми кваліфікації злочинів пов'язаних із замахом на вчинення диверсій.

Так, якщо ми розглянемо такий вид злочину як диверсія, то відповідно до чинного Кримінального Кодексу України (далі – КК України), ст. 113 визначає диверсією - вчинення з метою ослаблення держави вибухів, підпалів або інших дій, спрямованих на масове знищення людей, заподіяння тілесних ушкоджень чи іншої шкоди їхньому здоров'ю, на зруйнування або пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, а також вчинення з тією самою метою дій, спрямованих на радіоактивне забруднення, масове отруєння, поширення епідемій, епізоотій чи епіфітотій.

При цьому, в ст. 1 Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» надано визначення критично важливих об'єктів інфраструктури (об'єкти критичної інфраструктури) - підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, діяльність яких безпосередньо пов'язана з технологічними процесами та/або наданням послуг, що мають велике значення для економіки та промисловості, функціонування суспільства та безпеки населення, виведення з ладу або порушення функціонування яких може справити негативний вплив на стан національної безпеки і оборони України, навколишнього природного середовища, заподіяти майнову шкоду та/або становити загрозу для життя і здоров'я людей.

Продовжуючи розгляд цього питання, слід зазначити, що тему диверсії як складу злочину розглядають Т.І. Созанський, О.А. Чувакова, Г.З. Анашкін, А.А. Піонтовський. В більшості випадків суть досліджень полягає у визначенні та розмежуванні складу злочину і ці дослідження не є безпідставними та мають велику практичну цінність особливо з урахуванням актуальності загроз, які сьогодні існують в результаті «гібридної» агресії та тривалого збройного конфлікту на Сході нашої держави.

Однак, слід звернути увагу на проблему кваліфікації злочину, враховуючи практику розслідування такого злочину як диверсія з позиції слідчих органів Служби безпеки України в контексті забезпечення

національної безпеки України. На сьогодні, в КК України визначено що диверсія направлена на пошкодження об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, однак в законодавстві відсутнє конкретне визначення чи перелік об'єктів що підпадають під це визначення. Погоджуючись із думкою Т.І. Созанського, що ступінь «важливості» таких об'єктів можливо оцінити безпосередньо в ході розслідування справи. Проте на практиці виникає проблема, що велика кількість об'єктів, що належать до об'єктів критичної інфраструктури (далі - ОКІ) нажалі не перебувають в переліку об'єктів важливого народногосподарського чи оборонного значення. Так, наприклад Комплекс водопідготовки «Дніпро» відокремленого підрозділу КП «Харківводоканал», який розташований у смт. Красноградівка, Харківської області здійснює діяльність у сфері життєзабезпечення населення, надає послуги з централізованого водопостачання та водовідведення в м. Харкові та 52 населених пунктах Харківської області та представляє собою єдиний технологічний комплекс, що безпосередньо здійснює питне водопостачання об'єктів соціальної інфраструктури, оборонно-промислового комплексу, промислових підприємств, населення м. Харкова та інших населених пунктів області, проте до переліку об'єктів, які мають важливе народногосподарське значення не відноситься. З аналізу єдиного реєстру досудових розслідувань, на зазначене підприємство було здійснено закінчений замах на вчинення диверсії. Однак, під час кваліфікації злочину, через невизначеність даного об'єкта до об'єктів народногосподарського значення виникла колізія *Справа № 640/8210/19*.

В свою чергу така прогалина сприяє тому, що представники незаконних збройних формувань, або окремі особи маючи намір вчинити дії направлені на пошкодження або знищення ОКІ нашої держави можуть відчувати себе більш зухвало та безкарно.

Служба безпеки України є органом спеціального призначення з правоохоронними функціями та створена для забезпечення національної безпеки, в тому числі захисту ОКІ. Тому, слід наголосити, що удосконалення антитерористичного (контрдиверсійного) захисту ОКІ можливо зробити ефективнішим та дієвішим за рахунок комплексного підходу до законодавчого врегулювання, запровадження нової редакції відповідних статей КК України. Можливо, слід було б запропонувати створити перелік конкретних об'єктів, які мають важливе народногосподарське чи оборонне значення, на кшталт «Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів», однак такий перелік не слід публікувати у відкритому доступі. Тобто, для

удосконалення законодавства, слід розробити перелік критеріїв, необхідних для віднесення об'єктів та підприємств до об'єктів важливого народногосподарського чи оборонного значення, що дозволить створити актуальну базу існуючих та діючих об'єктів для можливості кваліфікації диверсій у разі посягання на них.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14> (Дата звернення 18.03.2020).
2. Кримінальний-процесуальний Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (Дата звернення 18.03.2020).
3. Закон України «Про Службу безпеки України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12/print> (Дата звернення 18.03.2020).
4. Закон України «Про Національну безпеку України». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/print> (Дата звернення 23.03.2020).
5. Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (Дата звернення 21.03.2020).
6. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 5 жовтня 2017 року № 2163-VIII Дата оновлення: 08.07.2018р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (дата звернення: 25.03.2020).
7. Созанський Т.І. Про захищеність об'єктів критичної інфраструктури кримінально-правовими засобами. *Збірник наукових статей*. С. 201-213. URL: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/apvchzu_2018_47_22.pdf (Дата звернення 21.03.2020).
8. Про затвердження переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів: Постанова Кабінету Міністрів України від 06 травня 2000 року № 770, Дата оновлення 24.12.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/770-2000-%D0%BF> (дата звернення: 28.03.2020).
9. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua> (Дата звернення 27.03.2020).

Зеленська І.М., старший викладач СК № 1 ІПЮК для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ЩОДО СУДОВОЇ ПРАКТИКИ В РАМКАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ЗАХОДІВ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

До основних принципів, що визначають порядок формування державної політики у сферах національної безпеки і оборони України, відносяться окрім верховенства права, підзвітності, законності та прозорості, також і дотримання засад демократичного цивільного контролю за функціонуванням сектору безпеки і оборони та застосуванням сили [1]. Зазначимо при цьому, що система цивільного контролю складається, як відомо, з контролю, що здійснюється Президентом України; контролю, що здійснюється Верховною Радою України;

контролю, що здійснюється Радою національної безпеки і оборони України; контролю, що здійснюється Кабінетом Міністрів України, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; судового контролю; громадського контролю [1]. І якщо питання забезпечення парламентського контролю, Президентського контролю та контролю з боку громадськості досліджували багато науковців, то питанням судового контролю не приділялося стільки уваги з боку науковців, воно є важливим і потребує розгляду.

Так, формою реалізації судового контролю над сектором безпеки та оборони України є, зокрема, розгляд адміністративними судами звернень громадян щодо визнання протиправним та скасування рішень суб'єкта владних повноважень (Служби безпеки України, органів Міністерства внутрішніх справ тощо) та зобов'язання вчинити певні дії або утриматися від вчинення певних дій.

І в цьому контексті слід звернути увагу на таку категорію справ, як оскарження рішень суб'єктів забезпечення національної безпеки, прийнятих для запобігання загрози національній безпеці, пов'язаних з перебуванням іноземців та осіб без громадянства на території України, зокрема щодо заборони в'їзду в Україну іноземцю або особі без громадянства, примусового повернення в країну походження або третю країну іноземців та осіб без громадянства. Це ті рішення, що приймаються безпосередньо центральним органом виконавчої влади, що забезпечує реалізацію державної політики у сфері міграції, Службою безпеки України або органом охорони державного кордону. Примусове видворення іноземців та осіб без громадянства за межі України може бути здійснено виключно на підставі рішення суду.

Рішення про заборону в'їзду в Україну строком на 3 роки приймається переліченими органами відповідно до ст. 13 Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» [2]. В'їзд в Україну іноземцю або особі без громадянства не дозволяється: в інтересах забезпечення національної безпеки України або охорони громадського порядку; якщо це необхідно для охорони здоров'я, захисту прав і законних інтересів громадян України та інших осіб, які проживають в Україні тощо. [2].

Іноземці можуть бути примусово повернуті до країни походження чи третьої країни на підставі рішення органу Державної міграційної служби або органу охорони державного кордону, або органу Служби безпеки України про примусове повернення. Примусове повернення передбачає виїзд іноземця з України на підставі цього рішення. Рішення про примусове повернення іноземця чи особи без громадянства приймається органом

Служби безпеки України в порядку, визначеному Інструкцією про примусове повернення і примусове видворення іноземців та осіб без громадянства, затвердженою спільним наказом Міністерства внутрішніх справ України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України 23.04.2012 № 353/271/150, зареєстрованою в Міністерстві юстиції України 21.05.2012 за № 806/21119.

Рішення вказаними органами приймаються у разі наявності дій, що порушують законодавство України про правовий статус іноземців та осіб без громадянства; дій, що суперечать інтересам забезпечення національної безпеки України чи охорони громадського порядку; якщо це необхідно для охорони здоров'я, захисту прав і законних інтересів громадян України. [3].

Слід зазначити, що такі поняття «дії, що суперечать інтересам забезпечення національної безпеки України чи охорони громадського порядку», «якщо це необхідно для охорони здоров'я, захисту прав і законних інтересів громадян України», «в інтересах забезпечення національної безпеки» мають загальний характер і нормативно-правовими актами не передбачено конкретного переліку цих дій, що викликає неоднозначне тлумачення понять, в тому числі і судовими органами.

Так, Закон України «Про національну безпеку України» надає визначення деяких понять. Національна безпека України - захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз (п.9 ч.1.ст.1) [1]. Загрози національній безпеці України - явища, тенденції і чинники, що унеможливають чи ускладнюють або можуть унеможливити чи ускладнити реалізацію національних інтересів та збереження національних цінностей України (п.6 ч.1.ст.1) [1]. Національні інтереси України - життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави, реалізація яких забезпечує державний суверенітет України, її прогресивний демократичний розвиток, а також безпечні умови життєдіяльності і добробут її громадян (п.10 ч.1 ст.1) [1].

Аналізуючи судову практику про оскарження рішень про заборону в'їзду в Україну іноземцям та особам без громадянства, примусового повернення в країну походження або третю країну іноземців та осіб без громадянства можна зазначити, що в основному адміністративні суди відмовляють іноземцям в задоволенні позовів.

Однак, є випадки задоволення позовів іноземців і як наслідок, скасування рішень суб'єктів забезпечення національної безпеки - Служби безпеки України, органів державної прикордонної служби України, органів державної міграційної служби.

Основним аргументом судів різних інстанцій при винесенні рішень не на користь суб'єктів забезпечення національної безпеки є :

- ненадання належних доказів на підтвердження наявності відповідних підстав для прийняття постанови про заборону в'їзду, примусового повернення, в тому числі щодо вчинення позивачем протиправного діяння на момент прийняття постанови, що може загрожувати (становити небезпеку) національній безпеці України або громадському порядку (*справа № 826/15209/17*);

- відсутність порушень щодо позивача в Україні будь-яких кримінальних проваджень, постановлених судами вироків суду про притягнення до кримінальної відповідальності або оголошення його в розшук (*справа № 826/3099/18*);

- ненадання судам копії довідки щодо доцільності заборони в'їзду позивачу, що має гриф обмеження доступу і позивачем не оскаржується (*справа № 826/15209/17*);

- складення довідки щодо доцільності заборони в'їзду (у разі надання її копії суду) з порушенням вимог нормативно-правових актів (*справа № 826/3099/18*) і таке інше.

При цьому аргументи відповідачів, що в ході здійснення пошукових контррозвідувальних заходів у сфері державної безпеки в установленому законодавством порядку Служби безпеки України отримано інформацію про створення позивачем передумов до вчинення злочину, або про здійснення підрозділом СБУ оперативного супроводження розслідування кримінального провадження, не приймаються судом до уваги.

Слід зазначити, що суд оцінює докази, які є у справі, за своїм внутрішнім переконанням, що ґрунтується на їх безпосередньому, всебічному, повному та об'єктивному дослідженні, а також на норми процесуального законодавства, а саме – в адміністративних справах про протиправність рішень, дій чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень обов'язок щодо доказування правомірності свого рішення, дії чи бездіяльності покладається на відповідача (ст.ст. 77, 90 Кодексу адміністративного судочинства України) [4].

Отже, при підготовці рішень суб'єктами забезпечення національної безпеки про заборону в'їзду в Україну іноземцям та особам без громадянства, примусового повернення в країну походження або третю країну іноземців та осіб без громадянства, а також при формуванні доказової бази в судах (у разі оскарження цих рішень) суб'єктам забезпечення національної безпеки слід враховувати судову практику як національних судів, так і практику Європейського суду з прав людини.

Список використаних джерел:

1. Про національну безпеку України, Закон України від 21 червня 2018 року // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст. 241.
2. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства. Закон України від 22 вересня 2011 року // Офіційний вісник України, 2011, № 83, ст.7.
3. Інструкція про примусове повернення і примусове видворення іноземців та осіб без громадянства, Наказ Міністерства внутрішніх справ України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Служби безпеки України від 23 квітня 2012 року № 353/271/150 (у редакції наказу Міністерства внутрішніх справ України, Служби безпеки України від 22 січня 2018 року № 38/77), зареєстрована в Міністерстві юстиції України 21 травня 2012 року за № 806/21119 // Офіційний вісник України, 2012, № 42, ст.96.
4. Кодекс адміністративного судочинства України, Закон України від 06 липня 2005 року // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2005, № 35 (35-36,37), ст.1358.
5. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.reyestr.court.gov.ua>.

Зоренко Д. С., старший викладач СК № 1 ІПЮК для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ПРОФІЛАКТИКИ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОЇ БЕЗПЕКИ В КОНТЕКСТІ РЕФОРМУВАННЯ СБ УКРАЇНИ

Концепція розвитку сектору безпеки і оборони України 2016 р. наголошує на тому, що реформування Служби безпеки України відбуватиметься шляхом зміни правових, організаційних та інших засад її функціонування з урахуванням сучасного досвіду діяльності спецслужб держав-членів ЄС та НАТО, демократичних перетворень у суспільстві, інтеграційного курсу України в європейський і євроатлантичний економічний, політичний та безпековий простір. При цьому, зазначена трансформація має забезпечити органам СБУ можливість ефективного виконання низки завдань, в тому числі, профілактики правопорушень у сфері державної безпеки України [1].

Правовою основою досліджуваних повноважень СБ України виступає ряд положень чинної редакції Закону України «Про Службу безпеки України»: завданням СБУ є попередження протиправних дій, що безпосередньо створюють загрозу життєво важливим інтересам України (ч. 2 ст. 2); Служба відповідно до своїх основних завдань зобов'язана здійснювати профілактику правопорушень у сфері державної безпеки (п. 8 ст. 24) [1]. Натомість, подані на розгляд Верховної Ради України законопроекти щодо оновлення вказаного Закону в різний спосіб підходять

до вирішення цього питання.

Зокрема, проект Закону «Про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України» № 3196 від 10.03.2020 р. здійснення попереджувально-профілактичних заходів безпосередньо не відносить до завдань або функцій СБ України, зазначаючи лише, що «виконання інших функцій може бути покладене на Службу безпеки України виключно законом» (ст. 3). При цьому, органи СБУ наділяються повноваженнями «надавати державним органам, органам місцевого самоврядування, утвореним відповідно до закону військовим формуванням, підприємствам, установам, організаціям незалежно від форм власності, їх посадовим (службовим) особам обов'язкові для розгляду рекомендації, які стосуються ... усунення причин і умов, що можуть сприяти реалізації загроз державній безпеці або підвищенню зумовлених ними ризиків, шляхів мінімізації та/або нейтралізації негативних наслідків реалізації загроз державній безпеці...» (п. 23 ч. 1 ст. 12) [2].

В свою чергу, проект Закону «Про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України» щодо реформування діяльності Служби безпеки України» № 3196-1 від 24.03.2020 р. виходить з повного позбавлення СБУ повноважень щодо профілактики правопорушень у сфері державної безпеки, в тому числі шляхом подання вказаних вище рекомендацій з питань забезпечення державної безпеки (ст.ст. 2,3 17, 21) [3].

На відміну від вже названих, проект Закону «Про Службу безпеки України» № 3080 від 18.02.2020 р. не тільки зберігає нині чинні повноваження органів держбезпеки щодо здійснення профілактичної роботи, а цілком обґрунтовано їх розширює та деталізує. Так, проведення профілактики правопорушень у сфері державної безпеки віднесено до функцій СБУ (п. 10 ч. 1 ст. 3), яка може бути реалізована: 1) поданням державним органам, органам місцевого самоврядування, військовим формуванням, підприємствам, установам, організаціям незалежно від форм власності обов'язкові для розгляду пропозиції з питань забезпечення державної безпеки, внесення обов'язкових для виконання приписів про усунення причин і умов, що можуть сприяти реалізації загроз державній безпеці або підвищенню зумовлених ними ризиків; 2) оголошенням фізичним особам, а також посадовим особам підприємств, установ та організацій незалежно від форм власності обов'язкових для виконання офіційних застережень про неприпустимість діяння (дії або бездіяльності), що створює умови для реалізації загроз державній безпеці або підвищення

зумовлених ними ризиків; 3) здійсненням інших заходів, спрямованих на попередження правопорушень у сфері державної безпеки (пп. 4, 5 та 25 ч. 1 ст. 16).

Крім того, з метою профілактики правопорушень у сфері державної безпеки та попередження актів несанкціонованого втручання в діяльність об'єктів критичної інфраструктури СБ України може вживати превентивні заходи, в тому числі, у формі подання пропозицій, внесення приписів, оголошення офіційного застереження (ст. 17).

Пропозиція – викладена в письмовій формі рекомендація, яка стосується питань забезпечення державної безпеки, усунення причин і умов, що можуть сприяти реалізації загроз державній безпеці або підвищенню зумовлених ними ризиків, шляхів мінімізації та/або нейтралізації негативних наслідків реалізації загроз державній безпеці, адресована державним органам, органам місцевого самоврядування, військовим формуванням, підприємствам, установам, організаціям незалежно від форм власності. Вона є обов'язковою для розгляду, за результатами чого письмово повідомляється відповідний підрозділ Служби безпеки України (ст. 20).

Припис – обов'язкова для виконання у визначені строки письмова вимога СБУ, адресована державним органам, органам місцевого самоврядування, військовим формуванням, підприємствам, установам, організаціям незалежно від форм власності щодо усунення причин і умов, що можуть сприяти реалізації загроз державній безпеці (ст. 21).

Офіційне застереження – роз'яснення СБ України фізичній чи юридичній особі про те, що її діяння (дія або бездіяльність) створює умови для виникнення чи реалізації загроз державній безпеці або підвищує ризики державної безпеки, а відтак є неприпустимим. Здійснюється у формі письмового інформування після проведення перевірки та підтвердження отриманих відомостей (ст. 22) [4].

На наше переконання, профілактика правопорушень у сфері державної безпеки має залишатися дієвим інструментом оперативно-службової діяльності реформованої СБУ, а її нормативно-правова регламентація потребує подальшого вдосконалення. Тому, пропозиції щодо позбавлення СБУ вказаних повноважень повинні чітко узгоджуватися з положеннями ключових стратегічних і програмних документів – Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015, Стратегії сталого розвитку «Україна-2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/2015, Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, затвердженої

Указом Президента України від 14 березня 2016 року № 92/2016, Річних національних програмам під егідою Комісії Україна – НАТО, а також Рекомендацій Парламентської Асамблеї Ради Європи.

Як приклад, відповідно до Рекомендації ПАРЕ № 1713 (2005) органи, на які покладається забезпечення безпеки, виконують найрізноманітніші ролі й завдання – всередині країни їх роль полягає у підтриманні законності й правопорядку, захисті безпеки держави, громадян і власності, збереженні демократичних інститутів і процедур й забезпеченні мирного співіснування різних верств суспільства (п. 2). Однією з форм реалізації цього може виступати саме профілактична робота СБ України.

До того ж, законодавче закріплення розглянутих повноважень СБУ має носити достатньо деталізований характер, що унеможливить їх розширювальне тлумачення і слугуватиме додатковим запобіжником від неправомірного втручання органів безпеки в діяльність фізичних та юридичних осіб, неправомірного обмеження їх прав.

Список використаних джерел:

1. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України» : Указ Президента України від 14 берез. 2016 р. № 92/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016> (дата звернення: 14.04.2020).
2. Про Службу безпеки України : Закон України від 25 берез. 1992 р. № 2229-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12> (дата звернення: 14.04.2020).
3. Про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України» щодо удосконалення організаційно-правових засад діяльності Служби безпеки України : проект Закону України від 10 берез. 2020 р. № 3196. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=68347&pf35401=523869> (дата звернення: 14.04.2020).
4. Про внесення змін до Закону України «Про Службу безпеки України» щодо реформування діяльності Служби безпеки України : проект Закону України від 24 берез. 2020 р. № 3196-1. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=68457&pf35401=524794> (дата звернення: 14.04.2020).
5. Про Службу безпеки України : проект Закону України від 18 лют. 2020 р. № 3080. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=68170&pf35401=521525> (дата звернення: 14.04.2020).

Коростиленко А.В., завідувач СК-5 ННІ КРД Національної академії Служби безпеки України, кандидат юридичних наук

Кудрявцев Г.В., консультант-експерт (з правових питань), професор СК-5 ННІ КРД Національної академії Служби безпеки України, кандидат юридичних наук

ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ АНТИТЕРОРИСТИЧНОГО (ПРОТИДИВЕРСІЙНОГО) ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Аналіз розвитку соціально-політичної ситуації в Україні, пов'язаної з веденням бойових дій на території Донецької та Луганської областей, карантинними заходами, покликаними протидіяти поширенню випадків захворювання населення вірусом COVID-19, та ускладнення, у зв'язку з цим, економічної ситуації дає всі підстави стверджувати, що сьогодні для нашої держави особливу загрозу становить можливість вчинення терористичних актів, у тому числі на об'єктах критичної інфраструктури.

Останні події в Україні цілком ймовірно призведуть до напруженості у суспільстві та можуть мати своїм наслідком низку протиправних дій "окремих радикально налаштованих організацій і громадян".

Засоби масової інформації в прагненні до підвищення своїх рейтингів нерідко зловживають інформацією, яка може призвести до суспільного резонансу. Такому нагнітання негативу в ЗМІ важко протидіяти Службі безпеки України лише правовими засобами не вдаючись до оперативних.

Наприклад, зовсім не давно, 17 квітня цього року українські телеканали та інтернет-видання (на додачу до невтішних відомостей щодо світової пандемії коронавірусу) поширювали інформацію про численні пожежі в Чорнобильській зоні відчуження та про можливість підвищення радіаційного фону в столиці у першій половині дня [1].

Сьогодні, фіксуються чисельні приклади іншої негативної інформації стосовно функціонування атомної енергетики України та стану її безпеки з метою дестабілізації ситуації навколо атомних електростанцій ДП «НАЕК «Енергоатом» [2, с. 5].

Остатні три десятиліття злочинцями була вчинена низка неправомірних дій щодо ядерних та інших радіоактивних матеріалів та пов'язаних з ними установок [3, с. 16]. Це нам доводить, що терористи з легкістю можуть наважитися і на вчинення злочину, результати якого здатні будуть призвести до наслідків, порівнянних з наслідками Чорнобильської катастрофи.

Особливий інтерес для нас, у цьому контексті, становить порядок реагування Служби безпеки України у разі виникнення кризових та

надзвичайних ситуацій на ядерних установках, в місцях знаходження (використання) ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання.

Відповідно до Державного плану взаємодії центральних та місцевих органів виконавчої влади на випадок вчинення диверсій щодо ядерних установок, ядерних матеріалів, інших джерел іонізуючого випромінювання у процесі їх використання, зберігання або перевезення, а також щодо радіоактивних відходів у процесі поводження з ними (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 598; далі – Державний план) учасниками відповідної взаємодії є підрозділи Центрального управління та регіональних органів СБУ.

Служба безпеки України згідно з Державним планом:

- інформує в установленому порядку інших учасників плану взаємодії про передумови і характер можливого випадку вчинення диверсії;
- виявляє наміри і конкретні дії злочинних формувань, груп та окремих осіб стосовно вчинення диверсій щодо ядерних установок, ядерних матеріалів, інших джерел іонізуючого випромінювання у процесі їх використання, зберігання або перевезення, а також щодо радіоактивних відходів у процесі поводження з ними;
- бере участь у розслідуванні причин виникнення надзвичайних ситуацій з метою виявлення ознак диверсії;
- здійснює в межах своїх повноважень заходи, спрямовані на забезпечення безпеки в умовах вчинення диверсії [3].

Тут слід зауважити, що для підвищення ефективності заходів, передбачених планом, необхідно здійснювати регулярні тренування сил сектору безпеки та оборони, які залучаються до їх здійснення, на майданчику ядерної установки.

Ці заходи виконуються Службою безпеки України шляхом реалізації повноважень, наданих їй законами України “Про Службу безпеки України”, “Про боротьбу з тероризмом”, “Про оперативно-розшукову діяльність”, “Про контррозвідувальну діяльність”, “Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю”, “Про державну таємницю”, Кримінальним процесуальним кодексом України, а також Положенням про єдину державну систему запобігання, реагування і припинення терористичних актів та мінімізації їх наслідків (затверджене постановою Кабінету Міністрів України від 18 лютого 2016 року № 92).

За результатами аналізу згаданих та інших нормативно-правових актів не виявлено правових норм, які б не узгоджувались із вищевикладеними заходами Державного плану або зумовлювали неактуальність таких заходів.

Водночас, зважаючи на проведення операції Об'єднаних сил, яка ускладнена веденням Російською Федерацією “гібридної війни” проти України, може бути доволі слушним, з урахуванням думки Штабу АТЦ та заінтересованих підрозділів СБУ (насамперед, ГУ КЗЕ), надати до Міністерства енергетики та захисту довкілля України пропозиції щодо підготовки проектів нових нормативно-правових актів, а також уточнення заходів Державного плану з метою забезпечення якомога ефективнішого реагування Служби безпеки України та інших державних органів на потенційні загрози, що можуть виникнути на ядерних установках, в місцях знаходження (використання) ядерних матеріалів, радіоактивних відходів, інших джерел іонізуючого випромінювання.

Також пропозиції можуть стосуватися розробки проекту Порядку віднесення об'єктів незалежно від форм власності до об'єктів можливих терористичних посягань та постанови Кабінету Міністрів України про його затвердження. З метою удосконалення антитерористичного законодавства у сфері захисту критичної інфраструктури необхідно передбачити віднесення до об'єктів можливих терористичних посягань, зокрема, підприємств, які мають стратегічне значення для економіки та безпеки держави (наприклад, підприємства, які займаються виробництвом лікарських препаратів, у т.ч. вакцин, тощо).

Список використаних джерел:

1. ТСН: Из-за потенциальной опасности из Чернобыля в Киеве вечером замеряли радиационный фон. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://tsn.ua/ru/kyiv/iz-zapotentzialnoy-opasnosti-iz-chernobylya-v-kieve-vecherom-zameryali-radiacionnyy-fon-1529709>
2. Макаренко О. В., Куницький І. М. Фізичний захист ядерних установок в умовах гібридної війни / О.В. Макаренко, І.М. Куницький // XIII Українська конференція з фізичного захисту, обліку та контролю ядерних матеріалів: трудові конференції (3-7 жовтня 2016 року). – Нетішин: ВП “Хмельницька АЕС”, 2016. – С. 4-13.
3. Угольков І. В. Фізичний захист атомних електростанцій в умовах гібридної війни (війни керованого хаосу) / І. В. Угольков // XIII Українська конференція з фізичного захисту, обліку та контролю ядерних матеріалів: трудові конференції (3-7 жовтня 2016 року). – Нетішин: ВП “Хмельницька АЕС”, 2016. – С. 13-21.
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 598 “Про затвердження державного плану взаємодії центральних та місцевих органів виконавчої влади на випадок вчинення диверсій щодо ядерних установок, ядерних матеріалів, інших джерел іонізуючого випромінювання у процесі їх використання, зберігання або перевезення, а також щодо радіоактивних відходів у процесі поводження з ними”.

Родзінський Н.І., курсант 1 курсу ІПЮК для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Савченко Д.С., курсант 1 курсу ІПЮК для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

УДОСКОНАЛЕННЯ ЗАХИСТУ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Світ нині переживає складні трансформації масштабного характеру. Зароджується новий технологічний уклад, створюються сучасні цифрові реальності, інноваційні технології набувають нового виміру в глобальному масштабі. Все це є достатньою підставою для формування єдиних підходів щодо можливих ризиків системи критичної інфраструктури.

Тематика роботи призначена дослідженню понять «критичної інфраструктури» та створенню основних заходів стійкості та безпеки критичної інфраструктури (далі - КІ).

Предметом даного дослідження є вивчення системи заходів в умовах, спрямованих на протидію загрозам КІ, їх обґрунтування та аналіз рівня захисту на науковому та законодавчому рівнях в умовах сьогодення.

Актуальність теми полягає в тому, що в умовах сучасних євроінтегрованих та глобалізаційних перетворень, які відбуваються в Україні, перед спецслужбами постає низка важливих завдань щодо забезпечення реалізації людиною та громадянином прав та свобод, пов'язаних із захистом об'єктів критичної інфраструктури.

Метою даної роботи є дослідження теоретичних і практичних основ захисту об'єктів КІ в Україні, використання вітчизняного досвіду державотворчих процесів а також кращих прикладів іноземних підходів, аналіз сучасного їх стану, виявлення проблемних аспектів та пропонування шляхів їх удосконалення, створення ефективного сектору безпеки КІ в умовах війни.

Захист критичної інфраструктури включає систему скоординованих організаційних, нормативно-правових, адміністративних, пошукових, охоронних, режимних, інженерно-технічних, наукових та інших заходів, матеріальних та нематеріальних засобів, спрямованих на забезпечення стійкості та безпеки критичної інфраструктури. Вперше почали досліджувати цю проблему у 1990 роках у країнах Словаччини, Великій Британії, Болгарії, Польщі, США, Угорщині. Деякі питання, пов'язані із захистом КІ були порушені в наукових працях, Українських вчених Мірошніченка М.В., Юрченка О.М., Єрменчука О.П., та інших. Ця проблема є мало досліджуваною і потребує наукового обґрунтування задля

запоруки організації ефективного та системного захисту об'єктів КІ в умовах Російської агресії.

Стратегія національної безпеки України від 06 травня 2015 року та Концепція створення державної системи захисту КІ від 10 січня 2018 року передбачають необхідність комплексного реформування системи забезпечення національної безпеки та створення ефективного сектору безпеки і оборони України.

Об'єктами критичної інфраструктури є: підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, які:

- проводять діяльність та надають послуги у галузях (енергетики, хімічної промисловості, транспорту, інформаційно-комунікаційних технологій, електронних технологій, комунікацій, банківській та фінансовий сектор);
- надають послуги у сферах життєзабезпечення населення (централізоване водопостачання, водовідведення, постачанням електричної енергії і газу, виробництво продуктів харчування, охорона здоров'я);
- аварійні та рятувальні служби, служби екстреної допомоги населенню;
- мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави;
- підлягають охороні та обороні в умовах надзвичайного стану і особливого періоду;
- є об'єктами постійно небезпечних технологій і виробництва.

Метою державної політики у сфері захисту критичної інфраструктури визначають:

- забезпечення безперебійного та стійкого функціонування об'єктів КІ України;
- запобігання проявам актів несанкціонованого втручання;
- прогнозування та запобігання кризовим ситуаціям;
- підвищення рівня захисту;
- удосконалення заходів безпеки та стійкості цих об'єктів від існуючих загроз.

Згідно з чинною редакцією Законів України «Про національну безпеку України», «Про боротьбу з тероризмом» здійснюється захист об'єктів критичної інфраструктури від таких видів посягань, як терористичні акти, диверсії, інші злочини.

При цьому реалізація переважної більшості завдань захисту об'єктів критичної інфраструктури скеровується завданнями щодо боротьби з тероризмом та відбувається на рівнях:

- 1) Міжнародної координаційної комісії Антитерористичного центру при СБУ (має допомагати в розкритті, профілактиці, недопущенні таких злочинів);
- 2) надання суб'єктом боротьби з тероризмом, який не входить до структури СБУ, Антитерористичному центру при СБУ необхідних сил і засобів починаючи з 2016р.

У мирний час контрдиверсійна діяльність є окремим видом державної діяльності щодо захисту об'єктів КІ. Окремі повноваження в системі контрдиверсійної діяльності не покладено на жоден правоохоронний орган чи військове формування. З 2014 року захист суб'єктів Державної системи фізичного захисту належить Національній гвардії України, яка має здійснювати лише оборону від нападу ззовні та звільнення таких об'єктів від нападників. Питання захисту критичної інфраструктури - це один з елементів кримінально - правової охорони адже СБУ має допомагати в розкритті, профілактиці та недопущенні таких злочинів. Але коли злочин вже стався, то в силу вступає кримінальний закон. Сьогодні залишається не визначеним на загальнодержавному рівні питання про те, який орган буде здійснювати формування державної політики захисту об'єктів КІ, на який буде покладена реалізація завдань захисту об'єктів КІ від різного роду загроз.

П'ять років тому Російська Федерація застосувала щодо України новий вид війни – гібридний. В Україну прийшли кібертерористи та кіберополченці. Їхньою основною цілю стала критична інфраструктура (КІ), від якої залежить економічна та національна безпека України. За спостереженням експертів, Росія вже не вперше послаблює позиції країн, які атакує, саме через КІ, адже це – основний інструмент економічного тиску на Україну. На практиці виглядає так, що країна - агресор планує перейти від гібридної боротьби до диверсійної війни. Власне, мета диверсійної війни полягає у проведенні спеціальних операцій стосовно виведення з ладу (пошкодження, руйнування, підпалу, підриву, тощо) життєво важливих об'єктів або їхніх елементів шляхом застосування різних способів руйнування, не пов'язаних із бойовими діями, промислове шпигунство, про яке сьогодні багато говорять.

Виклики і загрози збільшуються, зростають і розширюються. Ми не знаємо, які загрози будуть завтра. У зоні ризику опинились офіційні сайти державних структур з біометричними і майновими даними про українців.

У 2014 році Росія захопила стратегічно важливі об'єкти в Криму, влаштувала диверсії на материковій території України. На магістральному трубопроводі Уренгой – Помари – Ужгород у Івано - Франківській області сталося три, а в Полтавській області на цьому ж газопроводі – один вибух.

Усі інциденти – наслідок вибухових пристроїв, які встановили диверсійні групи. А найважливіші стратегічні об'єкти – електро-,газо-, тепло-,нафто постачання і видобуток, зв'язок,паливо, і навіть ЗМІ – під великим контролем олігархів - монополістів. Такими є наслідки приватизації КІ, яка почалася в Україні ще в 90-х і триває нині. Отож, КІ, яка мала би бути гарантом національної безпеки, особливо в умовах війни насправді є вразливим місцем України. Тому Україна має розпочати з основного – гарантування повної енергетичної безпеки, адже в 60% всіх обленерго України контролює одна людина, а через злочинну схему « Роттердам +». платоспроможне українське населення збагатило олігарха на 40 мільярдів гривень. Це неприпустима ситуація у ні в мирний час, ні в умовах війни. Загрози для КІ, які з'явилися нині, виходять за рамки повноважень однієї структури.

Виходячи з вищесказаного, варто зазначити, що сьогодні в Україні потрібно удосконалювати законодавство щодо забезпечення захисту КІ. **По - перше**, головна особливість об'єктів КІ України – це їх зношеність, яку експерти оцінили на всі 95%. Приватизація об'єктів КІ є звичайною світовою практикою, тому з метою їх захищеності з боку власників, потрібне чітке законодавство, яке посилить відповідальність за функціонування таких об'єктів. У законі має бути визначено об'єкти КІ, можливі типи загроз щодо цього об'єкту, способи їх унеможливлення, реалізацій, механізми прогнозування і запобігання та вимоги щодо відновлення функціонування КІ у випадку нанесення їм шкоди. **По-друге**, потрібно скоординувати зусилля всіх органів державної влади, бо ті загрози виходять за межі повноважень одного відомства. У законах про приватизацію повинні бути норми, які б запобігли економічним впливам на національну безпеку країни через використання приватизованої КІ.

Нині гібридна війна в Україні стала неабияким ударом і для Європи, яка вже переглядає власні методи захисту об'єктів КІ. На п'ятому році війни в Україні триває монополізація стратегічно важливих об'єктів КІ, проте досі немає законодавства, яке би забезпечувало її захист і безпеку, бо від цього залежить економіка країни. Неможливо виграти війну, коли економіку країни контролює країна-агресор. Необхідна законодавча вимога зі створення механізму ідентифікації цих загроз і, відповідно, уточнення завдань та процедури реагування на них. Законодавче базове визначення закону щодо КІ є гарантом вимог до власників таких об'єктів. Зважаючи на серйозність загрози, що нині постала перед національною безпекою нашої держави, необхідно активно і швидко розпочати діалог із ЄС стосовно питань забезпечення безпеки національних інфраструктур.

Список використаних джерел:

1. Єрменчук О.П. Основні підходи до організації захисту критичної інфраструктури в країнах Європи: досвід для України: монографія Дніпро: ДДУВС, 2018. 180с.
2. Про затвердження рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року «Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України»: указ Президента України від 14 березня 2016р. №92/2016/ Президент України. Урядовий кур'єр. 2016 №52(18.03.2016).
3. Про затвердження рішення Ради національної безпеки і оборони України від 06 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України» указ Президента України від 26 травня 2015 року № 287/2015/ Президент України Урядовий кур'єр 2015 №95(29.05.2015)
4. Про схвалення Концепції створення державної системи захисту критичної інфраструктури: розпорядження Кабінету Міністрів України від 6 грудня 2017 року №1009-р/Кабінет Міністрів України. Урядовий кур'єр 2018 №5 (10.01.2018).
5. Про введення в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 29 грудня 2016 року «Про удосконалення заходів забезпечення захисту об'єктів критичної інфраструктури» указ Президента України від 16.01.2017р №8/017/Президент України. Урядовий кур'єр 2017 №9.
6. Матеріали Круглого столу «Паспортизація об'єктів критичної інфраструктури: формування системи аналізу інформації». Офіційний сайт Національного інституту стратегічних досліджень. [Електронний ресурс] – режим екрану: <https://niss.gov.ua/news/novini-nisd/krugliy-stil-pasportizaciya-obektiv-kritichnoi-infrastrukturi-formuvannya-sistemi> - Дата звернення 23.03.2020 р.

Рябуха Ю.М., т.в.о. начальника ІПЮК для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор технічних наук

Меленті Є.О., завідувач кафедри ІПЮК для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат технічних наук

Кучерина С.Є., науковий співробітник ІПЮК для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор філософії, доцент, заслужений працівник освіти

МЕТОДИКА ПОБУДОВИ МОДЕЛІ ЗАГРОЗ ДЛЯ ОЦІНЮВАННЯ УРАЗЛИВОСТІ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ

Засади національної безпеки України ґрунтуються на повазі до норм і принципів міжнародного права [1]. Протягом трагічних суспільно-політичних подій останніх років в українській державі відстоюються фундаментальні цінності, визначені Конституцією та законами України, - незалежність, територіальна цілісність і суверенітет, гідність, демократія,

повага до людини, її права і свободи, верховенство права, забезпечення добробуту, мир та безпека.

«Гібридна» агресія проти України, обумовлена проєвропейським вектором розвитку державних інституцій та впровадженням в українському суспільстві цінностей демократичного світу, сприяла становленню та розвитку силового блоку. Провідну роль в стримуванні та відсічі зовнішній агресії відіграли сили безпеки і оборони України. Слід відзначити, що розвиток сектору безпеки і оборони належить до основних принципів, що визначають порядок формування державної політики у сферах національної безпеки і оборони [2].

Характерною рисою «гібридної» війни є те, що противник намагатиметься завдати поразки не тільки підрозділам регулярної армії, але й об'єктам критичної інфраструктури, які знаходяться в глибині території. Для реалізації такого сценарію розвитку подій постійно удосконалюються бойові можливості, форми й способи застосування диверсійно-розвідувальних груп [3, с. 246]. Постійний розвиток форм та способів диверсійних дій в тилу противника, поліпшення тактико-технічних характеристик високоточної зброї та звичайних військових засобів ураження, зростання загроз терористичного характеру та загроз в кібернетичному просторі обумовлюють досить високі вимоги до формування національної системи захисту об'єктів критичної інфраструктури [4, с.12].

Водночас, як визначено в [5], об'єкти критичної інфраструктури – це підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, діяльність яких безпосередньо пов'язана з технологічними процесами та/або наданням послуг, що мають велике значення для економіки та промисловості, функціонування суспільства та безпеки населення, виведення з ладу або порушення функціонування яких може справити негативний вплив на стан національної безпеки і оборони України, навколишнього природного середовища, заподіяти майнову шкоду та/або становити загрозу для життя і здоров'я людей. Завдання щодо контрозвідувального забезпечення таких об'єктів належить до компетенції Служби безпеки України [2]. Особливої актуальності це набуває при введенні особливого періоду (воєнного стану) за умови активізації розвідувально-підривної діяльності іноземних спеціальних служб та підвищенні рівнів терористичних загроз.

Отже, підготовка до таких кризових ситуацій здійснюється заздалегідь та потребує вирішення завдання щодо підвищення рівня захищеності об'єктів критичної інфраструктури від терористичних посягань та диверсій.

Додатково потребує розширення та подальшого вдосконалення науково-методична база формалізації загроз терористичного й диверсійного характеру, розробки методик їх моделювання [6, с. 135, 7, с.130, 8, с. 43].

Для оцінювання стану забезпечення безпеки об'єктів критичної інфраструктури при виникненні кризових ситуацій на них необхідно здійснити аудит загроз, що можуть спровокувати порушення їх надійного функціонування, з побудовою узагальненої моделі загроз [9, с. 87] для конкретного об'єкту. Під загрозою безпеці об'єктів критичної інфраструктури розуміємо множину усіх можливих порушень безпеки об'єкту. Джерелом загроз безпеці об'єктів критичної інфраструктури є множина носіїв загрози безпеці (злочинні дії, технічні збої, природні явища). Загрози доцільно класифікувати та розподіляти на групи з метою визначення природи їх виникнення й шляхів нейтралізації. Під уразливістю об'єктів критичної інфраструктури розуміємо множину усіх причин, які призводять до порушень безпеки об'єктів (порушення умов експлуатації, низький рівень кваліфікації персоналу, зношеність механізмів та систем, застаріле програмне забезпечення, недостатній рівень фізичного захисту, порушення режимних заходів).

В роботі запропоновано використання моделі загроз для оцінювання уразливості об'єктів критичної інфраструктури. Тобто для оцінювання та формування підходів з підвищення рівня безпеки об'єктів критичної інфраструктури необхідно здійснити аналіз множини можливих порушень безпеки з ідентифікацією множини джерел загроз, множини факторів, які сприяють їх появі, та множиною уразливостей. Після визначення всіх множин будується модель загроз для конкретного об'єкта, на основі якої в подальшому формується політика безпеки для об'єкта критичної інфраструктури. При чому для кожного такого об'єкту модель загроз буде індивідуальною та повинна враховувати особливості функціонального призначення, технологічного процесу, географічне розташування, можливість з дублювання, період відновлення після злочинного впливу та інші чинники.

Розглянута в доповіді методика побудови моделі загроз для оцінювання уразливості об'єктів критичної інфраструктури може бути застосована при формуванні спектру заходів щодо запобігання, виявлення, припинення, мінімізації наслідків терористичної діяльності та диверсійних дій. Вбачається доцільним враховувати зазначену методику при розробці нормативно-правових актів з захисту об'єктів критичної інфраструктури України.

Список використаних джерел:

1. Про Стратегію національної безпеки: Указ Президента України від 26 травня 2015 р. № 287/2015 / Президент України URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/TM060344 (дата звернення: 17.12.2019).
2. Про національну безпеку України : Закон України від 21 червня 2018 р. 2469-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 17.12.2019).
3. Меленті Є.О. Використання моделі загроз для оцінки рівня захищеності об'єктів критичної інфраструктури. *Актуальні проблеми управління інформаційною безпекою держави: збірник тез наук. доповідей X всеукр. наук.-практ. конф. (Київ, 4 квітня 2019 р.).* [Електронне видання]. Київ, 2019. С. 246-247.
4. Зелена книга з питань захисту критичної інфраструктури в Україні : зб. мат-лів міжнар. експерт. нарад / упоряд. Д. С. Бірюков, С.І. Кондратов; за заг. ред. О. М. Суходолі. – К. : НІСД, 2015. – 176 с.
5. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05 жовтня 2017 р. 2163-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (дата звернення: 17.12.2019).
6. Рижов І.М. Досвід Федеративної Республіки Німеччини з формування концепції антитерористичного захисту критичної інфраструктури / І.М. Рижов, В.Г. Хлань, М.В. Мірошник // Зб. наук. пр. НА СБ України. – 2014. – № 51. – С. 134–141.
7. Варенья Н.М. Щодо оцінювання терористичної уразливості об'єктів критичної інфраструктури / Н.М. Варенья // Вісник ЗНУ. – 2016. – № 4. – С. 128-135.
8. Рябуха Ю.Н. Теоретические основы и методы повышения безопасности дистанционных видеоинформационных ресурсов в системе аэромониторинга кризисных ситуаций: дис. ... доктора тех. наук. Київ, 2015. 354 с.
9. Меленті Є.О. Побудови моделі загроз для оцінювання уразливості об'єктів критичної інфраструктури. *Strategic anti-crisis management: global challenges and role of the state: international scientific and practical conference. (Venice, 23–24 december 2019).* Венеція, 2019. С. 85–89.

Чередниченко О.Ю., професор СК № 1 ІПЮК для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат економічних наук, доцент

ВПЛИВ КОРУПЦІЙНИХ ПРОЯВІВ НА СТАН ЗАХИЩЕНОСТІ ОБ'ЄКТІВ КРИТИЧНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ДЕРЖАВИ (НА ПРИКЛАДІ ТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ)

Транспортна галузь, яка забезпечує потреби населення та економіки у перевезенні пасажирів і вантажів, в тому числі оборонного призначення, є базовою складовою критичної інфраструктури держави. Ця сфера національного господарства є фундаментальним елементом національної безпеки країни, яка повинна протистояти внутрішніми та зовнішніми

загрозами, новим викликам державності. Транспортна галузь є галуззю життєзабезпечення, без чіткої, відлаженої роботи якої неможливе вирішення широкого кола питань починаючи від перевезень на плановій основі, закінчуючи, наприклад, забезпеченням евакуаційних заходів коли мова йде не тільки про військові дії, а й про перевезення у разі техногенних і назвичайних ситуацій (наприклад, епідемій).

В суспільстві з позитивом та надією сприймаються інфраструктурні проекти та намагання розбудови об'єктів критичної інфраструктури, спрямованих на покращення якості, доступності та надійності транспортного комплексу країни. В той же час, нажаль більшість новаторських проектів залишається саме проектами та не втілюються в життя, а окремі позитивні досягнення в сфері критичної інфраструктури не можна вважати системними.

На нашу думку, однією з основних причин цього є корупція. Слід констатувати, що нажаль, корупційним впливам все більше стають підвержені саме об'єкти критичної інфраструктури, де раніше її прояви були значно меншими чим в органах влади та управління, правоохоронних органах та судах. Уважно проаналізувавши процеси, які відбуваються в середовищі транспортної галузі в теперішній час, можна прийти до висновку про прискорення поширення корупції в цій галузі саме в сучасний період розвитку держави. Безперечно, привабливою для корупціонерів транспортна галузь де налічуються величезні фінсові та матеріальні ресурси, була завжди, але саме в останні часи ці процеси набули майже неконтрольованого характеру.

Однією з причин корупції в транспортній галузі є послаблення державного контролю з боку держави за функціонуванням транспортного комплексу. Причому мова йдеться саме про контроль з боку держави, а не пряме втручання в фінасово-господарську діяльність транспортних підприємств, як суб'єктів господарювання.

Ліквідація галузевих інспекцій, які здійснювали контроль за дотриманням правил перевезень (польотів) та безпекою транспортних установ різних форм власності; відсутність контролю за виконанням ліцензійних умов; стрімка та необґрунтована зміна форми управління (керування) транспортними підприємствами; централізація фінансових, кадрових і матеріальних ресурсів замість їх децентралізації; побудова жорсткої вертикалі управління і як слідство посилення некированості і призвела до втрати контролю з боку держави за цим сегментом критичної інфраструктури країни. А як слідство і до поширення майже тотальної корупції, насамперед серед керівництва від середньої ланки і вище. При

цьому, окремі наміри менеджменту управлінської ланки щодо зниження рівня корупційних ризиків на об'єктах транспортної інфраструктури, наприклад, шляхом створення власних антукорупційних органів без прав і повноважень закріплених на законодавчому рівні так і залишаються нереалізованими або реалізуються безсистемно та вибірково.

Автор вважає, що існує пряма залежність рівня поширення корупції на об'єктах критичної інфраструктури та рівня їх захищеності, здатності безперебійного, безаварійного функціонування. А це в свою чергу впливає на можливість держави взагалі протистояти негативному впливу зовнішніх та внутрішніх загроз на об'єктах критичної інфраструктури.

На нашу думку, корупційні прояви на об'єктах транспортної інфраструктури, як складової критичної інфраструктури держави можуть виражатися через:

- нецільове та неефективне використання коштів, в тому числі бюджетних, передбачених на потреби об'єктів критичної інфраструктури (наприклад: закупівля недоброякісних паливно-мастильних матеріалів, харчів, обмундирування, обладнання, використання для ремонтно-відновлювальних і регламентних робіт контрафактних запчастин, вузлів та механізмів, створення різних «надбудов» у вигляді додаткових керівних ланок з завищеним бюджетом їх фінансування і т. ін.);
- сумнівні дії або злочинна халатність посадових осіб об'єктів критичної інфраструктури в процесі здійснення господарської та фінансово-економічної діяльності (наприклад: закупівля відновленої та модернізованої, вживаної техніки і обладнання з послідувочою передачею користувачам під виглядом нової чи новоствореної);
- «зростання» менеджменту транспортної галузі, перш за все топ-менеджменту, з представниками криміналітету (контрабандисти, крадії, шахраї і т.ін.) та представниками великого бізнесу, які лобіюють свої інтереси і намагаються якомога вигідніше використати ресурси транспортників з метою мінімізації транспортної складової у своєму виробництві (наприклад, використання рухомого складу при перевезеннях вантажів агрономенклатури чи металопродукції, вугілля у власних інтересах за мінімальними тарифами або безконтрольно);
- з тих же причин необґрунтоване отримання субвенцій з державного бюджету для організацій перевезень, які вже фактично оплачені клієнтами (наприклад, евакуація із-за кордону туристів під час пандемії за рахунок держави, в супереч тому що зворотній рейс і так

був заделегіть проплачений туристами при придбанні тура як обов'язкова умова пр укладання договору на туристичні послуги);

- маніпуляції з вибором пріоритетних напрямків розвитку чи розбудови, об'єктів транспортної інфраструктури (наприклад: закупівля, в тому числі надлишкової техніки, або окремих її типів замість дійсно необхідних типів локомотивів, рухомого складу, суден чи літаків);
- розробка та виробництво недосконалої техніки, за застарілими технологіями, втілення другорядних проектів як пріоритетних;
- призначення на керівні, управлінські ланки некомпетентних осіб, брак професіоналів та мотивованих спеціалістів, викликаний впливом таких факторів як «кумівство», «політична доцільність», «квотний принцип» і т. ін.;
- прийняття рішень під впливом та в інтересах представників окремих фінансово-промислових груп, в тому числі іноземних, які негативно впливають на розбудову та функціонування об'єктів критичної інфраструктури;
- популізм, прийняття програм, стратегій, концепцій, які неможливо реалізувати на практиці, а їх складові не впливають позитивно на діяльність транспортного комплексу;
- так звана легалізована схема незаконного отримання, точніше розкрадання коштів, шляхом нарахування і отримання певними категоріями керівників та управлінців державних підприємств транспортної галузі зарплат, премій, інших бонусних виплат, які є необґрунтованими;
- прогалини та протиріччя в законодавчій і нормативній базі, бюрократія процесів управління (керування або прийняття рішень);
- шахрайські схеми при тарифоутворенні.

Цей список не є остаточним, автор намагався на прикладі транспортної галузі, акцентувати увагу на проблемі взагалі та навів найбільш значимі фактори, які послабляють об'єкти критичної інфраструктури.

Вищенаведені негативні чинники саме зараз більше чим інші об'єктивні причини не дозволяють мобілізуватися для протистояння сучасним зовнішнім та внутрішнім викликам, надійно і небезпечно функціонувати транспортному комплексу.

Під об'єктивними чинниками, на нашу думку, слід вважати специфіку технологічного процесу; наявність уразливих у диверсійно-терористичному

відношенні об'єктів, споруд, рухомого складу (літаки, корблі, автотранспорт); використання чи перевезення небезпечних речовин у великих обсягах (наприклад: паливно-мастильних матеріалів, пожежо- і вибухонебезпечних та отруйних речовин) тощо.

В сучасних умовах складних соціально-економічних перетворень, впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на стан національної безпеки України, агресії з боку окремих держав, набуває особливої актуальності питання захищеності об'єктів життєзабезпечення та критичної інфраструктури держави, а для цього треба подолати не тільки технологічне відставання, модернізувати галузь, а й усунути чи мінімізувати наведені негативні чинники, ключовими з яких є корупційні прояви та ризики.

Саме відновлення контролюючої ролі держави в інтересах суспільства, в інтересах народу, може стати поштовхом для мінімізації корупції в транспортному секторі, сприяти наведенню ладу в цій галузі.

4. ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ, ВОГНЕВОЇ, МЕДИКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ СЛУЖБОВИХ ТА БОЙОВИХ ЗАВДАНЬ

Адаменко А.А., провідний науковий співробітник наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник

КОНЦЕПЦІЇ ПІДГОТОВКИ ОРГАНІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ З ВИКОРИСТАННЯМ ЗАСОБІВ ІМІТАЦІЙНОГО МОДЕЛЮВАННЯ

Імітаційно-тренажні та моделюючі комп'ютерні комплекси стали невід'ємною складовою систем підготовки сучасних армій світу. У найбільш розвинутих у військовому відношенні країнах та військових альянсах ці комплекси здобули найбільшого розвитку і на сьогоднішній день їх можливості не обмежуються ні чисельністю та різноманітністю угруповань військ (сил), що навчаються, ні їх територіальним рознесенням.

Їх висока ефективність, економічність, гнучкість та багато інших позитивних якостей обґрунтовують їх довгострокову перспективність, зокрема, для підготовки органів військового управління (ОВУ).

Аналіз світового досвіду їх розробки та застосування дозволив сформулювати перелік типових об'єктів навчання та пропозиції щодо можливих Концепцій підготовки ОВУ з використанням існуючого спеціального програмного забезпечення (СПЗ).

Кожен з типових об'єктів відповідно до мети навчання та наявних ресурсів може бути представлений як реальними, так і імітованими з необхідними ступенями деталізації складовими.

Відповідно до цього пропонується дві Концепції підготовки ОВУ.

Перша – це Концепція проведення одностороннього навчання ОВУ з використанням засобів імітаційного моделювання.

Концепція містить суб'єкти навчання: керівник навчання, штаб керівництва з групами: нарощення обстановки та розіграшу дій, посередників та імітації дій противника; а також типові об'єкти навчання: штаб, що навчається; вищий штаб та підпорядковані штаби.

Результати їх сумісних дій відтворюються на загальному віртуальному бойовому середовищі, до якого суб'єкти та об'єкти навчання мають доступ, в частині, що стосується.

Концепція передбачає наявність двох груп тих, хто навчається: основної (штаб, що навчається) та допоміжної (підпорядковані штаби). При цьому, саме група підпорядкованих підрозділів працює на робочих місцях із засобами імітаційного моделювання.

Для основної групи навчання доцільним є відтворення їх штатних робочих місць у відповідному ОВУ. При цьому, можуть надаватися засоби для проведення оперативно-тактичних розрахунків та імітаційного моделювання в інтересах підтримки прийняття рішення відповідної посадової особи.

Також можливим є варіант коли функції підлеглих підрозділів відтворюють на засобах імітаційного моделювання відповідні особи зі складу штабу, що навчається.

Формування вищого штабу не є обов'язковим, його функцію може виконувати штаб керівництва.

Можливий варіант проведення повномасштабних багаторівневих навчань, де найнижчий рівень тих, хто навчається складають бойові обслуги зразків ОВТ, що працюють на тренажерах, комп'ютерних симуляторах тощо, або на реальних зразках техніки, яка за допомогою адаптерів спряження також підключена в обчислювальну мережу.

Друга Концепція – це Концепція проведення двостороннього навчання ОВУ з використанням засобів імітаційного моделювання.

На відміну від попередньої “односторонньої” концепції, ця концепція передбачає, що функції противника буде виконувати інший штаб, що навчається, зі своїми підлеглими підрозділами.

Слід зауважити, що наведені концепції підготовки можуть бути застосовані для підготовки ОВУ як тактичного так і оперативно-тактичного рівня з використанням будь-якого СПЗ, що забезпечує необхідний функціонал та якість підготовки.

Проведено аналіз існуючого СПЗ, зокрема, програмно-апаратного комплексу наукового забезпечення підготовки та бойових дій Повітряних Сил (ПС) Збройних Сил (ЗС) України “Віраж”.

Програмно-апаратний комплекс “Віраж” складається із взаємосумісних програмних модулів АРМ посадових осіб ОВУ ПС різного призначення та різних рівнів управління й передбачає функціонування його складових в автономному та мережевому варіантах із застосуванням загального (реального, імітованого чи змішаного) бойового середовища.

Комплекс забезпечує нанесення та корегування обстановки з використанням єдиної геоінформаційної системи, що підтримує

можливості використання різних видів цифрової та растрової картографічної інформації.

Детальне відтворення фізичних процесів забезпечує достовірність оперативно-тактичних розрахунків та результатів імітаційного моделювання. Апаратні засоби комплексу забезпечують спряження програмних модулів з елементами реального ОВТ.

Аналіз довів, що комплекс “Віраж” відповідає запропонованим Концепціям підготовки та може бути використаний в якості основної імітаційно-тренажної системи для ОВУ ПС ЗС України.

Разом з тим, слід чітко розуміти, що якісна підготовка військ (сил) із застосуванням імітаційно-тренажних та моделюючих засобів можлива при:

- високій якості імітаційно-тренажних та моделюючих засобів, а також якісному їх налаштуванню на конкретне навчання і орган управління з яким воно проводиться;
- відповідній підготовці ОВУ, що навчається, до практичного використання імітаційно-тренажних та моделюючих засобів;
- високій підготовці фахових спеціалістів, що обслуговують імітаційно-тренажні та моделюючі засоби й забезпечують проведення навчання на них.

Бугай Ю.Р., курсант 2 курсу ІПЮК для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ВДОСКОНАЛЕННЯ РІВНЯ МЕДИКО-ТАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ДОСВІДУ НАТО

Інтенсивні зміни в правоохоронній системі України, зокрема направлення їхньої роботи відповідно до сучасних європейських і світових вимог потребує вдосконалення рівня тактико-спеціальної, вогневої, медико-тактичної підготовки військовослужбовців. Окрім створення належної нормативної бази для такої діяльності всіх правоохоронних органів, включаючи й Службу безпеки України, необхідно й удосконалення фахової підготовки співробітників, покращення їхньої якості професіоналізму та підвищення результативності їхніх дій.

Тактико-спеціальна підготовка (далі – ТСП) є складовою системи службової підготовки військовослужбовців і охоплює комплекс навчальних дисциплін, мета яких – навчання особового складу умілим діям в екстремальних ситуаціях, підготовка керівного складу до виконання

службово-бойових завдань в умовах надзвичайного стану або складної оперативної обстановки в мирний і військовий час.

Під екстремальними ситуаціями в цьому разі вважають такі умови обстановки, які вимагають від керівників прийняття і втілення в життя неординарних рішень, а від всього особового складу – максимального напруження психічних і фізичних зусиль. Такі умови характерні для воєнного стану, а в мирний час, зазвичай, виникають у разі стихійного лиха, великих аварій і катастроф на підприємствах, а також при різкому загостренні оперативної обстановки, спричиненої діями озброєних злочинців й інших особливо небезпечних осіб, злочинних угруповань, масових заворушень у населених пунктах. Роль ТСП є надзвичайно важливою частиною спеціальної підготовки для всіх військовослужбовців, метою якої є успішне і з мінімальними витратами виконання службово-бойових завдань. Також основне завдання ТСП – навчання і підготовка майбутнього офіцера, який в ролі старшого оперативного начальника повинен в свою чергу створити угруповання сил, найбільш відповідне для конкретної ситуації та організовувати чітку взаємодію сил: за завданнями, за часом, за місцем.

До основних принципів, на яких ґрунтується ТСП, належать: цілеспрямованість, яка визначається концентрацією основних зусиль на досягненні головної мети, плановість на всіх етапах підготовки і проведенні спецоперацій, висока бойова готовність сил і засобів, суворе дотримання законності, принцип єдиного керівництва, заснований на чіткому розподілі відповідальності та наданні відповідних прав, що є дуже важливим для правильної постановки задачі та чіткого її виконання.

Не менш важливим для військовослужбовців при виконанні службових та бойових завдань є вогнева підготовка, тобто навчання особового складу застосуванню штатної зброї для ураження різних цілей в бою. Це є один з основних предметів бойової підготовки військ.

Під час вогневої підготовки, навчальних і бойових стрільб у воїнів формується майстерність у діях зі зброєю, ведення прицільного вогню, нанесення вогневих ударів по противнику. Одночасно здійснюється розвиток особистості воїна, його провідних особистісних якостей, формується, розвивається та вдосконалюється психічна стійкість і готовність до ефективних дій в бойовій обстановці.

Ця дисципліна включає в себе вивчення матеріальної частини зброї, а саме: призначення, бойові властивості зброї, боєприпасів, приладів, правилами їх обслуговування, збереження і підготовки до стрільби. Також досить потрібним є вивчення прийомів і правил метання ручних гранат,

способів розвідки цілей і визначення дальності до них, а також управління вогнем і проведення стрільби.

Для вдосконалення рівня тактико-спеціальної та вогневої підготовки військовослужбовців вважаю за необхідне впровадження психологічної підготовки до виконання службово-бойових завдань не тільки безпосередньо військовослужбовцям при виконанні службових і бойових завдань, а й курсантам ВВНЗ, адже вони також в майбутньому будуть обороняти нашу державу від зовнішніх ворогів і, звичайно, вони повинні бути готовими до цього не тільки фізично, а й психологічно. Прикладом може слугувати підготовка військовослужбовців в Європі, США, де під час тренування для них вже створюють максимально схожі умови війни: розкидання трупів померлих тварин, звукові ефекти стрільби як під час війни і т.д. Все це робить їх психологічно стійкішими та сильнішими й загартовує в емоційному стані.

Медико-тактична підготовка військовослужбовців є надзвичайно важливою, адже хороший рівень і знання медицини та вправність перших дій з надання домедичної допомоги військовослужбовцям під час службових та бойових завдань у зонах активного конфлікту, їх евакуація в безпечну зону слугуватиме хорошим фактором для рятування життя багатьох військовослужбовців.

Дійсно, надання домедичної допомоги на полі бою є основною запорукою врятування життя пораненому. Аналіз причин загибелі військовослужбовців під час ведення бойових дій вказує на те, що значну їх частину можна було б врятувати при своєчасному та якісному наданні домедичної допомоги.

Тактична медицина – це спеціальний підрозділ медицини, що включає в себе дії з надання домедичної допомоги, яка починається не з лікаря, а з солдата. Необхідно навчити кожного бійця рятувати своє життя і життя свого побратима у випадку поранення. Умови бойових дій «насаджують» свою специфіку в алгоритм надання першої допомоги пораненим — це догоспітальна допомога в умовах бою, де потрібно не лише врятувати потерпілого, а й виконати бойове завдання.

Справді, кожен борець армій країн НАТО добре обізнаний у питанні надання першої допомоги, він має сучасну індивідуальну аптечку, і завдяки їй надає таку допомогу безпосередньо на лінії вогню. Це найперша складова тактичної медицини. Наступна — надання допомоги в укритті. І нарешті — евакуація потерпілого до шпиталю.

Аптечка — такий самий необхідний атрибут бійця, як і каска, бронежилет, зброя. Згідно із західною статистикою, з тих, хто отримав

сумісні з життям поранення, більшість солдатів (60%) помирають від кровотечі внаслідок поранення кінцівок, 30% — від пневмотораксу, 10% — через блокування дихальних шляхів. Якби в бійців були сучасні джгути, котрі вони можуть накласти собі впродовж 15 секунд, та інші засоби надання першої допомоги, що містяться в аптечці зразка НАТО, якщо б вони вміли ними користуватися, таких втрат вдалося б уникнути.

Отже, рівень тактико-спеціальної, вогневої, медико-тактичної підготовки військовослужбовців при виконанні службових та бойових завдань є важливим аспектом для успішного проведення операцій співробітниками правоохоронних органів. Тому, необхідно вдосконалювати рівень підготовки для якісного і чіткого проведення будь-яких завдань, для того, щоб забезпечити мінімальні втрати і максимально позитивний кінцевий результат бойових дій.

Вайда Т.С., завідувач кафедри спеціальної фізичної та вогневої підготовки Херсонського факультету Одеський державний університет внутрішніх справ, кандидат педагогічних наук, доцент

Кузнєцов О.І., викладач кафедри тактико-спеціальної, вогневої та фізичної підготовки Одеський державний університет внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ НАВЧАННЯ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ЗАСТОСУВАННЮ ЗАХОДІВ ПРИМУСУ: ОСОБЛИВОСТІ ОКРЕМИХ СПОСОБІВ НАДЯГАННЯ КАЙДАНОК НА ЗАТРИМАНОГО ПРАВОПОРУШНИКА

Актуальність проблеми. Кайданки – невід’ємний атрибут оснащення працівників правоохоронних органів під час виконання ними обов’язків, пов’язаних із застосуванням поліцейських заходів примусу у оперативно-службовій та службово-бойовій діяльності. Професійно грамотне застосування поліцейськими цих спеціальних засобів дозволяє оперативно обмежувати можливості чинити фізичний опір затримуваною особою, яка здійснює протиправні дії (вчинила злочин). У відповідності до вимог статті 45 Закону України «Про Національну поліцію» кайданки (наручники, браслети ручні) призначені саме для використання працівниками поліції щодо обмеження фізичного опору правопорушників [1].

Проблемою фахового навчання поліцейських техніці застосування спеціальних засобів, удосконалення їх ТСП до успішного здійснення правоохоронної діяльності під час охорони публічного порядку

переймалися такі вчені, як М.І. Ануфрієв, С.Є. Бутов, О.Ф. Гіда, С.М. Решко (використання в освітньому процесі підготовки поліцейських кайданок як засобу наочності та професійного навчання при засвоєнні курсантами на заняттях із спеціальної фізичної підготовки та ТСП прийомів затримання і поверхневої перевірки); Р.В. Мукоїда, А.О. Шелехов (кайданки як вид спеціальної техніки органів внутрішніх справ (*зараз* – Національної поліції України, *далі* – НПУ)); А.А. Акопов, К.М. Вашурін, В.П. Волков, Я. Добржияловски, О.І. Долматов, В.І. Пліско, І.Ю. Шмигін (спеціальна фізична підготовка працівників правоохоронних органів); І.Я. Горбачевський, А.Г. Сачаво (тактика дій працівників ОВС (поліції) в екстремальних ситуаціях та правові підстави застосування спеціальних засобів) та ін.

Разом з тим, в умовах реформування МВС України та, зокрема, Національної поліції, постає питання щодо подальшої демократизації правоохоронної діяльності, використання поліцейськими передового європейського та світового досвіду у взаємовідносинах з громадянами, в тому числі й в частині правомірності застосування спецзасобів до порушників громадського порядку чи до злочинців, котрі вчинили тяжкі чи особливо тяжкі злочини.

Результати дослідження. В контексті проведення огляду та аналізу існуючих способів надягання кайданок вбачається за доцільне розглянути деякі аспекти щодо історії їх виникнення, класифікації та будови наручників.

Історія виникнення кайданок. Перші наручники з'явилися досить давно, практично відразу з винаходом заліза. Звичайно, спочатку вони взагалі не нагадували сучасні спеціальні засоби правоохоронних органів – це просто були шматки заліза, сполучені ланцюгом. Правильніше називати такі вироби кайданами: вони не мали замків, їх заклепували штифтами шляхом нагрівання останніх на вогні, котрі (штифти – *уточнено нами*) вставляли у проушини браслетів і розплющували на кінці молотком.

У 1912 році у виробництві наручників відбулася революція (до цього вони найбільше нагадували висячий замок). Інженери компанії Peerless вирішили, що цього недостатньо і для надійного обмеження рухливості людини потрібний індивідуальний підхід. Так з'явилася конструкція браслетів з дужкою, котра поверталася навколо осі. Тепер наручники можна було підганяти під розмір кисті кожної конкретної людини [2, с. 29-36].

Крім того, в наручниках був застосований храповий механізм, принцип дії якого заснований на вільному обертанні верхньої дужки

наручників тільки в одному напрямі, а назад – тільки якщо тріскачку утримує ключ.

Будова кайданок. Класичні кайданки представляють собою два металевих браслети, котрі з'єднані двома завареними ланками ланцюга.

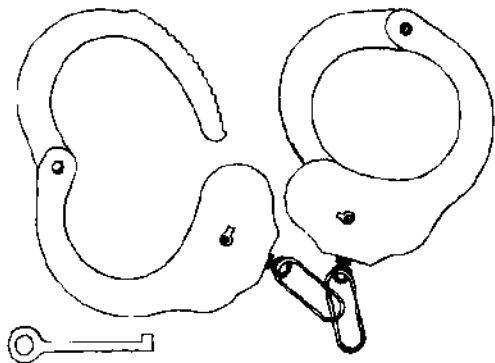

Рис. 1 Загальний вигляд кайданок
БР, БР-С

Більша частина наручників із замками дозволяє їх замикати без застосування ключа, а також фіксувати засувку від подальшого небажаного і навіть небезпечного передавлювання рук.

Розмір наручників дозволяє їх використовувати на будь-якій малій руці (мається на увазі повнолітня особа), оскільки у крайньому положенні дужки стискаються до овалу зі сторонами 5 і 4,5 см, але

так само вони можуть фіксуватись на зап'ястках досить великого розміру або навіть на кісточці.

При носінні їх на поясі використовується чохол для носіння наручників.

Класифікація кайданок. Наручники, які входять до переліку спеціальних засобів, що використовуються в підрозділах Національної поліції, бувають таких моделей:

– *конвойні браслети:* КБР-М-06, маса – 800-850 гр; БКС-1 – наручники конвойні, спеціальні (випускаються у трьох модифікаціях); Ніжність-1 – наручники спеціальні конвойні із з'єднювальним ланцюгом;

– *кайданки оперативні:* БР, БР-С, БР-С2, БКС-1;

– *кандали:* «КМ-4», маса – 1100 гр.

Розглянемо технічну характеристику найбільш поширених моделей наручників.

Кайданки БР-С: оперативні, двохланкові: маса – 400-500 г, габаритні розміри 245x86x13 мм, в комплект входить один ключ, фіксуються в заданому положенні.

Кайданки БР-С2: оперативні, двохланкові, із замком підвищеної складності, в комплект входить два ключі; фіксуються в заданому положенні. Ключ нестандартний – плоский, прапорець роздвоєний. Перевагами є розділена на дві частини скоба, між якими в замку стоїть перемичка. Це не дає можливості відтіснити обидві скоби будь-яким простим предметом на зразок канцелярської скріпки. Недоліком є те, що

замкова щілина виходить назовні з обох боків, що знижує стійкість до розкриття.

Кайданки «Ніжність-1»: наручники спеціальні конвойні із з'єднувальною ланкою. Зберігають свої функції після прикладення розтягуючого навантаження не менше 1500 Н протягом 30 с. Кріплення ланок – напівжорстке шарнірне, автоматичне замикавання. Поперечне зусилля розриву зачеплення поворотної скоби – не менше 2500 Н. Кількість спрацьовувань – не менше 5000 циклів. Храповий механізм виробу виконаний з негативним кутом зачеплення зубів, що забезпечує роботу за принципом «акулячий зуб». Збільшений кут тильної площини ковзання зуба гарантує полегшене замикавання, підвищує механічну міцність зачеплення і стійкість до зношення.

Поряд з класичними видами наручників, існують (у більшості випадків за кордоном) і сучасні інноваційні варіанти наручників.

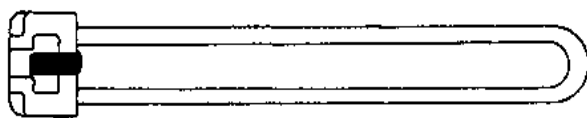

Рис. 2 Наручники пластмасові разові

Наприклад, *наручники пластмасові разового чи багаторазового* (запатентовано фірмою Zircuff) використання призначені для обмеження фізичного опору правопорушників. Перевагами їх

є такі характеристики: 1) багаторазове використання; 2) мала вага; 3) відкриваються стандартним ключем від наручників; 4) є кнопка фіксатор, за допомогою якої можна контролювати тиск на зап'ясті; 5) петлі однакові з обох боків, тому немає перекосів; 6) ергономічний дизайн мінімізує дискомфорт і травми; 7) Т-подібна ручка може витримувати зусилля при натягу більше 300 кг; 8) наручники можуть переноситись як у кишені, так і бути пристебнутими карабіном до тактичного ремня або бронежилету.

Згідно патентної заявки США № 20120298119 (штат Арізона) наручники оснащені подібною до гейзера шоковою системою і набором датчиків, котрі забезпечують їх автоматичне спрацьовування у визначених ситуаціях. Наприклад, наручники можна запрограмувати для того, щоб не підпускати ув'язненого до зброї, транспорту або інших об'єктів, які позначені спеціальними RFID-мітками. Або, навпаки, не випускати із зони дії радіомаячків [2, с. 34-36].

Крім детекторів близькості до джерел радіосигналу, у конструкцію може входити акселерометр (запобігання від прискорення), інклінометр (вимірювання кута нахилу), потенціометр, датчик розташування, мікрофон, камера, біометричний датчик або комбінація цих пристроїв. Тому

наручники можуть спрацювати, наприклад, навіть у відповідь на різкий рух, зміну положення тулуба або гучний крик ув'язненого.

Способи застосування кайданок до затриманої особи визначаються у процесі вирішення поліцейськими конкретних завдань з охорони публічного порядку та при боротьбі із злочинністю, наприклад, при доставлянні (супроводі, конвоюванні) сковують руки правопорушників в положенні стоячи лежачи, на колінах тощо. Для виключення буйної (неадекватної) поведінки можуть використовуватись й інші, біль жорсткі заходи обмеження рухливості, включаючи сковування рук, ніг і тулуба.

Як правило, кайданки надіваються на руки особи, які знаходяться за спиною (при вчиненні злочину, агресивній поведінці тощо. При доставленні правопорушника на транспорті наручники надіваються у положенні спереду.

В цілому існує два основних тактичних варіанти надягання наручників при затриманні правопорушника поліцейським самотійно:

1) під больовим прийомом, після застосування прийому фізичного впливу (кидків із захопленням ніг, важіль руки всередину, загин руки за спину, хват руки збоку тощо);

2) під загрозою застосування вогнепальної зброї (стоячи, лежачи, на колінах) [3, с. 264].

За результатами опрацювання спеціальної літератури нами розглянуто наступні способи застосування кайданок (див. табл. 1), навчання використання котрих (способів – *уточнено нами*) здійснюється у процесі фахової підготовки поліцейських у закладах вищої освіти (далі – ЗВО) МВС України [3, с. 263-272]:

Таблиця 1

Способи застосування (надягання) кайданок

№ з/п	Вид застосування кайданок	Особливості способів надягання спецзасобів
1. Надягання кайданок на затриманого під больовим контролем після застосування прийому фізичного впливу		
1.1	Надягання кайданок в положенні затриманого	1. Положення затриманого – лежачи на землі обличчям вниз (блокування колінами голови і спини з лівого чи правого боку, зігнута рука затриманого (лікоть) – в упорі у ділянці лобкової кістки тазу поліцейського, положення

№ з/п	Вид застосування кайданок	Особливості способів надягання спецзасобів
	лежачи	напівсидячи)
		2. Положення затриманого – лежачи на землі обличчям вниз (блокування колінами голови і спини з лівого чи правого боку, випрямлена рука затриманого – затиснута між ногами поліцейського, положення напівприсяду)
		3. Положення затриманого – лежачи на землі обличчям вниз (поліцейський у положенні сидячи зверху на спині правопорушника, стегнами під плечі, руки затриманого по чергово заводять за його спину)
		4. Положення затриманого – лежачи на землі обличчям вниз (після кидка поліцейським із захопленням ніг ззаду), працівник поліції – сидячи зверху на спині правопорушника після застосування больового прийому на ногу; руки затриманого по чергово завести за спину
		5. Положення затриманого – лежачи на землі обличчям вниз (після кидка поліцейським із захопленням ніг ззаду), працівник поліції – сидячи зверху на правій нозі затриманого після застосування больового прийому; захопити правою рукою волосся та голову затриманого, його випрямлені руки по чергово завести за спину, далі – переміститися в положення напівприсяду на спину правопорушника, стопи розмістити біля його плечей та надягнути на його руки кайданки
1.2	Надягання кайданок в положенні затриманого стоячи	1. Захоплення лівою рукою зап'ястка правої руки правопорушника хватом зверху і надягання кайданки, нанесення ногою відвертаючого (шокуючого) удару, завести ліву руку за спину і надіти кайданки
2. Надягання кайданок на затриманого під загрозою застосування вогнепальної зброї		

№ з/п	Вид застосування кайданок	Особливості способів надягання спецзасобів
2.1	Надягання кайданок на затриманого в положенні стоячи на відкритій місцевості	Тулуб затриманого нахилений вперед (нестійке положення), обмежити його сектор видимості. Переконавшись у безпеці, поліцейський може сховати зброю в кобуру і надягнути наручники на затриманого. Після надягання наручників можливе виведення особи з рівноваги шляхом прикладення зусилля до з'єднювальних ланок
2.2	Надягання кайданок на затриманого в положенні стоячи в упорі руками об стіну, транспортний засіб, огорожу тощо	<i>Спосіб 1.</i> Надягання кайданок на випрямлену руку затриманого з подальшим заведенням цієї руки за спину при приставленому до плеча пістолеті. Зброю ховають в кобуру після надягання першого браслета на праву руку затриманого. <i>Спосіб 2.</i> Надягання кайданок у положенні, коли руки затриманого у замку за головою (на потилиці) та завести за спину. Зброю ховають перед застосуванням кайданок. <i>Спосіб 3.</i> Надягання кайданок на випрямлену руку затриманого, з допомогою прийому «важіль пальців» відвести її від опори з подальшим заведенням цієї руки за спину. Пістолет сховати у кобуру перед надяганням наручників.
2.3	Надягання кайданок на затриманого в положенні стоячи на колінах	<i>Спосіб 1.</i> Руки затриманого витягнуті назад. Підхід ззаду справа. Зброю сховати перед застосуванням наручників. <i>Спосіб 2.</i> Руки затриманого закладені за голову. Підхід ззаду справа. Зброю сховати в кобуру після надягання першого браслета. <i>Спосіб 3.</i> Руки затриманого витягнуті в сторони долонями вгору, гомілки ніг перехрестити. Підхід ззаду справа. Зброю сховати до кобури перед застосуванням наручників.
2.4	Надягання	<i>Спосіб 1.</i> Руки затриманого в положенні в

№ з/п	Вид застосування кайданок	Особливості способів надягання спецзасобів
	наручників в положенні затриманого лежачи на землі, підлозі обличчям вниз	замку на потилиці, заставити прогнутись у поперек. Підхід ззаду справа. Коліном лівої ноги поліцейського притиснути стегно правої ноги затриманого, коліном правої ноги – заблокувати його спину. Завести ліву і праву руки затриманого за спину, коліна просунути під плечі. Після цього зброю ховають в кобуру та надягають кайданки. <i>Спосіб 2.</i> Руки затриманого заведені за спину. Підхід з правого боку, присісти. Завести праву руку за спину, коліна поліцейського щільно підсунути під плечі затриманого, його зігнути в лікті руку зафіксувати в пахві, лівим коліном упертися у спину. Пістолет приставити до плеча. Зброю сховати перед застосуванням наручників. Так само для лівої руки правопорушника. <i>Спосіб 3.</i> Руки затриманого розвести в сторони, праву ногу зігнути назад, застосувати больовий прийом на зігнуту ногу. Зброю ховають в кобуру перед надяганням наручників. <i>Спосіб 4.</i> Права рука витягнута назад долонею вгору, застосувати больовий прийом на руку, сховати зброю в кобуру та надягнути кайданки по чергово на праву та ліву руку.

З метою уникнення завдання шкоди затриманому при застосуванні кайданок необхідно *не рідше ніж один раз на 2 години перевіряти* фіксацію замків.

Висновки. На основі проведеного аналізу спеціальної літератури з проблеми застосування поліцейських заходів примусу можемо виокремити два основні тактичні варіанти надягання наручників при затриманні правопорушника самостійно: 1) під больовим прийомом, після застосування прийому фізичного впливу; 2) під загрозою застосування вогнепальної зброї. Кожен з них має свої переваги та вимагає дотримання поліцейськими заходів безпеки. Обізнаність курсантів ЗВО МВС України із розглянутими вище різноманітними способами надягання кайданок дають

можливість правоохоронцям обирати один з них (найбільш ефективний та доцільний) з врахуванням оперативної обстановки на місці події, характеристики особи правопорушника та інших обставин в екстремальній ситуації [4, с. 63-64].

Варто зазначити, що при застосуванні кайданок важливе місце має відводитися поліцейській комунікації – як з затриманою особою, так і з іншими працівниками поліцейської групи прикриття. Узгодженість дій суб'єктів припинення правопорушення безпосередньо впливатиме на ефективність застосування поліцейських заходів примусу та мінімізацію отримання травм правоохоронцями та громадянами-правопорушниками.

Список використаних джерел

1. Про Національну поліцію : Закон України від 02 липня 2015 року № 580-VIII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/580-19/conv/page1-4> (дата звернення: 16.03.2020).
2. Мукоїда Р.В. Спеціальна техніка в органах внутрішніх справ: навч. посібн. / Р.В. Мукоїда, А.О. Шелехов ; за заг. ред. С.В. Кузніченка. – Одеса: ОДУВС, 2013. – 134 с.
3. Ануфрієв М.І. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників органів внутрішніх справ / М.І. Ануфрієв, С.Є. Бутов, О.Ф. Гіда, С.М. Решко : навч. посібник / Заг. ред. Я.Ю. Кондратьєва та Є.М. Моїсєєва. – К.: Національна академія внутрішніх справ України, 2003. – 338 с.
4. Вайда Т.С. Удосконалення готовності майбутніх працівників міліції до дій в екстремальних умовах (на прикладі спеціальної фізичної підготовки) / Т.С. Вайда, М.А. Євсюков // Становлення особистості професіонала: перспективи й розвиток : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (м. Одеса, 18 лютого 2011 року). – Одеса: ОДУВС, 2011. – С. 63-64.

Варакута В.П., доцент кафедри ТСД Військового інституту танкових військ НТУ “ХПІ”, кандидат військових наук, доцент

Дяченко Д.В., доцент кафедри, ТСД Військового інституту танкових військ НТУ “ХПІ”, к.т.н., старший науковий співробітник

Чернявський О.Ю., начальник кафедри ТСД факультету РХБЗ та ЕБ Військового інституту танкових військ НТУ “ХПІ”

ТЕРИТОРІАЛЬНА ОБОРОНА УКРАЇНИ, ПРОБЛЕМИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ЇЇ ОРГАНІЗАЦІЇ

Подальше продовження гібридної війни, розв'язаної на території України, постійне нарощування військової складової сил російської агресії біля кордонів держави, вимагає адекватної реакції по реалізації заходів із забезпечення національної безпеки та зміцненню її обороноздатності. Одною зі складових національної безпеки і оборони є система

територіальної оборони (ТрО) України, що в свою чергу, представляє систему загальнодержавних воєнних і спеціальних заходів, що здійснюються в особливий період поза зонами (районами) бойових дій на всій території України або в окремих її місцевостях.

Поняття “територіальна оборона” потрапило в українське законодавство як спадок з радянського минулого. Проте насправді, така система залучення населення до оборони має глибокі історичні корені. Наприклад, в Європейських країнах до оборони залучалося міське ополчення, а в середньовічній Україні козацькі поселення на кордоні зі степом. У Великобританії до сих пір успішно діє у рамках ТрО Армійський резерв (Territorial Army), а в термінології НАТО він має назву TDF (Territorial Defence). Цікавим є світовий досвід побудови моделі військ ТрО: литовський “Шауляй”, ізраїльський “Цахал” та швейцарська система служби в резерві. Проте більш прийнятною організацією для України є саме структура естонської Ліги Оборони Краю – “Кайтселіт” [1]. Це окрема урядова організація, створена на засадах приватного й державного партнерства з відокремленими підрозділами для молоді та жіноцтва.

Якщо проаналізувати події недавньої історії то, ще під час “революції гідності” у Києві на Майдані, серед керівників опору, відбувалися експертні дискусії про можливість перезавантаження українського Товариства сприяння обороні (ТСО) та вдосконалення відповідної законодавчої бази [2]. Проте через військову агресію з боку Росії у 2014 р. щойно сформоване керівництво нашої держави не мало часу для експериментів. Довелося задіяти всі існуючі на той час механізми, щоб максимально швидко й в правовому полі провести мобілізацію. На початку російської військової агресії одним з механізмів, який довів свою високу ефективність, стала система розгортання ТрО, що прописана в законі України [3], з подальшим її удосконаленням, завдяки внесенню змін до цього закону [4]. Завдяки вчасному і швидкому розгортанню у 2014 р. стрілецьких батальйонів ТрО вдалося залучити добровольців, громадян граничного віку або осіб з певними вадами здоров’я, які були патріотично налаштованими, але на той час не мали можливості потрапити у діючі бойові бригади Збройних Сил України (ЗСУ). Успіх у розгортанні системи ТрО був настільки значним, що його помітили поляки й розпочали у 2015 р. реформування своїх збройних сил, впровадивши інститут ТрО як окремий вид військ. З вересня 2015 р. ідеєю ТрО пройнялися представники численних всеукраїнських громадських організацій. Це сприяло утворенню широкої коаліції громадських організацій оборонного спрямування на платформі громадської спілки Рух сприяння ТрО України (РСТрОУ) [1].

Розпочалася активна співпраця активістів РСТрОУ із керівництвом Генерального Штабу (ГШ) ЗСУ, штабу Сухопутних Військ та РНБО, в питаннях реформування “пострадянської” системи ТрО. На початку 2018 р. в кожній області України із числа місцевих мешканців було створено діючі резервні кадровані бригади легкої піхоти. Служба в підрозділах ТрО починає організовуватися на принципах служби в резерві ЗСУ. Офіцери та особовий склад ТрО в підготовчий період живуть звичайним цивільним життям та, відповідно до програми підготовки, викликаються для проходження навчальних зборів (максимально до 14 діб на рік). У випадку ж оголошення військового стану та загальної мобілізації, вони повинні самостійно прибувати до свого підрозділу ТрО, отримати статус військовослужбовця ЗСУ і особисту зброю та приступити до виконання завдань передбачених планами командування.

Таким чином, ці бригади ТрО (брТрО) “вбудовуються” в структуру, як звичайні окремі підрозділи ЗСУ. Управління здійснює штаб бригади, який разом з командуванням батальйонів є керівним “ядром”, тобто координаційним центром. Для вмілого керівництва та професійного управління підрозділами під час підготовчих дій та у ході бойових дій, керівництво штабу брТрО та командування батальйонів ТрО (бТрО) складається з кадрових офіцерів ЗСУ. Самі ж брТрО укомплектовуються особовим складом з числа військовозобов’язаних (переважно із числа резервістів 2-ї черги), що проживають у даній області. На ці військові формування покладаються наступні завдання [5]: підтримання безпеки та правопорядку у районі; охорона та оборона військових об’єктів, органів місцевого самоврядування та важливих об’єктів, а також рубежів та ділянок місцевості у тісній взаємодії з військовими формуваннями Національної гвардії України (НГУ) та іншими силовими структурами; виконання завдань комендантської служби в районі та у разі захоплення противником території району – участь у виконанні завдань щодо створення руху опору й партизанських загонів.

Отже, відповідно до [5, 6], ТрО на всій території України організовує ГШ ЗСУ, а на території областей – обласні державні адміністрації (в межах своїх повноважень). Основні завдання й заходи щодо підготовки та ведення ТрО України визначені у [5] та [6], де підпункт 21 пункту 3 свідчить, що ГШ організовує ТрО на всій території України, здійснює координацію й контроль за підготовкою інших складових сил оборони, органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування до виконання завдань у сфері оборони.

Крім того, ТрО України є не тільки системою загальнодержавних воєнних заходів, а й спеціальних заходів, що здійснюються в особливий період із завданнями: охорона та захист державного кордону; забезпечення умов для надійного функціонування органів державної влади, органів військового управління та стратегічного (оперативного) розгортання військ (сил); охорона та оборона важливих об'єктів і комунікацій; боротьба з диверсійно-розвідувальними групами (ДРГ) противника та антидержавними незаконними збройними формуваннями (НЗФ) агресора та підтримання правового режиму воєнного стану.

Після проведення протягом 2018–2019 років навчальних зборів бригадного рівня у Чернігівській, Харківській, Херсонській та Сумській областях, а також зборів штабів усіх бригад і підрозділів ТрО при більшості комісаріатів, можна зробити висновки про існування деяких недоліків впровадження бригадної структури ТрО що не дозволяють суб'єктам-учасникам ТрО в повній мірі реалізувати свої можливості.

Уже підкреслювалося, що значна більшість країн Європи вибрала шлях нарощування своєї обороноздатності за рахунок розгортання системи ТрО. Проблема вдосконалення комплектування підрозділів ТрО у них вирішується різними способами. Порівняльний аналіз організації комплектування особовим складом системи ТрО в різних країнах свідчить про те, що Україна, на даному етапі, використовує низьковитратний та найменш ефективний спосіб комплектування підрозділів ТрО, який не дозволяє досягти необхідного рівня вишколу особового складу. Отже, на даний час, керівництво ЗСУ намагається створити систему ТрО без значних фінансових та організаційних вкладень, без кардинальних змін чинного законодавства, максимально використовуючи ресурс радянської системи мобілізаційної підготовки, в основі якої лежить принцип загального військового обов'язку. Останній в радянській системі був підкріплений заходами державного примусу, відсутністю альтернативи для громадян (можливості вільного пересування, працевлаштування лише на державних підприємствах та в установах, інститутом прописки) та всесильністю спецорганів.

У сучасних умовах цей принцип не спрацьовує. В демократичній державі громадянин може працювати на приватного власника або сам на себе та бути непомітним для системи. Він може отримати інформацію, наприклад, про збори, раніше, ніж її отримають органи військового управління та виїхати в іншу місцевість, бо має на це конституційне право. Відповідальність за порушення правил військового обліку наразі адміністративна, мінімальна та й для того, щоб винного у порушенні

(наприклад, у неповідомленні про зміну місця проживання або у відмові в отриманні повістки) притягти навіть до неї, треба повністю розкрутити адміністративний процес, який на кожному етапі можна “розвалити”, навіть не маючи особливої юридичної підготовки. Комплектування підрозділів ТрО в особливий період здійснюється резервістами та військовозобов’язаними, віком від 20 до 60 років, переважно тими, які отримали відстрочку від призову на військову службу під час мобілізації (за станом здоров’я, сімейними обставинами тощо) до моменту оголошення правового режиму воєнного стану. Також не завжди до підрозділів ТрО призначалися військовозобов’язані у відповідності до військово-облікових спеціальностей.

Заняття з тактико-спеціальної, вогневої та медичної підготовки з керівним складом управлінь брТрО та окремих бТрО (організаційним ядром) проводилися не систематично. Причиною була слабка навчальна і матеріально-технічна база та низька організаційна складова. Деколи збори обласних адміністрацій та військкоматів проводилися формально, а брТрО залучалися до виконання заходів ТрО, виключно в межах своєї області.

Поки що відсутній постійний моніторинг потенційних резервістів 2-ої черги для брТрО. Як наслідок, під час підготовки та проведення навчальних зборів, окрім патріотично налаштованих осіб, що погодилися прибути добровільно, часто залучаються випадкові люди, яких за допомогою адміністративного ресурсу військкомати спромоглися “висмикнути” з роботи або дивану. Зрозуміло, що лише частина осіб з попереднього складу з’явиться на повторні збори. І цей факт впливатиме на злагожденість та боєздатність брТрО. Тому, дуже важливо кожного резервіста закріпити за конкретним військовим підрозділом, згідно своєї військової спеціальності, а військкоматами постійно контролювати його наявність за місцем проживання. У майбутньому це гарантуватиме можливість оперативного реагування на виклики. Відсутність системного підходу до оцінки професійних та психологічних якостей резервістів призводить до випадків, коли лікар за цивільною спеціальністю стає комірником, бухгалтер – начальником медичної служби, а психічно неврівноважена людина отримує зброю до рук. Досі ще залишається проблемою видача та повернення речового майна особовим складом. Процес необґрунтовано довготривалий та неналежно організований. Зрештою все ще відсутня єдина, затверджена Міністерством оборони (МО), методика підготовки особового складу ТрО.

Отже, та система ТрО, яку зараз будує ГШ ЗСУ, практично не спрацює у разі оголошення загальної мобілізації, тобто вона все рівно буде

працювати в ручному режимі: військові комісаріати отримають планові завдання з поставки мобресурсів та будуть їх виконувати так само, як це робиться сьогодні – ловити кого попало, а не призначених за спеціалізацією у команди, формувати ці команди та відправляти за вказівкою старших начальників.

Для того, щоб система запрацювала в сучасних умовах, її треба наповнювати іншим змістом, а саме, брТрО повинні бути створені та функціонувати на постійній основі на базі та в пунктах постійної дислокації діючих військових частин та з'єднань ЗСУ (або НГУ) [1]. До речі, бойова бригада повинна бути зацікавлена у “власній” частині чи з'єднанні ТрО, як у джерелі поповнення особовим складом контрактної служби. У місцевостях, де нема постійної дислокації бойових частин ЗСУ (або НГУ), брТрО повинні створюватися як окремі частини кадру з власним господарством та структурою, яка дозволяла хоча б мінімально виконувати функцію збору та підготовки особового складу. Комплектування брТрО особовим складом повинно бути на контрактній основі за результатами перших-других підготовчих зборів приписного складу. При цьому контракт резервіста має набути реального матеріального змісту, тобто контрактник-резервіст має отримувати щомісячне грошове забезпечення за готовність до виклику на рівні половини посадового окладу за тією штатною посадою, на якій він проходить службу в резерві. Під час призову на збори повинно бути повне грошове забезпечення за посадою, а збори брТрО мають забезпечуватись військовою частиною, на базі якої вона формується. При цьому метою зборів треба ставити саме отримання особовим складом певних навичок, а не організацію армійського побуту. Резервісту нема сенсу жити в казармі. Виняток – польові виходи, які теж не має сенсу робити з переїздом в іншу місцевість. Достатньо полігону військової частини або найближчого поля чи лісу. Якщо без стрільб – цього достатньо для організації занять з тактики, воєнної топографії, інженерної підготовки, тактичної медицини, військового зв'язку, тощо. Забезпечити брТрО технікою та іншими видами забезпечення (зброєю, боєприпасами, майном РХБЗ, засобами зв'язку, медициною, паливно-мастильними матеріалами та взагалі усією логістикою). Важкий момент – приписна або нова техніка не надійде одразу ж, тому на етапі відмобілізування доцільним було б розраховувати на певну кількість техніки та інших видів майна бойової бригади, на базі якої формується брТрО. Не доцільно зберігати майно й техніку на всю брТрО, достатньо мати критично необхідну кількість для зборів, навчання та бойової злагодженості. Все інше буде отримано після початку

формування з центральних органів постачання вже як на бойову військову частину. Після досягнення базових параметрів укомплектованості, рівня військової підготовки та військової дисципліни резервістам брТрО можна дозволити залишати формений одяг та зброю вдома (як у швейцарських резервістів), щоб не було витрат часу на отримання майна великою кількістю людей. Функція військових комісаріатів – лише документальне оформлення призову на збори та їх проходження. У невідкладних випадках – оповіщення за місцем роботи чи проживання. Оперативне та тактичне застосування брТрО також буде залежати від принципу їх формування.

Досвід бойових дій 2014 року показав, що боєздатність знов створених військових частини без кадрового кістяка на рівні 25-30 % завжди нижче, ніж існуючих частин. Також в системі ТрО необхідно передбачити включення брТрО в загальну систему підготовки військ для досягнення уніфікації управління та логістики.

Таким чином, доцільно розробити державну стратегію розвитку ТрО України та продовжити її планову розбудову. Для цього є вітчизняний бойовий досвід, досвід передових країн світу та чітке розуміння того, як організувати систему ТрО з високим рівнем безпеки.

Список використаних джерел:

1. Бутусов Ю. “Чинна система тероборони” [Текст] / Ю. Бутусов. – Цензор.Нет. URL: <https://censor.net.ua/ua/r3105331>, 2019.
2. Закон України “Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону” / База даних “Законодавство України” / Відомості Верховної Ради України. – № 40, ст.338, 2000.
3. Закон України “Про оборону України” від 6.12.1991 №1933-XII / База даних “Законодавство України” / Постанова Верховної Ради України.
4. Закон України “Про внесення змін до Закону України “Про оборону України” щодо організації оборони держави”/ База даних “Законодавство України” / Відомості Верховної Ради. – № 43, ст.251. – № 133-IX, 2019.
5. Указ Президента України “Про положенні про територіальну оборону України” від 2.09.2013 № 471 / База даних “Законодавство України” /. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/U471_13.html.
6. Указ Президента України “Про Положення про Генеральний штаб Збройних Сил України від 30.01.2019 № 23/2019 /База даних “Законодавство України” /. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/23/2019>.

Гарбузов О.А., старший викладач СК № 2 ІПЮК для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Пономарьов В.О., старший викладач СК № 2 ІПЮК для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Євтушенко І.В., доцент СК № 2 ІПЮК для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук

ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ СПІВРОБІТНИКАМИ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ В СИТУАЦІЯХ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ

В даний час актуальність питання правомірного використання співробітниками Служби безпеки України (далі – СБУ) вогнепальної зброї при виконанні службових обов'язків дуже велика. Чинне законодавство наділило співробітників законними правами щодо застосування вогнепальної зброї з метою виконання своїх професійних і посадових обов'язків. Так, враховуючи те що СБУ є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями та відповідно до Закону України «Про національну безпеку України» віднесена до переліку відомств, що складають сектор безпеки і оборони. Крім того, як державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями, підрозділи якого здійснюють оперативно-розшукову діяльність, співробітники СБУ мають право використовувати вогнепальну зброю у разі службової необхідності на підставі відомчих нормативно-правових актів та на підставі Закону України «Про національну поліцію» [1-3].

Як правило, використання вогнепальної зброї завжди супроводжується високим ризиком, а також стрімкими та непередбачуваними подіями, що не вимагають зволікання в її застосуванні.

Недопущення загибелі громадян та співробітників є одним з пріоритетних завдань СБУ. Співробітники служби повинні успішно виконувати свій професійний обов'язок навіть в обстановці смертельної небезпеки (зустрічного вогневого контакту), нейтралізувати злочинця (злочинців) і залишитися в живих.

У зв'язку з цим виникає гостра необхідність визначити найбільш ефективні засоби і методи забезпечення особистої безпеки співробітників під вогнем озброєних злочинців.

В даний час професійна діяльність співробітників СБУ пов'язана з різного роду психотравмуючими ситуаціями, які, як правило, виходять за

рамки звичайного людського досвіду. Варіантами таких прикладів можуть бути ситуації, коли [4]:

- виникає загроза збереженню життя і здоров'я людини, а також можливість отримання фізичної травми або поранення;
- необхідно вибрати найкращий спосіб дій в обмежений час чи виконувати завдання самостійно;
- доводиться здійснювати пересування на різній місцевості в різних екстремальних умовах, дотримуючись правил безпеки;
- присутня необхідність неухильного виконання нормативних актів, вимог законодавства;
- до виконання завдання висуваються досить високі вимоги дотримання різних показників (наприклад, часових);
- присутня безпосередня небезпека для життя і здоров'я співробітника.

Для вирішення цієї проблеми робиться ряд важливих заходів. Одним із шляхів є спеціальне навчання тактиці і методам забезпечення особистої безпеки при вогневому контакті.

Як правило, рівень особистої безпеки співробітників залежить від рівня їх загальної професійної підготовки, а також володіння професійними навичками і досвідом, від постійних тренувань, які націлені на навчання як тактиці, так і прийомам дій в умовах виникнення вогневого контакту.

Важливо відзначити, що основна особливість навчання прийомам і правилам стрільби з вогнепальної зброї співробітників полягає в тому, що вони повинні отримувати правильні і міцні навички володіння зброєю.

Дотримання заходів безпеки є невід'ємною частиною при виконанні прийомів стрільби з використанням вогнепальної зброї. Особливу увагу необхідно приділяти таким, передбаченим настановою з вогневої підготовки, діям, як огляд зброї, розрядження зброї, спрямування зброї завжди в безпечному напрямку, знаходження пальця поза спускового гачка тощо. Також дуже важливим є створення наочного уявлення про техніку і тактику виконання різних прийомів стрільби з відповідною концентрацією уваги співробітників на правильності виконання вправи при стрільбі з вогнепальної зброї.

При проведенні тренувальних стрільб співробітник повинен відпрацьовувати прийоми до автоматизму в будь-якої складності обстановки, що необхідно для виконання своїх професійних обов'язків, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї.

Інструкція з організації фізичної та вогневої підготовки в Службі безпеки України (далі - Інструкція) [5] передбачає вправи, в яких співробітники ведуть вогонь по мішенях з місця або з місця по мішенях, що

з'являються. Так, наприклад у вправі № 1 («Стрільба по нерухомій цілі») співробітник за командою «Вогонь» вимикає запобіжник, досилає патрон в патронник і веде стрільбу з місця, не переміщаючись. Виконання даного виду вправи виробляє у співробітників навички ведення вогню зі статичного положення. Це означає, що в небезпечній ситуації із застосуванням вогнепальної зброї співробітник буде залишатися нерухомою мішенню для озброєного злочинця.

Авжеж, дана вправа є необхідною початковою сходинкою у навчанні співробітників, так як під час її виконання правильно формуються навички прицілювання та виконання пострілу. Але ж, для ефективного виконання стрільби в бойовій ситуації потрібно відпрацьовувати вправи, які б також закріплювали навички тактичного пересування та ефективного ведення вогню під час пересування.

У зв'язку з цим вважаємо, що співробітнику СБУ в ситуаціях застосування вогнепальної зброї ні в якому разі не можна залишатися нерухомо на місці, а необхідно пересуватися у бік чи за укриття, тим самим не даючи можливість злочинцю вести прицільну стрільбу. Крім того, з початком руху потрібно привести зброю в готовність і відкрити відповідний вогонь. Навіть якщо співробітник буде знаходитися в чистому полі, де немає укриттів, саме по собі прискорене пересування під вогнем противника сприятиме утрудненню прицілювання з боку злочинця.

Найбільш ефективним засобом навчання стрільбі з метою забезпечення особистої безпеки співробітників буде навчання стрільбі з різким відходом у бік з одночасним вийманням та приведенням зброї в готовність. Правильно пересуваючись, співробітник у будь-якій бойовій обстановці може створювати для себе максимально сприятливі умови для прицілювання і своєчасного пострілу. Усі пересування повинні виконуватися швидко і пластично, нібито перетікаючи з одного в інше.

Отже, співробітників СБУ з метою забезпечення особистої безпеки слід навчати стрільбі в русі, однак Інструкція передбачає тільки одну вправу в русі – Третя вправа спеціальних стрільб з пістолета «Стрільба з пістолета подвійними пострілами з переміщеннями в обмежений час».

З огляду на вищевикладене, пропонується розглянути питання про внесення пропозицій в Інструкцію у вигляді додавання вправ на стрільбу у русі, тому що ці вправи будуть сприяти підвищенню ефективності забезпечення особистої безпеки співробітників в ситуаціях, пов'язаних із застосуванням вогнепальної зброї.

Статична стрільба закладає хорошу базу, але на цьому бойова влучність закінчується. Для того щоб стрільба у русі була точною і

ефективною, співробітникам СБУ необхідно розвивати комплекс навичок, які потрібно постійно закріплювати та вдосконалювати.

Список використаних джерел

1. Про Службу безпеки України: Закон України від 25.03.1992 № 2229-12. *[Електронний ресурс]*. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12/print>.
2. Про Національну поліцію: Закон України *[Електронний ресурс]*. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України *[Електронний ресурс]*. - Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> - Назва з екрану.
4. Кочеткова С.В., Таран А.Н. Теоретико-методологічні основи вдосконалення вогневої підготовки працівників МВС // Теорія і практика суспільного розвитку. - 2014. - № 3.- С. 137-140.
5. Інструкція з організації фізичної та вогневої підготовки в Службі безпеки України, затверджена наказом Служби безпеки України від 06.07.2010 № 369, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 10.09.2010 за № 792/18087.

Герасимов А.Є., курсант 1 курсу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Науковий керівник: Токар А.А., викладач кафедри ТСП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

УДОСКОНАЛЕННЯ ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ВОГНЕВОЇ ПІДГОТОВКИ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ. ВІДМІННОСТІ ПОВНОВАЖЕНЬ ТА ПРАВ УКРАЇНСЬКИХ ТА АМЕРИКАНСЬКИХ ПОЛІЦЕЙСЬКИХ ПІД ЧАС ЗАСТОСУВАННЯ ФІЗИЧНОЇ СИЛИ, ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ

В Україні існує спеціальні правила щодо застосування фізичної сили, якими регламентуються правоохоронці при виконанні своїх безпосередніх повноважень, покладених на них законом. Поліцейський може застосовувати певні заходи для припинення та профілактики правопорушень, а саме: примусові та превентивні.

Нормативні документи, які регламентують застосування спеціальних засобів, заходів фізичного впливу, вогнепальної зброї під час виконання службових обов'язків та спеціальних операцій, отримали назву «Основних принципів застосування сили і вогнепальної зброї посадовими особами з підтримки правопорядку», прийнятих восьмим Конгресом ООН про попередження, профілактику та припинення правопорушень і затверджених резолюцією Генеральною Асамблеєю ООН 40/146 від 13 грудня 1985 р.

Якщо звернутися до Декларації про поліцію, ухваленої рішенням Асамблеї Ради Європи від 08.05.1979 р., сутність діяльності поліцейських вбачається у захисті громадян та суспільства від насилля, пограбування та інших суспільно небезпечних дій. Особлива увага звертається на пріоритетність поглибленої професійної підготовки персоналу поліції із соціальних проблем, демократичних прав і свобод людини [1].

Порядок та вимоги щодо застосування заходів примусу: фізичної сили та використання спеціальних засобів. Ці прийоми повинні впливати на правопорушника так, щоб він таким чином припиняв свої протиправні діяння.

Що має ураховуватися поліцейським при застосуванні фізичної сили: націленість на підтримку правопорядку; спрямованість на захист життя громадян; мінімальність збитку, що спричиняється; диференційованість характеру та тяжкості засобів, що використовуються; гуманізм та гідність до громадян.

Застосування фізичної сили як один із видів примусових поліцейських засобів Національної поліції може використовуватися: у разі загрози життю чи здоров'ю поліцейського або інших громадян; для припинення правопорушення таким чином, щоб мінімальним об'ємом застосованої фізичної сили зробити максимальний ефект: припинити правопорушення та, якщо треба, затримати злочинця; якщо в застосуванні інших поліцейських заходів не має сенсу (Якщо, наприклад, особа починає на вас агресивно нападати, то ніякий превентивний захід не вирішить цю ситуацію).

Після застосування фізичної сили поліцейський зобов'язаний повідомити про це свого безпосереднього керівника, а той в свою чергу – відповідного прокурора, якщо застосування цього заходу призвело до завдання особі легких, середніх або тяжких тілесних ушкоджень [2].

Після повідомлення йде процедура розгляду цієї ситуації та вирішення питання щодо правомірності дій поліцейського: чи можна було застосувати інші заходи, щоб припинити дане правопорушення. Якщо – ні, то претензій до поліцейського немає і його дії вважаються найбільш раціональними та пропорційними в даному випадку. Якщо ж навпаки, то правоохоронець понесе певну відповідальність і може за це сісти до в'язниці та отримати зобов'язання щодо виплати компенсацій особі, проти якої він застосовував цей захід.

Якщо ж наших поліцейських порівняти з американськими, то можна зрозуміти, що перелік випадків із застосуванням фізичної сили, вогнепальної зброї та спеціальних засобів набагато ширший, ніж в Україні.

Наприклад, у них не існує заборони на застосування цих заходів проти жінок з явними ознаками вагітності, осіб немолодого віку, ніде це не закріплено [3].

Але, водночас, вони мають право на застосування фізичної сили та вогнепальної зброї та спеціальних засобів, якщо впевненні в доцільності цього заходу. Відомі неодноразові випадки вбивства дітей та малолітніх осіб, які просто випадково з'явилися в темну пору доби на вулицях міста з іграшковою зброєю в руках [4].

Як вказує Сергій Лук'янчук у своїй статті «"Смертельна сила" зазначає, що у США існує такий термін «смертельна сила» - це один із видів примусу, при застосуванні якого діяння поліцейського можуть привести до каліцтва або навіть смерті правопорушника. Правоохоронець Сполучених штатів Америки також має право застосувати її, якщо у нього була достатня підстава (*probable cause*) вважати, що підозрювана особа спроможна нанести серйозні тілесні ушкодження йому чи іншим громадянам [5].

Застосування незаконного насильства з боку «нової» патрульної поліції патрульні пов'язують із значними психоемоційними навантаженнями, які призводять до професійної деформації та вигорання. За таких умов поліцейські перебувають у стресовому стані та інколи дають вихід емоціям через перевищення повноважень. Також патрульні підкреслили, що довіра з їх боку до психологічної служби була б вищою, а робота психологів ефективнішою, якщо б ці фахівці не були у штаті патрульної служби, а були незалежні від поліції. Внаслідок відсутності дієвої системи психологічного супроводу правоохоронців, останні вимушені шукати підтримку один у одного, або ж знаходити позитив у роботі [6].

Таким чином, можна зробити висновок, що законодавства США і України зовсім різні за своєю системою. Мають різноманітні підстави та вимоги щодо застосування фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї. Якщо законодавство США робить акцент на збереженні життя і здоров'я поліцейського, то законодавство України спрямоване на підтримання безпеки громадян, включаючи самих злочинців та правопорушників. Тобто правоохоронці нашої держави мають дуже малі повноваження, громадяни можуть маніпулювати ними як хочуть, мотивуючись тим, що поліцейські дуже обмежені у своїх правах та будуть відповідати перед законом у випадку чого. У той час, як в Америці – навпаки, громадяни знають про неабиякі можливості поліцейських, які при

найдрібніший підозрі або порушенні можуть застосувати фізичну силу, вогнепальну зброю та спеціальні засоби.

Отже, на нашу думку, українські поліцейські повинні мати більше прав у сфері застосування фізичної сили, спеціальних засобів та вогнепальної зброї для підтримання громадського порядку та протидії злочинності, бо від здоров'я та життя правоохоронця залежить стан певної території, за яку він відповідає. Поліцейські повинні мати право на нормальну самооборону та розширення переліку підстав для захисту себе та інших громадян. А то виходить, що правоохоронець перед тим, як захистити застосувати примусовий захід, повинен бути впевненим у цьому, щоб потім прокурор не мав претензій до нього. Через деформування психіки поліцейського можна побачити, що іноді вони перевищують свої повноваження або просто губляться через хвилювання. В даний час актуальність і питома вага психологічних знань і технологій, що застосовуються в роботі з персоналом поліції, помітно перевищили частку психологічних знань і експертиз, використовуваних при вирішенні проблем боротьби зі злочинністю та розкритті злочинів. Також, проведення регулярних тренувань особового складу Національної поліції на реакцію та швидкість мислення правоохоронців, розробивши спеціальні програми та фабули, буде розвивати швидкість їх реагування в залежності від ситуації, яка склалася, а також за допомогою цього поліцейський здійснюватиме найбільш раціональний, безпечний захід. Цілковите аналізування та обговорення помилок після тренування допоможе робити вибір швидше, правильніше та доречніше.

Список використаних джерел:

1. Резолюція № 690 (1979) Парламентської асамблеї Ради Європи: Декларація про поліцію: від 08.05.1979. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_803 (дата звернення: 21.02.2020).
2. Закон України: Про Національну поліцію України: станом на 21.02. 2020, від 7 листопада 2015 року зі всіма змінами. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/580-19> (дата звернення: 21.02.2020).
3. United Nations Criminal Justice Standards for Peace-keeping Police // United Nations Civilian Police Handbook. New York, October 1995. URL: https://www.unodc.org/pdf/criminal_justice/UN_criminal_justice_standards_for_UN_police.pdf (дата звернення 25.02.2020).
4. Rules of Engagement for the Police Component. United Nations Transitional Administration in East Timor, 2001. URL: <https://www.bocsar.nsw.gov.au/Documents/r59.pdf> (дата звернення 23.02.2020).
5. Смертельна сила. Чому поліція США не вагаючись стріляє у правопорушників: стаття // Сергій Лук'янчук. URL: <http://texty.org.ua/pg/article/editorial/read/65476> (дата звернення 20.02.2020).

6. Неналежне поводження в діяльності національної поліції України: стаття // Юрій Белоусов, Олександр Бондаренко. URL: <https://rm.coe.int/ill-treatment-in-police-final-ukr/16808b17ee> (дата звернення: 23.02.2020).

Гончаренко М.М., курсант 4 курсу Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: Пугач В.В. співробітник Військово-юридичного інституту Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЗАХОДІВ ПРОТИМІННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА ТЕРИТОРІЇ ПРОВЕДЕННЯ ООС

В результаті збройної агресії Російської Федерації проти України на звільнених від окупації незаконними збройними формуваннями, територіях Донецької та Луганської областей, виникла гуманітарна проблема забруднення вибухонебезпечними предметами, у тому числі найбільш небезпечними –протипіхотними вибуховими пристроями.

На сьогоднішній день Україна є однією з найбільш забруднених мінами та вибухонебезпечними предметами серед усіх країн світу. За попередньою оцінкою площа районів, забруднених мінами та вибухонебезпечними залишками війни складає близько 7 тис. кв.км. на підконтрольній території та орієнтовно 14 тис. кв.км. на окупованих територіях Донецької та Луганської областей [1].

До здійснення заходів з розмінування в Україні залучаються підрозділи від Міністерства оборони України, Державної спеціальної служби транспорту Державної служби України з надзвичайних ситуацій, а також неурядові організації. Відповідно до офіційної інформації Міністерства оборони України станом на 1 лютого 2020 року з початку проведення бойових дій було розміновано (очищено) приблизно **35 тисяч га**, при цьому, знищено (знешкоджено) **459 387 одиниць** мін та вибухонебезпечних залишків війни [2].

Правові та організаційні засади здійснення протимінної діяльності в Україні та особливості державного регулювання у відповідній сфері в нашій державі визначає Закон України «Про протимінну діяльність в Україні». Даний закон складається з 6 розділів, 38 статей, та містить, серед іншого, загальні положення, засади демократичного контролю у сфері протимінної діяльності, особливості державного регулювання та управління в даній сфері, засади міжнародного співробітництва України у

сфері протимінної діяльності тощо [3]. Але, фахівці в даній сфері наголошують, що норми зазначеного закону містять формальний характер, тому на практиці вони мало дієві. І хоча наявний план про впровадженню цього закону і відповідальним за його виконання призначено Міністерство з тимчасово окупованих територій, сьогодні не зроблено жодного реального кроку по його втіленню в життя [1].

Сьогодні в Україні діють національні стандарти у сфері протимінної діяльності, які розробляються з урахуванням положень міжнародних стандартів протимінної діяльності (IMAS), затверджених Службою Організації Об'єднаних Націй з питань протимінної діяльності (UNMAS). Ці стандарти розробляються центром протимінних операцій, погоджуються національним органом з питань протимінної діяльності та затверджуються Кабінетом Міністрів України [3].

Згідно з наказом Національного органу стандартизації Державного підприємства «Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості» від 19 грудня 2018 року № 511 «Про прийняття національних стандартів» прийнято національний стандарт ДСТУ П 8820-1:2018 «Протимінна діяльність. Процеси управління. Основні положення», який набрав чинності з 1 квітня 2019 року [4]. Стандарт розроблено насамперед для забезпечення використання всіма суб'єктами протимінної діяльності єдиної термінології в цій сфері; забезпеченню дотримання заходів безпеки в ході проведення робіт з нетехнічного, технічного обстежень та очищення/розмінування, забезпеченню прав та інтересів громадян, пов'язаних з мінами та вибухонебезпечними залишками війни, збереженню навколишнього середовища і виконанню взятих державою міжнародних зобов'язань з питань протимінної діяльності.

Застосування національного документа дозволить виконати, серед іншого, такі завдання: встановлення загальних (уніфікованих) вимог до порядку виконання заходів протимінної діяльності; визначення основних критеріїв та надання рекомендацій з питань планування, організації та виконання заходів протимінної діяльності; впровадження вимог міжнародних стандартів у сфері протимінної діяльності.

Для прискорення виконання заходів з розмінування, починаючи з 2016 року, Міністерством оборони України залучено міжнародні неурядові організації: The HALO Trust, Данська група з розмінування (DDG), Швейцарський фонд протимінної діяльності (FSD). Крім того, з 2019 року до виконання заходів протимінної діяльності долучилися національні

неурядові оператори Демінінг Солюшнс та Демайнінг Тім фром Юкрейн [2].

Зменшення кількості постраждалих від мін в значній мірі залежить від якості інформування населення про ризики пов'язані вибухонебезпечними залишками війни. З метою забезпечення доступу всіх суб'єктів до інформації про території забруднені мінами в Україні розроблено Інтерактивну карту територій, забруднених вибухонебезпечними предметами, яка висвітлена на офіційному сайті Міністерства оборони України у відкритому доступі у розділі «Протимінна діяльність». На зазначеній карті висвітлені ідентифіковані ділянки, що є підтверджено небезпечними або підозрілими щодо наявності загроз від мін або вибухонебезпечних залишків війни, крім того щодо кожної ділянки відображається інформація про площу, тип небезпеки, дату ідентифікації та організація, яка відповідає за роботи на ділянці. Також на карту нанесено лікувальні заклади, які спроможні надавати медичну допомогу при мінно-вибухових травмах [2].

Що ж стосується правового регулювання використання мін міжнародним гуманітарним правом, на сьогоднішній день діє Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення, яка ухвалена 18 вересня 1997 року, а набрала чинності 1 березня 1999 року [5]. Даною Конвенцією, серед іншого, визначено зобов'язання держав-учасниць не застосовувати, не розробляти, не виробляти, не набувати іншим чином, не накопичувати, не зберігати і нікому не передавати, прямо чи опосередковано, протипіхотні міни. Іншими словами, заборонено будь-яке використання протипіхотних мін.

Безумовно, позитивним моментом у ситуації, яка склалася в зоні проведення ООС, є передбачена даною Конвенцією можливість одержувати допомогу з боку інших держав-учасниць в тій мірі, в якій це можливо [5].

Таким чином, на сьогоднішній день, перед Україною гостро постала необхідність створення дієвої, ефективної системи протимінної діяльності, що потребує негайного комплексного реагування та вимагає рішучих кроків із боку керівництва держави, одним з яких має бути повідомлення держав-учасниць, Депозитарія і Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй про вихід із Конвенції про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення.

Список використаних джерел:

1. Сірук М. Особливості гуманітарного розмінування. Інтернет-видання «День» - 5.09.2019 року. - Режим доступу: <https://day.kyiv.ua/uk/article/den-planety/osoblyvosti-gumanitarnogo-rozminuvannya>.
2. Координація заходів протимінної діяльності. Міністерство оборони України. Офіційний веб-сайт. - Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua/diyalnist/protiminna-diyalnist/koordinacziya-protiminnoi-diyalnosti.html>.
3. Про протимінну діяльність в Україні. Закон України від 06.12.2018 № 2642-VIII // Відомості Верховної Ради, 2019, № 6, ст.39.
4. ДСТУ-П 8820:2018 Протимінна діяльність. Процеси управління. Основні положення від 19.12.2018. Будстандарт. - Режим доступу: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=81718.
5. Конвенція про заборону застосування, накопичення запасів, виробництва і передачі протипіхотних мін та про їхнє знищення ООН; Конвенція, Міжнародний документ від 18.09.1997 - Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_379.

Гриненко С.О., завідувач СК №1 ІПЮК для СБ України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат юридичних наук.

ЩОДО ВІДПОВІДНОСТІ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКИМ СТАНДАРТАМ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПОСАДОВИМИ ОСОБАМИ ОРГАНІВ ПРАВОПОРЯДКУ

Основним нормативно-правовим актом, який регулює підстави, критерії правомірності застосування вогнепальної зброї співробітниками поліції та інших правоохоронних органів, а також порядок їх дій у відповідних випадках, є Закон України «Про Національну поліцію» (далі – Закон) [1].

Прийнятий у 2015 році, він уособив в собі найбільш системний і вичерпний підхід до врегулювання зазначених питань, в основному врахувавши стандарти, прийняті європейською правовою доктриною і втілені у правових актах міжнародного характеру та практиці Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ).

Зазначимо, що серед міжнародних правових актів, які визначають правила застосування зброї, найбільш авторитетним і комплексним є Основні принципи застосування сили та вогнепальної зброї посадовими особами з підтримання правопорядку, прийняті восьмим Конгресом ООН з попередження злочинності та поведження з порушниками, (Гавана, Куба,

27 серпня - 7 вересня 1990 року, далі – Основні принципи) [2]. Крім іншого, це підтверджується практикою ЄСПЛ, який у багатьох своїх рішеннях посиляється саме на цей документ.

Незважаючи на те, що за своїм змістом і підходами Закон України «Про Національну поліцію» є дуже прогресивним актом, на нашу думку, він не повною мірою враховує положення Основних принципів. Неповнота окремих правових конструкцій в ньому створює передумови до невірної розуміння меж правомірності застосування зброї. У підсумку це чревате прийняттям уповноваженими особами помилкових рішень, які можуть мати тяжкі наслідки.

Закон окремо у ст. 46 закріплює перелік обставин – протиправних дій, для припинення яких застосування вогнепальної зброї є потенційно допустимим. При цьому, саме по собі настання цих обставин не є достатнім для прийняття рішення про правомірність такого заходу. Для цього необхідно врахувати додаткові умови, які перераховані у ст. 29 і знаходять розвиток у ст. 46.

Аналіз ст. 29 Закону дозволяє викласти їх таким чином:

- законність – захід має бути визначений законом і застосовуватись лише уповноваженими на це службовими особами виключно для виконання повноважень, покладених на відповідний правоохоронний орган. При цьому, що за змістом ч. 2 ст. 46 Закону співробітник є уповноваженим на зберігання, носіння вогнепальної зброї, а також на її застосування і використання лише за умови, що він пройшов відповідну спеціальну підготовку. Це зумовлює необхідність проведення відповідних занять, інструктажів та складання заліків з оформленням відповідних посвідчуючих документів;

- необхідність – а) для виконання повноважень правоохоронного органу неможливо застосувати інший захід або його застосування буде неефективним, б) застосований захід заподіє найменшу шкоду як адресату заходу, так і іншим особам. Якщо немає необхідності у подальшому застосуванні такого заходу для виконання повноважень, він має бути припинений. У разі збройного нападу співробітник, уповноважений застосовувати вогнепальну зброю, якщо відвернення чи припинення відповідного нападу неможливо досягнути іншими засобами (ч. 8 ст. 46 Закону);

- пропорційність – шкода, заподіяна охоронюваним законом правам і свободам людини або інтересам суспільства чи держави, не повинна перевищувати блага, для захисту якого він застосований, або

створеної загрози заподіяння шкоди. Співробітник уповноважений застосовувати вогнепальну зброю тільки з метою заподіяння особі такої шкоди, яка є необхідною і достатньою в такій обстановці для негайного відвернення чи припинення збройного нападу (ч. 7 ст. 46 Закону);

- ефективність – його застосування забезпечує можливість виконання повноважень відповідного правоохоронного органу. Якщо є очевидною неможливість досягнення мети заходу, він не може бути застосований або має бути припинений.

Частина 3 ст. 43 Закону вказує, що вид та інтенсивність застосування заходів примусу визначаються з урахуванням конкретної ситуації, характеру правопорушення та індивідуальних особливостей особи, яка вчинила правопорушення.

Звернемо увагу на вимогу пропорційності. У ст. 29 вона сформульована загальним чином тому, що стосується всіх заходів поліцейського примусу. У цьому місці такий підхід є цілком виправданим і не викликає критики. Але якщо звернутись до ст. 46, то формулювання окремих підстав без уточнення критерію пропорційності саме щодо застосування вогнепальної зброї може дезорієнтувати особу, яка приймає відповідне рішення, причому ще на етапі вивчення положень Закону.

У частині 4 ст. 46 Закону 7 пунктів, які визначають приводи застосування вогнепальної зброї. З них лише щодо пунктів 1, 2, та 6 як одну з обов'язкових умов прямо зазначено поведінку правопорушника, яка створює загрозу життю або здоров'ю. При цьому у п. 6 щодо ситуації, коли особа намагається втекти з-під варти, через конструкцію речення небезпечність особи для життя і здоров'я інших людей також не є обов'язковою умовою застосування зброї.

Через неоднаковий підхід до формулювання ознак ситуацій, в яких Закон дозволяє застосування вогнепальної зброї, може створитись враження, що у випадках звільнення заручників або осіб, яких незаконно позбавлено волі; відбиття нападу на об'єкти, що перебувають під охороною, конвої, житлові та нежитлові приміщення, а також звільнення таких об'єктів у разі їх захоплення; затримання особи, яку застали під час вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину і яка намагається втекти; затримання особи, яка намагається втекти з-під варти, достатніми підставами для застосування зброї і визнання його пропорційним є сам факт настання таких обставин, незалежно від реальної небезпечності поведінки особи.

Таке самий висновок можна зробити зі змісту абз. 2 ч. 12 ст. 46 Закону, відповідно до якої спроба особи, яку затримує поліцейський із

вогнепальною зброєю в руках, наблизитися до нього, скоротивши визначену поліцейським відстань, чи доторкнутися до зброї є підставою для застосування вогнепальної зброї поліцейським.

У той же час п. 9 Основних принципів постулює один з найважливіших і обов'язкових критеріїв пропорційності застосування вогнепальної (летальної) зброї – це така поведінка правопорушника, яка становить неминучу загрозу смерті або серйозного травмування. За будь-яких обставин умисне застосування сили, що має смертельний наслідок, допустиме лише тоді, коли цього абсолютно неможливо уникнути з метою захисту життя.

Цей принцип відтворюється і у пунктах 14 та 16, які встановлюють правила застосування вогнепальної зброї при розгоні зібрань насильницького характеру та при поводженні із затриманими особами або взятими під варту.

Враховуючи зазначене, вважаємо, що для забезпечення відповідності законодавства України європейським стандартам пропорційності застосування вогнепальної зброї службовцями органів правопорядку стаття 46 Закону України «Про Національну поліцію» потребує внесення змін, які визначатимуть, що застосування зброї щодо людини буде пропорційним у всіх перелічених у законі випадках винятково за умови, що поведінка правопорушника створює загрозу життю або значної шкоди здоров'ю співробітника правоохоронного органу чи інших людей.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Національну поліцію» [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
2. Основоположні принципи застосування сили та вогнепальної зброї службовцями органів правопорядку, прийняті восьмим Конгресом ООН з попередження злочинності та поводження з порушниками, Гавана, Куба, 27 серпня - 7 вересня 1990 року [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_334.

Гурін О.М., старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії науково-дослідного відділу наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, кандидат технічних наук

Леках А.А., начальник науково-дослідної лабораторії науково-дослідного відділу наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, кандидат технічних наук

Старцев В.В., науковий співробітник наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ЛОГІСТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УГРУПОВАНЬ ПОВІТРЯНИХ СИЛ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ ЗА ДОСВІДОМ СУЧАСНОГО ВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ

Аналіз досвіду застосування Сил безпеки і оборони в антитерористичній операції та операції Об'єднаних сил (ООС) під час стримування збройної агресії на сході України вказує на те, що результат ведення бойових дій (БД) значною мірою залежить від якісного, своєчасного та повного логістичного забезпечення (ЛЗ) [1].

Враховуючи прогнозовані терміни участі Повітряних Сил (ПС) Збройних Сил (ЗС) України в операціях ЗС України в сучасних умовах протягом, від 5-6 діб до 5-6 місяців та більше, можливо зробити висновок, що досягнення поставлених цілей визначеним складом угруповань в значній ступені залежить від завчасного накопичення матеріально-технічних засобів (МтЗ) та своєчасного їх поповнення в ході операцій

Аналіз вивченої літератури свідчить про те, що запаси МтЗ, які виділяються на проведення тієї чи іншої операції (БД), з різних об'єктивних причин являються обмеженими. Тобто, виникають завдання для оптимального (раціонального) ешелонування і розподілу запасів МтЗ до початку спланованого періоду забезпечення на різних рубежах системи ЛЗ з розрахунку щоби середній час їх доставляння безпосередньо військам, не перевищував визначеної нормативної величини. В цьому разі втрати МтЗ в місцях їх утримання (розташування) за рахунок можливого впливу на них різних негативних чинників, передусім ураження вогневыми засобами противника, були б мінімальними за весь період забезпечення.

Існуюча структура підрозділів забезпечення, обсяги запасів ЛЗ та їх

ешелонування у тактичній ланці в основному відповідають завданням, які покладені на з'єднання та частини ПС ЗС України, але на обмежений термін ведення бойових дій (з розрахунку наявності військових запасів).

З метою забезпечення обґрунтованого розподілу, своєчасного поповнення, належного зберігання запасів МтЗ та можливість здійснювати їх своєчасний перерозподіл (оперативний маневр), необхідно мати сили та засоби ЛЗ оперативної ланки [2-5].

Аналогічні вимоги спостерігаються і у провідних країнах світу. Але в країнах Північно-Атлантичного Альянсу в рамках єдиної системи матеріально-технічного забезпечення (МТЗ) розглядається логістика тилу, сутність якої полягає в раціональній організації процесів руху МтЗ, проведення заходів забезпечення від баз, складів МТЗ до з'єднань та частин, які ведуть БД безпосередньо. Раціональна організація процесів руху МтЗ має не допустити зниження заданого значення показників ефективності БД за рахунок своєчасності і повноти адресного забезпечення військ в ході ведення операції (БД). Наприклад, в основу організації тилового забезпечення об'єднаних військ країн НАТО покладені такі принципи застосування з'єднань, частин та підрозділів ЛЗ: відповідність системи тилового забезпечення задачам операції (БД); чітка координація дій; достатність тилових ресурсів; стійкість; гнучкість; своєчасність; ощадлива витрата матеріальних засобів [6-7].

Найважливішою функцією органів управління ЛЗ є забезпечення стійкості системи МТЗ, тобто здатності системи зберігати в часі значення ефективності функціонування на потрібному рівні в умовах заданого факторного простору. Своєчасність ЛЗ характеризується можливістю здійснювати доставку МтЗ до користувача за потребою.

З проведеного аналізу існуючої структури системи ЛЗ ПС ЗС України на семінарі планується розглянути проблемні питання сьогодення та пропозиції щодо їх вирішення, а саме - заходи щодо покращення структури органів управління, порядку ешелонування та використання ресурсів в єдиній системі ЛЗ ЗС України, які дозволять, за обраною цільовою функцією, забезпечити необхідну ефективність ведення БД створених угруповань ПС ЗС України.

Список використаних джерел:

1. Гурін О.М. / Проведення аналізу шляхів формування обґрунтованого раціонального варіанту тилового забезпечення бойових дій Повітряних Сил Збройних Сил України / О. М. Гурін // Збірник наукових праць Харківського національного університету Повітряних Сил. - 2016. - № 1. - С. 37-40.
2. Наказ МО України від 11.10.2016 № 522 "Про затвердження основних положень логістичного забезпечення у ЗС України".

3. Гурін О.М. Методика формування раціональної структури системи матеріального забезпечення повітряного командування Повітряних Сил Збройних Сил України у повітряної операції / О.М. Гурін // Збірник наукових праць ХНУПС. – Х., 2017. – Вип. 2 (51). – С. 35–39.
4. Дробаха Г.А / Обґрунтування показників та критеріїв ефективності системи матеріального забезпечення повітряного командування під час підготовки бойових дій/ Г.А. Дробаха, О.М. Гурін // Честь і закон – Х.: НАНГ України, 2018. – Вип. 1 (64). – С. 78–83.
5. Voinov V. / Creating a database of existing weapon system / V. Voinov, G. Kachurovski, A. Shevchenko, O. Gurin // Збірник наукових праць ХНУПС – Х., – Вип. 3 (57). – 2018 С. 38–42.
6. Logistics Handbook - NATO [Електронний ресурс]. – Режим доступу до сайту: www.nato.int/docu/logi-en/logistics_hndbk_2012-en
7. Гурін О.М. / Удосконалена методика розрахунку добових витрат (втрат) паливно-мастильних матеріалів військовими частинами повітряного командування / О. М. Гурін // Системи озброєння і військова техніка. – Х., 2017. – Вип. 2 (50). – С. 16–19.

Єременко В.Г., співробітник Служби безпеки України
Войтенко С.П., співробітник Служби безпеки України

ТАКТИКО-СПЕЦІАЛЬНА ТА ВОГНЕВА ПІДГОТОВКА ЯК НЕВІД'ЄМНА СКЛADOVA БОЙОВОЇ ВИУЧКИ СПІВРОБІТНИКІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Законодавством України Службу безпеки визначено як державний орган спеціального призначення з правоохоронними функціями. Крім того, співробітники оперативних підрозділів Служби виконують свої оперативно-службові завдання також керуючись і іншими законами. Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Контррозвідувальну діяльність», Кримінальним-процесуальним кодексом України, Законом України «Про національну поліцію» та інші акти законодавства України, відповідні міжнародні правові акти та відомчі нормативно-правові акти, визнані Україною.

Відповідно до чинного законодавства співробітники Служби безпеки України для виконання покладених на них обов'язків уповноважені вимагати від громадян та посадових осіб припинення правопорушень і дій, що перешкоджають здійсненню повноважень Служби безпеки України, проводити огляд осіб, їх речей і транспортних засобів, якщо є загроза втечі підозрюваного або знищення чи приховання речових доказів злочинної діяльності; входити у порядку, погодженому з адміністрацією підприємств, установ та організацій і командуванням військових частин, на їх територію і в службові приміщення; виключно при безпосередньому припиненні злочинів, розслідування яких віднесено законодавством до компетенції Служби безпеки України, переслідуванні осіб, що підозрюються у їх вчиненні, заходити в жилі, службові, виробничі та інші приміщення, на

території і земельні ділянки та оглядати їх в порядку, передбаченому Кримінальним процесуальним кодексом України.

Статтею 26 Закону «Про Службу безпеки України» визначено підстави і порядок застосування зброї та спеціальних засобів, відповідно до якого військовослужбовці Служби безпеки України мають право зберігати, носити, використовувати і застосовувати зброю та спеціальні засоби на підставах і в порядку, передбачених Законом України "Про Національну поліцію", військовими статутами Збройних Сил України та іншими актами законодавства.

Закон України «Про національну безпеку України» визначає, що Служба безпеки України віднесена до переліку відомств, що складають сектор безпеки і оборони [2].

Відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» Служба безпеки України є підрозділом, що здійснює оперативно-розшукову діяльність, а співробітники підрозділів Служби безпеки України, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, зобов'язані вживати необхідних оперативно-розшукових заходів щодо попередження, своєчасного виявлення і припинення злочинів та викриття причин і умов, які сприяють вчиненню злочинів; здійснювати взаємодію між собою та іншими правоохоронними органами, в тому числі відповідними органами іноземних держав та міжнародних антитерористичних організацій, з метою швидкого і повного попередження, виявлення та припинення злочинів.

Крім того, підрозділи Служби безпеки України, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність мають право: проводити операції із захоплення злочинців, припинення злочинів, розвідувально-підривної діяльності спецслужб іноземних держав, організацій та окремих осіб; застосовувати засоби фізичного впливу, спеціальні засоби та вогнепальну зброю на підставах і в порядку, встановлених Законами України «Про Національну поліцію», «Про Службу безпеки України» [3].

Згідно зі статтею 26 Закону України «Про Службу безпеки України» повноваження співробітників по застосуванню зброї, спеціальних засобів та заходів фізичного впливу визначаються та регламентуються відомчими нормативно-правовими актами та Законом України «Про Національну поліцію»

Отже, виходячи з повноважень співробітників, незалежно від того, чи є співробітник Служби військовослужбовцем, або як у випадку із працівниками поліції має спеціальне звання, виконуючи свої службові обов'язки з протидії та припинення злочинної діяльності, будь-який

співробітник має бути фізично та психологічно готовий до застосування заходів примусу та фізичної сили відповідно до повноважень, повинен мати розвинене тактичне мислення, розумітися на тактиці застосування оперативно-бойових підрозділів Служби безпеки України. Зазначені знання, навички та вміння формуються в ході проведення занять з спеціальної підготовки, вогневої підготовки та спеціальної фізичної підготовки.

Тому, належний рівень володіння особистою зброєю, навичками рукопашного бою, знання тактики дій підрозділу під час активних дій є невід'ємною складовою підготовки співробітників для успішного виконання оперативно-службових завдань та для можливості забезпечити як власну безпеку, так і безпеку громадян і для припинення злочинної діяльності осіб.

Відтак, систематичне проведення занять з тактико-спеціальної підготовки, вогневої підготовки та спеціальної фізичної підготовки з діючими співробітниками і курсантами має проводитись для формування та підтримання навичок, які є необхідними для здійснення оперативно-службових завдань.

На тренуваннях з тактико-спеціальної та вогневої підготовки доцільно додавати вплив ускладнюючих факторів, таких як проведення занять в умовах високих та низьких температур. Стандартні стрілецькі вправи слід виконувати, за можливості, в умовах, максимально наближених до реальних умов оперативної обстановки. Також, необхідно привчати вміння діяти у складі підрозділу під впливом когнітивного навантаження, в умовах обмеженого часу, під час якого необхідно зосереджувати увагу на цілях поміж інших неважливих об'єктах.

Список використаних джерел:

1. Про Службу безпеки України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-12/print> (Дата звернення 18.03.2020).
2. Про Національну безпеку України: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19/print> (Дата звернення 23.03.2020).
3. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (Дата звернення 21.03.2020).
4. Луценко, І.С., Бальва А.Ф. Нестандартні шляхи вдосконалення рівня вогневої підготовки працівників правоохоронних органів/ І.С. Луценко, А.Ф. Бальва // Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності правоохоронних органів та військових формувань : матеріали регіон. круг. столу (м. Харків, 11 трав. 2018 р.) / - Х.: ФОП Бровін О.В., 2018. – Вип. 2. – С. 30-33.

Мислива О.О., старший викладач кафедри ТСП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

РОЛЬ ОРГАНІВ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ ПІД ЧАС ВВЕДЕННЯ КАРАНТИНУ

Чи не найбільш резонансними за останні десятиріччя в усьому світі стала негативна епідеміологічна ситуація, пов'язана з розповсюдженням із Китаю на території України коронавірусу COVID-19. Станом на 31 березня за даними МОЗ в Україні було зафіксовано 645 лабораторно підтверджених випадків коронавірусної хвороби COVID-19: 17 смертельних випадків, що становить 2,6% смертності. В Україні оголошено надзвичайну ситуацію.

Безпрецедентними заходами з недопущення подальшого інфікування громадян України стали різноманітні обмеження на пересування громадян України та інших осіб, які перебувають на території України, як назовні, так і всередині країни, у зв'язку із оголошенням карантину на фоні неблагополучної динаміки епідеміологічної ситуації. Така ситуація швидко дестабілізувала економіку країни, спричинила безробіття та паніку серед населення, а подекуди – неприйняття реальності та демонстрацію непокори владі.

Зокрема, були прийняті жорсткі заборонювальні приписи у постанові Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2» [1] та зміни до нього від 16 березня 2020 р. № 215, від 20 березня 2020 р. № 242, від 25 березня 2020 р. № 239 та від 29 березня 2020 р. № 241 та інші, на підставі яких свої рішення на місцях були прийняті також і відповідні рішення органів місцевого самоврядування. Зокрема, ними встановлено заходи юридичної відповідальності за порушення будь-яких заборонних приписів, встановлених державою, які згідно ст. 43-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення караються штрафами на суму від 17 до 34 тисяч гривень, а відповідно до ст. 325 Кримінального кодексу України – позбавленням волі до 3-х років (у разі гибелі чи інших тяжких наслідків – до 8 років тощо) [2; 3].

Немає сумнівів, що першочергову роль у стабілізації епідеміологічної ситуації в країні мають відігравати власне представники органів охорони здоров'я. Проте, практика свідчить, що за відсутності способів лікування та засобів діагностування, нестачі спеціальних засобів індивідуального

захисту, низького рівня само і правосвідомості – на першому плані у боротьбі з пандемією опинились органи охорони правопорядку.

Міжнародне та вітчизняне законодавство, а також юридична наука в Україні дефініцію «органи охорони правопорядку» та їх правовий статус пов'язують з такими державними органами як правоохоронні, ототожнює з ними, з притаманними останнім суттєвими ознаками, але й визнають їх власні специфічні риси. Водночас, науковці неодноразово звертали увагу і на те, що поняття «правоохоронні органи» також є одним із найбільш невизначених у законодавстві та з багатьма внутрішніми вадами як за змістом, так і за обсягом, хоча термінологічно з'явилося у Конституції України 1996 року (ч. 3 ст. 17) [4, с. 80; 5]. Головною відмінністю органів охорони правопорядку є наявність в їх системі озброєних підрозділів, особовий склад яких наділено правами щодо застосування відповідно до законодавства заходів примусу (вогнепальної зброї, спеціальних засобів та фізичної сили), якими вони уповноважені здійснювати функцію забезпечення законності та правопорядку і реалізувати державну політику в сфері охорони прав, свобод і законних інтересів людини [6, с. 86]. Ми також підтримуємо думку, що поняття «правоохоронні органи» та «органи охорони правопорядку» співвідносяться як родові та видові, адже будь-який орган охорони правопорядку є правоохоронним, але не навпаки, оскільки ними не є органи, які у своєму складі не містять озброєних підрозділів. Наразі буде йтися про функції вітчизняних органів, їх підрозділів і сил, які в англійських державах ініціалізовані як «Law Enforcement Activity» або «Law Enforcement Agencies», тобто які буквально можуть бути перекладені як «діяльність із застосуванням законного примусу» та «державні органи, уповноважені на застосування законного примусу» тощо [4, с. 82].

Так от, у зв'язку із загрозою поширення епідемії коронавірусу COVID-19 в Україні серед органів охорони правопорядку на перше місце потрапили військовослужбовці Національної гвардії України спільно з працівниками Національної поліції, які беруть участь у заходах щодо запобігання виникненню і поширенню вірусу на території України. У своїй діяльності вони керуються Інструкцією про порядок взаємодії між Державною службою України з надзвичайних ситуацій, Національною поліцією України та Національною гвардією України у сфері запобігання і реагування на надзвичайні ситуації, пожежі та небезпечні події, затвердженою наказом Міністерства внутрішніх справ України від 22 серпня 2016 року № 859 [7]. Зокрема, під час виконання спеціальних службових завдань органи і підрозділи Національної поліції України,

залучені до їх виконання, були переведені на посилений варіант службової діяльності у порядку, визначеному Інструкцією про порядок переведення органів Національної поліції України на посилений варіант службової діяльності, затвердженою наказом Міністерства внутрішніх справ від 10 грудня 2015 року № 1560 [8]. Крім того, як придані сили також на охорону публічного порядку було залучено особовий (штатний та перемінний) склад вищих навчальних закладів із специфічними умовами навчання.

Відповідно до зазначеної Інструкції серед основних завдань органів і підрозділів поліції віднесено: інформування про виявлені за місцем дислокації випадки загроз виникнення надзвичайних ситуацій та можливих передумов виникнення підстав для виконання спеціальних службових завдань; забезпечення публічного порядку, в тому числі, дорожнього руху, охорону об'єктів державної, комунальної та приватної власності, особливо – комунальних закладів охорони здоров'я; протидію злочинності та участь у виконанні завдань територіальної оборони; надання допомоги місцевим органам державної влади та місцевого самоврядування у проведенні рейдів з перевірки місць, заборонених для відвідування чи без засобів індивідуального захисту, режиму ізоляції тощо; забезпечення спеціального перепускного режиму в межах районів обсервації (зараження) та заборона пересування громадським транспортом; перевірка перебування осіб, яким встановлено обмежувальні приписи, на самоізоляції; патрулювання публічних місць, визнаних забороненими для перебування громадян.

Окрім своїх традиційних повноважень військовослужбовці полків охорони громадського порядку Національної гвардії України разом з працівниками поліції несуть службу з охорони та забезпечення безпеки на об'єктах обсервації та біля медичних закладів та установ (лікарень з пацієнтами із коронавірусною інфекцією COVID-19), а також за допомогою авіації забезпечує швидке доставлення, розвантаження та транспортування медичного вантажу з Китаю по регіонах України з медичними засобами, необхідними для боротьби з поширенням коронавірусу (респіратори, захисні костюми, медичні маски та інші засоби захисту).

Отже, слід констатувати, що вкотре провідну роль правоохоронних органів підкреслило саме життя. Але дійсність переконує, що чи не найголовнішим чинником у боротьбі з надзвичайними ситуаціями є забезпечення безпеки самих правоохоронців. І остання не може бути досягнута лише зовнішніми засобами, наприклад, виданням засобів індивідуального захисту чи роз'ясненням правил карантину або особливостей притягнення до нового виду юридичної відповідальності. Це мають бути сплановані на майбутнє спеціальні навчання та тренування з

протидії біологічним загрозам, способів реагування та власного захисту правоохоронців, алгоритмів поведінки з факторами небезпеки під час виконання службових завдань.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2020 р. № 211. Офіційний вісник України. 2020. № 23. ст. 896.
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 - 212-20) / База даних «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/print> (дата звернення 02.04.2020).
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. ст. 131.
4. Ярмиш Н. Зміст терміна «органи правопорядку», використаного у статті 131¹ Конституції України. Вісник Національної академії прокуратури України. № 4(46). 2016. С. 79–84.
5. Тацій В.Я. Доповідь Комісії з питань правоохоронної діяльності щодо визначення поняття та системи правоохоронних органів / В.Я. Тацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://constituanta.blogspot.com/2013/02/blog-post_2280.html
6. Боняк В. Органи охорони правопорядку України в сучасному вимірі: конституційно-правовий аспект : [монограф.] . Дніпропетровськ : Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, Ліра. 2015. 372 с.
7. Інструкція про порядок взаємодії територіальних органів поліції та міжрегіональних територіальних органів Національної поліції України під час реагування на надзвичайні ситуації, у випадку введення правового режиму воєнного чи надзвичайного стану: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 31.10.2016 року № 1129 / База даних «Законодавство України» / URL: (дата звернення 02.04.2020).
8. Інструкція про порядок переведення органів Національної поліції України на посилений варіант службової діяльності: наказ Міністерства внутрішніх справ від 10 грудня 2015 року № 1560 / База даних «Законодавство України» / URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-do-postanovi-kabinetu-ministriv-ukrm020420ayini-vid-11-bereznaya-2020-r-211> (дата звернення 02.04.2020).

Наточій А.Д., старший викладач кафедри ТСП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Латиш А.В., курсант 3 курсу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ВИВЧЕННЯ ЯВИЩА «ТУНЕЛЬНОГО ЗОРУ» В ДІЯЛЬНОСТІ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ

За науковими даними, 90 % інформації людина отримує зоровим шляхом [1, с. 68]. Для працівників Національної поліції достовірна та повна інформація про стан навколишньої обстановки, яка переважно отримується

саме шляхом візуального сприйняття – запорука безпечного та ефективного виконання покладених на нього повноважень.

Якщо в умовах спокою сектор огляду складає приблизно 160° по горизонталі та 70° по вертикалі, то під впливом стресових факторів виникає явище «тунельного зору», яке суттєво знижує якість сприйняття інформації. Найчастіше воно спостерігається у космонавтів, льотчиків, альпіністів, військовослужбовців, працівників правоохоронних органів.

Для 53% співробітників Національної поліції застосування вогнепальної зброї є стресовою ситуацією. Виникнення тунельного зору при вогневому контакті спричиняє втрату контролю свого сектору, недостатню інформацію про загальну обстановку та загрожує неможливістю координувати та коректувати дії напарників, випадковим пораненням колег і сторонніх осіб, або навіть смертю самого поліцейського. З огляду на це, уміння контролювати організм в стресовій ситуації, досконало володіти зброєю та вражати ціль в будь-яких умовах є обов'язковим для кожного працівника.

Пояснення механізму виникнення явища «тунельного зору» можна знайти у статтях А.Коуна, що спираються на дослідження німецького ученого Г.Гельмгольца [2] та американського дослідника Б.Сідла [3]. У стресових умовах внаслідок активації соматичної нервової системи у кров викидається гормон адреналін, що забезпечує максимальний тонус м'язів, зокрема целіарного м'язу ока. Напружений целіарний м'яз утримує кришталик в розширеному стані, дозволяючи йому пропускати максимальну кількість світла та краще бачити ціль. В той же час це унеможливорює концентрацію на близьких відстанях та призводить до втрати периферійного зору.

Проте, точного визначення тунельного зору жоден з науковців не дає. З огляду на це, ми пропонуємо сформулювати поняття «тунельного зору» як звуження фокусу зору до невеликої точки або плями, в якій знаходиться ціль чи потенційна загроза.

Варто зауважити, що звуження сектору огляду в екстремальній ситуації залежить від рівня підготовки, досвіду поліцейського, а також цілої низки ускладнюючих чинників.

Залежно від причини виникнення такі фактори можна класифікувати на декілька видів:

I. Фактори, виникнення яких не обумовлено діями поліцейського:

- 1) чинники зовнішнього середовища (дефіцит часу; раптова та швидка зміна подій; недостатнє освітлення; дим, шум, сторонні перешкоди (8%); несприятливі погодні умови (опади, температурний режим,

- вітер); особливості ландшафту (вид місцевості, характер рельєфу, наявність рослинного покриву та укріплень);
- 2) обумовлені діями супротивника (декілька цілей; швидке пересування супротивника; мала відстань до потенційної загрози; неочікуваний перехід до стрільби з положення арешту чи контролю підозрюваного, обшуку тощо);
 - 3) спричинені діями напарників та командира (поранення або смерть бойових товаришів; рівень дисципліни та злагожденості; неякісне та недостатнє забезпечення одягом, взуттям та екіпіровкою);
 - 4) спричинені діями сторонніх осіб: сторонні поблизу цілей; ворожість населення;
 - 5) виникнення паніки у цивільних осіб.

II. Фактори, поява яких спричинена фізичним і психологічним станом поліцейського, та залежить від його дій: страх за власне життя та здоров'я; дії в умовах невизначеності та новизни порушення режиму сну, харчування та споживання води; психологічна неготовність бути очевидцем смерті бойових товаришів, мирного населення, противників; емоційний збудження (закоханість, народження дитини, розлучення, сварка з товаришами, смерть близької людини); недостатня фізична та психологічна підготовка.

Проте, навіть у підготовленого бійця сектор зменшується мінімум на 20–30 % по горизонталі та на 40 % по вертикалі [4]. Хоча повністю подолати явище тунельного зору неможливо, є кілька шляхів зменшення його впливу на організм.

По-перше, зважаючи на те, що людина не в змозі самотійно контролювати 360° простору, за можливості місцевість умовно розподіляється на частини між окремими працівниками підрозділу. Такі частини називаються «секторами огляду» і закріплюються за особами для більш ефективного спостереження за місцевістю, діями напарників та супротивника, а також виявлення і розпізнавання об'єктів (цілей).

По-друге, розвиток периферійного зору досягається шляхом виконання нескладних вправ з використанням таблиць Шульте та Шульте-Горбова, спеціально розроблених для дослідження й розвитку швидкості сприйняття інформації, зокрема зорових пошукових рухів. Стандартна таблиця Шульте має вигляд квадрата, розділеного на 25 комірок, в яких на білому фоні у довільному порядку містяться числа від 1 до 25. Завдання особи – якомога швидше, у правильній послідовності відшукати усі числа, при цьому концентруючи погляд лише в центрі таблиці та не вимовляючи назви чисел вголос.

Компенсація негативних реакцій іншими навичками організму. Під впливом адреналіну та сильних емоцій утримання рівної мушки в прорізі цілика та плавний нажим на спусковий гачок неможливі, тому дрібна моторика повинна компенсуватися грубою моторикою. Вона застосовується в умовах «інтуїтивної стрільби», при цьому розумові затрати зводяться до мінімуму, а елементарні навички та реакція на зміну обстановки відпрацьовується до автоматизму (візуальний контакт при цьому є необов'язковим). Американський дослідник Д. Гроссман пояснює необхідність навчання «інтуїтивній стрільбі» наступним чином: «В умовах стресу вимикається передній мозок людини, який відповідає за раціональне осмислення кожного руху, а дії організму координуються лише середнім мозком, який відповідає за рефлeksi та елементарні навички. Тому поліцейський буде діяти лише на рівні власних умінь, відпрацьованих до автоматизму».

Зміна режимів розслаблення і напруги під час стрільби. Окремі практичні працівники стверджують, що повністю усунути емоційне і фізичне напруження, як негативну реакцію організму на стрес, не лише неможливо, а й недоречно. Тому вони пропонують контролювати режими напруження та розслаблення самостійно кожному працівникові, в залежності від зміни оперативної обстановки. Це означає, що під час пострілу поліцейський має використовувати явище тунельного зору на свою користь, таким чином зосередивши всю увагу на потенційній загрозі, і лише після пострілу він має повністю розслаблювати м'язи усього тіла, в тому числі і целіарні м'язи очей.

Підвищення боєздатності працівників Національної поліції України, особливо при виконанні службово-бойових задач в умовах оперативної обстановки, є вкрай актуальною темою. Під час виконання повноважень, поліцейські зазнають негативного впливу стресових факторів, які суттєво знижують їхню боєздатність, зокрема зумовлюють виникнення явища «тунельного зору». Виникнення даного явища призводить до неякісного візуального сприйняття оперативної обстановки та, як наслідок, отримання неповної інформації про її стан. Дослідження, проведені нами, підтверджують можливість зменшення вірогідності появи «тунельного зору» та збільшення сектору огляду шляхом тренувань периферійного зору.

Список використаних джерел:

1. Атлас анатомии человека / перевод с исп. И. Севастьяновой. Харьков : Клуб Семейного Досуга ; Белгород : Клуб Семейного досуга, 2008. 80 с.
8. Helmholtz H. Handbuch der Physiologische Optik. Erster Band. Hamburg ; Leipzig : Verlag von Leopold Voss, 1909. 376 p.

9. Bruce K. Siddle. Sharpening the Warriors Edge: The Psychology and Science of Training. *PPCT Research Publications*. 1995. 148 p.
10. Cown A. Vision under stress. URL: <http://mondermo.com/training-vision-under-stress> (дата звернення: 19.02.2020).

Пономарьов В.О., старший викладач СК № 2 ППОК для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
Меленті Є.О., завідувач СК № 2 ППОК для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
кандидат технічних наук
Рябуха Ю.М., т.в.о. начальника ППОК для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
доктор технічних наук

НЕОБХІДНІСТЬ ОПАНУВАННЯ НАВИЧКАМИ РУКОПАШНОГО БОЮ СПІВРОБІТНИКАМИ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ ДЛЯ УСПІШНОГО ВИКОНАННЯ ОПЕРАТИВНО-СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ

Співробітники Служби безпеки України нерідко під час виконання оперативно-службових завдань стикаються із ситуаціями, які потребують грамотного, чіткого та адекватного застосування фізичної протидії.

Для того, щоб вміти застосовувати прийоми захисту та контратаки, потрібно мати необхідний технічний арсенал та бути готовим його вчасно використати. Адже навіть спортсмени з контактних видів єдиноборств рівня майстер та вище чітко усвідомлюють, що рівень володіння тією чи іншою технікою слід підтримувати постійними тренуваннями.

В системі Служби безпеки України питання організації професійно-прикладної фізичної підготовки регламентовано Інструкцією з організації фізичної та вогневої підготовки в Службі безпеки України [1], в якій зазначено, що “фізичне тренування в процесі оперативно-службової діяльності проводиться для підвищення працездатності особового складу. Фізичне тренування організовується з урахуванням навчальних і бойових завдань, що вирішуються, і включає: фізичні вправи в умовах чергування, супутнє фізичне тренування, фізичні вправи при пересуванні транспортними засобами”, а також що “для військовослужбовців на проведення занять з фізичної підготовки відводиться 4 години (2 заняття) на тиждень за рахунок робочого часу, не враховуючи часу проїзду до місця проведення занять та у зворотному напрямку”.

Але ж навіть співробітники третьої категорії фізичної підготовленості (військовослужбовці, професійна діяльність яких не вимагає високого рівня розвитку фізичних якостей, а фізична підготовка призначена для зміцнення здоров'я, підтримання високої працездатності) повинні підтримувати фізичний стан на належному рівні не тільки для складання нормативів з фізичної підготовки, а й для виконання інших службових обов'язків (несення служби у добовому наряді, виконання службових обов'язків у зоні проведення спеціальної операції тощо). Та на думку багатьох фахівців, для підтримання набутого рівня спортивних навичок мінімально достатня кількість тренувань на тиждень – 3 рази, для розвитку – більше 3, не враховуючи інтенсивності та якості тренувань. Тому обумовлені Інструкцією 2 рази на тиждень недостатні для підтримання рівня, не говорячи про те, що й не завжди вдається використати навіть ці, закладені системою на тренування, години [2].

Рукопашний бій вважається прикладним видом єдиноборств для силових структур. Коли мова йде про застосування та взагалі актуальність вивчення рукопашного представниками сил безпеки та оборони потрібно враховувати перелік завдань, що вирішуються конкретним підрозділом. Дуже сумнівно, що, наприклад, працівники аналітичного чи інформаційного відділів у своїй службовій діяльності будуть використовувати навички рукопашного бою. Хоча ніхто не буде заперечувати, що навички оборони будуть корисні для будь-якого співробітника. Тому, подальшу розмову поведемо з урахуванням потреби рукопашного бою тим підрозділам, яким ці знання необхідні саме у службовій діяльності [3].

Оволодіння навичками рукопашного бою включає такі основні елементи як ознайомлення, розучування та удосконалення [1]. Для ефективного використання навичок рукопашного бою співробітникам потрібно у повсякденній “небойовій” діяльності як можна швидше перейти від ознайомлення та розучування на рівень удосконалення та безперервно підтримувати такий тренувальний рівень.

Але навіть, не зважаючи на виділення часу для професійно-прикладної фізичної підготовки, в умовах оперативно-службової діяльності не завжди вдається зберегти принцип безперервності тренувань, що впливає на якість опанування навичками рукопашного бою або на підтримання відповідного рівня отриманих навичок.

Тому для опанування навичками рукопашного бою та підтримання набутого рівня у даному напрямку слід приділяти трохи власного, позаробочого часу (мінімум по 45 хвилин інтенсивних тренувань на день).

Адже "Особовий склад, крім навчальних занять з фізичної підготовки, повинен брати участь у спортивно-масовій роботі та займатися самостійною фізичною підготовкою" [1].

Але перед тим як почати самостійні тренування, необхідно чітко та цілком мотивовано визначити загальні та спеціальні завдання [4].

Спеціальними завданнями самостійних занять є:

- усунення недоліків у фізичній підготовленості і цілеспрямований розвиток окремих фізичних якостей;
- удосконалення прийомів рукопашного бою.

Загальними завданнями самостійних занять є:

- збереження і зміцнення здоров'я;
- підвищення рівня загальної працездатності, оптимізація фізичного та психічного станів;
- загартовування організму та підвищення загальної витривалості до несприятливих факторів зовнішнього середовища;
- корекція особливостей тілобудови;
- підвищення індивідуального рівня спортивної майстерності.

Аналіз можливих варіантів нападу під час оперативно-службових завдань визначив певний перелік небезпек, які можна вважати базовими та такими, що найбільш часто застосовуються. Авжеж, не розглядається протидія фізичному впливу з боку професійних бійців, так як для знешкодження даної загрози рівень співробітника повинен бути значно вище ніж аматорський.

Отже, складений наступний перелік загроз (з коротким описом протидії):

Захист від ударів руками (прямий, збоку):

- захист від прямого удару рукою в голову (ухили в бік з нанесенням контратакуючого удару),
- захист від удару збоку в голову (піднирювання під рукою з нанесенням удару).

Захист від ударів ногами (прямий, збоку):

- захист від прямого удару ногою в тулуб (рукою продовжити рух ноги противника зі зміщенням у зовнішній бік з нанесенням контратакуючого удару рукою),
- захист від удару збоку в тулуб (блокування ноги з прихопленням, нанесення удару у горло (підборіддя), проведення задньої підніжки з заходом зсередини).

Звільнення від захватів, обхватів:

- опір фізичному впливу під час обхватів тулуба спереду

(Варіант 1 – руки вільні: завдати удару коліном у низ живота противника і захопити рукою (ближньої до підборіддя) його підборіддя, а іншою – потилицю. Піднімаючи підборіддя вгору, провести плавний рух, що скручує, руками від себе до моменту відпускання противником захоплення,

Варіант 2 – захоплення з руками: завдати послаблюючого удару коліном у низ живота й захопити за одяг на поясі. На напівзігнутих ногах повернутися до противника боком. Випрямляючи ноги й нахилившись уперед, виконати кидок),

- опір фізичному впливу під час обхватів тулуба ззаду

(Варіант 1 – руки вільні: завдати послаблюючого удару потилицею в обличчя або п'ятою у верхню частину стопи. Нагнутися вперед і захопити гомілку противника. Сідаючи на стегно захопленої ноги, підняти її вгору, перекидаючи противника на спину,

Варіант 2 – захоплення з руками: зробити удар п'ятою у верхню частину стопи. Потім, завівши праву ногу за його ноги, захопити їх у підколінних згинах. Випрямляючись, виконати кидок зворотним захватом двох ніг),

- опір фізичному впливу під час захвата за голову збоку (різкий швидкий удар в пах, відразу при послабленні захвата противником проведення кидка або продовження ударної атаки у шию або підборіддя).

Для вивчення та напрацювання контратакуючих дій зазначеним моделям загроз слід будувати тренування з основ ударної техніки: техніка постанови ударів руками та ногами, вправи на рівновагу та координацію, відпрацювання ударів у русі тощо. Навіть якщо співробітник досяг значного рівня в оволодінні навичками рукопашного бою, вправи для відшліфування техніки нанесення ударів зайвими не будуть. Проте, можна виконувати вправи ударної техніки з використанням обтяжень (гантелі, гума тощо).

Отже, кожному співробітнику потрібно ставитись до проблеми проведення самостійних занять (або занять у групі) за напрямком спеціальної фізичної підготовки з усвідомленням їх необхідності та обов'язковості (як сон чи вживання їжі). Адже набуті навички в майбутньому можуть зберегти здоров'я та навіть життя, а тренування в цілому ефективно вирішити завдання по укріпленню та розвитку фізичних здібностей людини, збереженню рухливих навичок в середньому та зрілому віці.

І якщо співробітник усвідомлено підійде до формування свого образу життя з врахуванням оперативно-службових завдань, то симбіоз

необхідності оптимального рухливого режиму та навичок рукопашного бою допоможе гармонійно поєднати побутові та службові завдання.

Список використаних джерел:

1. Інструкція з організації фізичної та вогневої підготовки в Службі безпеки України, затверджена наказом Служби безпеки України від 06.07.2010 № 369, зареєстрована в Міністерстві юстиції України 10.09.2010 за № 792/18087.
2. Пономарьов В.О., Коновалов В.В. Необхідність активного та здорового образу життя для високого рівня працездатності працівників / “Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності сил сектору безпеки і оборони” (19 квітня 2019 року, м. Харків, ІПЮК для СБУ) // Матеріали регіонального круглого столу. Випуск 3. – Харків: ФОП Бровін О.В., 2019. – 308 с. (сс. 169-175).
3. Пономарьов В.О., Коновалов В.В. Рукопашний бій як фахова вимога при підготовці фахівців силових структур / “Актуальні питання забезпечення службово-бойової діяльності правоохоронних органів та військових формувань” (11 травня 2018 року, м. Харків, ІПЮК для СБУ) // Матеріали регіонального круглого столу. Випуск 2. – Харків: ФОП Бровін О.В., 2018. – 162 с. (сс. 100-102).
4. Бондарович О.П., Денисюк О.В., Семенюк В.В. Підготовка особового складу НА СБ України до складання нормативів із фізичної підготовки : метод, рек. / О.П. Бондарович, О.В. Денисюк, В.В. Семенюк. – Київ : Нац. акад. СБУ, 2018. – 44 с.

Попов Д.С., курсант Луганського Державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка

Науковий керівник: Ревенко О.І., старший викладач Луганського Державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка, кандидат юридичних наук

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІЦІЯ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ

Правові підстави застосування заходів адміністративного примусу органами Національної поліції. У Законі України «Про Національну поліцію» законодавець відійшов від визначення прав та обов'язків органу, натомість закріпив основні обов'язки безпосередньо поліцейського та повноваження поліції (ст.ст. 18, 23 відповідно). При цьому зміст компетенції поліції викладено шляхом взаємозалежності таких категорій як «завдання», «повноваження» та «поліцейські заходи». Так, згідно ст. 23. повноваження поліції окреслені таким чином, щоб забезпечити можливість виконання поліцією її завдань. Водночас ч. 2 ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію» передбачено, що поліцейський захід застосовується виключно для виконання повноважень поліції. [1].

У результаті саме законом надано визначення поліцейського заходу як дії або комплексу дій превентивного або примусового характеру, що обмежує певні права і свободи людини та застосовується поліцейськими відповідно до закону для забезпечення виконання покладених на поліцію повноважень (ч. 1 ст. 29 Закону). При цьому обраний поліцейський захід має бути законним, необхідним, пропорційним та ефективним (ч. 2 ст. 29 Закону України «Про Національну поліцію»). Поліцейські заходи поділено на: превентивні (ст. 31 Закону України «Про Національну поліцію») та примусові (ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію») [2, с. 2].

Отже, наразі має місце неповність законодавчо затвердженого переліку підстав для застосування заходів примусу, тому поліцейський при виконанні своїх повноважень не завжди може адекватно застосовувати необхідний для вирішення ситуації захід. Такий стан обмежує можливості поліції у вирішенні конфліктних ситуацій. Наочним прикладом цього є факт, викладений у судовому рішенні справи № 415/1468/15-к від 23.10.2017., у якому визначено наступне: *поліцейський при виконанні своїх повноважень на посту №3 блокпосту «Карбоніт», по вулиці Піонерській міста Золоте-1 Луганської області, будучи озброєним табельною зброєю автоматом марки «АК-74» з бойовими набоями, на ігнорування з боку водія транспортного засобу автомобіля марки «DawooLanos», що рухався в межах проїзної частини автодороги впродовж вулиці Піонерській міста Золоте-1 Луганської області, у напрямку селища Карбоніт Луганської області, вимоги про зупинку, надану за допомогою жесту з електричним ліхтариком, а також, продублювану командою вголос, з метою примусової зупинки зазначеного транспортного засобу, шляхом пошкодження, реалізуючи повноваження, пов'язані з перевіркою документів та транспортних засобів в зоні проведення ООС, передбачені діючими нормативними актами, а саме ст.15 Закону України «Про боротьбу з тероризмом», а також п.7 ч.4 ст. 46 ЗУ «Про Національну поліцію» тричі здійснив постріл у нижню частину транспортного засобу чим спричинив смерть водія. Суд виніс обвинувальний вирок та призначив покарання у виді позбавлення волі на строк чотири роки шість місяців.*

Через це в законодавчому закріпленні підстав застосування засобів примусу, у тому числі щодо застосування вогнепальної зброї, мають бути враховані особливі умови, що мають місце в зоні ООС. Таким чином необхідно передбачити відповідну примітку в Законі України «Про Національну поліцію», де визначалися б розширені повноваження поліцейських, які несуть службу в зоні ООС, щодо відкриття вогню на ураження. Відповідно місцеве населення має бути належним чином

проінформоване про це, а також отримати під розпис відповідну пам'ятку, у якій би визначалися усі обмеження громадян, котрі перебувають на прифронтових територіях. Поза сумнівом, за цих умов, поліцейські будуть значно впевненіше виконувати свої обов'язки по забезпеченню публічної безпеки поблизу лінії розмежування, а місцевому населенню слід віднестися з розумінням до цього, оскільки така крайня міра безпосередньо стосується національної безпеки України.

У травні 2019 року проведено дослідження і опитування практичних працівників поліції Луганщини (м.Сєвєродонецьк, м.Рубіжне, м.Лисичанськ). У ході опитування 51 практичних працівників патрульної поліції та дільничних офіцерів (за допомогою docs.google.com) нами було встановлено, що 91 %, цілком підтримали пропозицію запровадження таких виняткових заходів, оскільки на цих територіях існує величезний ризик проникнення диверсійних груп під виглядом цивільних. Практики добре пам'ятають випадок, що мав місце 2 листопада 2014 року, коли поблизу м. Маріуполя легковий автомобіль несподівано в'їхав на блокпост та вибухнув. У результаті чого двоє захисників України загинули на місці.

Розподіл навантаження між поліцейськими, задіяних в патрулюванні в зоні ООС

За словами керівника патрульної поліції України Олександра Фацевича, у 2018-му році з патрульної поліції звільнилося 400 працівників. А за три роки існування патрульної поліції в Україні звідти звільнився кожен сьомий співробітник. Основною причиною очільник патрульної поліції називає надмірне навантаження на поліцейських. "За 12 годин у них дуже велике навантаження. Іноді вони виходять і в позаробочий час, коли відбуваються якісь масові заходи".

Одна зміна триває 12 годин. При складанні графіку чергуються денні та нічні зміни. Навіть для найдосвідченіших працівників це надто важко.

У більш масштабному дослідженні за участю трьох тисяч поліцейських у Канаді та США, які працюють у нічні зміни, вчені з'ясували, що 40% тих, хто не зміг пристосуватися до нічної праці, мали розлади сну.

Через розлади сну під час патрулювання в поліцейських значно знижується пильність та можливість швидко реагувати на ситуації.

Можливо вирішенням цього питання є запровадження зменшення патрулю до 6 годин. Також це розподіл часу між чотирма поліцейськими. Таким чином у патрульного вільної зміни буде більше часу відпочити та відновити сили після несення служби.

Таким чином, необхідно створити спеціальну комісію при МВС, до складу якої мають входити не лише фахівці органів Національної поліції, але

й лікарі та психологи, які б мали розробити допустимі норми навантаження поліцейських. Крім цього, слід впровадити дієвий механізм нагляду та контролю за дотриманням визначених стандартів. У зв'язку з цим має бути розроблена спеціальна відомча інструкція, яка б нормативно регламентувала всі ці процедури.

Проблемні аспекти затримання особи в межах застосування поліцією примусових заходів.

Під час виконання повноважень, що покладені на поліцію, патрульні мають право затримати особу на 3 години для: встановлення особи; проходження освідування у медичному закладі та інших необхідних у різних ситуаціях процесуальних дій. Але в ході опитування було встановлено, що цього часу замало, бо у більшості випадків особа, яку затримали не бажає сприяти роботі поліції. Наприклад, велика кількість громадян посилаючись на ст. 63 КУ не повідомляє поліцейським ніякої інформації та навіть не надає документів, що посвідчують її особу (до речі, це унеможливорює складання протоколу про адміністративне затримання).

У зв'язку з цим варто передбачити відповідальність за відмову від надання інформації про свої персональні дані щодо особи, яку поліція має намір затримати або застосувати інші заходи примусу. Має бути також відповідальність за умисне надання недостовірної інформації поліції щодо своїх персональних даних.

У зоні проведення ООС, вважаємо за необхідне передбачити можливість здійснення адміністративного затримання строком до 72 годин, з правом продовження цього строку до 10 діб, через погодження цього з судом та прокуратурою. Особа є затриманою з моменту, коли вона силою або через підкорення наказу змушена залишатися поряд із уповноваженою службовою особою чи в приміщенні, визначеному уповноваженою службовою особою. Саме з цього часу їй мають бути забезпечені процесуальні гарантії, передбачені чинним законодавством.

Така необхідність викликана потребою практики та існуючим ризикам, що мають місце в зоні ООС, бо інакше цими прогалинами цілком ймовірно можуть скористатися особи, які здійснюють розвідувальну діяльність на користь країни агресора – Російської Федерації (шпигуни, терористи, диверсанти тощо).

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Національну поліцію».
2. Іванцов В.О. Співвідношення адміністративного примусу як методу адміністративної діяльності поліції та поліцейських заходів. [Електронний ресурс]. URL: <http://univd.edu.ua/science-issue/issue/2051>(дата звернення 11.04.2019).

Риженко В.А., курсант 2 курсу ІПЮК для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СТАНДАРТИ НАТО ЯК ШЛЯХ РЕФОРМУВАННЯ СКЛАДОВИХ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ УКРАЇНИ

Війна на теренах нашої Батьківщини, що була розпочата Російською Федерацією в 2014 році з анексії Кримського півострова та інтервенції проросійських військ у східні області нашої країни продемонструвала те, що реформування системи оборони та безпеки є вкрай важливою для збереження та розбудови оборонного потенціалу української держави як незалежної та суверенної держави.

Посилаючись на відомості, можна зауважити, що реформація розпочалася ще наприкінці 2014 року. Початком реформи стало створення недержавної Експертної ради, до якої увійшли представники понад десятка профільних експертних структур та провідних національних експертів у галузі безпеки і оборони, з метою напрацювання альтернативних пропозицій для влади та сприяння проведенню реформи.

Реформа має на меті модернізувати та оновити військову та спеціальну техніку Збройних Сил України, відновити її технічну боєготовність, удосконалити систему підготовки військових, оптимізувати структуру та чисельність й поступово наблизити особовий та технічний склад ЗСУ до стандартів НАТО. У 2015 році Міністерство оборони підготувало та затвердило Стратегію національної безпеки України, було запроваджено нову систему підготовки військ, наближену до стандартів НАТО.[1]

Що стосується питання реформування сектору безпеки і оборони України та стандартизації на основі НАТО, то воно ставить за собою декілька цілей :

- Запровадити об'єднане керівництво силами оборони на основі принципів і стандартів НАТО;
- Започаткувати ефективне оборонне управління оборонними ресурсами відповідно до сучасних європейських підходів;
- Набути оперативних спроможностей для гарантованої відсічі збройній агресії та підтримання міжнародної безпеки;
- Створити об'єднану систему логістики і медичного забезпечення;
- Професіоналізувати сили оборони та створити необхідний військовий резерв [2].

Зважаючи на те, що основним напрямом реформ є перехід на стандарти держав членів НАТО, а також пошуки шляхів до кооперації з Альянсом, слід розпочати з визначення терміну «Стандарт НАТО»:

Вислів “стандарти НАТО” має широке значення, під яким розуміють усталені в межах Альянсу погляди, норми, правила, процедури щодо організації та забезпечення діяльності командування, штабів і військових частин під час спільних миротворчих, рятувальних, військових операцій.

Відповідно стандарт НАТО – документ з визначення узгоджених поглядів, норм, правил щодо застосування військ (сил) та їх забезпечення [3]. Стандарти НАТО умовно можна розділити на адміністративні, оперативні та матеріально-технічні:

- адміністративні стандарти визначають процеси управління та обміну інформацією, порядок роботи з документацією;
- оперативні стандарти спрямовані на оперативне планування застосування військ;
- матеріально-технічні стандарти визначають єдині вимоги до озброєння і військової техніки союзників, управління життєвим циклом, а також кодифікації предметів забезпечення.

Станом на початок 2016 р. у ЗС України впроваджено 65 стандартів НАТО. Програмою Міністерства оборони з військової стандартизації на 2016– 2018 рр. було впроваджено понад 70 стандартів, серед яких найважливішими є бойові статuti сухопутних військ і настанови з підготовки та застосування військ, спрямовані на підвищення рівня взаємосумісності ЗСУ з країнами-членами НАТО. Україна і НАТО домовилися разом розробити Державну програму реформування ЗСУ на період до 2021 р. На данному етапі планується створення зенітно-ракетного полку, батальйону морської піхоти та навчальний центр військ спеціального призначення. До середини 2021 року планується реформація Міністерства оборони, в Генштабі повинно бути 90 % структурних підрозділів, які відповідатимуть стандартам НАТО, а також за цей час потрібно завершити реформування оперативного та повітряного командування [4].

Однак, існують перешкоди щодо реформування оборонного комплексу нашої держави. З погляду керівництва НАТО, Україна як потенційний партнер має певні складнощі:

- у нас немає активних досліджень космічного простору;
- незначне фінансування науки;
- ми використовуємо застарілі технології;

- економіка не здатна брати участь у фінансуванні спільних міжнародних проектів;
- у нас немає унікальних розробок у сфері альтернативних енергоносіїв.

На превеликий жаль, сьогодні стан ЗС України за багатьма параметрами нагадує іракську армію 13 років тому. Озброєння нашої армії здебільшого застаріле та потребує модернізації і оновлення. Стандарти Альянсу для української оборонної промисловості відкриють нові можливості з розробки, виробництва та реалізації озброєння та військової техніки, нові напрями кооперації із західними партнерами. Запровадження стандартів НАТО у бойову підготовку військ, а також підготовку офіцерського та сержантського складу дасть можливість суттєво підняти рівень боєздатності української армії. Крім того, це дозволить не тільки перейняти колосальний досвід кращих армій світу, й досягти сумісності з ними.[5]

Реформування армії за стандартами НАТО - шлях, з допомогою якого можливе підвищення боєздатності збройних сил, а за ним і підвищення всієї обороноздатності країни. У зв'язку з постійною загрозою з боку країни-агресора на сході нашої країни існує необхідність у реформуванні. Перехід на стандарти НАТО це те, чого потребує наша держава, а не хтось з представників Альянсу. Перехід до стандартів НАТО прискорить розвиток та оновлення професійної армії України, а також створить усі умови на ефективну співпрацю з країнами Європи. В арміях країн НАТО військовослужбовець — це передусім професіонал, який щодня займається бойовою підготовкою, експлуатує сучасне озброєння.

Список використаних джерел :

1. Реформа системи Національної безпеки і оборони. [Електронний ресурс] – Режим екрану - <http://reformsguide.org.ua/ua/reforms/defencereform/> (дата звернення: 27.03.2020).
2. Міністерство Оборони України. Кабінет реформ. [Електронний ресурс] – Режим екрану - <https://defense-reforms.in.ua/reforms-committee> (дата звернення: 24.03.2020).
3. М.С. Садовський. ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТІВ НАТО в функціонування Збройних Сил України. Міністерство оборони України. *Системи управління, навігації та зв'язку, 2016, випуск 1(37)* С.38-42.
4. Возняк С. М. Політика стандартизації Північноатлантичного Альянсу / С. М. Возняк, А. М. Іващенко, В. І. Пенковський // *Збірник наукових праць Центру воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського. - 2016. - № 2. - С. 74-79. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpcvsd_2016_2_15.*
5. Романенко Є. О. Реформування Збройних сил України за стандартами НАТО / Є. О. Романенко // *Публічне урядування. - 2016. - № 3. - С. 142-150. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pubm_2016_3_15.*

Тимофєєв В.П., старший викладач кафедри тактико - спеціальної підготовки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Степан М.Д., курсант 3 курсу факультету економіко-правової безпеки Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ВОГНЕПАЛЬНОЇ ЗБРОЇ ПОЛІЦЕЙСЬКИМИ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

У наш час, застосування вогнепальної зброї поліцейським є найбільш суворим заходом примусу, що може нести за собою різноманітні наслідки (не значні, фатальні) та критику громадськості.

Політика каже, що працівники поліції не можуть використовувати зброю проти осіб, за винятком самозахисту, та захисту інших людей або неминучої загрози смерті, тяжких та особливо тяжких травм. У випадках коли є загроза життю чи здоров'ю поліцейського чи членів його сім'ї, або іншим особам, співробітник поліції повинен, використавши вогнепальну зброю, зробити попередження, надаючи достатньо часу для виконання попередження, якщо тільки це призведе до ризику смерті або серйозним травмам населенню. Дослідженням проблеми частково або опосередковано займалися фахівці з адміністративного права, адміністративної діяльності, інших галузей правових наук: В.О. Заросило, А.В. Губанов, О.С. Федченко, В.Д. Шиян та ін.

Ціль дослідження: визначити актуальні проблеми застосування вогнепальної зброї поліцейськими України та зарубіжних країн. На основі зарубіжного досвіду визначити шляхи вирішення проблем, що виникають при застосуванні вогнепальної зброї.

Якщо спиратися на зарубіжний досвід, наприклад на поліцію в порівнянні з Америкою, то хочеться наголосити на більш розширених правах американського поліцейського.

У США поліцейський може відкрити вогонь, коли дії злочинця загрожують його життю і життю оточуючих, тобто в крайньому випадку. Після, правомірність застосування зброї завжди розглядає суд. Якщо з'ясовується, що поліцейський не впевнився, що перед ним дійсно злочинець і вистрелив, то він розплачується за це тюремним терміном.

Перш ніж застосовувати вогнепальну зброю, поліцейські повинні майстерно володіти законодавчою базою щодо використання вогнепальної зброї, та розуміти її теорію використання.

Натомість в Україні ситуація не менш криміногенна, масові заворушення, велика кількість скоєння злочинів групою осіб, що змушує

працівників поліції застосовувати вогнепальну зброю. На жаль, саме під час несення служби, виникають ситуації під час яких гинуть поліцейські. Дослідивши статистику за 2019 рік, можу впевнено зауважити, що в Україні загинуло понад 400 співробітників поліції. Невідомо скільки працівників поліції загинуло саме через те, що не своєчасно застосували вогнепальну зброю, а саме тому що, розуміють наслідки застосування та свою незахищеність на законодавчому рівні.

Фахівець упевнений, що проблема із застосуванням і носінням зброї в США, гарантовано другою поправкою до Конституції, пов'язана з історичною спадщиною американців. На відміну від Великобританії, де поліцейські спочатку роблять попереджувальний постріл в повітря, американські поліцейські мають право відразу стріляти на поразку. Саме цим і пояснюється така велика кількість жертв поліцейської агресії серед цивільного населення.

У США якщо людина побачила загрозу своєму життю, то може застосовувати зброю відразу на поразку (таким чином вона відстоює свої права, честь та гідність), адже в них є своя система права відносно зброї, яка застосовується до кожного штату окремо та зі своїми особливостями.

Проаналізувавши це питання, ми можемо з упевненістю сказати, що підґрунтям для певних статей застосування вогнепальної зброї є Конституція в демократичних державах. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. На основі Конституції України, основного закону держави, був написаний Закон України «Про Національну поліцію» в якому зазначено можливості застосування заходів примусу, а саме статтю 46 – застосування вогнепальної зброї. Вогнепальна зброя призначена для припинення протиправних діянь шляхом поранення правопорушника або позбавлення його життя. Застосування вогнепальної зброї, як крайнього заходу, можливе лише спеціалізованими суб'єктами. Про винятковість цього заходу можна переконатися з наступного:- 1) наслідки його застосування порівняно з наслідками всіх інших заходів найбільш сурові; 2) підстави застосування зброї визначено детально і вичерпно [1].

Застосування вогнепальної зброї поліцейським було, є і буде завжди гострим питанням у будь-якому суспільстві, оскільки це захист для одних та загроза життю і здоров'ю для інших. Не дивлячись на те, що Закон України «Про Національну поліцію» прийнятий у 2015 році, однак питання щодо його вдосконалення в частині застосування вогнепальної зброї завжди є актуальним і перспективним. А тому ми наголошуємо на необхідності більш ґрунтовного та всебічного вивчення цієї категорії на науковому рівні

з метою застосування отриманих результатів для поліпшення практичної службової діяльності Національної поліції України.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про Національну поліцію» від 02.07.2015 № 580-VIII [Офіційний сайт Верховної Ради України]. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/580-19> (дата звернення 16.03.2020).

Чумак Б.О., старший науковий співробітник наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету повітряних сил імені Івана Кожедуба, кандидат технічних наук, доцент.

Кулагін К.К., начальник наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, кандидат технічних наук, доцент, старший науковий співробітник.

Нос І.А., старший науковий співробітник наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, кандидат технічних наук.

МЕТРОЛОГІЧНЕ ТА МЕТЕОРОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯК СКЛАДОВІ ВСЕБІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОЛІГОННОГО ВИПРОБУВАЛЬНОГО КОМПЛЕКСУ

Вирішальне значення в досягненні успіху в повсякденній діяльності військ має їх всебічне забезпечення, яке полягає в підготовці і проведенні комплексу заходів, направлених на підтримку військ у високому ступеню бойової готовності, збереженні їх боєздатності і створенні сприятливих умов для успішного і своєчасного виконання поставлених завдань. В сучасних джерелах досить детально розглянуті складові частини всебічного забезпечення для загальновійськових формувань, але не проглядається склад всебічного забезпечення полігонного випробувального комплексу (ПВК), особливостей його складових частин. В ході створення та подальшого функціонування ПВК України поки що не склалося чіткого уявлення про усі основні складові його всебічного забезпечення. Особливо слід звернути увагу на такі види забезпечення ПВК як метрологічне та метеорологічне.

Досвід організації всебічного забезпечення в Збройних Силах України та іноземних арміях дає можливість зробити висновок, що основними складовими всебічного забезпечення ПВК будуть бойове, технічне, тилове і морально-психологічне.

Бойове забезпечення ПВК – це комплекс заходів, що проводяться з метою забезпечення якнайповнішої реалізації його бойових можливостей, своєчасного виконання ним поставлених завдань з найменшими втратами особового складу, озброєння і військової техніки. До складу бойового забезпечення входять: розвідка (рекогносцирування), охорона і оборона, радіоелектронна боротьба, топогеодезична підготовка, захист від зброї масового ураження, маскування, інженерне забезпечення, забезпечення радіаційного, хімічного та біологічного захисту, гідрометеорологічне забезпечення, метеорологічна підготовка.

Технічне забезпечення - комплекс заходів, що здійснюються з метою своєчасного укомплектовування ПВК озброєнням, воєнною і іншою технікою, забезпечення боєприпасами і військово-технічним майном, підтримки елементів ПВК, озброєння, воєнної і іншої техніки в постійній готовності до бойової діяльності, забезпечення високої ефективності і безвідмовності їх роботи у будь-якій обстановці, а також для швидкого відновлення і повернення до ладу озброєння і техніки при ушкодженнях. Воно звичайно включає наступні види забезпечення: ракетно-технічне, артилерійсько-технічне, інженерно-артилерійське, автотехнічне, інженерно-технічне, хіміко-технічне, забезпечення систем зв'язку і автоматизованих систем управління, метрологічне, технічне забезпечення по службах тилу.

Тилове забезпечення ПВК – комплекс заходів, що проводиться з метою підтримання підрозділів у боєздатному стані і створення сприятливих умов для виконання поставлених завдань. Тилове забезпечення тісно пов'язане з технічним забезпеченням при вирішенні питань розміщення і переміщення підрозділів, виконання перевезень, ремонту техніки тилу, використання шляхів підвезення і евакуації, місцевих ресурсів, організації охорони і оборони, захисту від зброї масового ураження, управління і зв'язку. Звичайно до нього відносяться матеріальне, медичне, торгово-побутове та фінансове забезпечення.

Морально-психологічне забезпечення в ПВК – комплекс заходів, що організується і здійснюється з метою формування, підтримки і відновлення у військовослужбовців морально-психологічного стану, необхідного для виконання заходів бойової діяльності. Видами морально-психологічного забезпечення є: інформаційно-виховна робота, психологічна робота, військово-соціальна робота, культурно-дозвільна робота, захист особового складу підрозділів від інформаційно-психологічної дії супротивника.

Кожний із видів забезпечення для ПВК має свої особливості, і в першу чергу це відноситься до метрологічного та метеорологічного забезпечення випробувань зразків озброєння та військової техніки (ОВТ).

У осяжному майбутньому ПВК і його складова частина полігонний вимірювально-обчислювальний комплекс (ПВОК) залишатимуться одним з основних інструментів об'єктивної оцінки льотно-технічних характеристик (ЛТХ) випробовуваного зразка ОВТ в умовах, близьких до умов їх реального застосування. Тому, враховуючи підвищення вимог до ефективності проведення випробувань, з'являється нагальна необхідність мати уявлення про те, наскільки вживаний інструмент (ПВК) відповідає вимогам, що пред'являються до умов даного експерименту (умовам проведення льотних випробувань конкретного зразка озброєння).

У зв'язку з цим представляється доцільним поставити питання про організацію спеціальних робіт по метрологічному та метео- забезпеченню ПВОК і його засобів з метою підвищення достовірності інформації про ЛТХ озброєння.

При введенні в експлуатацію і в процесі експлуатації будь-якого засобу вимірювань (ЗВ) можна виділити два незалежних один від одного процеси:

- оцінку характеристик засобу, що знов вводиться, на момент його введення в експлуатацію (первинна повірка);
- оцінку характеристик ЗВ, що діє, в процесі його експлуатації (періодична повірка).

Строго кажучи, подібні процеси можуть і не співпадати із-за наявності як об'єктивних, так і суб'єктивних чинників. Наприклад, заходи первинної повірки можуть бути більш розширеними, ніж при проведенні періодичної повірки (повірка ЗВ за скороченою програмою). Це обумовлено особливостями використання ЗВ у складі ПВОК. Тому має сенс ввести наступні поняття:

- паспортизація робочого місця ПВК - одноразовий процес визначення особливостей технічної експлуатації та метрологічного обслуговування ЗВ при введенні його в експлуатацію у складі ПВОК;

- метрологічне обслуговування ЗВ у складі ПВОК - періодична оцінка характеристик ЗВ у процесі його експлуатації з наданням висновку щодо подальшої експлуатації робочого місця ПВОК.

У даний час на ПВК фактично відсутня робота з метрологічного обслуговування (повірки, атестації) робочого місця ПВОК у цілому (як складного інформаційно-вимірювального комплексу). Проводиться лише метрологічне обслуговування окремих ЗВ зі складу ПВОК. Паспортизація

окремих варіантів ПВОК, що створювались для відробітку певного виду зразка озброєння, проводиться лише теоретично на основі апріорних відомих технічних характеристик складових його елементів.

Технічні показники ЗВ в процесі експлуатації перевіряються і підтримуються, як правило, відповідно до інструкцій (що розробляються в період їх створення) з проведення профілактичних робіт. Однак, роботи, передбачені в цих інструкціях, призначені не для діагностування засобів, а для підтримки їх в такому стані, який відповідає уявленню розробника вимірювального засобу про його справність.

Саме правильність функціонування окремо різних вузлів ЗВ і служить відправною точкою для оцінки поточних технічних характеристик ЗВ. Сюди ж відносяться й роботи, пов'язані з калібруванням окремих трактів апаратури, що дозволяє виключити деяку частину систематичних похибок вимірювань.

Таке положення не дозволяє говорити про те, що технічні характеристики полігонних засобів траєкторних вимірювань відомі в кожен необхідний момент з певною достовірністю. Тому представляється доцільним організувати у складі метрологічної служби полігону спеціальний підрозділ з діагностування засобів вимірювання зі складу ПВОК, яка сприяла б єдності випробувань і вимірювань ЗВ.

Відповідно до цього визначальними завданнями зазначеного підрозділу має бути:

- визначення порядку, методів і засобів метрологічного обслуговування ЗВ при їх експлуатації у складі ПВОК;
- обґрунтування діагностичних параметрів ЗВ, за якими можливо визначати їх поточний стан з метою встановлення наступного часу проведення метрологічного обслуговування (обслуговування ПВОК за технічним станом).

З урахуванням сформульованих пропозицій основним принципом організації робіт з метрологічного обслуговування засобів вимірювань повинен бути принцип незалежності від організаційної структури ПВОК.

Принцип незалежності необхідний ще й у зв'язку з наступними міркуваннями.

З погляду підвищення ефективності льотних випробувань зразків озброєння доцільно проводити метрологічну атестацію (півірку) ПВОК (як складного інформаційно-вимірювального комплексу), що створюються для випробувань окремих зразків озброєння, показники якості яких відмінні від показників якості окремих ЗВ. Формально реалізація подібного положення

повинна привести до створення відповідних еталонів математичного та балістичного забезпечення ПВОК.

Не менш важливим при проведенні випробувань озброєння є проведення метеорологічного забезпечення як одного з основних напрямів підвищення точності траєкторних вимірювань (ТВ) шляхом зниження систематичних погрешностей вимірювань, що вносяться неоднорідною тропосферою.

Це здійснюється на основі вдосконалення спеціального метеорологічного забезпечення (СЗ), яке передбачає вдосконалення способів контролю висотного розподілу коефіцієнта заломлення уздовж траси проведення ТВ.

Основними тактико-технічними вимогами, що пред'являються до способів СЗ, є вимоги до точності контролю висотного розподілу коефіцієнта заломлення, а також до дистанційності, оперативності і скритності проведення вказаного контролю.

Вимога до дистанційності контролю висотного розподілу коефіцієнта заломлення визначається тим, що області заломлюючої тропосфери, включаючи прилеглі області стратосфери і частину мезосфери, знаходяться на значній відстані від розташування наземних антен систем ТВ.

Вимога до оперативності контролю висотного розподілу коефіцієнта заломлення визначається необхідністю обмеження часу на отримання і обробку метеоінформації, що забезпечує задану точність контролю. Час підготовки засобів метеозабезпечення не повинен накладати істотних обмежень на початок проведення льотних випробувань, а час оперативної видачі вимірювальної інформації обмежений часом видачі оперативного прогнозу координат точок падіння.

Вимоги до скритності контролю обумовлені тим, що проведення спеціального метеоконтролю є одним з демаскуючих чинників підготовки і проведення пусків.

Основним вимогам, що пред'являються до способів метеоконтролю в частині дистанційності, оперативності та скритності відповідають радіометричні способи контролю.

Враховуючи це, до складу ПВК для проведення метеорологічного забезпечення слід включити штатний підрозділ з відповідними засобами вимірювань.

Таким чином, при створенні ПВК слід приділити досить серйозну увагу на такі види його забезпечення як метрологічне та метеозабезпечення, які є основою високої точності та ефективності проведення льотних випробувань озброєння.

5. ПИТАННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ПРИ ВИКОНАННІ ОПЕРАТИВНО- СЛУЖБОВИХ ЗАВДАНЬ В ЗОНІ ПРОВЕДЕННЯ БОЙОВИХ ДІЙ (ПСИХОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА, ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД, ПСИХОЛОГІЧНА ДОПОМОГА)

Бабков Ю.П., професор Національної академії Національної гвардії України, заслужений працівник освіти України, кандидат технічних наук, доцент

Чепель М.О., ад'юнкт докторантури та ад'юнктури Національної академії Національної гвардії України

ПІДХІД ДО ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПІДТРИМАННЯ ПОТРІБНОГО РІВНЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ ПРИ ВИКОНАННІ ЗАВДАНЬ ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГРОМАДСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

В сучасному світі щодня виникають надзвичайні ситуації різного характеру, зокрема природного, техногенного, соціального, наслідком яких є людські втрати та матеріальні збитки. Від своєчасності реагування на кризові ситуації залежить, чи нестимуть вони загрозу громадській безпеці, а в деяких випадках і державній безпеці. Останніми яскравими прикладами таких ситуацій в світі були протести у Франції (рух “жовтих жилетів”) та Бельгії у 2018–2019 роках, масові протести в Каталонії (Іспанія) у жовтні 2019 року, демонстрації протестуючих в Гонконзі у 2019 році, сьогоднішня боротьба світової спільноти з пандемією коронавірусу COVID-19. В ході таких дій виникає необхідність забезпечення громадської безпеки (ЗГБ) в місцях масової активності громадян. Для виконання завдань із ЗГБ залучаються органи державної влади та сили охорони правопорядку (СОПр). Виконання завдань із ЗГБ здійснюється, як правило, в умовах потужного інформаційно-психологічного протистояння (ІПП), яке супроводжується застосуванням сторонами конфлікту різних форм і способів інформаційно-психологічного впливу (ІПВ) на СОПр.

Для ефективного виконання завдань особовим складом СОПр виникає необхідність в забезпеченні і підтриманні на потрібному рівні інформаційно-психологічної безпеки (ІПБ) особового складу. З цією метою був розроблений метод підтримання потрібного рівня ІПБ особового

складу СОПр при виконанні завдань із ЗГБ, який полягає у здійсненні моніторингу інформаційно-психологічної обстановки (ІПО), оцінюванні та прогнозуванні змін її напруженості в районі виконання завдань СОПр, визначенні рівня ІПБ на основі: різниці між потенціалами суб'єкта впливу і елементами системи забезпечення ІПБ; рівня морально-психологічного стану особового складу; рівня ступеня ризику психогенних втрат серед особового складу та формуванні відповідних варіантів дій із протидії та захисту від негативних ІПВ на основі типових сценаріїв дій СОПр [1].

Зазначений метод розроблений за аналогією з методом управління інтегрованим потенціалом протидії загрозам воєнного характеру на основі моделювання загроз, їх моніторингу, оцінювання рівня небезпеки і можливостей щодо її ескалації, оцінювання потрібного потенціалу протидії і формування інтегрованого потенціалу для реагування системи забезпечення і прийняття рішення на застосування певного варіанту використання інтегрованого потенціалу [2].

Кожен з цих методів передбачає формування відповідного сценарію реагування на ту чи іншу ситуацію, хоча в [2] розглядаються варіанти, які потребують протидії загрозам воєнних характеру і аспект оперативності в діях не відіграє вирішальної ролі. В той же час, сценарій дій СОПр повинен враховувати дії суб'єктів, об'єктів ІПП, динаміку застосування форм ІПП та способів протидії та захисту від ІПВ особового складу СОПр, кількість, частоту і тривалість ІПВ та очікувані наслідки застосування ІПВ на особовий склад СОПр (у відсотковому відношенні кількість психогенних втрат серед особового складу) і оперативно адаптуватись до швидкоплинності ІПО.

Наявність типових сценаріїв і ситуацій реагування на зміни в інформаційно-психологічній обстановці в залежності від її рівня напруженості під час ІПП між СОПр, що виконують завдання із ЗГБ, та сторонами конфлікту мала б позитивні результати при їх застосуванні в автоматизованих системах підтримки прийняття рішень, які використовуються ситуаційними центрами.

Таким чином, запропонований підхід до застосування методу підтримання потрібного рівня ІПБ особового складу СОПр при виконанні завдань із забезпечення громадської безпеки, який враховує оперативність в діях правоохоронців щодо застосування форм та способів протидії та захисту від негативного ІПВ, які представлені у вигляді типових сценаріїв і ситуацій реагування на зміни в ІПО в залежності від її рівня напруженості під час ІПП між СОПр, що виконують завдання із ЗГБ, та сторонами конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Бабков, Ю.П. Метод підтримання потрібного рівня інформаційно-психологічної безпеки особового складу сил охорони правопорядку при виконанні завдань із забезпечення громадської безпеки [Текст] / Ю.П. Бабков, М.О. Чепель, // Честь і закон. – 2019. – № 4 (71). – С. 44–54.
2. Богданович, В. Ю. Метод адаптивного управління інтегрованим потенціалом протидії виявлених (прогнозованих) загрози воєнній безпеці держави / В.Ю. Богданович, І.Ю. Свида, А.М. Сиротенко // Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. – 2018. – № 3(32). – С. 7-13.

Бондарев Г.В., доцент кафедри, Військового інституту танкових військ НТУ “ХП”, доцент

Дичко О.О., доцент кафедри, Військового інституту танкових військ НТУ “ХП”, доцент

Криленко І.М., завідувач кафедри, Військового інституту танкових військ НТУ “ХП”, кандидат історичних наук

ПСИХОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ ВОЄННИХ КОФЛІКТІВ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНА РЕАБІЛІТАЦІЯ УЧАСНИКІВ БОЙОВИХ ДІЙ

Численні дослідження вчених-психологів з проблем поведінки людини в екстремальних ситуаціях доводять, що звичайна людина (не військова) в найбільш небезпечних ситуаціях (землетрус, пожежа, техногенні катастрофи, війни та ін.), звичайно діють згідно інстинкту самозбереження (втекти, сховатися, не діяти і т. п.). Це є нормальною реакцією людської психіки на дуже сильні емоційні, стресові подразники.

Але трапляються ситуації, коли, наприклад, військовослужбовець в найнебезпечніші моменти бою змушений діяти всупереч інстинктам самозбереження, потреб власного організму заради високої мети та інтересів. Він повинен виконувати бойове завдання, долаючи опір своєї природи та природжених регуляторів активності [3].

В цьому сенсі часто згадують про душу кожного солдата, де йде своя внутрішня війна, війна між страхом та обов’язком. І ця внутрішня війна може виявлятися більш драматичною, ніж зовнішня. Людина, природньо, побоюється за своє життя, а постійна напруга методично повертає до думки про високу ймовірність своєї загибелі. До екстремальних факторів бою (вибухи, гуркіт, кров, стогни, смерть товаришів тощо), що суттєво впливають на психіку військовослужбовця, слід додати й ті, що

цілеспрямовано створюються противником і проявляються внаслідок прорахунків в організацій бою та його всебічного забезпечення [3, 4].

Дія факторів бою має диференційований характер. Якщо звичайна людина в під час воєнних дій знаходить можливість для перепочинку, то військовослужбовець перебуває у ситуації небезпеки постійно.

За складністю та суперечністю дуже складно сформулювати мотивацію бойової діяльності. Тим більше, що саме соціальні мотиви дуже стиснуті й не завжди усвідомлюються військовослужбовцями. А це, у свою чергу, створює умови для гострого **внутрішньоособистісного** конфлікту.

Щоб вижити, учасникам бойових дій необхідно перебудувати свою психіку, перевести її на функціонування у бойовому режимі, адаптуватися до найбільш руйнівних стрес-факторів. З самого початку участі в бойових діях у військовослужбовців запускаються механізми короткострокової та довгострокової адаптації, набуваються навички повсякденного виживання.

Адаптація виявляється в трьох напрямках впливу на психіку воїна:[4, 7].

1. *Позитивний* напрямок впливу воєнних конфліктів на учасників бойових дій формує у них такі психологічні утворення:

- 0 глибоке самопізнання інтелектуальних, емоційних і вольових можливостей;
- 0 придбання унікального досвіду поведінки в екстремальних умовах та бойового досвіду й життєвої мудрості;
- 0 набуття досвіду відкритого, спонтанного, нехитрого спілкування;
- 0 тренування апарату стресового реагування, гартування свого здоров'я.

В процесі адаптації психіка воїна радикально перебудовується, набуває властивостей “надчутливості”, формується нібито “особливий орган почуттів”, що дозволяє миттєво розуміти “логіку” рухів елементів зорового поля, звуків; слів, жестів і вчинків інших людей і т. п. Цей орган “удосконалює” свою роботу й стає потужним регулятором поведінки військовослужбовця.

Отже, звичка спрощеної поведінки призводить до послаблення механізмів психологічного захисту внаслідок їх бездіяльності. Повернути таку “психологічно знекровлену” людину у мирне життя без попередньої спеціальної підготовки – означає запустити процеси соціальної дезадаптації й навіть для розвитку психологічних розладів [4, 8].

2. *Нейтральний* напрямок впливу воєнних конфліктів пов'язаний із загостренням у комбатантів деяких специфічних потреб:

0 потреби бути зрозумілим суспільству щодо мотивів, що рухали ними на війні; аргументів, що пояснюють соціальну значимість участі в жорстокому насильстві;

0 потреби бути прийнятим в систему соціальних зв'язків і відносин зі статусом захисника Батьківщини;

0 потреби бути визнаним людиною, яка чесно та сумлінно виконала свій громадянський і військовий обов'язок;

0 потреби в позбавленні від непотрібної психічної напруженості, що накопичилася на війні.

3. *Негативний напрямок* впливу воєнних конфліктів проявляється в процесі перманентної психотравматизації військовослужбовців.

Всі три напрямки впливу війни на людину ведуть до радикальної перебудови її психіки. Але людина найбільш вразлива перед психотравмуючими факторами бою. Тому, комплекс придбаних на війні адаптивних реакцій стають дезадаптивними за межами зони бойових дій. Повернення невідповідної до мирних умов життєдіяльності людини зі слідами війни у психіці може привести до повторної психотравматизації. Психічна травма, викликана невідповідним зіткненням з незрозумілим мирним суспільством, може бути сильнішою, ніж бойова психічна травма.

У цих умовах перед збройними силами та державою, що воюють, гостро постають три проблеми [3]:

0 по-перше, яким чином повернути суспільству повноцінних у психологічному відношенні громадян й одночасно захистити його від їх неконтрольованої спонтанної войовничості?

0 по-друге, як уберегти ветеранів війни, людей з незахищеною психікою від травмуючої дії жорстокого для них мирного життя?

0 по-третє, як завершити війну не тільки юридично, але й психологічно?

Численні дослідження вітчизняних і зарубіжних психологів показують, що фізичне переміщення солдата з поля бою в мирну обстановку далеко не завжди означає його інтелектуальне та емоційне повернення в обстановку повсякденних зв'язків і відносин. Тому, саме сьогодні постає гостро питання про необхідність забезпечення організованого, керованого психологічного повернення учасників бойових дій в мирне життя.

Ця проблема відносно нова й виникла фактично тільки наприкінці ХХ століття та викликана появою нового типу війн – війн малої інтенсивності або, як їх називають на Заході, воєн “трьох кварталів”, а також гібридних війн.

Досвід бойових дій гібридної війни на Сході України свідчить: у той час, коли в одному регіоні країни йдуть бої, в інших регіонах може бути цілком нормальне мирне життя [1, 2]. У цих умовах солдат, який воює протягом одного тижня може декілька разів перебувати то у бойових, то у мирних умовах. Внаслідок чого відбувається помилка ідентичностей і постійне переналагодження психіки.

Швидке повернення учасників сучасних війн в мирні умови життя породжує ряд психологічних проблем, а саме: військовослужбовець вранці може брати участь в бойовому зіткненні в зоні бойових дій, вдень його може замінити на бойовому посту інший військовослужбовець, а до вечора він може з'явитися на вулицях міста, яке живе мирним життям. Реакцію солдата, який щойно вийшов з бою й наслідки конфліктних ситуацій передбачити важко.

Раніше, (після Першої та Другої світових воєн) учасники бойових дій поверталися на батьківщину протягом багатьох тижнів і місяців, часто ділилися один з одним своїми спогадами [3]. Під час цих душевних бесід спрацьовували психологічні механізми реагування, переробки травматичного досвіду та частковою інтеграцією цього досвіду в побудову свого нового мирного життя у суспільстві.

Нажаль, сьогодні учасники бойових дій позбавлені можливості на тривалу реабілітацію своєї психіки до мирного життя. Ветеран з деформованою психікою, який опинився в мирному суспільстві, схожий на “людину з оголеними нервами” й будь-який дотик до нього викликає сильний біль.

Розуміння необхідності подолання психологічних наслідків війни існує, наприклад, в США, де розроблена методика психологічного повернення учасників війни в мирне життя. Американські солдати, після виведення із зони бойових дій протягом 90 днів проходять реабілітацію у демобілізаційних і реінтеграційних таборах (“Demobilization and Reintegration camp”) [4].

Вітчизняна психологія, спираючись, у першу чергу, на досвід ведення бойових дій під час Операції об'єднаних сил, розроблює теоретичну базу соціально-психологічної реадaptaції – організованого тривалого періоду психологічних заходів, що забезпечують перехід психіки до мирного життя ветеранів бойових дій.

За сучасними уявленнями соціально-психологічна реабілітація учасників бойових дій включає [4, 8]:

0 спеціальний період життєдіяльності військових частин і підрозділів (“психологічний карантин”);

0 створення реадаптуючого середовища навколо ветеранів бойових дій у військовій частині та сім'ї військовослужбовця;

0 виявлення ветеранів бойових дій, що мають ознаки хронічного стресу, посттравматичного синдрому (ПТСР), особистісної кризи й проведення з ними заходів психологічної реабілітації;

0 залучення військовослужбовців в динамічну, цікаву й нескладну повсякденну службу діяльність;

0 виявлення військовослужбовців, які отримали бойові психічні травми та надання їм психологічної допомоги;

0 поетапне залучення пересічних громадян в спілкування з ветеранами бойових дій, які проходять реадaptaцію.

Створення реадаптуючого середовища передбачає [9]:

0 забезпечення гідної зустрічі учасників бойових дій в місцях постійної дислокації їх частин, за місцем їх проживання; визнання соціальної значущості їх участі в бойових діях, їх нового, більш високого соціального статусу та ін.).

0 залучення ветеранів бойових дій в активну громадську роботу;

0 створення сприятливої психологічної атмосфери в сім'ї та колективі;

0 раннє виявлення, швидке й позитивне вирішення міжособистісних конфліктів за участю ветеранів;

0 поступове “стирання” соціального шару ветеранів за критерієм участі їх в бойових діях.

Таким чином, в здійсненні соціально-психологічної реадaptaції учасників воєнних конфліктів велике значення має робота з соціумом, які готуються до повернення ветеранів до мирного життя. Саме від його готовності й здатності прийняти людей з травмованою психікою в значній мірі залежить, чи отримають свій розвиток психологічні наслідки участі у війні, чи ми зможемо дати їм свій шанс знайти своє місце у мирному житті суспільства.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження Порядку проведення психологічної реабілітації постраждалих учасників Революції Гідності, учасників антитерористичної операції та осіб, які здійснювали заходи із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях. // Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2017 р. № 1057.
2. Про затвердження Положення про психологічну реабілітацію військовослужбовців Збройних Сил України, які брали участь в антитерористичній операції, під час відновлення боєздатності військових частин (підрозділів). // Наказ Міністерства Оборони України від 09 грудня 2015 року № 702.

3. Караяни А.Г. Психологические последствия войны и социально психологическая реадaptация участников боевых действий / Караяни, А.Г., Караяни, Ю.М. – Вестник ЮУрГУ. – 2014. – (Серия “Психология”).
4. Особливості, сутність та завдання психологічної реабілітації учасників антитерористичної операції/ Думбрава О. П. Вісник Національного університету оборони України 1 (47) /2016. С.39-44
5. Кокур О. М., Агаєв Н. А., Пішко І. О., Лозінська Н. С., Остапчук В. В. Психологічна робота з військовослужбовцями-учасниками АТО на етапі відновлення : метод. посібник. Київ : НДЦ ГП ЗСУ, 2017. 282 с.
6. Комар З. Психологічна стійкість воїна: [Підручник для військових психологів] / Комар З. – К.: 2017. – 184 с.
7. Психологія бою: Посібник / Грицевич Т. Л., Гузенко І. М., Капінус О. С., Мацевко Т. М., Романишин А. М.; за ред.А. М. Романишина. — Львів: Видавництво “Астролябія”, 2017, — 352 с.
8. Психологічна допомога постраждалим внаслідок кризових травматичних подій: метод. посіб. / З.Г. Кісарчук, Я.М. Омельченко, Г.П. Лазос та ін.; за ред. З.Г. Кісарчук. – К.: Видавництво “Логос”. – 2014. – 207 с.
9. Психологічний супровід військовослужбовців, які виконують службово-бойові завдання в екстремальних умовах [Текст] : методичні рекомендації / Я.В. Мацегора, І.В. Воробйова, О.С. Колесніченко, І.І. Приходько. – Х. : НА НГУ, 2015. – 69 с.

Бородавка В.А., заступник начальника факультету Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, кандидат технічних наук, доцент

Підлісний О.Д., заступник начальника циклової комісії Військового коледжу сержантського складу Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

ЩОДО ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ОСОБОВОГО СКЛАДУ З ВИЖИВАННЯ В БОЙОВИХ УМОВАХ

Сучасні умови ведення бойових дій (перехід до гібридних форм ведення бойових дій), досвід проведення ООС (АТО) на сході України вимагають перегляду підходів до бойової підготовки окремого військовослужбовця, його здатності успішно виконувати бойові завдання в складних умовах, його психологічної готовності до подолання складних психоемоційних навантажень.

На думку авторів одним з основних шляхів підготовки особового складу повинно розглядати практичне відпрацювання навчально-бойових задач в польових умовах, за визначено короткий терміни, за умови обмеження (в їжі, в воді, сну) та фізичних навантажень.

Особливу увагу варто приділити надбання психологічній готовності особового складу до виконання складних навчально-бойових задач та

психологічної стійкості особового складу до психологічного та фізичного навантаження під час виконання навчально-бойових задач, крім того вміння виявляти фактори негативного впливу на психіку військовослужбовців та надавати первинну психологічну допомогу (самодопомогу) під час виконання бойових (навчально-бойових) завдань.

Досягнення поставленої мети вимагає комплексного підходу в об'ємі декількох навчальних дисциплін в продовж всього часу навчання особового складу (курсантів).

Слід звернути увагу на службове виживання особового складу. Практичні заняття бажано проводити у різні пори року (зима, літо, восени, весна) з обмеженнями (в харчах, воді) та створення ситуацій з факторами негативного впливу на психіку військовослужбовця. Форма проведення занять польові виходи впродовж 3-5 діб, з здійсненням добових переходів від 30 до 50 км в день та вночі, з ночовкам в лісі (полі) з використанням тільки особистого спорядження.

Окремо стоїть проблема необхідності проведення заняття з психологічної підготовки особового складу по подоланню психологічних труднощів (система саморегуляції, обкатка бронетехнікою, подоланню стресу у особового складу, поведінка в полоні та надавати первинну психологічну допомогу (самодопомогу)), як варіант можливо розглянути можливість проведення тренінгів в формі курсу «Броньований розум» (проводиться для підготовки офіцерів ЦВС ЗС України), з використанням стандартів НАТО .

За досвідом підсумком підготовки має бути проведення Тактико-спеціального навчання у формі двостороннього навчання на єдиному тактичному фоні, в продовж мінімум 3 діб, у районі площею близько 300 - 400 кв.км, з широким використанням засобів імітації (холості набої, піротехніка, лазерної системи імітації стрільби MAILS). Для якісної підготовки особового складу та обміну досвідом доцільно залучення підрозділів інших силових відомств. ТСН повинні закінчуватись підведенням підсумком з проведенням after action review (debriefing). За підсумками навчань проводити рейтингове оцінювання особового складу (курсантів).

Таким чином, проведені дослідження дозволяють стверджувати доцільність внесення змін у процес навчально-бойової підготовки особового складу (курсантів) для забезпечення надбання ними практичної навченості та психологічної готовності до виконанні завдань за призначенням в складних психофізіологічних умовах та важких фізичних навантаженнях.

Залкін С.В., провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, кандидат військових наук, старший науковий співробітник

Хударковський К.І., старший науковий співробітник науково-дослідної лабораторії наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, кандидат технічних наук, доцент, старший науковий співробітник

Черевко В.А., науковий співробітник науково-дослідної лабораторії наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРОТИДІЇ НЕГАТИВНОМУ ІНФОРМАЦІЙНО-ПСИХОЛОГІЧНОМУ ВПЛИВУ НА ОСОБОВИЙ СКЛАД СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ ТА ОБОРОНИ УКРАЇНИ

В умовах гібридного збройного конфлікту особовий склад сектору безпеки та оборони України та населення знаходяться під постійним негативним інформаційно-психологічним впливом (ІПВ). Це особливо проявляється в зоні проведення операції Об'єднаних сил та у прикордонних з Російською Федерацією районах.

Під негативним інформаційно-психологічним впливом розуміється дія інформації, або дія за допомогою інформації з використанням спеціальних методів, засобів і технологій, що загрожує інформаційній безпеці особи, суспільства, держави, становить небезпеку індивідуальній або суспільній свідомості, завдає шкоди фізичному чи психологічному здоров'ю особи або спонукає її до певних дій (бездіяльності).

Потенційно негативними наслідками інформаційно-психологічного впливу на особовий склад сектору безпеки та оборони України є [1] – [5]:

- розмивання відчуття гордості за свою країну, приналежності до її збройних сил, знеціненості конституційного обов'язку по захисту своєї країни;

- зниження морально-психологічного стану, створення обстановки невпевненості особового складу відносно власного майбутнього, майбутнього збройних сил і держави, послаблення волі до проведення конструктивних реформ, а у воєнний час до збройного опору;

- розкол військових колективів за політичними, релігійними, етнічними, службовими та іншими мотивами, протиставлення рядового, сержантського і офіцерського складу;

– зниження боєздатності військових частин і підрозділів за рахунок зниження службової активності, дезертирства, симуляції хвороби, ухилення від виконання наказів командирів, зради, сумнівів у надійності зброї, в непереможності, придушення волі, створення спотвореної картини бойових дій, бойової обстановки;

– невірне сприйняття військовослужбовцями наявних загроз національній безпеці, дійсних планів і намірів противника тощо.

Особливостями негативного ІПВ РФ проти України на сучасному етапі є:

– узгодженість дій на основі загального керівництва і єдиного планування;

– тісна взаємодія з розвідувальними структурами, забезпечення комплексного застосування сил, методів і засобів;

– застосовування повного спектра інструментів інформаційної війни – від техніки на Донбасі і до елементів “м’якого впливу” на зарубіжну аудиторію;

– активне використання новітніх інформаційно-комунікативних технологій;

– поєднання можливостей державних, комерційних і неурядових організацій, інструментів публічної дипломатії і “м’якої сили” для забезпечення впливу на закордонних реципієнтів;

– максимальне використання цивільних ресурсів країни у воєнних інтересах.

Все це, поряд із заходами законодавчого та технічного характеру щодо заборони та протидії негативному контенту, вимагає проведення комплексу заходів щодо аналізу, прогнозування, профілактики та зриву ІПВ противника, нейтралізації його намагань дезінформувати та деморалізувати особовий склад військ і населення, дезорганізувати бойову діяльність військ.

Головною вимогою до здійснення заходів протидії негативним ІПВ противника є ефективність. Вона досягається за допомогою:

1) своєчасного виявлення та оцінювання негативних ІПВ противника;
2) високої готовності сил і засобів суб’єктів ІПВ до виконання завдань;

3) зосередження основних зусиль на важливих об’єктах ІПВ та комплексного застосування різномірних засобів ІПВ з протидії негативним ІПВ противника;

4) широкого застосування новітніх інформаційних технологій у процесі здійснення ІПВ з протидії негативним ІПВ противника.

Для організації протидії негативним ІПВ, у першу чергу, на особовий склад військових частин і підрозділів ЗС України повинна функціонувати ефективна система протидії. Система протидії негативному інформаційно-психологічному впливу є складовою системи інформаційної безпеки.

Місією системи протидії негативному інформаційно-психологічному впливу є своєчасне попередження, виявлення та нейтралізація негативного ІПВ. Місія системи досягається шляхом реалізації підтримування системи в постійній готовності до проведення адекватних заходів щодо протидії негативним ІПВ.

Система протидії негативному інформаційно-психологічному впливу складається з трьох підсистем:

- попередження умов здійснення негативного ІПВ;
- виявлення негативного ІПВ;
- протидії негативному ІПВ.

Підсистема попередження умов здійснення негативного інформаційно-психологічного впливу передбачає виконання таких заходів, як:

- постійний пошук, виявлення та усунення вразливостей у системі інформаційно-психологічної безпеки ЗС України та умов для здійснення противником негативного ІПВ на особовий склад;

- моніторинг, виявлення та ліквідація загроз інформаційно-психологічній безпеці особового складу, військових частин та підрозділів ЗС України;

- моніторинг суспільно-політичної та оперативної обстановки в країні, у регіонах, районах постійної дислокації військових частин і підрозділів ЗС України та у районах виконання бойових завдань та напрямів зосередження зусиль, сил і засобів противника навколо життєво важливих об'єктів військової та інформаційної інфраструктури держави;

- пошук нових джерел інформаційно-психологічної напруженості, аналіз динаміки розвитку виявлених негативних інформаційно-психологічних впливів;

- демонстрація сили держави в інформаційно-психологічному просторі з метою стримування агресора.

У підсистемі виявлення негативного ІПВ здійснюється:

- виявлення ознак здійснення негативного інформаційно-психологічного впливу;
- визначення початку здійснення негативного ІПВ;
- визначення об'єкту впливу (цільової аудиторії);
- визначення каналів негативного ІПВ;

- виявлення джерел негативного ІПВ;
- виявлення ініціаторів (розробників) негативного ІПВ;
- формування баз даних факторів і ознак негативного ІПВ.

У підсистемі протидії негативному ІПВ передбачений комплекс заходів щодо:

- роз'яснення військовослужбовцям ЗС України сутності, завдань, методів, способів та прийомів здійснення ІПВ, їхньої спрямованості;
- своєчасного об'єктивного інформування особового складу про труднощі обстановки, що складається, роз'яснення причин їх виникнення та вжитих заходів;
- отримання та аналізу інформації про задуми, можливі сили, засоби інформаційно-психологічного впливу на військовослужбовців, членів їх родин, цивільний персонал і прогнозування його результатів;
- систематичного аналізу поглядів (думок) військовослужбовців частин і підрозділів ЗС України з приводу негативного ІПВ;
- оцінки ступеня готовності частин і підрозділів ЗС України до негативних ІПВ;
- прогнозування можливих ІПВ з метою їх попередження та нейтралізації.

На сьогоднішній день проблема ефективної протидії негативним ІПВ, у першу чергу, на особовий склад військових частин і підрозділів ЗС України є актуальною, оскільки значний спектр загроз інформаційно-психологічній безпеці потребує створення ефективних методик та технічних засобів щодо виявлення негативного інформаційно-психологічного впливу, визначення його негативних аспектів та розробки заходів протидії такому впливу. Представлена система протидії негативному ІПВ відображає загальний підхід до забезпечення інформаційно-психологічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Деркаченко Я. Інформаційно-психологічні операції як сучасний інструмент геополітики / Я. Деркаченко // Глобальна організація союзницького лідерства. – 2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://goal-int.org/informacijno-psihologichni-operacii-yak-suchasnij-instrument-geopolitiki/>.
2. Певцов Г.В. Інформаційно-психологічна боротьба у воєнній сфері: монографія / Г.В. Певцов, А.М. Гордієнко, С.В. Залкін, С.О. Сідченко, А.О. Феклістов, К.І. Хударковський. – Х. : Вид. Рожко С.Г., 2017. – 276 с.
3. Сайт BINTEL.COM.UA. Стратегія і тактика гібридних війн в контексті військової агресії Росії проти України // Незалежний аналітичний центр геополітичних досліджень “Борисфен Інтел”. – 24.11.2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://bintel.com.ua/uk/article/gibrid-war/>.
2. Певцов Г. В. Основні особливості ознак проведення інформаційно-психологічної операції

Російської Федерації в АР Крим / Г. В. Певцов, С. В. Залкін, С. О. Сідченко, К. І. Хударковський, А. О. Феклістов, А. В. Антонов // Наука і техніка Повітряних Сил. – 2014. – Вип. 1(14). – С. 37-39.

3. Певцов Г.В. Інформаційна безпека у воєнній сфері: проблеми, методологія, система забезпечення: монографія / Г.В. Певцов, С.В. Залкін, С.О. Сідченко, К.І. Хударковський – Харків : Цифрова друкарня № 1, 2013. – 272 с.

Звєгінцева А.М., курсант 1 курсу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПСИХОЛОГІЧНА ВІЙНА ЯК СПОСІБ ВИРІШЕННЯ НАЦІОНАЛЬНИХ ІНТЕРЕСІВ

Є така думка, що усі війни перемагають люди, які психологічно підготовлені більше. І це є правда. Тому що , іноді, вистачає психологічного тиску і люди починають самі себе «вбивати».

Сьогодні політики і стоять за ними фінансові кола не можуть прямо заявити, що війна ведеться заради захоплення джерел сировини і ринків збуту, заради знищення своїх економічних конкурентів, заради придушення визвольних рухів в колоніальних і напівколоніальних країнах, заради збереження влади транснаціональних корпорацій в країнах «третього світу », а аж ніяк не заради оборони або захисту свободи і демократії. Оскільки можновладці ніколи не можуть сказати народам правду про справжні цілі війни, вони вдаються до психологічного насильства, брехні, пропагандистської цькування тих, хто не згоден стати гарматним м'ясом. Все, чим впливають на людські почуття, емоції, все, чим можна зачепити ірраціональні струни людської душі: залякати, заплутати, викликати розгубленість, посіяти паніку і розбрат, - все це становить арсенал психологічної війни. Класичні прийоми психологічної війни можна порівняти із середньовічною тортурами «під капезом», придуманої єзуїтами. Людини прив'язували під посудину з крижаною водою. Через рівні інтервали на виголене тім'я падала крапля. Несчастний повільно божеволів, якщо незабаром не здавався і не починав благодати про пощаду. Психологічна війна також має на меті похитнути, зломити морально-психологічну стійкість супротивника [1, с. 47]. Тому потрібно в будь якій ситуації підготовлювати воїнів. Це насамперед допоможе людям , як мінімум, спробувати себе на міцність.

При організації морально-політичної та психологічної підготовки воїнів нині важливо враховувати особливості впливу сучасної війни на їхні духовні сили, що обумовлює необхідність цілеспрямованого формування

цілого ряду морально-бойових якостей особового складу. До цих особливостей можна віднести наступні.

Логіка сучасної війни така, що особовий склад повинен бути готовий до її суворих випробувань заздалегідь, тобто вже сьогодні, зараз. У всіх минулих війнах остаточна моральна гарт досягалася в ході боїв. Тепер на це розраховувати не можна. Можливість раптового нападу агресора ніколи не може бути повністю виключена.

У психологічній війні допускаються всі можливі засоби для досягнення поставлених цілей. Отруєння продовольства, знищення великих індустриальних об'єктів - все це можливі заходи психологічної війни. Згідно з американським визначенням, при веденні психологічної війни використовується не тільки пропаганда, але і такі засоби, як вбивства, терор, саботаж і інші, які вважаються цілком придатними для досягнення своїх цілей. [2, с. 18]. Підрив морального стану противника - ось головна мета, досягти яку намагаються веденням психологічної війни. Іншими словами, психологічна війна включає в себе не тільки пропаганду, але і всі заходи, здатні надавати політико-ідеологічне, моральне і психологічний вплив на людину.

До особливостей морально-психологічного впливу сучасної війни на особовий склад слід віднести і виключно високі навантаження на психіку в процесі бойових дій. Швидка зміна обстановки, динамічність подій, наявність постійної небезпеки зажадають великої витримки і холоднокривності. Слід додати, що в умовах сучасного бою будуть нерідкими дії окремих підрозділів, загонів у відриві від штабів, головних сил, іноді без достатньої інформації і зв'язку. Різко зросте можливість прояву самих різних випадковостей, численних протидіючих тенденцій в ході бою, операції.

Бойові дії можуть відбуватися в умовах слабкої освітленості (ніч, задимлення, запилення), на незнайомій місцевості. Така обстановка здатна породжувати у деякої частини особового складу почуття підвищеної тривоги, яке, якщо його не блокувати, може діяти гнітюче [3, с. 16]. Ці почуття можуть посилюватися наявністю постійної загрози радіоактивного, бактеріологічного, хімічного ураження. Все це, якби імперіалізму вдалося розв'язати війну, обумовлює необхідність виключної стійкості, здатності радянських воїнів переносити тривалі за часом морально-психологічні навантаження.

Тому можна припустити, що вплив на свідомість воїнів в сучасній війні буде, якщо так можна висловитися, комплексним: фізичні навантаження, властиві бойовій обстановці, можуть доповнюватися

психологічним ефектом застосування зброї масового ураження, а також супроводжують цей процес психологічними операціями противника.

Тому вироблення стійкості у особового складу до моральних переважань сучасної війни важливо проводити одночасно з тренуванням здатності винести духовні переваження бою і не піддатися психологічним диверсій ворога. Це досягається морально-політичною та психологічною підготовкою особового складу, вихованням непримиренності до ворога, вміння протистояти будь-яким його підривним акціям в духовній сфері.

Отже, війна дуже важка річ. Не тільки в фізичному розумінні, а і в психологічному.

Список використаних джерел:

1. Караяни, А.Г. Психологическое обеспечение боевых действий личного состава частей сухопутных войск в локальных военных конфликтах / А.Г. Караяни. - М, 1998. – 216 с. <https://cyberleninka.ru/article/n/psihologicheskie-posledstviya-voyny-i-sotsialno-psihologicheskaya-readaptatsiya-uchastnikov-boevykh-deystviy/viewer> (дата звернення 14.01.2020).
2. П. Лайнбарджер. Психологическая война. М., 1962. – 350 с. <http://www.debridv.ru/article/3815> (дата звернення 20.01.2020).
3. А. Морозов. Психологическая война. К., 1996. – 44 с. <https://psyfactor.org/biowar.htm> (дата звернення 26.01.2020).
4. Шумков, Г.Е. Психика бойцов во время сражений / Г.Е. Шумков // Общество ревнителей военных знаний - 1908. – 51 с. https://studopedia.ru/1_61010_obshchaya-psihologicheskaya-harakteristika-etapa-podgotovki-k-boyu.html (дата звернення 30.01.2020).

Йовса Я.В., курсант 1 курсу, ІПЮК для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ВИМОГИ ДО ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ СПІВРОБІТНИКІВ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ

Психологічна стійкість, витривалість та вольові якості є невід’ємними якостями будь-якого співробітника чи військовослужбовця, який перебуває на службі в структурах, що віднесені до сектору безпеки і оборони.

Для ефективного та успішного виконання оперативних завдань співробітником Служби безпеки України йому необхідні такі якості як стресостійкість та психологічна готовність до виконання оперативних завдань у будь-яких ситуаціях та в умовах обмеженого часу та швидкої зміни обстановки.

Психологічна підготовка особового складу спеціальних підрозділів здійснюється разом із бойовою підготовкою та на її основі. Це єдиний,

монолітний процес спрямований на виховання у особового складу бойових та психологічних якостей, які забезпечують успішне виконання оперативно-службових завдань. Психологічна підготовка, будучи тісно пов'язаною з професійною підготовкою, має свій зміст, свою специфіку, без урахування якої неможливо успішно вирішити завдання підготовки особового складу до дій в екстремальних умовах.

Рівень професійної підготовки особового складу спеціальних підрозділів характеризується умінням протистояти та стійко переносити негативний психоемоційний стан та пригнічення в екстремальних умовах. Психотравмуючий фактор впливає на психіку, викликаючи часом патологічні зміни у поведінці. В свідомості співробітника під час стресової ситуації виникає реальне почуття тривоги або страху, із якими він або вона не може справитися. В кризовій ситуації, при погрозі для життя або здоров'я, у свідомості бійця відбувається боротьба двох домінант поведінки: інстинкту самозбереження та почуття професійного обов'язку. Тому, комплексна система бойової та психологічної підготовки повинна бути спрямована на запобігання психологічної кризи, що може виникнути у наслідок патогенного впливу стресу екстремальної ситуації.

Система морально-психологічного забезпечення оперативно службової діяльності співробітників спецпідрозділів можна розбити на декілька етапів.

- психологічна підготовка до роботи в екстремальних умовах. Заходи, здійснювані на цьому етапі, включають професійну підготовку, комплектування підрозділу з урахуванням соціально-психологічних закономірностей і індивідуально-особистісних особливостей.
- психологічний супровід у процесі виконання поставлених завдань – включає заходи щодо психологічного супроводження особового складу в ході виконання оперативно службових завдань.
- психологічна робота з бійцями спецпідрозділів після виконання завдань – полягає у проведенні заходів щодо психологічної реабілітації співробітників, а також використанні позитивних наслідків екстремальних ситуацій для оптимізації підготовки особового складу спецпідрозділу.

На кожному із трьох етапів психологічного забезпечення діяльності співробітників спецпідрозділів використовуються різні організаційні, методичні підходи, специфічний алгоритм дій психологів. Дана схема організації психологічного забезпечення припускає комплексність, системність і ефективність проведених заходів, відновлення й підтримку

здатності бійців спецпідрозділів виконувати оперативно службові авдання.

Основними напрямками роботи психологів є: психологічна діагностика особового складу, вивчення соціально психологічного клімату й психодіагностика групової згуртованості підрозділів, навчання співробітників методам і прийомам психологічної саморегуляції у повсякденній і екстремальній діяльності.

Психологічна підготовка повинна бути спрямована: на підвищення ефективності виконання професійних завдань; на забезпечення особистої безпеки; на збереження фізичного й психічного здоров'я співробітників. В екстремальних умовах, в силу великої динамічності подій, що відбуваються, на перший план по значимості й впливові на поведінку співробітників виходять їхні бойові психічні стани, які дозволяють оперативно вирішувати коловорот мінливих ситуацій.

Перед виконанням завдань підвищеної складності зі співробітниками спецпідрозділів проводять ряд спеціальних заходів щодо формування в особового складу моральної й психологічної готовності до діяльності в екстремальних умовах. До них входить: інформаційна підготовка (причини виникнення, особливості оперативної обстановки й стан справ на сучасному етапі, нормативні й законодавчі акти, що регламентують діяльність спецпідрозділу), вироблення в кожного співробітника переконаності в обґрунтованості цілей і завдань, що поставлені перед відділом у період виконання поставленого завдання, підготовка особового складу до несення служби в неординарних умовах (погодних, складних побутових, соціальної ізоляції або навіть ворожого ставлення до співробітників навколишнього цивільного населення, фізичного й вогневого протистояння), вироблення у співробітників спецпідрозділу вміння, якщо буде потреба, діяти автономно, відпрацьовування спеціальних умінь і навичок (надання першої долікарської допомоги потерпілому; спілкування із представниками злочинної сторони, що припускають знання образливих, доброзичливих, що привертають увагу, що означають вітання або вибачення, жестів і виражень, уміння за зовнішніми ознаками визначати готовність співрозмовника до агресивних дій або привернути до себе в процесі спілкування, викликати в них почуття поваги.

Виконання дій за сценарієм організовується з обов'язковим урахуванням: основних завдань, що покладені на військову частину, підрозділ; наявного ступеня колективної та індивідуальної професійної, фізичної та психологічної підготовки військовослужбовців; тематики,

загальної мети та завдань навчання (тренування); необхідності суворого дотримання мір безпеки під час проведення занять, збереження життя і здоров'я особового складу.

Так, під час вогневої підготовки основні заходи спрямовуються на створення різних за складністю умов, перешкод, відпрацювання вправ у різних погодних умовах, терміну доби і року. Проводиться стрільба з різних видів зброї з різними комбінаціями цілей, з створенням перешкод і загороджень на шляху стрільби, з підвищенням швидкості руху як стрільця так і мішеней.

Під час технічної підготовки основним завданням є оволодіння різними типами машин, зменшення часу їх підготовки і ремонту, зменшення водобоязливості і вміння долати перешкоди під “вогнем” і “вибухами”.

Заняття з фізичної підготовки повинні включати у себе марш-кидки і багатоборство, долаття вогневих смуг з вибуховими ефектами, долаття “тропи розвідника” (штурмових полос) відразу після кросу, пересування сильно пересіченою місцевістю, включення до тренувань завдань гірської підготовки, боксу і рукопашного бою.

Для спеціальної підготовки важливими є елементи імітації, навчання на незнайомій місцевості з умовною втратою зв'язку, в умовах дії отруйних речовин, проведення збору особового складу у різний час доби, виконання завдань скороченим складом із збільшенням психічного навантаження, метання бойових гранат, долаття водних перешкод із зброєю у складі відділень (груп, екіпажів, розрахунків).

У зв'язку з інформатизацією суспільства до рівня кваліфікації кадрів СБУ висуваються нові вимоги: готовність до постійного підвищення професіоналізму; високий рівень інформаційної грамотності; уміння використовувати сучасні інформаційні технології; здатність до налагодження комунікацій та знання іноземних мов. З огляду на викладене, варто підкреслити, що навички інформаційно-аналітичної роботи потрібні всім без винятку працівникам правоохоронних органів. Тому для вирішення викладених проблем потрібна розробка державної політики та створення системи забезпечення інформаційно-психологічної безпеки. Сьогодні дедалі актуальнішою стає проблема формування національної самосвідомості.

Треба підкреслити, що в науковій літературі не існує єдиного уніфікованого набору таких якостей, але більшість дослідників підкреслюють, що сьогодення потребує в терміновій необхідності наявності в структурі особистості цієї професії таких рис та якостей:

– мотивація професійної діяльності: установка на надання допомоги людині;

– моральні риси – здатність співчувати іншій людині, доброзичливість, чуйність, безкорисливість, терпимість до різних нестандартних проявів поведінки людей, зовнішнього вигляду та способу їх мислення;

– вольові риси – вимогливість до себе та інших; переконаність у необхідності служіння народу в цілому, а не окремим його прошаркам; дисциплінованість; самовладання; здатність не дратуватися в найскрутніших ситуаціях; співвідносити свою поведінку, спрямовану на інших людей, із суспільними моральними та правовими нормами.

Отже, діяльність працівників спеціальних підрозділів протікає в особливих умовах, де успіх виконання поставленої задачі залежить не тільки від фізичного та функціонального стану бійця, а й від психологічної готовності. Значну роль у психологічній підготовці відіграє психолог як особистість і професіонал, тому що якісна підготовка бійця підрозділу спеціального призначення – це не тільки запорука успіху виконання поставлених задач, а й чиєсь врятоване життя. Крім того, потрібно ввести психологічну підготовку курсантам ВВНЗ, які також у майбутньому будуть захищати нашу державу.

Список використаних джерел:

1. Бандурка О. М. Основи управління в ОВС України: теорія, досвід, шляхи удосконалення: Монографія. – Х.: Основа, 1996. – 398 с.
2. Бойко В.В. Синдром “емоціонального вигорання” в професіональному общении. – СПб., 1999.
3. Буданов А.В., Басенко М.С. Программа действий со трудников ОВД по обеспечению личной профессиональной безопасности. – М., 1996.
4. Ващенко І. В. Конфлікти: сучасний стан, проблеми та напрямки їх вирішення в органах внутрішніх справ. Моногр.– Харків: ОВС, 2002. – 256 с.
5. Кабаченко Т.С. Методы психологического воздействия / Т.С. Кабаченко // Психологический журнал. – 1986. – Т. 7. – № 4. – С. 57–68.
6. Індивідуальна підготовка військовослужбовця з психологічної підготовки. Стандарт І – СТ – 4. Міністерство Оборони України. Електронний ресурс URL: http://www.mil.gov.ua/content/social_adaptation/psychological_preparation/standart_pcuxol_pidgoto_vku2013.pdf. (дата звернення: 28.03.2020).

Коростиленко А.В., Завідувач СК-5 ННІ КРД Національної академії Служби безпеки України, кандидат юридичних наук
Кіневич К.О., Старший викладач СК-5 ННІ КРД Національної академії Служби безпеки України

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОРТРЕТ ОСІБ, ЯКІ ДІЮТЬ У СКЛАДІ МІЖНАРОДНИХ ТЕРОРИСТИЧНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ, ЩО СПОВІДУЮТЬ ІДЕОЛОГІЮ ІСЛАМСЬКОГО ФУНДАМЕНТАЛІЗМУ

Протидія міжнародним терористичним організаціям, що сповідують ідеологію ісламського фундаменталізму є одним з пріоритетних завдань вітчизняних правоохоронних органів. У той же час, протидія такому складному явищу як тероризм, потребує комплексного підходу. Зокрема, одне із завдань, що стоїть перед правоохоронними органами є встановлення осіб, що діють у складі міжнародних терористичних організацій та виявлення таких осіб під час здійснення захисту об'єктів критичної інфраструктури. З метою більш ефективного здійснення цих заходів надзвичайно важливим вбачається дослідження питання, щодо соціально-психологічного портрету осіб, які є членами міжнародних терористичних організацій, що сповідують ідеологію ісламського фундаменталізму.

Загалом, основні якості особи терориста відомі доволі добре. Зазвичай їх висувають як вимоги до членів терористичних організацій. Такі вимоги носять цілком формалізований (зафіксований у будь-яких документах), значно рідше – неформалізований характер (за зрозумілої абсолютної конспіративності терористичної групи або організації, коли принципово не формалізується нічого в її діяльності). Основні вимоги до членів Бойової організації партії соціалістів-революціонерів початку ХХ сторіччя і до членів терористичних загонів ісламського руху «Хамас», «Ісламська держава», майже подібні:

- 1) відданість справі (терору) та своїй організації;
- 2) готовність до самопожертви;
- 3) витриманість, дисциплінованість;
- 4) конспіративність;
- 5) підлеглість;
- 6) колективізм, тобто здатність підтримувати добрі стосунки з усіма членами злочинної організації [1].

На думку В.Кацніра можна виділити три основні психологічні моделі особистості терориста:

1. Психопат-фанатик. Це людина, яка керується своїми переконаннями (релігійними, ідеологічними, політичними) і щиро переконана, що її дії, незалежно від їх конкретних результатів, корисні для суспільства. Така людина, у якої сфера свідомості надзвичайно звужена, здатна вчинити все, що завгодно.
2. Фрустрована людина. Її психологія ґрунтується на біхевіористській теорії фрустрації агресивності. Почуття фрустрації, породжене неможливістю для людини за якихось причин досягти життєво важливих для неї цілей, неминуче породжує у неї тенденцію до агресивних дій. Свідомість, у цьому випадку може відігравати роль інструмента в раціоналізації цих дій, тобто в підборі тих або інших підстав для їх виправдання.
3. Людина з неблагополучної сім'ї. Жорстоке поводження батьків з дитиною, її соціальна ізоляція, дефіцит доброго ставлення можуть призвести до формування озлобленої особистості з антисоціальними схильностями. За відповідних умов людина такого психологічного складу може стати бойовиком терористичної організації [2].

У свою чергу психіатр Джералд Пост на основі безлічі досліджень розрізняє серед терористів два типи особи: «анархіст-ідеолог» і «націоналіст-сепаратист».

«Анархіст-ідеолог» в дитинстві, як правило, стає жертвою серйозних сварок між батьками, і це приводить його до бунту проти сім'ї, перш за все проти батька. Оскільки батьки часто ототожнюються з відданістю існуючому політичному порядку, бунт проти батька легко перетворюється на бунт проти держави.

Що ж до «націоналіста-сепаратиста», то він, на думку Поста, у принципі не виступає проти влади власної держави; його діями "керує бажання підняти бунт проти зовнішніх ворогів". У дитинстві "терорист, що володіє цим типом особи, співчував батькам і слухався їх", затверджує Джералд Пост в своєму дослідженні. Показово, що саме слово "слухняний" так часто згадують родичі бомбистів-самовбивць і в Росії, і на Близькому Сході [3].

У 60-70-ті роки поширеною була думка, що серед терористів значна кількість осіб, що мають психічні відхилення. В основу цього лягли дослідження випадків захоплення літаків терористами одинаками. Вчені-психологи вказують на різні психічні аномалії у терористів, які навіяли собі комплекс переваг над іншими. До того ж, їх діяльність часто стимулюється

засобами масової інформації, які розкривають не тільки засоби і способи, що використовуються у терористичних акціях, а й популяризують їх виконавців, особливо у мережі Інтернет. Здебільшого, метою терористів є примарна уява про досягнення влади над людьми. Саме це є своєрідним наркотиком для певної категорії людей, які хоча б раз його спробували, а тому прагнуть до нього знову і знову. Психологи зазначають, наприклад, що наймані вбивці, які кочують із одного регіону конфліктних дій до іншого, на якомусь етапі вже не цікавляться грошима, невідворотною тягою стає сама можливість і бажання вбивати. Саме тому в процесі здійснення терористичної діяльності інколи мета втрачається, якою б справедливою вона не виглядала, а виникає непереборне прагнення до відчуття влади. Можливість хоча б тимчасово панувати над іншими психологи відносять до таких особистих психологічних станів, які покладені в основу нестримної агресивності особи [4].

Одним із перших, хто спромігся на проведення досліджень соціально-психологічного портрету особи, що діє у складі сіжнародних терористичних організацій, став американський психіатр Марк Сейджман. Так, виявилось, що всупереч поширеній думці, терористи не бідняки, готові на все ради грошей. Більше 60% фігурантів, що потрапили в картотеку Сейджмана становлять вихідці з багатих і заможних сімей. До того ж, переважна більшість терористів мають світську освіту. На те, що терористами-смертниками останніх років були переважно представники заможних родин, що здобули вищу освіту в навчальних закладах Європи та США вказують і вітчизняні науковці [5].

Сексуальна підоснова в тероризмі також відсутня, оскільки більше двох третин одружені та мають дітей. Водночас, більшість терористів, окрім емігрантів Франції, Іспанії і Канади, які здобувають для свого руху гроші грабунком банків, торгівлею наркотиками і дрібним шахрайством, не мають кримінального минулого.

Несподіваним виявився той факт, що психічні відхилення мав лише 1% терористів, тоді як загальна кількість психічно хворих серед жителів планети складає 3%. І ще один мотив дивуватися: за весь час роботи дослідник не знайшов сліду хоча б одного вербувальника - їх не було. Більш того, в мережу приймаються лише 15-20% охочих брати участь в джихаді. Але своєрідні «пункти набору» були: 60% терористів відвідували одні і ті ж 12 мечетей з агресивними служителями.

Висновки. Проблематика вивчення соціально-психологічного портрету осіб, які діють у складі міжнародних терористичних організацій, що сповідують ідеологію ісламського фундаменталізму є надзвичайно

актуальним питанням для правоохоронних органів, які протидіють тероризму. Зважаючи на багатоаспектність тероризму існує безліч класифікацій терористів, водночас, проведені статистичні дослідження, спростовують більшість з них.

Відповідно до проведених соціологічних досліджень, переважну більшість членів міжнародних терористичних організацій, що сповідують ідеологію ісламського фундаменталізму становлять вихідці із заможних родин, які мають світську освіту, вихідців із медресе у вказаних організаціях – одиниці. Окрім цього, більшість терористів мають сім'ї, що, на думку окремих вчених, виключає сексуальну підоснову тероризму. У той же час, сучасні науковці не мають повної картини, оскільки вибірка у подібних дослідженнях включає лише тих осіб, які потрапили у поле зору правоохоронних органів і неможливо вивчити тих, які на даний час здійснюють протиправну діяльність у складі міжнародних терористичних організацій, що сповідують ідеологію ісламського фундаменталізму дотримуючись суворих вимог конспірації.

Загалом під час здійснення захисту об'єктів критичної інфраструктури особливу увагу необхідно звернути на осіб, що підпадають під визначені ознаки та знаходяться в оточенні того чи іншого об'єкта. Такі особи можуть нести потенційну терористичну чи диверсійну загрозу.

Список використаних джерел:

1. Кацнір В. Психолого-правовий портрет особи терориста, Навчально-науковий Інститут права та психології Національного університету «Львівська політехніка», URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/44633/2/2018n889_Issue_17_Kantsir_V-Psycho_legal_portrait_of_117-124.pdf (дата звернення 22.02.2020).
2. Марков М.М., Психология современного терроризма, Независимая газета, № 3, 2003.
3. Решетников М. Психологический портрет террориста URL: <https://psyfactor.org/lib/terror12.htm> (дата звернення 25.02.2020).
4. Коляндра А., Лицо современного терроризма, Независимая газета №4, 2005.
5. Sageman M. Understanding terrorism network, University of Pennsylvania Press, Philadelphia URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=SAQ8Oa6zWF4C&oi=fnd&pg=PR7&dq=marc+sageman&ots=qVC3wN8eVj&sig=fh2llsBAU0jj-aLjFUKofm9ZNtU&redir_esc=y#v=onepage&q=marc%20sageman&f=false (дата звернення 12.02.2020).

Пономарьова В.Р., курсант 3 курсу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Льовкіна Д.М., курсант 3 курсу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Поливанюк В.Д., доцент кафедри ТСП факультету ПФППД Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СИЛ ОХОРОНИ ПРАВОПОРЯДКУ В УКРАЇНІ

Актуальність обраної тематики зумовлена тим, що в сучасних умовах службової та бойової діяльності сил охорони правопорядку в Україні виникає велика кількість нестандартних або важких для особового складу ситуацій. Нестабільне політико-економічне життя держави, велика кількість провокацій з боку зацікавлених держав та організацій, незадовільна динаміка наростання суспільного невдоволення та напруги — все це негативно впливає на психологічну складову у силах охорони правопорядку, може стати причиною повної психологічної демобілізації та втрати мотивації в особового складу. Саме тому підвищення рівня психологічного забезпечення службово - бойової діяльності є не тільки «модним навіюванням», а й життєвою необхідністю, що забезпечить правильну роботу такого об'ємного державного механізму та завдання, як охорона правопорядку в нашій країні.

Метою є аналіз сучасного стану психологічного забезпечення службово – бойової діяльності сил охорони правопорядку в Україні, проведення характеристики, визначення ролі та місця психологічного забезпечення серед усіх інших видів забезпечення особового складу, надання певних рекомендацій задля покращення сучасного психологічного забезпечення.

Конституцією України проголошено нашу державу правовою, в якій одним із головних завдань є створення реального та діючого механізму захисту прав, свобод і охоронюваних законом інтересів фізичних та юридичних осіб, визначені найвищою цінністю, визнання, дотримання та захист яких забезпечується державою [1], є основним вектором руху та розвитку в країні.

Великий тлумачний словник сучасної української мови надає таке визначення поняття «правопорядок» як суспільний порядок, врегульований правом, законом [2].

Такі вчені як М.В. Цвік, О.В. Петришин та В.Д. Ткаченко підтримують це визначення, та надають його більш розширену версію. А саме визначають правопорядок як стан упорядкованості, урегульованості, організованості суспільних відносин, який утворюється, існує та функціонує внаслідок фактичної реалізації правових норм відповідно до принципу законності, де його основою є право, а умовою виникнення та функціонування – режим законності [3].

Дефініція ж поняття «сили охорони правопорядку» не є законодавчо визначеною, отже вона стала так званим «полем» для дискусії багатьох учених. Існує багато різних поглядів на визначення цього поняття та його місце в системі інших державних інституцій, але на нашу думку, найбільш раціональним є таке визначення (концепція): силами охорони правопорядку є суб'єкти правоохоронної діяльності, як правоохоронні органи спеціального призначення. Вони мають своє застосування як у плановому, тобто регулярному порядку, так і під час проведення комплексу дій за надзвичайних обставин, спеціальних заходів, та інших дій з використанням військових та інших методів [4].

Психологічне забезпечення – це комплекс заходів і засобів впливу на психіку особистості та створення сприятливих соціальних умов з метою формування, підтримки та відновлення оптимальної працездатності фахівця в повсякденних й екстремальних умовах.

Психологічне забезпечення службово-бойової діяльності є дуже важливим складником нормального функціонування правоохоронних органів, органів охорони правопорядку та державних органів. Службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку входить у групу професійного ризику, бо вони найтіснішим чином контактують з людьми, часто агресивних та негативно налаштованих людей, що призводить до емоційної виснаженості, деперсоналізації і редукції професійних досягнень. Як наслідок впливу негативних факторів на професійне здоров'я осіб, які забезпечують охорону правопорядку в Україні, відповідно і зросла роль та місце їх психологічного забезпечення.

Морально-психологічне забезпечення сил правопорядку в Україні ставить за мету повне та своєчасне вивчення відповідності психологічних можливостей особового складу, їх готовності до стресових ситуацій, формування, корекцію та відновлення психологічних якостей окремих осіб, ефективної взаємодії між командирами та підлеглими, робота з підлеглими щодо оптимізації особистісного потенціалу на успішне виконання службових завдань. Психологічне забезпечення спрямоване на підтримання високої боєздатності та готовності відповідних сил охорони правопорядку

до виконання поставлених перед ними спеціальних завдань шляхом створення та підтримання морально-психологічного клімату у підрозділах.

Однак, незважаючи на важливість психологічного забезпечення як методу покращення службово-бойової діяльності працівників сил охорони правопорядку, на нашу думку цьому аспекту приділяється недостатньо уваги в нашій державі.

Ми вважаємо за необхідне також проведення індивідуальної психологічної роботи з кожним представником особового складу, певне відокремлення на групи відповідно до особливостей психологічного стану та підготовленості осіб. Це дало б змогу ефективніше виконувати поставлені перед тим чи іншим колективом завдань, зменшило б строки їх виконання. Наприклад, у ситуаціях, коли з високою ймовірністю може бути застосовано певні спеціальні засоби або вогнепальну зброю. Постійний психологічний моніторинг особового складу допоміг би виокремити осіб, які є найбільш психологічно стійкими, здатними до правомірного застосування або використання зброї або спецзасобів.

Підсумовуючи все вищевикладене, можна з упевненістю сказати, що службово-бойова діяльність сил охорони правопорядку повинна супроводжуватись якісним психологічним забезпеченням, збільшенням фінансування цієї галузі, розширення та збільшення обсягу психологічної роботи із особовим складом. Важливо привертати багато уваги морально-психологічному стану особового складу, його психологічному забезпеченню, яке є запорукою високого морального духу та ефективного виконання поставлених завдань з охорони правопорядку в нашій державі.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р *[Електронний ресурс]*: – Режим звернення: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ, 2005. 917 с.
3. І.О. Кириченко, В.Ю. Богданович, В.В. Крутов, О.М. Крюков, В.К. Майборода та ін. Шляхи вдосконалювання наукового супроводу службово-бойової діяльності сил охорони правопорядку. \ \ Честь і закон, №1. 2009. С.6-7.
4. М.В. Цвік, О.В. Петришин та В.Д. Ткаченко. Загальна теорія держави та права: підручник. Харків, 2002. 392 с.

Розов В.І., доцент СК № 9 Національної академії Служби безпеки України, кандидат психологічних наук, доцент

ЖИТТЄСТІЙКІСТЬ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Здатність зберігати психічне й фізичне здоров'я в напружених ситуаціях має важливе значення для досягнення високих результатів службової діяльності. Ця здатність отримала назву «Hardiness» [1; 2; 3; 4].

Поняття «Hardiness» (життєстійкість) об'єднує ключові особистісні ресурси, які перетворюють кризові ситуації не в проблему, а у виклик, випробування, можливість росту. Життя й діяльність військовослужбовця наповнена такими кризовими ситуаціями. Але, навіть витривалий військовий може відчувати гострий чи хронічний стрес під тиском складних умов власного життя і професійної діяльності. Життєстійкість пов'язана із здатністю долати такі ситуації.

Відповідно перекладу з англійської, «hardiness» означає витривалість, міцність, здоров'я, стійкість, сміливість, відвага, безстрашність, нахабність. А, «hardy» – витривалий, стійкий, загартований, сміливий, відважний, зухвалий, безрозсудний; витривала людина.

Поняття «hardiness» відбиває так звану *психологічну жеттєстійкість* [4], продуктивність, і є показником психічного здоров'я людини.

Сутнісна характеристика Hardiness полягає в здатності адаптуватися до *швидких змін*. При цьому з'являється можливість не тільки зберігати власний стан, але й змінюватися, зростати. На сьогодні є встановленим феномен посттравматичного зростання, який описує здатність професіонала використовувати стрес як потенціал для розвитку, набуття нових, корисних для життя навичок.

Характеристиками «hardy», тобто життєстійкості є:

Commitment (зобов'язання) – характеристика себе, навколишнього світу й взаємодії із цим світом. Зобов'язання мотивує, дає сили для ефективної діяльності й здоров'я, дає можливість відчувати свою цінність, значимість, обумовлює включення в розв'язання різноманітних життєвих і професійних завдань, незважаючи на екстремальність ситуації й наявність стресу. Родина, робота, громадське життя, друзі, релігія мають для нас значення. Коли в нас є зобов'язання стосовно чого-небудь або кого-небудь це надає нам сенс і визначає мету. Коли прийняте зобов'язання, ми прагнемо вкладати більше зусилля. Це поліпшує якість і збільшує зміст нашого життя, і відповідно, підвищує рівень життєстійкості.

Control (контроль) – є характеристикою здатності управляти й контролювати результати стрессогенного впливу на протипагу апатії, безпорадності, пасивності, байдужності. Вітчизняним аналогом є термін «локус контролю».

Дослідження показали, що те, як ми сприймаємо стресові події (керувані вони нами чи ні) впливає на те, упораємося ми з ним чи ні. Є два типи керування: зовнішній (екстернальний) і внутрішній (інтернальний). Вони можуть або ж ускладнювати або ж полегшувати стресову ситуацію.

А) Внутрішнє керування (інтернальний локус контролю). Ці військовослужбовці розуміють, що вони не можуть контролювати усі події, які з ними трапляються, але в них є глибоке розуміння того, що вони мають вибір, як на ці події реагувати й впливати на те, що з ними відбувається.

Б) Зовнішнє керування (екстернальний локус контролю). Такі військовослужбовці вважають, що вони не мають взагалі ніякого впливу на події, які з ними трапляються; усе, що з ними відбувається це результат долі або волі випадку й вони не здатні цим управляти. Наприклад, якщо хтось страждає хронічною хворобою, вони вважають – це їх доля страждати від болю. Вони не вірять у те, що їх дії можуть чимось допомогти, і, отже, вони нічого не роблять, щоб зменшити стрес або позбутися його.

Challenge (виклик) – є характеристикою сприйняття подій, допомагає залишатися відкритим у стресових ситуаціях і сприймати їх як *виклик*, *випробування*. Стійкі військовослужбовці сприймають проблеми як виклик, як природню частину їхнього життя, що вимагає зусиль для подолання.

Отже, «Hardiness» – риса особистості, установка на виживання та життєстійкість в екстремальних та надзвичайних ситуаціях. Виконати ефективно завдання, вижити, залишатися стійким та мати можливість зростати психологічно – от із чим зв'язана здатність справлятися з важким стресом і завжди у бік особистісного росту.

Відповідно до останніх досліджень у структурі Hardiness військових виділяються:

1. Установки (Hardy Attitudes) зобов'язання, що включають (Commitment), керування (Control) і виклик (Challenge). Ці установки є мотивацією для подолання стресу, спрямованого на розв'язання проблеми, а не уникання неї.
2. Совладання (Hardy Coping) на протипагу Regressive Coping. Воно спрямоване на розв'язання проблеми, зустрічаючи її «віч-на-віч».
3. Соціальну підтримку (Social support), що включає два показники: допомога (assistance) і схвалення (encouragement).

4. Підтримку на роботі (Work Support).
5. Стрес-опірність (Stress Resistance).
6. Ефективність виконання (Performance Effectiveness).
7. Оздоровчі практики (Hardy Helth Practices), що включають релаксацію, вітаміни, фізичні вправи й харчування [3].

Дослідження «Hardiness» показали, що важливу роль у подоланні стресу відіграють розвиваючі пріоритети; активне розв'язання стресових ситуацій; відпочинок; фізичні вправи; розширення соціальних зв'язків; повноцінне харчування; свідоме використання прийомів керування стресом. Головне в цьому – суб'єктна сторона, активність самої людини, його знання, уміння та досвід протистояння стресу.

Список використаних джерел:

1. *Maddi S.* On Hardiness and Other Pathways to Resilience // *American Psychologist*, 2005. – Vol. 60(3) – P. 261-262.
2. *Maddi S. R.* Hardiness: The courage to grow from stresses // *The Journal of Positive Psychology*, 2006. - № 1(3). P 160-168.
3. *Maddi S. R.* Relevance of hardiness assessment and training to the military context // *Military Psychology*, 2018. - № 19.
4. *Maddi S. R., Khoshaba D. M.* Hardiness and mental health // *Journal of Personality Assessment*, 1994. №63. PP.265-274.
5. *Maddi S., Khoshaba D.* Resilience at Work: How to Succeed No Matter What Life Throws at You. – N.Y. American Management Association, 2005. – 213 p.

Широбоков Ю.М., начальник науково-дослідної лабораторії наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, кандидат психологічних наук, доцент

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ КОМАНДИРІВ НЗФ, ЯКІ УТРИМУЮТЬ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

Події, які відбуваються в окремих районах Донецької та Луганської областей та окупованому Криму актуалізують проблему виживання фахівців сил сектору безпеки і оборони, які беруть участь у проведенні операції об'єднаних сил (ООС) в умовах військового полону. Необхідність застосування підрозділів, для проведення розвідувальних місій, евакуації визначених осіб, виконання певних пошукових завдань на окупованих територіях та ін., висуває нові вимоги до підготовки особового складу. В цих умовах, великого значення набувають аспекти психологічної підготовки військовослужбовців до виживання в умовах примусової

ізоляції.

Визначені та охарактеризовані основні психологічні типи командирів військових підрозділів збройних сил Російської Федерації, які утримують українських військовополонених у зоні проведення операції об'єднаних сил: «Вікінг», «Зомбі» та «Робін Гуд».

«Вікінг» - це професійний «вояка», рішучий, вмілий, чітко і беззаперечно виконує накази вищого керівництва. У бою діє жорстко і рішуче, іноді інтуїтивно. Основний акцент робить на знищення противника. У полон до такого потрапляють тільки ті, що вижили після бойового зіткнення або поранені. Полонені для «Вікінга» - це, перш за все, джерело інформації про дислокацію військ супротивника, їх чисельність, озброєння та морально-психологічний стан. Такі командири самі керують процесом допиту військовополонених, використовуючи в якості помічників для вибивання інформації військовослужбовців свого підрозділу.

Катами у «Вікінга» стають особи, які компенсують свою некомпетентність в бою виконанням «брудної» роботи: «Боягуз» та/або «Профі».

а) «Боягуз». Для них характерно самоствердитися в очах своїх товаришів по службі, демонструючи свою сміливість під час допиту полонених. Найчастіше вони використовують колючі або ріжучі предмети для нанесення поранень полоненим. Під час проведення допитів військовополонених вони люблять демонструвати предмети тортур (ножі, щипці, садові ножиці, спеціальні інструменти, тощо). Наносять полоненим різані поранення кінцівок, шиї, тулуба, вдаються до ампутації окремих частин тіла.

б) «Профі». Як правило, це військовослужбовець, який до служби в армії працював у пенітенціарній системі. Він з легкістю погоджується (а часом, і самостійно викликається) стати конвоїром, охоронцем, який проводить допит, а за необхідності - і тим, хто покарає військовополоненого за непокору, тобто, катом. «Профі» можуть бути і діючі військовослужбовці підрозділів розвідки. «Профі» перед початком розмови з полоненим, як правило, розповідає про свій «значний» досвід. Він дозволяє собі браваду в стилі «у мене 100% полонених розколюються». Але що стосується вбивства військовополонених, то «Профі» неохоче беруть участь у таких заходах, саме через свою юридичну грамотність. «Профі», як правило, відводять приречених військовополонених подалі від свідків, при цьому приховують своє обличчя з метою уникнення в подальшому можливого покарання за вчинення тяжкого злочину.

«Зомбі» - це кадрові офіцери, які прийшли воювати «з української

хунтою» за покликом серця, переконані у своїй правоті. Відмінна риса - впертість, прямолінійність та крайня жорстокість по відношенню до і «бендерівців». Більшість щиро вірять, що борються з «фашизмом», як це робили їхні діди і прадіди в роки другої світової війни. Віра в «справедливу війну з української хунтою» знімає внутрішній бар'єр моральної відповідальності за безпосередню участь у допитах, побиттях військовополонених, застосуванні тортур, знущання і, навіть, розстріли. «Зомбі» не приховують своїх облич, не приховують своєї приналежності до збройних сил РФ, тому що переконані у своїй безкарності. З «Зомбі» «охоче» взаємодіє тип ката «Профі».

«Робін Гуд» - офіцер-інтелектуал, креативний при прийнятті рішення. Він теж прийшов звільняти «пригнічене російськомовне населення України і захищати слабких від бендерівців і фашистів». Старанно виконує розпорядження старших начальників. Однак, на відміну від «Зомбі» цей офіцер розуміє «ціну» путінським гаслам і тому старанно приховує свою приналежність до збройних сил РФ, не носить відкрито знаків розрізнення, не розповідає полоненим хто він і звідки, не бере участь у сумнівних акціях. Всіляко намагається не забруднити свої руки кров'ю. Не цурається оманом схилити військовополонених до зради, а якщо це не вдається, - намагається не возитися з ними, а відразу передати їх місцевим бандформуванням.

«Робін Гуд» не тримає в своєму підрозділі катів, але допускає прояви спонтанних розправ над полоненими, як актів відплати. В таких підрозділах проявляється такий тип ката, як «Месник». У цю категорію катів люди потрапляють спонтанно. Серед них, як правило, особи, що глибоко переживають втрату близької людини або товариша по службі. «Месник» катує полонених не ховаючи обличчя. Усвідомивши, що помста не приносить полегшення, часто вдається до вживання спиртних напоїв і/або наркотичних засобів. Поступово «Месник» озвіряється на всіх, включаючи і товаришів по службі, починає шукати «героїчної» загибелі в бою.

Серед психологічних типів ватажків незаконних збройних формувань, які утримують українських військовополонених у зоні проведення операції об'єднаних сил, виділяються: «Джокер» і «Весільний генерал».

Найбільш поширеним типом польового командира бандформування на Донеччині є «Джокер». Це, як правило, колишні військові, які після служби в армії пов'язали своє життя з кримінальними структурами. Переконані у своїй безкарності, найчастіше вони люди імпульсивні, з високою тривожністю та сильною емоційною збудливістю. Концентруються

на власних переживаннях, а в поведінці керуються лише своїми меркантильними інтересами. У «Джокер» відсутнє уявлення про цінність людського життя. Їх відрізняє виняткова суб'єктивність (упередженість) сприйняття і оцінки подій, підозрілість, недовірливість і мстивість, що, в більшості випадків, «успішно» реалізується при роботі з військовополоненими.

«Джокер» найчастіше користуються послугами катів типу «Садист», для яких головною метою є самоствердження за рахунок безпорадних полонених і демонстрація своєї зверхності.

«Джокер» всіляко намагаються схилити полонених до колаборації. Військовополонені, які не витримали знущань і катувань та погодилися на роль ката для своїх товаришів, складають основний кістяк ката типу «Боягуз».

Нерідко бандформування «прилаштовуються» у другий ешелон військових підрозділів і «наводять порядок» в захоплених населених пунктах, роблячи за військових «брудну роботу»: розправляються з невгодними, здійснюють тортури та ліквідацію військовополонених. Таких польових командирів можна віднести до психологічного типу «Весільний генерал». Таких «героїв» не можна сплутати: обвішані зброєю (автомати, пістолети, шаблі, ножі і т. п.), з великою кількістю нагород (орденів і медалей сумнівного походження), які роз'їжджають на прикрашених машинах з прапорами ДНР/ЛНР і георгіївськими стрічками. Прагнуть «відновити справедливість», експропріювати майно у тих, кого вважають посібниками «укрів». Люблять вигадувати собі позивні, наприклад «Царь», «Барон», «Князь» та т. ін.

«Весільний генерал», як правило, не усвідомлюючи того, є «ширмою», прикриттям для діяльності спецслужб РФ на території ДНР/ЛНР. Для такого типу польового командира характерне використання катів типу «Профі», що мають «зеківський» досвід і активно використовують його для власної наживи та жорстокого поводження з полоненими.

За оцінкою бойового професіоналізму, поведінці при захопленні полонених і подальшого відношення до них командирів підрозділів, професійних найманців можна підрозділити на два основних типи: «Рембо» і «Інквізітор».

Для середовища найманців найбільш характерним типом польового командира є «Рембо». Це професіонал з бойовим досвідом, рішучий і жорстокий. Вся його діяльність спрямована на перемогу в бою, все робиться для залякування супротивника. Основний акцент робить на ставлення до полонених, як до потенційних смертників. Полон, на думку такого командира, - це відстрочена, болісна смерть.

Серед підрозділів найманців тип польового командира «Інквізітор» зустрічається вкрай рідко і, як правило, має яскраво виражену релігійну спрямованість. Цей тип борців «за віру», не виключаючих можливості заробітку,

зустрічався у військових конфліктах на території Чечні, Афганістану, Іраку, тобто в тих збройних конфліктах, де зіткнення відбувалися між протиборчими сторонами, в яких більшість віруючих християни з одного боку і мусульмани з іншого. Бойові дії на сході України вкрай важко уявити як військовий конфлікт з релігійною підосною. Хоча окремі епізоди підкреслюють наявність таких спроб звести агресії Російської Федерації проти України до конфлікту між православними Київського і Московського патріархатів.

У професійних найманців особливо виділяється тип ката «Садист». Цей тип є найнебезпечнішим серед катів. До цього типу потрапляють люди за власним бажанням, більш того, деякі з них до зони ведення бойових дій потрапили саме з метою стати катами, для реалізації своїх хворобливих фантазій. Найчастіше особи цього типу знущаються над полоненими не поспішаючи, «смакуючи» свою перевагу над беззахисними, а часом і пораненими людьми, виколують їм очі, відрізають вуха, гвалтують і каструють.

Таким чином, проведене дослідження дозволяє визначити та охарактеризувати основні психологічні типи командирів НЗФ які утримують українських військовополонених у зоні проведення операції об'єднаних сил та виокремити типи катів, які з ними співпрацюють:

Для військових підрозділів збройних сил Російської Федерації, які утримують українських військовополонених у зоні проведення операції об'єднаних сил характерні такі типи: «Вікінг», «Зомбі» та «Робін Гуд», а також основні типи катів, яких використовують ці командири. Катами у «Вікінга» стають особи, які компенсують свою некомпетентність в бою виконанням «брудної» роботи: «Боягуз» та/або «Профі». З «Зомбі» «охоче» взаємодіє тип ката «Профі». «Робін Гуд» не тримає в своєму підрозділі катів, але допускає прояви спонтанних розправ над полоненими, як актів відплати. В таких підрозділах проявляється такий тип ката, як «Месник».

Серед психологічних типів ватажків бандформувань, які утримують українських військовополонених у зоні проведення операції об'єднаних сил, виділяються: «Джокер» і «Весільний генерал». Джокер» найчастіше користуються послугами катів типу «Садист», для яких головною метою є самоствердження за рахунок безпорадних полонених і демонстрація своєї зверхності, а також катів типу «Боягуз», це військовополонені, які не витримали знущань і катувань та погодилися на роль ката для своїх товаришів, складають основний кістяк ката типу.

Для середовища найманців найбільш характерним типом польового командира є «Рембо», це професіонал з бойовим досвідом, рішучий і жорстокий та «Інквізітор», який, як правило, має яскраво виражену релігійну спрямованість. У професійних найманців особливо виділяється тип ката «Садист». Цей тип є найнебезпечнішим серед катів.

6. ВПРОВАДЖЕННЯ СКЛАДОВИХ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В ДІЯЛЬНІСТЬ СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ (ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВЕ СПІВРОБІТНИЦТВО, ІНФОРМАЦІЙНІ ТА ПСИХОЛОГІЧНІ ОПЕРАЦІЇ ТОЩО)

S. Yevseiev, Head of cybersecurity and information technology at the Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

O. Korol, Associate Professor, Department of Cyber Security and Information Technology, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

O. Tsyhanenko, Postgraduate student, Department of Cyber Security and Information Technology, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

2FA ON HYBRID CRYPTO CODE CONSTRUCTIONS ON DAMAGED CODES

Automated banking systems (ABS) are increasingly using the global Internet (GIS) and its main portal - mobile communications to provide the full range of financial services, electronic document management, and administrative functions. One of the main components of security when using different technologies and gadgets is electronic authentication (EA) - a procedure that confirms the authenticity of the source of the message. The main mechanisms for electronic authentication are mechanisms based on symmetric and asymmetric encryption, electronic digital signatures (in the mechanisms of PKI technologies (X.509 standard), IPsec, PGP, S/MIME certificates), MDC and MAC code generation procedures [1]. A special place among the mechanisms of EA are two-factor authentication methods based on various smart cards, USB keys, OTP passwords [1]. Methods of protection based on multifactor authentication methods are now entrusted to a large number of foreign companies, including high-tech organizations, financial and insurance sectors of the market, large banking institutions and public sector enterprises, independent expert organizations, research firms.

The trend of consumerization in ABS leads to the fact that users need to use different types of devices to access resources of financial services of ABS – a fixed or mobile computer, tablet or smartphone is used [2, 3]. One-time password technology (OTP) can help implement a strong two-factor authentication, and will not require significant implementation and support costs [9]. OTP is virtually invulnerable to attacking network packet analysis, and additionally requires the user to enter a PIN, which is an additional factor of

authentication [2]. Thus, two-factor authentication of the user in the system is formed on the basis of owning something (Authentication by Ownership) or on the basis of knowledge of something (Authentication by Knowledge) [2].

The downside of using OTP passwords is the ability to “intercept” an attacker’s text (SMS) with one part of the token. Attackers can compromise your two-factor authentication based on the text in several ways: based on social engineering techniques (message forwarding through the provider), intercept messages using the International Mobile Subscriber Identity (IMSI), use of shortcomings in protocols that allow Operators to exchange data between networks. For this reason, the National Institute of Standards and Technology (NIST) is ready to prohibit the use of two-factor authentication codes based on OTP passwords for services that connect to public IT systems. Thus, there is a contradiction between the use of OTP passwords in the protocols of two-factor authentication and security in the transmission of its individual factors.

The purpose of the work is to analyze the main threats to the use of OTP passwords, to consider the basics of building multi-channel cryptography systems on defective codes, to provide a formal description of mathematical models of hybrid crypto-code constructs (HCCC) on defective codes (HCCDC), and to develop encryption / decryption algorithms in the proposed HCCC.

To achieve the goal, consider the following tasks:

- Analysis of the main threats of using OTP passwords;
- consideration of the basics of construction and ways of using multi-channel cryptography systems on defective codes;
- a formal description of mathematical models of hybrid crypto-code constructions on defective codes based on the modified McEliece and Niederreiter crypto-code systems (MCS) on elliptic codes;
- development of practical algorithms for data encryption and decryption at the Niederreiter-McEliece HCCC.

Basic principles of constructing cryptosystems on defective codes. In [4], theoretical and practical bases of construction of defective codes are considered. By flawed text is understood the text obtained by further deformation of non-redundant codes of letters. Thus, a necessary and sufficient condition for the loss of text with loss of meaning is the shortening of the lengths of the code symbols of the text beyond their redundancy. As a consequence, the defective text has a length shorter than the length of the source text, and there is no sense in the source text [4]. The theoretical basis for the construction of defective texts is to remove the ordering of the symbols of the source text and, as a consequence, to reduce the redundancy of the language symbols in the flawed text.

In this case, the amount of information expressing this ordering will be equal to the decrease of the entropy of the text in comparison with the maximum possible entropy value corresponding to the lack of ordering in the text in general, i.e. Equiprobably appearance of any letter after any previous letter. The methods of computing information proposed by K. Shannon allow us to determine the ratio of the amount of predictable information (formed according to certain rules) and the amount of that unexpected information that cannot be predicted in advance. Redundancy of the text is calculated by the formula

$$B(M) = B_A L_0 = \left(\log N - \frac{H(M)}{L_0} \right) \times L_0,$$

where M – original text; B – language redundancy ($B = R - r$, R – absolute entropy of a language ($R = \log N$, N – alphabet power, r – language entropy per character, $r = H(M)/L$, L – length of the M message in the language symbols); $H(M)$ – entropy (uncertainty) of message;

L_0 – the length of the message M in the symbols of the language with meaning; B_A – redundancy of the language.

To obtain a defective text (FTC) and damage (DCH), the “ideal” compression method is used after completing the m cycles of the damage mechanism C_m [4].

The number of cycles required to reduce the length of the source text is:

$$m \gg \frac{\log n - B_A}{\log \eta},$$

where n – the power of representing the character of the source text; B_A – language redundancy;

η – the number of times the original text length in MV2 decreases at each step (some constant coefficient).

A quantitative measure of the effectiveness of damage is the degree of destruction of the meaning, equal to the difference in the entropies of the defective text and the source text at different lengths of the defective text:

$$d = H(FTC) - \sum_{i=1}^s H(M_i) p_i, \quad \sum_{i=1}^s p_i = 1, \quad s = \left\lceil \frac{L_0 - L_{FTC}}{L_{FTC}} \right\rceil,$$

where M_i – part of the source text corresponding to the i -th segment, p_i – its probability, L_0 – length M_i equal to the length L_{FTC} – flawed text, s – number of segments. For an ergodic source of source code characters:

$$d_{max} = \log L_{FTC} - H(M_i).$$

In Fig. 1 shows the structural diagram of one step of the universal mechanism of damage.

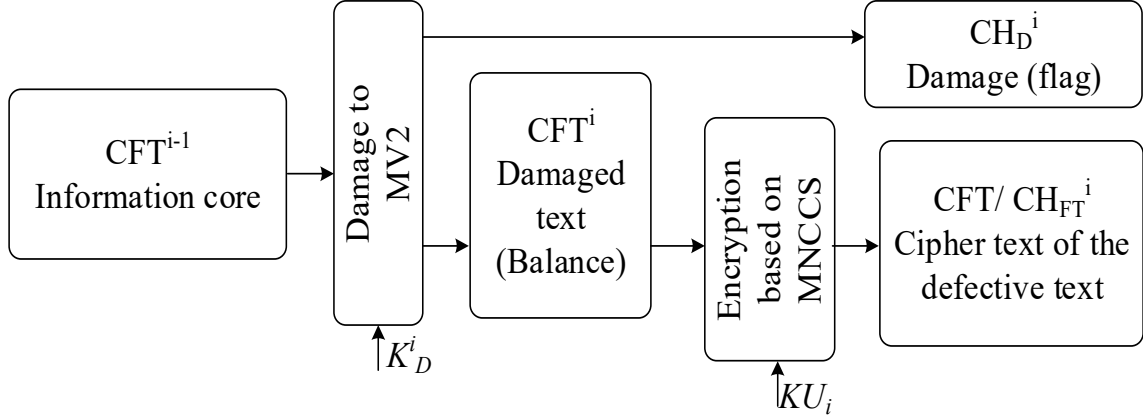

Fig. 1. Structural diagram of one step of the universal damage mechanism

Under *the information core* of some text is understood the flawed text of CFT, obtained by cyclic transformation of the universal damage mechanism C_m .

Universal damage mechanism C_m . Can be described [4]:

$$CFT / CH_{FT} = E_1(M, KU^{EC}),$$

$$CHD / CH_D = E_2(M, KU^{EC}),$$

where

$$M = E_{1,2}^{-1}(CFT / CH_{FT}, CHD / CH_D, KU^{EC}),$$

$$CFT / CH_{FT} = CFT / CH_{FT}^i, \dots, CFT / CH_{FT}^m,$$

$$KU^{EC} = \varphi(K_D^i, \dots, K_D^m, KU_1^{EC}, \dots, KU_m^{EC}),$$

$$CHD / CH_D = CHD / CH_D^i, \dots, CHD / CH_D^m$$

Thus, as a result we have two ciphertexts (damage (CH_D) And flawed text (FTC)), Each of which has no meaning either in the source code alphabet or in the alphabet of the ciphertext. Actually, the ciphertext of the original message (M) Is represented in the form of a set of two defective ciphertexts, each of which cannot individually restore the original text. To restore the original sequence, there is no need to know the intermediate faulty sequences. It is necessary to know only the last flawed sequence (the last flawed text after all the cycles) and all the damages with the rules for their application.

Evaluation of the cryptographic strength of the proposed GKKK on the defective codes. To assess the strength of the crypticity, we use the entropy method of evaluating the cryptostability proposed in [1], and the structural

diagram of the practical implementation proposed by the HCCC on the defective codes, shown in Fig. 2.

The proposed hybrid cryptosystem is comparable in stability with the second method of causing damage – damaging the cipher text considered in [4]. In this case, we have a set of defective ciphertexts and damages, and all of them individually do not correspond to the original meaningful text. With a complete set of defective ciphertexts and all damages, the unicity distance increases due to additional keys to damage to the ciphertext. Thus, additional encryption allows to obtain an increased uniqueness distance:

$$U_0 = \frac{H(H^{EC}) + H(X_N^{EC}) + H(P_N) + H(D_N) + \\ + H(G^{EC}) + H(X_{Mc}^{EC}) + H(P_{Mc}) + H(D_{Mc}) + \\ + \sum_{i=1}^m H((K_{MV2_N}^i) + H(K_i)) + \sum_{i=1}^m H((K_{MV2_{Mc}}^i) + H(K_i))}{B \log |I|},$$

where U_0 – Uniqueness distance, $H^{EC}, X_N^{EC}, P_N, D_N$ – Personal key in the NJC Niederreiter, $G^{EC}, X_{Mc}^{EC}, P_{Mc}, D_{Mc}$ – Personal key in NJC McEliece, $K_{MV2_N}^i$ – Key in the NDC of the Niederreiter Committee on Damaged Codes, $K_{MV2_{Mc}}^i$ – Key in the McEliece GCS on defective codes, $|I|$ – Number of meaningful texts, B – Redundancy of source code, m – Number of damages.

Expression (1) makes it possible to estimate the stability of the proposed hybrid crypto-code constructions of McEliece and Niederreiter on defective codes.

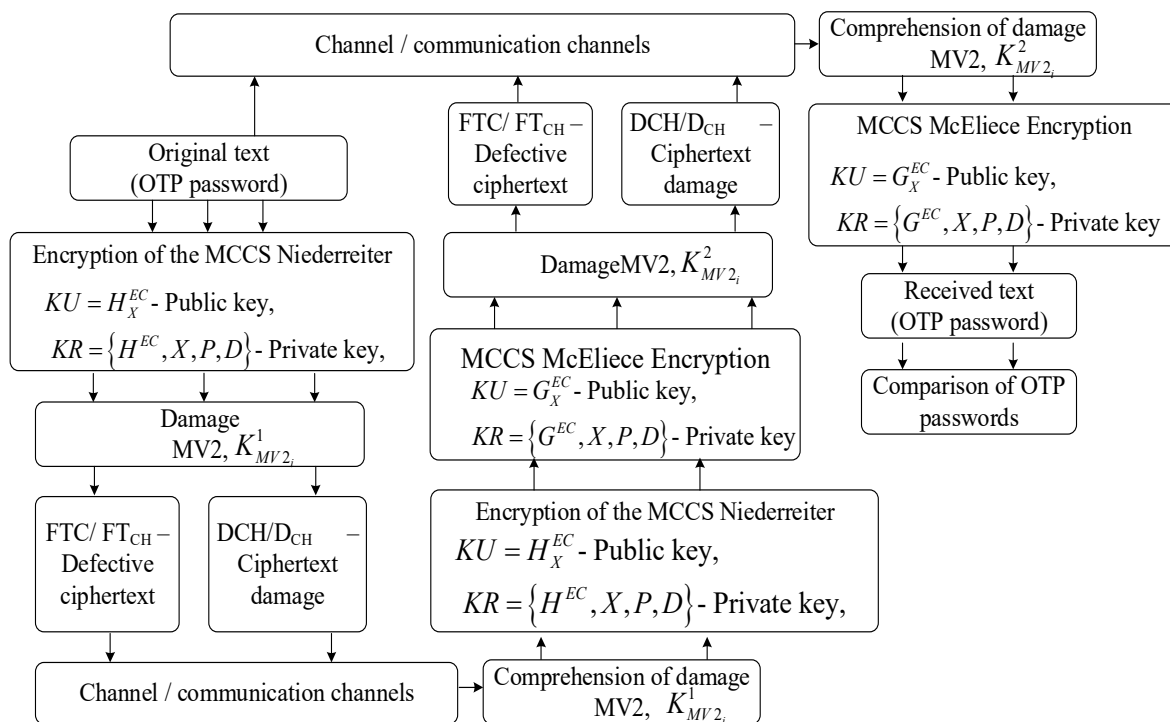

Fig. 2. Structural diagram of the practical implementation of HCCCDC

The developed scheme of multifactor authentication based on the Netherlands-McEliece CCMCK allows to eliminate a significant 2FA deficiency on the basis of SMS-providing confidentiality in the transmission of the OTP password via mobile communication channels. The conducted researches in the work confirm that their application provides speed at the level of application of symmetric crypto algorithms with BSF, provable cryptostability on the basis of the theoretic-complexity problem of decoding a random code (provided $10^{30} - 10^{35}$ Group operations), and reliability based on the use of a truncated algebraic geometric code (provided $P_{err} 10^{-9} - 10^{-12}$).

REFERENCES:

1. Hryshchuk R., Yevseiev, S. Shmatko A. Construction methodology of information security system of banking information in automated banking systems: monograph, 284 p., Vienna.: Premier Publishing s. r. o., 2018.
2. SHA-3 Derived Functions: cSHAKE, KMAC, TupleHash and ParallelHash // [Electronic resource] : - https://csrc.nist.gov/publications/.../800-185/sp800_185_draft.pdf.
3. Evseev S.P. Algorithm for Monitoring the Two-Factor Authentication Method Based on the Passwindow System. Evseev, Abdullaev V.G. / East European Journal of Advanced Technologies. - Kharkiv. - 2015. - Issue. 2/2 (74). - pp. 9 – 15.
4. Mishchenko V. A. , Vilansky Yu. V. Damage texts and multichannel cryptography. Minsk. Encyclopedic. 2007. 292 p.

ІНФОРМАЦІЙНА ВІЙНА В МЕРЕЖАХ ІНТЕРНЕТ, ЯК СКЛАДОВА ДИВЕРСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Сучасне суспільство все частіше називають інформаційним. Дійсно, сьогодні відбувається автоматизація та роботизація усіх сфер та галузей економіки та управління. Вважається, що інформаційне суспільство – найрозвиненіша людська цивілізація, яка виникає внаслідок інформаційно-комп'ютерної революції й базується на використанні інформаційних технологій, «інтелектуальних» комп'ютерах тощо. Інформація є на сьогодні найважливішим товаром. Інформатизація дає нові можливості для розвитку суспільства, але, на жаль, й висуває нові загрози.

Існує безліч визначень поняття «інформаційна війна». У зв'язку з цим доцільно розглянути найпопулярніші з них і виділити риси, притаманні усім тлумаченням цього явища.

Інформаційна війна – це:

- вплив на цивільне населення і (або) військовослужбовців іншої держави шляхом поширення певної інформації. Термін «інформаційно-психологічна війна» був запозичений зі словника військових кіл США. Переклад цього терміну («information and psychological warfare») англійською мовою може звучати і як «інформаційне протиборство», і як «інформаційна, психологічна війна».
- цілеспрямовані дії, початі для досягнення інформаційної переваги шляхом завдання шкоди інформації, інформаційним процесам та інформаційним системам противника при одночасному захисті власної інформації, інформаційних процесів та інформаційних систем;
- всеосяжна, цілісна стратегія, зумовлена всезростаючою значущістю й цінністю інформації у питаннях командування, управління, політики, економіки та суспільного життя;
- збирання компромату на конкурентів і його планомірне використання;
- нова форма боротьби сторін, у якій використовуються спеціальні способи та засоби, що впливають на інформаційне середовище супротивника й захищають власну в інтересах досягнення стратегічних цілей війни.

Мета інформаційної війни – послабити моральні та матеріальні сили супротивника або конкурента й посилити власні.

Будь-який вплив на людей проходить через «зв'язки з громадськістю». Поняття «зв'язки з громадськістю» багатогранне і має безліч тлумачень.

О.М. Чумиков у роботі «Зв'язки з громадськістю» подає таке визначення: «Паблік рилейшнз – це особлива функція управління, яка сприяє встановленню й підтриманню спілкування, взаєморозуміння і співпраці між організацією та громадськістю, вирішення різних проблем і завдань; допомагає керівництву організації бути інформованим про громадську думку і вчасно реагувати на неї, бути готовим до будь-яких змін і використовувати їх найефективніше; визначати головне завдання суспільства – служити інтересам громадськості – й робить на ній особливий наголос ...» і т.д.

Цікаве так само визначення Сема Блека: «PR – це управлінська діяльність, спрямована на встановлення взаємовигідних гармонійних відносин між організацією та громадськістю, від якої залежить успіх функціонування цієї організації».

Ключові компоненти зв'язків з громадськістю:

- Інформація, сформульована як ПР-повідомлення.
- Цільова аудиторія, для якої призначена інформація.
- Зворотний зв'язок з цільовою аудиторією.
- Спрямованість на досягнення взаємної користі для компанії та громадськості.
- Певні канали комунікації з цільовою аудиторією.

Виникнення Інтернету (1957 р. – прототип, 1991 р. - глобалізація) надало поняттю «соціальна мережа» нового значення та відкрило перед людством великі перспективи. Узагальнюючи інформаційно-комунікаційні здобутки ХХ-ХХІ ст., в плані розвитку інформаційних війн визначаємо наступні характерні ознаки.

Базовий інформаційний процес у цей період та наш час відбувався шляхом створення (дослідження навколишнього світу суспільних процесів, наукового пізнання та перетворення умов зовнішнього середовища), фіксації (наука, мистецтво, архітектура, реклама, писемність) та передання (мовлення, медіа, мистецтво, реклама, писемність) інформації.

Головними інформаційними носіями для людини сьогодні є цифрові пристрої, друковані книжки, офіційна документація, персональні листи – на основі паперу, твори мистецтва – віртуальні площини, папір, тканина та інші, характерні ще минулим епохам.

Основними типовими прикладами інформаційних війн цього періоду можна вважати цифрові віртуальні конфлікти та реальні інформаційної психологічні операції. Вони супроводжують військові конфлікти, політичні та економічні процеси.

Виробництво контенту стає чи не найголовнішою функцією суспільства, що забезпечує необхідними матеріалами економічні процеси, мистецтво, військову справу, державне управління, науку, релігію тощо. Створенням, накопиченням та поширенням інформації займаються практично всі, хто бере участь у соціальних процесах.

Фабриками контенту стають наукові центри, військові структури, навчальні заклади, адміністративні структури, безпосередньо медіа.

Основою будь-якого інформаційного протистояння є інформаційний процес, що визначається як діяльність із створення, накопичення, зберігання, пошуку та розповсюдження відомостей або даних певного тематичного характеру.

Базовими поняттями для вивчення сучасних мережевих інформаційних протистоянь є інформація та комунікація, які формують основу всього того, що в подальшому розглядається як інформаційна війна. Інформацію розуміють як відомості або дані про навколишнє середовище, що оточує людину. А комунікація - це процес передання або обміну інформацією.

Базовою методологічною основою сучасних інформаційних протистоянь є маніпуляція — засіб психологічного впливу, що застосовується задля прихованого проникнення в психіку жертв із метою занесення цілей, бажань, намірів, відносин або установок маніпулятора. Фактично це приховане управління людмита їх поведінкою.

Здобутком XX ст. стало народження нового формату інформаційно-комунікаційних протистоянь, який отримав назву кібервійна. Останню розуміють як боротьбу сторін на рівні програмного забезпечення шляхом видобування закритої інформації та виведення з ладу програмно-апаратних засобів противника з метою отримання суттєвих переваг у економічних, політичних та військових протистояннях.

Головними діючими особами в такій війні є спеціальні фахівці: хакери (особи, що видобувають інформацію) та кракери (особи, які псують програмно-апаратні засоби).

Провідне значення в теорії, методології та методиці ведення сучасних інформаційних війн посідає поняття гібридна війна. Таку війну розуміють, як: засіб протистояння, який поєднує в собі комплекс різноманітних інструментів політичного, економічного, військового та ідеологічного

характеру. Іноді для визначення цього явища застосовують такий термін, як: асиметрична війна. Це визначення підкреслює та визначає нетрадиційний специфічний креативний характер протистояння, що відбувається за допомогою нестандартних комбінованих стратегії та тактики ведення конфлікту. Під час такої війни ресурси та характер дій противників відрізняються один від одного. Головна мета – шляхом певної концентрації компенсувати недостатність ресурсів і можливостей однієї із сторін або отримання суттєвої переваги по конкретному напрямку в рамках конфлікту.

Таким чином, інформаційна зброя може служити ефективним засобом знищення, зміни або розкрадання інформаційних масивів, здобування з них необхідної інформації після подолання систем захисту, обмеження або заборони доступу до них законних користувачів, дезорганізації роботи технічних засобів, виведення з ладу телекомунікаційних мереж, комп'ютерних мереж, усього високотехнологічного забезпечення життєдіяльності суспільства і функціонування державних структур.

Головним завданням інформаційної зброї є, за яскравим висловом М.А. Булгакова, «розруха в головах», яка небезпечніша за розруху в економіці, тому що втрата національних, духовних цінностей призводить до виродження народу й краху суспільства. Об'єктами інформаційної зброї є психіка і свідомість населення, інформаційно-технічні системи, інформаційні ресурси.

Якщо ми правильно усвідомлюємо специфіку інформаційного співтовариства в контексті загострення глобальних проблем, то ми вже сьогодні повинні рухатися тим шляхом, що веде до нейтралізації грізного потенціалу інформаційних воєн і цивілізаційних катастроф, що виникає й накопичується в процесі стихійного розвитку. Разом з тим усі ми свідомо повинні працювати над створенням адекватних механізмів, які обмежують сфери дії насильства, з одного боку, і розширювальних полюсів толерантності – з іншого.

Заруба О.Г., доцент СК № 10 Національної академії Служби безпеки України, кандидат військових наук, доцент

ПРО НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ В СЛУЖБІ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Річною національною програмою під егідою Комісії Україна - НАТО на 2019 рік [1] передбачалося в рамках реалізації Цілі 1.2.2. *Національна система стратегічних комунікацій*: створення відомчої та урядової/міжвідомчої системи стратегічних комунікацій; розбудова спроможностей зі стратегічних комунікацій у сфері національної безпеки і оборони; розроблення та реалізація національної стратегії України у сфері стратегічних комунікацій; розроблення системи підготовки фахівців у сфері стратегічних комунікацій. У рамках реалізації Цілі 2.13.1. *Підвищення ефективності реалізації державної політики у сфері національної безпеки України, управління та організації діяльності Служби безпеки України* (далі – СБУ) передбачалося до кінця 2020 р. реалізація реформ відповідно до затверджених концептуальних документів та інших нормативно-правових актів, удосконалення законодавства з питань діяльності Служби безпеки України.

Сьогодні варто констатувати, що плани реформування СБУ на 2020 рік не реалізовані. Законопроект, що передбачає реформування СБУ, внесений до Верховної Ради України Президентом України 10 березня цього року, зазнав чергової порції критики з боку Євросоюзу [2]. Відповідно, структури системи стратегічних комунікацій в СБУ не створені і не функціонують. Проте, проекти їх створення вже неодноразово обговорювалися, а практичні заходи із підготовки фахівців в системі страткому в СБУ втілені вже давно. Так само запропоновані низка спільних проектів щодо їх підготовки у взаємодії із фахівцями НАТО та Євросоюзу.

Чому ж ми спостерігаємо значний розрив між результатами діяльності навчальних структур майбутньої системи страткому і невдачами у комунікації офіційних структур, що займаються реформуванням СБУ, із ключовими стейкхолдерами цього процесу? Які результати підготовки майбутніх фахівців зі страткому в СБУ? Яким чином отриманий досвід допоможе реформуванню СБУ? Яким має бути майбутній обрис і діяльність структур страткому в СБУ? Тези цієї доповіді – це спроба дати відповіді на означені питання і сприяти ефективному реформуванню СБУ в аспекті стратегічних комунікацій.

Теза 1. В СБУ необхідно створити орган, який би опікувався стратегічними комунікаціями.

Логічність створення такого органу впливає із цілей та завдань, закладених у Дорожній карті партнерства у сфері стратегічних комунікацій між Радою національної безпеки і оборони України та Міжнародним секретаріатом НАТО від 2015 р [3]. На сьогодні кілька функціональних підрозділів Центрального управління СБУ відповідають за стратегічні комунікації: управління взаємодії із засобами масової інформації та громадськістю, прес-центр, центр міжнародного співробітництва. Крім вказаних підрозділів окремі функції, часто досить важливі, виконують департаменти: захисту національної державності, інформаційно-аналітичного забезпечення, контррозвідки та інші. Створення органу, який би «оркестрував» всі функції стратегічних комунікацій дозволило б впорядкувати єдиний комунікаційний простір СБУ та комунікувати в рамках єдиних наративів. Сучасний етап розвитку СБУ, коли в найближчий час відбудеться її глибока трансформація і реформування є сприятливим для його створення. Ідеї створення Центру стратегічних комунікацій (чи органу з іншою назвою) вже досить давно обговорюються в СБУ на різних рівнях, як і моделі його функціонування.

Теза 2. В СБУ вже створена дієва система підготовки фахівців зі страткому.

Протягом 2016-2019 років в Національній академії СБУ діяльність за напрямом стратегічних комунікацій здійснювалася за чотирма напрямками: започаткування та проведення постійно діючих курсів (тренінгів) із підготовки фахівців органів державної влади та сектору безпеки і оборони України у сфері стратегічних комунікацій; узагальнення та аналіз практичного досвіду протидії агресії РФ на Сході України; наукове обґрунтування поняття та створення теорії стратегічних комунікацій, а також розробка механізмів застосування страткому з метою протидії зовнішнім гібридним загрозам.

Унікальність курсів та їх принципова відмінність від подібних заходів в інших державних інституціях полягає у використанні під час їх проведення узагальненого практичного досвіду України з протидії агресії на Сході України, здійсненні цільової тренінгової підготовки, залученні до викладання на курсах найкращих профільних фахівців органів державної влади, інститутів сектору безпеки і оборони, закладів вищої освіти і наукових установ України, представників громадянського суспільства та волонтерських організацій, які мають практичний досвід у сфері протидії асиметричним викликам.

На сьогодні, участь у курсах беруть близько 30 тренерів, зокрема представники Верховної Ради України, Міністерства інформаційної політики України, керівний та особовий склад практичних підрозділів Служби безпеки України, Державної прикордонної служби України, Національного інституту стратегічних досліджень, Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Дипломатичної академії України імені Геннадія Удовенка при Міністерстві закордонних справ, Національної академії прокуратури України, Національної спілки письменників України, Інформаційно-консультативного жіночого центру, представники засобів масової інформації, блогери, волонтери, незалежні експерти тощо.

Науковим колективом фахівців зі стратегічних комунікацій було підготовлено до друку та видано низку видань, що мають як наукову, так і практичну цінність [4, 5, 6].

За результатами наукових досліджень, в межах Платформи Україна-НАТО, у 2018 році представниками НА СБ України було запропоновано проект «Міжвідомчої науково-тренінгової платформи «Стратегічні комунікації в гібридній війні» з вивчення досвіду протидії гібридній війні.

Метою проекту є:

1. Вдосконалення системи підготовки фахівців СБ України зі стратегічних комунікацій, яка проводиться на базі Національної академії Служби безпеки України, шляхом започаткування такої підготовки для працівників органів державної влади та інституцій сектору безпеки і оборони України.

2. Створення пулу науковців і практиків, основним завданням яких є вироблення сучасних методологій та технологій протидії гібридним загрозам, зокрема у сфері стратегічних комунікацій.

3. Наукове обґрунтування поняття стратегічних комунікацій та створення теоретичного підґрунтя для побудови державної системи стратегічних комунікацій України.

4. Розробка та видання навчально-наукового забезпечення освітнього процесу підготовки фахівців із стратегічних комунікацій.

Загалом можна стверджувати, що в НА СБУ створена школа підготовки фахівців зі страткому, досвід якої варто використати для майбутньої реформованої структури СБУ.

Теза 3. СБУ має нагальну потребу у створенні комунікаційної стратегії у рамках національних стратегічних наративів.

Відсутність чітко сформульованих наративів шкодить діяльності всіх складових сектора безпеки і оборони України. Так само цей факт є

актуальним для СБУ. Тривалий час концепція реформування СБУ була відсутньою в інформаційному просторі. Навіть на сьогодні, коли вже опублікований проект Закону про Службу безпеки України, у якому передбачено серед функцій СБУ «участь у забезпеченні загальнодержавної системи стратегічних комунікацій» [7], майбутній обрис структури СБУ та її діяльності не є остаточним. Відповідно, ні для сучасної СБУ, ні для реформованої структури наративи не створені. Такий стан справ дозволяє будь кому за наявності доступу до медіа-ресурсів нав'язувати суспільству думку про корумпованість служби, про те, що вона є «кошмаром для бізнесу і інвесторів», а затягування термінів реформування служби є свідомим бажанням корупціонерів зберегти «священну корову». Утверджується думка про те, що служба є «вотчиною» Грицака чи Баканова, чи іншого керівника, а не державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, який забезпечує державну безпеку України. Це є відвертим наративом деструктивного страткому, що працює на ворогів України.

Теза 4. Ефективна комунікація із зовнішніми стейкхолдерами та внутрішньою цільовою аудиторією СБУ є необхідною умовою успішного реформування.

Комунікації СБУ із всіма зацікавленими в реформуванні служби сторонами та внутрішньою цільовою аудиторією організована неефективно. Самі проекти реформування створюються «келійно», без спілкування як із внутрішньою аудиторією (співробітниками СБУ, членами їх сімей), так і з зовнішніми стейкхолдерами (організаціями громадянського суспільства, іншими інституціями сектору безпеки і оборони України, урядом, Верховною Радою України). Здається, що лише НАТО та Євросоюз можуть реально впливати на майбутній обрис СБУ, хоча їх бачення служби також не було враховане. Такий підхід невірний. У результаті кілька проектів реформування були відхилені. Традиційне для багатьох державних організацій «ігнорування» власних службовців, як внутрішньої цільової аудиторії для комунікацій є ще радянським спадком, коли окрема людина і весь колектив особливої цінності не мали. Такі традиції неприйнятні в умовах демократичної держави. Лише чесна розмова і обговорення майбутніх проектів із всіма зацікавленими сторонами процесу реформування може зробити його успішним.

Висновки: створення дієвої системи органів стратегічних комунікацій в СБУ та запровадження чітких принципів їх діяльності, опрацювання комунікаційної стратегії та чітких наративів служби; продовження підготовки фахівців страткому в Національній академії Служби безпеки

України та призначення їх на відповідні посади; налагодження дієвої, ефективної комунікації сприятиме успішному реформуванню СБУ та виконанню нею функцій, закладених у законодавчих актах.

Список використаних джерел:

1. Про Річну національну програму під егідою Комісії Україна - НАТО на 2019 рік: Указ Президента України; Програма, Заходи, План від 10 квіт. 2019 р. № 117/2019. *Верховна Рада України. Законодавство України* : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117/> 2019 (дата звернення: 20.03.2020).
2. ЄС розкритикував проєкт реформи СБУ: Баканов зберігає зайві повноваження. *Європейська правда* : веб-сайт. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2019/12/17/7104329/> (дата звернення: 20.03.2020).
3. Дорожня карта Партнерства у сфері стратегічних комунікацій між Радою національної безпеки і оборони України та Міжнародним секретаріатом НАТО. *Європейська правда* : веб-сайт. URL: http://mfa.gov.ua/mediafiles/sites/nato/files/Roadmap_Ukr.pdf/
4. Становлення і розвиток системи стратегічних комунікацій сектору безпеки і оборони України: монографія / Пилипчук В. Г. та ін. К. : ТОВ «Видавничий дім «АртЕк», 2018. 272 с.
5. Стратегічні комунікації в умовах гібридної війни: погляд від волонтера до науковця : монографія./ К.: НА СБ України, 2018. 518 с.
6. Стратегічні комунікації для фахівців сектору безпеки і оборони : практичний poradnik / Л.Ф. Компанцева та ін. К : Нац. акад. СБУ, 2019. 212 с.
7. Проект Закону про Службу безпеки України. *Офіційний веб-портал Верховної Ради України*. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68170 (дата звернення: 22.03.2020).

Калачова В.В., співробітник Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Гриценко Л.А., співробітник Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

Грідіна В.В., співробітник Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

ШЛЯХИ СИНТЕЗУ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ СТРУКТУРИ ЛОГІСТИЧНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ ЦИВІЛЬНОГО ТА ВІЙСЬКОВОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Сучасні тенденції розвитку суспільства спираються на принципово нові методи і засоби проектування, організації й сумісного керування процесами різної спрямованості (виробничими, бізнес-процесами, військово-логістичними і т.ін.) на базі створення і постійного удосконалення інформаційних комп'ютерних технологій. Перспективним напрямком розвитку інформаційних технологій вважається розробка

моделей і методів багатокритеріального синтезу організаційних структур логістичних інформаційних систем (ЛІС).

ЛІС базуються на інтеграції функцій планування, контролю й управління виробництвом, фінансово-економічної діяльності та інформаційного обслуговування і створюються з метою координації матеріальних, фінансових та інформаційних потоків для отримання спільного ефекту від системи, що перевищує суму ефектів, отриманих від кожного компонента логістичної системи окремо, та мінімізації загальних витрат від неузгодженості функціонування окремих систем.

ЛІС притаманна організаційна, структурна і функціональна складність, а процес їх проектування характеризується значною тривалістю, високою трудомісткістю та значними фінансовими витратами. Допомогти у вирішенні цієї проблеми може єдина науково обґрунтована методологія і технологія багатокритеріального синтезу організаційної структури, пов'язана з розробкою методів, моделей та інтелектуальних процедур синтезу організаційної структури ЛІС.

В залежності від призначення ЛІС і вимог користувачів до певних характеристик системи за критерії ефективності процедури синтезу можуть прийматися вартість, продуктивність, надійність, живучість та інші показники. Таким чином, удосконалення існуючих методів, моделей та процедур багатокритеріального синтезу організаційної структури ЛІС дозволить значно підвищити ефективність проектувальних рішень, що приймаються у різних напрямках діяльності людини як в цивільній, так і в військовій сферах. Саме цьому питанню присвячене наукове дослідження проведене та висвітлене в цієї роботі її авторами.

Метою роботи стало удосконалювання існуючих методів, моделей і інтелектуальних процедур синтезу організаційної структури ЛІС, що базуються на використанні теоретико-множинного і теоретико-категорного підходів при математичному описі організаційної структури і концепції багатокритеріального оцінювання проектувальних рішень в умовах невизначеності та створення таким чином більш ефективних їх варіантів.

Для досягнення поставленої мети було удосконалено об'єктно-орієнтований математичний опис організаційної структури ЛІС і розширено можливості багатокритеріального шкального оцінювання якісних та кількісних показників в задачах прийняття проектувальних рішень. В дослідженні було здійснено аналіз існуючих концептуальних підходів до проектування, моделювання, ведення і оптимального керування ЛІС; удосконалено існуючі теоретико-множинні і теоретико-категорні підходи, а також методи математичного програмування для створення

математичного опису організаційної структури ЛІС; здійснено аналіз та удосконалення методів багатофакторного оцінювання альтернатив бізнес-проекту і багатокритеріального синтезу організаційної структури ЛІС за сукупністю техніко-економічних показників; проведено апробацію та тестування інструментарію синтезу організаційної структури ЛІС різного (цивільного та військового) призначення.

В процесі здійсненого авторами наукового дослідження було запропоновано шляхи удосконалення теоретико-категорно-графового методу для математичного опису організаційних структур ЛІС, котрий відрізняється від існуючого теоретико-множинного врахуванням топологічних особливостей і взаємозв'язків між компонентами системи, що розширює можливості раціонального машинного подання інформації про структуру ЛІС. Було удосконалено метод і математичну модель шкального оцінювання якісних та кількісних критеріїв і альтернатив рішень, що приймаються, завдяки використанню різних модифікацій розроблених процедур шкалювання, що значно розширило діапазон вимірювання і дозволило вирішувати задачі багатокритеріальної оптимізації при значно меншій кількості початкової інформації. Запропоновано модернізаційні ідеї щодо методу багатокритеріального синтезу ієрархічної організаційної структури ЛІС, котрий відрізняється від існуючих методів наявністю внутрішньої процедури експертного вибору доцільної кількості часткових критеріїв з сукупності припустимих, якими апроксимується глобальний критерій ефективності, все це зменшує обчислювальну складність і підвищує швидкодію методу побудови раціональної ієрархічної структури системи часткових критеріїв і альтернатив рішень, що приймаються. Також внесено пропозицію щодо шляхів удосконалення процедури оцінювання узгодженості рішень, що приймаються, завдяки урахуванню транзитивності елементів матриць попарних порівнянь, що дозволило виявляти суддівські неузгодженості і позбавлятися від них підвищенням рівня експертних знань або ротацією частини експертів.

Коломійцев О.В., професор кафедри Національного технічного університету «ХПІ», Заслужений винахідник України, доктор технічних наук, старший науковий співробітник

Власов А.В., старший науковий співробітник наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, кандидат технічних наук

Третяк Д.В., курсант 1 курсу ІПЮК для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,

АНАЛІЗ ЗАГРОЗ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ ХМАРНОГО СЕРЕДОВИЩА

В останні роки стала помітною тенденція збільшення частки використання інформаційних технологій в різних областях життєдіяльності. Сучасним підходом до проектування розподілених інформаційних систем є напрямок хмарних обчислень, який містить спеціалізований спектр технологій обробки інформації (даних), коли ресурси обчислювальної мережі надаються як Інтернет-сервіси в залежності від потреб користувачів. Специфіка хмарних обчислень полягає у тому, що ресурси хмари підтримуються динамічно, а його внутрішня структура залишається прихованою від користувачів. Висока надійність і доступність хмарних систем роблять їх перспективним варіантом реалізації розподілених інформаційних систем.

Як і будь-яка інша система, хмарна інфраструктура може опинитися під загрозою інформаційної безпеки. Основні види атак, що характерні для хмарних систем, можуть бути наступні:

- традиційні атаки на програмне забезпечення;
- атаки на клієнта;
- мережеві атаки;
- атаки на сервери хмари;
- поширення атак по мережі;
- атаки аутентифікації;
- DDoS-атаки – атака типу «відмова в обслуговуванні», що реалізується з метою паралізації роботи вузла мережі через велику кількість порожніх запитів до нього.

Джерелами загроз можуть виступати як зовнішні об'єкти, так і внутрішні (зловмисні інсайдери або зловживають повноваженнями користувачі).

Хмарна система має наступні вразливі точки:

1. Гіпервізор – це програма (апаратна схема), що розподіляє ресурси між віртуальними машинами. Втрата контролю над гіпервізором може привести до того, що ресурси клієнта будуть доступні стороннім особам;
2. Консоль/сервер управління. Атака на цей об'єкт може вивести з ладу всю хмарну інфраструктуру;
3. Віртуальна машина і додатки. Найбільш вразливий компонент, так як користувачі взаємодіють з ним безпосередньо. Реалізація загрози на віртуальній машині може привести до поширення негативних наслідків по ланцюжку на сервер управління та інші віртуальні машини;
4. Небезпечні інтерфейси і API. У разі використання користувачами шкідливих програм навмисно або випадково хмарна система, яка не має інструментів аналізу коду і додатків, може постраждати від виконання таких програм;
5. Уразливість аутентифікації, перехоплення трафіку або сервісів. Найчастіше дана проблема виникає через використання неякісних каналів зв'язку і відсутності належного шифрування передачі даних. Використання актуальних криптографічних алгоритмів дозволить усунути цю вразливість.

При оптимізації системи забезпечення інформаційної безпеки хмарних обчислень в першу чергу необхідно визначити, де і які механізми захисту будуть показувати найбільшу ефективність. Виходячи з цього, в доповіді розглянуто методику оптимізації системи захисту хмарних обчислень, що включає в себе наступні етапи:

- Визначається архітектура розподіленої системи, для якої здійснюється проектування інформаційної безпеки. На даному етапі проводиться збір інформації про архітектуру системи, кількості вузлів, які до неї входять і протоколах взаємодії між ними. Визначається взаємозв'язок між вузлами, виділяються класи вузлів, що містять подібні за своїм призначенням і функціоналу об'єкти;
- Визначаються обмеження, що накладаються як на систему в цілому (загальні обмеження – наприклад, максимальна вартість засобів захисту, час передачі даних між вузлами мережі), так і на кожен з класів вузлів окремо (локальні обмеження – наприклад, завантаження процесора, обсяг оперативної пам'яті, час завантаження операційної системи). Крім того, задається одиниця вимірювання кожного з обмежень;
- Проводиться формування списку загроз, які можуть бути реалізовані в цій системі. Для кожного з класів вузлів, що знаходяться в мережі, визначається ймовірність реалізації кожної загрози, що

розраховується, виходячи з середніх ймовірностей виникнення цієї загрози, характерних для галузі роботи підприємства, області його місцезнаходження і на конкретному типі вузлів. Крім того, для класів вузлів розраховується потенційний збиток, який може бути викликаний реалізацією загроз: він включає в себе збитки від втрати даних, від виходу обладнання з ладу і від часу простою, викликаного реалізацією загроз;

- Визначаються класи засобів захисту, з яких, в подальшому, буде проводитися вибір контрзаходів для розміщення на вузлах системи. Класи об'єднують в собі елементи, що володіють подібними функціями і націлені на вирішення подібних завдань. Прикладами таких класів є криптографічні засоби, VPN, засоби аутентифікації та ідентифікації. Визначається, чи знижують засоби захисту даного класу ймовірність виникнення загроз або потенційний збиток від реалізації загроз;

- Визначаються критерії, за якими будуть оцінюватися засоби захисту в кожному конкретному класі. В якості критеріїв повинні виступати характеристики, які будуть відображати якісні і кількісні показники контрзаходів та можуть бути виміряні з необхідною точністю;

- Визначаються взаємозв'язки між критеріями оцінки контрзаходів і значущості кожного критерію у протидії загрозам. Ця значимість може бути визначена в діапазоні від 0 до 1, де значення «0» показує, що показники засобів захисту за даним критерієм ніяк не впливають на здатність системи протистояти обраній загрозі, значення «1» – що показники за цим критерієм є вкрай важливими в розрізі протидії конкретній загрозі;

- Визначається ефективність, яку засоби захисту з кожного класу будуть показувати в залежності від їх розміщення на різних типах вузлів. Цей показник також оцінюється значенням в діапазоні від 0 до 1, де «0» демонструє, що контрзаходи даного класу або не можуть бути розміщені на конкретному типі вузлів, або будуть показувати на них нульову ефективність. «1», в свою чергу, означає, що на даному типі вузлів засоби захисту розглянутого класу будуть в повній мірі реалізовувати свої функції;

- На даному етапі визначається список механізмів забезпечення інформаційної безпеки (програмних і апаратних продуктів), що складають класи контрзаходів. Кожне засіб оцінюється за критеріями, які характеризують клас, до якого воно відноситься;

- Кожен з контрзаходів оцінюється щодо обмежень, що існують в системі. В даному випадку, обмеженням виступає своєрідний ресурс, а показником засобів інформаційної безпеки до нього – кількість витрат

цього ресурсу на установку контрзаходів;

– На заключному етапі, за допомогою математичної моделі, проводиться розрахунок оптимального варіанту розміщення засобів інформаційного захисту в розподілених хмарних системах на підставі введених відомостей про архітектуру мережі, класах контрзаходів і накладених на систему обмежень. Ключовий показник – максимальна ефективність захисту, яка визначається зниженням показника збитку системі та складається з показників ушкодження її елементів.

Корольов Р.В., доцент кафедри кібербезпеки та інформаційних технологій Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
Лапушинська А.А., Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

РОЗРОБКА МЕТОДІВ ВДОСКОНАЛЕННЯ КРИПТОПЕРЕТВОРЕНЬ В БЛОЧНО-СИМЕТРИЧНОМУ ШИФРІ ГОСТ 28147:2009

Вивчення результатів проведення операції об'єднаних сил (ООС) на сході України показують, що Російська Федерація використовує конфлікт на Донбасі як полігон для випробування свого сучасного озброєння та військової техніки. Країна агресор випробовує різноманітні комплекси радіотехнічної розвідки, які в реальних масштабах часу можуть перехоплювати та викривати інформацію, яка циркулює в телекомунікаційній мережі військового призначення. У зв'язку з цим підвищуються вимоги, що висувуються до засобів захисту інформації, яка потрібна для прихованого управління військами, тому Міністерство Оборони України проводить закупку сучасного обладнання компанії «Трител» для розгортання мережі спецзв'язку при здійсненні керівництва військами під час виконання ними завдань з відбиття агресії [1]. Прикладом такого обладнання є вироб B271 (шифр «Гном») – призначений для криптографічного захисту трафіку IP-мереж середнього рівня секретності.

Згідно технічних характеристик, шифратор Гном-Е (B271-E(PE)) в якості криптографічного алгоритму шифрування використовує ДСТУ ГОСТ 28147:2009 [2], який до 2015 року був національним стандартом шифрування.

Алгоритм ГОСТ 28147–2009 (ДСТУ ГОСТ 28147:2009) був стандартизований в 1989 році й уперше став офіційним стандартом захисту конфіденційної інформації, але специфікація шифру залишалася закритою.

В 1994 році стандарт був розсекречений, опублікований. Відмінною рисою алгоритму ГОСТ 28147–89 (ДСТУ ГОСТ 28147:2009) є використання в його структурі нефіксованих блоків заміни.

Довгий час вважалося, що якщо залишати S-блоки в секреті, то їх можна розглядати як додатковий ключ [3]. Однак в роботі [4] запропонований метод, застосування якого дозволяє досить просто відновити значення S-блоків, які використовуються для шифрування даних.

Метою дослідження є розробка методів вдосконалення криптоперетворень в алгоритмі блоково-симетричного шифрування ГОСТ 28147–89 (ДСТУ ГОСТ 28147:2009) за рахунок збільшення довжини підблоків з 32 біт до 64 біт, що дає змогу обробляти вхідні блоки довжиною 128 біт та збільшити ключову послідовність з 256 біт до 512 біт без суттєвих змін основних кроків алгоритму ГОСТ 28147–89 (ДСТУ ГОСТ 28147:2009). Схема основного кроку криптоперетворення алгоритму ГОСТ 28147–89 (ДСТУ ГОСТ 28147:2009) наведена на рис.1.

У випадку появи квантового комп'ютера, на якому може бути запущений квантовий алгоритм криптоаналізу Шора [5] та Гровера [6], певні математичні задачі можна розв'язувати навіть з поліноміальною складністю. Тому можуть виникнути загрози у інформаційній сфері відносно забезпечення криптографічної стійкості як для асиметричних криптоперетворень, так і для певних симетричних. Всі ці випадки вимагають збільшення довжини ключової послідовності в сучасних блочно-симетричних шифрах, та в ГОСТ 28147–89 (ДСТУ ГОСТ 28147:2009) у тому числі. Бажано використовувати симетричні криптосистеми з розмірами загальносистемних параметрів більше 256 біт які можна вважати стійкою до квантового криптоаналізу на основі алгоритму Гровера.

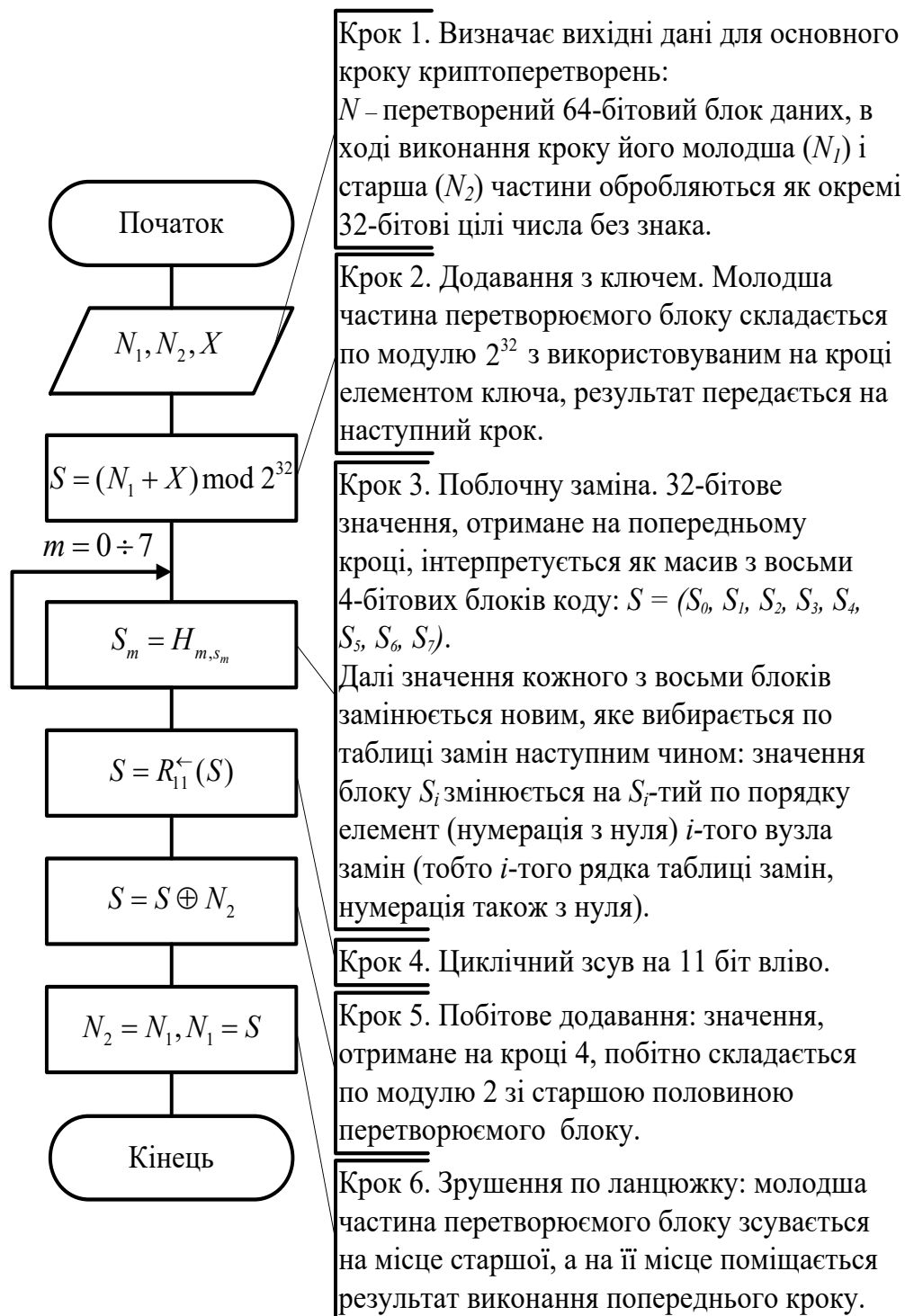

Рис. 1. Схема основного кроку криптоперетворення алгоритму ГОСТ 28147–89 (ДСТУ ГОСТ 28147:2009).

При проведенні конкурсу AES був запропонований алгоритм блокового шифрування DFC (Decorrelated Fast Cipher) розроблений в [7]. Алгоритм створений завдяки співробітництву двох організацій: телекомунікаційного гіганта France Telecom і вищого навчального закладу

Ecole Normale Supérieure (ENS). DFC – блоковий шифр з довжиною блоку 128 біт, що представляє 8-раундову мережу Фейстеля. Під час проведення шифрування використовується операція складання за модулем 2^{128} . Результати досліджень даного алгоритму дають змогу внести зміни в алгоритм основного кроку ГОСТ 28147–89 (ДСТУ ГОСТ 28147:2009) який подані на рис. 2 та рис.3.

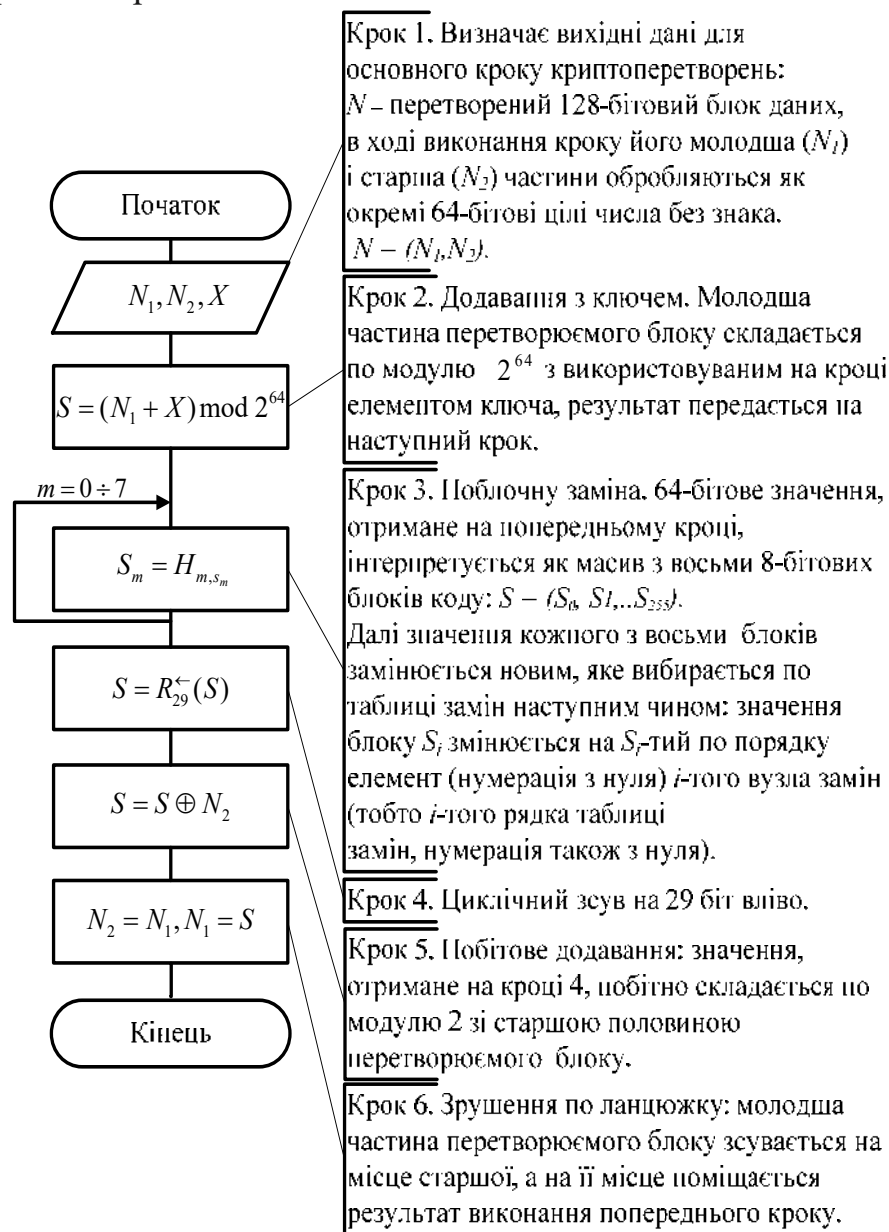

Рис. 2. Схема основного кроку криптоперетворення ГОСТ 28147–89 (ДСТУ ГОСТ 28147:2009) зі збільшеною довжиною S-блоку (варіант 1)

Запропоновані методи підвищення рівня криптостійкості в змінах основного кроку криптоперетворення ГОСТ 28147–89 (ДСТУ ГОСТ 28147:2009) дають змогу збільшити довжину ключової послідовності з 256

біт до 512 біт, не змінюючи основні кроки які використовуються в ГОСТ 28147–89, що значно ускладнює реалізацію проведення атаки грубої сили, та методи криптоаналізу.

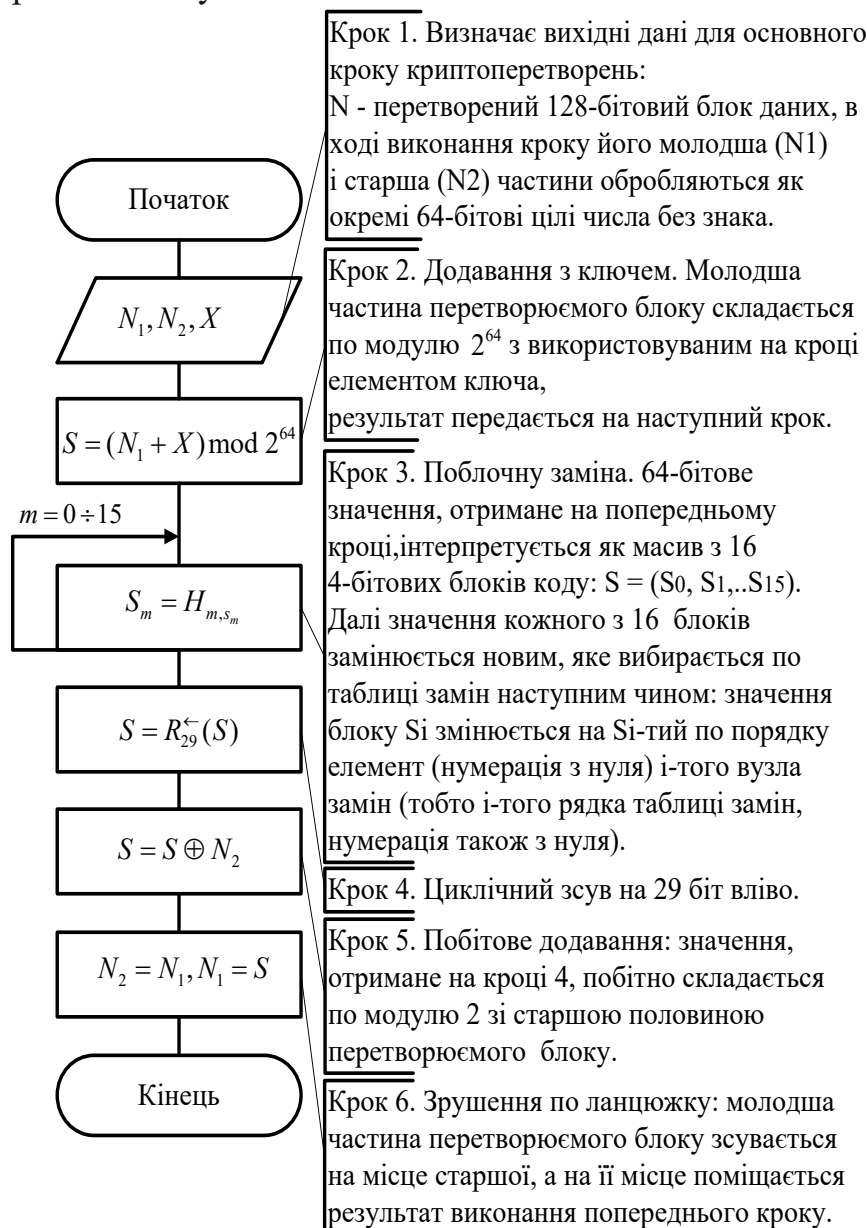

Рис. 3. Схема основного кроку криптоперетворення зі збільшеною кількістю S-блоків (варіант 2)

Список використаних джерел:

1. https://zik.ua/news/2014/08/01/minoborony_zamovylo_antyshpygunskoi_tehniky_mayzhe_na_4_mln_grn_511101.
2. <http://www.tritel.ua/index.php/ru/produksiya/sposobi-kzi/pelena-e2013-04-29-12-26-44/gnom-e2013-04-29-12-27-07/shifrator-s-integrirovannym-modulem-kommutatsii-detail>.
3. Бабенко Л.К., Ищуква Е.А. Анализ алгоритма ГОСТ 28147–89: поиск слабых блоков // Известия Южного федерального университета. Технические науки. 2014. № 2 (151). С. 129–138.
4. Saarinen M.-J. A Chosen Key Attack Against the Secret S-boxes of GOST (1998) (unpublished)

manuscript).

5. Shor P. W. Polynomial-Time Algorithms for Prime Factorization and Discrete Logarithms on a Quantum Computer [Text] / P. W. Shor // S IAM J. Comput. – 1997. – 26 (5). – P. 1484–1509.
6. Grover L. K. A fast quantum mechanics algorithm for database search [Text] / L. K. Grover // Proceeding of the 28th ACM Symposium on Theory of Computation, New York: ACM Press. – 1996. – P. 212–219.
7. On The Decorrelated Fast Cipher (DFC) and Its Theory? Lars R. Knudsen and Vincent Rijmen <https://www.esat.kuleuven.be/cosic/publications/article-367.pdf>.

Кротюк В.А., начальник кафедри психології та педагогіки, Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба
кандидат філософських наук, доцент

Панфілов О.Ю., професор кафедри філософії, Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, доктор філософських наук, професор

СУЧАСНІ ВИКЛИКИ І ЗАГРОЗИ НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

В умовах широкомасштабної інформаційно-сміслової агресії проти України з боку Росії нехтування питаннями інформаційної політики, що трансформувалися останніми роками в реальні загрози національній безпеці, може призвести до втрати повної суб'єктності держави у національному та міжнародному інформаційному полі.

Зазначимо ряд основних викликів, що наразі сформувалися у сфері масово-комунікаційних зв'язків українського суспільства:

– **порушуються права громадян щодо гарантування державою інформаційної безпеки.** Інформаційний простір держави, який має бути фактором суспільно-політичної стабільності, морально-психологічної рівноваги суспільства, перетворився натомість у загрозу національній безпеці. Тоді, як сусідні європейські держави створюють спеціальні інституції протидії ворожій російській пропаганді, в українському соціумі домінує небезпечний та шкідливий дискурс щодо «толерантності» та «мови ворожнечі» в умовах війни, нав'язуються стереотипи комунікативних відносин, абсолютно віддалених від українських реалій. Привнесення і насадження сенсів хаосу, зневіри, історичної безперспективності, чим цілеспрямовано займається більшість українських мас-медіа, – це руйнація державницьких основ.

– держава не забезпечує конституційні права громадян та задоволення їх інформаційних, евристичних, художньо-естетичних потреб. Агресивне наповнення національного інформаційного простору програмами розважального жанру виконує антисоціалізуючу функцію, деморалізує соціум, культивує примітивні естетичні потреби. Рівень інформаційно-пропагандистського впливу російських чинників обумовлений кризовим станом українського інформаційного простору. Це проявляється у цільовому витісненні українського складника в телерадіомовленні, падінні накладів українських друкованих видань, гальмуванні модернізації інформаційної сфери та привнесення в неї корупційних елементів, кінцевою метою чого було нищення національної телерадіоіндустрії, кіновиробництва та української видавничої справи. Українськість як історико-філософський феномен, неодмінний атрибут державності фактично виключена з гуманітарної політики держави.

– хронічна відсутність проукраїнської державної політики в інформаційній сфері та неспроможність існуючих державних інституцій адекватно реагувати на інформаційні загрози не забезпечують національні інформаційні інтереси, сприяють порушенню прав українців на одержання правдивої й достовірної інформації. Держава та її інституційні структури не мали останніми роками єдиної узгодженої стратегії розвитку інформаційної галузі, плану консолідованих дій та спільного бачення засобів реагування на інформаційні загрози й виклики. У 2018 році під гаслами втілення новітніх цифрових технологій телебачення відбулась заміна аналогового мовлення на цифрове, що призвело до втрати для 30% населення, в основному сільського, можливості приймати телевізійні програми з ефіру. У 2019 році Національна суспільна телерадіокомпанія, мотивуючи недостатністю коштів, припинила радіомовлення на середніх хвилях, основним користувачем якого було населення сільських районів. У січні 2020 року, за ініціативи медіагруп, які належать олігархам, заковано супутникове поширення провідних телевізійних каналів. Усе це призвело до звуження можливостей громадян на отримання повної, всебічної і достовірної інформації, створило ґрунт для подальшого проникнення і здійснення впливу російських пропагандистських мовників.

– незадовільне законодавче регулювання інформаційної сфери, що не враховує українські реалії. В умовах російської воєнної агресії Верховною Радою України ухвалено закони щодо роздержавлення ЗМІ, зокрема і про утворення суспільного мовлення. Згодом під благородними гаслами відбулося специфічне реформування державного телебачення та

радіомовлення, а правильніше їх демонтаж: остаточно зруйнована система роботи національних ЗМІ в особливий період, під час техногенних катастроф, надзвичайних ситуацій, воєнного стану. За доволі короткий період «модернізаційних» перетворень маємо вражаючі негативні результати – вчорашні потужні державні телерадіокомпанії зникають з інформаційного поля, на газетно-журнальному ринку витісняється україномовний сегмент. Суспільне мовлення абсолютно виключене з процесу інформаційної протидії російській агресії, в якій інформаційно-пропагандистський складник відіграє провідну роль

– **зомбування населення, домінування в національному інформаційному просторі небезпечних інформаційних символів.** Програмний продукт більшості потужних приватних телерадіокомпаній утверджує у суспільній свідомості тотальний негативізм, апатію, страх та маргіналізує аудиторію, виводячи громадян за межі активних соціальних процесів. Пропоновані інформаційні програми будуються за класичними маніпулятивними моделями, які нав'язують стереотипи безперспективності розвитку України. Під час так званої гібридної війни ми втрачаємо не лише території держави, а й найголовніше – людей, зомбованих проросійськими політичними силами, котрі активно захоплюють національний медіапростір та запроваджують у масову свідомість усталені стереотипи чужинських, світоглядних моделей поведінки. Бо після відповідного косметичного перелицювання, заміни брендів та імітації зміщення програмних акцентів – в українському інформаційному просторі й далі підступно панує «руський мір».

Привнесення в медійну сферу нефаховості, непродумана кадрова політика державних управлінців в інформаційній сфері призводить до зниження рівня професійності українських медіа, конкурентності національного інформаційного продукту, власне до деукраїнізації національного інформаційного простору, що загрожує національній безпеці.

Виходячи із означених проблем край необхідним є розроблення невідкладних заходів щодо захисту і забезпечення суверенності національного інформаційного простору, інформаційних прав і свобод українських громадян та суспільства в цілому, що передбачали би:

– розроблення національної комплексної програми гуманітарного розвитку, в якій інформаційній сфері відводилася б визначальна роль як засобу формування світоглядних позицій та збереження традиційних моральних імперативів та художньо-естетичних ідеалів;

– запровадження державної програми протидії зовнішнім інформаційним загрозам, яка гарантуватиме максимальне збереження та використання національного інформаційного ресурсу як фактора національної безпеки і передбачатиме, зокрема, створення потужної іномовної корпорації.

– створення системи контрпропагандистської роботи, яка передбачала б заходи освітньої та інформаційної діяльності, підготовку фахівців, здатних не лише адекватно оцінювати інформаційні ризики і оперативно реагувати на загрози, а й стратегічно формувати й утверджувати україноцентричні суспільні погляди, зокрема створення потужної іномовної корпорації;

– реформування державних органів влади, що займаються інформаційною політикою, в реальні інститути вироблення ефективних механізмів захисту національно інформаційного простору та формування медійного поля з акцентованими ціннісними орієнтирами українського світу:

– гарантування конституційних прав громадян, в тому числі через заходи протекціоністського характеру, на одержання суспільно-важливої інформації в будь-якому регіоні країни через усі можливі засоби комунікації;

– реформування системи суспільного мовлення в дієвий націєтворчий інститут в умовах трансформації суспільних відносин, фактор протидії російській інформаційній агресії.

– запровадження реального та змістовного діалогу між владою та інститутами громадянського суспільства, провідними науковцями, експертами, лідерами думок щодо проблем становлення і захисту демократичних свобод, реформування медійного простору, зокрема формування суспільного мовлення, захисту інформаційного суверенітету, збереження національної ідентичності.

Список використаних джерел:

1. Горбулін В.П. Інформаційні операції та безпека суспільства: загрози, протидія, моделювання: монографія / В.П. Горбулін, О.Г. Додонов, Д.В. Ланде. К.: Інтертехнологія, 2009. 164 с. Бібліогр.: с. 153-162. URL: <http://dwl.kiev.ua/art/gdl/gdl.pdf/>
2. Деркаченко Я.А. Соціальні мережі, як середовище для технологій маніпулятивного впливу. Сучасний захист інформації. Київ: Державний університет телекомунікацій. 2016. №1. С. 51-59. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/szi_2016_1_8
3. Лук'яненко В.В., Соболева С.М. Соціально-психологічні небезпеки сучасного інформаційного простору / В.В. Лук'яненко, С.М. Соболева / Науковий семінар Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба «Інформаційна агресія Російської Федерації проти України»: тези доповідей, 12 грудня 2019 року. – Х.: ХНУПС ім. І. Кожедуба, 2019. – 128 с.

Лукашенко М.І., курсант 1 курсу ІПЮК для Служби безпеки України
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

КІБЕРБЕЗПЕКА УКРАЇНИ В УМОВАХ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ

Останнім часом в межах кіберпростору України спостерігається збільшення кількості небезпечних дій, що спрямовані на завдання шкоди інтересам нашої держави. З огляду на те, що зазначені дії вчиняються через використання комп'ютерних систем та в кібернетичному просторі України, такі злочинні прояви можна назвати кібернетичною інтервенцією або кібернетичною війною.

Дійсно, інтервенція має місце, оскільки відбувається вчинення насильницьких посягань з боку інших суб'єктів на політичні, економічні, державні інтереси, шляхом втручання в процес функціонування їх учасників.

На сьогодні, прикладом поєднання на різних рівнях різноманітних комбінацій методів та форм негативного впливу, в межах якого лідируючим напрямом є саме кібернетичний та інформаційний вплив можна назвати гібридну війну Росії проти України.

В умовах проведення військових дій на Сході нашої держави, захист та належне функціонування кібернетичного простору є одним із пріоритетних завдань нашої держави [1].

Нажаль, спостерігається негативна тенденція щодо зростання обсягів матеріалів інформаційного характеру, котрі мають відверту антиукраїнську спрямованість та упереджене висвітлення майже всіх зовнішніх та внутрішніх процесів, що мають місце як на території України, так і за її участю на міжнародній арені.

Найбільш вразливими у кіберпросторі від періодичних кібератак стали приватні та державні компанії, і як свідчать факти, вони зовсім були не готові до них. Причиною цьому є відсутність в нашій державі на теперішній час ефективних механізмів та інструментів, метою яких будуть превентивні дії щодо можливих атак, а також протидія таким атакам.

Актуальним є дослідження кіберзагроз, що існують внаслідок розвитку інформаційного суспільства в умовах військової агресії з боку Російської Федерації. Але спочатку слід визначити що являє собою поняття кібербезпеки.

Так, серед науковців існують різні погляди на зазначене поняття. Деякі з них, під кібербезпекою пропонують розуміти стан захищеності важливих інтересів держави, суспільства та особи як від внутрішніх, так і

від зовнішніх загроз, що пов'язані із використанням ресурсів інформаційно – телекомунікаційних систем, так званого кіберпростору, за наявності якого забезпечуються гарантовані умови для реалізації державної інформаційної політики.

В свою чергу, відповідно до Стратегії кібербезпеки України, що затверджена Указом Президента України від 15.03.16 року № 96/2016, даний термін визначений як «стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави в кібернетичному просторі [2].

Головним завданням Стратегії кібернетичної безпеки України постає формування умов для безпечного існування кіберпростору держави, використання його в інтересах особи та суспільства. Даним документом також передбачається ряд заходів, що спрямовані на протидію кіберзагрозам, поглибленню міжнародної співпраці в зазначеній сфері, забезпечення захисту державних електронних інформаційних ресурсів та інфраструктури в інформаційній сфері.

Одним із заходів на виконання даної Стратегії стало створення Радою національної безпеки і оборони України Національного координаційного центру кібербезпеки, що функціонує як робочий орган Ради.

Є зрозумілим, що і до агресії з боку Російської Федерації в Україні спостерігалася велика кількість кіберзлочинів, коли під атаку хакерів потрапляли банки, інтернет – магазини, сайти різних політичних партій. Але наразі, з існуванням зовнішньої агресії та спровокованого нею внутрішнього збройного конфлікту, ця кількість, а також їх інтенсивність зросла у великих масштабах, та слід також зауважити, що наслідки таких злочинів призводять до необхідності витрачання значних коштів з державного бюджету.

Найбільш поширеним різновидом кіберзлочину сьогодні є кардінг – крадіжка грошей з банківських карток, електронних рахунків. Для вчинення таких злочинів, російськими спецслужбами залучаються як власні хакери, так і хакери з іноземних країн, метою цього є дестабілізація країн, які є ідейними супротивниками. Також, можна спостерігати високий рівень інтеграції хакерів з військовими організаціями, державними і приватними структурами, що спричинено наявністю різних інтересів та чималих коштів [3].

Ще одним прикладом кіберзлочину можна навести руйнівні кібератаки, які мали місце у 2014 році, і були спрямовані на комп'ютерні мережі Центральної виборчої комісії. Це відбулося за тиждень до виборів, однак на щастя, всі заходи щодо дискредитації результатів голосування, що готувалися російськими

спецслужбами, було вчасно нейтралізовано та відновлено роботу телекомунікаційного та серверного обладнання [4].

Отже, задля ефективної боротьби з кіберзлочинами в нашій державі, необхідним є розроблення належних та дієвих інструментів регулювання національної державної політики у відповідній сфері, посилення кібернетичного захисту об'єктів, що перебувають в районі проведення воєнних дій на сході країни, та які віднесені до критичної інформаційної інфраструктури. Необхідним заходом також є проведення повного та широкомасштабного моніторингу кібернетичного простору, з метою своєчасного виявлення та оперативної нейтралізації кібернетичних загроз.

Список використаних джерел:

1. Лук'янчук Р.В. Державна політика у сфері забезпечення кібернетичної безпеки в умовах проведення антитерористичної операції / Р.В. Лук'янчук // Вісник НАДУ : зб. наук. праць. – 2015. – Вип. 3. – С. 110-116.
2. Стратегія кібербезпеки України: затверджена Указом Президента України від 15 березня 2016 року № 96/2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/96/2016#n2>.
3. Грицюк Ю.І. Кіберінтервенція та кібербезпека України: проблеми та перспективи їх подолання. Науковий вісник НЛТУ України. 2016. Вип. 26.8. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nltu.edu.ua/nv/Archive/2016/26_8/52.pdf.
4. Інформаційна та кібербезпека в сучасному світі: досвід СБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ua-news.liga.net/politics/opinion/informatsiyna-ta-kiberbezpeka-v-suchasnomu-sviti-dosvid-sbu>.

Меленті Є.О., завідувач СК № 2 ІПЮК для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, кандидат технічних наук

Карлов В.Д., завідувач кафедри Харківського Національного університету повітряних Сил імені Івана Кожедуба, заслужений діяч науки і техніки України, доктор технічних наук, професор

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ КОНФІДЕНЦІЙНОЇ ІНФОРМАЦІЇ ВІСЬКОВОСЛУЖБОВЦІ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Інтенсивна діджиталізація сучасного суспільства активно впливає на політичну, економічну й суспільну стабільність держави. Глобальна мережа стала невід'ємною складовою нашого життя. Сьогодні не можливо уявити повсякденне життя людини без використання глобальної мережі Інтернет, використання месенджерів, інформаційних технологій. Активне впровадження інформаційно-телекомунікаційних систем в повсякденну

діяльність охопило майже всі сфери державного управління, надання соціальних послуг, фінансових операцій, медичного обслуговування та медійного контенту. Таким чином, в мережі Інтернет здійснюється збір, обробка, зберігання та цифрової інформації великих об'ємів. Проте поміж переваг створюються й передумови до збільшення кількості кіберінцидентів, які становлять загрозу безпеці систем електронних комунікацій, систем управління технологічними процесами, зростає імовірність порушення штатного режиму функціонування об'єктів критичної інформаційної інфраструктури.

Як визначено в [1], кібербезпека - захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави під час використання кіберпростору. Саме тому, Концепцією розвитку сектору безпеки і оборони України [2] визначено, що забезпечення інформаційної та кібербезпеки належать переліку основних завдань сектору безпеки і оборони. З огляду на це, проведення іншою державою проти України спеціальних інформаційних операцій, спрямованих на підрив обороноздатності, деморалізацію особового складу Збройних Сил України та інших військових формувань є цілком реальною загрозою.

Враховуючи вище зазначене, в умовах активної розвідувально-підривної діяльності спеціальних служб іноземних держав проти України постає питання з захисту персональних даних військовослужбовців і співробітників сектору безпеки та оборони, підвищення рівня підготовки зазначеної категорії осіб щодо кіберзахисту своєї персональної інформації. Користування месенджерами, соціальними мережами дає можливість сформувати певний психологічний портрет зацікавленої особи. Звичайно, якщо люди певної категорії (військовослужбовці) потрапляють в поле зору іноземних спецслужб, то буде логічним припустити, що в першу чергу за допомогою спеціального програмного забезпечення буде проаналізовано історію відвіданих сайтів, перегляд запам'ятованих паролів, адрес, завантажень та закладок.

Таким чином в доповіді представлено класифікацію кібератак, які здійснюються по відношенню до засобів електронних комунікацій (персональних комп'ютерів, ноутбуків, смартфонів). З метою збереження цілісності, конфіденційності й доступності персональної інформації співробітник має дотримуватись певних заходів безпеки при роботі з власними персональними даними. Наведено способи проникнення кіберзлочинця в мережі до персональних даних й наслідки таких зловмисних дій [3]. В роботі наведені практичні поради щодо захисту засобів електронних комунікацій, створенню надійних паролів, особливості

використання бездротової мережі WiFi. Надано практичні рекомендації щодо надійного збереження даних, створення резервних копій та безповоротного їх видалення, очищення історії пошуку в пошукових системах.

З урахуванням того, що людина стає все більш вразлива, коли працює в Інтернеті, знання способів, як можна себе убезпечити від кіберзлочинців, є вкрай необхідними для представників сектору безпеки і оборони. На нашу думку, доцільно при перегляді стандартів вищої освіти для підготовки таких фахівців врахувати необхідність володіння знаннями й практичними навичками з основ кібербезпеки.

Список використаних джерел:

1. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05 жовтня 2017 р. 2163-VIII / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19> (дата звернення: 09.04.2020).
2. Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України: Указ Президента України від 14 березня 2016 року № 92/2016. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/n0002525-16> (дата звернення: 09.04.2020).
3. Академия Cisco. Введение в кибербезопасность. Дистанційний навчальний курс, URL: <http://685059869.netacad.com/courses/974895>

Милов А.В., Профессор кафедры кибербезопасности и информационных технологий Харьковского национального экономического университета имени С. Кузнецца, кандидат технических наук, профессор
Юрченко А.А.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДЕРЕВЬЕВ РЕШЕНИЙ ДЛЯ ОБНАРУЖЕНИЯ ВТОРЖЕНИЙ

Аннотация

По мере того, как киберугрозы становятся все сложнее, защитники сетей должны использовать все средства в арсенале защиты. Методы интеллектуального анализа данных, такие как анализ деревьев решений, предлагают полуавтоматический подход для обнаружения угроз противника. Используя этот процесс, группа безопасности может собирать данные, создавать модель дерева решений и включать логику модели в сигнатуры Snort, правила брандмауэра и созданные пользователем сценарии обнаружения.

1 Введение

По мере увеличения объема и сложности компьютерных сетевых атак становится все труднее обнаружить и противостоять вторжениям в интересующую сеть. Гибридные угрозы являются проблемой как для корпораций, так и для национальных государств, киберпреступники продолжают использовать более изощренные методы для незаконного получения доступа к системам, внедряют новые и более сложные сетевые технологии. Все эти факторы значительно затрудняют задачу защиты сети, а тенденции демонстрируют возрастание со временем отмеченных трудностей.

Для борьбы с этими проблемами требуются различные инструменты и методы для обнаружения атак и защиты от них. Деревья решений, техника из области интеллектуального анализа данных, могут помочь в решении этой задачи. Деревья решений обеспечивают понимание проблемы выявления вредоносной активности и могут помочь в создании технологий защиты от атак.

В докладе представлены методы построения деревьев решений и их применения для обнаружения вторжений с целью обеспечения кибербезопасности.

2 Использование деревьев принятия решений

Дерево решений определяется как «метод прогнозирующего моделирования из областей машинного обучения и статистики, который создает простую древовидную структуру для моделирования базового шаблона [данных]» [1]. Деревья решений являются одним из примеров алгоритма классификации, метода анализа данных, который назначает объекты одной из нескольких предопределенных категорий [2]. Алгоритмы классификации (также называемые классификаторами) могут решить проблемы путем распознавания характерных паттернов в наборе данных и классификации действий на основании этой информации. С точки зрения обнаружения вторжений алгоритмы классификации могут характеризовать данные сети как злонамеренные, безопасные, сканирующие и пр. используя такую информацию, как порты источника/назначения, IP-адреса и количество байтов, отправленных во время соединения.

Алгоритмы классификации создают дерево решений путем идентификации шаблонов в существующем наборе данных и использования этой информации для создания дерева. Они изучают шаблоны в данных и создают простые правила, позволяющие различать различные типы данных в предварительно классифицированном наборе данных.

В таблице 1 представлен список из 3-х деревьев решений и их плюсы и минусы.

Таблица 1

Сравнение алгоритмов деревьев классификации

Классификаторы	Описание	Достоинства	Недостатки
Best First Tree	Создает дерево решений Haijian Shi	Создает более простые и менее сложные деревья для некоторых наборов данных	Более современные методы оценки подмножество ситуаций дерева решений
C4.5 Tree	Реализует алгоритм Ханта для создания дерева решений	Классифицирует данные с отсутствующими атрибутами	Более медленная классификация по сравнению с другими методами
ID3	Предшественник C4.5	Проведенное тестирование и использование в различных приложениях	Невозможность одновременной обработки дискретных и непрерывных переменных

Различные деревья решений работают лучше в разных ситуациях, и их относительная производительность может быть непредсказуемой для нескольких наборов данных с различными функциями. Большинство пакетов интеллектуального анализа данных автоматически реализуют различные алгоритмы дерева решений.

Деревья решений могут помочь командам определить, какие сигнатуры IDS написать, какие правила брандмауэра реализовать и какой тип сетевой активности пометить для дальнейшего анализа. Их логика принятия решений может использоваться в сочетании с другими инструментами в реальном времени для принятия корректирующих мер против киберугроз, выделяя, как выглядит вредоносная деятельность.

Таким образом, деревья решений предоставляют простой набор правил, которые могут классифицировать новые данные. Создание деревьев решений требует предварительно классифицированного набора

данных, чтобы алгоритмы могли изучать шаблоны в данных. Этот обучающий набор данных состоит из функций, которые являются количественными характеристиками данных. Когда дерево решений построено из этих функций, правила для определения информации могут использоваться для идентификации и классификации новых данных, представляющих интерес, путем включения логики в существующие средства защиты, такие как IDS, межсетевые экраны, пользовательские сценарии обнаружения или программное обеспечение для классификации.

Чтобы деревья решений были жизнеспособным инструментом в наборе средств обнаружения вторжений, метод должен удовлетворять минимальному набору требований. Техника должна быть полезной для миссии анализа вторжений и приносить реальные результаты для организации. Кроме того, деревья решений должны быть уникальными среди существующих инструментов. Если существуют другие инструменты с той же функциональностью, предоставляемой деревьями решений, тогда деревья решений могут быть избыточными и ненужными.

Деревья решений могут помочь выполнить следующие функции для организации:

- Дополнить анализ ловушек, изучая тенденции противника и создавая правила для обнаружения злонамеренных действий.
- Дополнить усилия по тестированию на проникновение, изучая действия тестировщика и создавая правила для определения их тактики, методов и процедур.
- Выявить и выделить вредоносный трафик.
- Распределить приоритеты по предупреждению, идентификации и предупреждению.
- Определить и охарактеризовать известную активность сканирования.
- Дополнить процесс восстановления и мониторинга группы реагирования на инциденты, предварительно отметив повторную попытку вторжения.
- Обнаружить ранее неизвестные аномалии сети.
- Поддерживать разработку подписи IDS, предоставляя набор правил для выявления вредоносных действий.

После построения деревьев решений они могут сократить объем данных, необходимых для анализа, помочь выявить аномальные вредоносные действия и предоставить аналитическую информацию о различиях между вредоносным и безопасным сетевым трафиком. Метод не

заменяет IDS, но предназначен для ответа на такие вопросы, как: «какие правила мы можем использовать для отличия обычного трафика от вредоносного?» и «каковы общие характеристики активности сканирования по сравнению с другим трафиком?»

После того, как дерево решений определит правила, позволяющие отличить вредоносный от доброкачественного трафика, другие системы, такие как IDS, брандмауэры и другие технологии обнаружения, могут использовать информацию, представленную в дереве решений. Если брандмауэры, IDS и IPS являются средствами защиты организации, которые предпринимают действия и активно противодействуют сетевым угрозам, то деревья решений - это области функционирования этих средств.

Другое преимущество деревьев решений заключается в том, что члены ИТ-группы с меньшим опытом работы с сетевым трафиком и его анализом могут применять деревья решений и использовать информацию из анализа для целей обучения.

Основное преимущество деревьев решений перед многими другими методами классификации заключается в том, что они создают набор правил, которые являются прозрачными, простыми для понимания и легко включаются в технологии реального времени, такие как IDS и межсетевые экраны. Алгоритмы классификации на основе правил обладают многими преимуществами деревьев решений в том, что их модели понятны и могут быть включены в другие технологии реального времени. Подобно деревьям решений, исследователи также использовали эту технику для выявления вторжений в сетевой трафик [3].

Создание и использование деревьев решений для получения информации об обнаружении вторжений может быть выполнено с использованием простого процесса. Двумя предварительными условиями для анализа являются сбор данных (то есть идентификация и сбор данных, представляющих интерес) и сбор и выбор инструментов (то есть идентификация и развертывание инструментов интеллектуального анализа данных). Собранные данные требуют фазы предварительной обработки, чтобы переместить их в форму, необходимую для алгоритмов дерева решений. После обработки данных деревья решений могут быть обучены с использованием обработанных данных и инструментов. Выполнение и анализ результатов этих данных является важным следующим шагом для понимания получающейся модели и ее наборов правил. Последний шаг - использование результатов анализа для запуска правил принятия решений в режиме реального времени.

При работе с целью обнаружения вторжений необходимо анализировать множество различных источников данных. В таблице 2 представлены некоторые преимущества и недостатки использования определенных типов данных.

После выбора функций для сбора следующая задача состоит в том, чтобы извлечь объекты в формат, совместимый с выбранными инструментами интеллектуального анализа данных. После перемещения данных в совместимый формат следующим шагом является построение дерева решений на основе данных.

После того, как дерево решений создано, полученная модель должна быть проанализирована. Например, дерево решений представляет собой набор правил, различающих вредоносный и неопасный трафик. Правила могут выделять определенные порты, IP-адреса или другие функции, извлеченные из данных, представляющих интерес. Эти сведения могут помочь группе по обнаружению вторжений работать над последующими действиями на основе результатов модели.

Таблица 2

Возможные источники данных для целей анализа

Источник данных	Преимущества	Недостатки
Рсар файлы	Широкая распространенность	Большой объем, требует инструментов извлечения признаков
Log-файлы	Множество примеров получения данных из этого источника	Не всегда доступны
Оповещение IDS	Хорошо структурированные данные	Может содержать мало возможностей для алгоритмов обучения
Log файлы межсетевого экрана	Хорошо структурированные данные	Может потребоваться некоторый анализ для обнаружения вторжения

После выполнения анализа дерева решений у нас есть прогностическая модель, которая может дифференцировать различные типы трафика. Для модели, обученной распознавать опасный и вредоносный трафик, возможно выполнение ряда дополнительных задач:

- Создание дополнительных правил брандмауэра (например, iptables) для отбрасывания вредоносного трафика на основе результатов

дерева решений.

- Создание правил IDS для обнаружения вредоносного трафика на основе результатов дерева решений.
- Периодическое сканирование журналов или анализ трафика и сообщение о выявленном высокоприоритетном вредоносном трафике.
- Внедрение поддержки интеллектуального анализа данных для помощи в обнаружении вторжений для организации.

Заключение

Анализ дерева решений может помочь группе по обнаружению вторжений решить многие проблемы защиты сети. Благодаря постоянно растущему объему данных деревья принятия решений могут сэкономить время для экспертов по безопасности и помочь в анализе вредоносных данных. При выполнении этого анализа алгоритм дерева решений учитывает особенности сети и обеспечивает индивидуальную обратную связь для поддержки обнаружения вторжений.

Дополнительные исследования в области интеллектуального анализа данных могут улучшить, автоматизировать и упростить эту технику для использования в промышленности. В более широком масштабе возможно построить всеобъемлющее дерево решений на основе информации из нескольких источников. База знаний для комплексного дерева решений может объединять информацию промышленности, правительства, поставщиков антивирусных программ и научных кругов для повышения осведомленности о тактике проведения гибридных угроз и повышения общей безопасности сообщества.

Список использованных источников:

1. PredictionWorks: Data Mining Glossary. (n.d.). PredictionWorks. Retrieved February 11, 2011, from <http://www.predictionworks.com/glossary/index.html>
2. Tan, P., Steinbach, M., & Kumar, V. (2005). Introduction to data mining . Boston: Pearson Addison Wesley.
3. Lee, W. and Stolfo, S. J. (1998). Data mining approaches for intrusion detection. In Proceedings of the 7th Symposium on USENIX Security (San Antonio, TX, Jan.).

ПРОТИДІЯ ІНФОРМАЦІЙНИМ ВПЛИВАМ ГІБРИДНОЇ ВІЙНИ

На сьогоднішній день в Україні активно розповсюджується професійно організована гібридна війна. Застосування саме терміну «гібридної війни» цілком виправдане, оскільки на зміну класичному виду війни прийшов складний спосіб впливу на опонента або противника вкрай небезпечними та ефективними агресивними методами із застосуванням нових потужних видів зброї та технологій не притаманних звичайному формату військових дій.

Термінологічні словники визначають гібридну війну як «війна, основним інструментом якої є створення державою-агресором в державі, обраній для агресії, внутрішніх протиріч та конфліктів з подальшим їх використанням для досягнення політичних цілей агресії, які звичайно досягаються звичайною війною». Тобто агресор прагне нав'язати власну політичну волю не просто традиційним використанням зброї масового знищення, а шляхом застосування комплексу заходів політичного, економічного, інформаційного характеру [1].

Найбільш загальний сценарій розвитку соціального конфлікту складається з трьох стадій: на початковій відбувається конфліктний поділ населення, соціальних груп на «своїх» і «чужих» за якоюсь ознакою або за сукупністю ознак: національною, регіональною, релігійною приналежністю, політичною орієнтацією тощо. Потім протиборчі сторони переходять до активних дій, що виражається в стихійних або організованих мітингах, посиленій протидії правоохоронним органам, а також безпосередньо насильницькі дії (напад збудженого натовпу на будівлі органів влади і управління, військові об'єкти, правоохоронні органи з метою захоплення зброї та звільнення заарештованих тощо; здійснення погромів, вбивств, зґвалтувань, підпалів житлових будинків і автотранспорту) [2].

Сутність такої війни полягає в тому, що вона направлена на суспільство держави: стратегічний психологічний тиск, маніпулювання населенням, особливо через активне застосування засобів масової інформації та мережі Інтернет, залякування, провокація політичних та соціальних конфліктів, пропаганда, вербування населення, активне залучення незаконних збройних формувань, — саме такі елементи

становлять інформаційну складову системи заходів гібридної війни, що на мою думку, займають провідну ланку.

Впровадження стратегії гібридної війни як через військові, так і невійськові засоби, використання інформаційної зброї, як методу інформаційно-психологічного впливу, а також ефективного застосування дезінформації та діяльності незаконних військових формувань, дало можливість РФ успішно анексувати територію АР Крим, спричинити збройний конфлікт на сході країни, а також суттєво вплинути на всі сфери суспільного життя українців.

«Гібридна війна використовує усі види влади держави, щоб нав'язати свою волю іншій державі, нападаючи на найслабші точки розвитку суспільства, і відповідно, досягти своїх результатів», – вважає колишній голова Військового комітету НАТО Кнуд Бартелс.

В той же час, гібридна війна виступила каталізатором у формуванні національної ідеї, забезпечення реформ та нововведень. Україна прагне до визначення інноваційних підходів до формування системи захисту та розвитку інформаційного простору в умовах глобалізації та вільного обігу інформації, знаходження компромісу між власними інтересами, інтересами суспільства та держави.

Проблематика захисту інформації в інформаційних системах у науці й практиці України перебуває на стадії становлення і потребує ґрунтовного наукового забезпечення, зокрема систематизації, в тому числі на рівні організаційно-правового аспекту.

Суттєвим для інформаційної політики будь-якої держави є дотримання балансу інтересів особистості, суспільства і держави. Держава повинна забезпечувати відкритість та поінформованість суспільства про діяльність її органів і суспільних інститутів в інформаційній сфері [3].

Ідентичність думки, рух в одному напрямку суспільства і держави дасть змогу зупинити агресію та подолати осередки війни.

Список використаної літератури:

1. Війна «гібридна» // Політологічний енциклопедичний словник / Уклад.: Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Полішук та ін. – [За ред. М. П. Требіна]. – Харків: Право, 2015. – 816 с.
2. Требін М.П. «Гібридна» війна як нова українська реальність/ М.П. Требін // Український соціум. – 2014. – № 3. – С. 113-127.
3. Роговец В. Информационные войны в современном мире: причины, механизмы, последствия. // Персонал. - 2000. - №5.

Пічугін М.Ф., провідний науковий співробітник наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, кандидат військових наук, старший науковий співробітник
Деменко М.П., провідний науковий співробітник наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, кандидат військових наук, доцент
Кожушко Я.М., старший науковий співробітник науково-дослідного відділу наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, кандидат технічних наук

ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ДАТЧИКІВ ОТРИМАННЯ ЗВУКОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ, ЩО ВСТАНОВЛЕНІ НА БПЛА, В ІНТЕРЕСАХ ВИЯВЛЕННЯ ПОЗИЦІЙ ВЕДЕННЯ ВОГНЮ

Одним з головних елементів безпілотного літального апарату (БПЛА), є бортове спеціальне устаткування, яке забезпечує рішення основних завдань, що покладаються на цей комплекс. Залежно від призначення БПЛА, таке бортове спеціальне устаткування може бути, за своєю суттю, різним і мати різні тактико-технічні характеристики. Виходячи з аналізу сфер практичного застосування відомих реалізацій проектів БПЛА, в якості типового бортового спеціального устаткування наприклад, малогабаритних БПЛА, найчастіше використовуються різного роду оптико-електронні системи зондування наземного (надводного) простору - як правило, телевізійні, інфрачервоні і лазерні системи.

В теперішній час, внаслідок постійного росту можливостей противника з маскування, постійного вдосконалення існуючих позицій та укриттів, виникає необхідність розширення спектру спостереження, тому забезпечення споживача надійною та максимально точною інформацією призводить до необхідності постійного вдосконалення та пошуку нових варіантів корисного навантаження БПЛА.

В цьому контексті провідні країни світу ведуть активні розробки технічних засобів контрснайперської боротьби. Системи постійно удосконалюються за рахунок використання новітніх датчиків отримання інформації. Іноді система поєднує в собі декілька датчиків отримання інформації і реалізує одночасно два, а іноді і три методи виявлення снайперів.

Сучасною тенденцією розвитку подібних систем є спроба встановлення їх на мобільні роботи (як, наприклад, американська компанія Radiance Technologies) та БПЛА.

В такому напрямку розвитку йде компанія “Microflown”, яка розробила датчик «Microflown Avisa», що має спеціальне програмне забезпечення і невеликий стержень з декількома мінімікрофонами. Вага не перевищує 200 грамів. Мініелектромеханічний датчик являє собою два сенсорні дроти, що підігріваються та вимірюють швидкість звуку від снарядів і куль. Робота нового датчика та його ефективність залежать від вологості повітря і погоди, проте, згідно з технічними характеристиками, він в змозі працювати при 100-% вологості повітря і низьких або високих температурах. Акустичний вказівник на базі такого датчику для мини-БПЛА складається з самого датчику, датчиків GPS, висоти, рискання, тангажу й крену, електроніки, каналу передачі даних, антени. Датчик здатний виявляти одночасно до декількох вогневих точок супротивника, при тому в таких складних акустичних ситуаціях, як з борту БПЛА або в міському середовищі.

Заснована на БПЛА технологія використання вказаних датчиків дозволяє створити систему виявлення й локалізації пострілу. БПЛА, що ним оснащені, відстежують позиції ведення пострілів з автоматичної і стрілецької зброї на відстані до кількох кілометрів. Компонування трьох ортогонально розташованих датчиків дуже компактне і в змозі визначати напрям пострілу на вогневу позицію з точністю до одиниць градусів. Після цього програма за допомогою додаткових звукових датчиків та тріангуляційних методів проводить розрахунок відстані до позицій супротивника. Зйомка з камери БПЛА дозволяє відобразити ймовірне положення стрільця на мапі місцевості, використовуючи спеціальне програмне забезпечення, що є дуже зручним. Така технологія дозволяє локалізувати не тільки вогонь з різних калібрів, але й наземну техніку та повітряні платформи у районі місцевості, що спостерігається. Датчики можуть використовуватися як у складі одного датчика, так й у мережевому режимі. Датчики на такій базі можуть бути розгорнуті в будь-якій вооружій місцевості завдяки використанню розробленої функції автономної посадки, що дозволяє максимально наблизити датчики в бік ворожої вогневої позиції. Особливістю також є те, що вони також можуть виявляти місцезнаходження стрільців, які не обов'язково прицілюються безпосередньо у бік датчика. Так, наприклад, якщо найближча точка приближення кулі складає до 500 метрів, лише один датчик здатен визначити положення стрільця.

Це дозволяє у реальному масштабі часу локалізувати наземний вогонь зі стрілецької зброї, вогневі позиції ракет, артилерії та мінометів, найближчу техніку.

Таким чином, акустичні датчики на борту БПЛА, значно збільшують потенційну можливість по швидкому виявленню і знищенню супротивника, який веде вогонь по військах, або при веденні контрснайперської боротьби. Взагалі такі технічні засоби можуть значно підвищити живучість військ (сил) та надати переваги у опануванні ініціативи у веденні бойових дій. Реалізація можливостей вказаного обладнання призведе до якісного зростання можливостей підрозділів, що будуть оснащені вказаним обладнанням. Це може бути корисне при веденні контрдиверсійної, контрснайперської боротьби, виконанні розвідувально-ударних завдань.

Розробка вітчизняних систем контрснайперської боротьби або їх закупівля є важливим напрямком розвитку військових формувань України.

Погасій С.С., викладач кафедри кібербезпеки та інформаційних технологій Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, кандидат економічних наук, доцент

Гаврилова А.А., завідувач навчальної лабораторії кібербезпеки та інформаційних технологій Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця, старший викладач

ВИКОРИСТАННЯ ГЕШ-КОДІВ, СТВОРЕНИХ ЗА ДОПОМОГОЮ АЛГОРИТМА UMAS НА КРИПТО-КODOVИХ КОНСТРУКЦІЯХ, ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НЕОБХІДНОГО РІВНЯ СТІЙКОСТІ ДО ЗЛОМІВ

Інтенсивний розвиток інформатизації призводить до зростання числа інформаційних систем (ІС) різного призначення. Кількість зареєстрованих суб'єктів і об'єктів в ІС величезна. Такі ІС є великими інформаційними системами (ВІС). Кількість ВІС збільшується. Цьому сприяє розвиток таких технологій, як технології інтернет-речей (Internet of Things, IoT) і блокчейн-технології.

При дистанційній електронній взаємодії важливо забезпечити процес розпізнавання об'єкта за пред'явленими параметрам (ідентифікаторів) і пов'язаного з ним процесу автентифікації. Найбільш гостро ця задача стоїть в системах управління доступом і підтвердження автентифікації і верифікації при передачі повідомлень [1]. При постійному збільшенні зростання кібератак і різного роду шахрайств, питання ідентифікації

відправника і одержувача при їх взаємодії стають особливо актуальними. При забезпеченні підвищення криптостійкості алгоритмів шифрування повідомлень для передачі по каналах зв'язку, використовуються системи симетричного і асиметричного шифрування. Алгоритм RSA (Rivest, Shamir, Adleman), заснований на еліптичних кривих і обчислювальної складності задачі факторизації великих чисел, на сьогодні, забезпечує високу криптостійкість переданих повідомлень, за рахунок неможливості за обчислювальний час провести розшифрування цих повідомлень. Але даний алгоритм стійкий лише при існуючих обчислювальних потужностях, а при появі високопродуктивних квантових комп'ютерів збільшиться й ризик його злому.

Тому важливим напрямком у розвитку постквантової криптографії сьогодні є крипто-кодові системи (конструкції) (ККК). Їх формування засноване на використанні алгебраїчних кодів, замаскованих під так званий випадковий код [2, 3]. ККК дозволяють інтегровано реалізувати швидке криптографічне перетворення даних і забезпечити достовірність даних, що передаються на основі завадостійкого кодування [3, 4].

Світовий досвід застосування блокчейн-технології дуже корисний для України – за допомогою блокчейн відкриваються нові можливості для усунення корупційної складової при наданні послуг [5]. Але відомі й інші застосування блокчейн-технології в сфері людських комунікацій, а саме: охорона здоров'я; будівництво; банки; мистецтво; авіап перевезення; кібербезпека; утворення; інтернет речей; прогнозування; енергетика; торгівля акціями; відстеження ланцюжків поставок продуктів; туризм та інші види дозвілля.

Так, на сьогодні на території України реалізовано ряд проектів як розробниками державних компаній, так і отриманих на волонтерських засадах від комерційних компаній [6, 7]:

- електронні аукціони, які являють собою онлайн-аукціони в державних галузях, які дозволяють здавати в оренду державне майно;
- відкрита платформа електронної демократії E-vox розроблена для використання блокчейн в організації голосувань, референдумів, підписання петицій. Голосувати можна безпосередньо зі своїх смартфонів і планшетів, залишаючи запис в блокчейні;
- блокчейн в Національному банку України (НБУ), введений як дорожня мапа розвитку безготівкової економіки, і являє собою випуск електронних грошей на базі блокчейн в рамках розвитку національної платіжної системи "простір"

- електронний уряд E-Ukraine – являє собою портал, який є точкою взаємодії громадян, бізнесу та держави, який об'єднує на одній платформі аукціони, голосування, ведення держреєстрів і інші розподілені сервіси;
- банки на блокчейн-технології – за допомогою розподіленої банківської системи Smart Money банки будують інфраструктуру для операцій з електронними грошима;
- електронна гривня – е-гривня (дослідний проект), є електронними грошима, не прив'язаними до жодної фінансової установи. Дані електронні гроші не є криптовалютою, а представляють собою еквівалент реальних грошей, випуск яких контролює держава і є системою моментальних веб-розрахунків;
- Державний земельний кадастр, реєстр автобусних перевезень і реєстр інвестиційних проєктів у сфері інфраструктури.

Блокчейн-технологія базується на використанні гешей, які призначені забезпечити безпеку даної технології. При отриманні конфіденційної інформації, здійснюючи запуск алгоритму гешування, можна обчислити геш цих даних і порівняти його з тим, який передав відправник. Що стосується розбіжностей, то можна стверджувати, що інформація зазнала змін до її отримання. Геші в блокчейні гарантують незворотність всього ланцюжка транзакцій. Кожен новий блок транзакцій посилається на геш попереднього блоку в реєстрі. Геш самого блоку залежить від всіх транзакцій в блоці, але замість того, щоб послідовно передавати транзакції геш-функції, вони збираються в одне геш-значення за допомогою двійкового дерева з гешами (дерево Меркла) [8]. Таким чином, геші використовуються як заміна вказівників в звичайних структурах даних: пов'язаних списках і двійкових деревах. Властивості незмінності гешу одного блоку визначають незмінність всього блокчейну. Тому актуальним завданням на сьогодні є підвищення швидкості криптоперетворень із забезпеченням необхідного рівня криптостійкості даного алгоритму. В роботах [2] і [3] розглянуті практичні алгоритми ККК, які забезпечують їх практичну реалізацію за рахунок зниження потужності алфавіту. Їх застосування в алгоритмі UMAC (message authentication code based on universal hashing, universal MAC) дозволить не тільки забезпечити необхідний рівень криптостійкості сформованого геш-коду, але і збереже його універсальність.

Кодування відкритого повідомлення відправника для передачі по каналах зв'язку виконувалось на підставі таких процедур [4, 5].

I процедура. Формування геш-коду в алгоритмі UMAC. Зазначені перетворення необхідно провести паралельно з формуванням кодограми. Дана процедура є ітеративною і складається з тришарової структури:

- 1) – перший шар, який є значенням функції UHASH-hash першого рівня гешування;
- 2) – другий шар, який є значенням функції POLY-hash другого рівня гешування;
- 3) – третій шар, який є значенням функції CarterWegman-hash третього рівня гешування.

II процедура. Формування криптограми () з урахуванням одноразового сеансового секретного ключа e .

III процедура. Формування псевдовипадеової підкладки (Pad) для забезпечення криптостійкості алгоритму UMAC проводимо за допомогою функції PDF, причому різні частини Pad можна буде використовувати як додатковий вектор ініціалізації.

IV процедура. Формування кода контролю цілісності і автентичності кодограми Tag розраховується на базі значень функцій та Pad.

V процедура. Формування значення сумарного коду достовірності тексту, що передається (Y), проведемо на базі знайденого значення геш-коду та Tag.

Верифікація геш-коду на приймальній стороні з використанням алгоритму UMAC здійснювалася наступним чином [4, 5].

- I. процедура. Будуємо вектор, який є кодовим словом коду з породжуючою матрицею G, спотвореної не більше ніж в t розрядах.
- II. процедура. Отримуємо синдром помилок S.
- III. процедура. Знаходимо многочлен локатора помилок () з наступною локалізацією помилок за процедурою Ченя.
- IV. процедура. Визначаємо кратності помилкових позицій, вирішивши систему рівнянь (розрахунок).
- V. процедура. Отримуємо криптограму з урахуванням вектору помилок.
- VI. процедура. використовується у якості основи для формування підкладки за алгоритмом UMAC.

За проведеними розрахунками з апробації запропонованих практичних алгоритмів формування геш-коду та його верифікації на основі алгоритму UMAC з використанням крипто-кодових конструкцій Мак-Еліса на ЕС. Даний механізм автентичності повідомлень можливо використовувати не тільки на звичайних еліптичних кодах, але й модифікованих (укорочених і /

або подовжених) еліптичних кодах, а також на збиткових кодах з використанням гібридних крипто-кодових конструкцій. Такий підхід дозволяє практичну реалізацію швидкого алгоритму гешування із забезпеченням необхідного рівня стійкості в постквантовій криптографії при проведенні основних процедур, притаманних блокчейн-технології.

Даний механізм автентичності повідомлень можливо використовувати не тільки на еліптичних кодах, але і модифікованих (укорочених, і / або подовжених) еліптичних кодах, а також на збиткових кодах з використанням гібридних крипто-кодових конструкцій. Такий підхід дозволяє практичну реалізацію швидкого алгоритму гешування з рівнем стійкості в постквантовій криптографії.

Список використаних джерел:

1. Regulation (EU) No 910/2014 of the european parliament and of the council on electronic identification and trust services for electronic transactions in the internal market and repealing Directive 1999/93/EC. Official Journal of the European Union. Brussels, 2014. P. 73 – 114.
2. Bernstein D. J., Buchmann J., Dahmen E. Post-Quantum Cryptography. Berlin-Heidleberg: Springer-Verlag, 2009. С. 245. doi: <http://doi.org/10.1007/978-3-540-88702-7>.
4. Кузнецов А. А., Пушкарев А. И., Сватовский И. И., Шевцов А. В. Несимметричные криптосистемы на алгебраических кодах для постквантового периода. Радиотехника. 2016. № 186, С. 70 – 90.
2. Havrylova A. A., Korol O. H., Milevskyi S. V., Bakirova L. R. Mathematical model of authentication of a transmitted message based on a McEliece scheme on shorted and extended modified elliptic codes using UMAC modified algorithm. Кібербезпека: освіта, наука, техніка. Київ, 2019. № 1(5). Р. 40 – 51.
3. Гаврилова А., Євсєєв С. Аналіз стану захищеності блокчейн-проектів на ринку українських сервісів. Інтелектуальні системи та інформаційні технології. Одеса, 2019. С. 62 – 64.
4. Блокчейн в Україні: Що це за технологія і чим вона корисна. URL: <https://ua.112.ua/statji/blokchein-v-ukraini-shcho-tse-za-tekhnolohiia-i-chym-vona-korysna-417161.html> (дата зверення: 19.04.2020).
5. Гаврилова А. А. Анализ состояния блокчейн-проектов на рынке украинских сервисов. Material of International Conference, Modern Information, Measurement and Control Systems: Problems and Perspectives (MIMCS'2019), 01-02 July. Baku, Azerbaijan, 2019. С. 76.
6. What is a Merkle Tree and How Does it Affect Blockchain Technology References? URL: <https://selfkey.org/whatis-a-merkle-tree-and-how-does-it-affect-blockchain-technology> (accessed on: 15.11.2017).

Третяк В.Ф., провідний науковий співробітник наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник, доцент

Бзот В.Б., начальник науково-дослідної лабораторії науково-дослідного відділу наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, кандидат технічних наук, старший науковий співробітник

Мурзін М.М., науковий співробітник наукового центру Повітряних Сил Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба, кандидат технічних наук

АНАЛІЗ ІСНУЮЧИХ МЕТОДІВ ПІДВИЩЕННЯ ПРОДУКТИВНОСТІ СХОВИЩ ДАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ

Сучасні інформаційні системи, засновані на сховищах даних, характеризуються великою кількістю користувачів і високими обчислювальними потужностями. Для підвищення продуктивності можливі наступні підходи: зміна в програмній частині; зміна в апаратній частині; зміна структур зберігання і представлення даних [1].

Підвищити продуктивність програмно можна за рахунок оптимізації програмного коду, розробки нових алгоритмів, реорганізації обчислювальних процесів і т.д. Підвищення якості програмних комплексів і компонент ресурсомісткий процес, що вимагає часових і фінансових витрат. При виборі цього підходу, як вирішення проблеми підвищення продуктивності великих інформаційних систем, особа яка приймає рішення стикається з багатьма слабоструктурованими задачами, що починаються з аналізу вимог до інформаційної системи і закінчуються підбором кінцевих виконавців – розробників [2].

Для апаратного підвищення продуктивності обчислювальної системи потрібна зміна архітектури апаратної частини обчислювальних засобів. Активно застосовується підхід, заснований на переході від однопроцесорних архітектур до багатопроцесорних обчислювальних систем. Такий підхід дозволяє підвищити продуктивність за рахунок організації паралельних процесів і обчислень, а так само дозволяє підвищити надійність за рахунок резервування елементів апаратної складової інформаційної системи (ІС) [3].

Існують також підходи, засновані на вертикальному або горизонтальному масштабуванні інформаційних систем:

- вертикальне масштабування дає можливість замінювати в існуючій системі автоматично компоненти більш потужними і швидкими в міру зростання вимог і розвитку технологій. Це найпростіший спосіб масштабування, так як не вимагає ніяких змін в прикладних програмах, що використовуються в таких системах;

- горизонтальне масштабування забезпечує підвищення продуктивності інформаційної системи за рахунок зміни структури апаратної частини. Масштабованість в цьому контексті означає можливість додавати до системи нові вузли, сервери, процесори для збільшення загальної продуктивності. Цей спосіб масштабування може вимагати внесення змін до прикладних програм, щоб програми могли повною мірою користуватися дедалі більшою кількістю ресурсів.

Процес прийняття рішення про застосування методу апаратного підвищення продуктивності обчислювальної системи складається з наступних етапів:

- визначення переліку вузлів апаратного забезпечення, негативно впливаючих на продуктивність інформаційної системи;

- визначення вимог, що пред'являються до технічних засобів. Обґрунтування складу показників, що характеризують вимоги, що пред'являються до технічних засобів;

- формування переліку технічних засобів, що випускаються вітчизняними і зарубіжними фірмами, використання яких дозволить досягти мети підвищення продуктивності інформаційної системи;

- визначення показників якості і функціональних можливостей технічних засобів в рамках сформованого переліку;

- вибір методу порівняння технічних засобів для визначення найбільш ефективного;

- проведення порівняльного аналізу технічних засобів;

- обґрунтування рекомендацій щодо вибору найбільш ефективних технічних засобів, які найбільш відповідають вимогам, що пред'являються;

- прийняття рішення про придбання і впровадження обраних технічних засобів.

Даний підхід простий в реалізації, але призводить до великих фінансових витрат на придбання апаратних засобів для забезпечення його працездатності та ресурси, які необхідні для експлуатації отриманої апаратної конфігурації.

Так як більшість WEB систем, мобільних додатків, настільного програмного забезпечення використовують для зберігання даних структуровані сховища даних, то завдання підвищення продуктивності ІС зводиться до зменшення середнього часу виконання запитів на читання інформації.

Існують наступні підходи до зменшення середнього часу виконання запитів на читання інформації до сховища даних:

- підхід, заснований на статистичному аналізі групи запитів на читання інформації і отримання оптимального набору індексів таблиць для мінімізації часу виконання запиту;

- денормалізація сховища даних - приведення структури сховища даних в стан, який не відповідає критеріям нормалізації, та проводиться з метою прискорення операцій читання із сховища даних за рахунок додавання надлишкових даних;

- секціонування даних - фізичне розміщенні частин однієї таблиці по різних файлах, взаємодія з якими на рівні файлової системи і дискового масиву здійснюється паралельно;

- рефакторинг табличних структур – заснований на вертикальному поділі таблиць на множині атрибутів. В основі підходу до поділу використовуються спроба об'єднати два традиційні підходи до зберігання даних: вертикальне та горизонтальне.

Список використаних джерел:

1. Третяк В.Ф., Кужель І.Є, Приходько В.М. Використання технології реплікації у системі управління розподіленими базами даних // Збірник наукових праць Харківського університету Повітряних Сил. – 2010. – № 2(24). – С. 109-114.
2. Третяк В.Ф., Місюра О.М., Більчук В.М. Метод оптимізації структури розподіленої бази даних у вузлах інфокомунікаційної мережі хмарного середовища // Наука і техніка Повітряних Сил Збройних Сил України. – 2017. – № 1. – С. 92-96.
3. Третяк В.Ф., Пашнєва А.А. Оптимізація структури сховища даних у вузлах інфокомунікаційної мережі хмарного середовища // Системи управління, навігації та зв'язку. – 2017. – №. 4 (44). – С. 122-128.

7. ІНШІ ПИТАННЯ, ПОВ'ЯЗАНІ З ТЕМОЮ РЕГІОНАЛЬНОГО КРУГЛОГО СТОЛУ

Євсєєв В.О., заступник начальника кафедри ТСП командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України, кандидат військових наук

Голубок М.Г., доцент кафедри ТСП командно-штабного факультету Національної академії Національної гвардії України, кандидат військових наук, доцент

РОЛЬ І МІСЦЕ ЦИВІЛЬНО-ВІЙСЬКОВОГО СПІВРОБІТНИЦТВА В ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННІ САНІТАРНИХ І ПРОТИЕПІДЕМІЧНИХ ЗАХОДІВ

В останні роки захворюваність на небезпечні інфекційні хвороби в світі зростає, а кількість виникаючих інфекційних захворювань не достатньо визначеної етіології продовжує збільшуватися. Уряди держав світу приділяють велике значення профілактиці та контролю за поширенням зазначених вище хвороб. Проте, в історії маються приклади, коли поширення небезпечних інфекційних хвороб набували масштабів епідемій і навіть пандемій [1].

Проведений аналіз дозволяє стверджувати, що для ліквідації наслідків виникнення зазначених медико-біологічних надзвичайних ситуацій (далі-МБНС) уряди держав, використовуючи систему цивільно-військового співробітництва (далі-ЦВС), широко залучали військові формування з правоохоронними функціями (далі-ВФ). Так, наприклад, при виникненні епідемій тяжкого гострого респіраторного синдрому (SARS), лихоманки Ебола і пандемії коронавірусу COVID-19 для проведення санітарних, протиепідемічних, в тому числі й карантинно-обмежувальних заходів були залучені вище вказані формування. Застосування ВФ в рамках цивільно-військового співробітництва за умов, що досліджуються, дозволило зупинити, чи, при найме, загальмувати подальше розповсюдження небезпечних інфекційних хвороб та мінімізувати їх негативний вплив на життя і здоров'я населення [1].

В межах участі у проведенні визначених заходів при виникненні епідемій або пандемій ВФ виконували наступні основні завдання: блокування карантинних зон; посилення охорони громадського порядку та припинення масових порушень громадського порядку в карантинних населених пунктах; посилення охорони об'єктів критичної інфраструктури

та ін. Слід зазначити, що спектр завдань, інтенсивність застосування ВФ, їх склад, чисельність та оснащення залежали від складності епідемічної ситуації і введеного правового режиму функціонування державних інститутів (режим надзвичайної ситуації або надзвичайного стану).

Отже, при виникненні масштабних МБНС, які несуть загрозу життю і здоров'ю значної верстви населення, особливо за умов введення „специфічних” правових режимів функціонування державних інститутів, значно підвищується роль ЦВС в ліквідації наслідків виникнення вказаних негативних явищ. Крім того, ВФ, з огляду на специфіку покладених на них функцій, їх структуру, чисельність, оснащення та ін., займають одне з ведучих місць у проведенні саме карантинно-обмежувальних заходів.

Список використаних джерел:

1. Hui Ma, Ji-Ping Dong, Na Zhou, Wei P. Military-civilian cooperative emergency response to infectious disease prevention and control in China. *Military Medical Research*. 2016. № 39. URL: <https://mmrjournal.biomedcentral.com/articles/10.1186/s40779-016-0109-y> (дата звернення: 18.03.2020).

Лопаєва О.М., старший викладач кафедри ТСП Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ ІННОВАЦІЙНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УКРАЇНІ

В умовах глобальної конкуренції саме інноваційний чинник визначає парадигму економічного розвитку і сутність поняття економічної безпеки країни. Стабільний економічний розвиток забезпечується лише інноваціями.

Інновація - це процес створення і впровадження у виробництво, в соціальну сферу наукових розробок, що дає економічний і соціальний ефект [1].

Інноваційна безпека вирішує питання забезпечення сталого процесу створення, використання і поширення нових знань і технологій на основі поєднання науково-технологічного потенціалу країни та можливостей міжнародного кооперування, і створення тим самим передумов сталого функціонування і розвитку економічної системи [2].

Технологічна безпека полягає у впровадженні новітніх технологій, досягненні технічного прогресу, збереженні такого рівня вітчизняного науково-технічного й виробничого потенціалу, який у разі погіршення

внутрішніх і зовнішніх умов забезпечив би виживання національної економіки за рахунок використання власних інтелектуальних і технологічних ресурсів, збереження державної незалежності [3].

Інноваційно-технологічна безпека визначається здатністю науково-технічного потенціалу (НТП) генерувати позитивні зрушення в економіці.

Науково-технічний потенціал України впродовж останніх років зазнав суттєвих втрат і його сучасний стан є відчутною загрозою інноваційно-технологічній безпеці. Порушення темпу інноваційного розвитку – найбільша загроза для економіки в цілому, передусім для науки, яка має працювати за довгостроковим замовленням.

Розвиток НТП і реалізація його досягнень у всіх сферах життєдіяльності суспільства є об'єктивно необхідною альтернативною основою збереження і нарощування економічного потенціалу України.

На сучасному етапі розвитку економіки України відбувається процес некерованого зниження науково-технічного потенціалу України насамперед як наслідок різкого скорочення сукупних державних витрат на науково-дослідницькі та дослідно-конструкторські розробки (НДДКР).

Для забезпечення економічної безпеки держави необхідно розробити механізм, який містив би комплекс заходів, спрямованих на те, щоб в умовах будь-яких міжнародних обставин зберігався гранично допустимий рівень розвитку вітчизняного науково-технічного і виробничого потенціалу. Йдеться про рівень, який гарантував би функціонування національної економіки за рахунок власних інтелектуальних і технічних ресурсів, підтримував її обороноздатність й економічну незалежність. Для реалізації поставлених завдань слід мобілізувати всі внутрішні резерви і джерела, що забезпечують збереження науково-технічного потенціалу і життєздатність науки. Це має сприяти приведенню системи виробничих відносин у відповідність до загальносвітових прогресивних тенденцій розвитку продуктивних сил, сучасного стану НТП. Тільки на цій основі можна цілком здійснити інтеграцію до ЕС та забезпечити економічну безпеку держави.

Список використаних джерел:

1. Краснокутська Н.В. Інноваційний менеджмент: навч. Посібник. Київ: КНЕУ, 2003. 504 с. URL: <https://library.if.ua/books/4.html> (дата звернення 15.03.2020)
2. Левковець О.М. Інноваційна безпека України: проблеми забезпечення в глобалізованому світі. URL: http://www.rusnauka.com/31_PRNT_2010/Economics/73679.doc.htm (дата звернення 15.03.2020)
3. Шлемко В.Т. Бінько І.Ф. Економічна безпека України: сутність і напрямки забезпечення : монографія. Київ : НІСД, 1997. 144 с. (Серія : «Нац. безпека»; Вип. 2). URL: <http://old.niss.gov.ua/book/rozdil/binko.htm> (дата звернення 15.03.2020)

Сафаров Д.М., курсант 2 курсу Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ

ПРОФЕСІЙНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ У ПРОВЕДЕННІ ВИБОРІВ

Належна діяльність правоохоронних органів сьогодні має важливе значення з огляду на складні умови становлення державності в Україні. Зокрема, вивчення досвіду діяльності поліції під час виборів для суспільства та держави. З огляду на це особливої актуальності набуває дослідження ролі діяльності Національної поліції у сфері реалізації законодавства про вибори, це і виступає метою нашого дослідження.

Щодо розгляду та вивчення цього питання у науці значущими є доробки та праці О.М. Бандурка, Н.Н. Бухарова, О.М. Ключова, Р.С. Опацького та низки інших авторів, але вартує зазначити, що цей процес триває і надалі, зазвичай такого роді питання вивчаються громадськими організаціями, представники ЗМІ[1, с. 386].

Перш за все, аби оцінити значення присутності правоохоронців при проведенні виборів окреслимо основну низку завдань, що стоїть перед поліцією та іншими органами, діяльність яких координується МВС. Як слушно зазначив радник Міністра внутрішніх справ України такими є:

- дотримання політичної нейтральності, рівного та однакового підходу стосовно кожного кандидата на пост Президента України, не надання преференцій будь-яким політичним силам;
- реагування на звернення та повідомлення, включаючи навіть найдрібніші, про порушення виборчого законодавства;
- ведення діалогу з громадянами, передвиборчими штабами, спостерігачами за виборчою компанією та громадськими організаціями щодо недопущення порушення виборчого законодавства та ін.[2]

Забезпечення публічної безпеки під час виборів, як правило, проводиться засобом максимальної концентрації сил задля успішної реалізації такого завдання[4]. Так, відбувається активне включення та залучення всіх підрозділів до виконання службових повноважень, передбачених законом. Напередодні проведення виборів завжди проводиться низка інструктажів, нарад, так на нараді 1 березня 2019 року з виступу заступника Голови Національної поліції стало відомо, що єдині хто не будуть нести службу під час виборів – це бійці спецпідрозділів поліції особливого призначення, патрульної поліції особливого призначення та тактико-оперативного реагування патрульної поліції[2].

По-друге, на нашу думку, реалізація органами Міністерства внутрішніх справ своїх владних повноважень у період проведення виборів слід розглядати як діяльність під час особливих умов, що становлять підвищену небезпеку для нормального функціонування державних інститутів, оскільки під час проведення виборчих процедур зростає політична активність громадян та їх об'єднань, загострюється боротьба за владу з використанням незаконних методів ведення виборчої кампанії. Для з'ясування рівня знань громадського населення про повноваження поліції під час виборів громадською організацією – Українське Незалежне Інформаційне Агентство Новин (УНІАН) на замовлення ГО контакт-центром 2CALL було проведено телефонне тематичне опитування 4332 респондентів, з яких погодилися дати відповіді 1845 (2487 відмовилися).

Більшість респондентів вважає, що у період проведення виборів діяльність поліції повинна бути направлена на забезпечення охорони порядку, нейтральна та відокремлена від втручань у виборчий процес. Керівник політичних програм УНІАН Ігор Рейтерович зазначає, що необізнаність населення про перелік повноважень поліції під час виборів, несе в собі дуже велику небезпеку оскільки незнання населенням повноважень правоохоронних органів ««гіпотетично може розв'язувати руки тим же правоохоронним органам»[3].

Отже, Національна поліція – суб'єкт забезпечення публічної безпеки в Україні, тому забезпечення публічної безпеки під час масових заходів, зокрема, виборів є одним з повноважень такого органу. На неї покладається широке коло відповідних завдань, реалізація яких повинна сприяти забезпеченню публічної безпеки та порядку, охороні прав і свобод людини, держави й суспільства та створенню відповідних умов у межах наданих цим суб'єктам повноважень під час виборчого процесу. Більшість демократичних країн світу використовують інститут виборів для формування органів державної влади, тому в останні роки було проведено чіткий законодавчий розподіл та деталізація видів правопорушень у виборчій сфері за двома напрямми: адміністративні та кримінальні. Напрямами подальших наукових досліджень можуть стати, з урахуванням реформаційних перетворень, повноваження суб'єктів забезпечення публічної безпеки, організаційно-правові основи їх діяльності тощо.

Список використаних джерел:

1. Зарубіжний досвід діяльності поліції у сфері реалізації законодавства про вибори та референдуми / М. О. Качинська // Форум права. - 2012. - № 3 – с. 386-390.
2. Іван Варченко: «Завдання поліції під час виборів – забезпечити правопорядок для спокійного волевиявлення громадян, реагувати на всі повідомлення про правопорушення і не допустити провокацій». URL:

https://mvs.gov.ua/ua/news/18331_Ivan_Varchenko_Zavdannya_policii_pid_chas_viboriv_zabezpechiti_pravoporyadok_dlya_spokiyного_voleviyavlennya_gromadyan_reaguvati_na_vsi_povidomlennya_pro_pravoporushennya_i_ne_dopustiti_provokaciyu.htm (дата звернення: 07.06.2019).

3. Половина опитаних українців не знають про повноваження поліції під час виборів. URL: <https://www.unian.ua/elections/10459329-polovina-opitanih-ukrajinciv-ne-znayut-pro-povnovazhennya-policiji-pid-chas-viboriv.html> (дата звернення: 07.06.2019).

4. У Нацполіції проводиться максимальна концентрація сил для надійного забезпечення публічної безпеки під час виборів, – Сергій Князєв. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/news/u-nacpoliciji-provoditsya-maksimalna-koncentraciya-sil-dlya-nadiynogo-zabezpechennya-publichnoyi-bezpeki-pid-chas-viboriv-sergij-knyazyev> (дата звернення: 07.06.2019).

Членов М.В., старший викладач СК № 1 ІПЮК для Служби безпеки України Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

СТРОКИ НЕГЛАСНИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ ЯК ГАРАНТІЯ ДОТРИМАННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ ОСОБИ ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

Конституція України головним обов'язком держави визначає забезпечення прав і свобод людини і громадянина, зокрема, права на недоторканність житла (ст. 30), таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції (ст. 31), невтручання в особисте і сімейне життя (ст. 32) [1]. Кримінальний процесуальний кодекс України (далі –КПК) серед першочергових завдань кримінального провадження визначає захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, охорону прав, свобод та законних інтересів учасників кримінального провадження [2]. Разом з цим, КПК передбачає строки та підстави тимчасового обмеження вказаних конституційних прав особи, яке переважно відбувається на стадії досудового розслідування, зокрема під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій (далі – НСРД). Чинний КПК серед загальних засад кримінального провадження закріпив принцип розумності строків (ст. 28) і тим самим законодавчо визначив процесуальні строки як гарантії дотримання прав особи у кримінальному провадженні. Строки проведення НСРД є засобами, які обмежують в часі тривалість проведення дозволених НСРД, тобто є гарантіями дотримання конституційних прав особи.

Незважаючи на значну кількість наукових публікацій, присвячених різним аспектам інституту НСРД, безпосередньо питання строків проведення та продовження НСРД розглядали Д.Б. Сергєєва, О.О. Проценко, С.М. Ховавко. Однак, багато питань щодо строків НСРД

залишаються малодослідженими, окремі дискусійними, зокрема щодо правил обчислення строків цих дій. Результати аналізу судової практики свідчать про існування декількох підходів до способів встановлення слідчими суддями строків в ухвалах про дозвіл на проведення НСРД, застосування при цьому різних одиниць часу, різного визначення початку та закінчення строку дії ухвали слідчого судді, що і обумовило вибір теми для додаткового наукового аналізу цих питань. Метою публікації є виявлення недоліків правового регулювання строків НСРД, а також надати пропозиції щодо вдосконалення чинного кримінального процесуального законодавства.

Згідно ч.1 ст. 113 КПК процесуальні строки – це встановлені законом або відповідно до нього прокурором, слідчим суддею або судом проміжки часу, у межах яких учасники кримінального провадження зобов'язані (мають право) приймати процесуальні рішення чи вчиняти процесуальні дії. З цього нормативного визначення видно, що слідчий суддя є одним з суб'єктів, уповноважених встановлювати строки відповідно до КПК. До повноважень слідчого судді належить здійснення судового контролю за дотриманням прав, свобод і інтересів осіб у кримінальному провадженні (п.18 ст. 3 КПК). В постанові Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 3 від 07.02.2014 р. зазначено, що слідчий суддя, вирішуючи питання про надання чи відмову у наданні дозволу на проведення НСРД, фактично виступає в кримінальному провадженні гарантом дотримання і захисту прав, свобод та інтересів особи, сприяє тому, щоб закріплені у КПК норми не мали декларативного характеру та не стали такими під час досудового розслідування [3, С. 135].

Строк проведення НСРД є однією з процесуальних гарантій дотримання прав особи, конституційні права якої будуть тимчасово обмежені на період проведення НСРД, тому він обов'язково зазначається у всіх процесуальних документах щодо проведення НСРД: клопотаннях (п. 6 ч.2 ст. 248 КПК); ухвалах (абз.1 ч. 5 ст. 246, п. 5 ч. 4 ст. 248, ч.1 ст. 249 КПК); постановах (абз.1 ч. 5 ст. 246, п. 4 ч. 1 ст. 251 КПК), дорученнях (п. 3.4.2. Інструкції); протоколах про проведення НСРД [4]. Розглянемо проблемні питання, пов'язані з обчисленням строків НСРД.

1. Одиниці часу, якими обчислюються строки НСРД і строк дії рішення про проведення НСРД. Відповідно до п. 5 ч. 4 ст. 248 КПК обов'язковою вимогою до ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення НС(Р)Д є строк її дії, який згідно ч.1 ст. 249 КПК не може перевищувати два місяці.

За результатами аналізу ухвал слідчих суддів про надання дозволу на проведення НСРД, встановлено, що на практиці при наданні дозволу в межах гранично допустимого двохмісячного строку НСРД, слідчі судді застосовують для його обчислення різні одиниці часу – 60 днів [8], 60 діб [9], два місяці [10].

Чинний КПК, використовуючи поняття «день» і «доба» для визначення процесуальних строків, по-різному визначає момент закінчення строку, обчислюваного днями. Так, якщо КПК встановлює строк тривалістю декілька днів, то слово «день» слід розуміти як повну «добу», законодавець вживає ці терміни як слова-синоніми. Тобто, день за тривалістю дорівнює добі і згідно ч.3 ст. 115 КПК закінчується о двадцять четвертій годині. В інших випадках в КПК слова «день», «робочий день», «наступний день» вживаються для позначення денного часу, який згідно системному аналізу ч.4 ст. 223 КПК триває з 6-ї години ранку до 22-ї години вечора за місцевим часом, тобто всього 16 годин. У зв'язку з цим виникає питання: коли закінчується строк НСРД, обчислюваний днями: о 22 годині чи о 24 годині? Це питання набуває актуальності ще й тому, що ч.4 ст. 223 КПК забороняє проведення слідчих (розшукових) дій у нічний час та серед винятків з цього правила, проведення НСРД, як різновиду слідчих (розшукових) дій, не значиться. Незважаючи на багаторічну усталену практику проведення НСРД протягом строку дії дозволу у будь-який час доби, в КПК чи інших законах нами не знайдено обґрунтування для здобуття таким чином доказів в нічний час. Якщо звернутись до міжнародного досвіду, то ч.4 ст. 236 КПК Республіки Казахстан передбачає, що спеціальні слідчі дії (дії рівнозначні НСРД) можуть здійснюватися в будь-який час доби і безперервно протягом всього строку їх проведення [5]. Аналогічні положення закріплені в ч.3 ст. 215 КПК Киргизької Республіки [6]. Відповідно до ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

Отже, при обчисленні строку НСРД днями, виникає правова невизначеність щодо моменту закінчення строку дії НСРД і питання щодо допустимості доказів, отриманих під час НСРД у нічний час. Для вирішення останнього питання пропонується внесення законодавчих змін до ч.4 ст. 223 КПК шляхом доповнення реченням наступного змісту: «Негласні слідчі (розшукові) дії можуть проводитися в будь-який час доби, в вихідні та святкові дні, безперервно протягом строку, встановленого в ухвалі слідчого судді, постанові слідчого, прокурора».

Крім того, при аналізі ухвал слідчих суддів, якими встановлено однаковий двомісячний строк дозволу на проведення НСРД, виявлено різні способи визначення цього строку, що призводить до неоднакової тривалості обмеження конституційних прав особи.

Наприклад, якщо рахувати двомісячний строк за календарною тривалістю діб/днів у місяці, наприклад з 01 січня до 28 лютого, то строк НСРД становитиме 59 діб.

У високосний рік аналогічний двомісячний строк, наприклад з 01 січня до 29 лютого або з 01 лютого до 31 березня, становитиме 60 діб.

Якщо при обчисленні строку НСРД останнім днем рахувати день, який передує відповідному числу останнього місяця, наприклад, з 03 березня до 02 травня, то строк НСРД становитиме 61 добу [11].

У разі обчислення строків НСРД місяцями в порядку в ч.4 ст. 115 КПК, за яким строк закінчується у відповідне число останнього місяця, наприклад, з 10 квітня до 10 червня, то строк НСРД становитиме 62 доби [10].

Якщо ж винесення ухвали слідчого судді та встановлення строку НСРД здійснюється у грудні чи липні, за якими слідує місяць тривалістю 31 день (січень та серпень, відповідно), наприклад з 01 липня до 01 вересня, то строк НСРД становитиме 63 доби. Така диференціація тривалості строку, обчислюваного місяцями (59, 60, 61, 62, 63 доби), відбувається через те, що в різних місяцях налічується різна кількість діб/днів – 28 (29), 30, 31.

Таким чином, наведені приклади свідчать про недоліки обчислення строку дії НСРД місяцями, підтверджують неприпустимість застосування до НСРД правила обчислення строків місяцями, передбачених частинами 4, 5, 7 ст.115 КПК (щодо автоматичного скорочення або продовження строків, не прийняття до уваги той день, від якого починається строк).

На нашу думку, строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення НСРД доцільно обчислювати добами і цей строк не може перевищувати 60 діб.

У зв'язку з цим, з метою застосування у правозастосовній практиці єдиного підходу до визначення меж граничних строків НСРД, якими обмежуються конституційні права особи, пропонується внесення законодавчих змін до ч. 1 ст. 249 КПК, в якій словосполучення «два місяці» замінити словосполученням «шестидесяти діб», виклавши її в наступній редакції: «Строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії не може перевищувати шестидесяти діб».

Так само, з метою встановлення граничних строків НСРД, які проводяться на підставі постанови слідчого, прокурора пропонується

внести законодавчі зміни до ст. 251 КПК шляхом доповнення частини другої реченням наступного змісту: «Строк дії постанови слідчого, прокурора про дозвіл на проведення негласної слідчої (розшукової) дії не може перевищувати шістдесяті діб».

2. Початок відліку строку дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення НСРД.

Для обчислення строку проведення НСРД, крім її тривалості (періоду часу) і одиниць обчислення, потрібно визначити початок обліку цього строку. Однак, ні в ч. 4 ст. 248, ні в ст. 249 КПК не визначений початок обліку строку НСРД, зазначено лише необхідність визначення строку дії ухвали слідчого судді. В Розділі 5 «Узагальнення судової практики розгляду клопотань про дозвіл на проведення негласних слідчих (розшукових) дій слідчим суддею», підготовленому слідчими суддями Апеляційного суду м. Києва А.В. Чернушенко і М.В. Приндык зазначається, що початок перебігу строку дії ухвали слідчого судді обчислюється з моменту підписання ухвали [7]. Водночас, ч.5 ст. 532 КПК передбачає, що ухвали слідчого судді, які не можуть бути оскаржені, набирають законної сили з моменту їх оголошення.

В результаті аналізу ухвал слідчих суддів про надання дозволу на проведення НСРД, наявних в Єдиному державному реєстрі судових рішень, встановлено, що на практиці слідчі судді не тільки застосовують різні часові одиниці для обчислення строку НСРД, але і по-різному визначають початок відліку цього строку: 1) з моменту підписання ухвали (є дата без зазначення часу); 2) з моменту винесення ухвали (є дата і час); 3) з дати винесення ухвали.

На перший погляд здається, що застосування таких понять як «підписання», «винесення», «прийняття», «оголошення» не має значення, якщо відлік строку НСРД здійснюється від дати ухвали слідчого судді. Але коли мова йде про обмеження конституційних прав осіб під час проведення НСРД у кримінальному провадженні, то встановлення (зазначення) слідчим суддею точного моменту відліку строку обмеження конституційних прав особи (дати, год. і хв.) є більш дієвою гарантією дотримання конституційних прав особи, оскільки саме після вказаного в ухвалі моменту (часу) зібрані докази можуть розглядатися як належні і допустимості.

Отже, на підставі викладеного, пропонуємо внести зміни до п.5) ч.4 ст. 248 КПК, якими після словосполучення «строк дії ухвали» додати словосполучення «з вказівкою початку (дати і часу), тривалості і закінчення».

3. Способи встановлення строків НСРД в ухвалах слідчих суддів.

Застосування на практиці різних часових одиниць та різного початку відліку строку дії ухвали про дозвіл на проведення НСРД, дозволяє виділити наступні способи встановлення строків НСРД в ухвалах слідчих суддів.

1) вказівкою одиниць часу і початку обчислення строку: а) з дати або б) з конкретно вказаного моменту (часу) дати. Наприклад, надати дозвіл «на строк 60 днів з моменту підписання ухвали» або «на строк 60 діб, з 15 години 29.07.2015 року» [12, 13]. В першому випадку момент початку дії ухвали не визначений (початком обліку є дата підписання ухвали), у другому прикладі визначений, оскільки зазначений точний час дати.

2) вказівкою одиниць обчислення строку, початку його обчислення та дати закінчення. Наприклад, надати дозвіл «на два місяці з моменту винесення ухвали, тобто до 10.06.2015 року» [14].

3) вказівкою одиниць обчислення і дати закінчення строку. Наприклад, надати дозвіл «терміном два місяці, тобто до 2 травня 2016 р.» [11].

4) вказівкою дати закінчення строку (без часових одиниць обчислення строку і початку його відліку). Наприклад, «надати дозвіл терміном до 21.12. 2013 року» [15].

На нашу думку, другий спосіб є найкращим для встановлення строку дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення НСРД, оскільки передбачає чітко зазначений строк НСРД, одиниці його обчислення, дату (момент) початку та дату закінчення терміну дії дозволу.

Слід зазначити, що строк дії ухвали слідчого судді про дозвіл на проведення НСРД, обчислюваний днями, добами чи місяцями закінчується о двадцять четвертій годині останньої доби строку (незалежно від часу того дня, з якого розпочато проведення НСРД). Строк дії ухвали слідчого судді закінчується: а) в результаті спливу визначеного в ній строку і б) у випадку дострокового припинення НСРД згідно постанови прокурора – якщо досягнута мета проведення НСРД, відпала необхідність проведення НСРД, відсутні технічні можливості для їх проведення, особа виїхала за кордон, тощо.

Висновки. Результатами дослідження питань строків проведення негласних слідчих (розшукових) дій як гарантій дотримання конституційних прав особи, стали наступні висновки:

- 1) строки проведення НСРД, встановлені слідчим суддею, прокурором, слідчим є гарантіями дотримання конституційних прав особи, тому

- вказані суб'єкти зобов'язані чітко визначати одиниці обчислення строку НСРД і строк їх дії: початок, тривалість і закінчення строку;
- 2) застосування на практиці різних одиниць часу (дні, доби, місяці) при обчисленні двомісячного строку проведення НСРД призводить до різної тривалості обмеження конституційних прав особи. На нашу думку, більш доцільним є обчислення строків НСРД добами;
 - 3) застосування на практиці різних підходів до встановлення початку обчислення строку дії ухвали про дозвіл на проведення НСРД: а) з моменту підписання ухвали (дата без зазначення часу); б) з дати винесення ухвали; в) з дати та точного часу (год. хв.) винесення ухвали); г) без зазначення початку обчислення строку;
 - 4) використання слідчими суддями різних способів встановлення строків НСРД: а) вказівкою одиниць обчислення строку і початку його обчислення; б) вказівкою одиниць обчислення строку, початку його обчислення та дати закінчення; в) вказівкою одиниць обчислення і дати закінчення строку; г) вказівкою на дату закінчення;
 - 5) з метою забезпечення єдності правозастосовної практики, питання обчислення строків НСРД повинні бути чітко визначені в КПК, для чого запропоновано внесення законодавчих змін до ч.4 ст. 223, п.5) ч.4 ст. 248, ч.1 ст. 249, ст. 251 КПК.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр/page> (дата звернення 31.03.2020 р.).
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України № 4651-VI від 13.04.2012. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення 31.03.2020 р.).
3. Практикум з негласних слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні: навч.-метод. посіб. для студ. (курсантів) / уклад.: С.Є. Кучерина, В.В. Федосєєв, Л.М. Леженіна та ін. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2016. 200 с. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/11294/1/NMP_164.pdf (дата звернення 31.03.2020 р.).
4. Інструкція про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні, затверджена спільним наказом Генеральної прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерством фінансів України, Адміністрацією ДПС України та Міністерством юстиції України від 16 листоп. 2012 р. №114/1042/516/1199/936/1681/51.//URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12>_____ (дата звернення 28.01.2020 р.).
5. Кримінально-процесуальний кодекс Республіки Казахстан від 22.09.1994 р. (зі змінами і доповненнями станом на 11.01.2020 р.). URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=31575852 (дата звернення: 31.03.2020 р.).
6. Кримінально-процесуальний кодекс Киргизської Республіки від 02.02.2017 р. (зі змінами і доповненнями станом на 28.02.2020 р.). URL: https://online.zakon.kz/document/?doc_id=36313326#pos=5662;-43 (дата звернення: 31.03.2020 р.).
7. Узагальнення судової практики розгляду клопотань про дозвіл на проведення негласних

слідчих (розшукових) дій слідчим суддею (А.В. Чернушенко, М.В. Приндюк, Апеляційний суд м. Києва). URL: <http://www.apcourtkiev.gov.ua/wp-content/uploads/2015/06/Yzagalnenna-.doc> (дата звернення 28.01.2020 р.).

8. Ухвала Апеляційного суду Харківської області від 7 грудня 2015 р., справа № 15029т // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57503635> (дата звернення 28.01.2020 р.).

9. Ухвала Апеляційного суду Сумської області від 29 липня 2015 р., справа № 788/143/15-к // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71312918> (дата звернення 28.01.2020 р.).

10. Ухвала Апеляційного суду Харківської області від 10 квітня 2015 р., справа № 5160т // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56112507> (дата звернення 28.01.2020 р.).

11. Ухвала Апеляційного суду Харківської області від 03 травня 2015 р., справа № 1401т/16 // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/61365005> (дата звернення 28.01.2020 р.).

12. Ухвала Апеляційного суду Харківської області від 7 грудня 2015 р., справа № 15029т // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/57503635> (дата звернення 28.01.2020 р.).

13. Ухвала Апеляційного суду Сумської області від 29 липня 2015 р., справа № 788/143/15-к // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/71312918> (дата звернення 28.01.2020 р.).

14. Ухвала Апеляційного суду Харківської області від 10 квітня 2015 року, справа № 5172т // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56112506> (дата звернення 28.01.2020 р.).

15. Ухвала Апеляційного суду Закарпатської області від 21 жовтня 2013 р., справа № 777/203/16-к // Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/56073236> (дата звернення 28.01.2020 р.).

Наукове видання

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СЛУЖБОВО-БОЙОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
СИЛ СЕКТОРУ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ**

Матеріали регіонального круглого столу
(м. Харків, 24 квітня 2020 року)

Випуск 4

Видається в авторській редакції

Формат 60x84/16. Ум. друк. арк. 16,74. Тир. 100 прим. Зам. 720-20.
Видавець та виготовлювач ФОП Бровін О.В.
61022, м. Харків, вул. Трінклера, 2, корп.1, к.19. Т. (057) 758-01-08, (066) 822-71-30
Свідоцтво про внесення суб'єкта до Державного реєстру
видавців та виготовників видавничої продукції серія ДК 3587 від 23.09.09 р.

СТИЛЬ®
ІЗДАТ
ТИ ПО Г РА Ф І Я
www.stil-izdat.com

Відомості: вступив
вступив, 1986
світ. офіційно, 1986
року: вступив, 1986
1965р.
вступив, 1986
вступив, 1986

Рід занять і посада, назва підприємства, установи, колективу і т. п. і його місцезнаходження

Дата (місяць, рік)

По який час

З якого часу

13. Самостійна трудова діяльність до служби в Збройних Силах України чи інших військових формуваннях

Участь в війнах і інших бойових діях

ДОСЛУЖНА КАРТА

ОСОБИСТИЙ НОМЕР

1. Прізвище, ім'я та по батькові

БАВКОВ Олександр Павлович

11-447387

17-447387

2. Число, місяць і рік народження

23 жовтня 1961 р.

3. Місце народження (по адміністративному поділу на день заповнення)

м. Антомир

4. Громадянство

російський

5. Освіта (вказати найменування учбового закладу, скільки класів чи курсів закінчив, рік закінчення)

а) цивільне
10 класів в 1978 році

б) військове (військово-спеціальне)
ЗІРТА ПЗО в 1988р.

Накопичення технічних наук,
Доцент

7. Присвоєння військових звань

Чий наказ

Номер наказу

Дата наказу

лейтенант-інженер
лейтенант

ПМО
СРСР
ПМО
СРСР

0584
110

28.6.83
14.05.84

старший лейтенант

ГК

0596

8.07.85

капітан

ГК

0568

12.07.88

майор

ГК

01163

21.10.91

підполковник

ГК

0201

21.10.95

Полковник

МВСУ

416%

30.10.2000

6. Спеціальність за освітою

8. Якими іноземними мовами володіє

англійською

читає та пише з словником

2. Коли і яким військовим комісаріатом призваний на військову службу

Бердичівським ОМЗК Житомирської області
5 серпня 1978 року

Місце для
фотокартки
(розмір 3х3 см)

10. Проходження дійсної військової служби в Збройних Силах України та інших військових формуваннях

З якого часу (число, місяць і рік)	До якого часу (число, місяць і рік)	Посада, номер, ВОС за штатом, частина, з'єднання, армія, група військ, фронт чи округ, флот чи флотилія	Місце знаходження	Чий наказ	Номер і дата наказу
05.08.1978	26.06.1983	Курсант Житомирського вищого училища радіоелектроніки ППО		учклит.	№ 09 5.8.78
26.06.1983	22.08.1983	В розпорядженні командира в/ч 73570		МОСРСР	№ 0584 26.6.83
22.08.1983	10.09.1984	Інженер експлуат.від.радіолок.центру в/ч 20007		ком.в/ч	№ 028 22.8.83
10.09.1984	18.11.1985	Інженер Ізділення експлуатац.від.радіолок.центру в/ч 20007		ном.	№ 039 10.9.84
18.11.1985	01.09.1986	Інженер експлуатац.від.радіотех.центру в/ч 20007		ком.в/ч	№ 047 18.11.85
01.09.1986	08.07.1988	Служака Військової інженерної радіотехнічної академії ППО		Гк	№ 0846 1.09.86
08.07.1988	12.08.1988	В розпорядженні нач.Військової інженерної радіотехні.академії ППО		ВІВО МОСРСР	№ 0671 8.7.88
12.08.1988	03.09.1991	Альпісточної альпіністичної Військової інженерної радіотехні.академії ППО		Гк ВІВО	№ 0821 12.8.88
03.09.1991	31.01.1992	Мол.науковий співробітник Інженерно-технічної лабораторії ВІРТА ППО		МОСРСР	№ 01042 3.9.91
31.01.1992	27.03.1992	Викладач ІІ кафедри Військової інженерної радіотехні.академії ППО		ВІРТА	№ 01 31.1.92
27.03.1992	31.07.1993	Викладач ІІ кафедр ВІРТА ППО		МОВ	№ 0165 27.3.92
31.07.1993	07.02.1995	Ст.викладач кафедри озброєння/військ.беспосереднього прикриття/ХЗУ		ХЗУ	№ 021 31.7.93
07.02.1995	19.08.1997	Ст.вишл.каф.озброєння/військ.ППО сухопутних військ/ХЗУ		Ком.СППОВ	№ 031 7.2.95
19.08.1997	19.03.1999	Допент каф. озброєння/військ.ППО сухопутних військ/фак.озброєння та бойового застос.військ.ППО Сух.військ/ХЗУ		ЗМОВ-Ком.СППОВ	№ 0285 19.8.97
19.03.1999	22.11.2001	Нач.нарко-організаційного відділу Харків	ХННГУ	№ 39%	19.03.1999
		у відповідності з Указом Президента України від 17.12.99 р. №1636/99		Наказ МВС України	
		Інститут НГУ з 01.01.2000 р. переведено на складу ВВ МВС України		ГУК НГУ	№ 988/496 від 18.01.2000 р.
		Начальник підділу кадрів Військового інституту НГУ			
		полковник гвардії <i>Коваленко</i> В.І. Ковальов			
22.11.2001	19.03.2003	Начальник науково-організаційного відділу ЗУ ЗВ МВСУ Харків	ЗВ МВСУ	№ 95%	22.11.2001
19.03.2003	09.06.2005	Начальник факультету №2 (заочного навчання) південноукраїнського державного університету Харків	ХДПУ	№ 18%	19.03.2003

Місце для
фотокартки
(розмір 3x4 см)

12. Проходження дійсної військової служби в Збройних Силах України та інших військових формуваннях

З якого часу (число, місяць і рік)	До якого часу (число, місяць і рік)	Посада, номер, ВОС за штатом, частина, з'єднання, армія, група військ, фронт чи округ, флот чи флотилія	Місце знаходження	Чий наказ	Номер наказу і дата
18.07 2006	30.09 2009	Згідно Розпорядження Кабінету Міністрів України від 10 квітня 2006 р. №198-р Військовий інститут ВВ МВС України перейменовано на Академію внутрішніх військ МВС України Заступник начальника Академії з наукової роботи Збільшений в запас Збройних Сил України за п. "б" частини 6 статті 26 (за станом здоров'я) відповідно до вищої інструкції України "Про військовий обов'язок і військову службу", з правом носіння військової форми одягу. На військовій службі направлений до Ордонікідзевського РВК м. Харкова. Виключений зі списків особового складу Академії 30 вересня 2009 року. Начальник відділу кадрів Академії ВВ МВС України Полковник <i>Ю.Г.Посмітний</i>	-	МВС України	✓ 399% 18.07.2006 н.з. КСВ МВС ~ 104% 18.09.2009 н.з. нач. Акад. ~ 198% 30.09.2009

ЧЕСТЬ І ЗАКОН

Щоквартальний науковий журнал

Видання засновано у 2001 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації (КВ № 21023-10823 ПР від 22.09.2014 р.)

Засновник і видавець –

Національна академія
Національної гвардії України
м. Харків, майдан Захисників України, 3
Тел./факс: (057) 732-75-12

Журнал “Честь і закон” внесено до Переліку наукових фахових видань України у галузі військових наук (рішення колегії МОН України від 30 червня 2015 р. затверджене наказом МОН від 30.06.2015 № 5-ДСК).

Рекомендовано до друку та розміщення у мережі Інтернет вченою радою Національної академії Національної гвардії України (протокол № 4 від 29.03.2017 р.)

Редколегія не завжди поділяє думки і позиції авторів публікацій.

За достовірність викладених фактів, цитат та інших відомостей відповідає автор.

Редколегія залишає за собою право на власне рецензування поданих статей.

Листування з читачами – тільки на сторінках журналу.

Статті, не прийняті до друку або відхилені, авторам не повертаються та не рецензуються.

Головний редактор

Григорій Андрійович Дробаха, *доктор військових наук, професор*

Редакційна колегія:

Василь Максимович Телелим, *доктор військових наук, професор;*

Олександр Миколайович Шмаков, *доктор військових наук, професор;*

Вячеслав Петрович Городнов, *доктор військових наук, професор;*

Михайло Олександрович Єрмошин, *доктор військових наук, професор;*

Євген Борисович Смірнов, *доктор військових наук, професор;*

Сергій Петрович Ярош, *доктор військових наук, професор;*

Олександр Олександрович Морозов, *доктор технічних наук, професор;*

Олександр Павлович Кондратенко, *доктор технічних наук, професор;*

Іван Іванович Ліпатов, *кандидат психологічних наук, професор;*

Олександр Васильович Лавніченко, *кандидат військових наук, доцент;*

Юрій Павлович Бабков, *кандидат технічних наук, доцент;*

Володимир Миколайович Бацмунт, *кандидат технічних наук, старший науковий співробітник;*

Дмитрій Вадимович Павлов, *кандидат військових наук, старший науковий співробітник*

Відповідальний секретар

Сергій Олексійович Воробйов